

Мери Рено

Персийското момче

Ако някой има право да бъде оценяван според критериите на своето време, то това е Александър.

Херман Бенгтсън: Гърците и персийците

Първа част

Походът на Александър

1

За да не би някой да предположи, че съм син на съвсем неизвестен човек, продаден от баща си през някоя сушава година, мога да ви кажа, че нашият род е много стар, макар и да свършва с мен.

Баща ми беше Артембарес, син на Араксис от Пасаргадите – древното племе на Кир II¹. Трима от нашето семейство са се сражавали за него, когато е налагал властта си над мидийците², а земите си, разположени на хълмовете западно от Суза³, владеем от осем поколения. Бях на десет години и вече изучавах воинския занаят, когато ме отвлякоха.

Крепостта ни, стара колкото и нашият род, беше разположена върху скали и сякаш се срастваше с тях. От там баща ми често ми показваше реката, виеща се през зелените равнини към Суза, града на лилиите. Сочеше и великолепния дворец, разположен на широка изкуствена тераса, и ми обещаваше да ме представи на царя, когато навърша шестнадесет години.

Това беше по времето на Артаксеркс⁴. Преживяхме царуването му, макар че беше жесток владетел и мнозина аристократи загубиха главите си. А баща ми загина, защото застана на страната на неговия син Арсес срещу Багоас – Великия везир⁵.

На моята възраст би следвало да знам много по-малко за тези неща, ако не беше фактът, че везирът носеше моето име. Името Багоас е много разпространено в Персия; и тъй като бях единствен син и всички ме обичаха, намирах за странно, когато чувах да го произнасят с ненавист.

-
1. Кир II Велики. (неизв. – 530 г. пр.Хр.) – древноперсийски цар (559–530 г. пр.Хр.) от династията на Ахеменидите, основател на персийската държава. Разделя държавата на сатрапии и въвежда монетната система. – Бел. прев.
 2. Основното население на Мидия – ранноробовладелска държава в северозападната част на Иранското плато и южната част на днешен Азербайджан със столица Екбатан (дн. Хамадан) – Бел. прев.
 3. Една от четирите столици на древна Персия (от около 600 г. пр.Хр.), разположена на река Укну (дн. река Кархе) в югозападен Иран близо до гр. Дезфул. – Бел. прев.
 4. Артаксеркс III (358–338 г. пр.Хр.) – персийски цар. Син на Артаксеркс II (404–358 г. пр.Хр.) – Бел. прев.
 5. Багоас (неизв. – 336 г. пр.Хр.) – египетски евнух, везир на Артаксеркс III. – Бел. прев.

И всеки път наострях уши.

Спомням си, че по това време сановници от двореца и провинциални земевладелци, които по правило рядко виждахме повече от два пъти в годината, започнаха да ни посещават почти всеки ден. Крепостта ни се намираше встрани от пътя и бе добро място за тайни срещи. Радвах се да виждам тези благородни мъже, яхнали великолепни коне, и долавях предчувствие за някакви събития, но не и за опасност, защото никой от тях не познаваше страха. Често те извършваха жертвоприношения пред олтара на огъня. Тогава идваше магът, един здрав и силен старец, който можеше да се катери по скалите като дива коза, и колеше змии и скорпиони. Обичах да гледам как ярките пламъци се отразяват върху излъсканите дръжки на мечовете, върху златните копчета и украсените със скъпоценни камъни шапки. „Така ще продължава – мислех си, – докато един ден, когато стана мъж, и аз се присъединя към тях.“

След молитвата мъжете пиеха заедно свещеното питие, и разговаряха за честността и благородството. От малък бях научен да бъда честен. Когато станах на пет години, ме отделиха от харема с жените и започнаха да ме обучават да яздя, да стрелям и да презирам лъжата. Свещеният огън е душата на Мъдрия Бог. А Тъмната Лъжа е безверие.

Цар Артаксеркс беше умрял неотдавна. И ако причина за смъртта му бяха неговите болести, едва ли някой щеше да го оплаква. Но се говореше, че бил отровен с лекарствата, които вземал. Багоас беше втори след Царя и от много години нищо не ставаше в Персия без неговото знание. Младият Арсес обаче бе навършил пълнолетие и се бе оженил. Тогава Артаксеркс, който вече имаше пълноправен наследник и внуци, се опита да ограничи властта на Великия Везир. И много скоро след това умря.

– Значи сега – каза един от приятелите на баща ми, – тронът се наследява чрез измяна, макар и от законния наследник. Аз самият смятам Арсес за невинен и не се съмнявам в честността му. Но неговата младост и неопитност ще удвоят властта на Багоас – отсега нататък ще управлява той. Нито един евнух преди него не е стигал толкова високо.

– Така е – отвърна баща ми. – Често жаждата за власт е единствено то, което ги ръководи. Това е, защото не могат да имат деца. – В този момент той ме видя близо до себе си и ме взе в прегръдките си. Някой изрече благословия.

Най-високопоставеният гост, който имаше земи близо до Персеполс⁶, но беше дошъл с двора в Суза, заключи:

– Всички сме съгласни, че няма да допуснем Багоас да управлява.

Но да видим как ще постъпи с него Арсес. Вярно, че е много млад, но мисля, че везирът си прави сметките без него.

Не зная какво щеше да направи Арсес, ако братята му не бяха отровени. Но тогава той поиска да разбере кои са приятелите му.

Когато заемат престола, владетелите почти винаги променят отношението към роднините си. Но не и Арсес. Тримата принцове бяха почти на една възраст и бяха много привързани един към друг. Това не беше тайна за никого, но Везирът се отнасяше с подозрение към тяхното приятелство. Не мина много време и двамата братя на Арес един след друг получиха колики в корема и умряха.

Скоро след това у дома дойде пратеник, който носеше писмо с царския печат. Аз бях първият, когото баща ми видя, след като отпрати куриера.

– Сине, Царят ме вика и много скоро ще трябва да замина. Запомни добре – може да дойде време, когато човек ще трябва да се бори за Светлината срещу Лъжата – той постави ръка върху рамото ми. – Знам, че ти е трудно да носиш името на един зъл човек, но ако е рекъл Бог, това няма да е за дълго. А и това чудовище не може да го предаде на свои деца. Ти ще бъдеш този, който ще го носи с чест. Ти и синовете на твоите синове.

Той ме повдигна и ме целуна.

Няколко дни по-късно баща ми нареди крепостта да бъде подсилена. Макар че от едната ѝ страна скалите се спускаха почти отвесно, а подстъпите към нея се охраняваха, стените бяха достроени с още два реда камъни и с по-добри бойници за стрелците.

В деня преди неговото заминаване към крепостта се изкачи отряд войници. Носеха писмо с царския печат. Не ни беше съдено да знаем, че то идва от ръката на един мъртъв човек. Цар Арсес беше последвал братята си, а невръстните му синове бяха удушени. Мъжкото коляно на Артаксеркс беше изтрито от лицето на земята.

Баща ми разгледа печата и заповяда да отворят портите.

След като видях всичко това, отидох да играя в градината под кулата. А малко по-късно чух викове и отидох да видя какво става. Пет или шест души влачеха през вратата някакъв човек с ужасно лице. В средата му зееше червена дупка, от която шуртеше кръв към устата и брадата. Човекът беше гол. Върху раменете му капеше кръв от мястото, където

6. Най-старата от столиците на Персия, в днешен югозападен Иран, близо до гр. Шираз.
– Бел. прев.

трябваше да бъдат ушите. Познах го по ботушите – бяха на баща ми.

Дори и днес понякога си мисля как го оставих да посрещне смъртта, без да кажа нито дума. Бях онемял от ужас. Предполагам, че ме разбира. Докато го влачеха, той ми извика с висок хрипков глас, ужасно променен от раната на мястото на носа: – Орксин ни предаде! Орксин, запомни го! Орксин!

С отворена уста лицето му изглеждаше още по-ужасяващо. Не знаех дали съм чул думите, които изрече. Бях се вкаменил. Войниците го събориха на колене, хванаха го за косата и издърпаха главата му. Трябваше им пет или шест удара с меч, за да я отделят от тялото.

Заети с това, те забравиха за майка ми. Сигурно беше побягнала към кулата. Но в мига, когато баща ми загина, тя скочи оттам и те не успяха да се погаврят с нея. Докато падаше, тя изпищя – навярно в последния си миг бе забелязала, че аз съм долу. Падна на едно копие дължина от мен и черепът ѝ се пръсна.

Ще ми се да вярвам, че духът на баща ми видя нейната бърза смърт. Мисля си още, че войниците можеха да му отрежат ушите и носа и след като главата му бе отсечена. Везирът едва ли би разбрал това.

Сестрите ми бяха на дванадесет и на тринадесет години. Имах още една, на около девет, от втората жена на баща ми, която беше умряла от треска. Чух ги да пищят. Така и не разбрах дали бяха убити или отвлечени живи.

След всичко това командирът на отряда ме качи на коня си и потеглихме надолу по хълма. За седлото беше завързана окървавената торба с главата на баща ми. Чудех се какво беше накарало капитана да ме остави жив и защо аз единствен бях пощаден. Отговора научих още същата нощ.

Капитанът не ме задържа дълго, тъй като имаше нужда от пари.

Стоях чисто гол на пазара в Суза, градът на лилиите, докато той и един търговец пиеха палмово вино и яростно спореха за цената ми. Гърците от малки свикват с голотата и не се срамуват от нея. Но ние, персийците, сме много стеснителни и благоприлични. Все още не познавах живота и си мислех, че човек не би могъл да падне по-ниско. Какъв навник съм бил.

Само преди месец майка ми ми се скара за това, че се оглеждам в огледалото ѝ. Каза, че съм твърде млад, за да бъда суетен. А аз зърнах лицето си само за миг. Дори не знаех как изглеждам. Но новият ми собственик знаеше.

– Истински аристократичен произход – говореше той – от древен

персийски род, и с грация на кошута. Виж каква изящна осанка, виж профила – обърни се, момче, – виж как косата блести като бронз и е мека като китайска коприна – ела тук, момче, нека да я докосне. Виж тези вежди, изписани сякаш от четката на художник. И тези огромни тъмнокафяви очи – като езера, в които можеш да се потопиш с любов. Виж и тези деликатни, изваяни ръце – кажи ми, мога ли да ги продам евтино и да ги оставя да чистят пода на някой дом? Само не ми казвай, че някой ти е предлагал такава качествена стока през последните пет, даже десет години.

А всеки път щом спреше да си поеме дъх, търговецът му обясняваше, че не може да купува на загуба. Накрая те все пак се споразумяха за цената. Капитанът каза, че това си е чист пладнешки обир, а търговецът отвърна, че пресмята и риска, който поема.

– Човече, та ние губим по един на всеки пет, когато ги кастрираме!

Кастрираме! Само това успях да проумея, преди ръката на ужаса да ме сграбчи за гърлото. Знаех какво представлява това. Бях виждал как го правят на говедата. Нито проговорих, нито помръднах. Не молах за нищо. Вече знаех достатъчно, за да се надявам, че на този свят има милост.

Къщата на търговеца приличаше на затвор, а стените, ограждащи двора, бяха високи петнадесет стъпки. В единия край имаше барака – там извършваха кастрацията. Първо ми дадоха разслабителни, а след това ме оставиха да гладувам – това правело кастрирането по-безопасно. Когато ме вкараха вътре, бях премръзнал и умирах от глад. Видях масата с ножовете, полепналото със засъхнала черна кръв магаре, на което щяха да ме сложат, и мръсните каиши, с които щяха да ме завържат. Едва тогава се хвърлих с плач в краката на търговеца и ги прегърнах. Но той ми обърна толкова внимание, колкото кастраторът – на ревящото биче. Въобще не ми проговориха. Просто ме вързаха, като в същото време си разказваха някакви клюки от пазара. И започнаха. Не помня нищо – само болката и собствените си писъци.

Казват, че жените забравяли болката от раждането. Може и да е така. Но те са в ръцете на природата. Мен никой не ме държа за ръката. Земята и Небето останаха глухи за тялото ми, виещо от болка. Само смъртта ще ме накара да забравя.

Една стара робиня превърза раните ми. Тя беше сръчна и чиста, защото момчетата бяха стока, и както веднъж ми каза, налагали я с бичове, ако някое от тях умре. Раните ми не гноясаха. Тя често повтаряше, че с мен добре са си свършили работата, и че по-късно, казваше ми,

хилейки се, аз ще бъда този, който ще има полза от това. Нейните думи ме отвращаваха. Знаех само, че тя се кискаше, докато аз умирах от болка.

Когато оздравях, ме продадох на търг. За втори път стоях разсъблечен, но този път пред зяпащата ме тълпа. От подиума виждах ярките отблясъци на двореца, където баща ми беше обещал да ме представи на Царя.

Купи ме един търговец на скъпоценни камъни. Всъщност, избра ме жена му, посочвайки ме с пръст от закритата си носилка. Викачът се опита да вдигне цената, като изтъкваше качествата ми. Но не успя. Вследствие на болките и страданията бях отслабнал и сигурно бях загубил много от хубавата си външност. Тъпчеха ме с храна, но аз постоянно я повръщах, сякаш тялото ми отказваше да живее. Тогава решиха колкото се може по-скоро да се отърват от мен. Жената на бижутера искаше да има красив паж, който да я поставя по-високо от наложниците на мъжа ѝ, а аз отговарях на изискванията.

Господарката имаше маймунка със зелена козина и аз се привързах към нея. Храненето на маймунката стана част от моите задължения. Когато влизах, тя се хвърляше на врата ми и ме прегръщаше с малките си твърди и черни ръце. Но един ден господарката нареди да я продадат.

Бях съвсем млад и живеех ден за ден. Но когато продадох маймунката, се опитах да си представя бъдещето. Никога нямаше да бъда свободен. Щяха да ме продават и купуват като маймунката. И никога нямаше да бъда истински мъж. През цялата нощ лежах и мислих за това, а на сутринта, макар и непълнолетен, сякаш бях остарял с години. Господарката ми каза, че изглеждам отслабнал и ми даде някакво лекарство, от което получих спазми в корема. И все пак тя не беше жестока с мен. И никога не ме биеше, освен когато счупех нещо, на което тя държеше. Датис, моят господар, не носеше никакви новини в харема. Той смяташе, че единствената грижа на жените е да доставят удоволствие на мъжа, а на евнусите – да ги надзирават. Главният евнух обаче често ни разправяше клюки, дотути оттук-оттам на пазара. Така изпитваше удоволствие от своята важност. А и защо не? Тя беше единственото нещо, което имаше.

Докато живеех в дома на търговеца, на престола се беше възкачил нов владетел. Той беше от царски произход, но само по някаква страннична линия, тъй като целият род на Артаксеркс беше изтребен. Въпреки това хората нямаха лошо мнение за него. Говореше се, че Дарий⁷ – новият Цар – притежавал и красота, и храброст. По времето когато

Артаксеркс воювал срещу кадузите, един от техните борци – истински великан на ръст – предизвикал на борба някой от войниците на Царя. Единствен Дарий се осмелил да излезе. Самият той бил висок шест стъпки и половина, и пронизал противника си с едно единствено копие. Оттогава се понесла славата му. Главният евнух каза, че традицията била спазена. Поискали мнението на висшите сановници и аристокрацията, а жреците разтълкували какво показват звездите. Истината е, че никой в съвета не се осмелил да се противопостави на избора на Багоас. Както и да е. Поне се твърдеше, че до този момент новият Цар не е запоявдал някой да бъде убит, а също, че бил добродушен и с изтънчени обноски.

Докато слушах това, всейки на господарката с ветрилото от паунови пера, си спомних за угощението по повод рождения ден на баща ми – последния в живота му. Гостите идваха един след друг нагоре към крепостта, влизаха през портите, а слугите отвеждаха конете им. Стоях до баща си, който ги приветстваше на вратата. Един човек стърчеше доста над останалите и толкова приличаше на прочут воин, че не можех да откъсна очи от него. Беше красив и имаше ослепително бели зъби. Той ме подхвърли нагоре като бебе и това ме накара да се разсмея. Не се ли казваше този човек Дарий? Но всъщност, мислех си, докато веех с ветрилото, дори и да е станал Цар, това едва ли има някакво значение за мен.

Скоро тази история престана да бъде новина на деня и в харема започнаха да обсъждат събитията в западните крайбрежни сатрапии⁸. Говореха за някакви варвари, които били червенокоси диваци и боядисвали телата си сини. Живеели на север от гърците, а племето им се казвало македонци. Първо бяха започнали да правят набези по границата, а след това имали наглостта да ни обявят война и сатрапите от западните граници вече започнали да събират войска. Последната новина беше, че скоро след смъртта на Цар Арсес и македонският цар бил убит на някакво публично представление, където според царския им обичай отишъл без охрана⁹. Наследник му бил някакво младо момче на име Александър. Хм, рекох си, много странно име. Във всеки случай той едва ли можеше да представлява заплаха за нас.

7. Дарий III Кодоман (336–330 г. пр.Хр.) – последният персийски цар от династията на Ахеменидите. Бел. прев.

8. Сатрапия – военно-административна област в Древна Персия. Съществували са 20–24 сатрапии. – Бел. прев.

9. Филип Македонски (ок. 382–336 г. пр.Хр.) – македонски цар реформатор, превърнал Древна Македония в централизирана държава. – Бел. прев.

Животът ми протичаше между стените на харема и дребните ми задължения: да оправям леглата, да сервирам, да приготвям шербети от планинска вода и сок от цитрусови плодове, да лакирам ноктите на господарката си и да бъда милван от момичетата. Датис имаше само една жена, но държеше и три млади наложници. Те бяха мили с мен, защото знаеха, че господарят не си пада по момчета. Но ако се случеше да ги посещавам и да им прислужвам, господарката ми дърпаше ушите.

Скоро започнаха да ме пускат из града. Изпълнявах дребни поръчки – купувах къна, прах за почерняне на клепаците или ароматни билки, които поставяха в скриновете за дрехи. Имах и разни други задължения, които бяха под достойнството на главния евнух. На пазара беше пълно с други евнуси, които също пазаруваха. Някои бяха като него – отпуснати и затлъстели, с почти женски гърди. Като ги гледах, реших, че трябва да ям по-малко, макар че сега растях много бързо. Други пък бяха съсухрени и пискливи като сбръчкани стари вещици. Но имаше и една малка част от евнусите, които бяха високи и стройни, и ходеха с чувство за собствено достойнство. Често се улавях, че мисля *каква* ли е тайната на това.

Беше лято и във въздуха се носеше аромат на портокалови дръвчета. Той бе примесен с миризмата на парфюмирана пот, идваща от жените, които бяха насядали около зарибеното езерце и се пръскаха с вода. Господарката ми беше купила една малка арфа и беше помолила една от наложниците да ме научи да свиря. Спомням си, че пеех, когато в двора се втурна главният евнух, целият треперещ и задъхан от бързане. Личеше, че ще се пръсне от новини и едвам се сдържа. Той обаче спря да избърше челото си и да се оплаче от горещината, като ни накара да седим в очакване. По всичко личеше, че това е един голям ден.

– Господарке – каза тържествено евнухът, – Великият Везир Багоас е мъртъв!

Дворът заприлича на курник, пълен с кудкудякащи кокошки. Господарката вдигна рязко ръка, за да въдвори тишина.

– Но как е станало? Нима не знаеш нищо повече?

– Всъщност знам – той отново започна да бърше челото си, докато най-накрая тя не го покани да седне. А след като се разположи на възглавниците, той се огледа наоколо, както правят разказвачите на пазара.

– О, в двореца всички говорят само за това, а мнозина са станали и свидетели на смъртта му. Та значи, вчера Багоас е имал аудиенция при Царя. А известно е, че на хора от такъв ранг се поднася само най-избрано вино. Когато го донесли, виното вече било разлято в чаши от

инкрустирано злато. Дарий взел царската, а Багоас – другата, и зачакал Царят да отпие. Той обаче продължил да държи чашата си и да говори за някакви незначителни неща, като в същото време наблюдавал лицето на Багоас. После се накарал да пие, но в последния момент отдръпнал чашата и продължил да гледа везира. А след това рекъл:

– Багоас, ти си служил вярно на трима Велики Царе. На такъв човек трябва да бъде засвидетелствано уважение. Ето, вземи моята собствена чаша, за да пиеш за здравето ми. А аз ще пия от твоята. И виночерпецът разменил чашите.

Казват, че тогава кръвта се отдръпнала от лицето на Везира. Негово Величество отпил и всички замрели в очакване.

– Багоас – казал Царят, – аз пих за твоето здраве. Сега чакам ти да пиеш за моето. – Тогава Багоас сложил ръка на сърцето си, и като се съвзел, помолил Царя да го извини, защото се чувствал зле. Поискал разрешение да се оттегли, но Дарий отвърнал:

– Седни, Везире, виното е най-доброто ти лекарство. Багоас седнал, сякаш краката вече не го държали, а ръката му така се разтреперила, че виното започнало да се разлива. Тогава Царят се навел към него от трона и повишил глас, за да могат всички да го чуят.

– Изпий си виното, Багоас, и чуй какво ще ти кажа: каквото и да има в тази чаша, за теб ще бъде по-добре да го изпиеш.

Като чул това, Везирът отпил и се накарал да става, но войниците от Царската гвардия го наобиколили с насочени към него копия. Царят изчакал, докато отровата проникне, и едва тогава се оттеглил, като оставил стражите и придворните да наблюдават агонията. Казаха ми, че продължила повече от час. Въпросите към Главния евнух заваляха като монети в шапката на уличен разказвач. Господарката попита кой е предупредил Царя. Главният евнух погледна хитро и сниши глас:

– Говори се, че придворният виночерпец е получил почетни одежди. Кой знае? Някои казват, че Дарий си спомнил съдбата на Артаксеркс и че когато разменили чашите, Везирът се усетил, но не могъл да направи нищо. Но нека ръката на благоразумието затвори мъдрата уста.

Това бе денят, който Божественият Митра¹⁰, Пазителят на Честта, бе избрал за своето възмездие. Предателят бе умрял както заслужаваше. Но уви, времето на боговете не е времето на простосмъртните. Моят съименник беше убит, така както предсказа баща ми. Ала неговата смърт

10. Древен индоирански бог на светлината и правдата, а по-късно и на слънцето Изобразяван като младеж с фригийска шапка, който притиска с коляното си повален на земята бик – Бел. прев.

дойде твърде късно за мен и за синовете на моите синове.

2

Две години слугувах в харема и най ми тежеше скуката и еднообразието, от които понякога се чудех как не съм умрял. Растях, и на два пъти трябваше да ми купуват нови дрехи. Постепенно обаче започнах да раста по-бавно. У дома казваха, че ще стана висок колкото баща си, но явно кастрирането ми беше оказало някакво влияние. Останах почти дребен на ръст и цял живот запазах момчешкия си вид.

Въпреки това на пазара често чувах възгласи на възхищение от моята красота. Понякога ме заговаряше някой мъж, но аз се извърщах – мислех си, че той едва ли би говорил с мен, ако знаеше, че съм роб. Все още бях наивен и глупав. Стигаше ми да избягам от бърборенето на жените, да видя живота на пазара и да се поразходя.

Господарят също започна да ми възлага поръчки – да съобщавам на златарите за новопристигналата стока и други такива. Винаги се чувствах ужасно, когато ме изпращаха в царските работилници, макар Датис да си мислеше, че по този начин ми доставя удоволствие. Майсторите там бяха роби, главно гърци, а те са известни с уменията си. Разбира се, всички те бяха жигосани по лицата. Не знам дали за наказание или за да не могат да избягат, на повечето бяха отрязали единия крак, а на някои и двата. Други роби пък използваха специални колела за гравирание на камъните и за тази цел се нуждаеха от двете си ръце и от двата си крака; за да не могат да се измъкнат незабелязано, на тях им бяха отрязали носовете. Беше отвратително. Когато ходех там, се стараех да гледам навсякъде другаде, само не и към тях. Това се виждаше много съмнително на надзирателя, който ме подозираше, че все търся нещо да открадна.

У дома ме бяха научили, че след Страхата и Лъжата най-големият срам за един благороден човек е да търгува. За продаване въобще не ставаше и дума. Човек губи достойнството си дори само ако купува. Всеки благородник трябва да се прехранва от собствената си земя. Даже огледалото на майка ми, направено чак в Йония¹¹, с великолепна гравюра на момченце с крила, е било в зестрата ѝ. Никога не престанах да изпитвам срам, когато ме изпращаха да пазарувам. И все повече се убеждавах, че човек осъзнава прекалено късно кога е бил истински щастлив.

11. Йония – област в западната част на Мала Азия, включена в сатрапията Лидия – Бел. прев.

Тази година беше лоша за бижутерите. Царят замина на война и остави Горния Град безлюден като гробница. Младият владетел на Македония се беше прехвърлил с войските си в Азия и беше превзел всички гръцки градове, които владеехме. В началото никой не го взимаше на сериозно, но македонецът беше разбил войските ни при Граник¹² и вече го смятаха за противник, поне толкова опасен, колкото и баща му.

Говореше се, че не бил женен, и че не водел със себе си семейството си и двора. Пътувал само с войниците си – като обикновен разбойник. Но по този начин се придвижвал много бързо дори през напълно непознати планински земи. От гордост носел блестящи доспехи и оръжия, за да го различават в бой. Много истории се разказваха за него. Аз ги пропускам, тъй като тези, които са истина, се знаят от целия свят, а измислени има предостатъчно. Във всеки случай Александър вече бе постигнал всичко, което баща му бе възнамерявал да направи.

И все още не изглеждаше удовлетворен.

По тази причина Дарий свика царската армия и лично отиде да се бие с него. Но тъй като Царят на Царете не отива на война без удобства като някакъв си млад западен нашественик, той взе със себе си двора и Домакинството заедно с икономите, прислугата и евнусите; също и харема с Царицата-майка, Царицата, принцесите и малкия престолонаследник, както и техните компаньонки, евнуси и фризьори, жените от царския гардероб и всички останали. А Царицата, за която се говореше, че била изключително красива, винаги бе създавала достатъчно работа и добри печалби на бижутерите и златарите.

Висшите сановници и придворните на Царя също бяха взели жените си, а много от тях – и наложниците си, тъй като войната можеше да продължи дълго. Така че в Суза просто не останаха хора, които да купуват скъпоценности. Престололюдието се задоволяваше със стъклени имитации.

Тази пролет господарката не можа да си купи нови тоалети и дни наред се държеше ужасно с всички в харема. На всичкото отгоре господарят подари нов воал на най-хубавата от наложниците и това направи живота ни непоносим за цяла седмица. Главният евнух разполагаше с много по-малко пари за пазаруване и господарката се лишаваше от любимите си сладкиши, а робите – от храна. Единствената ми утеха от принудителното гладуване бе да чувствам стройното си тяло, когато гледах

12. Граник – река в Мала Азия, която извира от планината Ида и се влива в Мраморно море. Битката е станала през 334 г. пр.Хр. – Бел. прев.

тлъстините на главния евнух.

Не станах по-дебел, но станах по-висок. Дрехите ми отново окъсяха, но този път въобще не очаквах да получа нови. Ала за моя изненада господарят ми купи туника, панталони и пояс, както и палто с широки ръкави. Поясът даже беше избродиран със златен конец! Дрехите бяха толкова красиви, че когато ги облякох, не издържах и отидох да се огледам в езерцето. Не останах разочарован.

Същия ден следобед господарят ме извика в стаята си. Спомням си, че ми се стори странно, задето не ме погледна. Написа няколко думи, запечата плика и каза:

– Занеси това на Обарес, майстора-златар. Отивай право там и не се мотай из пазара. – Гледаше ноктите на ръцете си и едва накрая вдигна очи към мен. – Той е моят най-добър клиент и искам да бъдеш любезен. Тези думи ме изненадаха.

– Господарю – казах, – никога не съм бил неучтив с клиентите. Нима някой твърди такова нещо?

– Пфу! Разбира се, че не – каза той, докато нервно въртеше в ръцете си няколко тюркоаза. – Просто бъди любезен с Обарес!

Дори тогава – докато вървах към къщата на златаря, аз не си мислех нищо друго, освен че Датис вероятно се притеснява за благосклонността на своя клиент. Капитанът, който ме отвлече от къщи, както и това, което ми направи, бях потулил дълбоко в съзнанието си. Нощем се стрясках най-вече когато сънувах баща си с неистовите му викове. И особено лицето му с отрязания нос. Така че отидох в магазина на Обарес – нисък и набит вавилонец с черна гъста брада – без лоши предчувствия.

Той хвърли поглед на бележката и ме заведе направо във вътрешната стая.

Почти нямам спомени от това, което се случи, с изключение на отвратителната миризмата на тялото му, която сякаш и днес усещам. Помня още, че преди да си тръгна, той ми даде малко сребро – лично за мен. Дадох го на един прокажен на улицата. Прокаженият го пое с ръка, на която липсваха пръстите, и ме благослови за дълъг живот. Докато вървах към къщи се сетих за маймунката със зелената козина. Спомних си как я купи някакъв човек с жестоко лице и каза, че ще я дресира. Реших, че сигурно и аз съм бил изпратен при бъдещ купувач за одобрение. Отидох до канавката и повърнах. Никой не ми обърна внимание. Върнах се в къщата на господаря, облян в студена пот.

Обарес може и да е искал да ме купи, но Датис нямаше намерение

да ме продава. По-изгодно му беше да ме отстъпва временно. Даваше ме назаем два пъти в седмицата.

Съмнявам се дали поне веднъж той си е дал сметка как се нарича онова, което вършеше. За него това беше просто услуга за добър клиент. Някакъв приятел на Обарес скоро чу за мен и господарят реши, че трябва да послужи и на него. Приятелят на Обарес не беше търговец и плащаше със злато. Препоръча ме и на други. И не след дълго започнаха да ме изпращат при клиенти почти всеки следобед.

Когато си на дванадесет години, отчаянието ти трябва да е пълно и непоносимо, за да пожелаеш да се самоубиеш. Често си мислех за това. Започнах да сънувам баща си с отрязания нос, който вместо името на предателя крещеше моето. Но стените на Суза не са толкова високи, че да можеш да скочиш от тях и да се пребиеш, а нито един друг начин за самоубийство не ми се струваше достатъчно сигурен. Мислех да избягам, но пред очите ми непрекъснато бяха краката с отрязаните стъпала на робите в златарските работилници на Царя.

И така, аз продължих да ходя при клиентите, когато ми кажеха. Някои бяха по-свестни от Обарес, а други – доста по-лоши. Още усещам смразяващото чувство, което ме обземаше, когато отивах в непозната къща. Спомням си как един ме накара да направя нещо, което дори не смея да опиша. Тогава видях баща си, но вече не като лице без нос, а изправен в нощта на неговия последен рожден ден да наблюдава как войниците играят край огъня ритуалния танц със саби. И сякаш за да измия срама, ударих онзи с все сила и го нарекох така, както заслужаваше.

От страх да не развали външността ми, господарят не ме би с тежкия камшик, с който налагаше пазача – нубиец. Но и бамбуковата пръчка режеше ужасно. Раните ми още не бяха напълно зараснали, когато ме изпрати да моля за прошка и да поправа поведението си.

Всичко това продължи повече от година. Не виждах начин да се отърва, освен когато остарeya. Господарката изобщо не подозираше с какво се занимавам и бях принуден да я лъжа. Винаги измислях някаква история за това какво съм правил през деня. Тя притежаваше много повече благоприличие от мъжа си и щеше да се вбеси, ако беше разбрала. Но това нямаше да ми помогне. В къщата щеше да настъпи хаос от кавги, и накрая заради спокойствието си господарят щеше да ме продаде. А само като си представях как отново ще наддават за мен, реших, че е по-добре да запазя всичко в себе си.

Всеки път, когато минавах през пазарището, си въобразявах как хората казват:

– Ей онзи там е курвата на Датис.

Все пак, за да доставя удоволствие на господарката, аз трябваше да ѝ нося пресни новини от пазара. Говореше се, че някъде край морето при Иса¹³ е станала голяма битка между персийците и македонците, която Дарий загубил и избягал на кон, за да спаси живота си. Бил принуден да изостави дори колесницата и оръжието си. Е, помислих си, нали все пак е успял да се отърве. Някои от нас биха го сметнали за голям късмет.

Когато вестоносците пристигнаха с истинските новини, разбрахме, че харемът е пленен заедно с Царицата-майка, Царицата, дъщерите и престолонаследника. Съжалих ги от сърце – не беше трудно да се досетя каква ще бъде съдбата им. Сякаш чувах писъците на момичетата. Представих си принца, прободен с копия, както щеше да се случи и с мен, ако не беше алчността на капитана. Но тъй като никога не бях ги виждал, а и защото бях роб в дома на човек, когото познавах твърде добре, аз съжалявах повече себе си.

По-късно някакъв човек, който се кълнеше, че идва направо от Киликия¹⁴, разпространи мълвата, че Александър не позволил никакви гаври с Царското семейство. Настанил ги в собствена шатра, изолирани от мъже, и им предоставил собствено домакинство, което да ги обслужва. Този човек дори твърдеше, че принцът бил жив и здрав. Изобщо не повярвах на тази история. Всички знаехме, че никой не постъпва така по време на война, а камо ли някакви си варвари.

Царят прекара зимата във Вавилон. Но през пролетта там става горещо и без много помпозност той дойде в Суза, за да си отдъхне от грижите, като остави сатрапите да събират нова армия. Аз изпълнявах обичайните си задължения и не успях да видя царската процесия, а това има голямо значение за едно момче, каквото все още бях. По всичко личеше, че Александър не беше навлязъл навътре в страната, а бе имал глупостта да обсади Тир. Това беше непристъпна крепост, разположена на остров, която не можеше да бъде превзета дори след десет години. Докато Александър беше зает с обсадата, Дарий можеше да си отдъхне и да не се притеснява за нищо.

След като дворът се завърна, макар и без Царицата, аз силно се надявах, че търговията със скъпоценни камъни отново ще потръгне, и

13. Иса – древен град, разположен на брега на дн. залив Искендерун, южна Турция. Битката е станала през есента на 333 г пр.Хр. – Бел. прев.

14. Древноперсийска сатрапия на югозападния бряг на дн. Мали Азия, където е бил разположен гр. Иса – Бел. прев.

господарят ще ме освободи от *моята* търговия и ще ме върне в харема. По-рано намирах тази работа за досадна, но сега тя ми изглеждаше като оазис в пустиня.

Навярно си мислите, че вече се бях примирил със съдбата си. Но десет години от един предишен живот си остават десет, макар че някой би могъл да ги забрави и след три. Нима можех да забравя кой съм, когато горе – високо в планината все още се виждаха руините от моя дом?

Имаше клиенти, от които бих могъл да получавам много пари, които нямаше нужда да давам на господаря си. Но по-скоро бих ял камилска тор, отколкото да ги приема. Други пък, предизвикани от мрачния ми вид, се опитваха да ме ухаждат и да ми правят подаръци, само и само да ме накарат да се усмихна. А имаше и такива, които ми причиняваха болка по най-различни начини. Интуицията ми подсказваше, че те така или иначе щяха да го правят, и аз реших, че всяка сервилност от моя страна само би ги окуражила. На най-лошите – онези, които ме биеха с камшик и покриваха тялото ми с рани – господарят отказваше. Но това не беше от съжаление към мен; те просто му разваляха стоката. Понякога изпробвах находчивостта си и прилагах различни хитрини. Тогава не им отказвах среброто, но с него винаги си купувах киф¹⁵. Пушех го преди да отида при някой клиент, за да стана замаян и безчувствен. И до ден днешен ми се повдига дори само от миризмата му.

Някои бяха по своему добри. Когато бях с тях, имах усещането, че трябва да им отвърна по някакъв начин – най-малкото от благодарност. Опитвах се да им доставя удоволствие, тъй като няха какво друго да им дам в замяна, а те бяха щастливи, че могат да ме научат как да го правя по-добре. Това бяха първите ми стъпки в изучаването на едно изкуство.

Имаше един продавач на килими, който след като свършеше, се отнасяше с мен като с гост – сядахме заедно на дивана, черпеше ме с вино и разговаряхме. Виното ми беше добре дошло, защото той понякога ми причиняваше болка, но аз усещах, че не го прави нарочно, тъй като беше нежен и обичаше да доставя удоволствие. Никога не му признах това – не знам дали от гордост, или от малкото благоприличие, което ми беше останало.

Един ден търговецът ми показва килим, който бил тъкан десет години. Обясни ми, че го е закачил, за да му се наслади преди да го вземе купувачът, който бил приятел на Царя и се задоволявал само с най-

15. Киф – от араб. kufuru – вид камфор – Бел. прев.

доброто.

– Сигурно е познавал баща ти – подхвърли търговецът.

Усетих как кръвта се отдръпва от лицето ми и ръцете ми се вледеняват. През цялото това време си бях мислил, че произходът ми е запазен в тайна и че името на баща ми е опазено от моето падение. Сега вече знаех, че господарят го е научил от търговеца и се е похвалил с това. И защо не? Везирът, от чието отмъщение бях укрит, бе мъртъв, и това че е бил измамен вече не беше престъпление. Изпаднах в ярост при мисълта, че името ми е било известно на всички, които са ме имали в ръцете си.

Навикът беше притъпил донякъде чувствителността ми по този въпрос. Но не чак толкова.

С удоволствие бих убил някои от клиентите заради това, което знаеха. И когато продавачът на килими ме поръча отново, бях благодарен, че той не беше от тях. Въведоха ме във вътрешния двор с фонтана. Търговецът понякога ме посрещаше седнал на възглавници под балдахина, където разговаряхме преди да влезем вътре. Този път обаче той не беше сам. До него седеше някакъв друг човек. Останах като закован на мястото си до отворената врата и изразът на лицето ми трябва да е издал мислите ми.

– Влез, Багоас – покани ме той. – Не се страхувай, мое мило момче. Днес приятелят ми и аз не искаме от теб нищо друго освен радостта, че те виждаме, и удоволствието да те чуем как пееш. Виждам, че си донесъл арфата си.

– Да – отговорих. – Господарят каза, че така сте пожелали. – Запитах се дали Датис не е поискал да му платят повече за това.

– Ела насам тогава. Ние сме изморени от ежедневните грижи и искаме да облекчиш душите ни.

Изпях им една песен, като междуременно реших, че сигурно са замислили нещо за по-късно. Гостът нямаше вид на търговец. По-скоро приличаше на някои от приятелите на баща ми, макар и да изглеждаше по-изтънчен. Сигурно бе някой покровител на търговеца и след малко щях да му бъде поднесен на тепсия, гарниран със зелени листа.

Лъжех се. Помолиха ме да изпея още една песен и след това разговаряха с мен за дреболии. А после ми дадоха някакъв малък подарък и ме освободиха. Никога преди не ми се беше случвало подобно нещо. Докато затварях вратата зад себе си, успях да чуя приглушените им гласове и разбрах, че говорят за мен. Е, помислих си, днес работата ми беше лесна. Не знам защо, но останах с чувството, че отново ще срещна другия човек.

И наистина стана така. На следващия ден той ме купи.

Видях го, когато дойде в къщата. Господарят поръча вино. Нубиецът, който им сервираше, каза, че водели някакъв доста труден пазарлък. Той не успял да разбере за какво става дума, тъй като почти не знаеше персийски. Но аз вече се досещах. И когато по-късно господарят ме извика, вече знаех преди още да проговори.

– Е, Багоас. – Усмивката му стигаше до ушите.

– Ти си голям късметлия. Отиваш на много хубава служба. – И срещу много добра цена, си казах. – Утре сутринта ще дойдат да те вземат.

Махна ми с ръка да си вървя. Аз обаче попитах:

– Каква е тази служба, господарю?

– Това ще ти каже твоят нов господар. Гледай да покажеш необходимото уважение. Ти получи тук добро обучение.

Отворих уста да кажа нещо, но се отказах. Само се втренчих в лицето му. Той пребледня и присви алчните си очи. Заповяда ми да изляза. Мисля, че ме разбра и това ми достави удоволствие.

Така, подобно на зелената маймунка, и аз се отправих в неизвестна посока. Господарката ме удави в сълзи. Почувствах се сякаш ме бяха затрупали с мокри възглавници. Разбира се, господарят ме беше продал без нейно съгласие.

– Милото ми, ти беше толкова добро и сладко момче. Знаем, че все още тъгуваш за родителите си. Мога да го прочета по лицето ти. Ще се моля новият ти господар да бъде добър с теб. Та ти си още дете и си живееше тук толкова тихо и спокойно!

Поплакахме заедно, и останалите момичета на свой ред ме разцелуваха. Парфюмираните им тела бяха за мен истинско удоволствие в сравнение с нечий други. Бях тринадесетгодишен, но вече имах чувството, че зная всичко.

На другия ден дойде да ме вземе някакъв много важен евнух, който беше около четирийсетте. Беше хубав и личеше, че поддържа фигурата си. Държеше се толкова любезно с мен, че се осмелих да го попитам за името на новия ми господар. Но той се усмихна дискретно:

– Първо трябва да те направим подходящ за неговото домакинство. Не бъди нетърпелив, момко. Ние ще се погрижим за всичко.

Усетих, че крие нещо, но едва ли го правеше от лошо чувство. Прескосихме пазара и тръгнахме към тихите улици, където се намират богатите къщи. През цялото време се измъчвах от мисълта да не би вкусовете на новия ми господар да се окажат твърде особени.

Къщата не се различаваше от съседните. От улицата я отделяше

висока стена и имаше огромна, обкована с бронз врата. Във външния двор растяха високи дървета, чиито върхове едва се забелязваха отвън. Всичко изглеждаше старо и достолепно. Евнухът ме заведе в една малка стая, само с едно легло, разположена в крилото на прислугата. В продължение на три години бях спал заедно с главния евнух и неговото звучно хъркане. Виж ти, рекох си, началото е добро. На леглото бяха оставени кат нови дрехи. На вид изглеждаха по-обикновени от моите. Но когато ги облякох, усетих качеството им. Евнухът вдигна с два пръста старите ми дрехи и ги погледна гнусливо.

– Пфу, натруфени и просташки. Няма какво да ги правим тук. Но някое бедно дете навън сигурно ще бъде щастливо с тях.

Предположих, че сега ще ме представят на господаря. Оказа се обаче че все още не ме считаха за достоен да видя лицето му. И още същия ден започна обучението ми.

Къщата беше стара и прохладна. На втория етаж имаше много стаи, разположени съвсем безразборно и гледащи към вътрешния двор. Някои бяха празни, а в други имаше по някой стар диван с раздърпани възглавници или архаичен скрин. Всичко изглеждаше така, сякаш не беше ползвано от години. Минахме през този лабиринт и стигнахме до стая с доста хубави мебели, която приличаше по-скоро на склад, отколкото на място за живеене. В единия и край имаше маса и стол с изящна резба. До тях стоеше огромен шкаф, пълен с различни съдове от емайлирана мед. Ни в клин, ни в ръкав в другия край на стаята беше разположено внушително легло с фино бродиран балдахин. А до него – дори нощна масичка и табуретка за поставяне на дрехите. Много странно обзавеждане, казах си. И всичко беше изрядно излъскано и почистено, независимо от това, че по нищо не личеше някога да е било ползвано. Отвън проядените прозорци бяха обрасли с пълзящи растения и светлината се процеждаше толкова зелена, сякаш се отразяваше в зарибено езерце.

Оказа се, че всичко е направено с определена цел. Тук щяха да ме обучават.

Евнухът, който играеше ролята на новия ми господар, седна в резбования стол. Започна да ме учи как да сервирам едно или друго ядене, да наливам вино, да оставям чашата на масата и как да я подавам на господаря. Държеше се толкова надут, сякаш беше от голямото добрутро. Въпреки това, никога не ме удари или наруга, и аз не изпитвах лоши чувства към него. Усещах, че страхопочитанието, което ми внушава, също е част от моето обучение. Инстинктът ми подсказваше, че положението ми коренно се е изменило и страхът все повече ме обсебваше.

Донесоха ми обяд, въпреки че очаквах да ям с прислугата. Всъщност, откакто влязох в тази къща, не бях виждал никоя друг освен евнуха. Цялата работа започна да ми изглежда твърде необичайна и обезпокоителна. Ужасях се при мисълта, че могат да ме накарат да спя в това огромно легло – бях сигурен, че през нощта в стаята се разхождат духове. Но след вечеря спях в моята малка килия. Дори тоалетната, в която ходех, изглеждаше занемарена и беше пълна с паяци, сякаш човешки крак не беше стъпвал там от години.

На следващата сутрин отново повторихме уроците от предния ден. Евнухът ми се стори леко възбуден, макар че като всички хора с неговото положение се беше научил винаги да прикрива чувствата си. Веднага си помислих, че явно очаква господаря, и, ставайки все по-неспокоен, изгървах една чиния.

Изведнъж вратата широко се отвори и сякаш разкри разцъфнала градина. На прага застана един млад мъж. Беше невероятно красив и на лицето му грееше очарователна усмивка. Влезе вътре уверено. Беше богато облечен, и обсипан със златни накити. Веднага усетих и мириса на скъпи есенции. Трябваше ми няколко секунди за да осъзная, че макар и на повече от двадесет години, той нямаше брада. Приличаше по-скоро на избръснат грък, отколкото на евнух.

Здравей, Очи на газела – каза ми той с усмивка, разкривайки зъби като прясно обелени бадеми. – Виждам, че поне един път са казали истината, без да я украсяват. – Той се обърна към учителя ми. – А как се справя?

– Не е зле, Оромедон, особено за човек, който си няма понятие от тези работи. Мисля, че след време ще успеем да направим нещо от него. – Евнухът говореше с уважение, но не и както се говори с господар.

– Добре – Оромедон даде знак на роба египтянин, влязъл след него, да остави багажа, който носеше, и да се оттегли. А след това ме накара да покажа всичко, което бях научил за сервирането на масата. Когато трябваше да наляе виното, той ме спря и каза:

– Лакътят ти е много стегнат. Трябва да го извиеш ето така. – Той хвана ръката ми и я нагласи. – Виждаш ли? Така извивката става по-красива.

Продължих със сервирането на сладкишите. Когато свърших, останах прав в очакване на унищожителна критика.

– За начало е добре. Но нека опитаме с истинските прибори. – Той отвори оставения пакет и извади цяло съкровище, от което ми изскочиха очите: чаши, кани и чинии от чисто сребро с инкрустирани златни

цветя.

Ела – каза той, докато отстраняваше медната посуда. – Има едно особено усещане, когато боравиш със скъпоценни неща. Можеш да разбереш това, единствено когато ги докосваш. – Оромедон тайнствено се усмихна с големите си черни очи. А после, когато започнах да подреждам някои от съдовете, той възкликна:

– Ха, та той го направи! Виждаш ли? Той не се страхува от тях! Усеща ги! Мисля, че работата ще стане. – Оромедон се огледа наоколо. – Но къде са възглавниците? И ниската масичка за вино? Та той трябва да се научи как се обслужва в личните покои. – Другият евнух му хвърли бърз поглед. – А, да, – каза Оромедон, усмихвайки се деликатно, а златните му обеци трепнаха. – Мисля, че ще се справи. Нека изпратят нещата, а аз сам ще му покажа останалото. Няма да имам нужда повече от теб.

Донесоха възглавниците. Той седна и ми показва как трябва да държа подноса, когато коленича. Беше толкова дружелюбен, дори когато ме поправяше, че усвоих тези маниери без излишна нервност. Той се изправи и каза:

– Отлично, Багоас! Бързо, сръчно и тихо. Точно както трябва. А сега да видим ритуалите в спалнята.

– Боя се, господарю – казах смутено – че не зная нищо за тях.

– Не ме наричай господарю! Това беше необходимо само за да запазим смисъла на церемонията, от тук нататък следва моята част от обучението ти. В приготовленията за лягане има страшно много ритуали, но не е необходимо да ги знаеш всичките. Повечето от тях се вършат от хора с по-висок ранг. Главното е винаги да знаеш какво да правиш и как да го правиш. Първо ще приготвим леглото, но по принцип това не влиза в задълженията ти. – Дръпнахме завесите на балдахина и отметнахме завивките. Леглото беше застлано с бродирани чаршафи от египетски лен.

– И никакъв парфюм?! – възкликна Оромедон. – Кой е приготвял тази стая?! Това да не е някакво крайпътно ханче? Както и да е. Ще си представим, че парфюмът ухае.

Той застана до леглото и махна островърхата си шапка.

– Всъщност, шапката я сваля придворен с много висок ранг. Виж! Има една тънкоост, когато развиваш пояса. Въобще не трябва да очакваш, че Той ще се завърти. Просто плавно подпъхваш ръцете си и ги кръстосваш. Точно така... А сега робата. Започваш да я откопчаваш отгоре. После я повдигаш леко отзад и я оставяш да се свлече. Той само

ще повдигне ръцете си встрани толкова, колкото е необходимо.

Съблякох робата и разкрих деликатните му рамена с цвят на маслина. Върху тях свободно падаха черните му къдрици, почти недоловимо къносани. Оромедон седна на леглото.

– За да свалиш пантофите, трябва да коленичиш и леко да приседнеш назад. После повдигаш поотделно всеки крак в скута си, но не забравяй да започнеш с десния. Чакай, не ставай още!... В това време Той вече ще е развързал панталоните си, така че ти трябва да ги издърпаш леко, както си коленичил, като през цялото време държиш погледа си сведен. – Той се повдигна леко, за да мога да го направя, и остана само по ленено бельо. Тялото му беше изключително, а кожата – без никакъв недостатък. По-скоро мидийска, отколкото персийска красота.

– Няма да съгваш дрехите. Камериерът по-късно ги отнася, но те не трябва и за секунда да останат разхвърляни. Така. След това, ако тази стая беше наредена както подобава, би трябвало да му облечеш нощницата. В съответствие с благоприличието, Той ще смъкне гачетата си под нея. – Оромедон срамежливо се покри с чаршафа, събу своите, и ги хвърли на табуретката.

– Ако нищо не ти е заповядано преди това, ще внимаваш за знака, който ще ти каже, че трябва да останеш, когато всички останали се оттеглят. Този знак не е очевиден – просто един поглед – ето така, или леко движение с ръката. Не трябва да се мотаеш, а винаги да си намираш някаква работа. Ще те науча на някои трикове, когато всички необходими неща са тук. След това, когато останете сами, той ще ти направи знак – ето такъв – да се съблечеш. Иди сега до долната част на леглото. Там трябва да се съблечеш бързо и стегнато. Ще оставиш дрехите си някъде долу, така че да не се виждат. Гледката на твоите дрехи не е за пред погледа Му. Точно така – събличаш всичко. Сега можеш да си позволиш да тръгнеш с усмивка, но без да я правиш твърде фамилиарна. Чудесно. Прекрасно го направи. Опитай се да запазиш този привкус на срамежливост. А сега... – той отдръпна завивките с такава очарователна и властна усмивка, че преди още да разбере, се оказах в леглото.

Скочих обратно, едновременно вбесен и засрамен. Бях го харесал още в началото и му бях повярвал. Но сега ме беше измамил и се подигра с мен. Не беше по-добър от останалите.

Оромедон се присегна и ме хвана за ръката. Стисна ме здраво, но без гняв или похот.

– Леко, Очи на газела. Успокой се и ме чуй.

Не казах нищо, но приседнах и престанах да се дърпам.

– През цялото време нито веднъж не съм те излъгал – продължи той. – Аз съм само учител. Всичко, което правим, е част от това, за което съм тук. И ако върша добре работата си, то и за двама ни ще е по-добре. Знам какво искаш да забравиш и вярвам, че скоро ще го забравиш завинаги. В теб има много гордост. Вярно – наранена, но все още непоклатима. И може би точно тя е превърнала твоята привлекателност в красота. С такъв характер и при живота, който си водил между гадния си господар и неговите груби приятели, сигурно през цялото време си скривал всичко в себе си. Но тези дни вече са минало. Пред себе си имаш съвсем нов живот. Но сега трябва да се научиш и да даваш по малко. За това съм тук, за да те обуча в изкуството да доставяш наслада. – Той протегна и другата си ръка и нежно ме накара да легна.

– Ела! Обещавам ти, че с мен ще ти хареса много повече!...

Престанах да се съпротивлявам. Той наистина притежаваше някаква магия, под чиято власт всичко щеше да бъде прекрасно. В началото тя ме владееше, защото той беше колкото очарователен, толкова и изкусен. Сякаш беше същество от друг свят, твърде различен от този, в който бях живял. Струваше ми се, че бих могъл да остана завинаги в обятията на удоволствието. Опитах всичко, което ми предложи, пренебрегвайки старата си съпротива, но болката, която внезапно почувствах, беше по-силна дори от преди. За първи път не можах да се съдържа.

– Съжалявам – казах веднага, щом дойдох на себе си. – Дано не съм развалил всичко. Повярвай ми, просто не можах да издържа.

– Но какво има? – Той се наведе над мен сякаш наистина бе загрижен. – Не е възможно да съм ти причинил болка?

– Разбира се, че не. – Наведох надолу глава, за да скрия сълзите си. – Но винаги се получава така. Сякаш отново виждам ножовете.

– Но защо не ми каза? – Той продължи да говори като че ли наистина значех нещо за него. И това беше чудесно!

– Мислех си, че с всички нас е така – искам да кажа ... с всички хора като мен.

– Разбира се, че не е. Преди колко време те кастрираха?

– Три години – казах. – И нещо.

– Не мога да разбера. Чакай да погледна пак... Та те чудесно са си свършили работата! Никога не съм виждал по-гладки белези. Бих се изненадал, ако при твоята външност са изрязали повече от това, което е необходимо, за да не поникне брада. Разбира се, винаги има вероятност операцията да се окаже неуспешна. Раните могат да гноясат толкова дълбоко, че да унищожат всички корени на желанието. Или пък могат

да те изрежат така, че никога да не можеш да почувстваш влечение или възбуда. Така постъпват с нубийците. Предполагам, защото се страхуват от силата им. Вярно е, че ти или аз не можем да дадем на жените това, което искат. Почти никой от „нас“ не може да го направи истински, въпреки че съм чувал и за такива случаи. Просто не мога да разбера каква е причината да не можеш да се насладиш напълно, Нима искаш да ми кажеш, че си страдал, откакто си започнал?

– Какво?! – изкрещях. – Наистина ли мислиш, че бих могъл да бъда възбуден от тези кучи синове?!

Ето най-сетне един човек, на когото можех да кажа всичко. Ала инстинктът ми подсказа, че трябва да бъда искрен до край:

– Имаше един или двама, които... Но аз свикнах да се затварям в себе си, когато можех.

– Ясно. Започвам да разбирам къде е проблемът ги. – Той се замисли сериозно сякаш бе лекар. А след това каза:

– Хм, освен ако не те привличат жените. Но ти не мислиш за момичета, нали?

Спомних си трите наложници на бившия ми господар – как ме притискаха в обятията си и заоблените им меки гърди. После видях мозъка на майка ми, разпилян върху камъните в градината, и отново чух писъците на сестрите ми. Отговорих:

– Не... Мисля, че не.

– Никога не мисли за жени! – Оромедон изведнъж стана сериозен, а от усмивката му не остана и следа. – Ти сигурно ще станеш още по-красив, но никога не си въобразявай, че те няма да те преследват. Момичетата ще въздишат, ще ти се умилкват, и ще се кълнат, че ще бъдат доволни и от това, което имаш. Могат и да си вярват, но знай – те никога няма да бъдат удовлетворени. Никога! Това ще ги озлоби и някой ден ще те предадат. А това е най-сигурният начин да свършиш на върха на някое копие.

Лицето му стана мрачно. Сякаш видях върху него някакъв ужасен спомен и за да го успокоя, отново му казах, че никога не съм мислил за жени.

Той ме прегърна нежно:

– Извинявай, не знам защо помислих, че е заради жените. Знаеш ли, ти си страшно чувствителен. Чувствителен си и към желанията на плътта и затова усещаш много повече болката. Кастрирането е еднакво лошо за всеки един от нас, но след него остават различни степени на влечение и усещане. Може би споменът за това те е преследвал винаги, сякаш

може да ти се случи отново. Но не само с теб е било така. Ако бяхме заедно, отдавна щеше да си преодолял всичко. За съжаление, ти си бил с мъже, които си презирал. На външен вид е трябвало да се подчиняваш. Но вътре в теб гордостта ти не е могла да се примири с нищо. Предпочитал си болката пред удоволствието, което те е карало да се чувстваш унижен.

– Но аз не те отблъснах! – рекох.

– Зная. Но съпротивата се е загнездила дълбоко в теб. Не може да се излекува за един ден. По-късно ще опитаме пак и съм сигурен, че с малко късмет ще я преодолееш. И още нещо мога да ти кажа – сигурен съм, че там, където отиваш, това няма да те притеснява. Заповядано ми е да не ти казвам нищо повече и това превръща дискретността в абсурд. Но какво да се прави? Казано е и трябва да се подчиня.

– Бих искал – казах аз, – да принадлежа на теб.

– Аз също, Очи на газела. Но ти си предназначен за по-високопоставен от мен. Така че не се влюбвай в мен, защото твърде скоро ще трябва да се разделим. Облечи се. Церемонията при ставането от сън ще оставим за утре. Днешният урок доста се проточи.

Обучението ми продължи още известно време. Оромедон идваше рано, без надутия евнух, и сам ме учеше как да обслужвам на масата, на двора, в личните покои или в банята. Той дори докара един кон и започна да ме обучава в бурениялия двор как да се качвам и да го яздя с грация. Вкъщи ме бяха научили само как да успея да се задържа на гърба на моето пони. После се връщаме обратно в стаята със зеленикавата светлина и голямото легло.

Той все още се опитваше да ме освободи от моя зъл дух и влагаше огромно търпение в това. Болката обаче винаги се връщаше и се усилваше от удоволствието, което изпитвах с него.

– Стига – казваше той. – Ще стане много болезнено за теб и недостатъчно за мен. Аз съм тук, за да те уча, но май започвам да го забравям.

– Като чели щеше да бъде по-добре, ако бях като онези, които не чувстват нищо. – казах тъжно.

– Глупости! Никога не мисли така! За тях яденето е всичко. Ти сам виждаш на какво заприличват. Искам да те излекувам заради теб и заради мен самия. А що се отнася до твоята професия, тя е да доставяш удоволствие, а не да получаваш. И ми се струва, че въпреки този проблем или може би точно заради него – кой може да каже кое създава артиста? – ти имаш дарба за това. Твоите сетива са твърде изострени. И точно поради това ти си изпитвал отвращение от работата, която са те карали да

вършиш. Ти си бил като музикант, който е принуден да слуша мученето на уличните свирачи. Едно нещо ти трябва – да познаваш инструмента си. На това мога да те науча и мисля, че даже ще ме надминеш. А там където отиваш, няма да се срамуваш от изкуството си. Обещавам ти това.

– Добре, но кой е той?!

– Нима не си се досетил вече? Но не. Как би могъл? Искам да ти кажа още нещо – и никога не го забравяй. Той обича съвършенството: в накитите и посудата, и гоблените, килимите и оръжията, в конете, жените и момчетата. Хайде, не гледай така уплашено. Нищо лошо няма да ти направят, ако не оправдаеш очакванията му. Той просто ще загуби интерес към теб и това ще бъде жалко. Искам да те предоставя безупречен. Той не очаква друго от мен. И едва ли ще разбере за твоята малка тайна. Усмехни се, Багоас!

Както се оказа, до този момент Оромедон беше като музикант, който изпробва резонанса на новата си арфа. Сега уроците започнаха сериозно.

Вече чувах гласа на човек, който не знае нищо друго за робството, освен пляскането с ръце и даването на заповеди. Сякаш викаше:

– Кучето му с куче, да се хвали как е бил прелъстен от друг, покварен преди него.

На това отговарях, че съм бил прелъстен още преди година и захвърлен в блатото на покварата без помощ и надежда. И сега, фактът, че се грижат за мен като за нещо ценно ми се струваше като дар от блажените небеса, а не като прелъстяване. И след като съм бил толкова време развлечение за разни разгонени гадняри, откриването на нежната музика на чувствата беше като дар от боговете. А то стана толкова лесно, сякаш бе спомен или моя същност. Вкъщи понякога сънувах чувствени сънища. И ако не бяха променили живота ми, със сигурност щях да узрея по-рано. Много неща бяха променили в мен, но все пак не бяха успели да ги унищожат.

Подобно на поет, възпяващ битки, без никога да е воювал, аз можех да извиквам във въображението си картини на желанието, без да изпитвам болката от удовлетворяването му, която познавах твърде добре. Можех да пресъздам музиката, с нейния ритъм, паузи и акорди. Оромедон казваше, че съм като музикант, който свири на танцьорите, без самият той да танцува. Той искаше да изпитва удоволствие, отговарящо на представата му за него, и знаеше какво иска. И една сутрин той каза:

– Очи на газела, мисля, че няма какво повече да научиш.

Думите му паднаха върху мен като гръм от ясно небе. Притиснах се до него ужасен и промълвих:

– Обичаш ли ме? Ти не искаше само да ме учиш, нали? Ще страдаш ли, когато си отида?

– Нима си се научил вече да разбиваш сърца? – усмихна той. – Никога не съм те учил на това.

– Но кажи ми, обичаш ли ме?! – Откакто майка ми умря, не бях искал това от никого.

– Никога не се осмелявай да му кажеш това! Ще реши, че си отишъл твърде далеч.

Погледнах го в очите. Той се предаде и ме прегърна като дете и това дори не ми се стори странно.

– Наистина те обичам и когато си отидеш, ще бъда самотен и неутешим. – Говореше така, сякаш успокояваше дете, което се страхува от духове и тъмнина. – Но този ден ще дойде. И би било жестоко да ти давам обещания. Може и никога да не те видя повече. Или ако се случи, може би няма да мога да разговарям с теб. Да не си помислиш тогава, че съм те излъгал? Обещах ти да не те лъжа за нищо! Но когато служим на великите, те стават наша съдба. Не разчитай на никого и на нищо, а сам си направи подслон от бурите. Разбираш ли?

На челото си Оромедон имаше белег от рана, стар и избледнял. Това го издигаше в очите ми. Сред приятелите на баща ми човек без белег почти не приличаше на мъж.

– Как си получил това? – попитах аз.

– Бях хвърлен от коня си при един лов – от същия кон, който ти яздиш сега. Както виждаш, той още е мой. Те не се отнесоха зле с мен. Но Той не може да понася дефектни неща. Така че гледай да не се проваляш по същия начин.

– Щях да те обичам, дори и целият да беше покрит с белези – признах му аз. – И Той изгони ли те?

– О, не. Много добре се грижат за мен. Там нищо не се прави грубо. Просто вече не прилягах на изящната ваза или на скъпоценния камък. Никога не си създавай въздушни кули. Това е последният ми урок. Дано не се окажеш твърде млад, за да го разбереш, макар че си достатъчно пораснал, за да ти потрябва. Хайде да ставаме. Ще се видим утре сутрин.

– Да не искаш да кажеш, че утре е последният ни ден?

– Може би. Всъщност остана само още един урок. Никога не съм ти показвал правилните действие при Прострацията¹⁶.

– Прострацията! – повторих озадачен. – Но тя се прави само пред Царя!

– Точно така – отвърна той. – Е, доста време ти трябваше, за да се сетиш.

Вцепених се. И извиках силно:

– О, не! Не мога да го направя! Не мога! Не мога! Не мога!

– Хубава работа! След всичките ми усилия? И защо ме гледаш с тези големи очи така, сякаш съм ти донесъл смъртна присъда вместо щастие?

– Но защо не ме предупреди по-рано? – вкопчих се ужасен в него, докато под ноктите ми потече кръв.

Той нежно разхлаби ръцете ми.

– Достатъчно намеци ти подхвърлих. Мислех, че ще се досетиш. Всъщност ето каква е работата. Преди да те допуснат до двореца трябваше да бъдеш одобрен. Допуска се, че ти би могъл и да се провалиш. В такъв случай, ако имаше представа за какво те подготвяме, щеше да се окаже, че знаеш твърде много.

Хвърлих се по лице и се разтресох от плач.

– Ела – каза той и избърса сълзите ми. – Наистина няма от какво да се страхуваш. Той преживява сега тежки времена и има нужда от утеха. Сигурен съм, че ще се справиш. А аз зная какво говоря.

3

Прекарах няколко дни в двореца преди да бъда представен на Царя. Мислех си, че никога няма да успея да се ориентирам в огромния лабиринт от разкош. Навсякъде имаше високи колони от мрамор, порфир или малахит с позлатени капители и богати орнаменти. На всяка стена имаше цветни и емайлирани барелефи, които изглеждаха като живи фигури. На тях бяха изобразени маршируващи воители или пратеници с дарове, или данъкоплатци от далечните краища на империята. Някои водеха бикове или камили, а други поднасяха кани или злато. Винаги, когато губех пътя, ми се струваше, че съм попаднал сред официална церемония от надути царедворци.

В крилото на евнусите не ме посрещнаха особено топло, може би защото бях предопределен за привилегирована служба. По същата

16. Прострация или проскинеза – задължителен поклон при древните перси, при който се падало ничком при царя. – Бел. прев.

причина обаче никой не се отнасяше зле с мен. Сигурно се страхуваха да не си отмъстя по-късно.

На четвъртия ден видях Дарий.

Той пиеше вино и слушаше музика. Стаята гледаше към малка градина с фонтан и вътре се носеше аромат на лилии. На дърветата бяха закачени златни клетки с най-различни редки птици. Музикантите бяха оставили инструментите си, но ромонът на водата от фонтана и чуруликането на птичките се смесваха в нежен, галещ слуха концерт. Градината беше оградена с високи стени и беше част от уединението на стаята.

Той седеше на възглавници и съзерцаваше потъващото зад хълмовете слънце. На малка масичка до него бяха оставени кана с вино и една празна чаша. Веднага разпознах в Дарий човека, който присъстваше на рождения ден на баща ми. Но тогава той беше облечен в обикновени дрехи за езда. Сега робата му беше пурпурна, примесена с бяло, и носеше Царската митра¹⁷, но не официалната, а тази, която се носи всеки ден. Брадата му беше сресана и лъщеше като коприна, а от него се носеше аромат на арабски есенции.

Тръгнах към него със сведени очи, следвайки Управителя на двореца. Никой няма право да гледа Царя и затова не разбрах дали той ме позна и дали спечелих одобрението му. Когато произнесоха името му, аз се проснах по очи, както ме бяха научили, и целунах пода пред него. Пантофите му бяха от мека, изсушена ярешка кожа, тъмночервени на цвят и бродирани с пайети и златни нишки.

Един евнух взе таблата с виното и я постави в ръцете ми. Докато излизах заднишком от Аудиенцията, ми се стори, че чух едва доловимо раздвижване на възглавниците.

Същата нощ бях допуснат до Спалнята, за да участвам в събличането. Нищо особено не се случи. Само ми дадох да държа някои неща, докато гардеробият ги отнесе. Опитах се да извърша всичко с грация и да не посрамя учителя си. Но по всичко изглеждаше, че той беше изпреварил събитията и ме бе научил на неща, които все още не се искаха от мен. Както разбрах, в началото винаги се проявяваше известно снизхождение към новациите. На следващата вечер, докато чакахме Царя да дойде, един стар евнух, на който всяка една от бръчките му говореше, че е врял и кипял в дворцовия живот, прошепна в ухото ми:

– Ако Негово Величество ти направи мълчалив знак, не се оттегляй с останалите. Трябва да изчакаш и да видиш дали има още някакви

17. Митра или тиара – конусообразна шапка при древните перси. Бел. прев.

заповеди за теб.

Припомни си уроците: гледах внимателно изпод клепачите си за знака, и си намирах работа по подобаващ начин.

И когато останахме сами, разпознах сигнала да се съблека. Оставих дрехите си така, че да не се виждат. Не успях да докарам само усмивката. Бях много уплашен и усетих, че тя ще изглежда като глупаво ухилване. Приближих се сериозен и доверчив и, като видях, че той е отметнал завивката, затаих надежда, че всичко ще мине добре.

В началото ме целуваше и дундуркаше като кукла. След това предугадах какво се иска от мен, тъй като бях добре подготвен. По всичко личеше, че съм одобрен и желан. Разбира се, както ме беше учил Оромедон, никога не показвах, че насладата ми причинява болка. През цялото време докато бях с Дарий, той с нищо не показва дали знае, че и евнусите могат да чувстват нещо.

Но човек не казва такива неща на Царя на Царете, освен ако той не го попита.

Аз бях предназначен да се забавлява с мен, точно както любовта, птичките, фонтана и лютните. И твърде скоро се научих да се справям с тази задача, без да провокирам или да дразня достойнството му. Той никога не ме обиди, не ме унижи, и не се държеше грубо с мен. Отпращаше ме учтиво, ако все още беше буден, а на следващата сутрин често пристигаше подарък от него. Но и аз вече се бях научил да разбирам удоволствието. Той приближаваше петдесетте и въпреки баните, балсамите и парфюма вече бе започнал да мирише на стар човек. Понякога в царското легло, единственото ми желание беше да сменя този огромен и брадат мъж с гъвкавото и нежно тяло на Оромедон. Но уви – не се полага на изящната ваза или на скъпоценния камък да избират собственика си.

Ако вътрешно недоволствах, достатъчно беше да си припомня предишната си съдба. Царят беше човек, преситен от удоволствия, но нежелал да се откаже от тях. Доставях му това, което искаше, и той беше доволен и благосклонен към мен. Когато си спомнях за онези, другите, за похотливите им груби ръце, за лошия им дъх и отвратителните им желания, се възмуствах от моментното си недоволство и правех всичко, за да покажа на господаря си благодарността, която чувствах.

Скоро започнах да присъствам на повечето от развлеченията му. Той ми подари прекрасен малък кон, за да яздя заедно с него из парка на двореца. Не случайно хората си представят рая като такава градина¹⁸. Поколения наред царе бяха засаждали тук редки дървета и храсти,

донесени от цяла Азия. Понякога са носели дори цели дървета, заедно с корените и почвата. За целта са били необходими огромен брой каруци, свързани помежду си, и цяла армия градинари, които да се грижат за тях по пътя. Дивечът, предназначен за лов, също беше грижливо подбран. По време на лов го подгонваха към Царя, за да може по-лесно да стреля, и когато убиеше нещо, ние всички го аплодирахме.

Един ден той си спомни, че мога да пея, и поиска да ме чуе. Гласът ми никога не е бил така прекрасен, както на някои евнуси, които далеч надминават женските гласове по сила и красота. Въпреки това, когато бях момче, той беше приятен и чист. Донесох малката арфа, която бившата ми господарка беше купила от пазара. Като я видя, Дарий така се погнуси сякаш бях донесъл някаква мърша.

– Какъв е този боклук? Защо не си поискал да ти дадат истински инструмент? – Той видя, че се уплаших и вече по-меко каза:

– Разбирам, че скромността не ти е позволила. Но махни тази гадост оттук. Когато ти дадат нещо, което става за свирене, тогава ще ми попееш.

След няколко дни той ми подари арфа, направена от черупката на костенурка и чимширово дърво, с ключове от слонова кост. Започнах да вземам уроци при Главния музикант на двореца. Един ден, както си седях край фонтана, и, потопен в спомени наблюдавах последните проблясъци на слънцето, си представях как някъде сред хълмовете на запад залезът озарява останките на моя дом, Дарий ме помоли да попея. Може би под въздействието на обзелите ме мисли си спомних една песен, която войниците на баща ми често пееха край лагерния огън.

Когато свърших, Царят ме повика да дойда по-близо. В очите му имаше сълзи.

– Тази песен – каза той, – ме накара отново да видя бедния ти баща. Какви щастливи дни бяха! Но никога няма да се върнат. Той беше истински приятел на Арсес. Дано Мъдрият Бог приеме душата му. И ако беше останал жив, той винаги щеше да бъде добре дошъл тук като мой приятел. Знай, моето момче, никога няма да забравя, че ти си негов син.

И той постави обсипаната си със скъпоценности ръка на рамото ми. Двама от неговите приятели и Главният камериер на двореца станаха свидетели на тази сцена. От този момент нататък, както той беше предвидил, положението ми в двореца се промени. Вече не бях момче,

18. Тези паркове били наричани от гърците „параденсос“, а оттук и по-късната дума „парadis“, което означава рай – Бел. прев.

купено за удоволствия, а фаворит с благородно потекло, и всички бяха длъжни да са наясно с това. А аз разбрах, че дори и да загубя хубавата си външност, той щеше да продължи да се грижи за мен.

Дадох ми прекрасна стая с изглед към парка във вътрешния дворец, и мой собствен роб – едно египтянче на име Неши, което се отнасяше с мен като с принц. Бях вече на четиринадесет години и външно се променях от момче на юноша. Няколко пъти чух Дарий да казва на приятелите си, че е предугадил, че от мен ще излезе нещо и че съм надминал очакванията му: „Не вярвам в цяла Азия да се намери някой, равен с него по красотата.“

Те, разбира се, се съгласяваха, че съм несравним. А пък аз се научих да се държа така, сякаш това наистина беше вярно.

Балдахинът над леглото му беше направен във форма на асма от чисто злато. От нея висяха гроздове от скъпоценности, а в центъра на златна верига се спускаше огромна ажурна лампа. Понякога през нощта, когато лампата хвърляше върху нас своите листоподобни сенки, той ме караше да се изправам до леглото и ме разглеждаше на светлината. Не правехме нищо. Мисля си, че гледката щеше да му бъде достатъчна, ако не беше желанието му постоянно да доказва своята мъжественост.

В повечето нощи обаче той искаше удовлетворение.

Светът е пълен с хора, които винаги искат едно и също, без да могат да понесат и най-малката промяна. Това е досадно, но аз бях длъжен да проявявам въображение. Дарий обичаше разнообразието и изненадите, но му липсваше фантазия. Изпробвах всичко, на което ме беше научил Оромедон, и вече започнах да се чудя кога ли ще дойде денят, когато и аз ще трябва да обучавам моя приемник. Както подразбрах, преди мен беше имало друго момче, което издържало само седмица и го отпратили, тъй като Царят го намерил за безинтересен.

Имах нужда от нови идеи и реших да отида при най-известната проститутка в Суза – една вавилонка, която твърдеше, че се е учила на занаят в някакъв храм на любовта в Индия. За доказателство тя държеше в стаята си една бронзова скулптура на два демона, всеки от които висок шест или осем лакътя, и които се съвокупляваха танцувайки. Постъпката ми едва ли би очаровала Дарий, но все пак се надявах да има полза. Един евнух винаги има какво да научи от такива жени. Все пак те спят с повече мъже от когото и да било друг. Но нейното грубо опипване и държане така ме отвратиха, че забравих добрите обноски, станах и се облякох. Оставих ѝ една златна монета и казах, че плащам за времето, което съм и загубил, но не мога да остана да я обучавам кое как се

прави. А тя така побесня, че успя да си възвърне гласа едва когато бях слезъл по стълбата. Сега трябваше да разчитам само на себе си, защото разбрах, че няма по-добър от мен.

След този случай започнах да се уча да танцувам.

Като дете обичах да играя, като имитирах стъпките на по-възрастните или подскачах и се въртях, тананикайки си нещо. Бях сигурен, че ако се понауча малко, от мен ще излезе доста добър танцьор. Царят много се радваше, когато показвах желание да науча нещо ново (аз, разбира се, не му казах за вавилонката) и нае за мен най-добрия учител в града. Не беше като моите детски игри. Трябваше да тренирам като войник, но всичко това беше добре дошло. Именно поради бездействието си повечето евнуси затлъстяваха. Гледах ги как се размотават, клюкарстват и чакат някой да им каже да свършат нещо. За мен беше добре да се изпотявам и да раздвижвам кръвта си.

Така че не след дълго моят учител каза, че съм готов. Царят беше поканил приятелите си в градината с фонтана и аз танцувах за тях. Започнах с един индийски танц, облечен само с парче плат около бедрата и с тюрбан. След това изиграх гръцки танц (за такъв го мислех) с ален хитон и накрая кавказки – с малък позлатен ятаган. Дори принц Оксатрес, братът на Царя, който винаги ме гледаше надменно, защото харесваше само жени, извика „Браво!“ и ми хвърли една жълтица.

Денем танцувах с дрехите си. Нощем също танцувах, но облечен само в сенките, които хвърляше ажурната лампа, висяща от златната лоза. Много скоро се научих да забавям стъпките към края, защото Дарий не ми оставяше време да си поема дъх.

Често си мислех дали той щеше да ме цени толкова, ако Царицата не беше в плен. Тя беше негова полусестра от доста по-млада жена на баща му и можеше да му бъде дъщеря. Казвах, че била най-прекрасната жена в Азия. Разбира се, той не би се задоволил с нещо друго. Но сега царицата беше в ръцете на един варварин, по-млад от нея, и съдейки по делата му, с доста гореща кръв. Естествено, Дарий никога не разговаряше за такива неща с мен. Всъщност, в леглото той почти не говореше.

Някъде по това време се разболях от лятна треска. Бях много зле и Царят дори ми изпрати личния си лекар. Но самият той така и не дойде да ме види.

Спомних си белега на Оромедон. И тъй като огледалото ми казваше лоши новини, ми стана ясно защо. Въпреки това, трябва да е имало нещо в мен, което все още привличаше останалите. Една нощ се разплаках от глупост и слабост. Неши скочи от сламеника си и изтри лицето ми.

След няколко дни Царят ми изпрати една кесия със златни дарици¹⁹, но отново не дойде лично. Дадох златото на Неши.

Вече се бях възстановил, когато един ден, докато седях сам с Дарий в градината и му свирех на арфа, в двора задъхано се втурна самият Велик везир с някаква спешна новина. Личният евнух на Царицата беше успял да избяга от лагера на Александър и молеше за аудиенция.

Ако в градината имаше и други царедворци, те щяха да бъдат освободени и щях да бъда принуден да ги последвам. Но аз бях като птичките и фонтана – част от принадлежностите. Освен това, когато евнухът влезе, те заговориха на гръцки.

Никой не ме беше питал дали разбирам този език. Но в Суза имаше няколко златари-гръци, с които господарят ми търгуваше – било със скъпоценни камъни, било с мен. Така че, когато дойдох в двореца, имах известни познания и често се навъртах около преводача от гръцки. Той се занимаваше с всички въпроси, които възникваха между сановниците в двора и гръците: с просителите до Царя или с тирани, избягали от освободените от Александър гръцки градове. Освен това в двореца идваха и пратеници от гръцки държавици, като Атина например, които бяха пощадени от Александър, сякаш за да заговорничат срещу него. Преводачът беше и единственият посредник между двореца и командирите на гръцките наемници, капитаните на кораби и шпионите. А когато човек слуша персийски, преведен след това на гръцки, много лесно се научава да разбира.

Дарий показва явно нетърпение, защото още по време на Прострацията попита дали семейството му е живо. Евнухът отвърна, че са живи и в добро здраве. Освен това се отнасяли с тях като с царски особи и им предоставили всички необходими удобства. Самият той (човекът беше възрастен и изглеждаше доста зле след дългото пътуване) бил избягал лесно, тъй като стражите били поставени по-скоро да пазят Цариците от външни досадници, отколкото тях самите.

От мястото си видях как ръцете на Царя нервно стиснаха облегалката на стола. Нищо чудно. Това, което се канеше да попита, не беше за пред един слуга.

– Не, господарю мой! – евнухът с жест повика Боговете за свидетели. – Ваше величество, та той дори не я е посещавал от деня след битката, когато дойде, за да ѝ обещае неприкосновеност и охрана! Ние бяхме

19. Дарик – единна персийска златна монета равна на 8,416 г. злато, въведена от Дарий I (523–486 г. пр.Хр.) – Бел. прев.

там през цялото време, а с него дойде и един негов приятел. Дочух, че веднъж някои от генералите му, като изпили повечко вино, си спомнили за нейната красота и го увещаваха да промени решението си. И макар че и той бил доста пиян, както повечето македонци, само като чул това, така се ядосал, че им забранил да споменават отново името и в негово присъствие. Това ми каза един грък, който бил там.

Дарий остана известно време неподвижен. След това въздъхна дълбоко и каза на персийски:

– Какъв странен човек! – Помислих си, че ще продължи да разпитва как изглежда този Александър – нещо което аз самият горях от нетърпение да разбера, но се сетих, че се бяха видели по време на битката.

– А майка ми? – Дарий продължи на персийски. – Тя е твърде стара за тези изпитания. Грижат ли се добре за нея?

– Велики Царю, здравето на моята господарка е чудесно. Александър винаги пита за нея. Преди да избягам, той я посещаваше почти всеки ден.

– Посещавал е майка ми?! – Лицето му изведнъж се промени. Стори ми се, че дори пребледня. Не можех да си обясня защо. Та Царицата-майка беше на повече от седемдесет години.

– Наистина, господарю. В началото той я оскърби, но винаги след това, щом я помолеше да го приеме, тя му разрешаваше.

– И с какво я оскърбил? – попита Царят с нетърпение и любопитство.

– Даде ѝ да преде вълна.

– Какво?! Да преде вълна като най-обикновена робиня?

– Така си помисли и господарката ми. Но когато му показа, че е оскърбена, той я помоли за извинение. Каза, че майка му и сестрите му предат и си помислил, че ще ѝ достави развлечение. Тогава господарката разбра неговото невежество и прие извиненията му. Оттогава те често разговарят заедно чрез преводач.

Царят остана загледан пред себе си. След малко разреши на евнуха да се оттегли и като си спомни, че съм още там, ми даде знак да продължа да свиря. Засвирих тихо, защото виждах, че е загрижен. Много години по-късно разбрах причината.

Споделих новините с приятелите си в двора. Да, аз вече имах приятели, някои от тях с висок ранг, а други не, но всички бяха доволни първи да чуват новините. Никога не приемах подаръци за това. Би било все едно да продавам приятелството си. Разбира се, приемах подкупи, за да съдействам за молби пред Царя. Да отказвам, според неписаните

правила в двора, би означавало проява на враждебност и рано или късно някой щеше да ме отрови. Излишно е да казвам, че въобще не отегчавах Дарий с техните глупави молби. В края на краищата, той ме държеше за други неща и не ми беше това работата. Но понякога му казвах:

– Еди кой си ми даде еди какво си, за да Ви накарам да погледнете благосклонно на молбата му. – Това го забавляваше, тъй като другите естествено не му го казваха. Понякога ме питаше:

– И какво иска? – и добавяше – Добре, ще го уредя – трябва да поддържа доверието в теб.

Всички обсъждаха странното поведение на македонския цар. Някои казваха, че е искал да се покаже като човек от желязо, който стои над удоволствията. Други твърдяха, че е импотентен, а трети – че е пощадил царското семейство, за да може да изкопчи по-изгодни условия за капитулацията си. Някои пък казваха, че харесвал само момчета.

Евнухът на Царицата действително спомена, че му прислужвали една група момчета от благороден произход, но такъв бил обичаят при всичките им царе. Според него в природата на младите било да бъдат щедри с победените и бързо добавяше, че по красота и излъчване Александър въобще не можел да се сравнява с нашия Цар. На ръст той едва ли би стигнал и до рамото му.

– Всъщност – каза ни евнухът, – когато Александър посети Цариците, за да ги увери, че са в безопасност, Царицата-майка се поклони на приятеля му, вместо на него. И не знам дали ще повярвате, но те вървяха заедно, един до друг, и почти не се различаваха по облекло. Приятелят му беше по-висок и доста красив за един македонец. Много се смутих, тъй като вече бях виждал царя им. Но приятелят му се отдръпна и слава богу, че Царицата забеляза предупредителните ми знаци. Тя, разбира се, ужасно се разстрои и отново започна прострацията пред Александър. Но той я повдигна с ръце, и можете ли да си представите, дори не се ядоса на онзи. И после каза: „Няма нищо, майко, не бяхте далеч от истината. Той също е Александър.“

Е, рекох си, те са варвари. И въпреки това усетих, че нещо става дълбоко в мен. Евнухът продължи:

– Никога не съм виждал цар, който така да не държи на положението си. Та той живее по-зле от който и да е генерал при нас. Когато влезе в шатрата на Дарий и видя обзавеждането и, той се облещи като селянин. Знаеше какво е баня и първото нещо, което направи, беше да я използва, но като го гледах как се чуди какво да прави с другите неща, едва се съдържах да не се разсмея. А като седна в стола на Дарий, краката

му въобще не стигаха до пода и той ги качи на масичката за вино, защото я помисли за табуретка за крака. Все пак той се премести да живее там и приличаше по-скоро на някакъв бедняк, получил неочаквано наследство. Въобще, Александър прилича на момче... Докато човек не види очите му.

Попитах какво е направил с наложниците на Дарий, и дали не ги е предпочел пред Царицата. Евнухът каза, че не е взел нито една, а ги е подарил на приятелите си.

– Значи, момчета! – засмях се аз. – Сега вече знаем.

Момчетата от харема, които Дарий беше взел със себе си, бяха разбира се най-красивите, и явно бяха голяма загуба за него. При все това имаше още много на разположение. Той прекарваше само някои от нощите си с мен. Вярно е, че по стар обичай жените в харема са толкова, колкото и дните в годината, макар и някои от тях да бяха прехвърлили младостта. Но е пълна глупост твърдението на гърците, че нощем момчетата се строявали около леглото на Царя, за да си избере някоя. От време на време той посещава харема, разглежда момчетата и научава от Главния евнух имената на пет или шест, които му харесали най-много. След това, през нощта, той ще извика една от тях, а понякога и цялата група, за да свирят пеят, а по-късно ще даде знак на една от тях да останат. Царят обичаше тези неща да се правят елегантно.

Когато ходеше в харема, Дарий често ме вземаше със себе си. Разбира се, не можех дори да си помисля, че е възможно някога да бъда представен на Царицата, но пък имах много по-високо положение от наложниците в двора.

Доставяше му удоволствие да гледа дори как неговите прекрасни вещи се възхищават една от друга. Някои от момчетата бяха изключителни – деликатни и свежи като цветя. Дори аз бих ги пожелал. Оромедон ме беше спасил от голяма опасност, тъй като забелязвах, че някои от тях ми хвърляха страстни погледи. Веднъж го срещнах. Беше слънчев ден и той пресичаше вътрешния двор, облечен както винаги елегантно. Почувствах се странно, защото моите дрехи бяха още по-богати. Като го видях, ми идеше да се втурна към него и да го прегърна. Но той се усмихна многозначително и поклати глава. Вече бях научил достатъчно за живота в двореца, за да разбера намека. Нямаше да мине безнаказано, ако забележеха, че си е запазил хапка от яденето, предназначено за господаря. Така че аз също му се усмигнах тайно и го отминах.

Понякога, когато Царят беше с момиче, аз лежах в моята хубава стая, наслаждавах се на аромата от градината, гледах лунната светлина,

която се отразяваше в сребърното ми огледало, и си мислех колко приятно и спокойно е да лежиш абсолютно сам. Ако го обичах, щях да страдам. Тази мисъл ме натъжи и засрами. Та той ми беше направил толкова добрини! Беше ми дал собствен кон и подаръци, с които беше пълна стаята ми. Благодарение на него се радвах на уважение в двора. Той не искаше да го обичам, нито дори да се правя, че го обичам. Защо ли въобще трябваше да мисля за това?

Истината беше, че десет години бях обичан от родителите си, които също се обичаха. Бях се научил да ценя любовта и макар че след тях никой не ме беше обичал, тя не загуби значение за мен. Сега бях във възрастта, когато момчетата се държат непохватно и правят първите си грешки, а невъзпитаните момичета им се присмиват пред по-възрастните. Или, като го направят за пръв път с някоя потна селянка, си мислят: „Това ли било?“

Но на мен не можеше да ми се случи нищо подобно.

Любовта приемаше образа на изгубено щастие, примесено с моите фантазии. Моето изкуство имаше толкова общо с любовта, колкото и уменията на лекаря. Бях красив на външен вид – като златната лоза в Спалнята, макар и с много по-нетрайна красота. Знаех как отново да възбужда изчезналия от пресита апетит. Любовта ми беше неизразходвана, а мечтите ми за нея – по-невинни и от мечтите на най-обикновеното момче. Понякога шептах на някоя лунна сянка:

– Наистина ли съм хубав? Това е само за теб. Каж ми, че ме обичаш, защото не бих могъл да живея без теб.

Сега зная: младостта не може да живее без надежда.

Лятото в Суза е много горещо. По това време на годината Царят би трябвало да бъде в летния дворец в Екбатана, в планината. Но Александър все още обсаждаше Тир и войниците му упорито строяха дига към острова. Това беше всичко, което тогава знаех за тази изключителна обсада. Говореше се, че скоро ще му писне и ще се насочи към вътрешността на страната и тогава Екбатана ще се окаже твърде далеч. Всъщност командирите смятаха, че Царят трябва да остане във Вавилон. Един дори каза:

– Македонският цар винаги е близо до бойното поле.

А друг отговори:

– Така е. Но пътят от Суза до Вавилон е само една седмица, а и генералите там добре се справят сами. Дори по-добре.

Измъкнах се незабелязано. Не беше моя работа да докладвам за хора, които не крояха нищо лошо, а просто си позволяваха да говорят

твърде свободно, както някога правеше баща ми. Справедливостта изиска да кажа, че Дарий никога и не поиска това от мен. Той не смесваше работата с удоволствието.

Тогава Тир падна²⁰.

Войниците на Александър бяха пробили дупка в крепостната стена и бяха атакували. Паднало голямо клане. Преди обсадата жителите на Тир бяха убили пратениците на Александър, а после буквално смъквали кожата на войниците му, като изсипвали върху тях нажежен до червено пясък. Тиранците, които оцелели, били взети в робство с изключение на жреците от светилището на Мелкарт. Изглежда, че Александър е почитал този бог, макар да го наричал Херкулес. Всичко това означаваше, че персийските кораби вече нямаха свои междинни пристанища в Средиземно море северно от Египет, като изключим Газа, която едва ли щеше да издържи дълго.

Колкото и малко да знаех за западната част на империята, изражението на Царя ми подсказва колко голямо въсъщност е бедствието. Сега пътят на Александър към Египет беше чист. Египтяните ненавиждаха управлението ни, откакто Артаксеркс отново завладя страната им. Той беше осквернил храмовете им и беше убил техния свещен бик. Всички знаехме, че дори нашите сатрапи там „да затворят вратите“ пред Александър, египтяните ще ги атакуват в гръб.

Тогава Дарий изпрати мисия начело с брат си Оксатрес да моли за мир.

Никой не разбра какви са условията, а аз не бях толкова глупав, че да се помъча да изкопча тайни от Царя. Предлагаша ми огромни подкупи, за да го направя. Но човек се учи постепенно и вече смятах за по-благоразумно да приемам малките подкупи. Казвах им, че съм готов да направя за тях всичко, което зависи от мен, макар той да не издава намеренията си – ако приемех по-големи подкупи, би означавало да ги мамя. По този начин те не се настройваха срещу мен, а аз не попадах под подозренията на Дарий, защото никога не исках нищо от него.

Макар че пратениците използваша царските пощенски станции за смяна на конете, висшите сановници не препускат в надпревара с вятъра, както правят официалните куриери. Докато чакахме, животът в двореца замря като въздух преди буря. Прекарвах нощите си сам. През тези седмици Дарий спеше само с жени и почти целият харем се изреди в леглото му. Мисля, че това му вдъхваше увереност, че е мъж.

20. През юли 332 г. пр.Хр. – Бел. прев.

Когато пратениците се върнаха, новините им бяха остарели. Оксатрес реши, че отговорът на Александър трябва да пристигне по-бързо, и беше изпратил копие от писмото му по царските вестonosци, които пристигнаха половин месец по-рано.

Нямаше нужда да се задават въпроси. Новината се беше разпространила из целия дворец и дори из града. Целият свят би могъл днес да цитира отговора на Александър, дори по памет, както и аз:

Можеш да си задържиш десетте хиляди таланта. Нямам нужда от пари, достатъчно съм взел. И защо само половината от твоето царство до Ефрат? Ти ми предлагаш част в замяна на цялото. Ако искам да се ожена за дъщеря ти, ще го направя, без значение дали ми я даваш или не. Семейството ти е в безопасност и никакъв откуп не искам за тях. Ако дойдеш тук лично и отправиш молба към мен, ще ги получиш безплатно. Ако желаеш нашето приятелство, просто трябва да ме помолш за него.

Стъписването и шушукането продължи около ден – не мога да си спомня точно. След това изведнъж всичко бе огласено от викове и тръби. Хералдите обявиха официално, че Царят ще тръгне на запад към Вавилон, за да събере и подготви армията си за война.

4

Тръгнахме след седмица. Домакинството никога не се беше приготвяло толкова бързо за път. Дворецът се превърна в лудница. Камериерите се въртяха като мухи без глави. Главният евнух на харема се опитваше да накара Царя да реши кои момичета ще вземе. Управителят на сребърната посуда се обърна към мен с молба да избира любимите му прибори.

Самият Дарий сега нямаше време за мен, чиновниците и генералите, които събираше на съвет, не се нуждаеха от танци, а през нощта беше толкова уморен, че дори спеше сам.

Един ден излязох с коня си покрай речния бряг – там, където растат лилиите през пролетта. Ясно виждах хълмовете над града. От нашата крепост бяха останали само основите. Почти бях решил да отида до там, за да си взема сбогом, но си спомних как капитанът ме качи на коня си, а аз погледнах назад и видях пламъците, които се издигаха на тридесет стъпки, и торбата с главата на баща ми, от която капеше кръв. Върнах се обратно в двореца, за да си приготвя багажа.

Евнусите от Домакинството пътуват като жените от харема – в покрити каруци с възглавници. Никой обаче не очакваше това от мен. Така че заповядах да подготвят коня ми и се опитах да уредя едно магаре за Неши. За съжаление той трябваше да пътува като другите роби – пеш.

Облякох здрави дрехи и взех още един чифт за смяна по пътя, както и танцувалните си костюми. Парите и скъпоценностите сложих в една кесия в пояса си. За всеки случай там сложих малкото си огледало и гребените, както и малко боя за очи заедно с четките. Никога не използвах кармин – никой истински персиец не го използва. Просташко е да боядисваш слоновата кост.

Купих си и една кама. Никога не ми се беше налагало да използвам оръжие. Но докато се учех да танцувам, поне ме обучиха как да я държа правилно.

Като разбраха за камата, по-старите евнуси много се уплашиха и ме помолиха да я оставя. Казаха ми, че при пленяване към невъоръжените евнуси се отнасят като към жени, но не и към тези, които имат оръжие. Отговорих им, че мога да я хвърля винаги, когато поискам.

Истината беше, че сънувах отново баща си – стария ужасен сън. Събудих се плувал в пот. Осъзнах, че има право да ми се яви отново и да поиска да отмъстя. В съня си отново чух името на предателя, което той извика, посрещайки смъртта си. Но както винаги, на сутринта го бях забравил. Изглеждаше малко вероятно някога да успея да възстановя справедливостта, но заради него трябваше поне да тръгна въоръжен. Има евнуси, които се превръщат в жени, и такива, които запазват мъжкия си характер. Ние сме оставени на самите себе си и трябва да положим всички сили, ако искаме да излезе нещо от нас.

Според обичая Царят тръгва на поход при изгрев слънце. Не знам откъде идва тази традиция – дали за да получи благословията на свещения огън, или за да може да се наспи. Но колите и каруците бяха изкарани още предната нощ, а ние станахме малко след полунощ, за да се приготвим за път.

Когато се развидели, почти не можах да повярвам, че истинската армия е във Вавилон и че това множество, проточило се на повече от миля в двете посоки, е само домакинството.

Личната гвардия на Дарий – Десетте хиляди безсмъртни – която винаги беше около него, заемаше по-голямата част от колоната. Следваха Роднините на Царя.

Това беше почетно звание и не означаваше, че удостоените са от неговия род. С нас бяха около петнадесет хиляди, а още десет хиляди се

намираха във Вавилон. Всички изглеждаха прекрасно. Щитовете им бяха инкрустирани със злато и тъй като носеха факли, скъпоценностите по шлемовете им отразяваха светлината – сякаш образуваха един огромен огън.

След малко излязоха Магите със сребърния подвижен олтар – готови да запалят свещения огън и да поведат колоната.

Докато яздох нагоре-надолу и зяпах цялото това великолепие, почти забравих, че по този начин изтощавам коня си преди дългия поход. Но после се сетих, че въпреки конете и колесниците, колоната ще се движи бавно, заради пешаците и Магите с техния сребърен олтар. Спомних си за волнодумния капитан, който беше казал, че разстоянието от Суза до Вавилон е само седмица. Сигурно служеше в конницата. С тази скорост щяхме да пътуваме най-малко месец.

Струваше ми се, че само возилата се проточиха няколко мили. Имаше дузина коли само за Царя – по една за шатрата му и обзавеждането, за дрехите му, за посудата, за походната му баня и разните други принадлежности.

Имаше каруци за евнусите от Домакинството и техните вещи, както и коли за всички жени от харема. В крайна сметка Царят взе със себе си само най-младите наложници, а те се оказаха повече от сто. Но те и тяхната покъщнина заедно с евнусите им бяха само началото. Царедворците, които още не бяха заминали за Вавилон, взеха жените и децата си, харемите си, а също и целия си багаж. Следваше обоза с храната. Разбира се, такова Домакинство не би могло да си осигури необходимата храна само по пътя. Сега колоната се простря много по-далеч, отколкото можех да видя. Но тя не свършваше с това. След всичките коли и каруци вървяха пешаците – цяла армия от роби, които да устройват лагера и да го развалят. И освен тях – готвачи, ковачи, коняри и сарачи, както и огромен брой лични прислужници като моя Неши.

Върнах се обратно по пътя към дворцовия площад. Точно сега изкарвах Колесницата на Слънцето. Тя беше цялата обкована със злато. В нея върху сребърен стълб стоеше емблема с формата на слънце с лъчи – символът на Бога, единствения и ездач. Дори тялото на колесничаря не трябваше да я петни. Затова той водеше двойката великолепно бели коне пеш.

Най-накрая изкараха бойната колесница на Царя – почти толкова прекрасна, колкото тази на Бога. (Запитах се дали тази беше толкова хубава, колкото другата, изоставена на Александър.) Колесничарят сложи вътре снаряжението на Дарий – копията, лъка и стрелите. Отпред

чакаше царската носилка за пътуването. Дръжките и бяха от чисто злато, а балдахинът – обшит с ресни от сребърни и златни нишки.

Когато на изток започна да просветлява, се появиха Синовете на Роднините на Царя – наперени младежи, малко по-големи от мен, които бяха облечени от главата до петите в пурпур. Те щяха да вървят около Дарий.

Този походен ред беше твърдо установен от древната йерархия. Дойде време да намеря мястото си при колите на евнусите. Беше повече от ясно, че не ми се полага да пътувам близо до Царя.

Внезапно над Колесницата на Слънцето проблесна ярка светлина. В центъра на емблемата имаше кристален глобус, и той отрази първите лъчи на изгряващото слънце. Засвириха рокове и тръби. В далечината една фигура в бяло и пурпурно, която изглеждаше висока дори от толкова далече, влезе в царската носилка.

Бавно, без някакво видимо движение напред, огромната колона се размърда, разклати се и се завлачи. След това, мудно и лениво – като змия през зимата, колоната запълзя. Мина повече от час преди наистина да усетя, че се движим напред.

Пътувахме по Царския път, през ниска и плодородна земя, пресечена от реки. От двете ни страни, докдето стигаше погледът, се виждаха засети и натежали от реколта поля. Небето се оглеждаше в заблатени плитки езера, покрити тук-там с острица. На места големи и издигнати пътеки, направени от груби камъни, пресичаха мочурищата. Сега повечето от блатата бяха пресушени, но ние никога не правехме лагер близо до тях, защото разнасят треска.

Всяка вечер прислужвах на Царя след като опънеха шатрата му. В нея имаше достатъчно място за повечето от обичайните лица. Дарий обичаше да гледа около себе си познати физиономии. Често ме задържахше през нощта. Сега беше по-трудно от всякога да го възбудя и се молах да заспива по-бързо, вместо да правим нещо.

Струваше ми се, че ако останеше сам, щеше да лежи буден цялата нощ.

Всяка вечер сам се грижех за коня си, защото знаех, че Неши е много изморен от дългото ходене пеш. Нарекох го Тигър. Бях виждал само тигрова кожа, но реших, че името е много подходящо.

На всеки няколко дни царските вестоносци ни пресрещаха и ни донасяха съобщения от запад. Александър беше превзел Газа. Сякаш че се беше отклонил от пътя си за наше добро. При атаката един камък, изхвърлен от катапулт, го ударил и повалил на земята. Въпреки че камъкът

пробил ризницата му, той се изправил и продължил да се бие. По-късно обаче принадлежал и го отнесли като мъртъв. Нашите хора изчакали малко, за да се уверят, тъй като Александър се славел с това, че е трудно да бъде убит. И наистина, въпреки че загубил много кръв, той все още бил жив и авангардът на войските му вече се бил насочил към Египет.

След като научих всичко това, си казах на ум:

– Той може и да се преструва, за да не се притесняваме и да не бързаме. И тогава да се насочи на изток като светкавица и да ни свари неподготвени. Ако бях на мястото на Царя – рекох си, – щях да изоставя носилката, да скоча в колесниците си и да се придвижа бързо към Вавилон с цялата конница. Очаквах да чуя тръбата да засвири и да препуснат напред. Но, уви. Всичко си продължи както преди.

Когато вечерта отидох при Дарий, той играеше на дама с един от царедворците, но толкова разсеяно, че човекът доста се изпоти докато успее да загуби. А когато играта свърши. Царят поиска да изпее нещо. Спомних си старата бойна песен на войниците на баща ми, която той много харесваше. Надявах се, че тя ще повдигне духа му. Но след първите два куплета, той поиска нещо друго.

Сетих се за неговия двубой с шампиона на кадузите, който му бе донесъл слава. Опитах се да си представя как е излязъл напред въоръжен, как е метнал копието си, как е обезоръжил врага и как е отвърнал на одобрителните викове на войниците. Но тогава той е бил млад и не е имал нито дворци, нито големи хареми. Освен това, една битка е нещо твърде различно от единоборството, особено ако си начело на войската. Още повече ако ще се сражаваш срещу човек, от когото предишния път си побягнал.

Докато завършвах песента, си казах:

– Кой съм аз, че да съдя? Нима някога ще участвам сам в сражение и какво знам за тези неща? Той се отнася добре с мен и това трябва да ми е достатъчно. На мен, който никога няма да бъде истински мъж.

И така, дни наред ние следвахме царския път през равнините – нощта сменяше деня, а след нея отново идваше ден, който приличаше на предишния.

Когато ми омръзваше да слушам бърбенето на евнусите, се връщах назад към харема, за да поприказвам с момичетата. За всеки фургон отговаряше поне един достопочтен евнух. Въпреки това, ако някое от момичетата ме поканеше, бях достатъчно надежден, за да мога безпроблемно да вържа коня си отзад и да се покатеря вътре.

Но си имах обещана на ухото. Това стълпотворение от жени нямаше

нищо общо с малкия харем на бившия ми господар. Някои от тях стигаха до леглото на Царя един път в месеца, други – веднъж в годината, а трети – никога. Или пък той можеше да вика някоя от тях почти всяка нощ и после никога повече да не я забележи. Така или иначе те трябваше да живеят заедно. Там имаше фракции, съюзи и кръвни вражди. Имаше и отмъщения. Само част от тях бяха заради съперничество за Царя. Повечето се дължаха на факта, че те се гледаха една друга всеки божи ден и нямаше какво друго да правят, освен да говорят. Беше много забавно да посещавам този малък свят, но от сърце се молех никога да не бъда назначен да служа в него.

Учудващо е колко бързо се разнасяха новините в колоната. Хората говореха от скука, за да разсеят еднообразното пътуване. Александър вече се беше възстановил след раняването и беше разпратил шпиони да разберат къде е Дарий. От това, което бях дочул, можех да се досетя какво озадачаваше македонския цар. Той сигурно беше предвидил всички възможности с изключение на една – че неговият враг все още пътува.

Явно обаче скоро го беше разбрал, защото следващата новина, която получихме, гласеше, че се е насочил на юг към Египет. И така, в крайна сметка пак никой не се разбърза.

Изминавахме по петнадесет мили на ден, докато стигнахме до лабиринта от канали и потоци, които насочваха Ефрат към житните поля на Вавилон. Заради наводненията през зимата мостовите бяха построени високо. На места водните оризови поля така се разпростираха, че сутрешното слънце се отразяваше в тях и ни заслепяваше. Докато един ден, когато ослепителният блясък промени ъгъла си, видях в далечината огромните черни стени на Вавилон.

Не че стените на града бяха близо. Просто височината им бе такава, че ни позволи да ги видим. Когато най-сетне прекосихме пожълтелите от втората реколта полета, които ограждаха рова, помислих, че се намирам в основата на отвесни скали. Ясно се виждаха тухлите и свързващата ги смола. И въпреки това изглеждаше невъзможно всичко това да бъде дело на човешка ръка. Разбрах, че стените на Вавилон са високи седемдесет и пет стъпки, дебели повече от тридесет и всяка една страна на квадрата, който образуват, е дълга петнадесет мили. Наоколо не се виждаше и следа от армията на Дарий. Градът разполагаше с достатъчно място цялата да се разположи вътре. Господи, та това бяха близо двадесет хиляди пехотинци и петдесет хиляди конници!

Стените на Вавилон имат сто порти, направени от чист бронз. Ние

влязохме през Царската врата. От двете ни страни на високи стълбове се развяваха знамена. Минахме през шпалир от Маги, които държаха олтари на огъня, сатрапи, генерали, тръбачи и множество, възхваляващо Царя. По-нататък беше разположен лагерът на армията. Стените на Вавилон заграждаха цяла провинция! Във всичките паркове на града можеше да се отглежда пшеница в случай на обсада, а канализацията черпеше вода от Ефрат. Вавилон наистина бе непревземаем град.

Дарий влезе в града с колесницата си. Стоеше изправен и на ръст надминаваше с цяла глава своя колесничар. Беше облечен в бяло и пурпурно и изглеждаше великолепно. По целия път вавилонците го приветстваха с бурни и възторжени викове.

А ние от Домакинството минахме по странични улици и влязохме в двореца през задните входи, както отговаряше на положението, което заемахме.

Познанието на живота може да измени спомените. Но и сега сякаш виждам пред очите си цялото това великолепие: изящната облицовка от фини глинени тухли полирана, емайлирана, позлатена, гланцирана или украсена със скулптури; мебелите от нубийски абанос, инкрустирани със слонова кост; драпериите в алено и пурпурно, стенните гоблени, изтъкани със златни нишки, и пришитите индийски перли. Спомням си прохладата на двореца след палещата горещина навън. Сякаш хладината падаше върху мен като сянката на заслепяваща мъка, а самите стени ме потискаха като в гробница. И все пак мисля, че се чувствах като всяко момче след дълъг път – зяпах с широко отворени очи всичко, което се разкриваше пред мен.

Поставихме по местата им личните прибори и съдове на Царя и оправихме леглото. То беше цялото обковано със злато и всеки един от четирите стълба, държащи балдахина, представляваше статуя на крилато божество. След това приготвиха банята, защото сигурно щеше да се върне уморен и прашен.

Във Вавилон е много горещо и затова банята там прилича на къща за удоволствия, където можеш да прекараш целия ден. Но тази беше несравнима. Подът беше покрит с мрамор, а стените – боядисани в синьо на бели цветя. В нея имаше просторен басейн, облицован в лазурно-сини плочки с изрисувани върху тях златни рибки. Имаше саксии с благоуханни храсти и дървета, които се сменяха всеки сезон. Съблекалнята беше отделена с резбовани паравани, а водата в къпалнята идваше направо от Ефрат.

Всичко беше подготвено, всичко светеше. Водата беше кристално

чиста и хладка, колкото трябва, защото се отопляше от проникващите слънчеви лъчи. Имаше и диван с възглавници от тънък лен, за да може Царят да си почине след банята.

Докато съм жив няма да забравя нито плочките, нито златните рибки, нито ленените тъкани. А когато видях всичко това през онзи първи ден, просто си помислих колко е красиво. След като се настанихме, дните се завъртяха един след друг гладко и монотонно като водните колела на висящите градини, макар че нашият жребий беше доста по-лек от този на теглещите ги волове. Този прекрасен хълм, сътворен от човека, с неговите сенчести дървета и прохладни горички на всяка от терасите, изисква огромно напояване, а водата трябваше да се изкачи нависоко. Често, ако човек се заслуша, можеше да чуе сред чуруликането на птичките плющенето на камшиците долу.

От отдалечените сатрапии след няколкомесечно пътуване продължаваха да пристигат нови войски. Целият град наизлезе, за да види бактрийците. Наближаваше есента и вече се захладдаше, но въпреки това те се бяха изпотили, защото искаха да се покажат с най-добрите си дрехи – плъстени палта, подплатени панталони и шапки с косъма навън. Това облекло наистина е достатъчно топло и удобно за студените зими в Бактрия²¹. Съдейки по украшенията на техните командири и жизнеността на войниците след толкова дълъг преход, можех да кажа, че земята им е богата. Всеки благородник водеше със себе си войници от крепостите си, както щеше да направи и баща ми, ако беше жив. А бактрийските командири наброяваха стотици. Багажът им се носеше от цял керван от двугърби камили, с дебели космати крака, създадени сякаш да издържат на натоварвания.

Начело яздеше сатрапът Бес, братовчед на Дарий. Царят го посрещна на крака в залата за аудиенции и му позволи да го целуне по бузата. Бес беше набит и як като камилите си, покрит с белези от рани и почернял от слънцето и вятъра. Не бяха се срещали от поражението при Иса. Веднага забелязах в беззникавите му очи сянка на презрение, скрита под маската на външно раболепие, а в очите на Царя – сянката на недоверие. Не се учудих – Бактрия беше най-силната сатрапия в цялата империя.

Междувременно дойдоха новини, че Египет е посрещнал Александър с отворени обятия като освободител и че са го обявили за фараон.

21. Бактрия – персийска сатрапия и географска област с главен град Бактра (дн. Балх) на територията на дн. Таджикистан и северен Афганистан. – Бел. прев.

По онова време знаех много малко за Египет. Но сега го познавам. Живея там. Видях барелефа на Александър върху стената на един храм. На него той принася дарове на Амон. Бяха го направили да изглежда като всички други фараони, дори имаше и традиционния малък кичур обредна брадичка. Може и действително да е бил с такава брадичка, когато са му поставили на главата короната на Долен и Горен Египет, и е държал в ръцете си жезъла и гегата. Александър беше много точен и внимателен в тези неща. Но това ме кара да се усмихвам.

Александър отишъл и в храма на Амон в оазиса Сива сред пустинята. Там прорицателят го поздравил от името на бога като негов син. Дочухме, че жрецът му казал още, че той бил заченат не от баща си Филип, а от Бога, и така се разпространил слуха за произхода му. Кой знае? Александър влязъл сам при прорицателя, а след това само казал, че е доволен.

Докато Неши ме обличаше и ми разресваше косата, попитах за този храм и оракула му. Неши беше ходил в училище за писари, преди Артаксеркс да завладее отново Египет и всички те да бъдат взети от храма и продадени в робство. Дори и сега той продължаваше да си бръсне главата.

Неши ми обясни, че този прорицател бил много стар и почитан. Преди много време (а в устата на един египтянин това означава поне хиляда години) богът говорел в Тива²² така, както сега в Сива. По времето на ужасната Хатшепсут²³, единствената жена фараон, нейният заварен син Тутмос бил малко момче и служел в някакво светилище. Символът на бога бил пренасян, както сега в Сива, в лодка, украсена със злато, скъпоценни камъни и звънци. Носачите казвали, че прътите ги натискали по рамената, когато богът искал да говори. Те чувствали неговата тежест, която ги насочвала накъде да вървят. Един ден той ги завел до този млад принц, който тогава бил никому неизвестен, и накарал символа да се поклони пред него. И когато узнала божественото му предопределение, тълпата го поставила на трона. Неши беше пълен с такива шантави истории.

Аз също отидох на поклонение в Сива. Пътуването беше тежко и дълго, макар че съм имал и по-изнурителни. Зададох само един въпрос

22. Тива – древногръцкото название на древноегипетския град Вас. Била е столица на Египет през Средното и Новото царство. Разрушена през 88 г. пр.Хр. – Бел. прев..

23. Царица Хатшепсут управлявала ок. 1505 – ок. 1480 г. пр.Хр. вместо малолетния Тутмос III. Водила мирна политика за икономическо стабилизиране на страната – Бел. прев.

на прорицателя. Той ми отговори, че това, което трябва да направя, е да извърша жертвоприношение и да не бъда любопитен за съдбата на човек, приет сред боговете. Нямах да имам мира, ако не бях го посетил.

Докато бяхме във Вавилон Дарий беше постоянно зает и имах много свободно време. Така че тръгнах да разгледам града. Изкачих се по стълбата около кулата на храма на Бел, въпреки че последния етаж беше разрушен. Там наложниците на бога са лежали в неговото златно ложе. Из града постоянно ме наобикаляха проститутки, които явно си обясняваха липсата ми на брада с моята младост. Отидох и до храма на Ишар с неговия прочут Двор.

Според традицията всяко момиче във Вавилон веднъж в живота си трябва да предложи тялото си на богинята. Дворът представлява огромен пазар на жени, наредени в редици и разделени с алени шнулове. Никоя няма право да откаже на първия мъж, който подхвърли в скута ѝ една сребърна монета. Някои от момичетата бяха прекрасни като принцеси, седяха на копринени възглавници и роби им вееха с ветрила. А редом с тях седяха селянки от околните поля с напукани ръце и груба външност. Мъжете преминаваха покрай редиците сякаш бяха на конски пазар. Оставаше само да започнат да им гледат зъбите. Хубавите момичета не чакат дълго, за да бъдат ощастливени. И ако някой хамалин им хвърли монета преди някой благородник, те са длъжни да го приемат. Мнозина от тях протягаха ръце към мен, надявайки се да отдадат дължимото на богинята с някой не много грозен. Наблизо имаше горичка, където се извършваше обредът.

Видях, че няколко мъже се смееха на нещо и отидох да надзърна. Те се подиграваха на грозничките момичета, които стояха там дни наред, без някой да ги поиска. За да взема участие в подигравките им, те ми показаха една, която стояла там вече три години.

Докато чакала, тя беше се превърнала от момиче в жена. Имаше гърбица, носът ѝ беше огромен, а на бузата и имаше белег от рождение. Момичетата около нея, колкото и да бяха невзрачни, като я гледаха, се успокояваха за себе си. А тя само седеше с прибрани ръце и понасяше насмешките така, както волът търпи камшика и остена. Изведнъж се вбесих от жестокостта на мъжете. Спомних си как войниците отрязаха носа на баща ми, докато беше още жив, и как мъжете, които ме кастрираха, си бъбреха небрежно, докато аз умирах от болка. Извадих от кесията си един сребърен шекел²⁴ и го хвърлих в скута на момичето, като

24. Персийски шекел – разменна сребърна монета (1/20 от дарика или 5,6 г сребро)

казах ритуалните думи:

– Ищар здраве да ти дава.

Отначало тя дори не разбра какво става. Тогава безделниците избухнаха в силен смях. Тя сграбчи монетата и вдигна объркана очи. Усмихнах се и ѝ подадох ръка.

Тя се изправи. Наистина беше много грозна. Но нали и глинената лампа изглежда хубава, когато я запалиш на мръкване. Отведох я от мъчителите и ѝ казах:

– Нека си намерят някакво друго забавление. Тя заситни до мен, пониска с цяла глава, макар че аз още не бях напълно израсъл. Във Вавилон, както и в Персия, презират ниския ръст. Всички наоколо ни зяпаха, но аз знаех, че трябва да отида с нея чак до горичката.

Гледката там беше отвратителна. Нито един персиец не би могъл да си представи подобно нещо. Дори храстите и дърветата не бяха достатъчни, за да се запази що-годе някакво приличие. И през най-ужасните си дни в Суза не бях срещал някой, който да е толкова безсрамен, че да прави това другаде освен в спалнята.

Веднага щом минахме оградата ѝ казах:

– Можеш да бъдеш сигурна, че никога няма да те подложат на това унижение. Сбогом и бъди щастлива. – Тя ме гледеше усмихната, все още твърде замаяна от изненада, и не можа да схване думите ми. След това посочи към горичката и каза:

– Ей там има едно хубаво място!

Въобще не ми мина през главата, че тя наистина очаква от мен да го направя. Просто не беше за вярване! Казах неохотно:

– Не мога да отида с теб в горичката. Аз съм един от евнусите на Царя. Ядосах се като гледах как ти се подиграват и реших да те отърва от тях.

За миг тя се втренчи в мен със зяпнала уста. А след това изведнъж изкрещя:

– О, горката аз! О-о-о! – и ми зашлеви две здрави плесници – по една с всяка ръка.

Стоях с писнали уши, докато тя изтича надолу по улицата, биейки се по гърдите и викайки:

– О! О! О!...

Учудих се и се почувствах наранен от нейната неблагодарност. Аз бях толкова виновен, че съм кастриран, колкото тя – че е грозна. Но докато вървах обратно към двореца и размишлявах върху случилото се, осъзнах, че откакто съм се родил, за добро или за лошо, винаги съм бил

желан от някого. Опитих се да си представя какво ли е да си живял двадесет години и никой да не те е поискал. Това уталожи яда ми, но се прибрах тъжен.

С приближаването на зимата времето във Вавилон ставаше все по-приятно. Навърших петнадесет години, но никой освен мен не го узна. Нашето семейство, както и всички персийци, винаги бе отдавало голямо значение на рождените дни. Затова, дори и след пет години, като се събуждах на този ден, още не можех да свикна с мисълта, че ще бъде ден като всички останали. Царят никога не ме попита кога е рожденият ми ден. Глупаво би било да му се сърдя. Та той беше щедър през много други дни.

От Египет идваха откъслечни новини. Александър беше възстановил древните закони. Вдигнал и големи тържества – с пирове и състезания за атлети и музиканти. При устието на най-западния ръкав на Нил заповядал да направят план на нов град. Нямаło креда и затова използваха брашно. Неочаквано към мястото се спуснал облак от птици, които изкълвали брашното. Това било изтълкувано като лошо знамение и означавало, че от този град няма да излезе нищо.

Чудя се как ли е изглеждало мястото, когато са връхлетели птиците. Гладка зелена низина обрасла навред с папирус, тук-там палми, няколко пасящи магарета и сгушени рибарски колиби. Сега това е Александрия – перлата на градовете. Макар и никога да не я видя, Александър се върна, за да остане там завинаги. И вместо птици, днес градът е приютил хора от всички краища на света, както приюти и мен.

След бактрийците във Вавилон пристигнаха скитите – онези от тях, които бяха васали на Бес. Племето им беше дивашко, а самите те – космати и русояви. Татуираха лицата си сини и носеха заострени шапки от кожи на рис, и панталони, които се завързваха на глезена.

Каруци, теглени от волове, возеха черните им шатри и жените им. Скитите са много добри стрелци с лък. Но смърдят до небето. Мият се само веднъж през живота си – при раждането си – и то в кобилешко мляко. Изпратиха ги набързо в лагера – нито един вавилонец не би могъл да си позволи да бъде толкова безсрамен, ако не се къпеше всеки ден.

Тогава разбрахме, че Александър е напуснал Египет и се е насочил на север.

Дарий свика съвет в голямата зала за аудиенции. Навъртах се наоколо, за да мога да наблюдавам как висшите аристократи си тръгват. Там ме доведе детското ми любопитство. Но научих нещо полезно,

което запомних за цял живот. В такива моменти трябва само да стоиш безшумно, за да не привлечаш вниманието върху себе си, и ще видиш как хората се разкриват. По време на аудиенцията те трябваше да показват уважение и да не изказват истинските си мисли на глас. Но навън всеки се обръщаше към този, за който знаеше, че споделя мислите му и интригата започваше.

Така видях как Бес избра Набарзан, който беше пристигнал във Вавилон много преди Царя, тъй като командваше конницата. Беше се сражавал при Иса и войниците го уважаваха.

Бях отишъл в залата за развлечения, за да гледам танците, и там ги чух да разговарят. Те не знаеха кой съм, както се знаеше в Суза. Разбира се, въобще не се изкуших да донеса думите им на Царя. Те говориха, че при Иса Набарзан се сражавал много добре, макар че изборът на Дарий за мястото на битката било груба грешка. Набарзан заповядал конницата да атакува македонците, като се надявал да обърне битката. Но тогава Царят побягнал – бил сред първите, които напуснали сражението. Така започнало и безредното отстъпление, довело до пълен разгром. Никой не може едновременно да бяга и да се бие, докато преследвачът все още може да атакува. Паднало голямо клане и те обвиняваха Царя.

Дълго време бях живял сред хора, които си мереха приказките и не можех да си представя как е възможно някой да изрече подобни думи. Те ме нараниха. Та нали човек живее в името на господаря си и споделя дори неговия срам. Капитанът, който бях чул да говори в Суза, сигурно е бил от хората на Набарзан.

Самият Набарзан беше висок и слаб, с лице на чистокръвен персиец – хубаво и надменно. Държеше се свободно и можеше да се смее от сърце, макар че често го правеше без видима причина. В двора ме поздравяваше много любезно, но нищо повече. Не бих могъл да кажа дали харесва момчета или не.

Той и Бес изглеждаха много странно заедно. Набарзан, слаб като клечка, облечен в обикновени персийски дрехи, и огромният Бес, с гъста черна брада и гръден кош като на мечка, в кожените си дрехи и верижки от необработено злато. Те бяха войници, срещнали се по време на война. Излязоха бързо от навалищата в залата, сякаш бяха нетърпеливи да си поговорят насаме.

Повечето хора не си държат езика зад зъбите и скоро цял Вавилон знаеше какво е станало на съвета. Царят беше предложил цялата персийска армия да се оттегли в Бактрия. Там можел да събере още войска от Индия и Кавказ и да укрепи източната част на империята или нещо

подобно.

Набарзан бил този, който се изправил и цитирал думите от първото предизвикателство на Александър, когато още го считаха за хлапе и самохвалко – „Излез и се бий с мен. Ако не го направиш, ще те последвам където и да си.“

И така решили армията да остане във Вавилон.

Да се оттеглим в Бактрия! Да предадем без бой древната земя на Кир с цялото и население, при това персийско! Да предадем сърцето и люлката на нашия народ! Дори аз, който нямах нищо освен спомени и една разрушена крепост, бях потресен до дъното на душата си. Какво е почувствал Набарзан разбрах по лицето му.

Същата нощ Дарий ме задържа при себе си. Опитах се да мисля за добрината, която проявяваше към мен, и да забравя останалото.

Скоро след това, когато една сутрин му прислужвах в личните покои, в преддверието влезе един беловлас, но изправен старец. Това беше сатрапът Артабаз, който преди години беше въстанал срещу Артаксеркс, а след това живял в заточение в Македония по времето на Филип. Отидох при него и попитах дали иска да му донесе нещо, докато чака. Надявах се, че ще се заприказва с мен и го попитах дали някога е виждал Александър.

– Дали съм го виждал?! Та аз съм го държал на коленете си! Беше хубаво дете. Да, дори в Персия човек би казал, че е красив. – Артабаз потъна в мислите си. Беше много стар и би могъл да остави на многобройните си синове задължението да следват Царя на война. Помислих си, че и той като повечето старци е станал разсеян, когато изведнъж светлите му очи се присвиха под гъстите побелели вежди: – И не се страхува от нищо. Въобще от нищо.

През пролетта Александър се върна в Тир. Там извършил жертвоприношения и провел нови игри и състезания. Изглежда, че е молил боговете за тяхната благосклонност. А когато дойде лятото, шпионите донесоха, че е тръгнал към Вавилон.

5

Пътят от Вавилон до Арбела е триста мили и върви нагоре по долината на Тигър.

Александър се беше насочил на североизток от Тир, за да заобиколи арабските пустини. Оттам щеше да тръгне надолу към Двуречието.

Дарий се отправи на север заедно с цялата армия и домакинството.

Вече описах безкрайната, проточила се на много мили колона от хора. Но този път армията зае цялата равнина между реката и хълмовете. Сякаш земята раждаше хора вместо жито. Докъдето и да стигаше погледът, се виждаше само едно и също – хора, коне и камили. Обозът бе разделен на малки кервани, и се придвижваше по най-добрите пътища. Сърпоносните колесници се движеха отделно. Те имаха дълги, извити ножове, които стърчаха от колелата им и от платформата. Един войник, който недовиджаше, попадна на пътя им и целият беше насечен. Затова ги държах на голямо разстояние от нас, сякаш бяха прокажени.

Домакинството пътуваше най-леко. Ездачите, които ни съпровождаха като охрана, се движеха пред нас и ни насочваха по най-равния терен.

Александър пресече Ефрат. Преди това той бе изпратил авангарда да построи мост над реката. Царят от своя страна изпрати Мазей, сатрапът на Вавилон, да ги спре с войската си. Но македонците постъпили хитро. Те потапяли в реката огромни камъни и така се придвижвали напред. Когато Александър пристигнал с цялата си армия, конницата на Мазей била принудена да се оттегли. Мостът бил завършен на следващия ден.

Скоро пристигнаха новини, че е преминал и Тигър. Не беше възможно и там да се построи мост – не случайно наричат Тигър „Стрелата“. Но македонците чисто и просто я преплували. Самият Александър скочил пръв във водата, за да проучи мястото за преминаване. Бяха загубили малко багаж, но нито един човек.

След това изгубихме следите му за малко. Оказа се че е изоставил равнината и накарал хората си да заобиколят хълмовете от север, където времето е прохладно.

Когато разбрахме за техния маршрут. Царят избърза напред, да избере място за битката. Според генералите му той бе загубил при Иса, защото нападнал Александър в теснините и не могъл да разгърне изцяло огромната си армия срещу малкото македонски войници. На около шестдесет мили северно от Арбела има чудесна широка равнина. Така и не я видях лично. Когато Царят влезе в сражение, ние останахме в града, заедно със златото и багажа.

Арбела е сив и древен град, разположен на хълмове. Наистина е много стар – строен е още от асирийците. В това съм сигурен, защото жителите му все още почитат Ищар. Тя гледа всички от храма си – ужасно стара, с огромни очи, стискаща стрелите си.

Настана голяма бъркотия докато намерим жилища за жените. От своя страна войниците също търсеха укрепени помещения за съкровището и квартири за гарнизона. Трябваше да подготвим и къща за Царя, в случай че има нужда от нея. Залисани в суматохата, не остана време да усетим, че сме в навечерието на битка.

Едва се бяхме нанесли, когато чухме викове и ридания на улицата. Тълпа от жени се беше втурнала към храма. Почувствах се странно още преди да видя предзнаменованието. Луната беше изядена от тъмнината. Зърнах как нейната последна светла извивка угасва кървавочервена.

Втресе ме. Хората стенеха. Тогава прогърмя резкия войнишки глас на Набарзан, който каза на войниците си, че луната е скитник, какъвто е и македонският цар, и, че поличбата се отнася за Александър. Всички около него се ободриха. Но от стария сив храм, където жените вече хиляда години служеха на Ищар, все още се чуваха вопли и ридания, както вятърът свисти в короните на дърветата.

Дарий изпрати цяла армия от роби на бойното поле, за да изравнят земята за колесниците и конницата. Шпионите му бяха казали, че македонската конница е малобройна, и че нямат никакви колесници, камо ли пък с ножове.

Следващата новина ни донесоха не шпиони, а един пратеник. Това беше Тирей, един от камериерите евнуси на Царицата. Александър го беше изпратил, за да съобщи на Дарий, че тя е починала.

Започнахме да я оплакваме и се заудряхме по главите, както изискваше обичаят. След това Царят ни отпрати. Чувахме как крещи високо и как Тирей плаче от страх. Накрая евнухът излезе – целият треперещ и раздърпан от скубането на косата си и късането на дрехите си.

Тирей беше взет в плен Иса, но по-старите евнуси го познаваха добре. Настаниха го на възглавници и му дадоха вино. Надавахме ухо да не би Царят да ни извика, но отвътре не се чуваше нито звук. Тирей постави ръка на гърлото си. Беше червено и по него имаше белези.

Бубак Египтянина, Главният евнух на Домакинството, каза:

– Не е хубаво да се носят лоши новини на великите.

Тирей изхриптя:

– Защо не плачете?! За бога, оплаквайте, оплаквайте!

Почнахме да се вайкаме и да изразяваме скръбта си. Но Дарий пак не ни извика. Тогава примъкнахме Тирей до едно по-тихо ъгълче. Една къща винаги е по-сигурна за разговор, отколкото една шатра.

– Я ми кажете – попита той, – напоследък Царят имал ли е неразположения?

Отговорихме, че губи контрол понякога като изпие повече вино.

– Той ми викаше, че Александър е убил Царицата, докато се опитвал да я насили. Паднах в нозете му и повторих, че е умряла от болест в ръцете на Царицата-майка. Сто пъти му се заклех, че Александър не я е виждал от онзи първи ден след битката. Когато тя умря, той задържа похода си с един ден и всички я оплакаха. Това беше и съобщението ми – че след смъртта си е получила полагащите ѝ се почести и погребение. Но какво правят шпионите ни?! Нима Царят не знае, че Александър не обръща внимание на жени?!

Казахме му, че поне за това сигурно е чул.

– Би трябвало да е благодарен, че Александър не даде Цариците и дъщерите му на генералите, както щяха да направят повечето победители. Царицата-майка... Не, наистина не знам какво му има на Дарий. Та той трябва да се радва, че толкова млад човек така добре се грижи за нея и то на нейните години. Но само като му споменах това и той побесня. Развика се, че човек може да показва такава мъка само към жената, с която спи. Хвана ме за гърлото. Знаете какви огромни ръце има. Заплаши ме с мъчения, ако не му кажа истината. За да го успокоя, му се заклех, че ако пожелае, доброволно ще се подложа на мъчения. Зъбите му тракаха. Стоях до него и му държах чашата с вино, защото можеше да я разлее.

– Най-накрая Царят ми повярва. – продължи Тирей – Бог ми е свидетел, че всяка моя дума е истина. Но откакто проговорих, ми се струва, че той не е на себе си.

От покоите на Дарий все още не се чуваше нито звук. Е, помислих си, лошото предзнаменование на луната се изпълни. Това поне ще успокои хората.

Извикаха принц Оксатрес. Той дойде и двамата с Царя поплакаха заедно. Царицата беше негова сестра от същата майка, а той самият беше с около двадесет години по-млад от Дарий. След като мъката на Царя бе донякъде облекчена от плача, ние го приготвихме за сън. Накарахме и Тирей да си легне, защото всеки момент можеше да припадне. На следващия ден гърлото му беше почерняло и когато Царят отново го извика, трябваше да си сложи шал, за да го скрие.

Той влезе, умиращ от страх, но не го задържаха дълго. Единственият въпрос, който Царят му задал, бил: „Майка ми каза ли ти да ми предадеш нещо?“. Тирей отговорил: „Не, господарю. Но тя не беше на себе си от мъка.“ След това Царят му разрешил да напусне.

Докладваха, че бойното поле е готово, изравнено като улица. На

единия фланг имало хълмове, а другият граничел с реката. Така че Царят изостави оплакването, тъй като то не подходеше на човек, който води армията си на бой. Всички персийски Царе командват центъра така, както всички македонски царе командват десния фланг. Изведоха колесницата му, в която бяха поставени оръжията. Беше облечен в бойните си дрехи и покрит с ризница.

Няколко евнуси от Спалнята, които отговаряха за дрехите и тоалета му, заминаха да му прислужват в лагера. До последния момент се чудех дали ще ме вземе. Страхувах се, но независимо от това нещо ме теглеше натам. Мислех си, че ако се наложи, ще мога да се бия, а и такова би било желанието на баща ми. Навъртах се около Царя, но той не каза нищо. Заедно с останалите гледах как се качи на колесницата си и изчезна сред облаци прах.

Сега наистина останахме само Домакинството – жените, евнусите и робите. Мястото на битката беше твърде далеч, за да се вижда от града, и трябваше доста време, за да стигнеш до там, дори и на кон. Не ни остана нищо друго, освен да чакаме.

Един ден излязох с моя Тигър на хълмовете и се взрях на север. Бях вече на петнадесет години, и ако не ме бяха отвлекли, сега щях да бъда сред мъжете. Ако баща ми беше жив, щеше да ме вземе със себе си. Никога не ме беше възпирал да правя това, което искам. Сега щях да бъда с него сред нашите войници, щяхме да се смеем заедно и да сме готови да умрем. За това бях роден. Това бях аз!

Хрумна ми да обиколя дворовете, където бяха фургоните на жените, за да се уверя, че конете са завързани близо до тях, че сбруите им са оправени, а водачите им са на линия и трезви. Казах им, че Царят е заповядал това и те ми повяваха.

Докато се бърках там, където не ми е работа, за моя голяма изненада налетях на Бубак, Главния евнух. Той беше висок и достолепен, и винаги беше учтив с мен, но някак си хладен и сдържан. Мисля, че не одобряваше, задето Царят спи с момче. Въпреки това ме попита без упрек какво правя тук. Неговото лично присъствие обаче беше още по-странно.

– Мислех си, – казах аз, – че фургоните трябва да са готови. В случай, че Царят реши да преследва врага – натъртих, гледайки го право в очите, – той би пожелал и Домакинството да дойде с него.

– Аз също си помислих това. – Бубак кимна сериозно и одобрително.

Не беше лъжа, че мислите ни са едни и същи.

– Царят сега има много повече войска, отколкото имаше при Иса. – натърти Главният евнух. – Толкова и още половината отгоре.

– Така е. И да не забравяме и колесниците с ножове.

Погледите ни отново се срещнаха и се разделихме.

Наех единична конюшня за Тигър, моя кон, и постоянно го извеждах, за да бъде в добра форма.

По целия път между Царя и Арбела бяха разположени постове за смяна на Царските вестonosци. Почти всеки ден идваше по един. Така разбрахме, че македонците са се появили по хълмовете над равнината при Равгамела, където царят ги чакаше. По-късно нашите войски забелязали и самият Александър, облечен както винаги в блестящите си доспехи. Заедно с една група от разузнавачи той отишъл да огледа полето за битката.

Същата нощ цялото небе беше озарено от светкавици, но дъжд не заваля. Сякаш небето на север гореше. Това продължи няколко часа и не се чу нито една гръмотевица. Въздухът стана тежък и застинал. На следващия ден се събудих призори. Цяла Арбела беше на крак, а войниците от гарнизона се занимаваха с конете. При изгрев слънце стените на града се изпълниха с хора, които се взираха на север. Но нямаше какво да се види.

Отново срещнах Бубак. Той обикаляше покоите на жените и отгатнах, че казва на евнусите им да действат по-живо. Задълженията в харема правят тези хора дебели и мързеливи. Все пак, както скоро щях да разбера, тези евнуси се оказаха предани на задълженията си.

Изкарах Тигър на езда и усетих, че е настръхнал. Беше го прихванал от другите коне, на които пък хората бяха предали напрежението си. Когато се върнах, казах на Неши:

– Наблюдавай конюшната и внимавай някой да не я разбие.

Той не ми зададе никакви въпроси, но беше толкова нервен, колкото и конете. По време на война с един роб могат да се случат много неща – както добри, така и лоши.

По обяд пристигна друг вестonosец. Битката започнала малко след изгрев слънце²⁵. Нашата армия стояла будна цяла нощ, защото Царятрешил, че Александър може да ги изненада в тъмнината, тъй като го превъзхождахме по брой. Но македонецът изчакал небето да просветлее преди да атакува. Вестonosецът не знаеше нищо повече.

Настъпи нощта. Войниците запалиха сигнални огънове по

25. Сражението станало на 1 октомври 331 г. пр.Хр. – Бел. прев.

протежение на всички стени.

До полунощ стоях близо до северната порта. През деня беше много горещо, но сега вятърът бе студен и отидох да си взема палтото. Докато се връщах, улицата, водеща към северната порта, изведнъж се изпълни с врява. Хората викаха, блъскаха се и вървяха един през друг. Чуваше се несигурния тропот от копитата на окуцели коне и плющене на камшици. Конници се движеха като пияни, забравили къде отиват. Това не бяха вестоносци. Бяха войници.

Те започнаха да идват на себе си и забавиха ход, а от север заприждаха други. Видях ги. Бяха побелели от прах, със засъхнала на ивици тъмна кръв. Ноздрите на конете, мъчещи се да си поемат дъх, се разширяваха до червено, а от муцуните им се стичаше кървава пяна.

Единственото, което войниците можеха да изрекат, беше: „Вода!“ Някои потапяха шлемовете си в близкия фонтан и изливаха върху себе си. Един от конниците, сякаш самата гледка на водата му беше дала сила, изхриптя:

– Всичко е загубено!... Царят идва.

Шмугнах се напред и извиках:

– Кога?!

Един от войниците, който беше поел глътка вода, отговори:

– Сега.

Конете, подлудени от миризмата на вода, влачеха ездачите си и се опитваха да стигнат до фонтана.

Тълпата ме погълна. Викове и стенания се издигаха до небето. Те ме полазиха и проникваха в кръвта ми като зараза. И аз надигнах глас, за който не можех да позная, че идва от мен. Един пронизващ плач като на момиче се изтръгна от мен против волята ми. Бях част от общото ридание така, както капката е част от дъжда. При все че плачех, опитвах се да си пробия път. Измъкнах се и се затичах към къщата на Царя.

Бубак тъкмо беше излязъл на прага и викаше на един роб да отиде и разбере какво става. Плачът ми секна. Казах му всичко.

Очите ни говореха без думи. Моите казаха: „Отново първи е побягнал. Но кой съм аз, че да го съдя? Не съм пролял и капка кръв за него, а той ми даде всичко, което имам.“

А неговите отговориха: „Запази си мислите за себе си. Той е наш господар. Той е началото и края.“

След това се развика:

– Уви! Уви! – и започна да се бие по гърдите, както беше редно.

Но в следващия миг вече даваше заповеди на слугите да приготвят

всичко за Царя. Целият град се потопа във вопли и стенания, сякаш го наводняваше река.

Попитах:

– Да кажа ли да преместят жените във фургоните?

– Върви да предупредиш пазачите, но не се задържай там. Нашите задължения са към Царя. – Той можеше и да не одобрява, че Царят има момче-любовник, но това не му пречеше да се грижи всичките му притежания да са в изправност и готови. – Тук ли е конят ти?

– Надявам се, ако успея да стигна до него достатъчно бързо.

Неши наблюдаваше вратата на конюшната, без да го показва на околните. Винаги проявяваше благоразумие.

– Царят се връща – му казах. – Ще трябва да замина с него. Сигурно ще бъде тежко пътуване и още по-лошо за пешаците. Нямам представа къде смята да отиде. Македонците скоро ще бъдат тук. Всички врати на града ще бъдат отворени. Те могат и да те убият, но можеш и да избягаш, дори в Египет. С нас ли ще бягаш или ще избереш свободата? Ти решавай.

Неши каза, че избира свободата и дори да го убият, ще умре, благославяйки името ми. Преди да побегне той се просна по очи пред мен, макар че се отнасяше с презрение към прострацията.

(Той наистина стигна до Египет. След много години случайно го открих. Беше писар в едно хубаво село, недалеч от Мемфис. Почти ме разпозна – бях остарял, но се грижех добре за фигурата си. Но не можа да си спомни откъде ме познава и аз замълчах. Казах си, сега когато е уважаван човек, не би било редно да му припомням за неговото робство. Зная също, че всяка красота е родена да загине, но дори и на мъдреца не му е приятно да му напомнят това. Така че му благодарих заедно ми показа пътя и отминах).

След като изведох Тигър от конюшната, дотърча някакъв човек и ми предложи да го купи за два пъти по-голяма цена, отколкото струваше. Бях дошъл точно навреме.

Скоро и за конете щяха да се бият. Добре че камата ми беше в пояса.

В къщите, където беше настанен харемът, настана голяма дандания: опаковаха багажи, припряно се обличаха и търчаха насам-натам. Дори отвън се чуваше цвърчене като от магазин за пойни птички и усещах носещите се във въздуха аромати от разхвърляните дрехи. Всички евнуси ме питаха къде ще отиде Царят. Щеше ми се да зная, за да мога да ги изпратя по пътя, преди да са откраднали мулетата им. Знаех, че някои от

момичетата ще бъдат хванати от македонците и не ми се щеше да ги оставя на произвола на съдбата. Там, където отивахме, едва ли щеше да има голяма нужда от мен, а и не ми се тръгваше.

Но Бубак бе прав. Да останеш предан в най-тежките моменти, както би казал баща ми, е началото и краят за всеки благороден човек.

Върнах се обратно по улицата, водеща към северната врата. Плачът и воплите бяха секнали – като затишие пред буря. Чуваше се само тропътът на капнали от умора коне.

През тишината минаваше Царят.

Той все още беше в колесницата си, облечен в бойните си дрехи. Лицето му беше празно, като лице на слепец с широко отворени очи.

Върху него имаше прах, но нито една рана. Видях охраната му – кой с разсечено лице, кой с увиснала ръка, кой с крак, почернял от съсирена кръв. Тези мъже бяха прикривали с телата си бягството му.

Възседнал свежия си кон, облечен в чистите си дрехи и с цялата кожа на гърба си, не посмях да се присъединя към тях. Тръгнах към къщата по страничните улици. Това ли беше човекът, излязъл да се бие с шампиона на кадузите, когато никой друг не се осмелил? Преди колко време е било това? Десет? Петнадесет години?

Замислих се и за мястото, откъдето идваше сега; грохотът, облаци-те прах, стълпотворението от хора, които се хвърляха един срещу друг, променящия се ход на битката, усещането за някакъв висш замисъл, протягащ ръка към него, който е бил всъщност маска на друг замисъл; и тогава маската пада и капанът щраква – оказва се, че Той не е нищо друго освен Цар на хаоса. И най-сетне, близостта на човека, когото бе видял и от когото бе избягал при Иса, и чийто дух го беше преследвал по целия му път. Имах ли право да съдя? По моето собствено лице нямаше дори прах.

Много дни минаха преди отново да мога да го кажа. След по-малко от час тръгнахме към арменските проходи, на път за Мидия.

6

След хълмовете започнахме да се изкачваме по планината. Движехме се по пътя за Екбатана. Никой не ни преследваше.

Остатъците от армията постепенно ни застигаха, къде на групи, къде поединично. Скоро, ако не знаехте колко са останали на бойното поле, бихте могли да ни наречете огромна армия. Като изключим

мъртвите, всички бактрийци на Бес също бяха с нас. Те разбраха, че се насочваме към земите им, и, разбира се, останаха заедно, без да се разпокъсат. Бяха почти тридесет хиляди. Безсмъртните, Роднините на Царя и останалите живи от конницата и пехотата се предвождаха от Набарзан.

С нас бяха и всички гръцки наемници – на брой около две хиляди. Учуди ме, че нито един от тях не беше дезертирал, макар че се биеха срещу заплащане.

Най-тежката загуба беше Мазей, сатрапът на Вавилон и цялата му войска. Те бяха удържали фланга си и бяха продължили да се бият, дълго след като центърът бе разбит и след бягството на Царя, чийто живот може би бяха спасили. Александър, увлечен в преследването му, трябвало да се върне и да се справи с тях, преди да продължи. Нито един от тези смели воини не беше с нас сега. Сигурно всички бяха загинали.

Само около една трета от фургоните на жените бяха успели да се измъкнат от Арбела, както и две от колите на Царя. Останалите бяха предимно от харемите на аристократите, които бързаха да спасят себе си. Но нито един от евнусите не беше избягал или изоставил поверените му жени. Така и не разбрах каква беше съдбата им.

Цялото съкровище беше изгубено. Но съкровищницата в Екбатана беше пълна. Слугите постъпиха умно като натовариха колите с храна за из път, от която много повече се нуждаехме. Както разбрах, Бубак беше приготвил фургона с багажа на Царя още на сутринта преди битката. Предвидливо беше натоварил и още една шатра, както и някои малки удобства за царските евнуси.

И все пак пътуването беше тежко и изпълнено с много лишения. Беше ранна есен – все още горещо в низините, хладно на хълмовете и вече студено в планината.

Само Бубак и аз имахме коне. Още трима евнуси пътуваха във фургона с багажа. От личните евнуси на царя не беше останал никой друг, като изключим тези от харема.

Всеки проход се извиваше все по-нагоре и ставаше все по-стръмен. Огромни пукнатини и скалисти клисури зееха под нас, а от чукарите ни гледаха диви кози, които бактрийските стрелци убиваха за храна. Нямахме много одеала и нощем, в нашата малка палатка, петимата се сгушвахме един до друг като птици, за да се стоплим.

Бубак, чиято благосклонност бях спечелил, се отнасяше с мен като баща. Нощем спяхме заедно, така че одеалата ни да станат двойни. Той използваше някакъв парфюм с мирис на мускус, но това не ме дразнеше

и му бях благодарен. Бяхме щастливи, че въобще имахме палатка.

Почти всички войници спяха под открито небе, тъй като багажът им бе изгубен.

От това, което ми разказаха, успех донякъде да възстановя картина на битката. Много пъти по-късно съм слушал тази история, преповтаряна от хора, които са били там; стъпка по стъпка, заповед след заповед, удар след удар. Сега я знам наизуст. Но не мога да се реша да я повтора отново цялата. Затова ще бъда кратък: Нашите войници започнали битката уморени, тъй като цяла нощ стояли будни. Нали Дарий беше очаквал изненадваща атака. Александър пък точно на това се надявал и оставил войниците си хубаво да се наспят. А след като привършил плана за битката, и той самият си легнал. Спал като пън – при изгрев слънце трябвало здраво да го раздрусат, за да се събуди. А той им казал, че спал така, защото не се тревожел за нищо.

Дарий командвал центъра, а Александър – десния фланг. Очаквали, че в началото македонците ще се опитат да се вклинят в центъра. Но те заобиколили и атакували странично левия ни фланг с цел да го изолират. Царят изпратил подкрепления, а Александър това и чакал. Македонците се изтегляли все по-наляво и нашите ги следвали и така оголили центъра ни. Тогава македонците се прегрупирали в прочутата си фаланга, Александър застанал начело, дал знак за оглушителния боен вик и светкавично атакували центъра, където бил Царят.

Дарий наистина побягнал рано, но в края на краищата, не е бил пръв. Колесничарят му бил ударен от копие и когато паднал, помислили, че е Царят. Тогава започнало масовото отстъпление.

Може би е трябвало да се изправи в единоборство, както навремето в Кадузия. О, ако само беше хванал поводите на колесницата, ако беше издал бойния вик и се беше нахвърлил към врага! Щеше да умре бързо, а името му да се обвие в слава. Колко ли често преди края си му се е искало да бъде постъпил така. Но обхванат от паниката като листо от бурята, и виждайки как Александър се задава с черния си кон сред праха право към него, той подкарал колесницата и се присъединил към безредно бягащите войници. След това равнината на Гавгамела се превърнала в касапница.

И още нещо научих от оцелелите. Дарий изпратил един отряд със задача да проникнат зад линията на македонците и да освободят плененото му семейство. Войниците успели да стигнат до лагера им, благодарение на объркването сред охраната, освободили някои пленени персийци и когато стигнали до жените им извикали да бягат бързо. Всички

сkochили с изключение на Сизигамбис – Царицата майка. Тя нито се изправила, нито проговорила, нито направила някакъв знак на спасителния отряд. Така и не успели да освободят никои друг – македонците ги отблъснали. Но преди да побягнат, те я видели как седи изправена на стола си, с ръце в скута, и как гледа право пред себе си.

Попитах един капитан защо отиваме в Екбатана вместо да се укрепим във Вавилон.

– В този развратен град, в тази Блудница? – възкликна той. – Та Вавилон ще разтвори краката си пред Александър в момента, в който той се появи. И ако Царят е там, те ще му го поднесат на тепсия.

Друг додаде уморено:

– Когато те гонят вълци, или трябва да спреш и да се защитаваш, или да им подхвърлиш нещо, за да ги задържиш. Царят им подхвърли Вавилон. Но заедно с Вавилон пада и Суза.

Смушках коня си, за да пояздя редом с Бубак, който смяташе, че не е редно да разговарям толкова дълго с войниците. И сякаш прочел мислите ми, той ме попита:

– Ти ходил ли си някога в Персеполис?

– Не. Откакто съм в домакинството, Царят не е ходил там. По-хубав ли е от Суза?

Бубак въздъхна:

– Нито един от дворците на Царя не е по-прекрасен... Ако завземат Суза, Персеполис няма да удържи дълго.

Продължавахме да се движим през проходите. Зад нас пътят беше чист. Александър беше избрал Вавилон и Суза. Когато пътуването в колоната ставаше досадно, се опитвах да стрелям с лък. Преди време бях взел лъка на един умрял скит, който беше избягал с нас, но по пътя умря от раните си. Лъковете на скитите са много леки и лесно успявах да опъна тетивата. Първият дивеч, който уцелих, беше един мършав заек, но Царят с удоволствие го прие за вечеря – беше разнообразие от козето месо.

Вечер той беше мълчалив, а нощем често спеше сам. Но когато стана по-студено, започна да взема по едно момиче от харема. Нито веднъж не пожела да бъде с мен. Може би си спомняше песента на войниците на баща ми, която често му пеех. Не зная.

Високите върхове побеляха от сняг и тогава от най-високата точка на последния проход зърнахме Екбатана.

Това беше укрепен град, по-голямата част от който заемаше дворецът. Погледнат отгоре, Екбатана прилича на прекрасна скулптура,

грижливо изваяна от планината. Залязващото слънце оживяваше избледнелите, но богати цветове, които украсяваха всяка една от седморните стени на града, издигащи се в редици направо от склоновете – бяла, черна, алена, синя и оранжева. Най-вътрешните две, които обграждаха двореца и съкровищницата, имаха огнен блясък. Първата от тях беше обкована в сребро, а най-вътрешната – в злато.

За мен, който бях отраснал сред хълмовете, Екбатана беше хиляди пъти по-прекрасна от Суза. Едва не ми потекоха сълзи, когато я съзрях. Видях, че и Бубак е готов да заплаче. Но неговата мъка бе породена от факта, че Царят е принуден да прекара зимата в летния си дворец, тъй като не му е останал никой друг.

Влязохме през най-външната порта и преминахме през всичките седем стени, за да стигнем до самия дворец над позлатените назъбени парапети на последната стена. Стаите бяха проветриви, а сградата сякаш се състоеше само от балкони. Войниците, прииждащи в града, започнаха да си строят дървени колиби, като вместо покрив наслагваха съчки и клонки. Идваше зима.

Снегът, който покриваше върховете, пълзеше все по-надолу и изпльваше планинските цепнатини. Стаята ми (при такова малко домакинство повечето от стаите стояха празни) се намираще високо в една от кулите. Всеки ден виждах как планините все повече побеляват, докато една сутрин, точно както в детството ми, се събудих от светлината на снега. Той беше навсякъде: по улиците, върху колибите на войниците, върху седемте стени на града. Един гарван качна наблизко, разхвърляйки снега наоколо и изведнъж изпод ноктите му проблесна късче злато. Ако не зъзнех, можех да се наслаждавам на гледката до безкрай. Наложих се да разчупя образувалия се лед в каната ми за вода. А зимата едва започваше.

Нямах никакви топли дрехи и казах на Бубак, че трябва да отида на пазара.

– Няма нужда да ходиш, момчето ми – рече той. – Поразрових се тези дни из Гардероба. Има неща, които стоят там още от времето на Великия Артаксеркс. Намерих точно това, което ти трябва. И без това никой няма да открие липсата му.

Палтото беше прекрасно, от кожа на рис, поръбено с алени плат. Сигурно е принадлежало на някой от принцовете. Трогнах се от постъпката на Бубак. Навярно беше забелязал, че Царят напоследък въобще не ме вика, но независимо от това искаше да ме направи привлекателен.

От планинския въздух се чувствах като току що оздравял след

дълга болест. И смея да мисля, че той подобри много повече външния ми вид, отколкото палтото. Така или иначе, не след дълго Царят изпрати да ме повикат. Той обаче се беше променил след битката. Беше станал нервен и беше много трудно да му се у годи. За първи път имах чувството, че може да се настрои срещу мен. При тази мисъл настръхвах. Исках само едно – това да приключи по-бързо.

И все пак можех да го разбера и не го обвинявах за нищо. Току-що беше научил, че Блудницата Вавилон е предложила леглото си на Александър.

А си мислех, че дори и срещу македонците, огромните вавилонски стени можеха да издържат поне година. Но Царската порта ги чакала разтворена. Царският път бил застлан с цветя, а от двете му страни били наредени олтари и триножници, в които горял скъпоценен тамян. Александър бил посрещнат от цяла процесия, която носела дарове, достойни за един владетел – чистокръвни нисайски коне, волове, окичени с венци от цветя, и позлатени коли, върху които имало клетки с леопарди и лъвове. Магите и Халдейските жреци пеели химни под звуците на арфи и лютни. Конницата на гарнизона дефилирала пред Александър без оръжията си. В сравнение с това посрещането на Дарий изглеждало като посрещане на някакъв треторазреден управител.

Но дори и това не беше най-лошото. Пратеникът, който посрещнал Александър и му връчил в ръцете ключовете на града, бил сатрапът Мазей, когото всички оплакахме като достойно загинал.

Мазей изпълни дълга си по време на битката. Без съмнение в прахоляка и грохота първоначално не беше забелязал, че Дарий е побягнал. Беше се надявал на подкрепление и на победа. Но когато разбрал какво става направил избора си и повел обратно хората си, за да изпревари македонците. Стигнал навреме и Александър го назначил отново. Мазей остана сатрап на Вавилония.

Въпреки положената от Мазей клетва за вяност, Александър влязъл внимателно в града – в боен строй, а той самият яздел начело на авангарда. Наредил да докарат позлатената колесница на Дарий и да я вкарат в града както подобава.

Опитах се да си представя този див и странен млад варварин в двореца, който познавах толкова добре. Не знам по какви причини, може би защото първото нещо, което направил в пленената шатра на Дарий било да се изкъпе (по думите на всички той изглеждал толкова чистоплътен, колкото и един персиец), си го представих в огромната баня с лазурносини плочки и златните рибки – как се плиска със затоплената от

слънцето вода. В ледената Екбатана тази мисъл предизвикваше завист.

Слугите се хранеха добре. Жилищните им помещения не бяха променени от векове – от времето, когато мидийските царе са живеели тук през цялата година. С разрастването на империята само в покоите на Царя имаше промени – те бяха направени по-проветриви и с по-големи прозорци, за да влиза планинският бриз през летните горещини. Сега от там влизаше сняг.

Направиха капаци. Майсториха ги цели петдесет дърводелци, а дворецът бе напълнен с горящи мангали. Но нищо не бе в състояние да го отопли. Виждах колко му тежеше на Дарий дори самата мисъл, че сега Александър се наслаждава на мекия въздух във Вавилон.

Бактрийците, които бяха свикнали на студените зими в страната си, щяха да бъдат добре облечени, ако не бяха свалили дебелите си дрехи в горещината при Гавгамела и след това не бяха изгубили багажа си. Персийците и гърците не бяха по-добре. Войниците от планинските сатрапии ходеха на лов за животни, за да вземат кожата им, други си купуваха дрехи на пазара или правеха набези в околностите и ограбваха селяните.

Принц Оксатрес и останалите аристократи разполагаха със собствени покои в двореца. Бес се присмиваше на студа през черната си брада, но Набарзан забеляза, че се опитваме да му създадем някакви удобства и ни благодари учтиво. Той беше от старата школа.

На войниците плащаха от съкровището в двореца. Те оживиха търговията в града, но тъй като имаше недостиг на проститутки, съперничеството им за почтени жени доста често стигаше до бой. Скоро се научих да заобикалям казармите на гръцките наемници, когато излизах да поюзая из града. Репутацията им, че обичат момчета не е незаслужена. Навярно знаеха, че служат на Царя и въпреки това ми подсвиркваха и подвикваха без никакво приличие. Както и да е – такива им бяха нравите.

И последните листа паднаха от сухите и заострени дървета, които вятърът беше оголил дори от снега. Преспи затвориха пътищата. Всеки ден приличаше на предишния. За развлечение стрелях с моя лък по мишени или поддържах танцуването си, макар и да бе трудно да се сгрявам и да се предпазвам от изкълчвания.

Дните на Дарий минаваха тягостно. Брат му Оксатрес беше едва тридесетгодишен и въобще не приличаше на него нито на външен вид, нито по дух. Той често ходеше на лов с други млади аристократи и отсъстваше от двореца с дни. Царят канеше на вечеря сатрапите и

останалите благородници, но почти винаги потъваше в мислите си и забравяше да поведе разговор. Викаше ме да танцувам пред тях, но струва ми се главно, защото искаше да го освободя от необходимостта да говори. И тъй като за гостите нямаше други развлечения, те бяха доволни и ми правеха подаръци.

Често си мислех, че не би било лошо да покани и Патрон, командира на гърците. Но на Дарий никога не би му дошло и на ум да покани такива хора в двореца.

Най-сетне снегът малко се поразтопи и един вестоносец успя да се придвижи през наводнените пътища. Беше някакъв търговец на коне от Суза и поиска възнаграждение. Сега зависехме от такива хора и винаги им плащаме добре, колкото и лоши да бяха новините им.

Александър беше достигнал Суза. Градът отворил веднага вратите си, макар и не по отвратителния начин, по който го бе направил Вавилон. Беше завладял цялото съкровище, трупано там от векове – такава огромна сума, че когато я чух, не повярвах, че в целия свят могат да се намерят толкова богатства. Наистина достатъчни, за да задържат вълците.

После зимата отново напомни за себе си. Затвори пътищата и седмици наред ни изолира от света в калния град и оголелите хълмове, а хората ставаха все по-раздразнителни и кисели. Войниците се разделяха на племенни фракции и съживиха стари кръвни вражди. Гражданите идваха да се оплакват, че жените им, или дъщерите им, или синовете им са били прелъстени или изнасилени. Царят не трябваше да бъде занимаван с такива дреболии и не след дълго всички просители започнаха да търсят Набарзан или Бес. Все пак безделието разваляше настроението на Дарий и го правеше все по-унил. Случваше се да се нахвърли върху един или друг и това изнервяше всички. Убеден съм, че всичко, което се случи по-късно, бе замислено през тези дълги, бели и празни дни.

Една нощ той изпрати да ме повикат – за пръв път от доста време. Видях как Бубак, който се оттегляше от Спалнята, ми намигна дискретно. Когато влязох, се чувствах ужасно неспокоен – не бях сигурен в поведението на Царя. Спомних си за момчето преди мен, което е било изхвърлено, защото го сметнал за безинтересно. И реших да опитам нещо, което му беше харесало един път в Суза. Но той изведнъж ме отблъсна, зашлеви ми една огромна плесница, каза, че много си позволявам и заповяда да не му се мяркам пред очите.

Ръцете ми така трепереха, че едва успях да се облека. Затичах се с неуверени стъпки по студените коридори, заслепен от сълзи на болка,

уплаха и ярост. Докато бършех очите си с ръкава, налетях на някакъв човек.

Допирът до дрехите му ми подсказа, че това е някой от аристократите. Той постави двете си ръце върху раменете ми и ме погледна на светлината на стенния светилник. Беше Набарзан. Преглътнах засрамен плача си. Когато поискаше, подигравките му бяха доста хапливи.

– Какво има, Багоас? – каза той с най-благия си тон. – Да не би някой да се е отнесъл лошо с теб? Прекрасното ти лице утре ще бъде подпухнало.

Той ми говореше така, както се говори на жена. Беше естествено, но унижението ми бе още прясно и не можах да го понеса. Без да снижавам гласа си, казах:

– Той ме удари! Удари ме за нищо! И ако той е мъж, то и аз съм такъв.

Набарзан ме погледна мълчаливо. Това ме отрезви. Бях поставил живота си в неговите ръце. Тогавата той каза мрачно:

– Нямам какво да ти кажа.

Докато още стоях като закован и смилах чудовищните си думи, Набарзан ме погали по зачервената буза.

– Вече е забравено – каза той. – Ние всички трябва да се научим да си държим езиците.

Опитах се да падна ничком, но той ме вдигна.

– Отивай да си лягаш, Багоас. И не си разваляй съня с мисли за бъдещето, независимо какво той е казал или какво ти си казал. Бъди сигурен, че след ден-два ще го е забравил.

През нощта почти не мигнах, но не от страх за себе си. Набарзан нямаше да ме предаде. В Суза бях привикнал на дребните интриги, на домогването до служби, на злословенето по адрес на съперника и на безкрайния театър за спечелването на нечие благоразположение. Но сега разбрах, че съм надзърнал в много по-големи игри. Той не скри презрението си.

Но това презрение не беше насочено към мен.

Когато синината ми се оправи. Царят ме извика да танцувам и накрая ми даде десет златни дарика. Но не контузията беше това, което не ми излизаше от главата.

Към края на зимата получихме добри новини от север. Ските, които бяха в съюз с Бес, щяха да ни изпратят десет хиляди стрелци, веднага щом пролетта разчистеше проходите. Кадузите, които живеят до Хирканското море²⁶, бяха отговорили на молбата на Царя и му обещаха пет хиляди пешаци.

Сатрапът на Персида, Ариобарзан, ни изпрати съобщение, че е преградил със стена голямата клисура на Персийските Врати – прохода към Персеполис. Можеше да я удържи во веки. Всяка армия, навлязла там, щеше да бъде атакувана с камъни и скални блокове от височините над клисурата и да бъде унищожена. С малко късмет, Александър и хората му щяха да бъдат мъртви още преди да стигнат до стената.

Дочух Бес да казва на един свой приятел:

– Хм, там трябва да бъдем, а не тук.

За Бес щеше да бъде по-добре, ако Бог беше изпълнил желанието му. Пътят от Персида до Екбатана е дълъг и труден. Още преди да пристигне съобщението на Ариобарзан, Александър бил вече в Персеполис.

Опитал се да премине през Персийските Врати, но скоро усетил, че са преградени и оттеглил армията си. Помислили, че си е заминал. Но той разбрал от един овчар за някаква стръмна козя пътека, по която, ако не си счуел врата, би могъл да заобиколи прохода. Тогава повел хората си през тъмнината и дълбокия сняг. Нападнал персийците откъм гърба, докато останалата част от армията му атакувала вече незащитената стена. Смелели войниците ни като зърно между воденични камъни. А в това време ние в Екбатана се радвахме.

Минаваха дни; снегът все още скърцаше под обувките ни, но небето беше чисто и безветрено. От прозорците на двореца виждах как между оранжевата и синята стена градските момчета се замерят със снежни топки.

Отдавна бях свикнал да живея сред възрастни и почти не се замислях как ли бих се чувствал като момче – сред други момчета. Вече карах шестнадесетата си година и никога нямаше да имам възможност да го разбера. Осъзнах, че нямам никакви приятели, или поне такива, каквито момчетата долу разбираха под приятели. Имах само покровители.

Нямаше смисъл да се оплаквам. То не би върнало това, което търговецът на роби изрязал от мен. Съществуват само Светлината и

26. Хирканско море, дн. Каспийско море. – Бел. прев.

Тъмнината, казваше Магът, и всички живи твари могат да избират между двете.

Така че излязох да пояздя самотен. Отидох да разгледам стените на града – техните цветове и обкови, светеци в снега. На хълмовете ме погали друг въздух – цяло удоволствие след бялата пустош. Беше първият дъх на пролетта.

Ледените шушулки започнаха да се топят. Изпод снега се показва ръждивокафява трева. Всички излязоха да пояздят навън. Царят свика съвет, за да планира военните действия, когато пътищата се отворят и дойдат новите подкрепления. Взех си лъка и застрелях една лисица. Тя имаше хубава кожа със сребрист блясък. Занесох я на някакъв кожар в града да ми направи шапка. А след това отидох да се похваля на Бубак. Слугите ми казаха, че е в стаята си.

Още в коридора го чух да плаче. По-рано едва ли бих се осмелил да вляза, но тези дни бяха отминали. Приседнах до него и го докоснах по рамото. Той само повдигна главата си, цялата обляна в сълзи.

– Той го е изгорил! Изгорил го е до основи! Всичко! Всичко се е превърнало в пепелища и прах.

– Изгорил какво? – попитах.

– Двореца! Двореца в Персеполис!

Бубак стана и взе една кърпа, но сълзите му продължаваха да се стичат.

– Царят търсил ли ме е? Не мога да остана да си лежа така тук.

– Няма значение – казах, – все някой ще му прислужва.

Бубак продължи да хълца и да оплаква колоните от лотос, прекрасните барелефи по стените, гоблените и позлатените резбовани тавани. Всички тези неща ми напомнях твърде много за двореца в Суза, но все пак изстрадах заедно с него загубата.

– Какъв варварин! – възкликнах. – И какъв глупак! Да изгори двореца, който му е принадлежал.

– Казват, че бил пиян. Ти не трябва да отсъстваш толкова дълго от двореца, само защото Царят е на съвет. Ако разбере ще го сметне за своеволие. И това може да ти навреди.

– Съжалявам. Хайде, дай ми кърпата. Трябва ти студена вода. – Подадох му каната и се затичах към помещенията на охраната. Исках да чужа вестносеца преди да му е омръзнало да разправя историята.

Тези, които я бяха чули, все още не можеха да я преглътнат. Те обаче го бяха напоили с толкова много вино, че сега той беше млъкнал и хъркаше върху някакви възглавници. Беше пълно с народ, и с войници,

които не бяха на пост.

Един камериер ми каза:

– Били са на някакъв пир – всички ужасно пияни. И някаква проститутка от Атина го помолила да подпали мястото, защото Великият Ксеркс навремето изгорил техните храмове. Александър лично хвърлил първата факла.

– Но нали живеел там? – казах.

– Къде другаде? Войниците му плякосали града веднага щом го превзели.

Това го бях чул.

– Но защо? Той не им позволи да разграбят нито Вавилон, нито Суза! – ако трябваше да бъда искрен, се сетих за някои къщи там, които с удоволствие бих видял в пламъци.

Един стотник с прошарена коса каза:

– Точно там е работата. Вавилон и Суза се предадоха. Но в Персеполис войниците от гарнизона се опитали да бягат или да откраднат каквото могат от двореца. Никой не се предал или поне не го е направил както трябва. И в Суза, и във Вавилон, Александър раздал пари на войниците си. Но то не е същото. Да паднат два велики града и да нямаш възможност да плякосваш! Нито една армия не би търпяла това вечно.

Високият му глас събуди вестносеца. Той беше откраднал два коня, докато дворецът горял, и се беше радвал на важността си тук, докато виното не му бе затворило устата.

– Не, не! – извика той с ломотещ глас, – Всичко стана заради онези гърци – робите на Царя. Те се освободили и пресрещнали Александър – четири хиляди на брой. Никой нямаше представа, че са толкова много... – Гласът му се провлачи и стотникът каза:

– Нищо, ще ви разкажа по-късно.

– Александър се развикал, – вестносецът се уригна. – Един от робите ми го разказа. О, те всички сега са свободни, свободни и богати. Александър казал, че ще ги изпрати всички по домовете им с достатъчно пари за цял живот. Но те не искали да се връщат там и да ги видят как изглеждат. Помолили го да им даде земя да я обработват заедно, тъй като били свикнали да живеят един с друг. Тогава той така се вбесил, че заповядал на войниците си да тръгнат право към града и вътре им отпуснал юздите. Запазил за себе си само двореца, докато не изгорил и него.

Спомних си Суза и робите-гърци в царските работилници: отрязаните им стъпала, жигосаните им лица и отрязаните им носове. Четири

хиляди! Повечето сигурно са били там още от времето на Артаксеркс. Четири хиляди! Спомних си как Бубак оплакваше унищожената красота на двореца. Не вярвам такива хора да са му се мяркали пред очите – или поне не повече от двама-трима.

– Да – каза стотникът, – ето го краят на новогодишните празници. Един ден стоях на пост в двореца и запомних гледката за цял живот. Война е. Навремето бях с войската на Артаксеркс в Египет... – Намръщи се и замълча.

Някой каза:

– Не знам колко пиян е бил, но е отложил кладата докато се приготви за заминаване.

Разбрах го. Пролетта настъпваше навсякъде. Но нито един войник не очаква от един внух да разбира нещо от тези работи.

– Изгорил е всичко зад себе си. И знаете ли къде ще отиде сега? Ще дойде тук.

Валеше дъжд и кафяви пороци се стичаха по деретата. Беше късна пролет. Царят реши да изпрати жените на север. Те трябваше да минат през прохода Каспийски врати и да стигнат до Кадузия, където щяха да бъдат в безопасност.

Помогнах да ги натоварят във фургоните. Един поглед бе достатъчен, за да се разбере кои са били фаворитките – те изглеждаха изхабени и имаха сини кръгове под очите си. Дори след сбогуването на покрива на двореца останаха фигури, които дълго гледаха към отдалечаващата се колона.

За обикновените войници това беше без значение, като изключим, че господарите им станаха по-раздразнителни. Те бяха свикнали жените им да се влачат с тях заедно с останалия багаж, както е било винаги на война. Но тъй като мъжете все пак се справят по-добре сами, мнозина се бяха измъкнали от Гавгамела без харемите си.

Александър се насочи към Мидия. Не изглеждаше обаче да бърза, защото спираше често по пътя си да свърши една или друга работа. Ние също скоро щяхме да тръгнем по северния път, за да се срещнем с войските на кадузите и скитите. Заедно с тях смятахме да причакаме македонците и да ги и атакуваме на прохода за Хиркания.

Така се говореше. Но също така се говореше, макар и не на висок глас, че ако Александър се появи и на сто мили оттук, самите ние ще побегнем към проходите за Хиркания, а оттам ще се насочим на изток към Бактрия.

„Когато служим на великите, те стават наша съдба.“

Опитвах се да преживявам ден за ден.

През един ясен ден в началото на лятото, най-сетне тръгнахме. Малко преди пътят да завие към хълмовете се обърнах, за да видя позлатените стени на града, отразяващи лъчите на изгряващото слънце. Красив град, си казах, никога повече няма да те видя. Де да знаех!

Докато пресичахме планинските селца, забелязах колко са мършави селяните и как навъсено ни гледаха. Страната беше твърде бедна, за да може да изхрани цяла армия. И все пак, когато Дарий минаваше, те всички падаха ничком. За тях той беше бог, стоящ по-високо от деянията на слугите му. Това ни е в кръвта на нас, персийците, от хиляда години. То бе все още дори и в мен, макар да знаех от какво е направен този бог.

Яздехме през голи открити хълмове под синьото небе. Птиците пееха. Войниците също пееха докато яздеха. Това бяха най-вече бактрийци, яхнали своите набити и космати планински коне. Там горе беше трудно да се приеме мисълта, че животът не е вечен.

Докато се придвижвахме напред, пеенето постепенно започна да замира. Наближавахме мястото, където трябваше да ни чакат войските на скитите. Но нито те, нито кадузите бяха изпратили авангард да ни пресрещне. Нямаше и следа от тях.

Царят се оттегли рано. Въпреки че жените ги нямаше, той не пожела да ме повика. Може би това, което се случи в Екбатана, бе убило желанието му. А може би то се беше случило именно защото желанието беше изчезнало. Ако е така, аз трябваше да се приготвя да стана обикновен евнух от домакинството, с неговите дребни ежедневни задължения. Ако се намирахме в Суза, сигурно вече щяха да са ми ги възложили.

Ако това се случи, рекох си, ще си взема любовник. Спомних си Оромедон, неговата история и нощите, прекарани с него. Самият аз имах много предложения – дискретни, разбира се, тъй като се страхувах от Дарий – но достатъчно ясни, за да разбере къде съм желан.

Ето с какви глупости могат да се занимават младите, на които всяка радост или нещастие им се струват вечни, докато всичко около тях се руши.

Два дни пътувахме по северния път. А след това го изоставихме и поехме към равнината, където скитите трябваше да ни чакат.

Пристигнахме по обед. Беше обширно плато покрито цялото с високопланинска трева и хресталаци. Направихме лагера си до една самотна горичка от сухи и обрулени от вятъра дървета. Чувах звуците на дъждосвириците, а изпод камъните изскачаха зайци. Колкото до останалото,

мога да кажа, че никога през живота си не съм виждал нещо, което да изглежда толкова празно.

Падна нощ. Човек постепенно привиква към шумовете в лагера – пеене, неясен шум от разговори, смях или караница, някоя заповед и дрънкането на посуда от кухнята. Тази нощ се чуваше само тихо мърморене подобно на звука на вода, блискаща се по камъните в потока. Това продължи до късно. Най-сетне заспах.

Събудих се на зазоряване от силни викове.

Петстотин войници от конницата се бяха измъкнали през нощта, а заедно с тях още хиляда пешаци. Бяха взели със себе си и цялото си въоръжение с изключение на щитовете.

Отвън се чуваше глас, който говореше на гръцки с преводача. Беше Патрон, командирът на гръцките наемници. Дошъл бе да съобщи, че всичките му хора са налице.

Те можеха отдавна да са избягали при Александър дори да му погнат да плякоса Персеполис. Тук те имаха само заплатите си и то докато имахме пари да им плащаме. Самият Патрон беше добре сложен мъж, с прошарена коса и квадратно лице, което не беше характерно за персийците. Беше дошъл заедно с всичките си войници от някаква държава в Гърция, победена от бащата на Александър и служеха в Азия още от времето на Артаксеркс. Беше ми приятно като виждах, че сега отношението на царя към него е много по-топло от преди. Въпреки това, когато той свика военния съвет, Патрон не беше поканен. Той беше наемен войник и чужденец. Той беше без значение.

Поставиха трона на подиум. Аристократите пристигаха поединично или на групи. Носеха най-хубавите дрехи, които им бяха останали, и палтата им се развяваха от силния вятър. Събираха се отвън и чакаха позволение да влязат. Отстрани Бес и Набарзан говореха оживено. По лицата им разчетех нещо, което ме потресе, нещо, което отдавна чувствах, че ще стане.

Влязох вътре и казах тихо на Бубак:

– Ще се случи нещо ужасно.

– Какво искаш да кажеш? – той стисна ръката ми до болка.

– Не знам. Нещо срещу Царя.

– Защо казваш такива неща, след като не знаеш? – ядоса се той, защото бях разбудил стаените му страхове.

Аристократите влязоха, отдадоха почит и заеха местата си според ранга, който имаха. Ние, евнусите, стояхме вътре в спалните покои на Царя и подслушвахме през кожените завеси – нещо, което беше

обичайно. В края на краищата, това не беше лична аудиенция. И въпреки това винаги, когато имахме възможност, подслушвахме дори и тях.

Царят започна да говори от трона си. Речта си беше съставил сам.

Той похвали лоялността на присъстващите и прокле предателите като Мазей от Вавилон, които били позлатени от Александър. Говори доста дълго за минали славни дела на персийците, докато и аз започнах да чувствам с кожата си растящото нетърпение. Най-сетне стигна до същината. Дарий предложи един последен отпор при Каспийските врати – победа или смърт.

Настана такава мъртва тишина, че муха да бръмнеше, щеше да се чуе. Александър беше атакувал Персийските врати, охранявани от първокласна войска, в най-дълбоката зима. Сега беше лято, а що се отнася до нашата армия, нима Дарий не чувстваше настроенията на войниците?

Но аз, който съм бил толкова близо до него, мисля, че разбрах. Той не беше забравил песента на войниците на баща ми. Усещах страстното му желание да възстанови изгубеното достойнство. Той се виждаше как славно възстановява честта си, при Каспийските врати, как поправя грешката от Гавгамела. И не един от събралите се тук го разбраха. Това беше отговорът им – тази ужасна тишина.

На тоалетната масичка видях малкия нож, с който изрязвахме ноктите му. Взех го, срязах малко от завесата и погледнах през цепнатината. Бубак онемя от нахалството ми. Подадох му ножа. Точно пред нас беше гърба на Царя. А колкото до останалите присъстващи, и целите си глави да бяхме промушили през завесите, нямаше да ни забележат.

Дарий стоеше неподвижен на трона си. Виждах само върха на митрата му и един пурпурен ръкав. Виждах и това, което той виждаше – лицата на останалите. И макар че никой не се осмеляваше дори да шушне в негово присъствие, те всички представляваха един блясък от мърдащи очи.

Някой излезе напред. Беше старият Артабаз, с изправената си осанка и снежнобяла брада. Когато го видях за първи път, си помислих, че изглежда много добре за човек, който гони осемдесет години. Едва покъсно разбрах, че е на деветдесет и пет. Като приближи, Царят слезе от трона и му подаде бузата си за целувка.

С твърдия си и силен старчески глас Артабаз каза, че той и неговите синове ще се бият до последния човек – с всичките си войници на всяко бойно поле, което Негово Величество сметне за подходящо да избере. Царят го прегърна и Артабаз се върна на мястото си. Отново настана тишина.

Тогава усетих някакво раздвижване и шепот. Напред излезе Набарзан. Сега ще стане, си помислих.

Той все още беше облечен в сивото вълнено палто с бродираните ръкави, което носеше през онази нощ и Екбатана. Палтото беше старо и протъркано. Но едва ли имаше по-добро – толкова много багаж беше загубил. Още с първите му думи усетих силата и опасността, която витаеше около него.

– Велики Царю – рече той, – струва ми се, че в този час на сериозен избор ние можем да погледнем в бъдещето само като преценим миналото. И на първо място – нашия враг. Александър притежава средства, находчивост, бързина и решителност. Той има добри войници, които го обичат. Казват, че в трудни моменти със своята смелост той е техният пример. – Набарзан направи пауза. – Сега Александър възнагражда лоялността с богатствата на Персия. Но какво още се говори за него всеки път, когато произнасят името му? Че е късметлия, че страшно му върви.

Паузата стана по-дълга. Вече никой не смееше да си поеме дъх. Щеше да стане нещо – някои дори знаеха какво.

– Но дали това е така? – огледа се Набарзан – Ако аз намеря в моите земи един изгубил се чистокръвен кон, можете ли да кажете, че съм имал късмет? Или ще кажете за собственика му, че е човек без късмет.

Тези, които стояха по-назад и не знаеха нищо, се размърдаха неспокойно. Неподвижността отпред се чувстваше по-силно. Видях как пурпурният ръкав трепна на облегалката на трона.

– Нека безбожниците – невъзмутимо продължи Набарзан, – говорят за късмет. Ние, разбира се, сме възпитани във вярата на нашите бащи, че небесата разполагат с всичко. Но защо трябва да мислим, че Мъдрият Бог ще покровителства Александър, един чуждоземен разбойник, вярващ в други богове? Не трябва ли по-скоро да обърнем поглед назад и да потърсим някакво минало безбожие, заради което сега ни наказват боговете?

Тишината стана непроницаема. Дори и най-невежите бяха доловили дъха на бурята.

– Господарю, светът знае с какво безупречно име Ваше величество седна на трона на Персия след ужасни събития, в които вие нямате пръст. – Плътният глас на Набарзан се превърна в мъркане на леопард. – Благодарение на вашата справедливост изменникът-злодей не живя дълго, за да се възползва от тях. – (Той можеше със същия успех да добави „или да Ви обвини за тях“). – И все пак, каква беше нашата съдба

оттогава насам? Ние сме паницата, която късметът на Александър изпразни. Господарю, казват, че злините могат да надживеят мъртвите виновници за тях. Не е ли време да попитаме дали Митра, пазителят на честта, вече се е наситил?

Тишина. Дори и Дарий беше разбрал какво ще се случи, но все още не можеше да повярва.

Гласът на Набарзан се промени. Внушителният Бес тръгна към него.

– Царю, когато се загубят в планината, нашите селяни обръщат палатата си, за да не може демонът, който ги отклонява от правия път, повече да ги разпознае. Мисля, че ние също трябва да сменим злополучната връхна дреха, дори и да е от пурпур. Тук е Бес, който също като Вас носи в себе си кръвта на Артаксеркс. Нека той да поеме короната и да командва войските докато свърши войната. А когато изгоним македонците от земите си, Ваше Величество ще може да се върне на трона.

Най-сетне останалите повярваха. Само по мое време двама царе бяха умрели от отрова. Но това беше нечувано и невиждано – на един Велик Цар, облечен, във власт, да му бъде казано просто ей тъй да стане и да си отиде.

Тишината се разцепи от високи възгласи на одобрение – навременни и предварително подготвени, от викове на възмущение и страх и шепот на съмнение. Изведнъж някой извика „Предател“ и този вик заглуши всички останали. Беше на Царят – слязъл от подиума в пурпурната си роба и тръгнал към Набарзан с изваден меч. Изглеждаше страшен в гнева си. Дори за мен Дарий носеше божествена същност. Очаквах да видя Набарзан поразен в краката му.

Вместо това около него се бяха събрали хора. Набарзан, Бес и главните бактрийски командири коленичиха в смирена молба. Молейки за милост, те се вкопчиха за дясната му ръка. Мечът увисна несигурно. Те всички паднаха ничком, като окайваха себе си и своето престъпление, и обещаваха да се скрият от гнева му, докато той отново им даде позволение да се мърнат пред очите му.

После тръгнаха заднишком. Всички присъстващи бактрийци ги последваха.

Някой дишаше тежко до мен. Бубак беше направил в завесата два пъти по-голям прорез от моя. Трепереше от главата до петите.

Шатрата заприлича на разбунен мравуняк. Старият Артабаз, синовете му и лоялните персийски аристократи се струпаха около Дарий и тържествено се заклеха във вярност. Той им благодари и разпусна

съвета. Едва успяхме да се махнем от местата си преди да влезе.

Остана безмълвен докато Бубак сваляше робата му. А след това легна на леглото. Очите и бузите му изглеждаха хлътнали като след продължително боледуване. Измъкнах се на пръсти – без поклон и без позволение. Това беше недопустимо. Но знаех, че в този момент аз съм последният човек, когото той би искал да вижда около себе си.

Излязох навън и отидох в лагера. Сега няхах прислужник и дрехите ми бяха доста износени и миришеха на конюшня. Така че там никой не ми обърна внимание.

Бактрийците се занимаваха със своите палатки. Бяха започнали да вдигат лагера си.

Бърза работа наистина! Дали страхът на Бес от Царя беше истински? Въпреки всичко, не можех да си представя, че Набарзан ще се предаде толкова лесно. Набутах се в навалицата от бактрийци. Те бяха така изпълнени със собствените си грижи, че се чувствах невидим. Чух ги да говорят, че господарят им трябвало да получи правата си, че е дошло време един истински мъж да води. Но един от тях рече:

– Да, сега никой поне не може да каже, че Царят няма късмет.

Както винаги лагерът на гърците беше разположен отделно. Там никой не събаряше палатки. Те само разговаряха. Гърците са много прикзлив и винаги имат какво да кажат. Насочих се към тях.

Толкова се бяха задълбочили в разговора, че успях да се намърдам между тях, без някой да ме забележи.

Тогава един се отдели от групата и се приближи към мен. Отдалеч ми се стори около четиридесетгодишен, но когато дойде по-близо, видях, че е с десет години по-млад. Войните и времето бяха свършили останалото.

– Красиви чужденецо, да вярвам ли на очите си, че най-после те виждам тук? Защо никога не ни посещаваш?

Той все още носеше истински гръцки дрехи, макар и овехтели. Кожата на лицето му беше станала кафява като кедрово дърво, а слънцето беше направило късата му брада доста по-светла от косата. Усмивката му изглеждаше искрена.

– Приятелю – казах, – днес не е ден да се възхищаваме от красотата. Бес поиска да стане Цар. Току-що го каза на Дарий. – Не виждах причина да крия от лоялните войници това, което беше известно на всеки предател.

– Зная – отвърна той. – Те поискаха от нас да минем на тяхна страна. Предложиха да ни заплатят двойно.

– Някои от нас, персийците, също остават верни, макар че сега вече сигурно се съмнявате в това. Я ми кажи, какво са решили да правят бактрийците? Защо развалят лагера си?

– Няма да отидат далеч. – Той ме изяждаше с поглед, доста неприкрито, макар и без да ме оскърбява. – Не вярвам дори, че ще се скрият от погледа ни. Според това, което са казали на Патрон, те си дават вид, че се махат от очите на Царя, защото са го оскърбили. В действителност искат да покажат силата си. Без тях ние оставаме шепа хора. Това е, което искат да ни накарат да разберем. Аз съм служил в Азия толкова дълго, колкото Патрон и неговите фокийци, но зная какво чувстват към Царя добрите персийци. На нас в Атина това не ни е присъщо. Но и нашата държава претърпя бедствия и неуспехи. Затова я напуснах. Така че служа там, където сключа договор, а където служа, оставам верен на задълженията си. Човек трябва да има чувство за собствено достойнство.

Той ме погледна със светлосините си очи, изпълнени с желание, и заприлича на дете, което моли за нещо, макар много добре да знае, че няма да го получи.

– Това е – усмихна се войникът, – Нашият лагер ще бъде все още тук, когато падне нощта. Защо не се измъкнеш довечера и да изпиеш чаша вино с мен? Мога да ти разкажа за Гърция.

Почти се засмях и бях готов да му кажа, че е излишно да ме убеждава. Но той ми хареса и затова му отвърнах усмихнат:

– Знаеш, че служа лично на Царя. А точно сега той има нужда от приятелите си.

– Добре, все пак опитам. Името ми е Дорискос. Открих как е твоето.

– Довиждане, Дорискос. Не се съмнявам, че пак ще се срещнем. – Въобще не очаквах това да стане, но исках да проявя доброжелателност.

Дарий се беше затворил сам. Бубак ми каза, че не иска да вижда никого, не искал дори да яде. Набарзан вдигнал цялата конница и заповядал да се разположат до лагера на Бес.

Бубак не можа да продължи и избухна в плач. Беше ужасно да гледам как този достоен човек натъпка края на пояса в устата си, само и само да не го чуе Царят.

– Гърците са ни верни – казах. Преди време той би ми се скарал за това, че съм се размотавал край тях, но сега само попита какво са две хиляди души срещу тридесетте хиляди бактрийци и конниците на Набарзан.

– Но нали има и персийци, които останаха верни на Царя. Кой ги командва сега?

Бубак избърса очите си с другия край на пояса и отговори:

– Артабаз.

– Артабаз?! Не мога да повярвам.

Но беше истина. Старецът поел ролята си на пълководец и обикаляше из лагера на персийците, срещаше се с верните аристократи и командири и ги окуражаваше пред войниците. Такава вярност сигурно би могла да развълнува и камък. Струваше ми се странно, че на възраст, смятана от повечето хора за преклонна, той беше въстанал. Но това е било някога срещу Артаксеркс, който, сигурен съм, не му бе оставил друг избор освен бунта или смъртта.

След като изпълни задълженията си, Артабаз влезе при Царя и го накара да приеме храна, която изядоха заедно. Заповядаха ни да се оттеглим, но ние чухме разговора им. Тъй като сега беше немислимо да се поведат войниците към сражение, двамата решиха на следващия ден заранта да тръгнем към Каспийските врати.

Докато вечеряхме в палатката си, най-сетне изрекох това, което повече не можех да сдържам в себе си.

– Защо Царят сам не обиколи лагера? Та той би могъл да бъде внук на Артабаз – нали е само на петдесет години. Той трябва да накара войниците да искат да се бият за него.

Те се нахвърлиха върху мен – всички евнуси заедно. Да не съм си изгубил ума? Царят да покаже лицето си пред простите войници, като най-обикновен капитан? Та къде ще му остане царствеността, и какво благоговение ще имат те след това? Много по-добре било да понася нещастията с величието на свещения си сан.

– Но Великият Кир – казах аз, – лично е водил войниците си в сражение. Знам го със сигурност – аз съм от неговото племе. Войниците са го виждали всеки ден.

– Това е било друго време – отвърна Бубак. – То не може да се върне.

Млъкнах. Възвърнах отново благоразумието си и запазих останалиите си мисли за себе си.

Навън вече бе станало тъмно като в гробница. Виждаха се само лагерните огънове, забучените тук-там в земята запалени факли и светлината, процеждаща се от някои палатки. Натъкнах се на една изгоряла факла и намазах лицето си със сажди. След това се промъкнах до най-близкия огън, където дочух бактрийски акцент, и се смесих с насядалиите около него войници.

– Имам чувството, че божието проклятие тегне над него и му е

изпило акъла – тъкмо казваше един от бактрийските командири. – Да иска да ни поведе през Каспийските врати, за да ни хванат в капан като плъхове между планините и Хирканското море. И то когато Бактрия би могла да удържи вечно!

Той продължи да говори за безбройните крепости и непристъпни отбранителни позиции, а накрая въздъхна:

– Но за да унищожим македонца там, на нас ни трябва Цар, който да познава страната, и който знае как се воюва.

– За Бактрия – каза един персиец, – нищо не знам. Но не говори за проклятията на боговете, ако си против Царя. Защото това е твоето проклятие, ако въобще някога е имало такова.

Някои промърмориха одобрително. Изсекнах носа си по най-просташки начин, придадох си глупаво изражение и се измъкнах от светлината на огъня.

Чух гласове от една палатка малко по-нататък. Но тъкмо се канех да се промъкна от другата ѝ страна, за да се скрия от светлината на факлата пред входа, когато от нея излезе един човек, толкова бързо и внезапно, че се сблъскахме. Той ме хвана за рамото и ме обърна към светлината.

– Виж ти, мой бедни Багоас. Изглежда, че ние винаги се срещаме по този начин. Лицето ти е доста черно. Нима Дарий е започнал да те бие всяка нощ?

Зъбите му проблясваха на светлината на факлата. Знаех, че е опасен като гладен леопард, но въпреки това не се страхувах от него, дори не го мразех толкова, колкото знаех, че трябва.

– Не, господарю Набарзан. – Според правилата аз трябваше да коленича пред него, но реших да не го правя. – Но дори и да ме бие, Царят си е Цар.

– Добре, добре. Щях да бъда разочарован, ако твоята лоялност не е равна на красотата ти. Избърши тази мръсотия от лицето си. Няма да ти направя нищо лошо, мое скъпо момче.

Без да искам, започнах да се бърша с ръкава си, сякаш бях длъжен да му се подчинявам.

– Така – Набарзан изчисти с пръста си едно петънце, което бях пропуснал. След това постави ръце върху раменете ми, а от изражението му изчезна сянката на подигравка. – Дочух, че баща ти е загинал за Царя. Но Арсес беше истинския наследник и бе способен да ни води. В негово лице щяхме да имаме един истински воин. Как мислиш, защо Александър още не ни е завладял? Та той можеше отдавна да го е сторил. Ще ти

кажа причината – Тя е в презрението му. Твоят баща загина за нашата, персийската чест. Винаги помни това.

– Не съм забравил, господарю. И знам къде се намира моята чест.

– Добре. – Той стисна раменете ми и се отдръпна. – Върни се при него. Можеш да му дадеш на заем малко от своето мъжество.

Беше като потупване на леопард – с нокти, които се показват от меката лапа. Когато си тръгна, разбрах, че неволно бях коленичил.

При царската шатра срещнах Артабаз, който тъкмо излизаше. Поклоних се и щях да отмина, но той ме спря.

– Ти се връщаш от лагера, момчето ми. Какво разбра?

Казах му, че е плен с бактрийци, които се опитват да убедят лоялните персийци да преминат на тяхна страна. Той зацъка раздразнено с език.

– Господарю – казах аз, без да обръщам внимание наглостта си, – ти трябва да поспиш! Не си имал и минута почивка през целия ден и вече половината нощ.

Той се усмихна.

– Синко, това, което трябва да направя, е да се срещна с Бес и Набарзан. На тази възраст ние не спим колкото вас, младите.

Имаше право. Веднага щом разказах на Бубак новините, се проснах на леглото и заспах като мъртъв. Събудиха ме звуци на рогове и викове „Пригответе се за поход“. Отворих очи и открих, че бях сам. Нещо ставаше. Навлякох дрехите си и излязох навън. Дарий, облечен за път, стоеше пред шатрата си и колесницата вече го чакаше. В краката му бяха коленичили Бес и Набарзан. Старият Артабаз стоеше до тях.

Царят казваше колко много го е натъжило тяхното предателство. И двамата се държаха за главите и биеха гърдите си. Мога да се закълна, че в гласа на Бес имаше сълзи. Неговото единствено желание, крещеше той, било да предпази Царя от проклятието, което други са изrekli. Казваше също, че по-скоро би поел върху себе си това проклятие и би понесъл сам раните му. А Набарзан, докосваше робата на Царя, и мърмореше, че се били оттеглили от страх пред неговия гняв, и че единствената радост в живота им ще бъде да изпитат отново милостта Му. Погледнах с уважение и изненада към Артабаз – една душа, възлюблена на Митра, една душа, която ще отиде направо в Рая и никога няма да бъде изгорена от божия съд. Всичко беше както преди. Предаността се беше върнала. Светлината беше победила черната Лъжа. А аз – глупакът – все още бях твърде млад.

Дарий протегна ръце към тях и, плачейки каза, че им прощава. Те

се проснаха по очи, целунаха земята пред него и казаха, че са най-щастливите хора на земята. И най-преданите. После царят се качи на колесницата си. Синовете на Артабаз се опитаха да качат баща си в един фургон, но той ги смърри на висок глас и нареди да доведат коня му. Те се оттеглиха засрамени. Най-големият от тях беше над седемдесет години.

Отново се завъртях из войнишкия лагер. Войниците, които през нощта бяха приказвали и спорили до късно, сега бяха строени в походен ред. Строят на персийците изглеждаше най-добър, но затова пък, те бяха най-малобройни. Или поне по-малко, отколкото бяха предишната нощ. Бактрийците също бяха по-малко – личеше си, въпреки многобройните им редици.

Това беше резултатът от нощните разговори. Стотици персийци бяха избягали. Но те бяха успели да убедят и голям брой от бактрийците, като им вдъхнали ужас от отмъстителния Митра. И между страха от Бога и страха от Бес, те бяха избрали дългия път към дома.

По пътя на връщане видях гърците, строени в походна колона. Те всичките бяха тук. И всичките бяха въоръжени.

При дългите походи, когато нямаше опасност от нападение, гърците винаги оставяха оръжието си в колите, като вземаха със себе си само мечовете си. При поход обикновено се обличаха в късите си туники и бели сламени шапки, тъй като кожата им не е свикнала на силното слънце. Но сега носеха брони и шлемове, а някои – дори и наколенници. Кръглите им щитове висяха на гърбовете им.

Точно тогава един от тях излезе от строя и ми махна. Беше Дорискос. Този пък за кой ме взема, рекох си. Ще му дам да разбере дали може да ме прави на глупак пред останалите. И тъкмо щях да пришпоря коня си в галоп, когато забелязах лицето му. Не приличаше на флиртуване. Тръгнах към него.

Той хвана ботуша ми и ми даде знак да се наведа. Това също не приличаше на закачка.

– Можеш ли да съобщиш нещо на Царя? – попита Дорискос.

– Съмнявам се. Той вече е на път, а аз съм закъснъл. Какво е то?

– Каж ми да не се оставя да го измамат.

– О! – казах весело. – Всичко свърши. Те го помолиха за прошка!

– Знам. И точно за това Патрон ни накара да се въоръжим.

Стомахът ми се сви. Попитах:

– Какво искаш да кажеш?

– Снощи Бес и Набарзан се опитаха да привлекат останалите персийски войници. Ако бяха успели, още днес щяха да действат. Но

персийците казаха, че това е божие проклятие – затова и мнозина от тях се измъкнаха. Тогава Бес и Набарзан решиха да го направят по-късно – когато преминем през Каспийските врати.

За миг си припомних живота си и презрях вярата си в хората.

– Ще направят какво?

– Ще свалят Дарий и ще го изтъргуват с Александър.

А аз си мислих, че знам какво е предателство. Какъв глупак съм бил!

– Хей, съвземи се. Ти целият пребледня?! – Дорискос протегна ръка, за да ме задържи на седлото. – Слушай, те са изменници, но съвсем не са глупави. Царят си е Цар, но да си кажем честно, не е най-добрият военачалник в света. С един замах ще го премахнат от пътя си и ще се опитат да си купят мир от Александър. А след това ще се изтеглят в Бактрия, за да се подготвят за война.

– Не ме дръж така, хората ни гледат. – Бях дошъл вече на себе си. – Александър никога не би имал доверие на хора, които са извършили предателство.

– Не зная. Казват, че той се предоверявал на хората, особено ако са му дали честната си дума. От друга страна, Бог да ти е на помощ, ако я нарушиш. Видях с очите си какво направи с Тива²⁷... Добре, няма значение. Просто кажи на Дарий!

– Но моето положение не ми позволява да отида при него пред хората! Вашият командир трябва да отиде! Никой с по-нисък ранг!

– Патрон? Та Царят дори не си спомня как изглежда той. – В гласа на Дорискос прозвуча горчивина.

– Знам. Но само той може да отиде. – Най-сетне започнах да мисля. – Царят знае гръцки. Но Бес и Набарзан винаги искат преводач. Дори и да слушат разговора, те няма да разберат за какво става дума.

– Добре. Ще предам на Патрон. Ние сме една шепа в сравнение с бактрийците. Но ако Дарий ни се довери, мисля, че ще успеем да го измъкнем.

Скоро настигнах домакинството. Не бяха изминали и четвърт миля. Колесницата на Слънцето беше изгубена при Гавгамела, но с олтара бяха останали двама от жреците и те все още вървяха най-отпред. Зад тях целият ред се беше разпаднал, древното старшинство беше нарушено. Хора с различен ранг се избугваха един друг, за да се наместват по-близо

27. Тива – древногръцки полис, главен град на Беотия. Разрушена от Александър Македонски в 335 г. пр.Хр. – Бел. прев.

до Царя. Бубак яздеше точно зад колесницата му, което беше нещо нечувано. Редом с него, на своя огромен нисайски кон, яздеше самият Бес. Заех мястото от другата страна на Бубак. Той ме погледна с празни недоспали очи, сякаш казваше: „В крайна сметка, има ли някакво значение?“ Бяхме твърде близо до останалите, за да можем да говорим.

Носилката с балдахина беше останала в Арбела – онези дни бяха минало. Помислих си, че Дарий ще се умори, като пътува цял ден в колесница. Все още чувствах нещо към него, нещо повече от обикновен дълг. Спомних си го във вихъра на забавленията – весел, мил и в хубаво настроение. Сега той знаеше, че го презират. А може би го е знаел и когато ме удари.

Царят си остава Цар. Дарий просто не можеше да повярва, че неговото свещено положение може да бъде променено по друг начин освен чрез смъртта му. Бедствие след бедствие, неуспех след неуспех, позор след позор; приятели, които един след друг стават предатели; войските, за които той би трябвало да е богоподобен, измъкващи се всяка нощ като крадци; приближаващият Александър – врагът, всяващ ужас и от когото се страхуваше. И накрая – все още неизвестната за него опасност, надвиснала над живота му. На кого би могъл да се довери? Кой му остава верен? Няколко души от нас, които бяхме превърнати в полумъже за негово ползване, и две хиляди войници, които служеха за пари, все още верни, но не от обич, а заради достойнството си.

Предполагам, че докато яздохме нагоре по пътя сред голите планински местности, нямаше нито един от домакинството, който да не си мислеше: „А какво ще стане с мен?“

И ние – евнусите – сме хора. Бубак може би мислеше за бедността и лишенията, които го очакват, или за скучния живот в някой малък, провинциален харем. Но аз умеех само едно, аз познавах само една служба.

Припомних си робските години в Суза. Вече не бях толкова млад, че да не мога да намеря начин да умра. Но аз исках да живея.

Пътят се изкачваше все по-нагоре. Наближавахме прохода. Той пресичаше планинската верига Тапур – грамадни върхове, голи и сурови, и толкова високи, че дори и през лятото бяха покрити със сняг. Въпреки всичко сърцето ми заби радостно. Отвъд сигурно беше морето, което никога не бях виждал.

На всеки по-висок завой се издигаше стена от голи камъни, обрулени от ветровете и бурите. Нямаше жива душа, ако не броим единичните кипариси, прегърбени като старци. Тук-там край някой поток се

мяркаха бедняшки колиби, а обитателите им, обработващи бедната земя, като ни видеха, се изпокриваха като диви зверове. Но въздухът беше кристално чист. Пред нас, потънала в сянка, се извиси стръмната клисура на Каспийските врати.

Александрия е великолепен град и има всичко, от което един разумен човек се нуждае. Предполагам, че ще свърша земния си път тук, без някога отново да отида по-надалеч. Но когато си припомням високите хълмове и прохода, а също и растящото ми нетърпение да открия непознатото отвъд него, преставам да мисля така. Дори и в онези дни, когато предусещах злото и надвисналата опасност, дори тогава бях обладан от същото: екстаз, пророчество и светлина.

Над нас се виждаше само гола скала, под нас – стръмна пропаст. Някъде долу се чуваше тътен на вода – бяхме влезли в Каспийските врати. Макар и толкова високо, стената от скали сякаш изведнъж падна и ни лъхна топъл вятър.

И тогава пътят изведнъж се отвори. Достигнахме до най-високото място на прохода. Пред нас долу се простираше Хиркания. Това беше друга страна. Планините бяха покрити с гори – безкрайни гънки от зеленина. Още по-долу – тясна равнина. А отвъд – беше морето.

От тази височина хоризонтът сякаш изцяло потъваше в сребристите му води. Дъхът ми секна от изумление. Почернелите брегове ме смутиха. Тогава не знаех, че те са покрити с ята от милиони и милиони корморани, които се хранеха с безкрайните стада от риби. Тапурската планина е един огромен раздел на водите. Но тогава още не знаех, че тя ще се превърне в раздел и за мен.

Скоро започнахме да се спускаме надолу между дърветата. Поточета се плискаха и се провираха през заоблените червеникави камъни. Водата беше прекрасна – кристално бистра и с лек вкус на желязо. Спряхме при една борова гора. Извадихме възглавници за Царя и приготвихме палатката му за почивка.

Когато тръгнахме отново, въздухът започна да става по-влажен и по-душен. Високите дървета задържаха морския бриз, който духаше в прохода. Бяхме направили почивката си по-късно, защото горе беше голямо и открито и вятърът ни жулеше. Сега вече в гъстата гора сенките бяха започнали да потъмняват. Огледах се наоколо и забелязах, че някой язди зад нас. Беше Патрон.

Той беше опитен войник. Не беше изморил коня си по нанаторнището, защото знаеше, че скоро пътят ще стане много по-лек. Очите ни се срещнаха и аз изостанах, за да му освободя мястото си. Той слезе от

коня си и го поведе пеш – в знак на уважение, или за да бъде забелязан. Очите му нито за миг не изпускаха Царя.

Бес го видя пръв. Усетих, че настръхна. Той се приближи до Дарий и подхвана някакъв разговор. Патрон продължи да се движи зад тях.

Пътят рязко зави. При обръщането на колесницата Царят го забеляза и показа изненадата си. Никой няма право да гледа лицето на Великия Цар, но Патрон бе впил очи в него. Не направи никакво движение, само гледаше.

Дарий каза нещо на Бубак, който изостана и се обърна към Патрон:

– Негово Величество пита дали искате нещо от него.

– Да. Кажете на Негово Величество, че бих искал да поговорим за малко, без преводач. Кажете му, че не идвам за себе си, а по служба. Без преводач.

С променено лице Бубак повтори съобщението. Заради наклона колесничарят държеше здраво поводите на конете и колесницата се движеше бавно. Царят даде знак на Патрон да се приближи. Поех от него юздите на коня му и го поведох.

Той се приближи към колесницата, но не от страната, където яздеше Бес. Започна да говори тихо и не можех да чуя какво казва. Бес обаче би могъл да го чуе. Патрон беше поел риска, разчитайки само на голата ми дума.

По всичко изглежда, че Бес скоро разбра за какво стана дума. По лицето му се изписа объркване и гняв. Гласът на Патрон стана по-висок.

– Господарю, наредете довечера да разпънат шатрата ви в нашия лагер. Ние ви служим от дълго време и ако някога сте ни вярвали, трябва да ни се доверите и сега.

През цялото време Царят мълчеше. Изражението му почти не се промени. Зарадвах се, че силата на духа му се е възвърнала – човек има нужда да вижда в господаря си известно достойнство.

– Защо ми казваш всичко това? – Дарий говореше със запъване. Гръцкият му не беше по-добър от моя. – Какво те кара да се страхуваш за мен?

– Господарю, става дума за вашия командир на конницата и за този, който язди до вас. Разбирате защо не мога да споменавам имена.

– Да – каза Царят. – Продължавай.

– Ваше Величество, те ви излъгаха тази сутрин. Решили са да действат тази нощ.

Тогавя Царят каза:

– Ако така е предопределено, така ще стане.

Разбрах спокойствието му. Той беше загубил надежда.

Патрон също го разбра. Но въпреки това направи още един опит, сякаш окуражаваше паднали духом войници.

– Елате при нас, господарю! Няма нещо, което моите хора да не могат да направят. Когато падне нощта, ние ще ви отведем.

– Към какво, приятелю? – В отчаянието си Дарий си бе възвърнал достойнството. – Аз вече прекалено дълго съм жив, когато моят собствен народ иска да съм мъртъв. – Не зная какво виждаше върху лицето на Патрон, което аз не можех да видя. – Бъди сигурен – продължи Дарий – аз ти вярвам. Но ако това, което казваш, е истина, вас ви превзхождат десет към едно – вас и останалите верни персийци. Не искам да си купя няколко часа живот повече с цената на вашия живот. Това би било жалка благодарност към вас. Върни се обратно при хората си. Кажете им, че ги ценя високо.

Патрон се поклони и изостана зад колесницата. Докато се качваше отново на коня си, очите му ми казаха: „Браво, момче. Нямахте грешка от твоя страна.“

Обърнах се да видя Бес. Кръвта беше нахлула в лицето му. Приличаше на демон. За момент имах чувството, че е готов да извади меча си и да посече Дарий без колебание. Един мъртъв Цар обаче щеше да развали сделката. Накрая Бес се овладя и каза:

– Този човек замисля предателство. Не е необходимо да зная езика му. Лъжата беше изписана на лицето му – той спря, като се надяваше да получи някакъв отговор, но Царят запази мълчание.

– Най-големите отрепки на земята. – продължи Бес – Нямаат никакви принципи. Продават се на този, който даде най-много. Александър сигурно им е предложил по-висока цена.

Каква наглост! А Бес беше братовчед на Царя. Но Дарий само каза:

– Не се доверявам никому. Във всеки случай искането му не беше прието.

– Господарю, радвам се да го чуя. Смея да се надявам, че вие вярвате на моята преданост, както повярвахте тази сутрин. Нека боговете ми бъдат свидетели.

– Нека да бъдат свидетели и на мен – каза Дарий.

– Тогава аз съм още по-щастлив.

– Но ако Патрон е предател, както ти мислиш, той трябва да е голям глупак, за да разчита на Александър. Македонецът е щедър към тези, които се предават, но е много жесток към предателите.

Бес погледна встрани и не каза повече нищо.

Тъмнината се спусна. Смрачаваше се. Продължихме да яздим надолу по хълмовете. Високите върхове, които успяхме да видим през дърветата, сякаш бяха оцветени в златно от залязващото слънце. Скоро нощта щеше да покрие всичко.

Разпънахме лагера на една широка и открита горска поляна. Околните дървета хвърляха Последни избледняващи сенки. Въздухът беше тежък и горещ. Представих си, че при изгрев слънце поляната ще изглежда прекрасно.

Но никой от нас не посрещна изгрева там.

Някъде наблизо имаше село. Както обикновено, персийските войници отидоха да претърсят наоколо и да съберат сено за конете. Бактрийците бяха останали и кладяха лагерни огньове. Никой от тях не беше свалил оръжието си. Знаехме какво означава това. Беше като последен пристъп на дълга треска.

Оксатрес влезе при Царя и му каза, че когато останалите верни персийци се върнат, те ще окажат съпротива на бактрийците. Дарий го прегърна, но му нареди да не предприема нищо без негова заповед. Оксатрес беше смел войник, но никой от тяхното коляно не притежаваше качествата на военачалник. Патрон би свършил много повече работа със своите две хиляди души, отколкото братът на Царя с двадесет хиляди. Предполагам, че и Царят го знаеше. Когато той се оттегли, Дарий нареди да повикаме Артабаз.

Намерих го – беше уморен от пътуването, но все още нашрек. Докато го придружавах до шатрата, видях лагера на гърците, разпънат отделно сред дърветата. Те всички бяха още въоръжени. Имаше и охрана.

Около царската шатра стояха личните телохранители на Царя – някои от Безсмъртните, въоръжени с ритуалните си пики. Светлината от огньовете се отразяваше в позлатените им върхове и в очите им, гледащи мрачно пред себе си.

Чухме как вътре Царят предава на Артабаз думите на Патрон. Известно време старецът остана мълчалив, мислейки несъмнено за многото неща, които трябва да свърши през тази дълга нощ. След това започна да моли настоятелно Царя да премести шатрата си сред гърците. Персийците, за които щеше да отговаря той самият, щяха да се присъединят към наемниците, ако Царят отидеше сред тях. Бедни и добри стари човече, мислех си, ти вече живееш твърде дълго и заслужаваш спокойствие. В този момент Артабаз добави отсечено:

– Тези гърци са войници по професия. В Македония съм виждал какво значи дисциплина. А бактрийците се свикват само при голяма

война. Разликата между тях и гърците е като между вола и чистокръвния кон. Довери се на гърците.

Колко често бяхме подслушвали от чисто любопитство или просто за да бъдем в течение на някоя малка дворцова интрига! Сега подслушвахме за живота си.

– Всичко свърши – каза Царят. – През целия си живот съм бил готов да се надявам. Но напоследък това струва твърде скъпо на много хора. Вече изоставих надеждата. Не искам тя да се върне отново при мен.

Артабаз заплака.

– Скъпи приятелю – каза Царят, – ти загуби много години с мен. Нека останалите бъдат твои. Върви си с благословията на Мъдрия Бог.

Артабаз продължи да плаче. Царят повиши глас и ни повика. Дватамата стояха плътно един до друг и лицето на стареца бе скрито в робата му. Изглеждаше съвсем малък в сравнение с ръста на Дарий. Царят го прегърна и каза:

– Този достоен човек никога няма да се откаже от задълженията си, но аз го освобождавам от тях. Отведете го.

Той се освободи от ръцете на стареца, който се беше вкопчил в него като дете. Трябваше всички да се намесим, за да го изведем без грубост. Когато се върнахме, потърсихме Царя, но в първия момент не го видяхме – беше се проснал на земята и държеше главата си с ръце.

Една мисъл се прокрадна в главите на всички ни. Но наоколо не се виждаше никакво оръжие, а и раменете му се повдигаха. Дарий лежеше като изтощен заек, бягал до края на силите си, който седи в очакване на хрътките или на копието.

Не ни беше освободил. Не знаехме какво да правим. Само се взирахме мълчаливо в тази болезнена гледка и чувствахме собственото си отчаяние. След малко ми хрумна нещо. Донесох отвътре мечу му и го поставих на масата, където лесно можеше да го достигне. Бубак разбра какво се каня да правя, но се направи, че нищо не вижда.

Това беше последното нещо, което можех да направя за господаря си. Някак си не можех да почувствам, че там лежи човекът, който е бил мой любовник. Аз му бях слуга и бях служил така, както се искаше от мен. Той беше Царят.

След малко размърда главата си и ни разреши да излезем.

Нашата палатка бе разпъната наполовина и изоставена. Единият ѝ край висеше от един разхлабен прът, а другият лежеше на земята. Наоколо не се мяркаха никакви роби. От всички страни се чуваше врява от караници, спорове и заповеди, които нямаше кой да изпълни. Това вече

не беше армия, а огромна безформена тълпа от племена и фракции. Поседяхме заедно в това, което беше разпънато и си говорехме шепнешком. По едно време се огледах наоколо и казах:

– Телохранителите ги няма.

Излязох, за да се уверя. Нямаше никой – видях само една изоставена позлатена пика. Безсмъртните се бяха измъкнали от задълженията си. Бяхме сами.

Никой не каза нищо. След малко пак се обадох:

– Стори ми се, че чух гласа му. Ще отида да видя.

Дарий лежеше както го бяхме оставили. Влязох на пръсти и коленичих до него. Нищо не бях чул. Но си припомних старите дни. Дори парфюма, който носех, беше подарък от него. В края на краищата, аз не бях просто евнух като другите.

Той лежеше, подпрял главата си с едната ръка, а другата беше протегната напред. Не се осмелих да докосна ръката му без разрешение. Той беше Царят.

Като усети присъствието ми Дарий помръдна и каза:

– Изпрати ми Бубак.

– Да, господарю.

Бях просто някой, който трябваше да предаде съобщение.

Бубак влезе вътре, и внезапно нададе такъв вопъл, какъвто можеше да се чуе само край смъртен одър. Останалите трима се втурнахме вътре. Мечът все още лежеше на масата, а Царят не се беше помръднал. Бубак, коленичил до него, се биеше в гърдите и скубеше косите си. „Какво става?“ – извикахме ние, сякаш Царят не беше там. Нищо вече нямаше значение. Всички неща, които знаехме, се рушаха.

Бубак проплака:

– Негово величество ни заповядва да бягаме.

Дарий се повдигна на едната си ръка.

– Всички вие ми служихте върно до край. Но вече нищо не можете да направите за мен. Освобождавам ви от задълженията ви. Спасявайте се, докато е възможно. Това е моята последна заповед към вас.

Завладя ме неопишуем ужас – сам до един Цар, обречен на смърт, в изоставената от охраната шатра, а пред мен – черни непознати гори, пълни с диви зверове и врагове. Ще ми се да вярвам, че тогава плачех за него. Сега е лесно да мисля така. Виехме на високо в нощта, пияни от страх и мъка, като оплаквачи край нечий гроб. Гласовете ни се сливаха в един общ вопъл и никой вече не знаеше кой от звуците чий е.

Изведнъж забелязах някой на входа. Дори в умопомрачението си

успях да си спомня, че отвън няма охрана. Тръгнах към преддверието така, както си бях. Там стояха Бес и Набарзан, а зад тях имаше още хора.

Бес погледна към Царя, проснат на земята, удари с юмрук в дланта си и каза на Набарзан:

– Твърде късно! Предупредих те – и скръцна със зъби.

Набарзан отвърна:

– Никога не съм мислил, че е способен да го направи. – По лицето му нямаше и следа от гняв. Само уважение и може би облекчение. Очите ни се срещнаха и той кимна мрачно.

Бес сграбчи раменете ми в своите огромни лапи и ме разтърси целия. Направо ме вдигна над земята.

– Той ли го направи?! Мъртъв ли е?

Бубак отговори вместо мен.

– Радвам се да ви съобщя, господарю, че Негово Величество е в добро здраве.

Лицето на Набарзан се вкамени. Той кимна към Бес:

– Добре тогава. Идвай.

Когато влязоха, Царят се изправи. Само каза:

– Защо сте тук?

– Аз съм тук – каза Бес, – като Цар.

Дарий запази спокойствие.

– И какво царство ти е дал Бог?

– Подчиних се на желанието на народа. И ти ще направиш същото.

Царят каза:

– Както виждаш, вече не съм в състояние да наказвам предателите.

Но аз знам кой ще го направи.

Бес вирна глава.

– Готов съм да понеса присъдата на Митра.

– Така и предполагам, след като се осмеляваш да правиш всичко това. Но аз имах пред вид Александър.

Набарзан, който досега мълчеше, каза:

– Не споменавай името на врага, на който предаде хората ни. Ние правим това, за да ги освободим.

– Ще дойдеш с нас – каза Бес.

Замислих се дали не трябва да му подам меча. Но той, така или иначе, му беше под ръка. Нямах право да казвам на господаря си кога да умре.

Царят отстъпи назад – помислих си, че е решил да го вземе. Но той

никога не е бил бърз в действията си, нито пък сигурен в решенията си. В това време заговорниците го обкръжиха. Дарий беше огромен човек, но мускулите му се бяха отпуснали. Шатрата се напълни с хората на Бес и Царят престана да се съпротивлява. Стоеше изправен с достойнство. Е, поне можеше да понася всичко като цар. Като че ли и Бес го почувства. Той каза:

– Добре, ако ще го връзваме, нека веригите да съответстват на ранга му. – Той махна от врата си своята масивна златна верига и, докато двама бактрийци държаха ръцете на Царя зад гърба му, я нави около тях като въже.

Те застанаха от двете му страни и го изведоха, сякаш беше престъпник. От бактрийците, които стояха навън, се чу тихо мърморене, смутени викове и смях, наполовина примесен със страх.

Наблизо стоеше една обикновена каруца, покрита с кожи. В нея возеха шатрите. Поведоха го към нея. Ние гледахме с широко отворени очи, невярващи, безпомощни и неми. Бубак се раздвижи и извика:

– Дайте му поне няколко възглавници!

Втурнахме се обратно в шатрата и ги донесохме.

Царят вече беше вътре заедно с двама от лагерните роби така и не разбрах дали бяха стражи или прислужници. Хвърлихме вътре възглавниците и после войниците ни избутаха. Бес даде заповед и каруцата започна да се друса по сечището по посока към пътя.

Един войник притича покрай нас, носейки в ръце нещо, което познавах. Беше каната за вода на Царя. Шатрата се изпълни с бактрийци, останали, за да я окрадат. Някои вече се биеха за най-ценните неща. Сякаш плякосваха вражески град.

Бубак ме погледна с отчаяни очи и извика:

– Да отиваме при Артабаз! – и побягна към лагера на персийците. Другите го последваха. Войниците не ги спряха. Те бяха просто евнуси, които не притежаваха нищо. И бяха без всякакво значение.

Стоях, притиснат до едно дърво. Персийският лагер беше далеч – от другата страна на сечището. Спомних си Суза. Аз не бях като другите. Аз бях част от пляката. Аз струвах пари.

Каруцата беше изчезнала. Наблизо стоеше нашата провиснала, издигната наполовина шатра. Мушнах се вътре, дръпнах единствения прът, който я крепеше, и я оставих цялата да се свлече върху мен.

Плътните гънки пропускаха малко въздух. Нямах да се задуша. Останах да лежа там в пълна тъмнина, сякаш се намирах в собствения си гроб. Всъщност, животът ми наистина беше погребан тук. Отново

бях дете в утробата на майка си и не знаех каква съдба ме чака, когато изляза на бял свят.

9

Лежах в скривалището си. Изсушената кожа на шатрата беше тежка и смърдеше, но не смеех да мръдна. До мен достигаха неясни звуци на караници и безредие. Но после намаляха – навярно, след като шатрата на Царя беше обрана до шушка. На два пъти войници се доближаваха до палатката и изпадах в ужас, че ще ме открият, но те вероятно помислиха, че щом не е разпъната, в нея няма нищо. След това не ми остана нищо друго освен да чакам.

Чаках дълго, тъй като бях твърде затрупан, за да вярвам на ушите си. Най-сетне изпълязах и си показах главата навън. Поляната беше празна, ако не се броят тлеещите лагерни огньове. След пълната тъмнина дори светлината на звездите ми изглеждаше ярка. Но дърветата можеха да крият какво ли не. Дочувах звуците на хора, които заминаваха – най-вероятно хората на Артабаз, които бяха оставили бунтовниците да се измъкнат, тъй като знаеха, че са твърде малобройни, за да се бият с тях. Реших да ги настигна.

Порових се из палатката и успях, да събера някои от нещата си. А сега – коня ми. В мига, в който си помислих за него, узнах отговора. Разбира се, че нищо на четири крака не беше останало. Все пак трябваше да стигна по някакъв начин до последните отряди.

Бедният красив малък Тигър, подарък от един цар. Той не беше свикнал да носи голяма тежест. Домъчня ми за него, като си представих как някой дебел бактриец го бие с пръчка, за да върви. А след това осъзнах истината за собствено си окаяно положение и ми се доплака.

Враговете си бяха отишли. Но ги нямаше и тези, които можеха да ми бъдат приятели. Нощта вече преваляше, а аз няхах и представа какъде бяха тръгнали.

Имах нужда от храна. Всичко, което бяхме сервирали в шатрата на Царя, беше обърнато на пода. Горкият човек, казах си, така и нищо не яде. Увих в една кърпа каквото беше останало и потопих манерката си в потока.

Сега звуците бяха станали съвсем далечни. Последвах посоката, от която идваха, като се надявах това да не са бактрийци. Изглежда че вървяха по протежение на планинския склон, тъй като бяха оставили след

себе си добре утъпкана пътека. На места тя пресичаше потоци и се измокрих до коленете – ботушите ми пропускаха вода. Не бях вървял през такава пресечена местност от детинство, но тогава винаги ме чакаха сухи дрехи и ми се караха.

Все още не се виждаше и следа от зазоряване. Стори ми се, че доух женски гласове и забързах напред. Сигурно бяха на проститутките, които пътуваха с войската. Персийци! С бързината, с която се движех, трябваше скоро да настигна колоната. Изгря луната и вече можех да ходя по-бързо.

Не след дълго видях пред себе си един мъж. Беше спрял, за да пи- кае. Изчаках го да свърши и след това приближих. Беше грък. Значи бях настигнал тях. Жените ме бяха заблудили. Разбира се, че бяха персийки – Наемниците не водят жени от къщи.

Войникът беше нисък, дебел, и с черна брада. За миг ми се стори, че го познавам, макар че това беше невъзможно. Той се обърна и се вгледа в мен. Потта му миришеше отвратително.

– Я гледай, дявол да го вземе! – възкликна той.

– Та това е момчето на Дарий!

– Аз съм Багоас, от Домакинството. Опитвам се да намеря персийците на Артабаз. Много ли съм се отклонил от пътя си?

Той замълча и внимателно ме огледа. След това каза:

– Не, не си. Ела да ти покажа пътя.

И той ме поведе през гората. Беше без оръжие – както те обичайно пътуваха.

Но наоколо не се виждаше никакъв път. Дори ми се стори, че гората става все по-гъста. Не бяхме влезли много навътре, когато той се обърна към мен. Един поглед беше достатъчен. Нямаше нужда от думи, а и той не си направи труд да проговори. Просто се хвърли върху мен. Но когато ме събори на земята, паметта ми се възвърна. Той наистина страшно приличаше на един, когото познавах – Обарес, вавилонец-златар в Суза. За миг изживях отново всичко. Но вече не бях на дванадесет години.

Гъркът беше два пъти по-тежък от мен, но и за миг не се усъмних, че ще го убия. Съпротивлявах се вяло, като се опитвах да скрия това, което правех. Най-накрая успях да извадя камата си. Тогава я захих с все сила между ребрата му. Някога репетирах един танц, който Дарий много обичаше да играя вечер, когато останехме сами. Танцът завършваше с бавно салто назад, при което се опирах на ръцете си. Колко добре, че това беше укрепило мускулите ми.

Той отново се хвърли върху мен но се задави в кръв. Измъкнах ножа и го забих в сърцето му. Знаех къде е – достатъчно често го бях чувал да тупти до ухото ми, придружено с учестено дишане. Гъркът отвори уста и умря, но продължих да ръгам камата си – бях се върнал обратно в Суза и заедно с този човек убивах още двадесет.

Не беше от удоволствията, които бих искал отново да изпитам, но знам, че тогава ми хареса. Чувствам го и до днес.

В този момент един глас извика над мен:

– Спри! – Не бях усетил нищо, чувствах само тялото, до което бях коленичил. Над мен стоеше Дорискос.

– Чух гласа ти – каза той.

Изправих се, китката ми беше цялата в кръв. Той не ме попита защо съм го направил – бях почти разсъблечен. Дорискос се взря в трупа, а след това каза, сякаш на себе си:

– Мислех те за дете.

– Тези дни отдавна са минали – отвърнах. Огледахме се един друг в тъмнината. Той носеше меч си. Ако искаше да отмъсти за другаря си, можеше да ме заколи като новородено псе. Беше твърде тъмно, за да мога да видя очите му.

Внезапно той каза:

– Бързо, трябва да го скрием. Той има братовчед тук. Хвани го за краката. В храсталака – долу в дерето.

Разделихме храстите. Долу имаше пресъхнало речно корито – дълбоко и стръмно. Тялото се изтърколи и храстите отново се събраха.

– Той ми каза – рекох аз, – че ще ми покаже пътя, по който са тръгнали персийците.

– Излъгал те е. Те вървят доста пред нас. Изчисти си ръката и камата. Ей там има вода. – Показа ми едно ручейче между скалите. – В тези гори има леопарди. Предупредиха ни да не изоставаме и да не се разпръсваме. Той не е трябвало да забравя това.

– Ти ми подаряваш живота – казах аз.

– Не мисля, че го дължиш на мен. Но какво смяташ да правиш с живота си сега?

– Ще се опитам да стигна Артабаз. Може би ще ме вземе – заради Царя.

– Хайде да тръгваме. Ще изгубим колоната. Вървахме бързо през гората и после по някакви скали. Щом стигнем до нещо по-стръмно, той ми помагаше да се прехвърля. Чудех се, какво ли си е мислил Артабаз за това, че Царят си има любовник-момче. Пък и той беше доста

стар и едно таква пътуване би го убило. Що се отнася до синовете му, за тях не знаех нищо.

– Предполагам – каза Дорискос, – че старецът ще направи каквото може. Ала знаеш ли къде отива сега? Да се предаде на Александър.

Един Бог знае защо не си бях и помислил за това. Един приятел на Александър от детството би могъл да разчита на милост. Замълчах, потиснат от мислите си.

– Накрая – добави Дорискос, – и ние ще бъдем принудени да направим това. Няма друг начин. Нито един от нас не би се доверил на Бес. Александър поне е известен с това, че държи на думата си.

– Но къде е Александър?

– Сигурно е вече при прохода. Двама от персийските аристократи избързаха напред, за да го посрещнат. Казаха, че за Дарий ще бъде по-добре да бъде при него, отколкото при предателите.

– Дай Боже да не пристигнат прекалено късно.

– Когато Александър бърза, той наистина бърза. Нямаме никакво желание да заставаме на пътя му. Персийците са доста по-напред от нас – те искат да се споразумеят с Александър, а не да бъдат прегазени от него. Ето я и колоната.

Гърците се движеха като сенки през дърветата, и разговаряха съвсем тихо. Дорискос не ме заведе направо при тях, а продължихме да се движим встрани. Бях вече страшно уморен и целият бях ожулен и в дракотини от дългото ходене. На драго сърце приемах помощта му. Когато започнах да се препъвам, той взе да носи и багажа ми. Светло сияние на хоризонта извести пробуждането на зората. Дорискос седна върху един повален дънер. Умирах от желание да си почина.

– Та значи, крайната ни цел – каза той, – е Хиркания. А след това – кой знае? Ако продължиш бързо напред, може би ще успееш да настигнеш персийците някъде към обед. Но доста ще се поизпоттиш – ти не си свикнал да ходиш дълго пеш. – Той направи пауза. Бледата светлина разкри сините му очи. – А другата ти възможност е да продължиш да пътуваш с мен и да ми позволиш да ти помагам. Както и да я караме, няма да ти се наложи да използваш ножа си върху мен.

Спомних си усмивката му при нашата първа среща. Сега тя беше изпълнена с по-малко желание и с повече надежда. С изненада осъзнах, че за първи път в живота си ще мога да кажа да или не за нещо, отнасящо се за мен. Ще мога сам да решавам за себе си! Отговорих му:

– Ще пътувам с теб.

И така ние се присъединихме към колоната. Дори и по видело,

моего присъствие тук не предизвика голям шум и мина почти незабелязано. Няколко от войниците водеха със себе си момчета. Но повечето имаха жени.

Когато спряхме за почивка, разделих с Дорискос остатъците от храната ми – единственият път, каза той, когато е ял от царските ястия.

Той беше възможно най-приятният спътник. Когато краката ми отекоха и се разраниха, той обиколи всички, за да намери някакъв войнишки мехлем. После събу ботушите ми и сам превърза стъпалата ми, като каза колко нежни и хубави са те, макар че бяха в такова състояние, че ме беше срам да ги покажа. Един път, когато никоой не ни гледаше, той дори ме целуна. Имах късмет, че когато се борих в храсталака и лъкът ми се беше развързал, стрелите бяха останали в колчана. Това ми даваше възможност да му предложа и нещо друго освен удоволствието, което му доставях – убивах дивеч за храна.

От него научих някои неща за Атина. Там, както ми обясни той, баща му бил богат човек, но някакъв негов враг завел несправедливо дело срещу него, и наел известен оратор да очерни името му с лъжи. Съдът го осъдил. Баща му бил разорен, а Дорискос – най-малкият син – трябвало да избяга и да продаде меча си. Той ми каза още, че същият този оратор често убеждавал съгражданите си как да гласуват за различни закони, дори когато ставало дума за мир или война. Това се наричало демокрация, ми обясни той и било много хубаво нещо в добрите стари времена, когато ораторите говорели истината.

Аз му казах, че всички в Персия сме научени да говорим истината и това винаги е било нашата най-пословична черта. Несъмнено Бес и Набарзан също са били учени на това.

Беше тъжно, че при цялото това разбирателство между нас, намирах, че правенето на любов с него е твърде безинтересно. Винаги симулирах удоволствие – той държеше на това и моите хитрини бяха най-малкото, което човек може да направи за един приятел. Това беше и единствената хитрост, която използвах към него. Изглежда гърците са непринудени и безхитростни в тези неща. Припомних си как, изгубвайки благоволение на Царя, си казах, че ще си взема любовник. Как си представях откраднати срещи в парка на лунна светлина, шумолене на коприна край прозорец, скъпоценност, прикрепена към роза. А сега спях с един войник-чужденец под навес, направен от клони. Една нощ той ми разказа за някакво момче, което обичал в Атина, макар неговата красота да била бледа звезда в сравнение с моята лунна светлина.

– И представяш ли си – възкликна Дорискос, – щом му поникна

първият мъх по лицето, разбрах, че харчи парите ми по жени. Струваше ми се, че ще ми се пръсне сърцето.

– Но – казах аз, – сигурно такава му е била природата, щом си взел толкова младо момче.

– Красиви чужденецо, това никога няма да се случи с теб.

– Няма. Затова и ни правят такива – отговорих.

Той помълча малко, а после плахо ме попита дали съм се обидил..
Беше добър с мен и затова му казах, че не съм.

– В Гърция – увери ме Дорискос, – никога не са правили това.

Но затова пък те продават млади момчета в публичните домове, така че не мисля, че гърците имат кой знае какво основание да се гордеят.

Животът ми сред тези хора не беше труден, тъй като те бяха в Персия от дълго време и познаваха обичаите ми. Макар и да не спазваха благоприличие един пред друг, те разбираха моите чувства. Уважаваха святостта на реките – вземаха вода за миене в съдове и не оскверняваха потоците, къпейки се в тях. Почистваха телата си по много странен начин, като ги мажеха с масло, което изстъргваха с тъпи ножове, и така небрежно излагаха на показ голите си тела, че ми идеше да потъна в земята от срам. Навсякъде около мен се усещаше миризма на мас и така и не успях да свикна с нея.

Нощем жените правеха навеси за мъжете си (някои имаха и деца) и им готвеха вечеря. През деня те не се срещаха. Що се отнася до момчетата, те бяха хубави селянчета, взети от бедни семейства срещу малко сребро и изгубили всичкото си персийско благоприличие. Не ми се щеше да мисля каква ще бъде съдбата им. Най-малко грижи и товар имаха войниците, които бяха дошли още от Гърция като любовници.

Така пътувахме повече от половин месец – с приключения, които тогава ми се струваха невероятни. Накрая стигнахме източните хълмове, от където започва Хиркания. Там гърците направиха лагер – построиха в гората здрави навеси и решиха да останат на това място, докато разберат къде се намира Александър.

Местни ловци ни казаха, че той се движел по планинските склонове и претърсвал горите наоколо, защото от тези височини лесно можело да бъде атакуван. Но не знаеха дали е научил, че сме наблизо.

Попитах ги дали знаят нещо за съдбата на Царя. Ловците казаха, че е умрял – предполагаша, че Александър го е убил.

Беше дошло време да тръгна по моя път. Артабаз би трябвало да е оставил някъде лагера си, преди той самият да е отишъл при Александър. Разпитах ловците. Те казаха, че на един ден път на изток някакъв

персийски благородник е направил лагер в гората. Но те не знаеха кой е той. Бил непознат в тази част на страната.

Реших да тръгна призори. Същата нощ се сбогувах с Дорискос. Никой друг на земята не го беше грижа дали съм жив или мъртъв и сега наистина почувствах това.

– Никога не съм имал момче като теб – каза той, – и едва ли някога пак ще имам. Ти уби желанието ми към всички останали. От сега натаък ще търся жени.

Цял ден вървах през гората, следвайки ловджийските пътеки. Страхувах се от змии или дебнещи в клоните леопарди, и си мислех какво ли ще правя, ако персийците са преместили лагера си. Имах късмет – малко преди залез слънце го видях. Той беше скрит при един планински поток, беше ограден с бодлива ограда и при входа му стоеше часови, който приличаше на добре обучен войник. Като видя, че съм евнух, той прибра копие то си и попита какво искам. В този момент осъзнах, че съм облечен почти в парцали, но все пак му казах кой съм и помолих за подслон през нощта. След пътуването ми през гората вече ми беше все едно кои бяха те, стига да ме приемеха. Войникът изпрати съобщение и не след дълго един любезен човек, вероятно някакъв прислужник, дойде да ме вземе и да ме заведе в лагера. Не беше голям лагер – не повече от няколкостотин души, а хората, тръгнали с Артабаз, бяха поне няколко хиляди. Наоколо се виждаха само колиби, направени от дърво и покрити с тръстика. Нямаше никакви палатки. Изглежда, че тези хора бяха пътували леко и без много багаж. Но видях също и каруци, за които бяха завързани великолепни нисайски коне. Попитах за името на моя домакин.

– То е без значение. Но той ти предлага гостоприемството си. В тези времена колкото по-малко се казва, толкова е по-добре.

Жилището, в което влязохме, беше построено като останалите, но доста по-голямо – с няколко стаи. За моя изненада прислужникът ме заведе в една добре обзаведена баня, която би могла да бъде само на тукашния господар.

– Сигурно искаш да се изкъпеш след пътуването. След малко ще донесат и водата.

Срамувах се, че ще трябва да изцапам кушетката с мръсните си дрехи. Двама роби скити напълниха ваната с гореща и студена вода. Сложиха и ароматизирано масло. Удоволствието беше неопишуемо. Измих тялото и косата си и почти не обърнах внимание на прислужника, който влезе с учтиво наведен поглед и изнесе моите парцали.

Докато почти заспивах от удоволствие, изтегнат в топлата вода,

завесата към вътрешната стая леко помръдна. Е, и, помислих си, какво от това? Онази борба в хрусталака сигурно ме е изнервила като момиче. Човек като онзи щеше вече да е влязъл. Нима трябва да приемам всеки като враг? Излязох от ваната, избърсах се и облякох оставената фина вълнена роба.

Вместо дрехите ми донесоха един поднос с чудесна храна: козле-сукалче в сос, пшеничен хляб и ароматно вино. Докато се чудех на цялото това изобилие, си спомних, че като идвах насам, зърнах долу в далечината град Задракарта²⁸. По всичко изглеждаше, че моят домакин беше дошъл единствено с доста пари.

Седях, изпълнен с щастие, и разресвах косата си, когато прислужникът донесе чифт дрехи и каза:

– Господарят се надява, че тези ще ви бъдат по мярка.

Дрехите бяха от хубав плат – едно широко тъмночервено палто, сини панталони и бродирани пантофи. На някои места бяха подшити, за да ги направят по-малки – вероятно размерът им е бил по-голям от моя. Отново се почувствах на себе си. В чест на събитието леко почерних очите си и си сложих обещите.

Слугата се върна и каза:

– Господарят ми сега ще ви приеме.

Едва когато увих пояса си, си спомних за камата. Бяха я отнесли с дрехите ми и никой не ми я върна обратно.

От тавана на стаята на господаря висеше ажурна лампа, а по дървените стени бяха закачени ярки драперии, явно местна изработка. Моят домакин беше полегнал на дивана, а пред него имаше масичка за вино. Той се усмихна и вдигна ръка за поздрав. Беше Набарзан.

Онемях от изненада, а главата ми щеше да се пръсне от смущение и объркване. По-добре да бях останал да спя в гората, отколкото да дойда под покрива на човека, продал живота на господаря ми. Но сега, изкъпан, нахранен, облечен и подслонен, не можех да не чувствам благодарност, че не ми беше казал името си по-рано.

– Влез, Багоас – рече Набарзан. По всичко личеше, че липсата на всякаква учтивост у мен въобще не го смущава. – Заповядай, седни. Надявам се, че добре са се погрижили за теб.

Дойдох на себе си и се поклоних – най-малкото, което можех да направя, и казах нещо, което беше чиста истина:

28. Задракарта – древен град в Хиркания, разположен в дн. северен Иран близо до Каспийско(море и град Бандаршах. – Бел. прев.

– Господарю, много съм ви задължен.

– Глупости! Няма за какво. Седни тук да поговорим. Толкова рядко имам гости, че съм благодарен за твоята компания.

Седнах на дивана и отпих от виното, което ми предложи.

– Но все пак – продължи Набарзан, – кого очакваше да намериш тук?

Казах му, че очаквах да видя Артабаз или поне неговите хора.

– Изключителен старец – образец на древни добродетели. – въздъхна Набарзан, но така, че изобщо не можах да разбера подиграва ли се, или говори сериозно. – Александър ще го посрещне с отворени обятия – това е едно от нещата, които му доставят удоволствие.

Нямаше никакво съмнение, че той и тук се старае да бъде в течение на нещата. Но по-важното в случая беше колко далеч извън обичайното задължение на домакин към един пътник беше отишъл той и защо беше помръднала завесата. Още във Вавилон понякога се чудех дали има нещо.

– Ти се тревожиш – усмихна се той приятелски. – Напълно те разбирам. Сигурно си имал тежко пътуване – казаха ми, че камата ти е била използвана. Но не се тревожи. Когато приемам гости под покрива си, аз не ги оскърбявам.

Отхвърлих собствените си мисли и му казах, че съм сигурен в това. Неговата личност никога не ми е била неприятна. С готовност бих се отплатил за добрината му към мен, ако не беше това, което той стори. Това беше въпрос на чест.

– Познавам твоята вяроност към Царя. – Набарзан сигурно беше прочел мислите по лицето ми. – В едно нещо Дарий беше щастлив – имаше привързаността и предаността на своите най-близки хора. Сигурно е имало нещо у него, макар да няхах щастието да разбера какво.

– Дарий ме издигна от нищо и ми даде всичко, което имам. Дори куче не би се обърнало срещу него.

– Прав си. Дори битото куче е вярно до смърт. И все пак господарят някой ден умира и вярната хрътка остава бездомна.

– Значи той наистина е мъртъв? – Видях отново каруцата и златните вериги и сърцето ми се изпълни с ярост.

– Да, той е мъртъв.

Изведнъж се замислих защо, след като е направил тази хубава сделка, той все още се крие в гората с толкова малко войници. И къде се намираше Бес?

– Чух, че Александър го е убил – рекох.

– Селски слухове, мое скъпо момче. Александър никога не би го убил. Щеше да се отнесе с него най-благосклонно – щеше да му върне семейството, и да му даде някакъв малък дворец, в който да се оттегли до края на дните си. Може би щеше да се ожени за дъщеря му и покорно да го помоли да бъде посочен за законен наследник на престола на Персия. А ако по-късно Дарий въстанеше, Александър щеше да го смаже безмилостно. Но, разбира се, Дарий никога не би направил това. Щеше да доживее мирно и спокойно до старини. Той започна да мисли за всичко това, когато Александър вече ни настигаше.

Македонецът дойде като вятъра от Скития – проходът сигурно е осеян с паднали от преумора коне. А каруцата на Царя се движеше твърде бавно. Тогава ние го освободихме от веригите и докарахме кон, но Дарий отказа да се качи, и каза, че повече се доверява на Александър, отколкото на нас. Щял да остане и сам да се предаде. В този момент Александър вече унищожаваше ариергарда ни. Всяка минута стана въпрос за живот и смърт. И когато Царят отказа да тръгне, бяхме принудени да го убием със собствените си ръце. Повярвай ми, не исках да стане така. Не продумах нищо, само се взирах в сенките, които лампата хвърляше.

– Знам какво щеше да кажеш, – въздъхна Набарзан – ако обичаите на гостоприемството не те възпираха. Но нека да се разберем. Дарий беше Цар – такъв, какъвто можеше да бъде. Но аз съм персиец. За мен второто натежава над първото... Аз не съм искал, както Везирът, който носеше твоето име, да имам Цар, който да бъде оръдие в моите ръце. Аз исках Цар, който да ни води към достойни дела, исках Цар, на когото да служа с гордост. Е, Митра ми се подигра. След всичко, което се случи, аз съм един персиец без Цар. И това е моето наказание.

Може би бях омекнал от виното, но още не бях оглупял. Защо Набарзан ми разказваше всичко това? Защо собственоръчно беше убил Царя? Защо отхвърляше разликата в ранга между нас? Не можех да го разбера.

– Но, господарю – казах аз, – всички вие искахте да провъзгласите Бес за Цар. И той ли е мъртъв?

– Не още. Той си сложи митрата и замина за Бактрия. Но дните на Бес са преброени – така или иначе той ще умре, когато Александър го хване. Аз, мило момче, съм наказан много повече за своята глупост, отколкото за предателството си. Въобразявах си, че в лицето на Бес съм намерил истински Цар за Персия. И какво намерих – един планински разбойник.

Той доля чашата ми с вино.

– Мислех си, че Бес ще се справи с царските задължения и ще поеме управлението, когато му дам митрата в скута. Уви. Веднага щом оковахме Дарий, бактрийците се превърнаха в сган. Бес не можа да ги спре и те плякосаха дори царската шатра, която вече беше негова собствена. Те щяха да разграбят и съкровището, ако не се бях погрижил да го скрия добре.

Набарзан говореше като мъркащ леопард. Сега вече много неща ми се изясниха.

– Това беше само началото. – Той отново напълни чашите – Те се отдадоха на разюздан живот, сякаш се намираха във вражеска страна – грабежа, изнасилваха, убиваха. Защо не? Нали не бяха в Бактрия. Тогава напомних на Бес, че сега вече той е Велик Цар и че тези хора извършват насилия срещу неговите поданици. Но той каза, че това е подходяща награда за добрата им служба. Убеждавах го настойчиво, че трябва да бързае. Ако Александър ни настигнеше, всичко щеше да отиде по дяволите. Бес се отнесе пренебрежително към това. Тогава прозрях истината – той не ги принуждаваше да спазват дисциплина и да се подчиняват просто защото не можеше да го направи. Те бяха добри войници, когато служеха при стария ред, който познавах. Сега те знаеха само, че няма Цар. И бяха прави. Цар наистина нямаше.

Тъмните му очи се вираха някъде зад мен. Откакто се беше укрил тук, сигурно аз бях първият, на когото можеше да разкаже всичко.

– Така че когато Александър ни застигна като буря с шепата хора, които бяха успели да издържат на темпото му, той свари задните ни отряди да се носят като пияни селяни в пазарен ден. Неговите стотици войници се справиха с нашите хиляди, сякаш подбираха говеда. До гуша ми дойде. Бях жертвал себе си, положението си, богатствата си, дори верността си, за да заменя един негоден за нищо страхливец с един безполезен разбойник. Дори поражението при Иса не беше толкова горчиво. Това е. Събрах остатъците от конницата, които все още имаха някаква дисциплина, и ги доведох тук.

Можех да замълча, но си спомних дълга си към него.

– Господарю, тук сте в опасност. Александър се е насочил на изток.

– Да, и аз чух това. Мъча се да взема най-доброто решение. Но, мило мое момче, стига сме говорили за моите работи. Нека да помислим за теб. Тъжно ми е, да те гледам как живееш ден за ден. Но какво ли бъдеще бих могъл да ти предложа аз? Дори ако Бог ми позволи отново да вида дома си, пак няма да зная какво да правя. Трябва да ти призная, че

често съм пожелавал ти да беше момиче, или поне да намеря момиче с твоето лице. Но това е що се отнася за природата ми. По-нататък не мога да отида. Всъщност, сега ти изглеждаш много по-малко като момиче, отколкото изглеждаше във Вавилон. Това те разхубавява и те прави по-различен от другите. Трябва да си изгубя ума, за да те взема да служиш в харема ми. – Той ми се ухили. Все пак чувствах, че нещо се крие зад цялото това представление.

– Независимо от всичко – продължи той, – ти си най-прекрасното живо същество, върху което съм спирал погледа си – било то жена, момиче или момче. Но тази красота е тленна и може да просъществува само определен брой години. Ще бъде престъпление да ги пропилееш напразно. Истината е, че ти трябва да служиш само на царе.

След като беше избрал да се забавлява, реших да изчакам търпеливо.

– О, как бих искал да мога да ти дам някакво бъдеще в ръцете! Но аз нямам такова дори за себе си. В действителност, аз трябва да последвам пътя на Артабаз, но без да имам нито една от неговите благоприятни възможности.

– Искаш да кажеш, – обадох се стреснат, – че ще идеш при Александър?

– А къде другаде? Той е единственият Велик Цар, който имаме, или който ще имаме отсега нататък. Ако беше персиец, и при качествата, които има, всички ние отдавна щяхме да сме го последвали. Но всичко се обърка – най-много, на което мога да се надявам сега, е да ми бъде разрешено да живея спокойно в моите собствени земи. Всички царе винаги са се отвращавали от царевичеството и все пак... Той е войник. Той два пъти победи Дарий. Мисля, че може и да ме разбере.

– Надявам се, господарю, че той ще те разбере – говорех истината.

Набарзан ми се усмихна приветливо.

– Видя ли конете ми отвън? Предназначени са за дарове. Ще ги наваря със злато и сребро. Но така или иначе той си има достатъчно и също толкова добри.

От любезност му казах, че Александър не би могъл да има по-прекрасни.

– О, не. Те не са кой знае какво, поне не за Александър. В края на краищата, сега той е най-богатият човек на земята. Какво би могло да се даде на такъв човек? Щом поиска нещо, той вече го притежава. Има само един единствен дар за човек като него – нещо, което той винаги е искал, но не го е съзнавал.

– Но как ще разберете какво е то, господарю, когато не го познавате?

Набарзан се усмихна:

– И все пак вярвам, че съм открил точно това нещо.

– И какво е то?

– Ти – отвърна той.

10

Ние, персийците, имаме една поговорка, че човек трябва да обмисля сериозните неща два пъти – първо пиян, а после трезвен.

Събудих се на следващата сутрин на сламеника си в стаята на Набарзан, където спях необезпокояван, като при роднини. Главата почти не ме болеше – виното беше хубаво. Гората бе изпълнена с песен на птички.

Опитах се да си спомня къде се намирам и тогава в другия край на стаята зърнах все още спящия ми домакин. В главата ми се завъртяха размътени спомени заедно с усещането за нещо страшно, което предстоеше да се случи. Ние бяхме разговаряли и пили, пили и разговаряли. Спомних си, че бях попитал:

– Вярно ли е, че те боядисват телата си сини? И си спомних още, че след това той като че ли ме прегръщаше, топло наистина, но не и похотливо. Беше призовал боговете да бдят над мен и ме целуна. Сигурно съм се съгласил.

Някакво куче лаеше проточено в лагера. Хора се движеха насам-натам. Нямах много време за мислене преди да се събудя. Успях да си припомня част от разговора ни.

– Ти трябва да избираш. Аз не съм те мамил досега. Когато си замина, сигурно ще разбереш истината, и, ако се издигнеш, би могъл да станеш опасен враг за мен. Но ти показва вярност към Дарий дори пред мен – човекът, който го уби. Убеден съм, че ще запазиш същата вярност и към мен. Ще говориш за мен това, което намериш за добре.

Той каза още:

– Когато поведох войниците си, аз си поставих за задача да разбера каквото знам за Александър. Човек трябва да познава враговете си. Покрай по-важните неща разбрах още, че гордостта му се простира дори до спалнята. Той никога не е лягал нито с роб, нито с пленник. Сигурен съм, че първото нещо, което ще те попита, ще бъде дали си свободен

човек и дали си отишъл там доброволно.

– Добре – бях отговорил аз. – Тогава ще знам какво да му кажа.

Една малка птичка, кацнала на прозореца, пееше така силно, че чак гърлото ѝ туптеше като сърце. Набарзан продължаваше да спи – съвсем спокойно – като че ли нямаше обявена цена за главата му. Спомних си, че беше казал още:

– На два пъти чух, че хора, търсещи благоразположението му, са предлагали да му купят гръцки момчета, известни със своята красота. Той отказвал с възмущение. Но, драги мой Багоас, разбрах още, че нито един от готовите на какво ли не подмазвачи не си е направил труда да му предложи жени.

Като че ли в този момент той хвана един кичур от все още мократа ми от банята коса и започна да го върти около пръста си. По това време вече бяхме доста пияни.

– Не се изисква сила на духа – каза той, – за да устоиш на някакво име, до което стои думата красив. Но като видиш живото присъствие – това е нещо друго!

Мислех си, какъв ли щеше да бъде животът ми след смъртта на Царя? Нямах никакво друго занятие, от което бих могъл да живея, освен това, което знаех. Винаги са искали от мен само едно нещо – дори и Набарзан, макар и за друг човек. Ако продължавах да скитам така, скоро щях да свърша там, откъдето започнах, когато бях на дванадесет години.

И въпреки това ми се струваше ужасно да се разделя с всичко, което познавах, и да започна да живея сред варварите. Кой можеше да каже какъв е този македонец в леглото? В Суза се бях научил, че тялото може да крие ужасна душа. И още нещо. Ами ако не остане доволен от мен?

Добре, казах си. По-добре непознатата опасност пред нещастията и мизерията, които пълзят бавно, но сигурно като проказа, докато накрая започнеш да водиш живот, за какъвто дори само мисълта преди би те накарала да му сложиш край. Хвърляш: или печелиш, или губиш. Така да бъде.

Набарзан се размърда, прозя се и ми се усмихна. Едва когато седнахме да закусваме, той ме попита:

– Трезвият съгласен ли е с пияния?

– Да, господарю, ще отида. Но при едно условие – да ми дадете кон. Достатъчно ходих пеш. След като ще ме подарявате на най-богатия човек на земята, аз трябва да изглеждам така, сякаш струвам скъпо.

Той се разсмя високо.

– Добро начало! Никога не намалявай цената си пред Александър! Ще получиш също и дрехи, а не тези набързо стъкмени парцали. Ще пратя да купят от Задракарта. Така или иначе на драскотините ти им трябва известно време, за да зараснат. Сега, като те гледам на дневна светлина, се убеждавам, че си пътувал тежко – той извърна лицето ми към прозореца. – Повърхностни са. Значи само няколко дни.

Четири дни по-късно нашата процесия от ездачи тръгна към лагера на Александър.

Набарзан не беше се скъпил. Конят ми, червеникаво-кафяв, със светла грива и опашка, беше даже по-красив от бедния Тигър. Имах два прекрасни костюма – по-хубавият, който носех, беше с копчета от чисто злато и с бродирани ръкави.

– Съжалявам, мое мило момче – беше казал Набарзан, – не мога да ти върна обратно камата. Александър може да помисли, че му пращам убиец.

Зад нас се движеше върволицата от нисайски коне с искрящи от скъпоценни камъни оглавници и покривала, с ресни и пискюли от златни и сребърни нишки. Набарзан яздеше до мен, облечен като смирен молител от благородно потекло, със сериозно и подобаващо изражение на лицето. Изглеждаше поне толкова чистокръвен аристократ, колкото и конете му. Надявам се, че Митра ще ми прости добрите чувства към него.

Най-отпред яздеше водачът ни – един македонски офицер, който знаеше няколко персийски думи. Той посочи лагера, намиращ се долу в равнината, в подножието на хълмовете, на брега на някаква река. Не беше много голям. Александър бе разделил войската си на части, за да претърсят планината и да поставят хора при укрепените места. Оттук се виждаше и шатрата му. Беше внушителна и приличаше на персийска.

Набарзан се обади:

– Плени я при Иса. Това беше шатрата на Дарий. Бих могъл да я позная навсякъде.

Той всеки път говореше за Иса с горчивина. Спомних си войниците му във Вавилон, които разправяха колко храбро се е бил, докато Царят побягнал.

По залез слънце влязохме в лагера, минахме покрай зяпащите ни македонци и стигнахме до откритото място пред шатрата. Коняри отведоха конете ни. Съобщиха на Александър за пристигането на Набарзан и след малко той излезе.

Колко ясно, дори днес, си го спомням като непознат на тази първа

среща. Не беше толкова дребен, колкото предполагах. Разбира се, в сравнение с Дарий ръстът му беше по-скоро момчешки. Младият македонец, който се появи зад него, беше по-висок. Всъщност, Александър беше среден на ръст, но предполагам, че хората очакваха фигурата му да съответства на делата му.

Артабаз беше споменал, че дори и в Персия той би могъл да мине за красив. Точно сега, след като беше яздил дни наред с открит шлем вместо шапка, лицето му беше изгоряло от слънцето. И тъй като имаше светла кожа, той беше доста почервенял – окраска, която не беше много на почит сред нас, персийците, защото ни напомняше за диваците, живеещи на север. Но Александър нямаше тяхната рижава коса – неговата беше с цвят на чисто злато. Беше грубо подстригана и дълга почти до раменете. Не беше нито права, нито къдрава, но падаше като блестяща грива. Когато се обърна към преводача, забелязах, че чертите му са много фини, макар че върху бузата му имаше белег от сабя.

Набарзан се поклонил и посочил към върволицата от коне. След това се обърна към мен. Бях твърде далеч, за да мога да чувам думите му, но Александър ме погледна и тогава за първи път видях очите му. Тях си ги спомням като вчера. Моето собствено състояние си спомням доста по-смътно – бях леко замаян и усещах, че би трябвало да бъде подготвен.

Приблжих се със сведен поглед и направих прострацията.

Той каза на персийски:

– Можеш да станеш.

По това време Александър не знаеше почти нищо от езика ни, но беше научил няколко израза покрай думите за поздрав. Не беше свикнал да му се покланят ничком – мисля, че това го караше да се чувства неудобно. Така или иначе след прострацията човек се изправя и без да му заповядат, но никой не му беше казал това.

Стоях пред него и гледах надолу, както трябваше да се стои пред цар. Внезапно той извика:

– Багоас! – и аз стреснато вдигнах очи, точно както беше предвидил.

Той ми се усмихна, както човек се усмихва на детето на чужденец, когато вижда, че е уплашено, и каза на преводача:

– Попитай момчето дали е дошло тук по своя собствена воля.

– Господарю, аз говоря малко гръцки.

– Говориш го доста добре – той изглеждаше изненадан. – Значи ли това, че и Дарий го е говорил?

– Да, Ваше Величество.

– Тогава си разбрал какво попитах.

Отговорих му, че съм дошъл по собствено желание и се надявам на честта да мога да му служа.

– Но ти идваш с човека, който е убил твоя господар. Как така? – Очите му изведнъж се промениха. Той не се опитваше да ме сплаши, но те бяха станали ужасно студени и това бе достатъчно.

Набарзан се беше оттеглил на прилично разстояние. Александър хвърли поглед към него, сякаш да ми напомни, че той не знае гръцки.

– Господарю – казах аз, – Дарий ме обсипа с добрини. Винаги ще тъжа за него. Но Набарзан е войник. Той смята, че това, което извърши, бе необходимост. – Видях как очите му се променят, сякаш започна да разбира постъпката на Набарзан.

– Той искрено се разкайва за това – добавих. – Сигурен съм.

Александър мълчеше, после рязко каза:

– Бил ли ти е любовник?

– Не, господарю. Само ме приюти.

– Значи не заради това го защитаваш?

– Не, господарю.

Мисля, че по-скоро очите му, а не съветите на Набарзан ми казваха да не понижавам цената си.

– Ако той ми беше любовник, аз не бих го напуснал – продължих.

Александър повдигна вежди и се обърна с усмивка към младия мъж зад него.

– Чуваш ли, Хефестион? Ето един поддръжник, когото си струва да имам.

Младият човек, без да се поклони и без дори да каже „господарю“, му отговори:

– Въпреки това те можеха да го убият.

За моя голяма изненада Александър не обърна внимание на тази проява на непочтителност.

– Ние вървахме по петите им – поклати глава той. – Явно са бързали. Нямах и представа, че Дарий е знаел гръцки. Де да бях пристигнал навреме.

Той хвърли още един поглед на конете, похвали ги и покани Набарзан в шатрата си.

Докато чаках отвън, македонците ме разглеждаха. Сред персийци евнухът знае, че от пръв поглед е белязан поради липсата на брада. Странно беше усещането да се намираш сред млади хора, от които нито

един нямаше брада. Александър винаги се е бръснел и му харесваше да следват примера му. Персийските войници биха убили всеки, който би се осмелил да им каже да се направят като евнуси. Но не мисля, че на македонците дори им е хрумвало подобно нещо. Те нямаха евнуси. Аз бях единственият.

Никой не ми досаждаше. Имаше дисциплина, но не и благоговението, с което човек очаква да бъде обграден един цар. Те стояха наоколо, зяпаха ме, и без да знаят че ги разбирам, обсъждаха външния ми вид, сякаш бях кон. Не успях да схвана думите на войниците с по-ниски чинове, защото говореха на македонски, който няма много общо с гръцкия, но ми беше ясно какво имаха предвид. Преглътнах напирещите ми съзрения на отчаяние. Какво щеше да стане с мен сред такива хора?

Платнището на шатрата се отвори и оттам излезе Александър заедно с преводача и Набарзан. Царят каза нещо и подаде дясната си ръка. По лицето на Набарзан разбрах, че това е знак за помилване.

После Набарзан държи една изящна реч за предаността и му позволиха си заминете. Като се обърна към мен, той много тържествено каза (преводачът ни слушаше):

– Багоас, служи на своя нов господар така добре, както служеше и на предишния си – и качвайки се на коня си, ми намигна.

Набарзан се върна в наследствените си земи и в харема си и сигурно е останал да живее там, както каза, мирно и спокойно. Никога повече не го видях.

Александър заповяда да отведат конете, а след това внезапно се обърна към мен, сякаш току-що си беше спомнил за съществуването ми. Виждал съм да правят този трик и по-добре. И мога да се закълна, че за миг видях в очите му нещо, което не би могло да се сбърка. Когато то е жестоко и самодоволно, значи, че изгледите не са благоприятни и трябва да си нащрек, но понякога то е просто успокояващо. То напълно изчезна, преди още да съм сигурен, че съм го видял. След това остана само войнишка стегнатост.

– Е, Багоас, – вдигна рамене Александър, – добре дошъл на служба при мен. Обади се на Шар, моят управител. Той ще ти каже къде ще живееш. По-късно ще те видя отново.

Добре, рекох си, дотук всичко е просто и ясно.

Слънцето започна да преваля. Същото се отнасяше и за настроението ми. Питам се по кое ли време си лягам.

Вечерях заедно с писарите, които се занимаваха с документите и архива. За хора като мен нямаше друго място освен между войниците

или слугите. Храната беше безвкусна, но те явно не бяха свикнали на нищо по-добро. След малко един от тях ме попита как са водили архивите в Суза и тъй като знаех това, те станаха по-дружелюбни. Но за съжаление не ми дадоха никакъв съвет относно моите задължения. А не вървеше да ги попитам какъв знак дава Царят, когато иска някой да остане, след като другите се оттеглят. Евнусите биха били много по-служливи.

Александър вече вечеряше с главните си командири. Отидох при Шар, главният управител, който беше македонец с благороден произход. Нямах високо мнение за работата му. В очите на един персиец всичко беше направено как да е, дори и за лагер. Когато се появих, той като че ли започна да се чуди какво да ме прави. Но като разгледа хубавите ми дрехи (за това наистина бях много задължен на Набарзан), той ми даде да държа две кърпи – една влажна и една суха, в които царят да си избърсва ръцете. По време на вечерята стоях до стола му и той наистина използва кърпите. Въпреки това останах с чувството, че Александър дори не беше очаквал да ме види там.

Вече бях чул за техния варварски обичай да поднасят виното още с месото. Но никой не ме беше подготвил за свободата на разговорите, която Царят позволяваше. Те го наричаха Александър – без всякаква титла – като че ли беше един от тях. Смееха се високо в негово присъствие и той се присъединяваше към тях, без дори и през ум да му мине да ги смърти. Най-много, което може да се каже е, че поне когато говореше, никой не го прекъсваше. Те обсъждаха военните дела, като войници с капитана си. Спомням си, че някой каза: „Не, Александър, това се случи предишния ден“. – И дори за тази наглост той не беше наказан – двамата просто започнаха да спорят. Но как тогава, питах се аз, той успява да ги накара да му се подчиняват по време на битка?

След като се нахраниха (храната като че ли беше взета от някакво пиршество на селяни), слугите излязоха и останаха само виночерпците. Така че аз отидох в спалнята на Царя, за да приготвя леглото му. Много се изненадах, като видях, че то не е по-добро от леглото на обикновен войник, и че в него изобщо нямаше място за двама. В стаята имаше няколко прекрасни златни съда, взети предполагам от Персеполис, но иначе обзавеждането се състоеше само от легло, табуретка за дрехи, умивалник, писалищна маса и стол, една поставка със свитъци и великолепно вана от инкрустирано сребро, която навярно е принадлежала на Дарий и е била плячкосана заедно с шатрата.

Потърсих наоколо помпичката за разпръскване на парфюм, но не

можах да я намеря. Точно в този момент влезе едно момче македонче, горе-долу на моята възраст, и възкликна:

– Ти какво правиш тук?

Каза го така, сякаш беше изненадал крадец. Не се обидих. Само казах, че същия ден са ме взели на служба.

– За пръв път чувам това – отвърна момчето. – Кой си ти, че се промъкваш тук без разрешение? Аз съм тук на пост. Каквото и да ми приказваш, ти си дошъл, за да го отровиш.

Той извика отвън някакво друго момче и тъкмо се канеха да ме хванат, когато влезе един млад мъж. Момчетата оклюмаха, преди още той да проговори.

– В името на Зевс! – извика той. – Не можеш ли да стоиш на пост, Антикъл, без да крещиш като някакъв носач на пазара? Чак отвън те чух. Имаш късмет, че Царят не те чу. Какво става тук?

Момчето ме бутна с юмрук.

– Намерих го тук да пипа вещите на Царя.

Влезлият повдигна вежди.

– Можеше да попиташ някой от нас, преди да вдигнеш тази врява. На всички ни писна да ти бъдем бавачки. Просто не мога да си представя как Царят се оправя с такива недодялани тъпанари край себе си.

Момчето изведнъж страшно се вбеси и каза:

– А ти докога ще ни висиш на главата, след като вече не си оръженосец на Александър? Аз съм на пост. Да не би да трябва да пускам вътре всеки кастриран партньор на Царя, който някакъв си варварин оставя тук?

Младият мъж го загледа втренчено, докато момчето почервения.

– Първо, мери си приказките, Антикъл. На Александър това няма да му хареса. И второ, имаш думата ми, че момчето има право да влиза тук – чух днес Александър да говори с него. Не искам нищо повече от умствените ти способности. Майко мила! Ако бях наполовина глупав колкото теб, досега да съм се обесил.

Момчетата промърмориха нещо и излязоха. Младият мъж ме огледа продължително, усмихна ми се приятелски и също си тръгна. Нищо не разбрах.

Всъщност, заедно с новите войници от Македония, Царят получаваше и ново попълнение оръженосци. Според македонския обичай те бяха синове на аристократи и част от задълженията им бяха да го охраняват през нощта. Обичайната продължителност на службата им беше две-три години. Но след четири години война оръженосците, тръгнали с

Александър, се бяха превърнали от юноши в мъже. Той лично ги беше избирал в Македония и те познаваха навизите му. Но сега те бяха повишени и служеха в конницата, и единственото им задължение беше да обучат новите момчета, към които се отнасяха с най-голямо презрение. Но всичко това разбрах по-късно.

Останах сам в шатрата. Наоколо нямаше никой, който да чака Царя, за да му помогне при събличането. Е, сигурно, скоро щяха да дойдат, рекох си. Запалих нощната лампа от полилея, който висеше от тавана, и я поставих до леглото. След това отидох до един празен ъгъл, седнах в тъмното с кръстосани крака и се замислих за съдбата си.

Отвън се чуха гласове – Царят влезе вътре заедно с още двама офицери. Беше ясно, че са влезли неусетно, увлечени в разговора си. Не приличаха на хора, които го приготвят за сън. Стана ми неловко. Царят едва ли би искал те да разберат, че ме е повикал за нощта, така че останах неподвижно в моя тъмен ъгъл.

Когато си отидоха, се наках да стана и да го съблека, но той започна да крачи нагоре-надолу, сякаш беше сам. Изглежда искаше мислите му да не бъдат обезпокоявани. Човек се научава кога да стои тихо и неподвижно.

Той продължаваше да ходи, главата му беше леко наклонена встрани, а очите му като че ли гледаха навън през шатрата. След малко седна на масата и започна да пише. Много странно занимание за един цар. Нали имаше слуги, които да напишат каквото искаше. През цялото време докато бях с Дарий, нито веднъж не го видях да докосне перо.

Изведнъж, без да говори с охраната отвън, без да спре на входа и без да поиска разрешение, в шатрата влезе един млад мъж. Познах го – той беше с Царя, когато Набарзан ме доведе. Александър – с гръб към входа – продължаваше да пише, а мъжът тръгна право към гърба му и го хвана за косата.

Така се ужасих, че едва не изкрещях. За момент през главата ми минаха хиляди ужасии. Представих си как трябва да избягам в гората преди тялото да бъде открито. Убиецът явно бе решил да ме обвини за това, знаейки, че Царят ме е повикал. Щяха да ме осъдят на бавна смърт.

И тъкмо щях да стана и да побягна, когато осъзнах, че никакъв удар не е нанесен. Новодошлият нямаше оръжие, а и Царят, който бе човек с бързи реакции, не оказа съпротива. Нито нож стърчеше от него, нито гърлото му беше прерязано. Другият разрошваше косата му с пръстите си, както човек си играе с момче.

Изненадата ме прикова в ъгъла. Разбрах всичко. Човекът – спомних

си, че името му е Хефестион – наведе глава до главата на Царя, за да прочете написаното. След като дойдох малко на себе си, се преместих леко назад в прикритието на сенките. Те и двамата се обърнаха и ме видяха.

Сърцето ми направо престана да бие. Паднах ничком и целунах пода. Като станах, Хефестион гледаше Царя с повдигнати вежди и полунасмешка. Александър обаче гледаше право към мен и въобще не се засмя.

– Защо си тук? – попита той, но всичкият ми гръцки се беше изпарил от главата ми. Той ме повика с пръст, претърси ме с грубите си и здрави ръце и каза:

– Няма оръжие. От кога си тук?

– Велики господарю, дойдох след вечеря. – Не се осмелих да му припомня, че ме беше повикал. Несъмнено той искаше това да бъде забравено. – Наистина съжалявам, господарю. Аз – аз си помислих, че съм длъжен да ви чакам.

– Но ти ме чу като ти казах, че по-късно ще ти обясня задълженията ти.

При тези думи почувствах как срамът попари лицето ми и ме накара целият да почервенея. Идеше ми да потъна в земята. Не можех да отворя уста.

Той видя объркването ми. Ядът му премина и доста нежно каза:

– Не се разстройвай. Виждам, че не си ме разбрал правилно. Не съм ти ядосан, Багоас. Разрешавам ти да напуснеш.

Поклоних се и излязох. Телохранителят стоеше с гръб към шатрата. Спрях при неосветената страна. Нямах нито един приятел – никой, който да ме посъветва. Трябваше сам да науча каквото мога.

Царят тъкмо казваше:

– Дошъл след вечеря! И нито един звук. Той се движи като котка.

– Беше се вцепенил от страх – отговори Хефестион. – Ти какво смяташе да правиш с него, Александър? А? – Той се засмя.

– Ако трябва да отгатна, – каза Царят, – бих казал, че момчето си е помислило, че искаш да ме убиеш. Не забравяй, че той е свикнал с персийските нрави – при това с дворцовите нрави. Горкият! Той е бил момчето на Дарий. Казах му, че ще го видя по-късно. Разбира се, той си е помислил, че го искам за през нощта. Ненужно го засрамах. Всичко е по моя вина. Трябваше да използвам преводач. Но гръцкият му изглеждаше добър. А и аз самият трябва да понауча малко персийски – ей за такива неща.

– Я остави. Доста време ти трябваше, за да научиш гръцки. Но той може да ти бъде учител. Всъщност, по този начин можеш да го накараш да се чувства полезен.

В този момент един от охраната се раздвижи. Трябваше да се измъкна, и не успях да чуя нищо повече.

Леглото ми се намираще в палатката на писарите. Беше слабо осветена от една факла, поставена отвън. Двама от писарите спяха, но третият само се преструваше, че спи и надничаше изпод завивката, докато се събличах.

Достоен завършек за един ужасен ден. Завих се през глава с одеалото, захапах възглавницата и я намокрех с безмълвните си сълзи.

Спомних си обещанията на Набарзан. Какво коварство! Как е могъл да не знае това, след като беше научил толкова много неща? Сигурно цялата македонска армия го знаеше. От колко ли време тези двамата са любовници, че се държат така и си говорят по този начин? „Доста време ти трябваше, за да научиш гръцки!“ Десет години?

Евнухът на Царицата ни беше разказал как те заедно посетили царската шатра и как Царицата-майка не знаела на кого да се поклони. „Няма нищо, майко, не бяхте далеч от истината. Той също е Александър.“ Той не си беше направил труда да го скрие дори от нея.

Но защо, питах се, той въобще ме прие на служба? Какво може да иска от едно момче? Та той самият е момчето на друг!

Един от писарите хъркаше и въпреки яда си, аз си спомних с копнеж за лагера на Набарзан. Утре щяха да го изоставят, а следващата година вече щеше да гние там, в гората. Така някой ден щеше да изгние и всичко персийско в мен, докато се влача из непознатите земи – един слуга в една варварска армия.

Припомних си думите на Набарзан, казани в замъглеността от светлината на лампата и виното: „Какво би могло да се даде на такъв човек? Нещо, което той винаги е искал, но не го е съзнавал добре.“ Набарзан ме беше измамил – така както постъпи и с Дарий. Трябваше да го очаквам. И все пак той ме доведе тук, за да спечели благоразположение към себе си и никога не се престори, че е за нещо друго. Несправедлив съм, казах си. Сигурно е постъпил така от незнание.

Скор след това, изтощен от деня, съм заспал.

Когато човек е млад, утринната светлина прави чудеса. В конюшнята се бяха погрижили за коня ми (бях го нарекъл Лъв). Макар че лицата на конярите, които бяха тракийци, в началото въобще не ми приличаха на човешки (всъщност, те бяха хората, които боядисваха телата си сини), един от тях с мимики и жестове ми каза, че Лъв е прекрасен кон. Докато препусках под първите слънчеви лъчи нагоре към реката, сърцето ми ликуваше от удоволствие. Но изведнъж видях нещо толкова отвратително, че не можах да повярвам на очите си.

Десетина младежи се бяха потопили в самата река – целите им тела бяха в свещените ѝ води. И дори се миеха! Някои се плискаха с водата или плуваха – явно изпитваха удоволствие от това нечестиво оскверняване! Сред тях видях един със златиста коса, която дори и мокра, не би могла да принадлежи на никой друг освен на Царя. Стори ми се, че той погледна към мен и ужасен препуснах обратно.

„Варвари!“ – си рекох. Какво ли отмъщение ще им прати Анахита, Богът на Водите?

Утрото беше прекрасно и свежо, но вече започна да става топло. Очевидно бях оставил всички цивилизовани неща зад себе си. И въпреки това... ако човек не познава нищо по-добро, сигурно е голямо удоволствие да плува в искрящата вода, гол като риба.

Но там, където реката минаваше покрай лагера, видях, че няма нито едно нещо, с което да не бяха осквернили божествеността на водата. Те не само се миеха – там почистваха и кухненските съдове, дори пояха конете. Цялото ми отвлечение се върна. Сега разбрах защо видях толкова зор докато намеря съд, с който да си взема вода за миене.

Но най-голямата гадост беше липсата на всякакво приличие в тоалетните им. Те представляваха просто една канавка, около която хората свободно се размотаваха и това беше непоносимо. Освен това телохранилите и други невъзпитани хора се опитваха да ме оглеждат. Всяко персийско момче задоволяваше любопитството си преди още да е навършило шест години. Може би тези възрастни мъже тук предполагаха, че евнусите ги кастрират толкова дълбоко, че да получат формата на жена. Телохранилите на Царя даже се бяха хванали на бас за това: Известно време, за да не бъде изложен на това безсрамие и безочливост, аз трябваше да ходя в гората, и там да облекчавам нуждите си.

Никой не ми казваше нищо за моите задължения и се ужасявах при

мисълта, че ще трябва да се появя по време на вечерята на Царя. Въпреки това, вместо да ме освободи, той ми даде известно повишение. През деня голяма група персийски благородници бяха дошли да се предадат и да му се закълнат във вярност. Набарзан беше пуснат да си върви само с една гола прошка, защото беше убил Царя, но тези Александър прие като почетни гости. На няколко пъти, щом поставеха някакво избрано ястие пред него, той заповядваше на някой от прислужниците да вземе порцията и ми казваше: „Върви при еди-кой си и му кажи, че се надявам той да сподели с мен удоволствието от това ястие“. Макар и да бяха свикнали на по-добра храна, на гостите им доставяше удоволствие, че той използва този персийски комплимент. Изненадах се, че толкова бързо е научил някои персийски маниери. Нямах представа как е станало.

Често когато отнасях тези вкусотиини, аз се опитвах да го предупредя, че за него няма да остане нищо, но той само се усмихваше и ядеше това, което ядяха всички останали. Изгарянията му от слънцето бяха преминали. Трябваше да си призная, че наистина имаше приятна външност, дори за моя персийски вкус.

Нито веднъж не ми заповяда аз да занеса нещо. Сигурно си спомняше предишната нощ и се опитваше да излекува наранената ми гордост. Помислих си, че за човек, отгледан сред диваци, той притежава много вродена благовъзпитаност. Но не можеше да се каже същото и за неговите македонци. Вярно е, че приятелите на Александър следваха примера му, но някои (най-вече тези, които бяха оставили брадите си) даваха да се разбере достатъчно ясно какво мислят за това да ядат на една маса с персийци. В зависимост от възпитанието си някои се хилеха, или дори сочеха с пръст. А на вечерята присъстваха персийци и мидийци, чиито прадеди са били царе още преди времето на Великия Кир. Забелязах, че на няколко пъти Александър хвърли студен поглед към тези простаци. Но повечето си даваха вид, че нищо не виждат.

Сам си е виновен, помислих си. Той им позволява да се държат като необучени кучета, които не си свиват опашката пред господаря. Страхуват се от него по време на война, но не и на собствената му маса. Какво ли ще си помислят сънародниците ми за него?

Един или двама от персийците ми хвърляха по някой поглед. Не всички от тях знаеха кой съм. На Дарий никога не би му минало и през ум да ме покаже до себе си на публично място. Затова пък на Александър, за когото не бях никакъв, явно му доставяше голямо удоволствие да ме виждат. Напълно разбираемо, си казах. Аз съм част от военните трофеи – като колесницата на Дарий. Аз съм момчето на Дарий.

На третия ден Шар, управителят, ми даде някаква бележка и ме изпрати да намеря Царя с думите:

– Предполагам, че играе на топка.

Отидох да търся мястото и намерих нещо като квадрат, заграден с платнища, а отвътре се чуваха подвиквания и тропот на крака. На входа нямаше нито врата нито стража. Влязох вътре и замръзнах на място. Десетина млади мъже тичаха около мен, и всички бяха чисто голи.

Не беше за вярване. Единствените възрастни хора, които някога бях виждал в такова състояние, бяха робите, когато ги продаваха на пазара, и престъпниците на мястото за екзекуции. Боже мой, сред какви хора бях попаднал! Обърнах се да избягам, когато един огромен космат младеж подскачайки дойде при мен и попита какво искам. Извърнах очи и му казах, че съм дошъл тук по погрешка, тъй като Шар ме е изпратил да намеря Царя.

– Той е тук – каза младият мъж, подскачайки на място. – Александър! Има съобщение от Шар! – В следващия момент пред мен се изправи Царят – гол като всички останали.

По липсата на какъвто и да било срам у него човек можеше да предположи, че той никога не е носил дрехи, нито пък е чувствал нужда от тях. Потресен от гледката, сведох поглед и направо си глътнах езика, докато той не се обади:

– Е, какво е това съобщение от Шар?

Помолих за извинение, а объркването ми беше пълно. Той взе бележката и я прочете. Потта на другия младеж миришеше като на кон. Но Царят изглеждаше така свеж, сякаш току-що бе излязъл от банята. За него се говореше, че природният му плам и усърдие били определящи в характера му. Тогава обаче единствената ми грижа бе как да скрия собственото си почервяване от срам.

– Кажи на Шар – каза Александър и спря.

Почувствах, че ме гледа.

– Не, кажи му, че след малко ще изпратя да го повикат. – Явно беше, че не иска да ми довери и най-нищожното съобщение.

Не се учудих.

– Това е всичко – добави той, а след това рече: – Багоас!

– Да, господарю? – отговорих с поглед, забит в краката ми.

– Горе главата, момче! Скоро ще свикнеш.

Излязох като замаян. Чувал бях, че гърците са олицетворение на безсрамието, но никога не бях допуснал, че един цар може да падне толкова ниско. Самият аз, обучен в професията да се събличам в спалнята,

бих см срамувал, ако извън нея покажа по-малко благоприличие от който и да било друг. Ето как един цар може да накара дори проститутка да се изчерви. Възможно ли е, се питах тогава, той да няма никакво чувство за собственото си царствено положение?

Скоро след това преместихме лагера си. Бързината, с която стана това, ме изненада. Когато прозвуча тръбата, всеки като че ли знаеше какво точно трябва да прави, без да са необходими заповеди. Аз отидох да си взема коня последен и главният коняр ме наруга. А когато се върнах обратно, палатката вече я нямаше и вещите ми бяха оставени сред полето. Тръгнахме на поход час преди времето, по което Дарий би се събудил.

Огледах се наоколо, за да разбера къде е Александър. Но не видях и следа от него и затова попитах писаря, който яздеше до мен. Той посочи някъде напред. Видях една колесница, която се движеше доста бързо. Някакъв човек тичаше покрай нея, без тя да забавя ход, а след това скачаше вътре, после изскачаше отново и продължаваше да бяга.

– Защо Царят кара този човек да тича? – попитах. – Това наказание ли е?

Писарят отметна назад глава и се засмя.

– Но това е Царят.

И като видях, че съм озадачен, добави:

– Упражнява се. Хваща го саклет, че вървим толкова бавно. Понякога ходи и на лов по време на поход.

Представих си отново носилката с балдахина, магите с техния олтар, върволицата от евнуси, жени и багаж. Това ми изглеждаше като някакъв друг живот.

Движихме се на североизток из Хиркания. При следващия лагер дойде да се предаде Артабаз.

Той беше направил малка почивка след дългите походи и беше събрал заедно всичките си синове. Редом с по-възрастните вървяха и деветима хубави младежи, които никога не бях виждал преди. Сигурно всичките ги беше създал някъде между седемдесетата и осемдесетата си година.

Александър го посрещна пред шатрата. Приблужи се към него, взе ръцете му и му подаде бузата си за целувка. След като приключи с официалните любезности, той го прегърна както син прегръща баща си.

След дългите години в заточение, Артабаз, разбира се, говореше гръцки. На вечерята Александър го постави от дясната си страна. Стоях зад стола му и го слушах как заедно със стареца се смее на своите

детски бели и си припомня приказките за Персия, които Артабаз му бе разправял, държейки го на коленете си.

– Да – казваше старецът, – и още тогава господарю, често ме питахте какви оръжия е използвал Артаксеркс. – Александър се усмихваше и го подканяше да се храни от собствената му чиния. Дори и най-грубите македонци не се осмеляваха да опорочат приятелските им отношения.

На другия ден дойде пратеник на гръцките наемници с молба да им бъде разрешено да се предадат.

Изпитах голяма благодарност към Артабаз, защото знаех, че той ще говори в тяхна защита, както и наистина направи. Но, тъй като намираше за противоестествено гърци да се бият срещу гърци, Александър им каза, че въобще не го интересува дали ще дойдат, но държи да им каже лично условията си.

Те дойдоха след два дни – всъщност, по-голямата част от тях. Някои бяха избягали през проходите, за да опитат късмета си; един атинянин се беше самоубил, тъй като в Гърция всички го знаели като голям враг на Македония. Останалите пристигнаха в добър строй, макар и много отслабнали. Нямахме как да се приближава към тях, но си мислех дали ще успее да зърне Дорискос и се чудех дали ще мога да го избавя, ако го осъдят да умре.

Но страховете ми се оказаха напразни. Единственото отмъщение на Александър бе заплахата му към тях, ако откажат да приемат неговите условия. Той изпрати Патрон и ветераните, които служеха в Персия още преди обявяването на войната, обратно в Гърция, като им даде право на свободно придвижване. Порица тези като Дорискос, които бяха наети след това, и каза, че не заслужават да бъдат освободени. Просто ги нае отново на служба, със същата заплата, която бяха получавали преди. Неговите собствени войници бяха много по-добре платени. Не успях да се сбогувам с Дорискос.

Скоро след това Александър замина да се бие с мардийците.

Те живееха в гъстите гори на запад от планините и бяха известни с жестокостта си. Но тъй като не притежаваха нищо, което да си струва да бъде обложено с данъци, поколения персийски царе ги бяха оставяли да си живеят, като че не съществуваха. Мардийците бяха и много прочути с грабежите си. Александър нямаше намерение да ги оставя зад гърба си въоръжени, или да тръгне мълва, че са се оказали трудна задача, от която се е отказал.

Той тръгна почти без никакъв багаж, като за тежка военна акция. Останах в лагера и се опитах да дойда на себе си – помагаше ми и това,

че Александър беше взел със себе си и телохранителите. Тези момчета изглежда си мислеха, че сам съм избрал съдбата си и изпитваха към мен презрение, примесено със завист, която не искаха да си признаят. Те вършеха задълженията си по своя недодялан и прост начин, но не знаеха нищо за онези обноси и неща, в които аз бях обучен. Страшно се дразнеха, че Александър не се подиграва на поведението ми, което те наричаха раболепно и варварско. И зад гърба му винаги ме тормозеха и ми вадеха душата.

Шар, който се отнасяше добре с мен, често ме питаше за тънкости-те на персийския етикет, тъй като аз бях единственият човек от двора. Имах много време за езда. Често излизах сам и препусках като луд из равнината. Това, че имах собствен чистокръвен кон, предизвикваше огромна завист сред телохранителите, които си мислеха, че той трябва да ми бъде отнет. Те самите имаха планински мулета, с които ги беше снабдил главният коняр.

Александър се върна след половин месец. Беше преследвал мардийците нагоре из планините, където те си мислели, че няма да ги последва. Но като видели, че той продължил да се катери след тях, те се предали и го признали за Цар.

Същата нощ на вечеря го чух да казва на Птолемей²⁹, който беше извънбрачен син на баща му:

– Утре той ще бъде тук! – Гласът му издаваше такава радост, че си помислих, че става дума за Хефестион. Но той също седеше на масата.

На следната сутрин целият лагер бе в очакване. Присъединих се към множеството, събрало се пред царската шатра, въпреки че се бях събудил с ужасно главоболие. Забелязах, че старият македонец до мен имаше любезна физиономия и го попитах кой пристига. Той каза усмихнато:

– Буцефал. Мардийците го връщат обратно.

– Буцефал? Със сигурност това означаваше „Волска глава“ – много странно име.

– Извинявайте, но кой е той?

– Нима никога не си чувал за Буцефал? Но това е Конят на Александър!

Спомних си как сатрапите му подаряваха цели стада от коне,

29. Птолемей I Сотер (Спасителят), (неизв. – 283 г. пр.Хр.) – син на македонца Лагос и на Арсиноя, една от любовниците на Филип Македонски, военачалник на Александър, формално сатрап на Египет до 305 г. пр.Хр., когато основава династията на Птолемеите (305–300 г. пр.Хр. – Бел. прев.

нямащи равни на себе си и попитах защо мардийците водят точно този.

– Защото го откраднаха – отговори ми той.

– В тази страна на конекрадци – рекох, – Царят е извадил голям късмет, че си го получава толкова скоро.

– Та как иначе – отвърна старецът спокойно. – Александър им изпрати съобщение, че ако не го върнат веднага, ще подпали горите и ще ги изколи всичките.

– Заради един *кон*? – извиках аз, като си спомних добротата му към Артабаз и великодушieto му към гърците. – Не, той не би могъл да направи това.

Ветеранът се замисли.

– За Буцефал? О, грешиш. Мисля, че щеше да го направи.

Царят излезе пред шатрата – както когато посрещаше Артабаз. До него застанаха Хефестион и Птолемей. Птолемей беше истински воин, със скулесто лице и счупен нос, около десетина години по-голям от Александър. Повечето персийски царе биха се отървали от такъв човек, веднага щом заемеха трона, но те двамата изглеждаха като първи приятели. При звука на приближаващи се рогове и тримата се усмигнаха щастливо.

Най-отпред яздеше някакъв мардийски вожд, облечен в древна роба, толкова вехта, сякаш бе открадната още по времето на Ксеркс. Зад него водеха стадо коне. Веднага забелязах, че между тях нямаше нисайски, но големината все пак не е всичко.

Повдигнах се на пръсти, за да мога да хвърля поглед на тази перла, нямаша равна на себе си, на тази огнена стрела, която струваше колкото цяла една провинция и населението ѝ. Сигурно наистина беше такъв, щом липсваше на един Цар, който можеше да притежава конете на половината свят. Дарий винаги имаше великолепни коне и би забелязал, ако броят им намалееше. Но единствено Управителят на царските конюшни знаеше имената им.

Шествието приближи. В знак на разкаяние мардийците бяха окичили всички коне с варварските си труфила – пера върху главите, а на челата им аленееха вълнени плетки, които блестяха от мъниста и пайети. Не знам защо, но най-накичен беше един стар черен кон, който тежко се движеше отпред и изглеждаше капнал от умора. Царят пристъпи към него.

Старият кон отметна глава и зацвили високо. Отблизо можеше да се види, че някога е бил хубав кон. Изведнъж Птолемей се втурна като момченце, взе юздата му от мардиеца и я разхлаби. Конят препусна в

малко скован галоп и всичките глупави дрънкулки и труфила се раздърнкаха. Той се насочи право към Александър и разтърка муцуната си в рамото му.

Царят го погали по главата. Едва тогава видях, че през цялото време беше държал в ръката си ябълка, която сега даде на коня. След това се обърна и притисна лицето си към врата на животното. Видях, че плачеше.

Помислих си, че след всичко това вече няма нищо, с което Александър би могъл да ме изненада. Огледах войниците наоколо, за да видя как приемат всичко това. До мен двама македонци със задебелили лица подсмърчаха и бършеха носовете си.

Конят навираше муцуната си в ухото на Царя, сякаш искаше да му каже нещо. След това легна бавно на бедрата си и остана на седми така, сякаш бе постигнал победа и сега очакваше награда.

Царят, с все още мокро лице, каза:

– Уморен е от всичко това. Но ще издържи. Никога няма да се откаже от него. – След това го възседна. Конят скочи на крака доста енергично. Насочиха се към конюшните. Събралата си войска нададе радостни викове. Александър се обърна и им махна – беше щастлив като дете.

Старият войник ме погледна с усмивка. Казах му:

– Нещо не разбирам. Та този кон изглежда на повече от двадесет години!

– О, да. Той е на двадесет и пет – една година е по-млад от Александър. Когато Царят бил на тринадесет години, искали да го продадат на баща му. Но по пътя се отнасяли лошо с него и той не допускал никога до себе си. Цар Филип отказал да го купи, но Александър извикал, че захвърлят един прекрасен кон. Тогава баща му решил, да го накаже за дързостта и му позволил да се опита да го обзиди, като решил, че конят ще го хвърли. Но конят го приел, веднага щом Александър го погалил с ръка. Да, това беше първото нещо, в което баща му не успя, а Александър направи... Той застана начело на войска, когато беше на шестнадесет, но и преди това вече беше воювал. И през цялото време яздеше само Буцефал. Атакува с него дори при Гавгамела, макар че скоро след това смени конете. Е, Буцефал участва в последното си сражение. Но, както виждаш, още го обичат.

– Това се среща рядко при царете. – казах.

– Не зная... Но аз съм сигурен, че Александър би направил същото и за мен. Веднъж той рискува живота си, за да ме спаси, макар че сега ползата от мен не е по-голяма, отколкото от този стар кон. Едно време

му разказвах приказки за герои, а сега самият той ги създава, дори по-добри. При хълмовете над Тир замръкнахме заедно. Бяхме съвсем сами, защото бях надценил силите си, а той не би ме оставил в ръцете на никой друг. Вината беше моя. Лежахме горе сред скалите, беше зима, вятърът ни пронизваше, а сигналните огньовете на врага бяха твърде близо. Тогавата той ме докосна и каза: „Финикс, ти замръзваш. Чакай тук.“ И изчезна като светкавица. Дочух викове и крясъци от някакъв лагерен огън наблизо. След малко се върна с една горяща главня. Сам, единствено с меч си, и отново ми беше накарал да се уплашат до смърт. Ние си запалихме огън, а те се втурнаха да бягат, без дори да се опитат да разберат колко войници има с него.

Исках да остана да слушам още истории, но изведнъж се почувствах зле и трябваше да побягна и да повърна. Главата ми гореше, целият треперех. Казах на Шар, че имам треска и той ме изпрати в палатките на лазарета.

Те бяха препълнени с ранени от войната с мардийците. Лекарят ме остави в един тъгъл и ми каза да не ходя при другите, защото можело да се окаже заразно.

Няколко дни бях безпомощен като бебе и не можех да поемам нищо освен вода. Слушах как войниците се хвалят с подвизите си, и с броя на жените, които са изнасилили. Слушах ги и как говорят за Александър. „Те ни замеряха от скалите, а камъните бяха такива, че можеха да ти счупят ръката дори и през щита. И ето го – той идва и си върви невъзмутимо през този дъжд. «Е, момчета, какво чакаме? Достатъчно камъни, за да си построим обор за овце ли?» И тръгна да се катери нагоре по клисурата като котка по дърво. Ние задрапахме след него. А мардийците не можеха да ни целят там и ги нападнахме откъм фланга. Някои успяха да скочат от скалата, но останалите ги хванахме.“

Имаше някои, на които болката не позволяваше да говорят. Войникът, който лежеше на съседното легло, имаше връх от стрела, останал в рамото му. Бяха го срязали още на бойното поле, за да я извадят, но не бяха успели. Раната гноясваше и същия ден трябваше да изрежат месото около нея. Той стоеше мълчалив като мъртвец преди да дойде хирургът с инструментите и прислужникът му. Останалите промърмориха някакви странни думи на кураж и също замълчаха.

В началото той понасяше болката добре, но скоро започна да стене, а след това и да вика. Не след дълго се опита да се отскубне и прислужникът трябваше да го притисне надолу. Точно в този момент през вратата премина сянка. Някой влезе и коленичи до леглото. Войникът веднага

млъкна и се чуваше само свистенето на дъха му през зъбите.

– Дръж се, Стратон, още малко – каза някой. Познах този глас. Беше на Александър.

Той отиде до леглото и зае мястото на прислужника. Войникът не извика повече, макар че дълбаеха в раната му. Най-сетне изкараха стрелата. Той въздъхна дълбоко – нещо средно между облекчение и ликуване. Царят се обади:

– Погледни само какво си имал в себе си. Досега не съм виждал човек, който да го е понесъл по-добре от теб.

Раненият отвърна:

– Виждали сме един – Александър. Из цялата палатка се разнесе шепот на одобрение. Царят постави ръка на здравото рамо и се изправи, а бялата му туника беше цялата изцапана с кръв и гной от раната. Реших, че сигурно ще отиде да се почисти и преоблече, но той само се обърна към хирурга, който превързваше раната, и каза:

– Не се притеснявай от мен.

Едно голямо ловно куче, което беше седяло тихо до входа, се вдигна на крака и отиде с тихи стъпки до Александър. Царят се огледа наоколо и тръгна към моя ъгъл. Върху горната част на ръката му видях големи червеникави белези от пръсти. Раненият сигурно го беше стискал здраво, – него, свещената царска особа!

Отсреща имаше един обикновен дървен стол, който използваша санитарите. Той го вдигна сам, със собствената си ръка, и дойде да седне до мен. Кучето започна да ме души.

– Долу, Перитас. Седни – сгълча го Александър. – Надявам се, че кучетата не са скверно нещо във вашата част на света, както са при евреите?

– Не, господарю – опитвах се да повярвам, че всичко това не е сън. – Ние ги почитаме. Кучето никога няма да те предаде, нито ще те излъже, казват персийците.

– Хубава поговорка. Чуваш ли това, Перитас? Но как си ти, момче? Изглеждаш изтощен. Да не би да си пил лоша вода?

– Не зная, господарю.

– Винаги питай за водата. Всъщност, тук в равнината е по-добре да пиеш вино. Колкото по-лоша е водата, толкова повече вино. И аз се бях разболял от същото. Бях по-зле и от куче, а после имах разстройство. И ти също имаш. Мога да го разбера по начина, по който са хлътнали очите ти. Колко пъти днес?

Възвърнах си говора и му казах. Той бързо успяваше да ме накара

да пренебрегна всякакво стъписване.

– Не е шега работа – рече той. – Пий колкото можеш повече вода, тук поне имаме добра. И нищо не трябва да ядеш – само течности. Знам една хубава отвара, но тези билки не растат по тукашните места. Но ще разбера какво използват местните жители. И не се предавай, момче. Липсваш ми на вечеря. – Александър стана и кучето направи същото. – Ще постоя тук още малко. Няма нужда да искаш разрешение, ако трябва да тичаш навън. И не спазвай разните ваши правила. – Александър се засмя. – Знам какво е да те задържат, когато имаш разстройство.

Той се приближи до друго легло заедно с дървеното си столче. Толкова бях смаян, че почти веднага ми се наложи да изляза навън.

Когато Александър си замина, измъкнах малкото си огледало от кесията, която беше под възглавницата, и се огледах внимателно, прикрит от одеалото. Изглеждам ужасно, помислих си, а и той самият го каза. Дали беше искрен, когато ми каза, че му липсвам на вечеря? Не, той намираше добра дума за всекиго. „Изглеждаш изтощен“, бе казал.

Усетих, че един по-млад войник, як и с едър кокал, ми изръмжа нещо. Беше ли видял огледалото?

– Моля, говорете на гръцки – казах. – Не разбирам македонски.

– Сега, може би, разбираш как се е чувствал той в лазарета при Иса.

– Иса? Не знам нищо за никакъв лазарет.

– В такъв случай сега ще ти кажа. Твоите хора се врязаха при Иса, когато Царят се беше отдалечил и се биеше на другия фланг. Междувременно той беше оставил ранените в една палатка като тази. И твоят царствен развратник, който бягаше като козичка пред копие то на Александър, се показал толкова смел с хора, които дори не можеха да се държат на краката си, че наредил всички да бъдат заклани живи в леглата. Те... Е, предполагам, че *ти* знаеш всичко за тези неща. Бях там, когато ги намерихме. Дори и да бяха само варвари, пак щеше да ми се доповръща. Един или двама бяха оставени живи; китките и на двете им ръце бяха отрязани, а останалата част от тях беше обгорена. Видях лицето на Александър. Всички си помислихме, че той ще направи същото при първия случай, който му се отдаде. Но не, в него има твърде много гордост. Сега, когато гневът ми се поохлади, се радвам, че не го направи. Така че, можеш да си лежиш тук в безопасност, приятно сгушен с порцията си каша.

– Не знаех – казах. – Съжалявам. – След това продължих да лежа и се завих през глава с одеалото. „Твоят царствен развратник“! Всеки път, когато той побегнеше от бойното поле, си бях казвал: „Кой съм аз, че да

го съдя?“ Но сега аз го осъждах. Дали това е било жестокостта на страхливеца или пък хладнокръвно е дал воля на чувствата си? Кой знае? Не ми стигаше болестта, ами сега и този срам. Аз, който се мислех за човек с положение, защото един цар ме беше избрал. Но той не беше направил дори това. Някакъв сводник го беше направил вместо него. Завих се през глава и се отдадох на мъката.

През одеалото и сподавения си плач чух някой да казва:

– Ей ти, виж какво направи. И без това момчето беше полуживо, а сега го накара да изпадне в конвулсии. Те не са като нас, глупако. Ако той умре от това, горчиво ще съжаляваш. Царят харесва това момче. И с половин око се вижда.

В следващия миг една тежка ръка хвана рамото ми и първият войник (който не трябваше въобще да става от леглото) ми каза да не приемам нещата толкова лично. Вината не била моя. Той ми натика една смокиня в ръката, но имах достатъчно благоразумие да не я ям, макар да се престорих, че го правя. Треската ми се засили и пресуши сълзите ми.

Пристъпът беше остър, но кратък. Когато след два дни започнаха да ни извозват с каруци до следващия лагер, аз вече се възстановявах, макар че състоянието на повечето от ранените се влоши. Войникът с раната от стрелата умря по пътя. Рамото му гангрения. В бълнуването си той призоваваше Царя. Човекът, който лежеше до мен, промърмори, че дори и Александър още не беше победил смъртта.

Младите бързо оздравяват. При следващото преместване на лагера вече бях в състояние да яздя.

През това време бяха настъпили някои промени. Минавах покрай една група от Почетната конница, която се състоеше от каймака на македонците с благороден произход, когато един глас ми извика на персийски:

– Ей, Багоас! Каж ми нещо на гръцки. – Не можах да повярвам на очите си – беше принц Оксатрес, братът на Дарий.

Той беше русоляв, нещо рядко срещано при персийците, и почти не се отличаваше от останалите македонци, макар че беше по-висок и по-красив от който и да било от тях. Не беше попаднал случайно в Почетната конница – с тази чест го беше удостоил самият Александър.

При Иса те се бяха били един срещу друг пред царската колесница. Срещали се бяха и когато Тир падна и Оксатрес отиде при него начело на пратеничеството на Дарий. Като че ли всеки един от тях бе почувствал способностите на другия. А сега, когато Бес заграби короната, Оксатрес беше предпочел Александър, който щеше да му помогне в

кръвното отмъщение, пред това да види убиеца на брат си върху трона.

Оксатрес имаше достатъчно основания да бъде бесен от това отвратително убийство. Едва сега разбрах цялата истина. Набарзан ми беше казал само онова, което знаеше. Убийците бяха прободли Дарий с копията си, бяха заклали двамата му роби, осакатили конете му и го бяха оставили, като решили, че е мъртъв. Но тъй като Александър бил по петите им, те бързали и го наръгали несръчно. Търсейки вода, ранените коне завлачили каруцата, заедно с умиращия Дарий. Докато лежал, покрит с кръв и мухи, той ги чувал как пият, а устата му пресъхвала от жажда. Най-сетне дошъл някакъв македонски войник, който се учудил, че конете са осакатени, а не откраднати. Докато ги оглеждал, той чул стенание. Бил благороден човек – дал на Царя студена вода преди да издъхне.

Александър, който пристигнал твърде късно, хвърлил върху тялото собственото си наметало. Изпратил трупа в Персеполис, за да бъде погребан с царски почести, като първо го предал на Царицата-майка, за да се погрижи за него.

Сега трябваше да мисля за собственото си бъдеще. След като Царят нямаше нужда от мен с моя занаят, трябваше да потърся благоразположението му по друг начин, ако не исках да изпадна до положението на най-обикновен лагерен слуга. Можех да се досетя докъде може да ме доведе това. Така че се огледах за някаква възможност.

Откакто плениха стария му кон Буцефал, Александър беше много недоволен от телохранителите си. Те отговаряха за царските коне. Когато мардийците ги нападнали в горите, телохранителите се бяха оправдали пред Царя, че разбойниците ги превъзхождали многократно по брой. Но той попитал конярите-тракийци и те му казали истината.

Той все още гледаше Буцефал като любимо дете и го извеждаше навън всеки ден, за да не би да се разболе, като стои затворен. Сигурен съм, че си го беше представял как завършва дните си при мардийците като товарно добиче, полуумряло от глад, бито и осеяно с рани от хамута.

Оръженосците, макар и от благородно потекло, бяха новаци, дошли на мястото на техните добре обучени предшественици. Така че Александър вече беше вдигнал ръце от тях. Сега проявяваше много по-малко търпение, отколкото в началото. Те пък, поради невежеството си, не знаеха как да се държат и предизвикваха недоволството и гнева му. Някои бяха намусени, други изнервени и непохватни.

Често за различни поръчки трябваше да ходя до шатрата му. Там свършвах някоя и друга дреболия, от която имаше нужда – желанията

му бяха повече от прости – и го правех без да се суея. Скоро той започна да ми възлага различни задачи, а не след дълго започна да ме държи при себе си, за да съм му постоянно под ръка. Случваше се да го чувам как казва на оръженосците си:

– О, остави това. Багоас ще се погрижи.

Понякога на аудиенция идваха персийци. Отнасях се към тях според ранга им, със съответната степен на уважение, и забелязах, че Александър си вземаше бележка от мен.

Беше рязък и груб с оръженосците си, както офицер се отнася с новобранци, но с мен винаги беше любезен, дори и когато показвах невежество. Всъщност, мислех си аз, той просто е имал нещастieto да се роди между варвари. Такъв човек заслужаваше да се роди персиец.

Струваше ми се дори, че бях доста по-добре на мястото, което заемах, отколкото щях да бъда на това, за което Набарзан ме гласеше. Та кой може да каже колко време ще издържи желанието на един цар? Докато един полезен слуга не се захвърля толкова лесно.

Въпреки това, Александър никога не ме викаше да прислужвам, когато се къпеше или когато се приготвяше за сън. Не се съмнявах, че това се дължеше на онази първа нощ и винаги излизах преди Хефестион да дойде. Предупреждаваше ме Перитас, кучето на Александър, което познаваше походката му и започваше да удря с опашката си по пода.

Предпочитанието на Царя към мен толкова дразнеше телохранителите му, че само неговото присъствие ме спасяваше от обидите им. Бях подготвен за възможна завист, но не и за толкова много грубост. Но си мълчах – не бях закрепил достатъчно собственото си положение, та да мога да кажа на Царя. Освен това, той можеше да си помисли, че съм слаб и изнежен.

При следващия поход тръгнахме към град Задракарта, близо до морето. В града имаше царски дворец. Нямам представа кога за последен път там е ходил персийски цар. Дарий бе имал намерение да се отправи натам. Дворецът беше почистен и украсен, и имаше чара, който притежават старинните неща, макар че изглеждаше грубо направен, а проядените от молци килими бяха заменени с примитивни черги от Скития. Няколко стари евнуси веднага се струпаха около мен с въпроси как Царят харесва да се прави това или онова. Макар че те плесенясваха тук от четиридесет години, все пак беше приятно да чуеш родния си език от устата на хора с твоето положение. Те поискаха да разберат дали трябва да съберат харема, но им казах, че ще е по-добре да изчакат заповедите на Царя. Те ме погледнаха многозначително и не продумаха нищо

повече.

В Задракарта Александър искаше да даде половин месец почивка на войската, да организира игри и представления и да извърши жертвоприношения на своите богове за победа. Междувременно войниците си направиха празник и за предпочитане беше да си се прибрал преди здрач.

Телохранителите също имаха много свободно време.

На втория, или третия ден реших да разгледам двореца. Спомням си, че бях попаднал в някакъв стар вътрешен двор, когато чух тъпия звук на копия, удрящи се в дърво. Те ме бяха видели и бяха излезли навън след мен.

– Хайде, ела, нежно момченце. Сега ще те направим войник – каза един от тях.

Бяха около десетина и наоколо не се виждаше никой друг. Мишената им беше една голяма дървена облицовка с нарисуван в средата скит. Те измъкнаха копията си и ме накараха да хвърля едно. Не бях хващал копие от детството си и не можах дори да уцеля. Те избухнаха в смях. За да се изперчи с храбростта си, един от тях застана пред рисунката на скита, а друг заби по едно копие от двете му страни.

– Ей ти, без топките, твой ред е! – извика някой. – Застани там и гледай да не си подмокриш хубавите панталони.

Застанах пред дъската. Едно копие се заби от лявата ми страна, а друго – от дясната. Помислих си, че са свършили, но те се развикаха, че едва сега започват.

Точно тогава един млад войник от конницата, от бившите телохранители, се появи на двора и ги попита какво правят. Но те извикаха, че нямат нужда от бавачки и той се отдалечи.

След като и тази последна надежда изчезна, се предадох в ръцете на смъртта. Бях сигурен, че искат да ме убият и после да кажат, че е било нещастен случай. Но те най-вече искаха да видят как слабият персийски евнух пълзи в краката им и се моли за милост. Няма да стане, си казах. Точно това те няма да получат. Ще умра такъв, какъвто съм роден – като Багоас, син на Артембарес, и потомък на Араксис. И никой няма да посмее после да каже, че съм умрял като момчето на Дарий.

Така че се изправих и запазих самообладание, докато най-добрият стрелец сред тях се заклатушка като пиян и заби копието си толкова близо, та чак усетих свистенето му. Те бяха обърнати с гръб към портата, водеща към двора. Най-неочаквано видях как тя се отвори. Някакъв човек излезе на двора. Беше Царят.

Той отвори уста да каже нещо, но в този момент забеляза, че един от тях се готви да хвърля и със затаен дъх изчака, докато копие то се заби благополучно. След това се развика.

Никога преди не го бях чувал да говори на непознатия за мен македонски език. И все още никой не ми беше казал, че това е знак за опасност.

Не знам какво каза, но то ги накара да изтърват копията си и да засанат пред него с почервенели лица. След това Александър продължи на гръцки.

– Доста бързо избягахте от мардийците. А се правите на войници срещу едно момче, необучено да борави с оръжие. И още нещо ще ви кажа – като го гледам сега, той ми прилича много повече на истински мъж от който и да било от вас. Веднъж завинаги искам да разберете – очаквам от хората, които ми служат, да бъдат благородни и порядъчни. Забранявам ви да обиждате членове на моето домакинство. Всеки, който не се подчини на тази заповед, ще върне коня си и ще се присъедини към колоната с пешаците. При второ нарушение – двадесет камшика. Разбрахте ли ме? Тогава изчезвайте!

Те отдадоха поздрав, наредиха на куп оръжията си и излязоха. Царят тръгна към мен.

Щях да се просна ничком, но най-близкото копие беше пробилоръкава ми и ме бе приковало към мишената. Той се приближи, погледна, за да се увери, че не съм наранен, извади копие то от дървото и го хвърли. Измъкнах се измежду другите копия и понечих да направя прострацията.

– Не – каза той. – Няма нужда да продължаваш да правиш това – при нас то не е прието. Жалко за хубавото ти палто. Ще ти дам пари да си купиш ново. – Той докосна съдраното място с пръстите си. – Срамувам се от това, което видях. Те са новаци и няхаме време да ги обучим. Но аз се срамувам, че са македонци. Обещавам ти, това няма да се повтори. – Той ме прегърна, погали ме леко, и с усмивка в очите каза:

– Държа се много добре.

Не зная какво бях чувствал до този момент. Може би страхопочитание пред неговия гняв.

Живото пиленце в черупката не познава друг свят. През черупката влиза нещо бяло, но то не знае, че това е светлина. И въпреки това, то пробива бялата черупка, без да знае защо. Светкавица поразява сърчицето му – черупката се счузва.

Ето го моят господар, когото съм роден да следвам, си помислих в

този момент аз.

Бях намерил своя цар.

И ще го имам, си казах, гледайки след него, докато се отдалечава-ше. Ще го имам дори с цената на живота си.

12

Покоите на Царя се намираха над залата за пиршества, а прозорци-те гледаха към морето. Той се радваше на морето, тъй като от дете беше свикнал да бъде близо до него. Продължавах да му прислужвам както преди в шатрата, но както и преди – никога през нощта.

След половин месец отново щеше да тръгне на война. Нямах много време.

В Суза се мислех за опитен и никога не се бях замислял какво липсва на обучението ми. Знаех какво трябваше да правя, когато ме викаха. Но през целия си живот никога не бях прелъстявал някого.

Не че той беше безразличен. Първата ми любов не ми беше отнела всичкия разум – когато очите му срещаша моите, в тях имаше нещо. В негово присъствие се чувствах по-красив – знак, който не може да се съборка. Гордостта му бе това, от което се страхувах. Аз зависех от него и той сигурно си мислеше, че не мога да кажа „не“. Ако знаеше само колко е прав! И все пак, като се има предвид какъв съм бил, какво ли щеше да си помисли той, ако се предложех сам? Можеше да загубя дори това, което имам. Александър никога не купуваше евтина стока.

Телохраниелите неволно ми помогнаха. Той ме държеше все по-близо до себе си. Не зная дали за да порицае злобата им, или защото така искаше да изглежда. Той дори не си направи труда да преброи златото за скъсаното ми палто – просто ми даде една шепа. Поръчах да ми направят нещо, което да ми стои добре, и го облякох, за да чужа одобрението му. Той се усмихна. Насърчен от това, го помолих да докосне сам дрехата, за да види колко е прекрасен платът. За миг ми се стори, че от това може и да излезе нещо. Но уви.

Когато имаше време, Александър много обичаше да чете. Знаех кога трябва да бъда тих. В Суза всички бяхме научени на това. Обикновено седях с кръстосани крака до стената, и гледах небето и кръжашите чайки. Хвърлях му тайно погледи – човек не трябва да гледа втренчено в Царя. Той не четеше на глас, както правят другите хора, а само едва доловимо шептеше. Но усещах, щом спреше.

Той знаеше, че съм там. Долявах го като някакво докосване. Повдигах очи, но той гледаше в книгата си. Не се осмелявах да се приближа и да кажа: „Господарю мой, ето ме.“

На третия ден се състоя жертвоприношението за победата. Александър живееше така просто, че изобщо не предполагах, че обича зрелища. Той яздеше начело на процесията в колесницата на Дарий (открих, че подът ѝ бе повдигнат с една педя), златистата му коса бе увенчана със златен лавров венец, а пурпурният му плащ бе обшит със скъпоценни камъни. Наслаждаваше се на всеки миг от живота. Но на мен не ми се полагаше да бъда там, а през нощта имаше пир, на който той остана до сутринта. Така изгубих още един ден и половината от следващия, защото той стана от сън едва на обед.

Но Ерос, когото още не се бях научил да почитам, не ме изостави. На следващия ден Александър ме попита:

– Багоас, какво мислиш за танцора снощи на вечерята?

– Много е добър, господарю, за човек, който се е учил в Задракарта.

Царят се засмя.

– Той твърди, че се е учил във Вавилон. Но Оксатрес ми каза, че не струвал нищо в сравнение с теб. Защо никога не си ми казвал, че можеш да танцуваш?

Не му признах, че съм си блъскал главата как да намеря удобен случай.

– Господарю, не съм се упражнявал, откакто напуснах Екбатана. Бих се срамувал, ако поискате сега да ме видите как танцувам.

– Защо? Би могъл всеки ден да използваш някоя зала. Сигурно тук ще се намери нещо подходящо.

И той ме поведе из двореца – бяхме само двамата. Минахме през цял лабиринт от стаи, неизползвани сигурно от векове, докато намерим една доста просторна и с добър под. Почистиха я и я излъскаха още преди падането на нощта.

Разбира се, можех да се упражнявам и без музика. Но реших за всеки случай да наема един свирач. Извадих от багажа си украсената си с пайети препаска и разпуснах свободно косата си.

По някое време усетих, че музикантът засвири неуверено и хвърли поглед към вратата. Аз, разбира се, бях твърде погълнат от танца си, за да обърна внимание на това. Завърших със забавеното салто назад. Когато стъпих отново на краката си, там нямаше никой.

По-късно същия ден отново седях в стаята на Александър, докато той четеше книгата си. Изведнъж приятният му шепот престана да се

чува. В стаята настана тишина. Престраших се.

– Вървите на сандала ви са развързани, господарю.

И коленичих до него.

Почувствах с гърба си, че той погледна надолу. В следващия миг и аз сякаш да погледна нагоре. Но точно тогава кучето Перитас започна да удря с опашката си по пода.

Тъй като бях разхлабил нарочно вървите, трябваше отново да ги завържа. Така че Хефестион влезе в стаята, преди да успее да се измъкна. Поклоних се, а той весело ме поздрави и погали кучето, което се умилкваше около него.

Така свърши и петият ден от петнадесетте, които имах.

На следващата сутрин Александър отиде на лов за птици в бластистите местности край морето. Реших, че ще отсъства целия ден, но той се върна доста преди залез слънце. Когато излезе от банята (където продължаваше да не ме вика да прислужвам), той се обърна към мен:

– Багоас, няма да стоя до късно на вечеря. Искам да започнеш да ме учиш на персийски. Ще ме изчакаш ли горе?

Изкъпах се, облякох си най-хубавите дрехи и се опитах да ям. Той вечеряше само с няколко приятели и не се нуждаеше от мен. Отидох в стаята му и зачаках.

Когато дойде, той се спря на вратата. Ужасно се уплаших да не би да е забравил, че ме повика. Но той се усмихна и влезе вътре.

– Добре. Значи си тук. – (Къде другаде? Обикновено той никога не казваше такива неща.) – Занеси онзи стол до масата, докато намеря книгата.

Тези думи ме смутиха.

– Господарю, не можем ли да минем без книга? – Той повдигна въпросително вежди. – Много съжалявам, господарю, но аз не мога да чета.

– О, това няма значение. Никога и не съм мислил, че можеш. Книгата е за мен. – Той я намери и каза:

– Ела, седни тук.

Между нас имаше около три стъпки разстояние. Столовете направи объркаха плановете. Като седи на тях, човек се чувства като в капан и не може да се примъкне по-близо. Погледнах със съжаление към дивана.

– Ще работим по следния начин – продължи той. – Аз ще прочитам една гръцка дума и ще я записвам. Ти ще ми я казваш на персийски и аз ще записвам както звучи. Така е правил Ксенофонт – човекът, който е

написал тази книга.

Книгата беше стара и толкова използвана, че разкъсаните ѝ краища бяха скърпени с туткал. Александър я отвори нежно.

– Избрах точно тази заради теб. Тя описва живота на Кир³⁰. Вярно ли е, че произхождаш от неговото племе?

– Да, господарю. Баща ми беше Артембарес, син на Араксис. Убиха го след смъртта на Цар Арсес.

– Научих за това – каза той и ме погледна със състрадание. Мина ми през ум, че само Оксатрес е могъл да му каже това. Значи, Александър сигурно е разпитвал за мен!

Над масата висеше на верига един огромен стар полилей със закачени в кръг малки свещници. Многобройните пламъчета правеха сенките под ръцете на Царя двойни и тройни, а светлината докосваше скулите му. Но не и очите. Беше малко зачервен, макар да усещаш, че на вечеря не беше пил повече вино от обикновено. Наведох главата си към книгата с непознатите за мен заврънкулки, за да може и той да ме погледне.

Какво мога да сторя, трескаво си мислех. И защо въобще той пожелала да седнем на тези глупави столове, което съвсем не е това, което иска. И какво трябва да направя, за да се измъкнем от тях? Полека-лека си припомних някои от нещата, казани ми от Набарзан. *Замислих се дали и той въобще някога е прелъстявал друг?*

– От момчешките ми години – прекъсна мислите ми той, – за мен Кир е пример за всички царе, така както Ахил е пример за всички герои. Знаеш ли, аз отидох да видя лично гробницата му. Разказвали ли са ти някакви истории за него?

Ръката му лежеше много близо до моята. Исках да я хвана и да кажа: „Какво ме интересува Кир? Кир не може ли да почака?“. Реших, че Александър е раздвоен, иначе не бихме седели по този начин. Ако сега го изпусна, си мислех, може би ще бъде завинаги.

– Баща ми разказваше, – започнах аз, – че някога имало един жесток цар на име Астиаг³¹. Магите предрекли, че синът на неговата дъщеря ще му отнеме трона. Тогава той предал бебето на един царедворец на име Харпаг, за да го убие. Но бебето било много красиво и той не могъл да го стори със собствените си ръце. Така че го дал на един овчар, за да

30. Става дума за книгата „Киропедия“ („Възпитанието на Кир“), написана от Ксенофонт – Бел. прев.

31. Астиаг – последен цар на Мидия (585–550 г пр.Хр.), победен от персийския цар Кир през 550 г. пр.Хр., който превзема столицата Екбатана и присъединява цяла Мидия към Персия – Бел. прев.

го остави в планината; където то щяло да умре. Човекът отишъл първо в дома си. Неговото собствено дете било умряло и той сварил жена си да плаче. „Остаряваме – вайкала се тя, – кой ще ни гледа и храни?“ Тогава овчарят ѝ рекъл: „Ето ти един син. Но това трябва да остане в тайна завинаги.“ Той оставил детето, облякъл умрелия си син и царските дрехи и го занесъл в планината. И когато чакалите го изгризали така, че никой не би могъл да го познае, занесъл трупа на Харпаг. И Кир израснал като син на овчаря. Той бил смел като лъв и красив като юнско утро и останалите момчета го направили техен цар. А когато станал на дванадесет години, Цар Астиаг чул за него и решил да изпрати свои хора да го видят. По външен вид Кир вече приличал на истинското си семейство. Тогава Астиаг принудил овчаря да проговори. Царят поискал да убие момчето, но Магите го уверили, че щом момчето е станало цар на децата, това е развалило предсказанието. Така Кир бил изпратен обратно в дома на овчаря. Но Царят стоварил отмъщението си върху Харпаг – сниших гласа си до шепот, точно както правеше баща ми, когато разказваше историята. – Той убил сина му, опекар месото му и го поднесъл на Харпаг за вечеря. И когато Харпаг го изял, Царят му показал главата на момчето. Тя била в една кошница.

Още не бях свършил, но нещо ме накара да спра. Александър ме гледаше така, че сърцето ми едва не спря.

Цялото ми тяло казваше: „Винаги ще те обичам“, докато езикът ми в същото време промълви:

– Това има ли го в книгата Ви, господарю?

– Не. Но Херодот го е писал в една своя книга. – Той бутна назад стола си и отиде до прозореца, който гледаше към морето.

Благодарих му на ум, че и аз можех да стана. Дали ще ме накара отново да седна? Писарите, които пишеха писмата му, трябваше да седят, докато той се разхождаше из стаята. Но Александър не каза нищо. Обърна се и дойде до мястото под лампата, където стоях с гръб към стола си.

– Трябва да ми казваш – рече след малко той, – когато произнасям неправилно някоя персийска дума. Не се страхувай да ме поправяш. Иначе никога няма да се науча.

Пристъпих към него. Косата ми беше паднала върху раменете. Той вдигна ръка и я докосна.

– Моят господар добре знае, – казах тихо аз, – че трябва само да го поиска.

Ерос беше хвърлил мрежата си със силната хватка на един

истински бог и прибираще улова си, без повече да му се противопоставят. Ръката, докоснала косата ми, се плъзна под нея.

– Ти си тук под моето покровителство – каза Александър. – Нямам право да искам нещо от теб, ако не го желаеш.

При тези думи, без всякакво уважение към свещената особа на Царя, обвих и двете си ръце около врата му.

Това беше краят на неговите преструвки. И ето че бях – в единствената от толкова много други прегръдки, за която някога съм полагал усилия.

Не казах нищо. И без това бях отишъл твърде далеч от мястото, което ми се полагаше. Всичко, което исках да кажа, бе: „Имам само едно нещо, което мога да ти дам, но то ще бъде най-хубавото, което, някога си получавал. Просто го вземи. Това е всичко.“

Той все още се колебаеше. Не от нежелание – това беше сигурно, а от нещо друго – може би от неловкост. Тази мисъл нахлу неочаквано в главата ми – къде е живял той – един войник? Та той не знае нищо повече от това, което знае едно обикновено момче!

Замислих се за неговото прочуто въздържание, което предполагах, че означава единствено, че не изнасилва пленниците си. Мислех за всичко това, когато той отиде до външната врата, за да каже на охраната, че ще си ляга и няма нужда от никого. (Сигурен съм, че те са се хванали на бас дали ще изляза.). Докато отивахме към спалнята, само едно нещо се въртеше в главата ми: „Всички други винаги са знаели какво е искал той. Ще трябва ли да го открия вместо него? Не познавам обичаите им... Мога да престъпя това, което е позволено... Той трябва да ме обича... иначе ще умра.“

Перитас, който се беше вдигнал от ъгъла си и ни беше последвал, се сви при краката на леглото, където бях длъжен да поставям дрехите си, за да не би гледката им да обиди Царя. Но Александър се изсмя:

– Кой пък е измислил подобна глупост? – и в края на краищата моите дрехи се оказаха на пода в една купчина с неговите.

Леглото беше много старо и величествено, направено от позлатено кедрово дърво. Беше настанало време да му поднеса царската персийска трапеза, както той сигурно очакваше от момчето на Дарий. Бях я приготвил заедно с всички подправки. Но въпреки че в професията си се чувствах стар като света, сърцето ми, което никой не беше обучавал, бе младо и то изведнъж надделя над мен. Вместо да предложи пикантни подправки аз просто го сграбчих, точно както бе направил войникът с раната от стрелата, и изрекох такива безразсъдства, че и днес, когато си

спомня за тях, се изчервявам. Когато се усетих, че говоря на персийски, ги повторих на гръцки. Казах, че съм си мислил, че никога няма да ме обикне. Не го молах да ме взема със себе си навсякъде, където отива – не се осмелявах да искам чак това. Бях като пътник в пустинята, достигнал до заветния кладенец с вода.

Сигурно последното нещо, което той някога беше искал, бе да бъде изяден жив по този начин. Съмнявам се дали разбра дори и една дума от това, което казвах, сгушен в раменете му.

– Какво те безпокои? – попита той. – Кажи ми, не се страхувай.

Повдигнах глава и казах:

– О, съжалявам, господарю мой. Нищо няма. Това е само любов.

– Това ли е всичко? – той положи ръка върху главата ми.

Колко глупави са били всичките ми планове. Трябваше да се замисля повече, като виждах как раздава на масата най-добрата храна, а самият той остава без нищо. Той не искаше да получава удоволствия за себе си от гордост и от ревност към свободата си. А аз, който знаех само това, което бях виждал, не можех да го обвинявам. И въпреки всичко, и той получаваше нещо от тези празни блюда. Александър обичаше да дава – почти до безразсъдство.

– Само любов? – продължи той. – В такъв случай няма защо да се терзаеш. И двамата изпитваме достатъчно един към друг, за да ни стигне.

Още нещо трябваше да забележа на масата: *той никога не искаше и не си позволяваше да изтръгне насила нещо от друг*. Като изключим Оромедон, който не влизаше в сметката, Александър беше най-младият мъж, с когото някога съм бил в леглото. Независимо от това прегръдката му стана съвсем друга, когато си помисли, че съм обезпокоен. Сигурно бе готов да изостави всичко и да чуе цялата история, ако имаше такава. Всъщност, хората научаваха достатъчно бързо, а някои от тях и на собствения му гръб, че Александър би направил всичко в замяна на предложената му обич.

Той наистина искаше от мен любов. Не можех да повярвам на това щастие. По-рано никой не беше искал от мен това. Някога се гордеех, че мога много добре да доставям наслада – това беше професията ми. Но никога не съм знаел какво е да го правиш с удоволствие. Той се оказва съвсем не толкова невеж в тези неща, колкото предполагах. Просто това, което знаеше, бе много обикновено. Но той бързо се учеше. Смяташе, че всичко, на което го научих през онази нощ, откриваме заедно по някаква щастлива хармония на душите ни. Всъщност, така започна да

ми се струва и на мен.

След всичко, което се случи, той остана да лежи като мъртъв. Знаех, че не спи и започнах да се чудя дали това не означава, че трябва да си ходя. Но той ме придърпа обратно, без да изрече нито дума. Продължих да лежа тихо. Тялото ми трептеше като струна на арфа. Насладата бе толкова пронизваща, колкото болката преди.

Най-после той се обърна и съвсем тихо, сякаш е бил дълго време сам, каза:

– Значи, те не са получавали това от теб?

Измънках нещо, не си спомням какво.

– А след това – продума той, – това кара ли те да се чувстваш тъжен?

– Не – прошепнах, – Това, което стана днес, не ми се беше случвало преди.

– Наистина ли? – Той взе лицето ми в ръцете си, за да ме погледне на светлината на лампата. После ме целуна и каза:

– Дано предзнаменованието бъде щастливо!

– Но ти си тъжен – рекох, след като събрах смелост.

– Така е всеки път за известно време. Не ми обръщай внимание. За всички хубави неща трябва да се плаща независимо дали преди или след това.

– Аз ще се науча как да те предпазвам от мъката.

Той почти се засмя тихичко.

– Твоето вино е твърде силно, скъпи мой, за да може да се пие често.

Бях поразен. Всички други мъже, които познавах, винаги искаха все повече и повече от това, което получаваха.

– Но ти си силен като млад лъв! – казах аз. – Сигурен съм, че това не е слабост на тялото.

Той повдигна вежди и аз се уплаших да не съм го ядосал. Но той само каза:

– Добре, учени докторе, тогава кажи ми какво е то.

– То е като лъка, господарю. Най-здравият лък е този, който измолява, освен ако не е разхлабен. Лъкът трябва да си почива. Също и духът на война.

– А-а, така казват. – Той взе между пръстите си един кичур от косата ми. – Колко е мека! Никога не съм докосвал толкова прекрасна коса. Вие боготворите ли огъня?

– Да, господарю.

– Имате право, огънят е божествен.

Александър спря – търсеше думите, но те не бяха необходими. Разбрах го. Положих главата си в знак на покорство и казах:

– Нека моят господар никога не се отклонява от своя път заради мен. Нека ми позволи да бъда като чашата с вода, изпита набързо на обед, и аз ще бъда щастлив.

Той протегна ръка към затворените ми очи и докосна клепките ми.

– А, не. Така ли трябва да ти се отплащам? Стига толкова, иначе и двамата след малко ще се разплачем. Кой говори за обед? Та луната едва изгрява. Тази нощ няма нужда да бързаме.

По-късно, когато луната се вдигна високо, а той лежеше заспал, аз се облегнах, за да го гледам. Възбудата на духа и възторгът ме държаха буден. Лицето му беше гладко и красиво. Той бе удовлетворен и тялото и духът му бяха в хармония. Макар че виното е силно, си помислих, ти ще се върнеш за още.

Какво беше казал Набарзан? *„Нещо, което винаги е искал, но не го е съзнавал.“* Каква хитра лисица! Как е могъл да се досети?

Ръката на Александър, почерняла от слънцето, лежеше разголена, както и рамото му, което беше млечно-бяло, като изключим вдлъбнатата рана, причинена от катапулта при Газа. Мястото бе избледняло. Сега имаше цвета на разрежено вино. Докоснах го нежно с устни. Той спеше дълбоко и не ме усети.

Изкуството ми едва ли би струвало много, ако един път разбрал, не можех да го водя. Един малък облак замрежи луната. Спомних си онази първа нощ в шатрата му – как Хефестион влизаше и излизаше, когато си поиска и се държеше толкова мило с мен, колкото и с кучето. Толкова ли уверен беше в положението си, че да не се замисля за мен? Толкова уверен, че чак да не му пука? „Не можеш да познаеш какво направих снощи.“ „Разбира се, че мога. Спал си с момчето на Дарий. Знаех, че не след дълго ще го направя. И какво – беше ли добър?“

В съня си Александър изглеждаше красив, устата му беше затворена, дишането му тихо, тялото му свежо и приятно. Стаята миришеше на любов и кедрово дърво, с едва доловим дъх на сол от морето. Есента приближаваше и нощният вятър духаше от север. Придърпах одеалото, за да го завия по-добре. Без да се събуди, той се размърда към мен в огромното легло, търсейки топлина.

Гсуших се в прегръдката му и си помислих: „Ще видим кой ще победи, Хефестион! През всичките тези години ти си направил от него момче. Но с мен той ще бъде мъж.“

Новината веднага се разпространи. Александър прие това спокойно. Когато трябваше, той можеше да пази тайна, но никога не е бил по-таен. Той не скриваше, че присъствието ми му доставя удоволствие, но не даде никакъв повод за подигравки. Беше горд от поведението си, макар че за него всичко беше ново. Сега аз му прислужвах в банята. Той свикна да отпраща останалите. Един или два пъти, докато стоях на вечеря до стола на Царя, улавях, че Хефестион ми хвърля погледи. Но той не показваше с нищо друго мнението си и продължаваше да влиза и излиза толкова свободно, колкото и преди. Нямахме начин да разбера какво казва, когато излизах от стаята – стените на двореца в Задракарта са дебели четири стъпки.

Александър никога не ми проговори за него. Не си правех илюзии по този въпрос. Хефестион не беше забравен. Той просто беше недосегаем.

Замислих се за стария кон на Царя, заради който той бе готов да разруши цяла провинция, независимо че този кон никога вече нямаше да го носи в битка. Това е същото, рекох си. Той никога не се отвръща от обичта – това не му е присъщо. Хефестион не се беше наредил толкова зле. Ако красивото момче, което си прегърнал в купата сено, на осемнадесет години стане командир на конницата и все още е твое момче, нямаш какво толкова да се оплакваш. Ако то продължи напред и стане Фараон или Велик Цар, със съкровищата на Вавилон, Суза и Персеполис, положени в краката му, ако е обожаван от най-смелите войници в света, няма ли да е чудесно, ако разбереш, че той вече не е момче и иска да има свое момче? Колко ли време е минало, се чудех, откакто те двамата са се почувствали много повече от обикновени любовници? Откакто може би Александър за последен път е яздил Буцефал в сражение? И все пак...

Но с идването на нощта грижите ме напускаха. Сега Александър знаеше какво иска, а аз знаех по-добре от него как да го получи. Понякога, когато танцувах, просто надминавах себе си и не можеш да сбъркаш. Това беше същото.

Една нощ, когато през широкия прозорец лунната светлина проблесна и докосна нещо златно в спалнята, си спомних моята стара стая в двореца в Суза и зова на моите мечти: „Красив ли съм? Това е само за теб. Каж ми, че ме обичаш, защото не мога да живея без любов.“

Винаги съм вярвал, че този зов е магически.

Съмнявам се, че някога през живота си Александър е лежал с някого, към когото да не е чувствал привързаност или обич. Той винаги имаше нужда от любов, така както палмовото дърво има нужда от вода – любовта на армията, на градовете, на победените врагове – нищо не му беше достатъчно. Но както всеки ще ви каже, това го правеше незащитен от фалшиви приятели. И въпреки всичко, нито един човек не е обожествяван след смъртта си, когато престане да бъде опасен, ако не са го обичали приживе. Александър не можеше да живее без обичта на другите и никога не прощаваше на тези, които са го измамили. Защото той самият никога не злоупотребяваше с обичта, ако му я даваха с цялото си сърце, нито пък презираше този, който му я дава. Той я приемаше с благодарност и се чувстваше обвързан от нея. Трябваше да го разбира.

Доставяше му неизмеримо удоволствие да мисли, че ми е дал това, което Дарий не можа. Затова никога не му казах, че Дарий не си е и помислял за подобно нещо. Александър винаги искаше да превъзхожда съперниците си.

Все още обаче когато желанието биваше удовлетворено, той потъваше в бремето на мислите си и аз не смеех да наруша усамотението му. Въпреки това, аз исках да му се отблагодаря за неговия лечебен дар. Прокарвах пръст от веждите му надолу до гърлото и той се усмихваше, за да ми покаже, че не е нито сърдит, нито неблагодарен.

Една нощ, като си спомних книгата, която ми беше показал и на която отдаваше голямо значение, аз му прошепнах нежно в ухото:

– Знаеш ли, господарю мой, че Великият Кир някога е обичал едно момче от Мидия?

Като чу името, лицето му просветна и той отвори очи:

– Наистина ли? И как са се срещнали?

– Кир спечелил голяма битка срещу мидийците. А вечерта отишъл на бойното поле да види убитите и забелязал момчето, което било тежко ранено и лежало до мъртвия си баща. Като видяло Царя, то казало: „Направи с мен каквото искаш, но моля те, не обезобразявай тялото на баща ми – той остана верен на дълга си.“

Кир отговорил: „Аз не правя такива неща. Баща ти ще бъде погребан с почести.“ И въпреки че момчето лежало в собствената си кръв, Царят го обикнал. Тогава то вдигнало поглед към Кир, когото преди това било виждало само отдалеч, и си казало: „Това е моят Цар.“ Кир наредил да го пренесат от бойното поле и да се погрижат за него. А покъсно го дарил с любовта си. И момчето му останало вярно до гроб, а

между Мидия и Персия настанал мир.

Бях приковал цялото внимание на Александър. От предишната му меланхолия нямаше и следа.

– Никога не съм знаел това – каза замислено той. – Коя е била тази битка? И как се е казвало момчето?

Назовах някакво име – любовта даваше крила на въображението ми.

– Разбира се, – добавих аз, – в нашата част на света хората са пълни с такива стари истории. Не зная дали всички те са истински.

Бях измислил всяка една дума от тази история и щях да го направя още по-добре, ако знаех повече гръцки. Доколкото знам, през целия си живот Кир никога не е обичал момче.

Но магическите ми думи бяха заработили.

Спомних си още няколко приказки – истински или измислени, които се разказваха в провинция Аншан.³²

Малко по-късно той каза, че дори и момчето на Кир не е било по-хубаво от момчето на Александър. И заспа с усмивка.

Още на следващия ден Александър отново извади книгата и започна да ми я чете. Успях да го задържа при себе си цял час. Той ми обясни, че харесал книгата още като момче и че тя му разкрила душата и характера на един истински владетел.

Може да е било и така. Но ако книгата е била написана, с цел да покаже Кир такъв, какъвто е бил, то самият Кир сигурно би се изненадал, ако можеше да я прочете. Авторът ѝ не е бил учен персиец, който се е ровил в архивите и е разговарял с ветерани от неговото племе, а някакъв наемен гръцки войник, който по времето на Артаксеркс, се е сражавал на страната на Кир Млади³³ срещу Царя. След като успял да преведе хората си невредими обратно в Гърция, и след всичко, което преживели, няма нищо чудно, че гърците повярвали във всички истории, описани там.

Естествено, Александър ми прочете само любимите си откъси.

32. Аншан – една от областите в древен Елам (дн. югозападен Иран), където около VII–VI век пр.Хр. се образува племенен съюз на племената парсуа, вероятни прародители на древните перси. Кир II нарича себе си „цар на Аншан“ и „цар на Парсу“ (Персия). – Бел. прев.

33. Кир Млади – брат на персийския цар Артаксеркс II (404–359 г. пр.Хр.). Като сатрап на Фригия и Кападокия той се опитал да превземе престола на брат си и предприел поход (401 г. пр.Хр.) срещу него с 10 000 гръцки наемници. Бил разбит и загинал в сражението при Кунакса. Войната и завръщането на гръцките наемници са описани в книгата „Анабазис“ от Ксенофон, който участвал в похода. – Бел. прев.

След такава нощ не зная как бих държал очите си отворени, ако вместо с Александър бях с някой друг. И двамата бяхме недоспали. Можех да гледам лицето му непрекъснато и той така и не разбираше кога преставах да го слушам. Но винаги усещах когато стигнеш до нещо, което особено обичаше.

– Не всичко тук е истина – каза той. – Разбрах това, след като дойдох в Персия. Вашите войници не се обучават в казарми, нали?

– Не, господарю. Бащите ни ни учат да воюваме.

– И момчетата ли?

– Да, те се сражават наравно с целия род на бащите си.

– Така и предполагам. Ксенофонт прекалено много харесва държавата на спартанците. А истина ли е, че Кир е обичал да споделя най-добрите ястия заедно с приятелите си?

– О, да, господарю. Оттогава насам това се е превърнало в знак за уважение.

Значи, ето *къде* Александър беше открил този обичай! Този човек Ксенофонт трябва да е бил в Персия достатъчно дълго, за да го разбере. Толкова бях развълнуван, че едва не се просълзих.

Александър ми прочете и един откъс, описващ как благородниците избрали за Кир най-прекрасната от благородните дами от пленниците. Тя плачела за мъртвия си съпруг, но когато Кир разбрал, че мъжът ѝ е жив, не пожелал дори да види лицето ѝ. Настанил я на почетно място в собственото си домакинство и пратил известие на съпруга ѝ. А когато той дошъл да се предаде и да се заклъне във вярност, Царят я извел и лично им съединил ръцете. Докато Александър четеше, изведнъж осъзнах, че това е същото, което беше решил да направи за Дарий и Царицата. Ето защо той беше оплакал смъртта ѝ. Видях как си беше представял всичко, точно като в книгата, и се замислих за каруцата, покрита с кожи, и за възглавниците с капещата от тях кръв.

Той вече не водеше със себе си харема. Още преди да пристигна, Александър беше настанил Царицата-майка заедно с принцесите в Суза.

Един цар, се казваше някъде в книгата, *трябва не просто да доказва, че е по-добър от тези, които управлява; той трябва да ги омагьосва с обаянието си.*

Обърнах се към него:

– Нека кажа това на персийски – и двамата се усмихнахме един на друг.

– Трябва да се научиш да четеш гръцки – каза ми Александър. – Това, че не можеш да четеш, е голяма загуба за теб. Ще ти намеря добър

учител. Но не Калистен – той се мисли за твърде велик.

Няколко дни четяхме заедно книгата за Кир и той често ме питаше дали това или онова е вярно. Александър толкова я обичаше, че никога не посмях да му кажа, че този гръцки разказвач, родом от Атина, където не са имали царе, си е изградил образа на мечтания цар и му е дал името Кир. Но ако в книгата имаше грешки свързани с персийските обичаи, винаги му казвах, за да не се постави в неудобно положение пред сънародниците ми. А когато четеше на глас някое правило или предписание, което беше оформило характера и начина му на мислене, винаги казвах, че то се разказва като легенда в Анشان и се приписва на устата на Кир. Нищо не може да се сравни с това да доставяш радост на човека, когото обичаш.

– Като момче са ме учили погрешно – каза веднъж Александър. – Не искам да те оскърбявам с това, което ме караха да мисля за персийците. Предполагам, че старецът, който ме обучаваше, продължава да говори същите неща в школата си в Атина. Тази книга за Кир ми отвори очите, когато бях на петнадесет години. Истината е, че всички хора са божии чада. Бог прави най-добрите от тях повече свои, отколкото останалите, и те могат да бъдат открити навсякъде, не само в една страна. – Той ме докосна с ръка.

– Истина ли е казано – продължи Александър, – че Кир се е съюзил с мидийците, за да победи асирийците. Херодот твърди, че е водил война срещу мидийците.

– Истина е, господарю мой. Всеки персиец ще го потвърди.

Александър продължи да чете:

„Той властвал над тези народи, макар и те да не говорели същия език като него, нито пък имало народ, който да говори езика на друг народ. И въпреки това, той успял да вдъхне такова страхопочитание към себе си, че никой не смеел да му се противопостави. И той можел да възбуди у тях толкова силно желание да му се поправят и угодят, че те всички пожелали да бъдат водени от Неговата воля.“

– И това е истина – казах аз. – И ще си остане такава.

– Странно, той не е направил мидийците васали на персийците и въпреки това ги е управлявал като техен цар.

– Да, господарю. – Бях дочул, че някои от главните мидийски аристократи се вдигнали на въстание срещу Астиаг заради неговата жестокост. По всяка вероятност те са сключили договор с Кир и са воювали заедно. Впоследствие той е спазил този договор, защото е бил човек на честта.

– Вярно е – продължих, – Кир направи от всички нас едно царство.

– Така е трябвало и да бъде. Кир не е създал държава от победени и победители, а една велика империя. Той е избирал хората според това какъв е всеки един от тях, а не според хорските приказки, клюки или според глупавите суеверия... Хм, мисля, че не му е било трудно да убеждава победените. Но да убедиш победителите – това вече е нещо.

Зяпнах от изумление.

Защо, мислех си, Александър иска да следва Кир дори и в това. Едва ли за да го надмине, тъй като Кир е бил обвързан с договор, а Александър е свободен... А и аз бях първият персиец, на когото той казваше това.

Доста време беше минало, откакто за последен път си бях спомнял баща си ясно. Но сега отново ми се яви лицето му, благославящо моите бъдещи синове. Може би в края на краищата думите му не са били празни приказки.

– Ей, – каза Александър, – кажи ми за какво мислеше, какво ти мина през главата?

– Че плодовете на мечтите надживяват плодовете на семето.

– Ти си прозорлив. И аз често съм си мислил това.

Но аз не му казах: „Не, аз съм евнух, който се старае, доколкото може, да извлече полза от това“, а му разказах всичко за Новогодишните празненства, които Кир беше започнал като празник на Приятелството. Разказах му и как повел племената да завладеят Вавилон, а мидийците и персийците си съперничели кой ще покаже повече храброст пред него. Понякога, от нетърпение и пламенност, аз се запъвах в своя гръцки, търсейки думата, но той казваше:

– Няма нищо. Разбирам какво искаш да кажеш.

През деня около него винаги имаше хора и врява. Но през нощта сякаш идвах при него като момчето на Кир, а не като момчето на Дарий. Той се унасяше усмихнат и забравяше за неприятностите и грижите. И тогава си казах: „Ето едно нещо, което аз направих за него, а Хефестинон не успя“.

Своенравно е сърцето. Дарий нито ми беше предлагал любов, нито беше искал. Но аз чувствах, че трябва да му бъда благодарен за всичко, което ми беше дал – за коня, за огледалото, за гривната. А сега, при тези богатства, аз измъчвах душата си, защото преди мен е имало друг. Аз исках да го имам целия.

По всякакъв друг начин, освен с думи, Александър ми показваше, че с мен изпитва много повече удоволствие, отколкото с който и да било

друг преди мен. Той беше твърде великодушен, за да омаловажава това. Но думите никога не бяха изречени и аз добре знаех защо. Това би опетнило верността.

„Никога не бъди досаден“ ми беше казал Оромедон преди много време. „Никога, никога, никога. Това е най-бързият път към мръсните улици навън. *Никога*.“ И той, който винаги беше нежен като коприна, внезапно ми беше издърпал косата така, че да ме накара да изскимтя. „Направих това заради теб“, беше казал, „за да те накарам да го запомниш“.

Никои не може да притежава боговете. Но има хора, които боговете избират, за да ги направят по-богоподобни от останалите. Запомних това.

Имаше моменти, когато бях готов да го сграбча с двете си ръце и да извикам с всичка сила: „Обичай ме повече от всичко! Кажи ми, че обичаш най-много мен! Кажи, че ме обичаш повече от всичко друго на света!“

Но аз помнех.

Изправен до стената на залата за аудиенции и Задракарта, аз го наблюдавах как приема македонците Той ги посрещаше без всякакви формалности и се разхождаше сред тях като равен.

„Ти си музикант“, ми беше казал Оромедон „Всичко, от което се нуждаеш, е да познаваш инструмента си“. Но Оромедон имаше предвид по-прости инструменти. А тази арфа имаше много струни и някои не бяха предназначени аз да свиря на тях.

И все пак ние бяхме в съзвучие.

Такива неща ми се въртяха в главата, когато влезе един вестоносец с връзка писма от Македония. Царят ги взе и седна да ги чете на най-близкия диван, както правят обикновените хора. Той продължаваше да върши тези неща. Копнеех да мога да му кажа, че те му нанасят вреда.

Докато преглеждаше писмата, Хефестион пресече залата и седна до него. Останах с отворена уста – това надминаваше всички останали дързости. Но Александър просто му даде да държи някои от свитъците.

Двамата не бяха много далеч от мен. В момента, в който вземаше най-дебелото от писмата, чух Царя да казва:

– От майка ми – и въздъхна дълбоко.

– Прочети го и свършвай с тази неприятна работа – каза Хефестион.

Макар и да го мразех, можех да разбера защо Майката на Дарий се беше объркала, и беше отдала царските почести на него. Според нашите

персийски канони той ѝ се беше сторил по-красив и по-представителен: висок, с черти, близки до съвършенството. Когато лицето му беше спокойно, то изглеждаше сериозно, дори печално. Косата му беше с цвят на блестящ бронз, макар и доста по-груба от моята.

Междувременно Александър беше отворил писмото на Царица Олимпиада. А Хефестион, облегнал се свободно върху рамото му, го четеше заедно с него.

Обзе ме горчивина, защото осъзнах, че това беше смутило дори и македонците. Мърморенето им достигна до мен.

– Този за какъв се мисли?

– Е, хайде, всички знаем. Но не е необходимо да го показва толкова явно.

Един от старите войници, които се отличаваха с брадите си и с невъзпитаното си държание, се обади на висок глас:

– Щом Хефестион може да го чете, защо и ние да не можем да го чуем?

Александър вдигна глава. Той обаче не повика охраната, за да арестуват нахалника. Дори не го смъмри. Просто извади пръстена си с печата, обърна се усмихнат към Хефестион и постави върху устните му царския печат. После и двамата се върнаха към писмото.

Винаги можех да се движа безшумно и лесно, дори и когато бях заслепен от сълзи. Никой не забеляза как се измъкнах. Втурнах се към конюшните и се отправих в галоп извън града, към блатата до морето, подплашвайки цели облаци от черни като мислите ми птици. На връщане към двореца мрачните ми мисли се наредиха като врани, накацали върху бесило. Няма да мога да живея, рекох си, докато този човек ходи по земята. Той трябва да умре.

Размишлявах върху това, докато водех коня си през пясъчните дюни. Още като момчета те се бяха обрекли един на друг и докато този човек беше верен, Александър би се чувствал обвързан. Той ще го предпочита пред всичко друго на света, казах си, макар че в сърцето си обича най-много мен. Направо се пържех жив в огън. Не! Само едно нещо ще свърши работа срещу Хефестион. Ще го убия!

Реших да отида на следващата сутрин на пазара на просяците и да си купя стари дрехи. Щях да се преоблека някъде навън и да скрия истинските си дрехи в пясъка. После щях да увия главата си с парче плат, за да скрия безбрадото си лице, и да потъна в малките улички под крепостната стена. А там да намеря някой билкар, който няма да задава въпроси. Реших, че не след дълго ще успея да се добера до виното или

храната му.

Така стигнах до конюшните, повиках един коняр да се погрижи за коня ми и се върнах обратно в залата, за да наблюдавам Хефестиони да си мисля: „Скоро ти ще умреш.“

Стоях тихо, прилепен до стената, и отново премислях плана си. Ще купя отрова – дотук добре. В стъкленица ли да бъде или в торбичка? Но къде ще я пазя? В дрехите си? На врата? И колко дълго ще се наложи да я крия?

Постепенно ентузиазмът ми се поохлади и започнах да мисля за хилядите случайности, които можеха да ме разкрият. Предвкъвах едно по едно тези дребни нещица, и тогава изведнъж в главата ми като светкавица проблесна най-важното. Ако открия отрова у мен, кой ли не би се усъмнил, че тя е предназначена за Царя? Та аз бях доведен при него от човек, който вече беше убил един цар.

И тогава те щяха да измъкнат Набарзан от дома му и да го разпънат редом с мен. Дълго щяха да ме помнят – персийското момче, курвата на Дарий, което направило на глупак великия Александър. Така той щеше да ме запомни – със сигурност. Не, по-скоро аз самият бих глътнал отровата, макар и само мисълта за това да изгаряше вътрешностите ми като бушуващ пожар.

Аудиенцията на македонците беше завършила. Сега залата беше пълна с персийци. Тяхното присъствие ми напомни чий син съм аз. Какво си бях наумил? Да убия един честен и предан човек само защото беше застанал на пътя ми? По същия начин и братята на Цар Арсес му бяха предани и пречеха на друг един Багоас. А също и баща ми.

Следващия път, когато видях Хефестион близо до Царя, си казах: „Е, ако искам, мога да те убия, но имаш късмет, че няма да се унижа чак дотам.“

Бях достатъчно млад, за да може тази мисъл да ме накара да се почувствам по-добре. И твърде изпълнен със собствените си грижи, за да се замисля за неговите.

Това, което беше имал той, никога вече нямаше да принадлежи на някой друг. Неговите претенции бяха удовлетворени. Как можеше да иска още? Възможно е и да е поискал от своя възлюбен да не става любовник на тъмноокото персийско момче, което успя да му даде онова, от което никой никога не е мислил, че Александър може да има нужда. Може би желанието от времето на младостта им бе изчезнало (ако е така, можех да се досетя кой първи е изстинал), но тяхната обич оставаше откритата като женитба. Докато е лежал сам в леглото си през дългите

нощи в Задракарта, Хефестион едва ли е спял спокойно. Като че ли в нахалната му постъпка с писмото видях един призив, една молба за доказателство за обичта на Александър. Той я беше разбрал и даде това доказателство пред очите на всички.

През нощта, люшкайки се между мъката и чувството за вина, изгубих усещането си за мярка – бях напрегнат и глупав и опитах нещо, което бях научил в Суза, нещо, което той не можеше и да предположи, че знам. Усетих глупавата си грешка. Уплаших се, че ще се възмути, тъй като не разчитах на неговата наивност в тези неща.

– Само не ми казвай, че си правил това с Дарий! – възкликна той и се разсмя толкова силно, че едва не падна от леглото.

Толкова се обърках, че скрих лицето си и не смеех да го погледна в очите.

– Какво има? – попита той.

– Аз те обидих. – отговорих – Ще си отида.

Но той ме дръпна обратно.

– Недей да се цупиш! Какво толкова е станало? – Гласът му внезапно се промени и той добави: – Да не би Дарий още да ти липсва?

Той ревнуваше. Да, дори и той! Хвърлих се върху него с такова настървение, че заприлича повече на война, отколкото на любов. Наложих се да ме успокоява известно време, преди да можем да започнем отново. Но дори и тогава продължих да бъда напрегнат и накрая почувствах болка, почти като тази в началото. Макар и да не му казах нищо, той като че усети някаква разлика. Останах да лежа безмълвен, без да правя нищо, за да разсея натъжаването му. Той не издържа и се обади пръв:

– Хайде, кажи ми.

– Обичам те твърде много, това е всичко – отговорих.

Александър ме придържа до себе си и започна да роши нежно косата ми с пръстите си.

– Никога не казвай „твърде много“ – каза той. – Твърде много не е достатъчно. – Докато заспиваше, той не ме освободи от прегръдката си, както понякога правеше. Позволи ми да лежа до него през цялата нощ.

На сутринта ме попита:

– Какво става с твоите танци?

Казах му, че се упражнявам всеки ден.

– Добре. Днес ще обявим състезанията за игрите на победата. Ще има и състезание за танцьори.

Направих в стаята едно премятане и след това задно салто.

Той се разсмя, а после каза сериозно:

– Искам да знаеш нещо – никога не заповядвам на съдиите. Това прави лошо впечатление. На игрите в Тир бях готов да дам всичко, за да видя Тетал увенчан с лавровия венец. Според мен нито един трагически актьор не може да се мери с него. Освен това той беше мой пратеник и ми служеше вярно. Но съдиите избраха Атенодор и аз трябваше да се примиря с това. Така че мога само да ти кажа: победи за мен.

– Дори и това да ме убие? – казах аз, стоейки на ръце.

– О, мълчи! – и направи гръцкия знак срещу лош късмет.

По-късно той ми даде шепа златни монети, за да си купя костюми, и ми изпрати най-добрия флейтист в Задракарта. Дори и да беше усетил моите грижи, които не можеше да излекува, той знаеше как да ме накара да ги забравя.

Старите танци ми бяха омръзнали. Специално за него измислих един нов. Започваше в бърз ритъм, в кавказки стил; след това се забавяше и преминаваше в плетеница от чупки и извивки, които показваха силата и равновесието на танцора. Последната част щеше да бъде много раздвижена и разпалваща, но без прекалено много гимнастика, тъй като аз бях танцор, а не акробат. Исках всичко да бъде с мярка и на място. Поръчах да ми ушийт една гръцка туника, цялата в алени панделки, вързани само на врата и на кръста. Страните ми бяха голи. Дадох да ми направят и гривни за глезена – кръгли звънтящи халки от ковано злато. А за първата част щях да използвам и дървени хлопки.

Упражнявах се така, сякаш от това зависеше животът ми. Първия ден, когато току-що бях свършил и отпратил флейтиста, в залата влезе Александър и ме свари да се бърша с кърпата – още не можех да си поема дъх. Той ме хвана за раменете.

– От днес до началото на игрите ще спиш тук – по едно нещо наведнъж.

И без да ме пита повече, заповяда да ми донесат легло в залата. Знаех, че е прав, но ми стана много мъчно, че може да мине без мен – все още знаех по-малко и от последния от неговите войници без какво Александър можеше да мине. Въобразявах си, че няма да мога да понеса дори и една нощ далеч от него, но тъй като репетирах здравата, заспивах веднага като труп и се събуждах едва на сутринта.

В деня на игрите отидох рано в стаята му, където един от оръженосците го обличаше. Щом ме видя, той каза:

– О, Багоас ще се погрижи за това. Можеш да излезеш. – Някои от телохранителите му се бяха понаучили и влезли в крак със задълженията си и Царят бе започнал да се отнася към тях по-топло. Но точно този

беше от несръчните и opakите. Когато той излезе нацупен навън, Царят каза:

– Ей, за толкова време не се научи една мантия да държи и да я оправя като хората!

Наглись брошките и се засмях:

– Следващия път ме викай.

Той ме хвана за ръцете и ме целуна.

– Ще се видим, когато излезеш да танцуваш.

Сутринта се състояха атлетическите състезания – бягане, скачане, хвърляне на диск и копие, бокс и борба. Тогава за пръв път видях истински гръцки игри и, признавам си, те наистина предизвикаха у мен интерес, макар че оттогава насам винаги ме отегчават. Състезанието по танци се състоя след пладне.

За танцорите и за музикантите армията си дърводелци беше издигнала цял театър – със сцена и опънато от край до край боядисано платно, което гледаше към плавно спускащ се склон отпред, с пейки за по важните хора и подиум за стола на Царя. Върху платнището бяха нарисувани колони и завеси, които изглеждаха като истински. При нас, в Персия, не съществува такова изкуство. Никога преди не бях виждал такова място, но когато се качих върху него, с изненада разбрах, че подът е много добър.

Постепенно скатът се изпълни с хора, а командирите заеха местата си на пейките. Присъединих се към останалите танцори на тревата близо до сцената. Хвърляхме си косо по някой поглед – бяхме трима гърци, двама македонци и още един персиец. Александър дойде в театъра под звуците на тръбите. Другите танцори ме гледаха с омраза, защото много добре знаеха кой съм.

Но мисля, че накрая дори и те не биха могли да оспорят победата ми. Знаех, че трябва да победа – заради него и заради себе си. Истина е, че той никога не се месеше в работата на съдиите; но е върно също така, че и съдиите са хора. Онези в Тир може и да са знаели високото мнение на Александър за Тетал, но сега беше различно – аз му бях любовник. Нямахме начин да не се замислят за това. Но аз не го исках.

В Суза танцувах, за да спечеля благосклонност, от страх да не бъда изгонен, от суета и от тщеславие. Сега танцувах в името на нашата любов.

Редът бе определен чрез хвърляне на жребий – аз бях четвърти. И още не бях стигнал до средата на първия си бърз танц с дървените хлопци, когато започнаха ръкоплясканията. Това беше ново за мен. Най-

голямата ми публика до този момент бяха шепата гости на Дарий, които ме хвалеха от вежливост и от страх. Но тези викове и пляскания бяха нещо различно. Сякаш ми поникнаха крила. Когато стигнах до салтото си в края, вече не чувах музиката.

Съдиите направиха избора си, без да се двоумят. Повикаха ме да получа венеца си.

Следван от глъчката, се качих на подиума и коленичих на ръба. Някой подадена Александър блестящия венец. Вдигнах глава и видях усмивката му.

Той положи венеца върху главата ми, а докосването му бе като ласка. Ако щастието можеше да изпълва като храната или виното, то аз щях вече да съм се пръснал. Хефестион никога не е правил нищо подобно за него, си рекох.

Следващото състезание беше за музиканти. Ако Мъдрият Бог беше изпратил долу ангелите си да свирят, аз нямаше да мога да разбера разликата.

Не си спомням нищо друго до пиршеството същата вечер, когато стоях до стола му. То беше огромно, доста добре направено за македонските обичаи, и се състоя във величествената зала на двореца, осветена ярко от многобройните лампи. Гостите бяха прекалено много, за да могат да използват гръцките кушетки. Александър беше поканил повече персийски аристократи от всякога. През цялата вечер бях зает с подаръците и с предаването на съобщения. Всеки имаше какво да каже за моя танц. А аз си казвах: „Той удостоява с уважение хората от моя народ заради това, което намира в тях, но и малко, заради мен самия.“ И си мислех с опиянение за предстоящата нощ.

Качих се в стаята преди него. Видях, че вместо халата за баня и кърпите са оставени кат чисти дрехи. Ако цяла вечер не се бях чувствал като замаян, можех да предвидя това. Добре, че го осъзнах навреме, за да не стана смешен.

Той също се качи, прегърна ме (телохранителят се беше оттеглил, когато ме видя, че идвам и каза:

– Днес всички в Задракarta ми завиждаха, но не защото съм Цар.

Съблякох мантията и му помогнах да се преоблече.

– Не ме чакай, скъпи мой. Ще бъда долу със стари приятели и ще пием чак до зори. Отивай да си лягаш и добре се завий, че да не се схванеш утре.

Типично македонска нощ, си мислех, докато прибирах пурпурната му роба. Е, добре, той ме предупреди. Но това няма значение – колкото

и да е пиян, аз ще му помогна да си легне, а не някой недодялан телох-ранител. Това е най-малкото, което мога да направя за него.

Взех едно свободно одеало от скрина и се увих в ъгъла. Дори твърдият под не успя да ме задържи буден задълго.

Дочух гласа му. Навън вече се чуваше чуруликане на птици, но още не беше се зазорило.

– Мога да ходя и сам. Господи, необходими бяха четирима души, за да преместят Филотас.

– Едва ли ще успеят да го занесат – каза Хефестион. – А ти ще се справиш ли сам?

– Да, но влез. – Пауза. – Влизай, де! Тук няма никой.

Вцепених се. Беше прав, когато каза, че трябва добре да се завия. Покрих се през глава с одеалото, за да не би лицето ми да отрази светлината.

Хефестион беше хванал ръката на Александър през рамо, но не беше ясно кой кого мъкне. Положи го да седне, събу сандалите му и махна пояса. След това му свали хитона през главата и му помогна да легне. Накрая придърпа масата, остави там каната с вода и чашата, потърси гърнето и го постави да му е под ръка. Потопи една кърпа в каната и избърса лицето на Александър. Макар че не се държеше здраво на краката си, той свърши всичко това доста сръчно.

Александър въздъхна и каза:

– Така е добре.

– Най-добре е хубаво да се напиш.

– Като поспя, ще ми олекне. Ах, така е добре... Ти винаги мислиш за всичко.

– Трябваше... Досега. – Хефестион се наведе, целуна Александър по челото и се усмихна – Лека нощ, моя любов. – И излезе, като затвори леко вратата.

Александър се обърна на една страна. Изчаках за да съм сигурен, че е заспал дълбоко. След това предпазливо прибрах одеалото. Промъкнах се крадешком до моето студено легло със зазоряването и кръсъците на чайките.

14

На шестнадесет, в Задракарта, започна младостта ми. Бях преминал от детството в някаква междинна възраст, където младостта бе нахлула

само в тялото ми. Сега, седем години по-късно, това състояние ме напусна.

Има места, които са запечатани в паметта ми, и дълги месеци, когато лицето на земята плуваше покрай мен, както плуват корабите, когато човек ги гледа, седнал на брега на Нил. Планински проходи, снежна пустош, разцъфнали гори, черни езера сред високи пусти полета, полупустини, покрити с дребни камъчета или изсъхнала трева; скали, обрулени във формата на дракони; божествени долини, пълни с натежали от плод дървета; планини без край, пробиващи небето – безмълвни и криещи опасност; хълмисти земи, отрупани с непознати цветя; и дъжд – дъжд, изливащ се отгоре, сякаш небесата се разтварят, дъжд, който превръща земята в кал, реките – в буйни порои, оръжията – в ръжда, а мъжете – в безпомощни деца. И нажежените до червено дюни, ден след ден, покрай огледално гладкото море.

И така, ние тръгнахме на изток от Задракарта, когато бях на шестнадесет и бях луд от любов.

Движихме се в подножието на планините, които се простират на изток от Хиркания и навлязохме в широка гола земя. През това време живеехме в един подвижен град.

Колоната от хора, пътуващи сега с Александър, съвсем не беше малка. Той беше оставил наместник да управлява царството му и беше пресякъл проливите на Гърция, свободен като птица – просто един генерал с ранга на Цар. След това паднаха големите градове и Дарий загина. Сега Александър беше Велик Цар в своя империя И всички задължения по управлението пътуваха с него. Движихме се в земя без градове – както древната Персида преди царуването на Кир. На стотици мили една от друга се издигаха крепости, подобни на моя роден дом.

Те бяха по-големи, защото са били жилища на царе, но не по-различни: укрепена къща върху канара и племенно селище около нея. Крепостите бяха преминали от ръцете на царе, в ръцете на племенни вождове и сатрапи, но макар да бяха много стари и грубо направени, все още ги наричаха „царските къщи“. Що се отнася до останалото, ние бяхме като овчари номади, търсеци пасища или селца, в които да има вода през цялата година. Десетки левги напред единственият град бе нашият лагер.

Той се състоеше от армията и от втора армия, която обслужваше първата: оръжейници, специалисти по обсада и мостове, дърводелци, майстори-кожари и майстори на палатки и шатри, търговци, коняри, съпровождащи войската, техните жени и деца, а също и робите. Вече

имаше и голям брой писари и други чиновници. И всички те съставляваха само армията, на която Александър плащаше. Една трета армия ни следваше, за да върти търговия: търговци на коне, продавачи на дрехи, бижутери, актьори, музиканти, фокусници и жонгльори, сводници и проститутки от двата пола или без пол. Защото дори най-обикновените войници бяха богати. Що се отнася до командирите – те живееха като малки царе.

Те притежаваха свои собствени домакинства, с управители и прислужници, които се движеха в отделни кертани от фургони. Техните наложици живееха така добре, както жените на Дарий. Генералите пък, от своя страна, бяха усвоили навика след упражнението масажисти да ги разтриват с благовонни масла. Александър им се смееше, като на слабости на приятели. Не можех да понеса да гледам как им позволява да го надминават по разкош и гордост. Знаех как гледаха на това персийците.

Самият Александър нямаше време за показност, а често – и за мен. В края на всеки поход обикновено го чакаше целодневна работа. Чакаха го пратеници, разузнавачи, мостостроители и просители, а също и обикновени войници, с техните грижи и проблеми. След всичко това той търсеше леглото си само за сън.

Дарий, като усетеше, че желанието му отслабва, започваше да се чувства обратен по природа и изпращаше да повикат някой като мен, от чиито умения се искаше да оправи нещата. Александър, който винаги гледаше към утрешния ден, в подобни случаи смяташе, че природата иска от него един хубав и здрав сън.

Има неща, които не могат да бъдат обяснени на един истински мъж. За такива като мен правенето на любов е удоволствие, но не е необходимост. Аз много повече харесвах неговото тяло и исках само да бъда близо до него – като куче или дете. В неговата топлина имаше и живот, и сладост. Но аз никога не му казвах: „Нека вляза, няма да ти преча.“ Никога не бъди досаден, никога, никога. Имаше много други неща, за които му бях необходим всеки ден. Нощите на отплатата сами щяха да дойдат.

През една от тях той ме попита:

– Ядоса ли се, когато изгорих Персеполис?

– Не, господарю мой, никога не съм бил там. Но защо, всъщност, ти го превърна в пепелища?

– Вклада. Ние разпалихмеклада. Бог ни вдъхнови.

На светлината на нощната лампа лицето му ми се стори като лицето

на прехласнат певец. Той присви очи:

– Завеси от огън, гоблени от огън; горящи маси, образуващи величествен огнен пир. Всички тавани бяха от кедрово дърво. Когато престанахме да хвърляме факлите, а топлината ни накара да се отдалечим, огънят се стрелна към черното небе като пълноводен поток; огромен огнен дъжд се изля нагоре с искри, които се разпръскват навсякъде – боботеш и ослепително сияещ право към небесата. И тогава си казах: „Нищо чудно, че те го боготворят. Та има ли нещо друго на земята, което да е по-богоподобно?“

Той обичаше да му говорят след любовния акт; все още имаше нещо у него, което му казваше, че желанието е слабост. При тези случаи аз му говорех за сериозни неща. Смехът и играта бяха за преди това.

Веднъж той ми каза:

– Странно, ние лежим заедно един до друг, а ти продължаваш да ме наричаш „господарю мой“. Защо го правиш?

– Защото за мен ти си такъв – в сърцето ми, във всичко.

– Запази го в сърцето си, любими, особено пред македонците. Вече забелязах някои погледи.

– Ти винаги ще бъдеш мой господар, както и да те наричам. А как трябва да ти казвам?

Той прихна:

– Александър, разбира се. Всеки македонски войник може да ме нарича така.

– Искандер – повторих аз. Произношението ми на гръцки още не беше добро.

Той се разсмя и ми каза да опитам пак.

– Така е по-добре. Когато чуват, че ме титулува ш „господарю“, те си мислят: „Значи, той започва да се смята за Велик Цар.“

Най-сетне ми се беше отдал случай.

– Но, господарю мой, господарю Искандер, та *ти си* Великият Цар на Персия! Познавам народа си – те не са като македонците. Знам, че гърците казват, че боговете завиждат на великите мъже и че наказват надм... – бях залегнал здраво над книгите, но думата ми убягна.

– Надменността – поправи ме той. – Да, те вече ме наблюдават за това.

– Но не и персийците, господарю. Те търсят в един велик човек величественост и великолепие. Ако им се стори, че той не се държи на висота и се принизява, те оттеглят уважението си.

– Принизява? – повтори той глухо.

Вече беше твърде късно да се върна назад.

– Господарю мой, ние ценим смелостта и победите. Но Царят... Царят трябва да бъде нещо друго, нещо различно. Големите сатрапи трябва да се обръщат към него като към бог. За него те правят прострацията, която пък селяните правят за тях.

Александър не каза нищо. Чаках, изпълнен със страх. Най-сетне той проговори:

– Братът на Дарий искаше да ми каже това. Но не посмя.

– И сега господарят ми е ядосан?

– Никога, щом става дума за съвет, даден от любов. – Той ме придърпа по-близо до себе си, за да го докаже. – Но, помни, Дарий загуби и ще ти кажа защо. Човек може да управлява сатрапите по този начин, но не и войниците. Те не искат да следват някакъв царствен образ, към когото трябва да пълзят по корем. Те искат да знаят, че ти ги помниш от някоя битка преди година и че знаеш дали имат брат на служба при теб; те искат да чуят една дума от устата ти, ако той умре. Ако са покрити със сняг, те предпочитат да виждат, че и командирът им е покрит със сняг. И ако дажбите или водата не достигат, а ти продължаваш да водиш колоната напред, те искат да знаят, че и ти се лишаваш наравно с всички. *Тогав*а те ще те следват. И те обичат да се смеят... Разбрах на какво се смеят, когато бях на шест години и се мотаех в караулните помещения в двореца на баща ми. Те ме направиха Велик Цар на Персия, не забравяй това... Не, не съм ядосан. Ти имаше право да го кажеш. Но знаеш ли, в себе си аз нося кръвта на гърци и троянци едновременно.

Не знаех нищо за това, но целунах рамото му с благоговение.

– Както и да е. Да кажем, че харесвам твоя народ, или че откривам в него нещо от себе си. И защо да казваме твой и мой? Те всички трябва да бъдат *наш*. Кир не намери покой, докато не го постигна. Сега е дошло време отново да се създаде нещо ново. Бог не ни води всички по този път ей така.

– Говорих прекалено много – казах. – Ето, сега ти се разсъни и отново си с широко отворени очи.

Последният път, когато му казах така, той беше отговорил: „Защо не?“. Но тази вечер каза само „Да“ и продължи да мисли. Унесох се в сън до неговите отворени очи.

Навлязохме в Бактрия – огромна хълмиста пустош, докосната вече от есента, пронизвана от жулещи ветрове, духащи откъм заснежените планини. Купих си един кафтан от червеникав плат, обшит с кожи от белка, тъй като при Каспийските Врати бях загубил стария от кожата на

рис. Войниците се облякоха дебело и топло с овчи и кози кожи, а офицерите имаха наметала от хубав вълнен плат. Но само персийците, облечени в панталони и дрехи с ръкави, изглеждаха наистина стоплени. Понякога македонците ми хвърляха завистливи погледи. Но те по-скоро биха умрели, отколкото да се облекат с дрехите на победените – изнежените и калпави персийци и мидийци.

Паднаха първите дъждове и мократа земя направи придвижването още по-трудно. Реките и потоците бяха придошли и сега се движехме толкова трмаво, колкото и върволицата на Дарий. Усетих разликата, когато ни настигна новината, че Сатибарзан, Сатрапът на Ария³⁴, е въстанал зад нас. Той беше дошъл по собствена воля да се предаде в Задракарта. Александър му предложи дясната си ръка, покани го на вечеря, запази положението му на сатрап и му даде отряд от четиридесет македонци, за да му бъдат в помощ и да попълнят охраната на крепостта му. А след като си заминахме, Сатибарзан наредил да ги убият и сега събираше войска, за да се бие на страната на Бес.

Над широката ни разпръсната колона прозвуча сигналът на тръбача. Конете зацвилиха и затропаха с копита; в щипещия въздух се стрелнаха заповеди. За по-малко време, отколкото човек може да си представи, конницата се построи в колони. Александър се качи на бойния си кон и всички се хвърлиха напред в отвратителното време, а земята под тях потръпна. Сякаш тежък и муден великан беше заметнал плаща си и беше запратил копие.

Направихме лагер и ги зачихме сред всичките ветрове на земята. Мъже и жени се втурнаха да търсят из равнината дърва за огрев. Аз продължих с уроците си по гръцки при Филострат – сериозен млад ефесянин³⁵, който не се отчайваше с мен. (На него дължа това, че Цар Птолемей ми позволи да използвам библиотеката му и аз успях да прочета повечето гръцки автори, които си струва да се споменат, макар че и до ден днешен не мога да разчета и най-простия надпис на моя роден език.)

Писарите водеха архива ежедневно, така че можех да научавам какво става. Войниците на Сатибарзан бяха побягнали само като чули за Александър, а сатрапът избягал при Бес. Александър вече го беше осъдил на смърт – той не можеше да понася предателството. Въпреки това,

34. Ария – малка сатрапия, с главен град Александрия Лриана (дн Херат), основан от Александър. Тя била разположена на територията на дн западен и северозападен Афганистан – Бел. прев.

35. От град Ефес – древногръцка колония; на брега на Мала Азия Развалините му са близо до дн. гр. Селджук (Турция) – Бел. прев.

човекът, когото той назначи за нов сатрап на Ария, беше също персиец. Царят се завърна обратно по време на една снежна буря и отново се захвана с бремето на управлението.

След връщането на войниците се засили търсенето на жени и на всякакви удоволствия в зависимост от предпочитанията. Но аз вече знаех достатъчно, за да чакам същото от Александър. Когато изливаше силите си във война, той не се щадеше. Освен това го чакаше и държавна работа за половин месец напред.

Той я свърши за пет дни. След това покани няколко приятели и пиha през цялата нощ. Езикът му се развърза и той отново изживя цялата война. После спа цял ден и продължи през следващата нощ.

Не беше заради виното, макар че доста изпи. Дори и половината от този сън би му стигнал, за да се отърве от махмурлука. Но виното беше това, към което прибегваше, за да накара тялото си и духа си да спрат, когато са забравили почивка. Колкото и да беше пиян, той винаги успяваше да се изкъпе преди да си легне. И никога не се подпираше на мен, освен ако не загубеше равновесие. Виното изкарва на бял свят много скрити неща – то правеше същото и с него, но грубостта в спалнята не беше от тях.

На по-следващия ден той се събуди свеж като жребец и отхвърли още една планина от работа. А през нощта ми каза:

– Нима сме били разделени толкова дълго?

Казах му „добре дошъл“ по всички начини, които знаех, и по някои, които в момента измислях. Той често се шегуваше, че съм започнал да правя от него персиец. Истината бе, че аз вече бях забравил как бих могъл доставям удоволствие на някой друг. За Александър една нежна изтънченост бе по-добра от страстта. Владеех изкуството да докарвам мъжете до бурни наслади, но когато го прилагах с него, това оставяше някаква сянка. А за мен то беше само придобито умение. Трябваше да се подчиня на сърцето си още отначало. Но нито един човек преди него не ми беше позволявал да имам сърце. Сега, след като му бях показал неговия път към градината на удоволствието, или поне към това, което можеше да го удовлетвори, той искаше да има до себе си другар, а не артист, който да го забавлява. Той никога не беше несръчен. В природата му беше да дава – и тук, както и навсякъде другаде. Но и тук, както и навсякъде другаде, ако проявяваше гордост, то не беше без причина.

Принц Оксатрес беше повишен до Телохранител на Царя. Александър обичаше да се огражда с хубави хора и сметна, че постът отговаря на ранга му. На ръст той беше с около един палец по-нисък от Дарий.

Смеейки се, Александър ми каза, че на Филотас ще му бъде за сефте някой да го гледа отгоре, а не отдолу. Отговорих сдържано, като се надявах той да го забележи. Този Филотас не ми излизаше от ума.

Той беше най-надменният и най-претенциозният от генералите – Командир на Почетната конница. Смятаха го за красив, но за моя персийски вкус той беше прекалени риж. Филотас изпъкваше най-много сред онези, които си позволяваха да надминават Царя по разкош и пищност. Кълна се, че той ходеше на лов с повече прислужници и лични принадлежности, отколкото Дарий, а шатрата му отвътре приличаше на дворец. Веднъж му занесох там съобщение и той ме погледна с презрение. Това още повече ме настрои срещу него, въпреки че и Хефестион не го харесваше.

Когато човек познава начина на живот в царския двор, той знае какво точно да търси. Понякога заставах извън залата за аудиенции, както бях правил във Вавилон, за да наблюдавам лицата на излизащите. Виждах естествено, обичайните изражения на облекчение, разочарование, удоволствие, свойско държание или непринудено отпускане. Но усмивката на Филотас твърде бързо напускаше лицето му, а един път дори – мога да се закълна в това – видях в очите му подигравка. Ала запазих всичко в себе си. Не се осмелих да кажа нищо на Александър – те се познаваха, откакто се помнят. Бяха приятели от детинство и Царят му вярваше повече, отколкото на себе си. Но не беше само това. Бащата на Филотас, Парменион, имаше най-висок ранг и беше втори след Царя. Той заемаше по-голяма длъжност дори от Кратер, който беше най-главният от генералите тук. Парменион някога е бил главнокомандуващ на армията на Цар Филип. Никога не бях го виждал, защото армията му пазеше западните пътища зад нас – доверие, от което зависеше животът на всички ни.

Така че благоразумно запазих мълчание. Само похвалих нисайските коне на Оксатрес и техните великолепно парадни сбруи, като добавих:

– Но, разбира се, господарю мой, дори и в двора на брат си Дарий, той никога не е бил богат колкото Филотас.

– Така ли? – погледна ме Александър и забелязах, че това го накара да се замисли. Тогава аз го прегърнах, смеейки се, и продължих: – Но сега дори самият ти не си толкова богат, колкото съм аз.

Единствената последица от разговора, на която станах свидетел, бе, че той разгледа конските сбруи на Оксатрес и толкова ги хареса, че накара да направят същите и за стария Буцефал. Един персиец никога не

би се възхитил от гръцки кон. Но след като видях Буцефал нахранен, добре гледан и свеж, вече можех да повярвам, че той е носил Александър в бой в продължение десет години и никога не е показал страх. Повечето коне се дразнят от нова премяна – оглавник с кокарда, сребърни капаци и висящи гравирани плочки на хамута. Но Буцефал имаше високо мнение за себе си и пристъпваше важно наоколо, представяйки ги в най-добра светлина. В този кон имаше много от характера на Александър.

Мислех си за това, докато разтривах Царя преди вечеря. Той обичаше това заедно със задължителната баня преди лягане. Александър беше най-чистоплътният човек, когото съм познавал, разбира се, когато неговите многобройни войни му го позволяваха. В началото често се чудех какъв ли е този дискретен и приятен аромат, който използваше, и тършувах да открия стъкленницата. Но такава нямаше – това беше дар на природата.

Похвалих новите сбруи на Буцефал и вида му, а Александър ми довери, че е поръчал да направят и други такива като подаръци за неговите приятели. Бършех го с кърпа. Цялото му тяло беше в мускули, но не така грамадно и грозно като телата на онези гръцки борци.

– Колко добре, господарю мой, биха ти стояли дрехите, които подхождат на тези сбруи.

Той бързо извърна глава и ме погледна.

– Как пък ти хрумна това?

– Просто като те гледах сега.

– О, не. Ти си прозорлив. Понякога аз също си мисля, че в собственото си царство човек не трябва да изглежда като чужденец.

Думите му ме зарадваха. Вятърът свиреше из шатрата.

– Мога да ти кажа още, че в такова време ще ти бъде много по-топло, ако си с панталони.

– *Панталони!* – Александър се взря в мен с такъв ужас, като че ли му бях казал, че трябва да се боядиса със синя боя. А след това се разсмя.

– Мило мое момче, на теб те изглеждат очарователно; върху Оксарес те украсяват Охраната ми. Но в очите на един македонец, панталоните са нещо... Не ме питай защо. И аз съм толкова лош, колкото и всички останали.

– Ще измислим нещо, господарю. Нещо, което да прилича повече на дреха от персийския двор! – Копнеех да го направя красив според начина на обличане на моя народ.

Той поръча да донесат един топ фин вълнен плат, за да го облека с него. Но едва бях започнал, когато се оказа, че не само няма да носи панталони, но и не желае да има дълги ръкави. Александър ми обясни, че те щели да го жулят и да го изнервят, но бях сигурен, че това е само претекст. Казах му, че самият Кир е накарал персийците да носят мидийски дрехи, които бяха по-пищни от нашите. Това беше истина. Но този път дори магическото име на Кир не оказа никакво влияние. Трябваше да прибягна до древната персийска роба, толкова ужасно старомодна, че никой освен Царят по време на празненствата не я беше носил от сто години насам. Ако не бях виждал Дарий, облечен в нея, никога нямаше да мога да разбера как е направена. Робата беше дълга, с гънки в кръста – нещо като мантия, с дупка, за да се навлича през главата. Тя покрива горната част и виси над ръцете до китката. Скроих я цялата, набрах гънките и ги прикрепих леко. Поставих я на раменете му и преместих огледалото пред него, за да може да се види.

– Спомням си я – каза той, – от релефите по стените в Персеполис. Как ме намираш? – Той се обърна в профил пред огледалото. Държеше на облеклото като жена, когато имаше повод за това.

– Робата притежава голямо достолепие – му казах. Стоеше му добре, макар че наистина изискваше да бъдеш висок. – Удобно ли ти е да се движиш с нея?

Той се разходи няколко пъти.

– Да, ако не трябва да правя нищо друго. Добре, ще дам да ми я направят. В бяло, с пурпурни краища.

Намерих най-добрия шивач на роби (в лагера имаше толкова много персийци), и той я направи с истинските сложни и претенциозни дипли. Александър започна да я носи заедно с ниска открита тиара, когато посрещаше персийци. Забелязах, че това увеличи уважението им. Имаше начини и начини за правене на прострацията, които той не различаваше, както ги различавах аз. Но никога не му казах, защото не желаех да предам сънародниците си. Гордостта им се засягаше, когато виждаха, че македонци от ниско потекло дори не се и покланяха.

После му казах, че те много са се зарадвали, като са го видели облечен в тази дреха. Не му казах обаче, макар и да изгарях от желание, че Филотас беше свел поглед по протежение на масата и беше уловил погледа на някакъв свой приятел.

Както и очаквах, Александър скоро започна да намира робата за уморителна – каза, че човек въобще не може да прави големи крачки с нея. Исках да му отговоря – в персийския двор никой никога не е ходел

с големи крачки, но замълчах. Тогава той накара да му направят друга, която твърде много приличаше на дълъг гръцки хитон, само дето горната част покриваше ръцете. С нея Александър носеше и широк мидийски пояс, с пурпурни ивици върху бяло. Добре му стоеше. А и той беше толкова убеден, че е намерил щастливата среда, че сърце не ми даде да му кажа.

Както винаги Хефестион беше на негова страна и също хареса персийските конски сбруи. Когато минаваше покрай мен, често дочувах подмятания за подлизурство, но знаех, че те са дребнави и подли. Имах време да размисля и започнах да го разбирам. Колко лесно той можеше да нареди да ме отровят или да ме обвини чрез фалшиви свидетели. Или да скрият скъпоценности в багажа ми и да ме обвини, че съм ги откраднал. Такова нещо отдавна щеше да се случи в персийския двор, ако си бях навлякъл гнева на някой могъщ фаворит. Хефестион имаше остър език сред приятелите си и войниците, и въпреки това никога не го използваше срещу мен. Когато се срещаме, той просто ми говореше като на паж от благородно потекло – учтиво и кратко. В замяна му предлагам уважение, но без сервилност. Често ми се искаше да е мъртъв, както, несъмнено – и той мен. Но ние бяхме постигнали едно негласно разбирачество. Никой от нас не би лишил Александър от нещо, което ценеше, така че нямахме избор. Движехме се на изток през гола сиво-кафява планинска земя и от време-навреме пресичахме богати долини, от които се прехранвахме. Така стигнахме царския дом на дрангийците³⁶.

Той представляваше стара, примитивно строена крепост, с разнебитени, грубо изработени стълбища, разположена несиметрично над грамадни скали. Единствените прозорци бяха бойниците за стрелците. Местният земевладелец се изнесе от стаите в кулата, които воняха ужасно на коне, тъй като конюшният се намираще под тях. На неговото място се настани Александър, тъй като знаеше, че ако не го направи, ще загуби престиж пред местните жители. Оръженосците получиха стаите между обора и помещенията в кулата, която превърнаха в караулно. Горен се намираще спалнята на Царя и предверие – нещо като килер, използван от телохранителя, който се грижеше за оръжията на Александър. Имаше и още един килер за мен. За да стигне човек до стаите, където се настаниха приятелите на Царя, трябваше да слезе по стълбите и да излезе на двора. Поръчах да донесат един мангал, за да може да се къпе край

36. Дрангийци – жители на сатрапията Дрангиана (дн югозападен Афганистан) – Бел. прев.

него. Горе ставаше ужасно течение, а след дългия поход Александър искаше добре да се измие преди вечеря. Водата беше гореща и чиста.

Разтривах гърба му с пемза, когато прогнилата врата се отвори с рещо скрибуцане и в стаята нахълта един от телохранителите.

– Какво има, Метрон? – попита Александър, както беше във ваната.

Младежът беше много уплашен и си глътна езика. Той се беше постарал и в крайна сметка се беше научил как да се държи. Освен това винаги беше любезен с мен, макар и само от уважение към Александър. Но сега стоеше до вратата бял като чаршаф, и се опитваше да си възвърне говора. Накрая преглътна и рече:

– Александър. Дойде един човек, който твърди, че има заговор да те убият.

Александър се надигна:

– Къде е той?

– В оръжейната. Нямахме къде другаде да го оставим.

– Името му?

– Кебалин, господарю. От конниците на Леонатос. Господарю, донесох ти меча.

– Добре. Сложихте ли му охрана?

– Да, Александър.

– Много добре. И какво каза този Кебалин.

В това време аз го бършех и го обличах. Като разбра, че Александър няма намерение да ме отпрати, Метрон продължи:

– Той е тук от името на брат си – младия Никомах. А той не посмял да дойде лично, защото те можели да се досетят защо е тук. Затова и казал на Кебалин.

– Да, – рече Александър много търпеливо. – и какво е казал на Кебалин.

– За Димнос, господарю. Той е заговорникът.

Александър за миг повдигна вежди.

Метрон пристегна около кръста си, колана с меча.

– Той... ами той е нещо повече от приятел на младия Никомах.

Опитал се да го накара да се присъедини към тях, но Никомах отказал. Димнос разчитал на това, защото Никомах винаги казва „да“ на всичко. И той го заплашил, че ще го убият, ако не се присъедини към тях. Като чуло това, момчето се престорило, че приема и казало на брат си.

– Те?! Кои са останалите?

Младежът напрегна лицето си.

– Съжалявам, Александър. Той ми каза, но не мога да си спомня.

– Поне си честен. Ако искаш да станеш добър войник, когато те изненадат, трябва да не се паникьосваш. Както и да е. Върви и кажи на Командира на Охраната да дойде.

Александър започна да крачи из стаята. Лицето му беше намръщено, но не изглеждаше стреснат или уплашен. Вече бях научил, че в Македония са убити повече царе дори отколкото в Персия. Там използваша камата. Говореше се, че баща му Филип е бил наръган пред очите му.

Когато влезе Командирът на Охраната, Александър му заповяда:

– Арестувайте Димнос от Халестра³⁷. Разквартируван е в лагера. Доведете го тук.

След това отиде с Метрон в оръжейната.

От предверието се чу как човекът извика: „О, Царю! Вече си мислех, че никога няма да успея да ти го кажа навреме.“ Той беше много уплашен и бръщолевеше бързо, така че не успях да разбера всичко. Говореше нещо, че Димнос се чувствал обиден на Царя, защото не го зачитал, и после каза: „Но това са само нещата, които е казал на брат ми. Той не можа да ми обясни причините, поради които другите са вътре.“ И той им каза имената, които, подобно на Метрон и аз съм забравил, макар че ги видях когато умираха.

Александър го остави да говори, без да го прекъсва, макар че войникът скачаше от мисъл на мисъл и дрънкаше несвързано. След това го запита:

– Колко време брат ти е знаел за това? – Докато ме намери, Александър. Никакво време не е губено.

– Значи, това се е случило днес, докато правехме лагера.

– О, не, Александър. Затова и дойдох толкова притеснен. Преди два дни е станало.

– Два дни? – Гласът му се промени. – Но аз не съм излизал от лагера. Колко време си бил вътре в заговора, преди да промениш решението си? Арестувайте го!

Завлякоха го. Беше млад войник и зина от страх.

– Но, Александър – извика той с глас, който приличаше на нещо средно между грачене и вик, – дойдох веднага, щом разбрах. Кълна ти се, дойдох веднага в шатрата ти! Значи той не ти е казал?! Той ми обеща, че ще ти каже в момента, в който се освободиш. Идвах и на следващия ден. Кълна се в безсмъртния Зевс! Нима той въобще ли не ти е казал?

37. Халестра – градче в Македония. – Бел. прев.

В стаята се възцари тишина. Александър го претърсваше с дълбоките си очи.

– Освободете го, но стойте до него. Кебалин, ако правилно те разбирам, ти твърдиш, че си казал всичко това на някой от командирите ми, който се е наел да ми докладва?

– Да, Александър! – Той почти се беше свлякъл на земята, когато войниците го пуснаха. – Кълна ти се, Царю, просто го попитай. Той каза, че съм постъпил правилно и ще ти съобщи веднага, щом има възможност.

А вчера ми каза, че си имал твърде много работа, но обеща да ти каже преди нощта. Но като видяхме днес, че Димнос и останалите продължават да се разхождат свободно, брат ми каза, че трябва да направя всичко възможно да те видя лично.

– Изглежда, че брат ти съвсем не е глупав. На кого си предал това съобщение?

– На генерал Филотас, Царю. Той...

– *Какво?!*

Войникът повтори името, заеквайки от ужас. Но това, което видях в лицето на Александър, не беше отказ да повярва на думите. Там имаше припомняне.

След малко той погледна младежа:

– Много добре, Кебалин. Ти и твоят брат ще бъдете задържани като свидетели. Няма от какво да се страхувате, ако говорите истината. Така че пригответе се да я кажете точно и ясно.

Охраната го изведе. Александър нареди да повикат хората, които му трябваха. Останахме за малко сами. Подредих стаята, като глупаво се притеснявах, че те ще дойдат, преди робите да изнесат тежката вана. Не смеех да го оставя сам, преди да дойде някой друг.

Крачейки нагоре-надолу из стаята, той се изправи лице в лице с мен. Думите буквално изригнаха от него.

– Вчера Филотас беше цял час с мен! А накрая на разговора ни говореше за коне. Твърде много работа!... Ние бяхме приятели... Разбираш ли, Багоас, ние сме приятели от деца!

Александър отиде до прозореца и се върна.

– Той се промени, след като ходихме при оракула в оазиса Сива. Филотас му се подигра в лицето, но той винаги се е подигравал на боговете и аз му простих. Още в Египет ме предупреди, че ще ме предаде, но аз не повярвах – той беше мой приятел. Аз да не съм Артаксеркс?!... Но той се промени... Промени се, след като влязох при прорицателя на

Амон.

Преди да успее да отговоря, хората, които беше повикал, започнаха да пристигат и трябваше да се оттегля. Първи дойде Кратер, чиито стаи бяха най-близо. Докато излизах, чух Александър да казва:

– Кратер, искам да бъде поставена стража на всеки път, водещ от крепостта, включително и на пътеките. Никой, независимо по каква причина, да не напуска това място. Направи това – то не търпи отлагане. Като се върнеш, ще ти обясня защо.

Другите приятели, които беше наредил да извикат – Хефестион, Птолемей, Пердикас и останалите, се затвориха заедно с него в стаята и не успях да чуя нищо. После някой изтрополи нагоре по стъпалата. Най-отпред тичаше младият Метрон – вече преодолял уплахата и изпълнен със собствената си важност.

– Александър, водят Димнос. Господарю, той оказа съпротива при задържането.

Четирима войници донесоха на носилка един младолик македонец с руса брада. От устата му на тънка струйка се стичаше кръв, но много повече кръв имаше върху гърдите му. Дишаше тежко и шумно.

– Кой от вас направи това? – извика Александър и четиримата преbledнях като товара си. Водачът им, като намери някакъв остатък от глас, каза:

– Той го направи, Царю. Още преди да го арестуваме. Прободе се с кама в момента, в който ни видя, че идваме.

Александър застана до носилката. Войникът го позна, макар че очите му бяха помътнели. Царят постави ръка на рамото му. Помислих си, че сигурно иска да изкопчи от него имената на съучастниците му, докато не е станало прекалено късно. Но Александър просто попита:

– Какво зло съм ти причинил, Димнос? Кога съм постъпвал несправедливо към теб?

Устните на войника помръднаха. Видях върху лицето му една последна сянка на гняв. Очите му се извърнаха и се спряха върху моите персийски дрехи, а през съсиреците кръв започна да излиза нещо като глас: „Варвар...“. После от устата му шурна кръв и очите му се забелиха.

– Покрийте го – каза Александър. – Скрийте тялото някъде и поставете стража.. – Войникът с най-ниския чин с явно нежелание метна перерината си върху трупа.

Скоро след това се върна Кратер и съобщи, че навсякъде са поставени постове. Тогава някакъв слуга обяви, че вечерята на Царя е готова.

Докато минаваше покрай килера, където се бях оттеглил, Александър каза:

– Стражите на най-външните постове сигурно са още на път. Филотас не трябва да разбере нищо, преди да бъдат затворени всички пътища. Ще се наложи да разделим хляба си с него, колкото и да не ни се ще.

Хефестион му отговори:

– Два дни той го е делил с теб без никакъв срам.

Вечерята беше в тесен кръг от македонци. Нямаха нужда от мен. А как ми се искаше да мога да наблюдавам лицата им. Хората като мен често са обвинявани в любопитство. Изгубили част от живота си, ние сме склонни да запълним празнината с живота на другите. В това отношение съм като останалите евнуси и въобще не се преструвам, че съм различен.

Голямата зала представляваше един каменен хамбар с неизравнен скалист под, в който постоянно се препъвах. Не беше най-доброто място за последен пир в живота.

Извиках робите да преместят ваната, подредих стаята за пред хора, хапнах набързо и се върнах, за да постопя ръцете си на мангала и да размишлявам за затварянето на пътищата. Не след дълго намерих отговора. Филотас беше син на Парменион – вторият и с най-много войска и власт след Царя човек в Азия. Това беше човекът, който осигуряваше гърба ни. Той охраняваше съкровищницата в Екбатана и имаше собствена армия, на която можеше да плаща безкрайно дълго. Мнозина от войниците му бяха наемници и се бяха били само под негово командване. Филотас бе единственият му жив син – другите двама бяха загинали в походите. Стана ми повече от ясно.

Вечерята свърши рано. Александър се качи с приятелите си горе и нареди да повикат Никомах, за да чуят и неговата история. Той беше почти момче – малко женствен и много уплашен. Царят се отнесе с него много мило и внимателно. Някъде към полунощ докладвах, че всички заговорници, чиито имена се знаеха, са арестувани. Последен бил заловен Филотас.

Докараха го. Той преплиташе крака и мигаше опулено. Беше пил много на вечеря и спял дълбоко, когато го арестували. След като всички бяха заловени и пътищата бяха блокирани, никой не си направи труда да затвори вратите. Чух всичко. До този момент Царят беше като желязо. Но сега ми се стори, че за миг чух гласа на ранено и ядосано момче, говорещо с по-голям батко, от когото някога се е възхищавало. Защо

беше укрil предупреждението на Кебалин? Как е могъл да го направи? И в безумието, което, както казват гърците, боговете вселяват в своите избрани жертви, Филотас отговори на момчето, а не на Царя.

С дебелашки, малко пресилен смях, той отвърна:

– Защо? Та аз въобще не му обърнах внимание! Пък и кой ли би го направил? Скъпи мой Александър, ти едва ли искаш да чуваш за всеки злобен, нищо и никакъв катамит³⁸, който се е нацупил на любовника си.

Филотас беше голям женкар и обичаше постоянно да се хвали с това. Презрението в гласа му беше лекомислено, а предполагам, че и пиенето помогна. Но това свърши работа. Остарял за миг с петнадесет години, Царят му каза:

– Димнос предпочете да се самоубие, отколкото да бъде съден. Но утре ти ще присъстваш на твоя процес. Стража! Затворете го в стаята му под строга охрана.

Съдът се състоя на следващия ден, на стърнището близо до лагера. Беше студено и вятърът носеше сиви облаци, които заплашваха да ни удавят в дъжд. Цялата армия се беше събрала – толкова много хора, че повечето въобще не чуваха нищо. Най-отпред, по право, стояха македонците. Колкото и да е невероятно, без тяхното съгласие Царят не можеше да осъди на смърт нито един македонец. В тяхната страна и най-простият селянин имаше право да дойде и да гласува.

Тъй като за мен там нямаше място, гледах от кулата дребните фигури, застанали в отворения квадрат. Първи бяха изправени на съд съучастниците на Димнос. Те вече бяха признали всичко и се обвиняваха един друг. (В Бактрия постоянно вият вълци, така че не можеш да бъда сигурен в звуците, които чувах.) След всеки процес македонците започваха да викат и стражата отвеждаше осъдения.

Последни се появиха Филотас, когото познах по ръста му, и Царят, когото познах по всичко. Стори ми се, че доста дълго стояха там. По жестовете им можеше да се предположи кой говори. Явиха се повече от дванадесет свидетели, които дадоха показания. След това отново заговори Царят и македонците се развикаха, още по-силно от преди. После всичко свърши.

По-късно ми разказаха показанията на свидетелите. Почти всички бяха говорили за надменността и арогантността на Филотас и за неговото мърморене против Царя. Често го наричал „Момчето“ и приписвал всичките му победи на Парменион и на себе си. Казвал, че Александър е

38. Момче, издържано от мъж. – Бел. прев.

самоуверен и надут от дете и по-скоро можел да бъде Цар на работилниците варвари, отколкото почтен македонец. Твърдял, че Царят е приел за чиста монета хитроумните ласкателства на египетските жреци и че нямало да се задоволи с нещо по-малко от обожествяването си. Бог трябвало да бъде на помощ на хората, управлявани от човек, който се мислел за повече от обикновен смъртен.

На следващия ден щяха да се състоят екзекуциите: пребиване с камъни за по-незначителните, а за Филотас – замеряне с копия. В Персия такива хора щяха да бъдат зазидани в студена пещ, която бавно щеше да бъде подклаждана с огън. И Царят нямаше да поиска ничие разрешение за това.

Дали Филотас, скривайки заговора, само се бе възползвал от възможността да спечели от риска на други, или пък той самият стоеше зад всичко? Това все още не беше доказано.

Александър свика съвет. За да мине по-бързо времето, аз се качих на върха на кулата. Вече бяха подготвили местата за екзекуция. А в далечината – по всички пътища и проходи се виждаха стражите. Нещо се мярна по западния път – трима души препусаха като вятър върху едногърби камили. Те привлякоха вниманието ми с грациозните си движения. Нито едно същество, носещо на гърба си хора, не е по-подвижно или по-издръжливо. Насочиха се към прохода и очаквах да видя, че охраната ще ги спре. Но те спряха за миг при поста и след това продължиха на запад.

Слязох долу. Реших, че Царят може да има нужда от мен, но след малко съветът бе разпуснат и генералите тръгнаха да се разотиват. Хефестион остана последен. Александър му махна да се върне. Влязоха обратно в стаята и залостиха вратата.

При друг случай щях да си намеря някой тъмен тъгъл, където да се наплача, но по лицата им разбрах, че става дума за нещо друго. Така че оставих пантофите си в моята килийка и се промъкнах на пръсти до вратата. Мандалото беше дървено и огромно. Хефестион доста се затрудни, докато го залости. А докато успееше да го върне обратно, щях да съм се скрил. Понякога не можеш да научиш много от човека, когото обичаш.

Хефестион тъкмо казваше:

– Винаги съм мислил, че той доносничеше на баща ти. Помниш ли, че ти казах?

– Знам, че ми каза. – Отново чух гласа на едно далечно момче. – Но ти никога не си го харесвал. Е, добре, беше прав.

– Да, бях. Той се мотаеше около теб заради амбицията си, и винаги

ти е завиждал. Трябваше да ни послушаш в Египет. Но този път ще разберем.

– Да, сега вече трябва да разберем – каза Царят.

– И не го вземай толкова присърце. Той не го заслужава, никога не го е заслужавал.

– Добре, няма.

– Размекнал си се от начина си на живот, Александър. Ще стане бързо.

Гласът му се приближи до вратата и се приготвих да изчезна, но Царят го спря: – Чакай малко, – Така че се върнах обратно.

– Ако отрича, че баща му знае, не отивай до крайност.

– Защо не? – попита Хефестион. Звучеше нетърпеливо.

– Защото няма значение.

– Да не искаш да кажеш – рече бавно Хефестион, – че ти ще...?

– Вече го направих – каза Царят. – Какво друго можех да направя?

Двамата млъкнаха. Предполагам, че очите им говореха достатъчно красноречиво. Тогава се обади Хефестион:

– Да, такъв е законът. Най-близките роднини на предателя. Или поне така се прави.

– Това беше единственият начин.

– Така е. Но ще се почувстваш по-добре, ако бъдеш сигурен, че е виновен.

– Не мога да разчитам на това, Хефестион. Не мога да се облегна на една лъжа. Това беше необходимо. Знам го. И това е достатъчно.

– Много добре. Тогава да свършваме. – Хефестион отново тръгна към вратата. Успях да стигна до килера си доста преди да я отвори.

Изчаках достатъчно дълго и отидох да попитам Царя дали има нужда от нещо. Все още стоеше на мястото, където сигурно е стоял и преди.

– Не – отговори той. – трябва да свърша още нещо.

И тръгна самичък надолу по осветената с факли стълба.

Наострих уши и зачаках. В Суза, когато още бях роб, ходех като другите момчета на мястото за наказания. Бях виждал как набиват човек на кол, одиране на кожата и други такива. Три пъти бях ходил, привличан против волята си от ужасите. Имаше тълпи, които ходеха всеки път, но на мен ми стигаше. Сега нямах никакво желание да гледам работата на Хефестион. Едва ли щеше да бъде нещо повече от това, което вече бях виждал.

Кулата изкънтя от страхотен писък. Не почувствах никаква жалост. След това, което Филотас беше направил на господаря ми, той

заслужаваше мъките си. Първото предателство от приятел. Припомних си и един момент от моя живот, когато загубих детството си.

Писькът прозвуча отново, още по-нечовешки и животински. Нека да страда, си казах. Моят господар не изстрада ли излъганото доверие и приятелство? Та той беше поел товар, от който никога нямаше да успее да се освободи.

Бях разбрал тайните му думи към Хефестион. Парменион управляваше като цар в половината империя зад нас. Той никога не би могъл да бъде арестуван, нито изправен на съд пред собствените си войници. Виновен или невинен, той щеше да предприеме кръвно отмъщение веднага, щом узнаеше участието на сина си. Представих си армията ни и всички, които я следваха в ледената бактрийска зима, с отрязани доставки и без подкрепления. Представих си победените сатрапи, освободени от войските на Парменион, които ни атакуват в гръб, а пред нас – Бес и бактрийците, затварящи ни в кръг.

Вече бях сигурен каква беше поръчката на едногръбните камили, най-бързите от всички животни, превозващи хора: да изпреварят новините, носещи смърт.

Такова бреме може да се стовари само върху царя. То тегнеше над него през целия му живот и, както Александър предвиди, продължавала да тегне и след смъртта му. Аз съм само един от хилядите хора, които са още живи, защото той пое този товар върху себе си. Някой може да каже, че защитавам собствената си кауза. Може и да е така. Но до края на земните си дни ще продължавам да мисля, че това бе единственото нещо, което той можеше да направи.

Письците не продължиха дълго. Човек в положението на Филотас няма какво толкова да загуби като проговори бързо.

Царят дойде да си легне късно. Беше ледено спокоен и трезв, сякаш беше на война. Почти не си отвори устата да говори с мен, освен за да ми благодари от време на време, за да не си помисля, че е сърдит.

Лежах в моята малка килийка с широко отворени очи, както знаех, че лежи и той. Нощта течеше бавно и тягостно. Телохранителите долу подрънкваха с оръжието си, и тихо си говореха. Навън виеха вълци.

„Никога не бъди досаден, никога, никога, никога“. Облякох се и почуках на вратата му сигнала, който имахме. Не изчаках позволение да вляза.

Той лежеше полуобърнат. Перитас, който винаги спеше в краката на леглото, стоеше до него и драскаше с лапа по одеалото, сякаш разбираще. Александър галеше ушите му.

Влязох и коленичих от другата му страна.

– Александър, мога ли да ти кажа лека нощ? Само лека нощ?

– Лягай, Перитас – каза той. Кучето се върна обратно на мястото си. Той докосна лицето и ръцете ми. – Ти си замръзнал. Мушкай се.

Съблякох се и легнах до него. Той стопли ръцете ми на гърдите си, както беше търкал ушите на Перитас. Мълчеше. Протегнах се и отметнах един кичур коса от челото му. Прошепнах:

– Баща ми беше предаден от един неискрен приятел. Той ми го каза, преди да го убият. Ужасно е, когато го направи приятел.

– Когато се върнем, – каза Александър, – можеш да ми кажеш кой е бил.

След като се завъртя няколко пъти, кучето се надигна да ни погледне, а после отново легна, сякаш беше щастливо, че има кой да се погрижи за Александър.

– Гибелно е да се подиграваш на боговете – продължих аз. – В Суза имах един роб от Египет. Не беше прост човек – беше служил в храм. И той ми каза, че нито един оракул не е толкова чист и истински, колкото оракулът в Сива.

Александър въздъхна дълбоко и продължи да гледа нагоре към гредите, където сенките на паяжините се движеха от трепкащата светлина на лампата. След малко поставих ръката си върху гърдите му и той постави своята върху нея, за да я задържи там. Остана мълчалив дълго държейки ръката ми около себе си. После проговори:

– Днес направих нещо, което ти не знаеш, но за което ще бъда обвиняван от тези, които ще дойдат след нас. Но това беше необходимо.

– Каквото и да си направил, – отговорих, – ти си Царят.

– Трябваше да го направя. Нямах друг начин.

– Ние полагаме нашия живот върху плещите на Царя и той поема отговорността за нас. Той никога не би могъл да го направи без помощта на Бога.

Александър въздъхна и придърпа главата ми върху рамото си.

– Ти си моят Цар – казах нежно. – Всичко, което правиш, е най-доброто според мен. И ако някога бъда неискрен с теб, ако аз някога се отрека от вярата си в теб, нека никога да не отида в Рая, и нека при Последния Съд бъда изгорен от Реката на разтопения метал³⁹. Защото ти си Царят, синът на Бога.

Продължихме да лежим мълчаливо, така както бяхме, и най-сетне той заспа. Притворих очи с удовлетворение. Сигурно ме беше насочвала някаква Сила. Бях дошъл тогава, когато той наистина се нуждаеше от

мен.

Заедно с Филотас от копията умря и Александрос от Линкестис, наследник по странична линия на трона на Македония. Неговите братя бяха участвали в заговора за убийството на Цар Филип. Тъй като нищо не било доказано срещу най-стария, Александър го беше взел в армията си. Оказа се, че Димнос и останалите са искали да направят него Цар – един почтен македонец, който щеше да държи варварите на мястото, определено им от гръцките богове.

Когато го предупредили, че ще бъде съден, Александрос подготвил защитна реч. Но пред Събранието могъл само да изрече някакво безсмислено пелтечене. Изглеждал, както твърдяха, като крякаща жаба и го осъдили от презрение, като казали, че е по-добре да се отърват от такъв цар. Един или двама от обвинените успели да докажат, че са невинни и били освободени. Вече бяхме отново на път, когато ни настигна новината за смъртта на Парменион.

Войниците приеха всичко това спокойно. Самите те бяха осъдили Филотас и бяха склонни да предположат, че има доказателства и срещу баща му. Но ветераните от старата школа, обучавали се още по времето на Цар Филип, още помнеха, че Парменион беше спечелил победа в деня, когато се родил Александър. Те именно изпаднаха в мрачно настроение. По всичко изглежда, че Филип е бил типичен македонец. Ако беше успял да освободи гръцките градове в Азия, той сигурно щеше да бъде удовлетворен, да се върне в къщи, и да управлява цяла Гърция – това, което всъщност винаги е искал.

Нашият подвижен град се влачеше през неплодни и високи пусти полета, покафенели и обгорени от парещото слънце през сухото лято. Но сега те бяха измръзнали от студените есенни ветрове, които свиреха през пукнатините на скалите. Страната беше пуста и сурова. Много от болните роби и пешаци, които ни следваха, не издържаха и някой техен земляк им изстъргваше нещо като гроб в твърдата земя. Никой обаче не гладуваше. От запад пристигаха кervани с провизии и цели стада добитък, изпосталели от дългото пътуване. Кретахме по пътищата, а на места и без път, често и без Александър. Той претърсваше с малки отряди

39. Според Зороастризма, след всеобщото възкресение трябва да дойде Последен Съд, когато праведните ще бъдат отделени от грешните. Тогава Айриаман, богът на приятелството и изцелението заедно с бога на огъня ще разтопят всички метал в планините и той ще потече по земята като река. Всички хора трябва да преминат през нея и за праведните тя ще бъде като топло мляко, а за нечестивите ще се окаже, че вървят с плътта си през разтопен метал. – Бел. прев.

околната пустош, за да открие следи от Бес, за който знаехме, че се движи на изток.

След дни или след половин месец, след като привършиха храната, те се връщаха – отслабнали хора върху отслабнали коне. Или пък от време на време някоя крепост се опитваше упорито да удържи и той се приготвяше за обсада. Тогава отделяха от колоната катапултите, дървени трупи за стълбите, а ако имаше възможност да стигне с каруци до крепостта, подкарваха и по някоя раздрусана обсадна кула. Не забравяха и носилки за ранените. Може да ви се стори невероятно, но Александър познаваше по име почти всеки войник, а те бяха хиляди и хиляди. Често се смееха: войник и Цар, Цар и войник.

Войниците разбираха достатъчно добре своята роля в живота му. Повечето дори не го бяха виждали в персийско облекло. Те го знаеха в протрити гръцки дрехи и ризница от стара кожа, обкована по краищата с желязо. Те не желяеха по-истински македонец от техния млад непобедим командир, който се потеше, мръзнеше или гладуваше наравно с тях, който никога не сядаше преди да се увери, че всички са нахранени и че за ранените са се погрижили, който никога не спеше по-сух от тях, и който изтръгваше победа, излагайки на смъртна опасност живота си. Какво значение имаше за тях, че той назначава персийски сатрапи, когато и някой македонец също би могъл да управлява и ограбва провинцията? Те се интересуваха само от своята част от плячката, а той я делеше с тях честно. И какво от това, че когато имаше време, спеше с момчето на Дарий? Той също имаше право на свой дял.

Но те бяха започнали да мислят за дома си.

Войниците притежаваха каймака на военните трофеи – богатствата на великите градове. Те плуваха в злато. Разказаха ми, че веднъж някакво муле от кербана със съкровищата паднало от умора и водачът му, загрижен за царските богатства, вдигнал товара и го понесъл сам на раменете си. Александър тъкмо минавал и като разбрал каква е работата, му казал: „Намери още малко сили, колкото за да стигнеш до твоята палатка. Всичко е твое.“

Така живееха те. Бяха взели каквото можеха от персийците и не искаха нищо друго от нас.

Но не и Александър.

Апетитът му растеше с яденето. Той обичаше победите, а Бес все още не беше победен. Александър обичаше величието и го беше усетил в нашите дворци и обичаи. Като момче го бяха учили да ни презира. А беше открил красота и смелост сред нашите аристократи. И още, той

беше намерил мен. Александър бе влюбен в изкуството да се управлява. Тук имаше цяла империя, отслабена от лошо управление, чиито юзди едва бяха почувствали ръката му. И над всичко, той имаше своя Копнеж – онзи миг на нетърпелива радост и възбуда, който и аз бях почувствал при Каспийските врати. При Александър той се простираше далеч напред в неизвестното, подхранван от невероятните разкази на пътешествениците. Страшна е болката, която очаква този, който копнее твърде силно.

Войниците все още продължаваха да му бъдат верни. Подобно на Кир, той ги омагьосваше с обаянието си. Казваше им, че ако отстъпят, без да се справят с Бес, ще си навлекат презрението на победените, че всички племена ще се надигнат и те ще загубят победите и славата си. Те още го обичаха. Македонците бяха доказали, че са по-добри от варварите и за тях това имаше голямо значение. След македонците Александър се връщаше при мен. Ако става дума само за правене на любов, той желаше това, защото често и дълго бе лишен от нежност. Но след тези отсъствия имаше други неща, от които се нуждаеше много повече. Той обичаше да се връща в другото си царство и да намира там любов – да знае, че красотата на слънцето е една, а красотата на луната – друга. Обичаше да заспива, слушайки приказките от пазара за принцове, които търсят яйцето на птицата-феникс, които яздят към диамантени кули, обхванати от пламъци, или отиват предрешени при омагьосани принцеси. Харесваша му разказите за двора в Суза. Смееше се от сърце, когато слушаше за ритуалите при ставането от сън или в банята. Но когато ставаше дума за церемониите при аудиенциите, слушаше внимателно.

Вярваше ми. Просто не можеше да живее, без да вярва в хората. Вярваше също и на Хефестион.

Властта на Филотас се оказа твърде голяма за един човек и Александър реши да я раздели между двама: между Черния Клитос – ветеран, когото познаваше от детинство, и Хефестион.

Ако доверието беше всичко, то Хефестион го притежаваше изцяло. Но армията си имаше своя политика; вече бе започнала да се разделя на фракции. Всички знаеха Хефестион като дясната ръка на Царя. Хефестион беше изучил да се държи като персиец, беше висок и хубав като истински мидиец, а и самите персийци му се възхищаваха и го харесваха. Той се е персианизирал, казваха войниците и генералите от старата школа. Като получи същия ранг, набитият и с необръсната брада Клитос стана гарант, че те няма да останат в малцинство и да бъдат пренебрегвани.

Това, което в случая имаше значение за мен бе, че Хефестион често щеше да предприема свои военни акции, а това означаваше, че ще отсъства дълго.

Той бе доказал, че е добър командир. Беше син на македонски аристократ и се нуждаеше от почит и уважение, дори ако цената за това беше раздяла с Александър. От сърце му пожелах да отиде и да намери цялата почит на света, само и само да не ми се мяркаше.

Някъде по време, на жътвата, стигнахме до Долината на Благодетелите⁴⁰. Усетих, че това място хареса на Александър. Бях му разказал историята как тукашните хора носели храна на армията на Кир, докато в същото време гладували в тази пустош и как той намерил този народ за толкова добродетелен и чист, че ги освободил от данък и им позволил да се управляват сами. Кир ги бе нарекъл „благодетелите“ и тези техни качества бяха устояли на времето – спокойни, срамежливи и тихи хора с широки лица, настроени приятелски дори към войниците, тъй като никой не ги беше притеснявал от царуването на Кир насам. Долината, заслонена от бурните северни ветрове, беше широка и плодородна. Тук Александър даде почивка на войниците, изкупи реколтата от местните жители на най-високата цена и заплаши с най-строго наказание всеки, който им причини някаква вреда.

Самият той въобще не можеше да стои без работа и почти всеки ден излизаше на лов. Често ми разрешаваше да идвам с него. Според Ксенофонт, каза ми той, ловът е образ и подобие на войната. Това със сигурност харесваше на Александър. Опасни скалисти пропасти, дълго преследване, някое свирепо животно за плячка – за предпочитане лъв или глиган – това търсеше той. Спомних си как Дарий ходеше на лов в царските паркове и стреляше по подбран и подгонен към него дивеч. След ловните походи на Александър се чувствах почти мъртъв. Но по-скоро бих умрял наистина, отколкото да му призная слабостта си.

Докато бяхме на лагер в долината, някакъв знатен персиец вдигна огромен пир за рождения си ден и помоли Царя да го почете с присъствието си. Когато дойде да си легне, почти не беше пил. Персийците се наливат здраво на рождените си дни, но издържат на пиене повече от македонците. Александър винаги внимаваше, когато беше сред тях, и държеше под око и приятелите си. Докато го събличах, той ненадейно каза:

40. Вероятно долината на река Арахот (дн река Аргандаб). Там е построеният град Александрия-Арахозия в провинция Арахозия (дн гр Кандахар в югоизточен Афганистан.) Бел. прев.

– Багоас, нито един път не съм те питал през цялото това време. Кога е рожденият *ти* ден?

Той не можа да разбере защо се разплаках. Коленичих до леглото, скрил глава в скута му, и той ме погали така, сякаш бях Перитас. Когато най-сетне се съвзех, той се наведе над мен и го чух да преглъща сподавен плач. Беше нелепо – трябваше да се засрамя.

Той не пожела да чака деня, защото, както каза, бях пропуснал толкова много рождени дни, и на следващата сутрин ми даде един прекрасен арабски кон и един коняр-тракиец. А два дни по-късно ми подари пръстен с портрета си, гравирани върху халцедон. Ще бъда погребан с него. Написал съм го изрично в завещанието си заедно с проклятие, за да не го откраднат балсаматорите.

Докато почивахме, Александър се привърза към хората от Долина на Благодетелите. Предложи да удвои земите им, но те помолиха само за едно късче зеленина, което щеше да закръгли земите им. Преди да заминем, в тяхна чест Александър извърши жертвоприношение към Аполон.

Бес се мотаеше на север, без да дава никакви признаци, че събира нова армия. Докато генералите и сатрапите подчиняваха околните провинции, Александър тръгна на изток към планината Брагуй⁴¹ без да бърза, като по пътя си основаваше по някой град.

Спомням си първия град, който той основа по време на походите си откакто бях с него – една от неговите Александрии. Мястото представляваше скалист и лесно защитим хълм, за който финикийските търговци му казаха, че е разположен на търговски път. В близост имаше плодородна земя и целогодишен извор с чиста вода за обществения фонтан. Всеки ден заедно с архитекта си Аристул⁴², той обикаляше строежа и отбелязваше местата за укрепленията на гарнизона, пазара, градските порти и другите отбранителни съоръжения. Проверяваше дали улиците са правилно разположени, с канали за оттичане на калта и мръсотията. Той не смяташе, че всичко това е под достойнството му. Роби копаеха и одялкваха камъните, а свободни занаятчии извършваха строителството. Бях изненадан колко бързо ставаше всичко.

След това той трябваше да напълни града с хора. Най-често оставяше там войници ветерани, но не само македонци. Имаше и гърци, и

41. Планините Брагуй и Соломонови дялят Иранското плато от западната част на басейна на Инд – Бел. прев.

42. Аристул – архитект на Александър, съпровождал го в походите му и написал история, от която притежаваме откъси – Бел. прев.

тракийци, повечето от тях с жени и деца, с които се бяха сдобили по време на походите. Те бяха щастливи, че получават собствена земя, макар че някои от тях по-късно страдаха от мъка по родината. Някои от занаятчиите също оставаха и донасяха по тези диви места по нещо от Суза или от Гърция. За тези хора Александър оставяше закони, които никога не бяха твърде чужди на обичаите им, или на техните богове. Беше особено чувствителен към това.

По време на строителството Александър изцяло се отдаваше на тази дейност и забравяше всичко друго до времето за вечеря. Не се напиваше – водата беше хубава и не беше необходимо да се пие много вино – но след целодневната работа обичаше да седне с чаша пред себе си и да разговаря. Основаването на нов град винаги възбуждаше в него трескав ентузиазъм и го провокираше към размисли. Знаеше, че заедно с всеки град името му ще остане да живее в бъдните поколения и това го караше да мисли за своите дела. Тогава той обичаше да се връща назад към тях и да ги премисля. Някои казваха, че прекалявал. Така да е, но нали той извърши всичко това. Отрича ли го някой?

Често след това, все още пийнал и с възбуден дух, той разговаряше и с мен. Веднъж го попитах дали преди да тръгне към Азия е знаел, че ще стане Велик Цар.

– В началото – не – отвърна той. – Това беше война на баща ми. Исках просто да я спечеля по-бързо, отколкото щеше да го направи той. Избрах ме за командващ на гръцките войски, за да освободя гръцките градове в Азия. И когато направих това, разпуснах тяхната войска. И след това започнах моята война. – Направи пауза и, като се убеди, че разбирам, продължи: – Да, това стана след Иса. Когато Дарий побягна и ми остави колесницата си, царската си мантия и всичките си оръжия; когато изостави телата на приятелите си, загинали за него; жена си, майка си дори – тогава си казах: „Ако това е Царят на Царете, аз мога да бъда много по-добър.“

– Самият Кир е направил по-малко – отговорих аз.

Знам, че завистливите гърци са писали, че съм го ласкаел. Но те лъжат! Александър никога не беше удовлетворен от делата си и винаги смяташе, че направеното не е достатъчно. Чувствах нетърпението на неговото величие, възпирано и обуздавано от тъпотата на много по-незначителни хора. Те казват, че съм приемал подаръците му. Разбира се, че съм го правил. Но в повечето случаи – за да видя насладата му от раздаването. Приемах ги от любов, а не като някои, които се преструваха, че са негови приятели – от алчност, киселена от завистта им. Ако той

беше преследван човек, и имаше обявена цена за главата му, щях да го последвам гол и бос през цяла Азия, да гладувам с него и безропотно да се продавам във вертепите на пазарищата, за да му купя хляб. Всичко това е истина пред лицето на Бога. Нима не съм имал право да го направя щастлив в победите му? Никога не съм произнесъл и една дума, която да не е излязла от сърцето ми.

Когато градът беше изграден, Александър извърши жертвоприношение и го посвети на Херкулес и Аполон, а аз изиграх танц в името на Аполон. Но най-вече танцувах за него.

Вече бях „някой“ в двора. Имах два коня, мулета за багажа, собствена палатка и някои хубави неща в нея. Колкото до властта, исках да я имам само върху едно сърце. Понякога си спомнях за Суза и за всички онези, които се опитваха да купят влиянието ми пред Дарий. Сега това се опитваха да правят само новодошлите, които не бяха предупредени. Персийците казваха: „Евнухът Багоас е кучето на Александър. Не ще да се храни от ничия друга ръка. Не го закачайте.“ Македонците пък казваха: „Бъдете нащрек с персийското момче. Той казва всичко на Александър.“

Понякога, когато му прислужвах в покоите, той ми казваше, че не е необходимо да върша работата на слугите; но това беше само израз на внимание. Той знаеше, че живея за това. Пък и щях да му липсвам, ако трябваше да се справя без мен.

Пътувахме на изток към планините през високи проходи, където минаваха само пътеките, направени от овчарите. В цепнатините на скалите растяха дребни ярки цветя, приличащи отдалеч на скъпоценни камъни. А безкрайното небе над нас се сливаше с тъмния хоризонт.

Живеех за мига, бях млад и светът се разтваряше за мен. Той се разтваряше и за Александър, който яздеше винаги начело, за да види пръв следващия завои на пътя.

Понякога вечер той ме караше да го уча на персийски. Звучите на езика ни са труднопроизносими за македонците. Никога не съм го лъгал, че го говори добре. Понякога Александър се вбесяваше от разочарование, но това беше само за миг. Той знаеше, че така го предпазвам да не стане смешен в очите на персийците, което неговата гордост нямаше да понесе.

– А сега виж какви грешки още правя в гръцкия си, Искандер. – казвах аз, и нарочно допусках тук-там няколко грешки, за да го ободря и утеша.

– Как вървят уроците? Филострат кара ли те вече да четеш?

– Той има само две книги, но и двете са много трудни за мен. Помоли Калистен да ни заеме една, но той каза, че свещените съкровища на гръцката мисъл не трябва да бъдат цапани от варварски пръсти.

– Казал ти е това в лицето?! – лицето на Александър се изопна.

Въобщо не предполагах, че той така ще се ядоса. Този Калистен беше толкова изтъкнат, че по-скоро бе философ, отколкото писар. А освен това пишеше и хроника за Александър. Всъщност, господарят ми заслужаваше някой хроникьор, който да го разбира по-добре, но човек трябва да се държи внимателно с хора като Калистен.

– Взе да ми писва от този човек – каза Александър – Занимава се твърде много със себе си. Взех го само за да доставя удоволствие на Аристотел, който му е чичо. Но Калистен притежава всички вкостенели представи и схващания на стареца, чиито грешки трябваше сам да откривам. И нищо от неговата мъдрост, заради която го почитам. Аристотел ме учеше какво става с душата след това. Той ме научи и на изкуството да лекувам и благодарение на това успях да спася живота на не един или двама. Научи ме как да гледам на природата и това ме обогати. Продължавам да му изпращам различни насекоми, кожи на диви зверове и растения – всичко, което може да издържи до Гърция...

Засмях се:

– Никога не съм виждал Калистен да се заглежда по насекомите.

– Така е – въздъхна Александър – Калистен не притежава нищо от способностите на чичо си. А често ли те оскърбява?

– О, не, Сикандер...

– А-лек-сан-дър.

– Ал'скандер. Не, в повечето случаи той дори не ме забелязва.

– Не му обръщай внимание. Остави го да си въобразява, че е нещо повече от теб. Усещам, че скоро ще стане за смях.

– Не съм сигурен, господарю мой. Калистен твърди, че той ще бъде този, който ще създаде славата ти.

Това го бях чул с ушите си и сметнах, че е по-добре Александър да знае.

Очите му преbledнях. Все едно, че наблюдавах буря от заслон.

– Така ли? Е, оставил съм някой и друг знак из света, за да ме запомнят – той започна да крачи из шатрата. Ако имаше опашка, сигурно щеше да маха нервно с нея.

В началото той пишеше за мен такива ласкателства, че истината започна да намирисва на лъжа. Бях момче и още не разбирах вредата, която това ми нанася. Например когато заобиколих нос Климакс с помощта

на изпратен от бога късмет, Калистен написа, че вълните били коленичили пред мен. И че кръвта на боговете течела във вените ми! Достатъчно хора са виждали цвета на кръвта ми – така му казах. Нито дума от всичко това не е излязла от сърцето му.

Слънцето угасваше на необятния хоризонт, бърдата потъмняваха на вълни, един по един пламваха лагерни огньове. Той се загледа навън, преглъщайки гнева си, а един роб дойде и запали лампите.

– Значи, ти не си чел никога „Илиадата“?

– Не, какво е това?

Александър отиде до спалнята и се върна с нещо блестящо в ръцете си.

– Ако Калистен те смята за недостоен да ти даде Омир, аз пък не смятам така.

И той постави върху масата едно ковчеже от чисто сребро с капак, инкрустиран с малахит и лазурит, с гравирани листа и птици. Не можеше да има две такива в света. Взрях се в него мълчаливо.

Александър ме погледна.

– Познаваш го, нали?

– Да, господарю мой. – То стоеше до леглото на Дарий, под златната лоза.

– Трябваше да се сетя. Ако това ти причинява болка, ще го махна.

– Все ми е едно, господарю мой.

Александър отново остави ковчежето на масата.

– А какво държеше той в него?

– Сладкиши, господарю. – Понякога, когато беше удовлетворен от мен, той поставяше по един в устата ми.

– А виж аз за какво го ползвам – Александър се усмихна и повдигна капака. Блъсна ме миризмата на карамфил и канела. Тя ме задуши със спомена за миналото; за миг затворих очи.

Той извади оттам книга, по-овехтяла и изкърпена дори от книгата за Кир.

– Имам я от тринадесетгодишна възраст. Знаеш ли, тя е на по-стар гръцки, и аз ще го направя малко по лесен – но не много, за да не разваля звученето.

След това прочете на глас няколко реда и попита дали съм разбрал.

– Той казва, че ще пее за гнева на Ахил, който донесъл ужасни беди на гръците. Много хора загинали и кучетата ги изяли. А също и каните. Но, казва той, това изпълнило волята на Зевс. И всичко започнало, когато Ахил се скарал с някакъв господар, който бил твърде силен.

– Много добре – Александър остави книгата настрана. – Искаш ли да ти разкажа историята?

Отидох и седнах до коленете му, като поставих ръка върху тях. Беше ми все едно каква история ще ми разкаже, стига да съм до него.

Той ми разказа само приказката за Ахил, който се скарал със своя Велик Цар и отказал да положи клетва за вяност. Твърде скоро стигнахме до Патрокъл, който му бил приятел от детинство. Той застанал на негова страна и му помогнал при бягството му в заточение, а по-късно загинал вместо него в някаква битка. Александър ми разказа и как Ахил отмъстил за своя приятел, макар че му предсказали, че неговата собствена смърт ще дойде след това. И как духът на Патрокъл му се явил в съня, за да изиска да бъде погребан според обичая и да припомни за тяхната любов.

Александър разказа историята, но не с артистичността на разказвачите от пазара, а така, сякаш е бил там и си спомня всичко.

Най-после разбрах къде бе мястото на моя съперник в сърцето на Царя – споен в едно с душата му, по-дълбоко от всякакви спомени на плътта. Можеше да има само един Патрокъл. Какво бях аз в сравнение с това? Някакво цвете, което човек забожда зад ухото си и го хвърля увехнало при залез. Разплаках се беззвучно и от очите ми неусетно се изръгнаха сълзи.

Александър повдигна лицето ми и усмихнат избърза сълзите с ръката си.

– Не се притеснявай. Когато чух тази история за първи път, аз също плаках.

– Съжалявам, че са загинали – промълвих.

– Знаеш ли, те са обичали живота. Но са умрели без страх от смъртта. Това, че са живели без страх, е направило живота им достоен за обич. Поне така мисля.

После стана и вдигна ковчето.

– Виж, ти си бил по-близо до книгата, отколкото си предполагал. – Той махна възглавничката. На дъното под нея лежеше една кама, наточена като бръснач. – Всеки втори цар на Македония е бил убит, а понякога и двама царе един след друг.

Доста време след това, като се приближавах до шатрата му, дочух името си. Александър тъкмо казваше:

– Казвам ви, че когато той чу историята на Ахил, очите му се напълниха със сълзи. И този глупак Калистен ще ми говори за персийците като за някакви скитски диваци. Момчето има много повече поезия в

малкия си пръст, отколкото този педант – в цялата си глава.

Към края на лятото стигнахме до южните хребети на Парапамисос⁴³. Те вече бяха покрити със сняг. Далече на изток те се свързват с Големия Кавказ⁴⁴, стената на Индия, който се извисява още по-нависоко и стига по надалеч, отколкото можехме да си представим.

Върху един издаден хълм в подножието на Голямата планина Александър основа третата за тази година Александрия⁴⁵. До падането на първия сняг градът бе вече готов и ни подслони за зимата. След онези царски домове, приличащи на леговищата на великаните човекоядци от легендите, беше чудесно да усещаш миризмата на прясно отсечено дърво. Къщата на градоначалника имаше портал с колони в гръцки стил и постамент отпред, на който щеше да бъде поставена статуя на Александър.

Това беше първата статуя, която му правеха откакто бях с него. Но той, разбира се, беше толкова свикнал да си сваля дрехите за това, колкото и за банята си. Скулпторът направи рисунки на тялото му от всички страни – седем или осем скици, докато той гледаше в далечината, стремейки се да изглежда красив. След това му взеха мерки от всички части на тялото. Накрая Александър замина на лов и скулпторът не го повика повече, преди да бъде готово лицето му. Беше прекрасно направено – едновременно спокойно и пламенно, и отговаряше на неговия дух, макар че, разбира се, беше пропуснат белегът от сабята.

Една вечер той се обърна към мен:

– Новите неща започнаха. Днес разпратих заповеди до всички градове зад нас да ми създадат нова армия. Ще я отгледам от семето. Наредил съм да съберат тридесет хиляди персийски момчета, да ги научат на гръцки, и да се обучат в използването на македонски оръжия. Какво мислиш за това?

– Звучи странно. И кога ще бъдат готови?

– Най-рано след пет години. Трябва да започнат всичко докато са млади, преди начинът им на мислене да се вкостени. Надявам се, че дотогава и самите македонци ще бъдат готови.

Казах, че съм сигурен в това. Все още бях на възраст, когато пет години ти се струват половин живот.

Въздухът започна да става все по-мек и над топящия се сняг надникнаха нежни цветчета. Александър реши, че може да тръгне направо

43. Парапамисос – планините Хиндукуш – Бел. прев.

44. Голям Кавказ – вероятно става дума за Хималаите – Бел. прев.

45. Александрия Никея – дн. град Кабул – Бел. прев.

през планините към Бактрия и към Бес.

Той предположи, че високите проходи са трудни за преминаване и замина напред само с войниците, но се съмнявам, че дори той знаеше какво ги очаква. Беше ужасно дори за нас, които следвахме утъпкания от тях път. Аз, който обичам планините, чувствах, че тези мразят хората. Не ми стигаше въздух, а стъпалата и пръстите ми горяха, когато ги разтривах, за да вкарам отново в тях кръв. Нощем хората навличаха дрехи и се притискаха един до друг, търсейки топлина. Получавах много предложения – всички с искрени обещания да се отнасят с мен като с брат, макар че сигурно искаха и нещо повече. Спях с Перитас, когото Александър беше оставил на моите грижи.

И все пак нашите трудности бяха нищо в сравнение с тези на армията. Те нямаха с какво да сготвят месото си върху голите скали и трябвало да го размразяват с топлината на телата си. Бяха щастливи, ако се случеше да го ядат топло от някой току що умрял кон. Хлябът им свършил и се прехранвали с тревите, които ядели животните. Мнозина щели да заспят в бялата смърт, ако не бил Александър, който с усилие обикалял пеш из колоната, откривал къде са легнали, изправял ги на крака и вдъхвал собствената си жизненост в телата им.

Настигнахме ги при граничната крепост Драпсака⁴⁶, от другата страна на планината. Трябваше да си набавим оттам храна. Долу Бес беше опустошил земята, за да ни умори от глад.

Намерих Александър в някакво жилище от грубо издялани камъни. Лицето му беше обрुлено от студа и като че ли само мускулите го държаха да не се разпадне. Още не бях виждал Царя да гладува заедно с войниците си.

– Това е нищо – рече той. – Скоро ще се оправя. Но все още не мога да повярвам, че някога отново ще успея да се стопля.

Той ми се усмихна и аз му отвърнах:

– Довечера ще се стоплиш.

Нямах щастието да го топля дълго. Веднага след като войниците си починаха и наваксаха с храненето, преди още да е минал и месец, той тръгна надолу към Бактрия.

Вече бях на възраст, на която моите връстници воюваха. Много евнуси преди мен – сред тях и проклетият везир, носещ името ми, бяха боравили с оръжия. Не можех да спра да мисля как Хефестион е бил през

46. Драпсака – крепост в северното подножие на Хиндукуш, около днешния град Баглан (северен Афганистан) – Бел. прев.

цялото време с него в планините, и как може би го е топлил. Така че в нощта преди да замине, го помолих да ме вземе със себе си Казах му, че баща ми е бил воин и, че, ако не мога да се бия за него, ще ме е срам да живея.

– Скъпи Багоас – усмихна се Александър – знам, че си готов да се биеш за мен. Но ти ще загинеш там. Сигурен съм, че ако баща ти беше живял още малко, за да те обучи, ти щеше да се наредиш сред най-добрите ми войници. Но боговете са повелили друго. Повярвай ми, имам много повече нужда от теб там, където се намираш. – Той беше горд, но не само заради себе си. Той разбираше и гордостта на другите.

В този момент Перитас, който ужасно се беше разглезил от спането заедно с мен в одеалата, се опита да се промъкне крадешком на леглото, но натежа и го преобърна на една страна, а ние се катурнахме на пода. Така че всичко завърши със смях. Аз обаче отново останах с обоза, а Александър замина напред с войската, очаквайки да срещне Бес.

Но не го срещна в Бактрия. Всъщност, долу нямаше нищо освен сняг – все още дебел по тези високи хълмове. Бес не беше намерил много за разграбване и опустошаване. През зимата местните жители погребват дълбоко всичко – виното си, плодните си дървета, дори себе си, защото живеят в колиби, вкопани в земята като пчелни кошери, които биват целите затрупани от снега. Те прекарват зимата в тези дупки заедно с всичките си запаси и излизат навън едва напролет. Войниците, подлудени от глад, щом видеха тънка струйка дим да се издига през снега, започваха да копаят надолу към храната. Казваха, че смрадта била отвратителна и всичко воняло нетърпимо, но не обръщали внимание.

Успяхме да настигнем войската в началото на пролетта. Тогава чухме новината, че Бес пресякъл река Оксус⁴⁷ на изток от нас и се укрива с шепа войници и привърженици. Очевидно Набарзан не беше единственият, който беше разбрал, че напразно търси в негово лице истински Цар.

Александър се движеше бавно из Бактрия. Никой не оказваше съпротива, така че където и да отидеше, трябваше да приема дребни васали, които се предаваха, и да се погрижи за управлението на новите земи. А що се отнася до преследването на Бес, Александър продължаваше да не си дава зор.

Следващите новини за изменника ни донесе един от собствените му поддръжници – някакъв благородник в доста напреднала възраст,

47. Оксус – дн. река Аму-Даря. – Бел прев.

който пристигна с изтощен кон, за да се предаде на Александър. Пътуването му не ще да е било леко – дрехите му бяха изпокъсани, а брадата и косата му – покрити с прах и мръсотия. Както ни обясни чрез мен (по съображения за сигурност превеждах аз), когато Бес свикал военен съвет, благородникът се опитал да го накара и той да се предаде. Гобар, така се казваше човекът, дал за пример Набарзан, което, без съмнение, е било доста глупаво от негова страна. Бес бил много пиян и само при споменаването на името, скочил към него с изваден меч. Гобар избягал по най-бързия начин и понеже бил много уважаван, никой не се решил да го преследва. Така дошъл при нас – готов в замяна на прошката да ни разкаже всичко, което знаеше.

Собствените бактрийски войници на Бес го бяха напуснали и се бяха разотиили по домовете си. Той така и не ги повел в бой, само бягал от Александър. При Бес бяха останали единствено онези, които спомогнали за убийството на Дарий – някакви жалки останки от армия, които не го напускаха, но не от обич към него, а от страх пред Александър.

Накрая Бес се насочи към Согдиана⁴⁸. Там лежах последните му надежди. Согдийците, каза Гобар, не обичат чужденците и няма да им се иска („първоначално“, добави той учтиво) да приемат един чуждоземен Цар. Така че Бес възнамерявал да се прехвърли на другия бряг на Оксус и да изгори лодките зад себе си.

– Ще пресечем тази река, когато стигнем до нея – каза спокойно Александър.

Междувременно той трябваше да избере сатрап на Бактрия. Очаквах избора му с голяма горест. И вторият персийски сатрап на Ария беше въстанал и Александър трябваше да изпрати там македонец. Въпреки всичко той даде Бактрия отново на персиец – на Артабаз. Впоследствие чух, че той управлявал провинцията с благоразумие и справедливост; оттеглил се от управлението на деветдесет и осем години и починал на сто и две, яздейки кон, който бил прекалено буен за него.

Стана време да се насочим на север и да пресечем Оксус. В планините бяхме близо до реката – тя води началото си оттам, но десетки леги наред се провира през каменни клисури, където само птица може да стигне. Хълмовете се разтварят едва на прага на пустинята. След това реката се забавя, разширява се в необятната пустош и някъде много далеч, както казват, потъва в пясъците. Трябваше да я пресечем при първа

48. Согдиана – най-далечната Персийска сатрапия, в североизточната част на държавата между средното течение на реките Аму-Даря и Сър-даря, на територията на дн. южен Узбекистан – Бел. прев.

възможност, следвайки пътя към Мараканда⁴⁹.

Спускахме се надолу по прекрасни и топли скатове, засадени с лози и плодни дървета. Казват, че божественият Заратустра⁵⁰, който ни научи да почитаме Бога чрез огъня, се е родил по тези места. Александър разбра за това с благоговение – той беше убеден, че Мъдрият Бог е същият като Зевс и че го е виждал сред огън в детството си.

Не след дълго наистина попаднахме сред огън. Когато стигнахме до долината на Оксус, от север вече духаше вятърът от пустинята. Той се появява в средата на лятото и всичко живо се ужасява от него. Сякаш бяха прекарвали въздуха през горяща пещ и го насочваха към нас чрез духало. Увихме главите си в кърпи, за да се спасим от изгарящия пясък. Прекарахме четири дни в този ад, преди да стигнем до реката.

Когато се приближиш до река Оксус, гледката е величествена. Или поне беше такава за мен и за онези, които не бяха виждали Нил. От другата страна на реката хората изглеждаха малки като мишки. Мостостроителите объркано се взираха във водите. С тях пътуваше цял керван дървени трупи, но тази широчина, дълбоките и пълноводни води, и подвижните пясъци не позволяваха да се построи мост.

Лодкарите ни посрещнаха с вдигнати ръце, просещи хляб. Те имаха плоскодънни лодки, с пръти отпред, за които впрягаха чифт коне, обучени да плуват през реката. Но Бес беше изгорил лодките когато стигнал на другия бряг, и беше убил конете без да плати нищо. Александър предложи злато за всичко, което беше останало.

Тогава най-бедните донесоха скритото си богатство: салове, направени от кожени мехове, напълнени с въздух, които можеха да се движат по течението. Това беше всичко, което имаха и с което, както каза Александър, ще се прехвърлим на другия бряг, като направим останалото сами.

В обоза имаше щавени кожи в изобилие – шатрите бяха направени от тях. Нашите майстори изучиха как местните жители изработват саловите и надзираваха работата по направата им. Вътрешностите на меховете се пълнеха със слама и суха тръстика, за да могат по-дълго да издържат на повърхността на водата.

49. Мараканда – главен град на Согдиана, днешен Самарканд – Бел. прев.

50. Заратустра – на гръцки Зороастър (VII в. пр.Хр.) – според преданието – религиозен реформатор, основател на зороастризма в Персия – учението е изложено в книгата „Зенд-Авеста“. Принадлежал към кастата на магите. Проповядвал в Източен Иран и Хорезъм. В най-древните химни е представен като борец и страдащ човек, по-късно е превърнат в легендарен герой-чудотворец. – Бел. прев.

Никога не съм бил така уплашен, както в момента, когато навлязох в реката. На сала заедно с мен бяха и двамата ми прислужници. Държахме поводите на конете и мулето. Но когато течението ни завлачи по-силно, животните започнаха да ритат из водата и да се мъчат да се измъкнат. Конярят провлечено припяваше молитви към някакъв негов тракийски бог. Видях как един голям сал се обърна и си помислих, че съм се отправил към друга Река. За първи път споделях опасностите, на които бе изложен Александър – аз, който въодушевено твърдах, че искам да се бия на негова страна. Забелязах, че личният ми слуга, персиец от Хиркания, ме наблюдава, любопитен да види как ще се държи един евнух. Ще се погрижа да си мъртъв, си казах, преди да успееш да ме разнесеш. Конете изглежда почувстваха спасителния бряг отсреща и ни завлякоха натам. Стигнахме, почти без да се намокрим.

Дори жените и децата прекосиха реката по този начин. Той беше единственият – най-близкият брод се намираше на много левги през пустинята. Спомням си, че видях на един сал жена, криеща очите си в шепи, и пет деца, които пискаха от удоволствие.

Това ни отне всичко на всичко пет дни. А когато саловете изсъхнаха, отново ги направихме на палатки.

Много от конете загинаха при похода през изгарящия вятър. Струваше ми се, че ще изгубя моя Лъв; ребрата му се четяха през красивата преди червеникаво-кафява кожа, а главата му беше клюмнала. Орикс, конят, който Александър ми даде, беше прекрасно и силно животно и понесе всичко по-добре, но Лъв ми беше много скъп. Едва преживя този ад. Същото се отнасяше и за стария Буцефал, за който Александър се грижеше внимателно през целия път. Буцефал вече беше на двадесет и седем години, но сякаш бе устроен така, че винаги да оцелява.

Скоро успяхме да си отдъхнем. Някакъв таен пратеник донесе съобщение, че последните двама бактрийски благородници, останали да следват Бес, са готови да го изоставят. Жителите на селото, където се бил укрил, също искали да го предадат.

И така, ние се намирахме в Согдиана и това съобщение беше първото доказателство за това. Согдийците нямат никакви закони, които си струва да бъдат споменати, освен закона за кръвното отмъщение. Дори обичаите на гостоприемството много-много не важат там. Ако имате повече късмет от Бес, може и да намерите сигурност под техния покрив. Но по-нататък на пътя, ако притежавате нещо, което си струва да бъде откраднато, те ще ви направят засада и ще ви прережат гърлото. Основните им занимания са кражбите и племенните войни.

Александър счете, че е под достойнството му да хване лично Бес. Затова изпрати Птолемей заедно с един конен отряд. Все пак беше нащрек, защото знаеше, че ще има работа с предатели. Но не станало нужда да влизат в бой. Бактрийските аристократи били изчезнали, а крепостта доброволно отворила вратите си. Намерили Бес в някаква селска колиба – останал бил само с няколко роби.

Ако духът на Дарий ни наблюдаваше, в този ден сигурно щеше да се почувства отмъстен. Благородниците, които предадоха Бес, бяха последвали неговия пример – оставиха го в ръцете на Александър, за да го успокоят, докато те самите се приготвят за война.

Птолемей явно беше получил предварителни инструкции. Когато Александър пристигна с армията, заварихме Бес, стоящ гол край пътя, с ръце, завързани отзад за един дървен кол. Така постъпваха с големите престъпници в Суза преди да изпълнят смъртната присъда. Никога не бях казвал на Царя за това. Сигурно беше попитал Оксатрес как трябва да постъпи според нашите обичаи.

Набарзан се оказа прав – в Бес нямаше нищо царствено. Казаха ми, че когато Александър го попитал защо е предал своя господар и родственик на такава презряна смърт, той се оправдал, че бил само един от многото около Дарий, които се съгласили на това, за да спечелят благоволенieto на Александър. Но не могъл да обясни защо в такъв случай е приел короната на Персия. Повечето престъпници в Суза се държаха много по мъжествено. Александър нареди да го наложат с бич и да го оковат, докато дойде време да го изправят пред съда. Предателите, които се бяха надявали да усмирят Александър, подхвърляйки му Бес, трябваше да се поучат от предишните събития и да не постъпват така глупаво. Царят незабавно се насочи към вътрешността на Согдиана – тя беше част от империята и той смяташе да я запази като такава.

Согдийците живеят в земя от огромни пясъчни дюни, страховити клисури и дерета. По протежение на всеки проход са построени малки крепости, пълни с въоръжени разбойници. Пътуващите кервани трябва да наемат отряди за охрана, за да могат да преминат безопасно. Хората, които живеят по тези места, са красиви – високи, с орлови носове и осанка на принцове. Почти цяла Согдиана е разположена върху скали. Но постройките им са от кал, тъй като считат занаятчийството за работа, която е под достойнството им. Те могат да яздят кон там, където човек не би допуснал, че и дива коза може да мине, но не спазват дадената клетва, ако това не им е изгодно. Те мамиха Александър много пъти, преди той да разбере вероломството им.

В началото изглеждаше, че всичко се нарежда добре. Град Мараканда се предаде, както и цялата редица крепости чак до река Яксарт⁵¹. Отвъд се намираха безбрежни степни полети, където живееха саките⁵².

Александър поиска да се срещне с всички местни вождове и ги извика в лагера. Смяташе да им каже, че ще ги управлява справедливо и да попита какви са законите им. Но племенните вождове, които знаеха само какво те самите биха направили, ако бяха на мястото на Александър, нито за миг не се усъмнили, че той ги вика, за да им вземе главите. И в резултат на това всичките ни крепости по реката ненадейно бяха нападнати от крещящи бойния вик согдийци. Те обсадиха и Мараканда и избиха много от войниците, които по това време се намираха извън крепостта.

Александър смаза метежа за два дни. Просто обсади главната крепост на въстаниците и я превзе.

Но го докараха обратно на носилка и го положиха в леглото му. В шатрата вече чакахме – хирургът и аз. Някаква стрела се беше забила в пицяла му и беше разцепила костта. Той накарал да измъкнат зъбеца на стрелата и продължил да се бие докато крепостта паднала.

Но когато разкъсахме стегнатите превръзки, заедно с тях излязоха и парченца кост. Други костички стърчаха през кожата и лекарят трябваше да ги вади една по една.

Александър лежеше с поглед, вперен в тавана – неподвижен и безмълвен като статуята си. Дори устните му не помръдваха. А същият този човек бе плакал за осакатените роби в Персеполис, за стария Буцефал, за умрелите преди хиляда години Ахил и Патроклъ, и за моите забравени рождени дни.

Хирургът превърза раната, каза му да не се движи и излезе. Стоях от едната страна на леглото и държах една купа, пълна с окървавена вода. От другата страна беше Хефестион и ме чакаше да изляза.

Обърнах се да тръгвам, заедно с изцапаната купа. Александър извърна очи и каза – това бе първият звук, който издаде:

– Добре се справи с превръзките. Сръчно и безболезнено.

Той спази указанието на лекаря – лежа около седем дни, т.е. вместо да язди, отиде с носилка надолу към крепостите до река Яксарт. В

51. Яксарт – дн. река Сър-Даря. Границата на Согдиана е минавала по левия и бряг – Бел. прев.

52. Саки – група източноирански племена, населяващи в древността главно Средна Азия и околните области. Гръцките историци ги наричат скити и масагети, а древноперсийските надписи – саки. – Бел. прев.

началото го носеха войниците от пехотата, докато от конницата се оплакаха, че ги лишават от тази привилегия. Тогава той им позволи да го носят на смени. Вечерта, когато сменях превръзките, ми каза, че конници-те не са свикнали да ходят пеш и много го друсали.

Този път и аз яздех заедно с армията; той беше свикнал аз да го преобличам и превързвам. Докторът ежедневно миришеше раната – ако костният мозък загние, в повечето случаи това води до смърт. Колкото и зле да изглеждаше, най-накрая тя образува коричка и зарасна незамърсена. Раната обаче остави една вдлъбнатина в пищяла, която му остана до живот.

Без да изчака края на лечението, Александър освободи носилката и се качи на кон. А когато стигнахме равнините при реката, вече бе започнал да ходи.

Веднъж Дорискос ми беше казал: „Казват, че той се доверявал на хората. Но ако нарушиш дадената клетва, Бог да ти е на помощ.“ Сега щях да стана свидетел на това колко са верни думите му.

За два дни Александър превзе пет крепости. При три от атаките застана лично начело. Всички се бяха заклели във вяроност и всички бяха участвали в клането на неговите войници от гарнизоните. Ако согдийците си мислеха, че човек, който спазва дадената дума, сигурно не е наред в главата, то сега щяха да се убедят в обратното. Този път и аз видях това, което въобще не се случило в Бактрия – тълпата от ревящи жени и деца, военната плячка, натикани в лагера като добитък. Всички мъже бяха убити.

Това се случва навсякъде. Гърците постъпват така с други гърци. Дори собственият ми баща сигурно го е правил през войните на Артаксеркс. Макар че Артаксеркс никога не би дал на такива хора последна възможност. Така или иначе, за мен това беше първият случай, на който станах свидетел.

Александър нямаше намерение да влачи със себе си стадо от жени. И реши да построи на същото място нов град⁵³ и да ги направи жени на заселниците. В това време войниците, за които не достигаха робини, с които да спят, вече си вземаха своето. Отвеждаха жената; често и малките дечица с мокри и мръсни лица тръгваха с неуверени стъпки след нея, хълцайки или ревейки, и тя се грижеше за тях, когато новият господар ѝ оставеше време. Някои от младите момичета почти не можеха да

53. Става дума за гр. Александрия Ултима (Крайна), намирал се на дн. граница между Таджикистан и Узбекистан (около гр Бекабад). – Бел. прев.

се изправят на краката си; полите им, изцапани с кръв, ми казваха защо. Замислих се за съдбата на трите ми сестри, които отдавна бях успял да забравя.

Но това е сгурията, която остава след огъня, когато буйният пламък премине. Александър знаеше за какво е роден – самият Бог му го беше казал в оазиса Сива. И тези, които му помагаша по неговия път, той приемаше като свои роднини. А ако се опитваша да го спрат или да му създават пречки, той правеше това, което беше нужно. После продължаваше по пътя си и очите му не изпусаха нито за миг огъня, който следваше.

Шестият град беше Кирополис⁵⁴ – най-укрепеният. Не беше построен до реката, нито пък от тухли, направени от кал, а от каменни стени върху склоновете на един рид. Градът е бил основан от самият Кир и Александър заповяда да запазят атаката лично за него, макар че изпрати напред обсадните машини заедно с Кратер. Разпънаха шатрата му прекалено близо до линията на обсадата, за да му спестят дългото ходене, и така успях да видя част от битката. Едно останало парче кост същият ден беше разкъсало коричката на раната му и се показа навън. Той ме накара да го измъкна, като каза, че докторът много приказвал, а пък аз съм имал и по-чисти ръце. Шурналата кръв беше чиста.

– Имам добре зарастваща плът – засмя се той.

Разположиха съоръженията: две обсадни кули, покрити с кожи; цяла редица катапулти, приличащи на огромни, изправени отвесно лъкове, които изстрелваха бронзови стрели; и тараните, с техните железни глави, под кожените навеси. В чест на Кир Александър облече най-хубавите си доспехи: излъскания сребърен шлем с белите царски емблеми и любимата си ризница от остров Родос. Но заради горещината се отказа от украсената със скъпоценни камъни броня на шията. Чух как войниците радостно го поздравяваха, докато вървеше към обсадната линия.

След малко започна атаката.

Земята кънтеше от думкането на стенобойните машини. Издигнаха се огромни облаци прах, но никакъв пробив не се появи. В началото виждах сребърния шлем, но после го изгубих зад някаква извивка на стената. Не след дълго се извисиха викове и писъци до небесата.

Огромните порти на крепостта се отвориха и нашите войници нахлуха вътре. Стените почерняха от хора, биещи се в ръкопашен бой.

54. Кирополис – намирал се е около дн. град Ура-Тюбе в северен Таджикистан – Бел. прев.

Нещо не разбирах – защо трябваше да се бият, след като согдийците бяха отворили вратите на града.

Но не те го бяха направили. Сторил го Александър.

Градът черпел вода от някаква река, прокарана чрез канал под стените. През лятото тя бе маловодна и по коритото и можеше да се вмъкнеш вътре. И лично той, с още незарасналия си крак, беше повел отряда си вътре. Согдийците били толкова заети с тараните, че забравили да наблюдават вратите отвътре. Нашите си пробили път и издърпали огромните резета.

На следващия ден Александър се върна в лагера. С него дойдоха и група командири да попитат как се чувства. Той поклати глава раздражено, извика ме с пръст и изхриптя:

– Донеси ми табличка и прибори за писане.

Това се случи, защото не взе нашияника си. Докато се биел из улиците на града, някакъв камък уцелил гърлото му и засегнал гласа му. Ако ударът бил малко по-силен, камъкът можел да счупи костта и да го задуши. Но той останал и продължил да ръководи боя, като давал запovedите си шепнешком.

Александър можеше да понася болка, както никой друг. Но това, че не можеше да говори, направо го подлудяваше. Не можеше просто така да лежи и да почива без звук, дори и когато бяхме само двамата. Разбирах само от един знак от какво имаше нужда. Но когато гласът му започна да се оправя, той го пренапрегна и всичко се повтори отново. Не можеше да понесе да стои на вечеря и да слуша разговорите на приятелите си, без да се обади. Затова ядеше в шатрата си, а един писар му четеше от книгите, които беше поискал да му изпратят от Гърция.

Вече бяха започнали да строят новия му град и скоро започна да язди всеки ден до там, като намираще, разбира се, сто неща за казване. Въпреки това, гласът му започна да заздравява. Наистина имаше удивително тяло за лекуване независимо от всичко, на което го подлагаше.

Един ден от другата страна на реката се появи нова гледка: цял карван с фургони на саките, табунът с конете им и черните им плъстени палатки. Бяха чули за въстанието на согдийците и се спуснали като гарвани към реката, за да поделят плячката. Когато ни видяха, те се оттеглиха и решихме, че са се върнали в земите си. Но на другия ден се появиха отново – този път само мъжете. Бяха възседнали малки космати коне и безредно се въртяха, като размахваха копията си със закачени на тях пискули. Опитаха се да ни обстрелват от другия бряг, но стрелите им падаха в реката. И непрекъснато кръсяха. Александър, който бе

любопитен да разбере за какво вдигат толкова врява, нареди да повикат главния преводач, Фарневкес. Оказа се, че ако Александър искал да разбере каква е разликата между бактрийците и саките, трябвало да се осмели да прехвърли реката.

Цялата тази шумотевица ни досаждаше в продължение на няколко дни, и всеки път ставаше все по-силна и придружена с жестове, които нямаха нужда от преводач. Александър започна да се вбесява.

Той свика генералите в шатрата си и те се събраха нагъсто около него, за да не се налага да говори на висок глас. Шепотът е заразителен – скоро те всички звучаха като заговорници. Нищо не чувах, докато той не повиши глас:

– Разбира се, че съм здрав. Мога да правя всичко, освен да викам.

– Тогава престани да се опитваш – каза Хефестион – или отново ще станеш ням като риба.

Постепенно те се разпалиха и чух Александър да казва, че ако скитите се измъкнат, без да им бъде даден урок, ще оплячкосат новия град веднага щом се махнем от тук. И тъй като възнамеряваше да им даде урока лично, останалите се възпротивиха още по-силно.

Той вечеря в шатрата, мрачен като Ахил. Хефестион остана с него за малко, но реши да си тръгне, защото Александър щеше да продължи да говори и спори. Така че аз отново се върнах в шатрата, отказах да разговарям с него, освен чрез знаци, и навреме го приготвих за сън. Тогава той хвана ръката ми, за да ме задържи при себе си, и трябва да призная, че това се случи не без помощта на моята изобретателност и някои малки хитрини. Лъкът беше опънат вече от твърде дълго. Любихме се много хубаво и без думи, и след това му разказвах стари истории, докато заспа.

Въпреки всичко бях сигурен, че той няма да промени решението си относно саките. Смяташе, че ако не замине лично, те ще решат, че се е уплашил.

Река Яксарт е доста по-малка от Оксус. На следващия ден той нареди да започнат да правят салове и повика гадателя Аристандър, който винаги тълкуваше предзнаменованията за него. Аристандър се върна и каза, че вътрешностите на жертвеното животно вещаят зло. (Ние, персийците, имаме доста по-чисти начини за допитване до боговете.) Дочух, че генералите ходили при гадателя и му помогнали в предсказанието. Не ми се искаше обаче да моля този стар синеек птицегадател да изопачи поличбата. Освен това той се оказа прав.

На другия ден дойдоха повече саки от всякога. Сега бяха цяла

армия. Александър поиска ново гадателство и отново получи „Не“. Тогава той попита дали опасността се отнася до войниците му или до него самия. До теб, отвърна Аристандър, което според мен доказва неговата честност. Разбира се, Александър веднага се приготви да пресече реката.

С мъка и тревога на сърцето гледах как облича доспехите си. Но пред двама от телохранителите му не можех да давам израз на тревогата си. Върнах му прощалната усмивка – казват, че усмивката е добра поличба.

Саките се приготвиха да нападнат войниците ни, докато те се мъчеха да се доберат до другия бряг. Но си бяха направили сметката без капултите ни. И след като един от тях беше убит на място направо през щита и ризницата, се отдръпнаха на разстояние. Александър изпрати напред стрелците с лък и прашка, за ги задържат, докато се прехвърлят фалангите и конницата. Но той самият не изчака това и се качи на първия сал, който пресече реката.

От нашата страна битката изглеждаше изящна като танц – саките се въртяха объркани около непробиваемото каре на македонската фаланга; последва съкрушителният шум на конницата, отляво и отдясно, докато те побягнаха. Саките се втурнаха в непрекъснат поток през равнината сред огромни кълба от прах (денят беше много горещ), а конниците на Александър се втурнаха по петите им. После вече нищо не се виждаше, освен плаващите салове, които извозваха обратно загиналите и ранените, и каните, които кряскаха над изоставените трупове на скитите.

Три дни очаквахме да видим праха, предвещаващ завръщането на Александър. Най-сетне се появиха. Първи се качиха на саловете востосците. И отново двама души го зачакаха в шатрата – лекарят и аз.

Когато телохранителите положиха носилката, само я погледнах и си помислих: „Той е мъртъв, мъртъв е, мъртъв...“ Бях готов да избухна в сълзи, когато забелязах, че клепките му помръднаха.

Беше бял като труп. Прекрасната му кожа беше безцветна, защото кръвта я беше напуснала. Очите му бяха хлътнали. Премъдри Боже, сякаш гледах череп пред себе си! И вонеше. Той, който обичаше да бъде чист като булото на младоженка. Виждах, че макар и твърде слаб, за да говори, той беше в съзнание и се срамуваше. Приближих се от едната му страна.

– Болен е от треска и разстройство, докторе – каза един от телохранителите, – Наредиха ми да ви кажа, че е пил лоша вода. Беше много горещо и той пи застояла вода от едно блато. Оттогава не спира да

изхвърля кръв. Много е отслабнал.

– Виждам това – отговори лекарят.

Клепачите на Александър трепнаха. Те си говореха над него, като че си отиваше от този свят. Не че не беше полумъртъв, но това навярно го е разгневи. Никой не забеляза това, освен мен.

Лекарят му даде очистителното, което беше приготвил, когато пристигна съобщението, и каза на охраната:

– Сложете го в леглото.

Те се приближиха до носилката. Той отвори очи и ги извърна към мен. Разбрах. Той лежеше в тази мръсотия и беше твърде слаб, за да си помогне. Но не искаше те да го събличат – това засягаше гордостта му.

Обърнах се към лекаря:

– Царят иска аз да се погрижа за него. Мога да се справя с всичко.

Александър промълви слабо като дихание:

– Да.

И така, те го оставиха на мен.

Изпратих робите за гореща вода и ленени кърпи. Почистих изцапаната с кръв мръсотия и кал по тялото му и го измих, докато още лежеше в носилката. После наредих да изнесат парцалите. Задните му части бяха прежулени и кървяха. Той продължил да преследва врага дълго, след като се почувствал зле. Слизал от коня си само по нужда, докато накрая припаднал. Намазах го внимателно с масло и го пренесох в чистото легло. Беше изгубил толкова много от теглото си, че съвсем не беше трудно. Поставих подложка от ленен плат под него, макар че вече бе изпразнил всичко от себе си. Когато положих ръка на челото му и почувствах треската, той промълви:

– Да, така е добре.

Скоро след това дойде Хефестион. Излязох, разбира се. Като че ми одираха жив кожата. Ако той умре, си казах, с този човек до леглото си, а не с мен, тогава наистина ще го убия. Но сега нека остане. Няма да се откажа да изпълня желанието на господаря си в последния му час.

Въпреки всичко, Александър спа непробудно през цялата нощ, а на другия ден поиска да стане. Опита се и на по-следващия ден. А след още два дни прие посланиците на саките.

Техният цар ги беше изпратил, за да предадат колко много съжалявал, че Александър бил сърдит. Хората, които го раздразнили и ядосали, били разюздани разбойници и той нямал никакъв пръст в тази работа. Александър му върна учтив отговор, сякаш нищо не беше се случило.

Така приключи тази история.

Една вечер, докато разресвах косата му, опитвайки се да разделя сплъстените косми, без да го оскубя, му казах:

– Ти беше почти мъртъв. Разбираше ли това?

– О, да. Винаги съм мислил, че бог ми е отредил да свърша повече работа, но все пак човек трябва да е готов. – Той докосна ръката ми. Благодарността му беше безмълвна, но аз я разбрах.

– Човек трябва да живее така, сякаш ще бъде вечен – продължи той – но и така, сякаш може да умре всеки миг. Винаги и двете едновременно.

– Това е животът на боговете – отговорих, – които умират само привидно – като слънцето при залез. Но, моля те, не бързай да преминеш през небето и да оставиш всички ни в тъмнина.

Александър въздъхна:

– Едно нещо запомниш от цялата тази работа: водата в равнините е отрова. Прави това, което смятам да правя и аз – придържай се към виното.

16

Спитамен, единият от двамата аристократи, които предадоха Бес, обсади Мараканда и изби отряда на македонците. Тогава Александър лично застана начело на войската. Но като чул, че приближава, Спитамен вдигнал обсадата и побягнал към северните пустини. В началото на зимата в страната вече бе въведен ред. За да държи скитите постоянно под око, Александър реши да презимува в Зариаспа на река Оксус.

Градът беше сравнително голям, разположен на север от мястото, където я пресичат керваните. Там обаче реката беше много по-широка, макар и не така пълноводна. Жителите бяха насочили водите по канали из околността и земята бе станала плодородна. Градът бе опасан от зеленина, а отвъд белееше пустинята. През лятото тук сигурно ставаше горещо като в пещ. Но най-ужасното беше, че в този град имаше повече хлебарки, отколкото където и да било другаде. За да ги унищожават, в повечето къщи хората държаха питомни змии.

Александър се настани в къщата на градоначалника, направена от истински печени тухли – невероятен лукс за страна, където калта бе основен строителен материал. Той нареди да закачат хубави гоблени и поръча нови мебели, за да изглежда обстановката по-подходяща за цар. Радвах се като виждах как той вече не се отнася така пренебрежително

към царственото си положение. Преди време му бяха ушили прекрасна нова мантия с цветовете на Великия Цар – пурпурно, поръбено с бяло, която той носеше при официални случаи. Тук, той за първи път си сложи и царската Митра на Персия.

Тогава се заех да му обясня, че всички персийци ще очакват от него да я сложи и когато изправи Бес пред съда. Казах му, че за да може да съди претендентите за трона, един цар трябва да изглежда като цар.

– Имаш право – отвърна замислено той. – Това е въпрос, който засяга персийците и трябва да бъде решен според персийския обичай. Знаеш ли, наредих да поровят из архивите и да потърсят съвет в прецедентите.

Той се заразхожда из стаята и по гримасите му разбрах, че си говори на ум.

– А това означава – продължи той – и персийска присъда: първо отрязване на носа и ушите. Оксатрес не би се задоволил с нищо по-малко.

– Разбира се, господарю мой. Оксатрес е брат на Дарий. – Не посмях да му кажа: „Че защо иначе да приема чуждоземен Цар?“ Александър можеше и сам да го разбере.

– Това не е според нашите закони – продължи той, все още крачейки. – Но аз ще го направя така.

Той никога не казваше нещо, в което не беше сигурен. При все това се страхувах да не би да промени решението си, защото знаех, че това ще му причини огромни вреди сред персийците. Баща ми беше пострадал, само защото остана верен докрай. Защо тогава, казах си, един предател да се отърве? Освен това, аз имах и още един дълг.

Погледнах го:

– Александър, казвал ли съм ти някога, какви бяха последните думи на Дарий, преди да го отведат? Той каза: „Вече не съм в състояние да наказвам предателите. Но аз знам кой ще го направи.“ Бес си помисли, че той говори за нашите богове. Но Дарий отвърна, че имал предвид теб.

Той спря:

– Дарий е казал това за мен?

– Аз самият го чух. – Пред очите ми отново преминаха и конят, и сребърното огледало, и гривните. Дори и аз имах свой морален дълг.

Александър продължи да ходи из стаята. Накрая каза:

– Да, трябва да го направя според вашия обичай. Почивай в мир, бедни Царю, си рекох, каквото и да е оставила от теб Реката от разтопенния метал, пред вратите на Рая. Прости ми, че обичам твоя враг.

Направих за теб каквото можах.

Видях как поведоха по улицата Бес. Беше се смалил от времето, когато го помнех. Лицето му беше посивяло като глина. Знаеше какво го чака – когато го плениха, той беше видял Оксатрес да язди редом с Александър.

Ако се беше предал заедно с Набарзан, сигурно щеше да бъде пощаден. Оксатрес дойде по-късно и никога не би успял да накара Александър да се откаже от дадената дума. Той спази обещанието си към Набарзан, каквито и да са били желанията на брата на Дарий. Много пъти съм се чудил какво накара Бес да приеме Митрата. Дали от обич към народа си? Ако ги беше повел добре, те едва ли щяха да го изоставят. Предполагам, че Набарзан първи го изкуши с короната. Но Бес не притежаваше хитростта и гъвкавостта на Набарзан. Той не можа да я задържи, ала не искаше и да я изпусне.

Съдът се състоя на гръцки и персийски. Съветът постигна съгласие за присъдата. Бес беше осъден да загуби носа и ушите си. След това щеше да бъде изпратен в Екбатана, където бе предал господаря си. Там щеше да бъде разчекнат пред събрание от мидийци и персийци. Всичко мина добре и според обичая.

Не се присъединих към тълпата, която зяпаше как го отвеждат. Раните му щяха да бъдат пресни. Страхувах се, че щеше да изглежда като баща ми.

Когато му дойде времето, от Екбатана пристигна съобщение, че е мъртъв. Агонията му продължила близо три дни. Оксатрес измина целия път до там, за да наблюдава изпълнението на присъдата. Когато свалили тялото, той наредил да го нарежат на малки парчета и да ги разпръснат из планината за вълците.

Дворът остана в Зариаспа през цялата зима.

От всички краища на империята идваха хора и Александър ги приемаше и угощаваше с блясък и великолепие, както вече се беше научил. Една вечер, преди гошавка, той беше облякъл персийската си мантия, а аз нагласявах гънките и.

– Багоас, – каза той, – осега винаги си ми казвал това, което персийските аристократи не са се осмелявали. Как се чувстват те, като виждат, че македонците не правят прострацията, а те самите се кланят ничком?

Знаех си, че рано или късно ще ме попита.

– Господарю мой, те наистина са чувствителни към това. Сигурен съм.

– Но какво мислят? – Той се обърна, за да ме погледне в очите. – Говорят ли за това?

– Не и пред мен, А-лек-сандър – продължавах да изричам името му бавно, за да мога да го кажа правилно. – Никой не би се осмелил. Но ти, в желанието си да бъдеш внимателен, държиш погледа си върху човека, когото поздравяваш, докато аз мога да гледам където си искам.

– Искаш да кажеш, че изпитват гняв, когато я правят?

Забавих отговора си, а да не сбъркам.

– Не бих го казал точно така, Ал'скандер. Ние сме научени от деца да се прекланяме пред Царя.

– Разбирам. Значи проблемът е в това, че македонците не го правят?

Продължих да оправям диплите на пояса му и не отговорих.

Той се размърда нервно.

– Защо ли трябваше да ти причинявам болка като те питам? Но от теб аз винаги получавам истината.

Е, понякога получавахше това, което знаех, че ще го направи щастлив. Но единственото нещо, което никога не получи от мен, бе лъжа, която би му навредила.

Същата вечер по време на вечерята Александър държа очите си добре отворени. И мисля, че видя доста неща, преди да му се замъгли погледът.

Имаше право, когато каза, че водата на Оксус е отрова за несвикналите с нея. Предполагам, че тези от местните жители, които тя отравя, умират млади, преди да успеят да създадат потомство.

По тези места не се отглеждат никакви лозя. Носят виното от Бактрия. То е много силно, но местните жители го разреждат – една част вода и три части вино. Така унищожават заразата от реката.

Беше зима и стана почти студено. Няма да се намери персийски домакин, на който и през ум да му мине да предложи виното преди сладкишите. Но както винаги, македонците пиеха от самото начало. Персийските гости сръбваха по една глътка от любезност, за разлика от македонците, които се наливаха като бъчви.

Не е кой знае колко вредно да си пиан от време на време. Но ако вечер след вечер ти дават силно вино, накрая привикваш към него. Сега зная, че ако Александър беше прекарал зимата на друго място, много мъка щеше да му бъде спестена до началото на пролетта.

Всъщност, не всяка нощ той беше истински пиан. Всичко зависеше от това колко дълго е стоял на масата. Той не гаврътваше виното

наведнаж, както правеха приятелите му. Или поне не в самото начало. Обикновено стоеше с чаша пред себе си, говореше, пиеше, и отново продължаваше да говори. Ако броим чашите, едва ли пиеше повече от преди. Но бактрийското вино трябва да се разрежда с вода. Виното във всяка чаша, която изпиваше, беше два пъти по-силно от това, с което беше свикнал.

Понякога, след дълга нощ, той спеше чак до обед. Но когато имаше сериозна работа, винаги ставаше рано – свеж и готов. Спомни си дори за рождения ми ден. И на вечерята предложи тост за мен, похвали предаваната ми служба, даде ми златната чаша, от която беше пил, и после ме целуна. Ветераните македонци изглеждаха доста възмутени. Не зная дали защото бях персиец, или защото бях евнух, или защото той не се срамуваше от мен. Предполагам, че и заради трите заедно.

Александър не беше забравил разговора ни за прострацията. Беше си наумил нещо.

– Искам да направя някои промени – каза ми той един ден. – Но не с персийците – обичаят е твърде стар и те са свикнали с него. След като Кир го е въвел, сигурно е имал достатъчно основания за това.

– Струва ми се, Ал'скандер, че Кир е направил това, за да заличи разликите между народите и да ги помири един с друг. Преди него прострацията е била мидийски ритуал.

– Ето това е! Да получиш вяност и от двата народа, но нито един от тях да не се държи властно над другия. Знаеш ли Багоас, когато видя някой персиец, чиято титла прадедите му са носели отпреди времето на Кир, да се покланя ничком, и в същото време някой македонец, когото баща ми е издигнал от калта и чийто собствен баща е ходил в овчи кожи, да го гледа отвисоко сякаш е куче, повярвай ми, идва ми да му сваля главата от раменете.

– Не прави това, Ал'скандер – му казах полузасмян. – Това няма да оправи нещата.

Залата на долния етаж беше доста голяма, но в стаите горе човек нямаше къде да се обърне. Александър се въртеше нервно из спалнята като леопард в клетка.

– В Македония дребните владетели толкова късно са се научили да се подчиняват на един Цар, че си въобразяват, че по този начин му правят благодетение. В дома ми, когато царуваше баща ми, добрите маниери бяха само за пред чуждоземни гости. Когато бях момче, пиршествата приличаха на селски гошавки... Знаем какво чувстват сънародниците ти. Аз съм потомък на Ахил и на Хектор и нося във вените си кръвта на

Херкулес.

Беше дошъл да си ляга, но не беше много късно и виното все още го държеше възбуден. А аз се страхувах, че ваната му ще изстине.

– С войниците е по-просто – продължи той. – Те ще си помислят, че това е някоя от моите слабости и прищявки. Те ме познават. Но тези, които са с по-високо положение... Разбираш ли, Багоас, в Македония се смята, че прострацията се прави само за боговете.

Имаше нещо в гласа му – нещо, което ми подсказахме той не само ме уведомява за това. Познавах го. Можех да почувствам потока на мислите му. Дори войниците го усещаха, макар и да не разбираха какво точно чувстват.

– Александър, – казах аз, давайки му да разбере, че претеглям всяка дума, – всички знаят, че оракулът в Сива не лъже.

Той ме погледна с дълбоките си сиви очи и не каза нищо. След това издърпа пояса си. Съблякох го. Погледна ме отново. Видях това, което той искаше да видя – раната от катапулта на рамото му, белега от сабя на бедрото, тъмночервената вдлъбнатина на пищяла му. Да, от тези рани бе текла човешка кръв, а не божествена. Той си спомняше също и деня, когато беше пил лоша вода.

Очите му се спряха върху мен, и в тях заигра усмивка. И все пак имаше нещо в зениците му, нещо, което нито аз, нито някой друг можеше да разбере. Може би прорицателят го беше разбрал. В Сива.

Докоснах рамото му и целунах раната от катапулта.

– Бог е тук – казах. – Човешката плът е само негов слуга и негов жертвен агнец. Не забравяй нас, които те обичаме, и не позволявай на бога да ни я отнеме цялата.

Той се усмихна и протегна ръце. Тази нощ тленната плът получи своето. Ала макар и едва доловимо, усетих, че той сякаш се присмива на себе си. Все пак, онова другото присъствие стоеше и чакаше – готово да си го вземе обратно.

На следващия ден Александър за дълго се уедини с Хефестион и старите болки отново почукаха на сърцето ми. После настана голямо раздвижване – започнаха да влизат и излизат най-добрите приятели на Царя и бяха изпратени вестоносци да канят гости за огромен пир с петдесет кушетки.

В деня на празненството той ме повика:

– Багоас, знаеш ли какво съм си наумил? Довечера ще опитаме с прострацията. Искам да сложиш най-хубавите си дрехи и да поемеш грижата за персийските ми гости. Хефестион се среща с тях и те знаят

какво да очакват. Просто ги накарай да се чувстват добре. С дворцовите си маниери ти най-добре можеш да се справиш с това.

Е, помислих си, в края на краищата той се нуждае и от мен. Облякох най-хубавия си кафтан, покрит със златна бродерия върху тъмносино сукно, и отидох да облека Александър. Носеше пищната персийска мантия, но на главата си сложи малка диадема, а не митрата. Все пак се обличаше и за пред македонците.

Ех, само ако можеха да задържат виното до поднасянето на десерта. Това щеше да бъде деликатна работа.

Залата беше украсена прекрасно. Поздравявах персийските аристократи по подобаващ начин и водех всеки един от тях до неговата кушетка, като тук-там вмъквах по някоя похвала за нечий известен предшественик или за порода коне. След това отидох да прислужвам на Александър. Вечерята вървеше гладко, въпреки огромното количество изпито вино. Накрая изнесоха таблите и чиниите и всички се приготвиха да вдигнат наздравица за Царя. Някой стана – както си мислеха всички – за да я предложи.

Този човек със сигурност бе трезвен. Казваше се Анаксарх – един скучен философ, от тези, дето гърците наричат софисти. Колкото до мъдростта, то той и Калистен, взети заедно, не притежаваха и половината от мъдростта, необходима на един добър философ. Когато Анаксарх стана, Калистен позеленя от яд, защото не бе поканен да говори пръв и заприлича на стара жена, ядосана на млада конкубинка.

Разбира се, той не би могъл да се справи толкова добре – Анаксарх имаше добре школуван глас и сигурно беше научил наизуст цялата си реч заедно с паузите, жестовете и силата на звука. Започна със споменаването на някакви гръцки богове, които се родили като смъртни и после били обожествени заради великите им дела. Единият бил Херкулес, другият – Дионисий. Примерите не бяха лоши, макар че се съмнявам, че той имаше предвид това, което имах аз. А то бе, че Александър притежава по нещо и от двамата: поривът към велики дела отвъд възможностите на всички други хора, а също и красотата, мечтите, екстазът... Дали тогава включвах и лудостта?... Предполагам, че не. Не мога да си спомня.

Докато са били на земята, каза Анаксарх, тези богоподобни мъже са споделяли изпитанията, болките и нещастията на човешката съдба. Ако само хората бяха разбрали тяхната божествена същност по-рано!

След това Анаксарх надълго и нашироко припомни делата на Александър. Живата истина, макар и позната на всички, постигна желани

резултат. Когато боговете решат, каза Анаксарх, да повикат Царя при себе си, никой не ще се усъмни, че веднага ще му бъдат отдадени божествени почести. „Защо – каза софиста – да не му ги предложим сега и да го облекчим през неговите земни дела, защо да чакаме докато умре? Всички ние трябва да сме горди, че ще бъдем първите, които са му ги оказали. И нека символизираме това с ритуала на прострацията“.

През цялото време, докато траеше речта, наблюдавах лицата. Не на персийците – те бяха подготвени и следяха всичко със сериозни физиономии. Онези от приятелите на Царя, които също бяха посветени, бяха двойно по-заети да ръкопляскаат и да наблюдават другите. Изключение правеше само Хефестион, който не отделяше поглед от Александър, сериозен като персийците, и дори още по-съсредоточен.

Преместих се, за да мога да наблюдавам и Царя. Допусках, че думите на Анаксарх му доставяха и удоволствие. Александър изобщо не спря да пие, но далеч не бе пиан. Очите му светеха. Беше се вторачил в далечината, сякаш позираше за рисунка на скулптор. Знаеше, че е под достойнството му да се оглежда наоколо, за да види как го приемат хората.

В началото повечето от македонците приеха думите на Анаксарх като многословен начин за предлагане на тост за Царя. Развеселени от виното, те дори ръкопляскаха. Бяха твърде несъобразителни и мудни, за да схванат накъде бие речта. Но към края прозряха истината и заприличаха на внезапно ударени по главата. За щастие бях научен да се въздържа от ненавременен смях.

Други се бяха досетили. Нагаждачите – изгарящи от желание да бъдат първи в надпреварата да угодят – едва изчакаха речта да свърши. Повечето от по-младите в началото изглеждаха стреснати. Но за тях времето на Цар Филип бе свързано с детството им, когато са правели това, което им кажат бащите им. Сега бе дошло тяхното време. Откакто ги предвождаше Александър, винаги се случваше нещо интересно и винаги имаше нови неща. Дори и да отиваше твърде далеч, те щяха да тръгнат с него.

Ала по-старите командири бяха решително против. О, да, си помислих, вие сте бесни, защото той иска да го поздравявате като бог. Ако можете само да се досетите, че той се опитва да ви постави на едно ниво с нас, щяхте да побеснеете още повече. Мръщите се колкото си искате – вие сте твърде малобройни, за да имате значение. Анаксарх седна. Приятелите на Царя и персийските гости заръкопляскаха. Но никой друг. Залата се раздвижи. Персийците се изправиха от кушетките си с

почтителни изражения на лицата и се приготвиха да се приближат. Приятелите на Царя също станаха с думите: „Хайде, нека започнем.“ Подмазвачите, възбудени от нетърпение, изчакваха някой да го направи пръв. Бавно започнаха да стават и другите македонци.

Внезапно Калистен скочи на крака и извика с дрезгавия си глас:

– Анаксарх!

Всички се заковаха по местата си. Бях го наблюдавал внимателно. Знаех, че царят охладня към него след онова, което му казах. Засегнат от факта, че Анаксарх държи реч, Калистен бе слушал всяка дума и доста преди другите беше разбрал накъде отиват нещата. Прав бях, че ще направи нещо.

Макар че и двамата се смятаха за философи, те бяха коренно различни един от друг. Робата на Анаксарх беше с избродирани ръбове, а сребрилата му брада бе вчесана като коприна. А черната брада на Калистен беше рехава и раздърпана. Вехтото му облекло беше обидно за една официална вечеря, като се има предвид, че Александър му плащаше много добре. Беше излязъл доста напред, за да могат всички да го видят. Когато приятелите му станаха да го поздравят, Александър беше изоставил репетираната си съдържаност и им отвърна с момчешка усмивка. Но сега се извърна и закова очи върху него.

– Анаксарх, – започна Калистен, сякаш не се намираха в присъствието на Царя, а водеха някакъв уличен спор. – Мисля, че Александър е достоен за всяка почит, оказвана на смъртен човек. Но съществуват граници между човешките и божествените почести. – И той изреди цял списък от божествени почести, който се опасявах, че ще продължи до сутринта. – Но ако такива почести – продължи Калистен, – се отдадат на един смъртен човек, това ще оскърби боговете, така както ако на обикновен човек се отдадат царски почести, това ще оскърби Царя.

При тези думи из цялата зала се чу тих шепот на одобрение. Калистен разцъфна като уличен разказвач, успял да привлече вниманието на тълпата. Той напомни на Анаксарх, че дава съвет на един водач на гърците, а не на някакъв си Камбиз⁵⁵ или Ксеркс⁵⁶. Презрението, с което спомена тези велики персийски царе, беше много по вкуса на македонците. Видях, че персийците в залата си размениха погледи.

55. Камбиз (неизв. – 523 г. пр.Хр.) – персийски цар (530–523 г. пр.Хр.), първороден син и приемник на Кир II. Продължил политиката на баща си, водил многобройни войни и присъединил към държавата Египет и Киренайка – Бел. прев.

56. Ксеркс – персийски цар (486–464 г. пр.Хр.), син и приемник на Дарий I. Продължил гръко-персийските войни, където претърпял поражения – Бел. прев.

Прикривайки срама и яда си, отидох сред персийците с най-висок ранг и се захванах да раздавам сладкиши, разигравайки цяло представление. Тъй като бях почнал да ходя на театър, вече знаех как един актьор може да развали голямата роля на друг. Поради младостта и невежеството си исках да направя точно това.

Без въобще да ми обърне внимание – какво значение имаше някакъв варварин евнух, сервиращ на варварин аристократ – Калистен каза, че Кир, който въвел прострацията, е бил унижен от скитите – племе бедно, но свободно. Аз по-скоро бих казал, че не бе успял да ги завладее. Но думите на Калистен бяха насочени към Александър. Всички знаеха колко много той уважава Кир. Без съмнение и Калистен го е знаел, когато някога се е ползвал с доверието на Александър. Но той много умело извъртя нещата като добави, че Дарий, за който са правили прострацията, е бил разгромен от Александър, който се е справил и без нея. Това явно имаше за цел да накара македонците да избухнат в ръкопляскания.

И те го направиха. Беше повече от ясно, че не аплодират неискрената похвала. Калистен успя да спечели на своя страна всички, които имаха съмнения, и които щяха да отстъпят, ако бяха оставени сами. И това, с което ги спечели, бе не почитта към боговете, а презрението към персийците. Когато спомена името на Дарий, не пропуснах злобния и презрителен поглед, който ми хвърли.

Само мъртвец не би отвърнал на такова предизвикателство. Ръкоплясканията на македонците бяха моментно удоволствие. Но гневът на Александър щеше да остане.

Не че той го показа. След тази плесница по лицето той бе загрижен единствено да запази достойнството си. Червенината от нахлудата кръв ясно се открояваше на бялата му кожа, но лицето му изглеждаше невъзмутимо. Той даде знак на Шар, каза му нещо на ухото и го изпрати да обиколи кушетките на македонците, за да каже на гостите, че ако прострацията е против волята им, не е необходимо да мислят повече за това.

Персийците не бяха проследили цялата реч на Калистен, защото преводачът беше преценил, че не е уместно да я превежда. Но тонът, с който той спомена за нашите царе, със сигурност им беше подсказал за какво става дума. Те видяха как Шар обикаля из залата и как тези, които бяха станали, сядат обратно по местата си. Стана ужасно тихо. Персийците се спогледаха. А след това, без да разменят нито дума помежду си, аристократът с най-висок ранг стана и пресече залата с горда осанка, която тези хора научаваха още в детството си. Той поздрави Царя и се попросна по очи в прострацията.

Всички останали го последваха по реда на ранга си.

Беше красиво. Нямахме човек с благороден произход, който да не види в този жест една горда постъпка. Ако тези диваци от запад се мислеха за по-висшестоящи от древните обичаи на вежливостта, то това не заслужаваше вниманието на един благородник. Още повече, че това се правеше за Александър, който се бе опитал да ги почете. Когато най-първият от тях го погледна, преди да се поклони, видях, че в очите им имаше пълно разбиране.

Царят се покланяше любезно на всеки един, в отговор на тяхната прострация. Но от кушетките на македонците се чуваше мърморене и негодуване. Към края дойде ред на един доста стар персиец – пълен и с вдървени колена, който се наведе докъдето можеше. Всеки знае, че при прострацията задните части на човек не трябва да стърчат. Останалите се бяха проснали долу с елегантност. Но всеки глупак можеше да види недъга и немощта на бедния човек. Сред македонците се чу кикот. А после един от Почетната конница на име Леонатос избухна в силен неприличен смях. Персиецът, който точно в този момент мъчително се опитваше да се изправи, беше толкова потресен, че залитна и падна. Втурнах се към него и му помогнах да се изправи на крака.

Зает с това, аз не забелязах, че Александър беше станал от мястото си. Мантията му се беше издула и той пресече залата, сякаш без да стъпва по земята – бърз като лъв, скачащ към жертвата си. Мисля, че Леонатос въобще не забеляза как той се приближи. Без нито дума, с втренчени студени очи, Александър сграбчи с една ръка косата на Леонатос, а с другата пояса му, вдигна го от кушетката и го хвърли на земята.

Казват, че Александър рядко се сражавал в битка с гняв на сърцето – в повечето случаи бил в настроение и дори се смеел. Но тогава си помислих: „На колко ли хора последната гледка в живота им е било това лице?“ Леонатос – все още на пода – вдигна очи и пребледня. Дори и аз почувствах студен дъх зад врата си. Погледнах към пояса на Царя да види дали има оръжие.

Но той просто стоеше спокойно, с ръце на хълбока, само леко задъхан, и каза:

– Е, Леонатос, сега и ти си долу. И ако си мислиш, че изглеждаш много грациозен, бих искал да можеш да се видиш отстрани. – После Александър се върна обратно на кушетката си и заговори хладно на хората край него.

Простакът беше наказан. Никой не беше ранен. Беше глупаво да се страхувам.

Пирът завърши рано. Когато дойде да си легне, Александър беше трезвен. Гневът на лъва бе преминал. Но не го свърташе на едно място, ходеше из стаята и ми говореше за оскърблението към моя народ. После избухна:

– Защо Калистен се обърна срещу мен? Нима някога съм му причинявал вреда? Той имаше подаръци, обществено положение, всичко, което поискаше. Пред такъв приятел предпочитам един честен враг. Понякога дори врагове са ми помагали, а Калистен дойде, за да ми навреди. Той ме мрази – видях го с очите си. Защо?

Помислих си: „Може би той наистина вярва, че божествените почести трябва да бъдат запазени за боговете.“ Но си спомних, че гърците са ги отдавали и на други хора. Имаше и още нещо. Когато, си свикнал с живота и интригите в двора, си създаваш усет към някои неща. Калистен беше грък. Не бих могъл да кажа дали някой стоеше зад него, но по всичко изглеждаше, че той иска да създаде някаква фракция.

Казах това на Александър.

– Дори и да е така. Но защо – това е въпросът? – Едва успях да го накарам да се съблече и да влезе във ваната. Не можех да измисля нищо, с което да го успокоя и ободря. Страхувах се, че няма да може да заспи.

Проблемът не беше само в това, че Александър бе лишен от правото, което знаеше, че му се полага, в момента, когато то бе оповестено публично. Болеше го, защото усети, че не им бе достигнала обич към него. А това го бе засегнало твърде дълбоко, за да може да говори за него. Ранен в момент на екзалтация, той продължаваше да кърви. И въпреки това бе овладял гнева си. Оскърблението към персиеца го беше отприщило. Сега гневът му бе преминал така, както бе започнал.

Сложих го да си легне и търсех думи на утеха, когато един глас на вратата каза:

– Александър?

Лицето на Александър просветна. Беше Хефестион. Сигурен бях, че щеше да влезе, без да почука, ако не знаеше, че може да съм вътре.

Оставих ги заедно. В деня, когато Александър бе влязъл при проризателя на Амон, Хефестион бе чакал отвън. И после Царят му бе разказал всичко. Сега той беше тук, за да направи това, което аз не можех. За кой ли път си пожелах да бъде мъртъв?

Но когато се хвърлих върху възглавницата си, най-сетне отрезвах. Нима исках да отнема от господаря си билката, която би го излекувала, само защото я е донесъл друг? Не, нека бъде излекуван. После си поплаках от сърце и заспах.

Към края на зимата се преместихме в Мараканда. Измъкнахме се най-сетне от отровния Оксус и от горещите равнини. Сега, казах си, всичко ще бъде наред.

След престоя ни в Зарияспа мястото изглеждаше като рай: зелена речна долина в подножието на планината, високи бели върхове, които се извисяваха над нас, и кристално чиста ледена вода. В многобройните градини вече напъпваха бадемовите дървета, а сред топящия се сняг надникваха малки нежни лилии.

Макар че се намира в Согдиана, мястото не е така диво като останалата част на сатрапията. Градът е разположен на кръстопът за кървани, и в него можеш да срещнеш хора от всички краища на земята. На пазарите се продават конски хамути, украсени с тюркоази, и кинжали с ножници от ковано злато. Дори можеш да си купиш и цинска коприна. И аз си купих, за да си направя нов кафтан. Беше небесно синя, с бродирани цветя и летящи дракони. Търговецът ми каза, че е пътувала до Мараканда цяла година. Според Александър Цин⁵⁷ вероятно се намирал някъде в Индия и нищо не се бе простирало по-нататък, освен Обграждащия Океан. И както винаги, когато говореше за далечни чудеса, очите му заискриха.

Цитаделата на Мараканда е кацнала на височините, западно от града – доста голяма крепост, с истински дворец зад стените ѝ. Тук Александър извърши страшно много държавна работа – посрещна много високопоставени персийски гости, и, както забелязах, продължаваше да бъде чувствителен към прострацията.

Леонатос беше забравен. Александър ми каза, че той, общо взето, бил добър войник и приятел, когато бил трезвен. Отговорих, че се надявам нещата да се оправят, най-малкото, защото има достатъчно чиста планинска вода.

Всъщност, казвайки това, имах предвид само него. Прекалено дълго беше пил това силно вино в града на Оксус и беше привикнал към него. Вярно, в Мараканда той го разреждаше повече – едно към едно, но и това не е достатъчно за силното бактрийско вино.

Когато разговорът беше интересен и вървеше добре, той повече приказваше, отколкото пиеше. Дори когато оставаше до късно, въобще не се напиваше. Но понякога Александър просто оставаше, за да пие. И не само той – всички македонци го правеха. Струва ми се, че през

57. Цин – княжество в древен Китай (IV–III в. пр.Хр.), използвано като синоним на Китай – Бел. прев.

зимата в Зариаспа те пиеха повече от всякога и просто прекалиха.

Но Александър никога не се напиваше, когато водеше война. А победите му бяха блестящи и поводи не липсваха. Той никога не се напиваше и когато трябваше да става рано, дори и само за лов. Понякога ловът продължаваше два-три дни и те ношуваха в планините. Това прочистваше кръвта му и той се връщаше освежен като момче.

Забелязах, че постепенно започна да привиква към персийския начин на живот. Мисля си, че в началото се придържаше към някои наши обичаи, само за да покаже, че не ни презира и подценява. А след това му хареса. И му прилягаше. А и защо не? Той стоеше далеч над народа и земята, от която произхождаше. Разбрах това от самото начало. Беше вродено цивилизован и изтънчен, а ние само му показвахме външните форми на това. Сега често при аудиенциите той носеше митрата. Добре му стоеше, още повече, че по форма приличаше на шлем. Александър взе в домакинството си и няколко дворцови камериери и нае персийски готвачи. Така че гостите персийци вече присъстваха на истински персийски гошавки и, макар че Царят винаги ядеше умерено, храната му харесваше. Като усетиха, че той все повече придобива нашите маниери и приема обичаите ни, мнозина от онези, които се бяха предали и му служеха от страх, сега го правеха с желание. Доста време беше минало от дните, когато Персия се радваше на такива владетели.

Македонците обаче се чувстваха оскърбени. Те бяха победителите и смятаха за свое право да го показват. Александър знаеше това. Но не беше човек, който се отказва лесно. И още веднъж се опита да ги склони към прострация. Но този път започна от върха.

Този път той смени тактиката и покани само приятели, на които вярваше, и видни македонци, за които се надяваше, че могат да бъдат убедени. Разказа ми за плана си – беше прекрасен. Александър наистина притежаваше божествени дарби.

На този пир аз не трябваше да присъствам. Той не ми каза защо, но аз много добре се досещах. Въпреки това бях твърдо решил да видя всичко с очите си. Промъкнах се в кухнята и си намерих едно място, откъдето можех да гледам през завесите. Шар не каза нищо. По понятни причини можех да правя много неща, както си искам.

Всички близки приятели на Царя бяха там: Хефестион, Птолемей, Пердикас, Певкестас, дори и Леонатос, благодарен за получената прошка и в замяна готов на всичко. Другите присъстващи също знаеха какво трябваше да се случи. Когато Александър ми каза, че единият от тях е Калистен, изразих с поглед съмненията си. Но той ми каза, че

Хефестион е говорил с него и той се е съгласил.

– Ако той наруши думата си, – рече Александър, – просто няма да му обърна внимание. Сега няма да бъде като миналия път – всички ще се настроят срещу него.

Гошавката беше съвсем скромна – по-малко от двадесет кушетки. Виждах, че Александър се въздържа и не пие много. През целия му живот не се намери нито едно удоволствие, на което той да робува, когато си наумеше нещо. Той говореше, и пийваше, и пак говореше.

Никои не умееше да говори като него, когато искаше и имаше с кого. Слушал съм го как разговаря с някой грък за представления, за скулптура, за поезия и рисуване или за устройството на някой град. А с персиец завързваше разговор за неговите прадеди, за конете му, за обичаите в неговата провинция или за нашите богове. Някои от македонските му приятели бяха посещавали заедно с него училището на Аристотел, за когото той продължаваше да има високо мнение. С повечето от останалите, които не бяха прочели и една книга през живота си и едва можеха да надраскат името си, той говореше за техните грижи, за животните, които са убили на лов, за любовните им подвизи или пък за войната. А тези разговори, ако бокалът с виното бързо обикаляше кушетките, скоро довеждаха до победите на Александър. Истина е, че той понякога говореше твърде много за тях. Но и всеки художник, дори и най-великият, обича да преживява отново най-хубавите си произведения.

Тази нощ, с добре разреденото вино, всичко вървеше гладко. Той намираще за всеки подходящите думи. Чух го да пита Калистен дали е получавал известия от Аристотел, на което по някаква причина той отговори неловко, макар че веднага успя да го прикрие. Александър каза на останалите, че е заповядал на всички сатрапи да изпращат на Аристотел всичко странно и рядко, което те и хората им намерят из непознатите земи. Каза също, че му изпратил и голяма сума – осемстотин таланта – за съхранението на неговата сбирка.

– Някой ден – рече той, – трябва да отида и лично да я разгледам.

Масите бяха почистени. Тази нощ нямаше никакви персийски сладкиши. Усещах, че всеки тръпне в очакване. Самият Шар, който по йерархия стоеше много по-високо от обикновен прислужник, внесе в залата една прекрасна златна купа, от която всички поред щяха да пият вино. Персийска изработка, рекох си, по всяка вероятност от Персеполис. Шар я постави в ръцете на Александър.

Царят отпи пръв. После подаде купата на Хефестион, който седеше отдясно. Той също отпи, върна я на Шар и се изправи. Застана пред

Александър и започна ритуала на прострацията. Направи я без грешка. Сигурно се беше упражнявал дни наред.

Скрих се още по-назад, за да не могат да ме видят. Нямах право да ставам свидетел на това.

През целия си живот съм се покланял до земята. Така са правили и всичките ми прадеди чак до дните на Кир. За нас това бе просто една церемония и ние не смятахме, че тя ни унижава. Но за един македонец, с неговата гордост, прострацията беше нещо различно. Те имаха правото, поне първия път, да не я правят пред персийци. Особено пред мен.

Хефестион се изправи на крака така елегантно, както и беше легнал долу (между другото и в Суза не съм виждал да го правят по-добре) и пристъпи към Александър. Царят го хвана за раменете и го целуна. Усмехнатите им очи се срещнаха. Хефестион се върна обратно на кушетката си. Шар занесе купата на Птолемей. И така продължи – всеки първо поздравяваше Царя, а после прегръщаше приятеля. Рекох си, че този път дори и Калистен няма да бъде раздразнен.

Неговият ред беше към края. Като по случайност, точно тогава Хефестион говореше нещо на Александър и Царят си извърна главата да му отговори. Нито един от тях не гледаше към Калистен.

Аз обаче го гледах. Искях да преценя доколко заслужава уважение. И скоро разбрах. Той не отказа да пие. Но после отиде направо при Александър и мислейки, че той не е видял нищо, подаде бузата си за целувка. Можех да си представя как ще се хвали по-късно, че е бил единственият, който не се е поклонил. Трудно е да повярваш, че един възрастен човек може да бъде такъв глупак.

Очите на Хефестион предупредиха Александър. Той не каза нищо. Калистен беше имал възможността да удържи на думата си. Но той я пристъпи, при това пред очите на всички, и си спечели презрението на най-влиятелните хора в двора. И още нещо – той се беше поставил над тях, а такава обида не се забравя.

Имаха право. Само че някои се засегнаха прекалено много. И когато Александър се обърна към Калистен, някой извика:

– Не го целувай, Александър! Той въобще не се поклони.

След като му го казаха и на глас, Александър само повдигна вежди към Калистен и извърна лицето си.

Човек можеше да предположи, че с това въпросът ще приключи. Но котка по гръб пада ли? Калистен вдигна рамене, фръцна се и каза:

– Ами, добре! Тогава ще мина и без целувка. Предполагам, че щом можеш да запазиш хладнокръвие в предната линия на боя, то да го

направиш с човек като Калистен е още по-лесно. Александър просто повика Шар с ръка и му прошепна нещо. Управителят настигна Калистен, който тъкмо седнаше на кушетката си, и му посочи вратата. Стана чудесно! А най-много ми хареса, че Царят не благоволи лично да се обърне към него. Да, да. Вече се учеше.

Последните няколко души направиха прострацията, сякаш нищо не се беше случило. Вечерята продължи като обичайните приятелски гощавки. Но беше развалена. Калистен наистина постъпи нагло. А после щеше да се изкара герой и да подтикне и други.

Александър дойде да си легне рано. Изслушах всичко, което ми разказа, (мен нали ме нямаше там) и едва тогава казах:

– Аз бих направил много повече за една твоя целувка. Ще убия Калистен заради теб. Крайно време е. Само ми дай съгласието си.

– Наистина ли ще го направиш? – Звучеше по-скоро като учудване, отколкото като нетърпение.

– Разбира се, че ще го направя. Всеки път, когато отиваш на война, твоите приятели убиват враговете ти. А аз не съм убивал никого заради теб. Нека сега го направя.

– Благодаря ти, Багоас. Но това не е същото.

– Никой няма да разбере, Ал'скандер! Керваните докарват бързодействащи отрови чак от Индия. Знам какво да правя.

Той повдигна брадичката ми и ме погледна:

– Правил ли си това за Да рий?

Аз разбира се не му казах: „О, не. Просто това е планът, който замислих, за да убия любовника ти.“

– Не, Ал'скандер. Досега съм убил само един човек, защото се опита да ме изнасили. Но за теб ще го направя втори път. Обещавам ти – няма да го оплескам.

Той много нежно пусна главата ми.

– Когато ти казах, че не е същото като война, имах пред, че за мен не е.

Трябваше да се досетя. През целия си живот той никога не бе убивал тихомълком. Той не скри за убийството на Парменион. Сигурно имаше достатъчно много хора, които с удоволствие биха го отървали от Калистен и биха го направили така, че да изглежда като естествена смърт. Но не! Той не би направил нещо, за което после нямаше да може да си признае открито. И все пак, ако ми беше позволил да извърша това, което исках, щяха да му бъдат спестени много неприятности и да бъде запазен животът на много хора.

След тази вечер Александър престана да говори за прострацията. Продължи да се среща с македонците на старите пиянски пирове. И все пак промяна имаше. Тези, които се бяха съгласили на прострацията от обич или от вяност, или защото разбираха мотивите му, или от най-обикновено ласкателство, вътрешно негодуваха срещу онези, които бяха отказали да се поклонят. А там, където има разговори под сурдинка, винаги има горчивина и фракции.

Естествено, когато персийците се поклоняха ничком, на македонците не им правеше впечатление. Ами, да, разбира се – те мислеха, че ние, персийците, така излагаме на показ нашето презряно и жалко положение. Но да го правят македонци – това се смяташе за живо богохулство.

Различните фракции вече не скриваха омразата помежду си. Войниците от отряда, който не успя да освободи Мараканда, изпаднаха в немилост и петното на срама и позора остана върху тях. Те бяха изтикали обсаждащите, а после бяха атакували многоброен отряд на скитите, които ги хванали на тясно в една речна клисура.

Преводачът персиец Фарневекс беше прикрепен към тях като посредник. Македонските офицери се опитали да го накарат да поеме командването. Едва ли някога ще разберем цялата истина. Малцината оцелели хвърляха вината върху различни хора. Но както изглежда, в критичния момент командирът на конницата изоставил пехотата и се измъкнал заедно с хората си през реката. Пехотинците се опитали да ги последват. Успели да достигнат до един остров сред реката, но там се превърнали в безпомощни, подвижни мишени на стрелите на скитите. Само малцина успели да преплуват и да разкажат за случилото се. В крайна сметка Александър освободи Мараканда. Когато отидохме до злощастния капан, просто ми прилоша от гледката. Царят заповяда да съберат каквото беше останало от труповете и да го погребат.

Не можеше да си намери място от ярост, че поради нескопосано командване бяха изклани такива добри войници. И добави, че по-лесно би прежалил тези офицери, отколкото Фарневекс. Някой от приятелите му вметна, че всички те бяха от хората, които не считаха персийците за достатъчно добри, за да се хранят на една маса с тях, но въпреки това, когато нещата тръгнаха към лошо, им прехвърлили командването. Озлоблението между двете групи стана нетърпимо. А когато пиеха, ставаха още по-свадливи. Всяка вечер умирах от страх да не би в присъствието на Царя да започне някоя шумна кавга. Но бог ме пощади и се оказах лош пророк.

Горе-долу по това време в двореца дойде Черният Клитос (така го

наричаха заради гъстата му черна брада) и поиска да се срещне с Царя. Той, заедно с Хефестион, командваше Почетната конница и беше типичен представител на старата школа. Александър винаги го зачиташе, защото се познаваха от люлката. Клитос беше по-малък брат на царската дойка – някаква македонка от знатен произход. Предполагам, че беше около дванадесет години по-голям от Александър и беше воювал под командването на Филип. Обичаше старите македонски обичаи и се славеше като човек, който не си мери приказките и презира чужденците. Беше странно като си помисля, че сигурно помни Александър като бебе, което се прекатурва на земята и се мъчи да се изправи на крака. Макар че трябва да си много дребнав, за да си спомняш такива неща, когато пред себе си виждаш велик човек. Независимо от това си мисля, че дори и да се напънеш, Клитос едва ли би могъл да уголеми пилешкия си мозък. Иначе беше много добър войник и по храброст не отстъпваше никому. А всеки път, когато видеше насреща си персиец, лицето му издаваше, че съжاليا, дето не е могъл да избие повече от тях.

За лош късмет точно когато дойде да поиска аудиенция, на пост стоеше Оксатрес.

Тъкмо минавах оттам и като чух как Клитос се обръща към него като към слуга, се спрях да погледна. Макар че беше под достойнството на принца да обърне внимание на грубостта, той въобще нямаше намерение да напусне поста си и да се втурне да изпълнява поръчки. Оксатрес ме повика с ръка и ми каза на персийски:

– Багоас, кажи на Царя, че генерал Клитос моли да бъде приет.

Аз му отговорих също на персийски и леко се поклоних. Струваше ми се, че не трябва да забравям кой какъв ранг имаше в Суза. Като се обърнах да продължа, видях лицето на Клитос. Двама варвари между него и Царя, при това единият евнух! Едва сега прозрях какво означаваше за него да бъде представен на Царя на македонците от една персийска проститутка.

Александър почти веднага го прие. Подслушах ги. Не ставаше дума за нищо особено. Но когато Клитос излезе от стаята и видя Оксатрес на поста му, лицето му отново се наля с кръв.

Два дни след това Александър даде голям пир – за македонците. Присъстваха и неколцина гърци, пратеници от градове в Западна Азия, а също и няколко местни персийски аристократи.

Домакинството на Александър се беше разраснало и вече отговаряше на положението му. Можеше да посреща гости от всякакъв ранг. Нямаха работа и се чудех какво да правя. Можех да отида на пазара или да

гледам някакво представление, или да си запаля лампата и да чета моята гръцка книга, което вече ми доставяше истинско удоволствие. Въпреки това отидох в залата за угощения. Не по някаква случайност. Нещо ме гризеше отвътре и реших да се помотая наоколо. Такива предупреждения могат да дойдат само от Мъдрия Бог или от предусещане за времето, което владеят овчарите. А щом Бог искаше да ме изпрати там, значи щеше да ми намери да свърша нещо добро.

От самото начало всичко тръгна много странно. Същия ден Александър беше принесъл жертва на Диоскурите⁵⁸ – някакви близнаци-герои, които гърците особено почитаха. Клитос обаче реши да извърши свое жертвоприношение – на Дионисий, защото в Македония това е денят на този бог, а той много държеше на старите обичаи. Но тъкмо възлял⁵⁹ върху двете си жертвени овце и бил готов да прережа гърлата им, когато чул звука на роговете, свирещи за вечеря. Тогава оставил всичко и тръгнал. Но глупавите овце го взели за своя овчар и се затирили подире му. Стигнали чак до вратата. Всички избухнаха в смях, когато тази процесия влезе в залата, докато не се разбра, че това са жертвени животни, при това обречени. Предзнаменованието беше лошо и Царят се уплаши за Клитос. Нареди да повикат прорицателите и им заповяда да принесат изкупителни жертви за неговата безопасност. Клитос му благодари за жеста и разляха виното по чашите.

От първата глътка ми стана ясно, че тази нощ на Александър му се пие. Той даваше темпото. Виночерпците толкова бързо обикаляха масите, че когато приключиха с месото, всички бяха порядъчно пияни. А ако това беше персийски пир, едва тогава щяха да поднесат виното. И до ден днешен винаги се ядосвам, когато чувам невежите гърци да твърдят, че ние сме научили Александър да пие много. Господи, поне наистина да се беше научил от нас!

За разлика от друг път този ден имаше и десерт – сочни ябълки от Хиркания. Бяха се запазили след дългото пътуване до тук и Александър ме накара да изям една преди вечеря, защото можеше и да не останат. Той винаги намираще време да помисли за такива дребни неща.

Като че ли е в природата на човека да превръща божиите благини в злини. Във всеки случай тези ябълки станаха повод разговорът да

58. Диоскурите – Полидевк (Полукс) и Кастор, близнаци, синове на Леда от Зевс, извършили три подвига. Техният култ бил твърде разпространен в древна Гърция – Бел. прев.

59. Възлияние – обредно поливане с вино и елей (осветено масло) при жертвоприношения – Бел. прел.

тръгне в лоша посока.

Плодовете от всичките четири краища на света, казаха приятелите на Александър, сега пристигат при него като плодове от собствените му земи. А Диоскурите са били обожествени за дела много по-нищожни от неговите.

Сега, след като съм прочел много книги, вече знам, че това е вярно. Най-отдалеченото място от дома им в Спарта, до което са стигали, е било Евксинското море⁶⁰ – с кораба на Язон. Това е горе-долу колкото от Македония до Западна Азия и при това само до крайбрежието. Другите им подвизи са били победи в малки гръцки войни, крадене на добитък или освобождаването на сестра им от някакъв владетел на Атина. И всички битки са били съвсем близо до дома им. Няма съмнение, че са били добри войници. Но никога не съм чувал да са водили ръкопашен бой и да са предвождали войниците в битка. Единият от тях дори е бил най-обикновен борец. Ето защо Александър не отрече, че ги е надминал. Пък и защо да отрича? Но целият разговор започна да намирисва на скандал.

Командирите от старата школа започнаха все по-силно да подвикват, че тези думи са богохулство. А на това приятелите на Александър отвърнаха (сега вече всички викаха), че Диоскурите са били родени толкова смъртни, колкото и Александър.

Сякаш понесен от общото настроение, аз също си пийнах доста вино в кухнята. Чувствах се съвсем замаян и отнесен, както се чувства човек в сънищата, в които се задават бедствия, а той знае, че не може да направи нищо. Но и трезвен да бях, пак щях да чувствам същото.

– Александър – това! Александър – онова! Все Александър! – плътният и груб глас на Клитос се извиси над останалите.

Това ме накара да се върна отново в залата. Клитос се беше изправил от мястото си.

– Александър сам ли завладя Азия? *Hue* нищо ли не направихме?

Хефестион му извика (и той беше толкова пьян, колкото и другите):

– Той ни водеше! Да не би по времето на Филип да стигнахте толкова далеч?

Точно това трябваше, за да се удвои гневът на Клитос.

– Филип! – извика той. – Филип започна от нищо! Как ни завари

60. Евксинско море (Евксински понт) – т.е. гостоприемно море, днешното Черно море – Бел. прев.

когато седна на престола? Племенни войни, кръвни вражди, дребни владетели, които се биеха за щяло и нещяло, навсякъде врагове. Убиха го преди да е навършил петдесет. Но какъв бе тогава? Господар на Гърция и господар на Тракия чак до Хелеспонта⁶¹, готов да се прехвърли в Азия. Без баща ти – викна той направо към Александър, – къде щеше да бъдеш днес? Без армията, която ти остави напълно готова? Сигурно още щеше да се биеш с илирите.

Бях потресен до дъното на душата си. И тази наглост беше чута от персийците в залата. Каквото и да му стореха по-късно, този човек трябваше веднага да бъде изгонен. Погледнах към Царя в очакване да издаде заповед. Но все още не познавах Александър.

– Какво? – провикна се той. – Да се бия с тях цели седем години? Ти да не си полудял, бе?

За пръв път го виждах така да се забрави. Държеше се като обикновен войник в кръчма. А тия пияни и глупави македонци не направиха нищо, ами започнаха да викат заедно с него.

– Още щеше да се биеш с илирите! – изкрещя отново Клитос.

Александър можеше лесно да надвиква шума на битката, ако повиши глас, но сега изрева с все сила:

– Баща ми воюваше с илирите през целия си живот. И никога не успя да ги усмири, докато не пораснах достатъчно, за да го направя вместо него. Бях на шестнадесет. Изтиках ги на левги от техните земи и те там си и останаха. А къде беше ти тогава? Беше на легло заедно с него в Тракия, след като трибалите⁶² ви натупаха хубаво.

Отдавна бях чул, че Царица Олимпиада е една необуздана и ревнива жена, която възпитала Александър да мрази баща си. Така е, казах си, като нямат хора, обучени да управляват харемите им както трябва. Идеше ми да потъна в земята от срам.

Скандалът избухна. Отново започнаха да обсъждат клането при реката. Докато траеше суматохата, Александър все пак успя да дойде малко на себе си. Извика за тишина с такъв страшен глас, че веднага я въдвори. Виждах как се мъчеше да се успокои. Накрая все пак се овладя и рече на гостите от Гърция, които стояха наблизко:

– Сигурно при цялата тази бъркотия и врява се чувствате като полубогове сред някакви диви животни.

Клитос го чу. С кръвясало от пиене и ярост лице той се провикна:

61. Хелеспонт – проток Дарданели. – Бел. прев.

62. Трибали – тракийско племе, населявало територията при река Морава – Бел. прев.

– Сега и животни ли станахме? И глупаци, и некадърници? Остава и страхливци да ни наречеш! Да; точно това ще е следващото! Ние, хората които баща ти направи войници, *ние*, които те поставихме там, където си! Но сега вече неговата кръв не е достатъчно добра за теб, сина на Амон.

Александър замръзна в мълчание. После каза тихо, но с толкова убийствен глас, че накара всички да млъкнат:

– Махай се!

– Да, ще си отида – отвърна Клитос. – Защо не? – Внезапно той вдигна ръка и посочи право към мен. – Да, по-добре човек да стои далеч, щом трябва да молим варвари като онова същество там за позволение да те видим. Мъртвите – Парменион и синовете му – мъртвите са щастливи, че не доживяха това.

Без да каже дума, Александър се пресегна към чинията с ябълките, грабна една и я запрати към Клитос. Уцели го. Чух ясно как главата му издрънча.

В това време Хефестион беше скочил на крака и стоеше прав до Александър. Бутна Птолемей и му изкрещя:

– Измъкни този отук! В името на Зевс, изкарай го *навън* по-бързо!

Птолемей изтича до Клитос, който още разтъркваше главата си, хвана го за ръка и го повлече към вратата. Клитос се обърна и размаха другата си ръка.

– А тази дясна ръка – извика той, – те спаси от смърт при Граник, сине божи, когато обърна гръб и побягна от меча на Спитридат.

Александър, който бе облечен в полуперсийската си роба, посегна към пояса си, надявайки се да намери там меч. В Македония сигурно ги носят и на вечеря.

– Обърнал съм гръб ли? – провикна се той. – *Лъжец!* Чакай ме, не се измъквай!

Сега вече наистина имаше причина да се вбеси. Макар че роднините на Спитридат в Суза винаги твърдяха, че той е паднал в ръкопашен бой с Александър, те го изкарваха по-голям герой, отколкото е бил. Същност той се опитал да го убие в гръб, докато Царят се биел с някой друг. Клитос, който на свой ред бил зад Спитридат, отсякъл готовата за удар ръка. Предполагам, че всеки войник, оказал се наблизо, би направил същото. Но Клитос толкова често се хвалеше с това, че на всички им беше дошло до гуша. Да твърдиш, че Александър е побягнал, беше наистина нечестно. Царят вече прескачаше масата, когато Хефестион и Пердикас го сграбчиха през кръста. Александър се задърпа и ги напусува,

като се опитваше да се измъкне от ръцете им. А в това време Птолемей изблъска към вратата Клитос, който продължаваше да вика някакви предизвикателства, които врявата погълна.

– Всички сме пияни, Александър. След това ще съжаляваш. – рече Хефестион.

Александър, мъчейки се да се изкубне с двете си ръце, процеди между зъбите си:

– Така свърши и Дарий. Сега оковите ли следват?

Нещо го е прихванало, си казах, не е само от виното. Трябваше да го предпазя. Втурнах се към боричкащата се група.

– Ал'скандер, с Дарий не беше същото! Това са твои приятели, те не ти желаят злото!

Той се полуизвърна и каза:

– Какво?

– Махни се сега, Багоас – викна троснато Хефестион, сякаш говореше на дете, което иска да му обърнат внимание, когато всички са заети.

Птолемей беше успял да докара Клитос до вратата и я отвори с крак. Генералът се опита да се освободи и да се върне в залата, но Птолемей успя да го задържи и го поведе в нощта.

– Слава Богу, махна се – въздъхна Хефестион. Всичко свърши. Сега ела и седни. И недей да правиш глупости – всички те гледат.

Пуснаха го.

Царят отметна глава назад и силно извика нещо на македонски. Двдесетина войници се втурнаха в залата. Беше повикал стражата.

– Тръбач! – Войникът излезе крачка напред. Негово задължение беше винаги да бъде близо до царя.

– Свири бойна тревога!

Младежът бавно вдигна тръбата, но сякаш се поколеба. Сигналът би вдигнал цялата армия на крак. Сигурно беше чул всичко в караулното. Хефестион, който стоеше зад Царя, му даде знак да не свири.

– Свири бойна тревога! – повтори Александър. – Ти глух ли си, бе? *Свири тревога!*

Войникът отново вдигна тръбата. Но видя закованите в него очи на пет или шест генерали, които казваха „не“. И отново я свали. Александър го удари с юмрук през лицето.

– Александър! – извика Хефестион.

Царят смръщи очи, сякаш идваше на себе си. После каза на изумените стражи:

– Върнете се на пост.

Тръбачът хвърли един разтревожен поглед и също излезе.

Още в началото на кавгата присъстващите персийци поднесоха извиненията си на управителя Шар и се измъкнаха. Винаги любопитните гърци бяха останали много по-дълго. Но когато Александър извика стражата, бяха напуснали без никакви официалности. Сега в залата се намираха само македонци. Всички бяха зяпнали като селянци, чиято шумна селска кавга е била прекъсната от паднал гръм.

Трябваше да ме пуснат до него. Той ме чу, когато споменах името на Дарий. Каквото и да ми направеха, аз трябваше да се върна обратно при него.

Но сега той беше освободен и крачеше из залата. Продължаваше да говори на Клитос, като че ли още се намираше там:

– Всички тези фракции в лагера, всичко това е твое дело!

Той мина покрай мен, без да ме забележи, и аз го оставих да мине. А и как бих могъл да го хвана пред всички тези хора? Достатъчно непристойни и неуместни неща се бяха случили. Премъдри Боже, да поиска да убие този нагъл дебелак със собствените си ръце, вместо да повика палачите! Кой цар би могъл да си помисли подобно нещо освен някой, отгледан и възпитан в Македония? Положението беше достатъчно лошо и без неговото персийско момче, хванало го за ръката пред очите на всички. Дори и днес, след толкова много години, понякога се стряскам нощем и продължавам да мисля за това.

Точно тогава Птолемей се вмъкна тихо през страничната врата и каза на останалите:

– Заведох го чак извън крепостта. Там ядът ще му мине.

Царят продължаваше да вика „Клитос!“⁶, но аз се почувствах поуспокоен. Прекалено много пи, си казах. Но скоро ще поизтрезнее.

– Клитос, не се крий! Къде си? – Александър беше стигнал до портите и в този момент те се отвориха е все сила. Там стоеше Клитос и дишаше тежко. Сигурно беше тръгнал обратно, веднага щом Птолемей го е оставил.

– Клитос е тук! Ето го Клитос! – извика той. – Ето ме!

Беше се върнал за да каже още нещо. Явно се беше сетил за това по-късно и нямаше сили да се въздържи. Жребият му беше неговото желание да се изпълни.

Зад него като объркано куче надникна един от охраната. Той не беше получил заповед да спира Командира на почетната конница. Но сигурно нещо не му беше харесало. Войникът застана с копие в ръка, верен и готов. Александър стоеше като закован и гледаше втрънено,

невярващ на очите си.

– Чуй това, Александър. „Уви, какъв лош обичай има в Гърция...“⁶³

Дори македонците знаеха наизуст гръка Еврипид. Като че ли аз бях единственият, на когото тези известни стихове по онова време не говореха нищо. Същината им е, че войниците правят всичко, а командирите получават всичко. Нямам представа дали Клитос имаше намерение да ги изрече до край.

Нещо бяло профуча като светкавица до вратата и залата се разцепи от рев като на заклан бик. Клитос сграбчи с двете си ръце копие, стърчащо от гърдите му. Падна и се сгърчи с хриптене, разтресен от предсмъртна, конвулсия. Остана с отворена уста и широки, втречени очи.

Всичко стана толкова бързо, че за момент си помислих, че го бе направил войникът от охраната. Беше неговото копие. Но тишината, която се възцари в залата, ми каза истината. Александър застана над тялото, гледайки невярващо надолу. После промълви:

– Клитос. – Трупът го гледаше кръвнишки.

Александър хвана копие за ръкохватката. А когато видя, че не излиза, направи това, което правят войниците – стъпи с крак върху тялото, сепна се за миг и дръпна отново. Копието изскочи, с една педя кръв по острието си, и опръска бялата му роба. Той го обърна бавно, и го насочи към себе си.

Птолемей винаги е твърдял, че това не означавало нищо. Единственото, което зная е, че тогава извиках „Не, господарю!“ и дръпнах копие. Изненадах го, както той беше постъпил с телохранителя. Някой поsegна към копие и го отнесе. Александър падна на колене до тялото и докосна раната. После скри лицето си в окървавените си ръце.

– О, Господи! – промълви бавно той. – Господи, Господи, Господи, Господи.

– Ела, Александър – каза Хефестион. – Не можеш да останеш тук.

Птолемей и Пердикас му помогнаха да се изправи. В началото той се съпротивляваше – все още търсеше живот в трупа. А после тръгна с тях като сомнамбул. Лицето му изглеждаше ужасно, цялото покрито с кръв. Македонците, събрани на малки групички, мълчаливо се взираха в него докато минаваше покрай тях. Побързах след него.

При вратата на стаята му телохранителят, който беше на пост, се втурна напред и извика:

– Царят ранен ли е?

63. Стих от трагедията „Андромаха“ на Еврипид. – Бел. прев.

– Не – отговори Птолемей. – Той няма нужда от теб. – Щом влязоха вътре, Александър се стовари върху леглото по очи – както си беше в окървавената роба.

Видях, че Хефестион се оглежда наоколо и отгатнах какво търси. Навлажних една кърпа и му я подадох. Той издърпа ръцете на Царя и ги избърса, след това обърна главата му и почисти лицето му.

Александър го отблъсна:

– Какво правиш?!

– Махам кръвта от теб.

– Никога няма да успееш да го направиш. – Беше изтрезнял. Всичко му беше ясно.

– Убийство – каза тихо той. И продължи да повтаря думата отново и отново, сякаш се мъчеше да запомни някаква чужда дума. После седна на леглото. Лицето му въобще не беше чисто. Ако бяхме само двамата, щях да накарам да донесат топла вода, тихо да седна до него и да го измия както трябва.

– Махайте се, всички! – извика той. – Нищо не искам. Оставете ме сам.

Те си размениха погледи и се насочиха към вратата. Реших да изчакам и да се погрижа за него, след като първоначалната му мъка премине.

– Излез, Багоас, – обърна се Хефестион към мен, – той не иска никой тук.

– Аз съм никой – отговорих. – Просто ме оставете да го сложа да си легне.

Пристъпих към Царя, но той каза:

– Всички да излязат.

Едва тогава се подчиних. Ако Хефестион си беше държал устата затворена, щях да седна тихо и неподвижно в някой ъгъл, докато той забравеше за мен. След това, късно през нощта, когато останеше съвсем без сили, той нямаше да съжалява, че съм до него, за да се погрижа за всичко. Та те дори не го бяха завили с одеало, а нощите бяха студени!

Върнах се в стаята си и останах с дрехите, в случай че ме повика. Много добре го разбирах, че след като си беше докарал такова ужасно унижение, не можеше да понася никого край себе си. От сърцето ми капеше кръв за него. Достатъчно неща беше научил от нас в Персия, за да съзнава сам срама си. В сравнение с това, което се случи тази нощ, сцената, когато Набарзан поиска от Дарий да отстъпи трона на Бес и Царят беше извадил меч си приличаше на изтънчена дворцова картина.

Представям си какво би станало, ако човек като Клитос оскърбеше Царя в Суза. Дарий само щеше да даде знак с пръст и съответните хора щяха да се появят. Човекът щеше да бъде отведен с ръка, поставена на устата му, и пирът щеше да продължи сякаш нищо не се е случило. А на следващия ден Царят, вече отпочинал, щеше да подпише смъртната присъда. Всичко щеше да стане тихо и благоприлично. Царят не би направил нищо повече от това да си мръдне ръката.

Александър обаче забрави достойнството си пред гърците и дори пред персийците. Той чувстваше, че е паднал в очите им и имаше нужда от утеха и успокоение. Той имаше нужда да му се напомни неговото величие. Той не трябваше да бъде сам в тази беда.

В мъртвите часове след полунощ се промъкнах до покоите му. Телохранителят ме погледна, без да помръдне. Чак отвън чувах воя на Перитас и разбрах, че Александър сигурно плаче.

– Пусни ме да вляза – казах. – Царят има нужда от някой да се погрижи да него.

– Нито от теб. Нито от някой друг. Такива са заповедите ми.

Този младеж, Хермолай, никога не оставяше в мен и капка съмнение какво мисли за евнусите. И сигурно беше безкрайно щастлив, че сега има повод да не ме пусне вътре. Какъв глупак! Въобще не можеше да разбере мъката на господаря си. Плачът зад вратата прониза сърцето ми. Сега наистина го чувах.

– Нямах право да ме спираш – рекох. – Знаеш много добре, че ми е разрешено да влизам. – Но той само препречи вратата с копието си и не отговори. Ах, с какво удоволствие бих му забил един нож! Върнах се обратно в стаята си и не мигнах до зори.

Когато стражите се смениха, някъде преди изгрев, отидох отново. На пост беше Метрон.

– Царят ще ме чака – му казах. – Абсолютно нищо не е направено за него от преди вечеря. – Той беше разумен и ме пусна да вляза.

Александър лежеше по гръб, с очи втренчени в тавана. Кръвта по робата му бе станала тъмнокафява. Не се беше погрижил за себе си, дори не се беше завил с одеало. Очите му бяха студени и неподвижни като на мъртвец.

– Ал'скандер? – Очите му трепнаха безчувствени. В тях нямаше нито радост, нито неудоволствие. Бяха съвсем празни. – Ал'скандер, почти се съмна. Скърбиш вече твърде дълго.

Докоснах с ръка челото му. Той я остави да лежи там точно толкова дълго, колкото да не ме обиди, и извърна глава встрани.

– Скъпи Багоас, ще се погрижиш ли за Перитас? Не може да стои все затворен тук.

– Да, но след като се погрижа за теб. Ако съблечеш тези неща от себе си и се изкъпеш, мисля, че ще успееш да поспиш малко.

– Остави го да тича заедно с коня ти. Ще му дойде добре.

Кучето беше скочило и ни обикаляше – ту мен, ту Александър. Зная, че разбираше всичко. То седна на пода, щом му казах, но продължаваше да ни следи с поглед.

– Сега ще донесат гореща вода – казах. – Хайде да махнем тези изцапани дрехи от теб. – Надявах се това да го убеди. Той не обичаше да е мръсен.

– Вече ти казах. Не искам нищо. Само вземи кучето и си върви.

– О, господарю мой! – извиках. – Как можеш да наказваш себе си заради такъв човек? И макар тази работа да беше под достойнството ти, това не пречи да е добре свършена.

– Ти не знаеш какво всъщност направих – поклати глава той. – А и как би могъл? Не ме безпокой сега, Багоас. Не искам нищо. Каишката на кучето е на прозорца.

За миг Перитас изръмжа срещу мен, но Александър му каза нещо и той тръгна кротко. Отвън пред вратата вече стояха три кофи с гореща вода, а един роб се бяхтеше нагоре по стълбите с още една. Не ми оставаше нищо друго, освен да ги върна обратно.

Метрон се приближи към мен и тихо попита:

– Нищо ли не иска?

– Не. Само да разходя кучето.

– Тежко го понася. Все пак уби един приятел.

– *Приятел!* – Сигурно съм зяпал като идиот. – Имаш ли представа какво му каза Клитос?

– Да, зная, но той му *беше* приятел от детинство. Вярно, че беше известен с грубия си и невъздържан език... Ти едва ли би го разбрал, защото не си живял в Македония. Но не си ли забелязал, че кавгите между приятели са най-горчиви и безмилостни?

– Нима? – попитах аз, без да имам представа за това, и изведох кучето.

След като поюздах с коня и го оставих да се налудува, се върнах обратно. Мотях се около вратата през целия ден. Видях, че на обяд докараха храна и после я отнесоха недокосната. По-късно дойде Хефестион. Не можах да чуя какво му каза заради телохранителя на вратата, но чух, когато Александър извика:

– Тя ме обичаше като майка и ето как и се отблагодарих. – Сигурно говореше за своята дойка, сестрата на Клитос. След малко Хефестион излезе. Нямаше къде да се скрия, но когато ме видя, той не каза нищо.

Царят върна недокосната и хубавата топла вечеря. Рано на следващата сутрин донесох едно горещо питие от мляко, вино и яйце, за да се подкрепи малко. Но на пост беше друг войник и той ме отпрати. Царят продължи да гладува през целия ден.

Преди обяд един по един започнаха да идват генерали и други важни хора, за да го молят да се погрижи да себе си. Дори и философите дойдоха, за да му изнасят поученията си. Не можах да повярвам на очите си, когато видях, че са повикали и Калистен. Размислих бързо и влязох след него. Щом *той* можеше да влезе, значи можех и аз. Искях да се погрижа за водата за пиене. Спомних си, че в каната нямаше много.

Водата си стоеше, както я бях оставил – около четвърт кана. За два дена и при жаждата, която гони човек след виното, той не беше изпил и една глътка.

Седнах в един ъгъл. Бях твърде отчаян и изтормозен, за да слушам глупостите на Калистен. Мисля, че се опита по свой начин да бъде полезен. Каза, че добродетелта на разкаянието е по-добра от това да оставиш нещо несвършено. Лично за мен самото му присъствие – плод на суетата му – беше оскърбление. Но Александър го изслуша мълчаливо и накрая тихо каза, че не желае нищо, освен да бъде оставен сам. Аз останах незабелязано.

Но после влезе Анаксарх.

– Това ли е Александър, в когото е вперил очи целият свят? Потънал в сълзи като роб, уплашен от упреците и законите на хората, за които той сам трябва да бъде закон и критерий за справедливост? – И продължи да дрънка, че Царят е господар на света и може да постъпва така, както поиска. Александър изслуша и него с търпение, макар че в неговото състояние дори и един скакалец би бил товар. После, тъкмо когато си тръгваше, този глупак се почувства длъжен да добави:

– Виж, и Багоас е тук. Нека ти донесе храна и те направи за пред хора.

Така бях забелязан и изпратен навън със софиста. Всичките ми усилия отидоха на вятъра.

Настъпи третият ден. Нищо не беше се променило. Новината вече бе обиколвила целия лагер. Войниците не се шляеха из града, а си приказваха в палатките или седяха пред двореца, като не спираха да питат за здравето на Царя. Не е необходимо да живееш дълго сред македонци,

за да се досетиш, че те твърде често се убиваха един друг по време на пьянски разпри. Затова им трябваше време преди сериозно да се загрижат за него. Но те знаеха, че ако си наумеше нещо, той го правеше, и бяха започнали да се страхуват, че наистина е решил да умре.

Аз самият, не мигнах през цялата нощ и изпитвах същите страхове.

Зарадвах се като видях, че при него влезе лекарят Филип. Макар че се беше случила преди да дойда, знаех историята как Царят, когато бил много болен, му се доверил и приел неговото лекарство. А Парменион тъкмо му бил писал, че Дарий е подкупил лекаря, за да го отрови. Александър му подал да прочете писмото, а в това време изпил отварата. Но този път и лекарят Филип не постигна нищо.

Аз *трябва* да вляза, си казах. Донесох два златни статера⁶⁴ за да подкупя телохранителя. Ако поискаше и кана с кръвта ми, щях да му я дам.

Отидох да говоря с него, но в този момент вратата се отвори и отвътре излезе Хефестион. Дръпнах се встрани, но нямаше къде да се скрия.

– Багоас, – обърна се той към мен, – искам да поговорим за малко.

Той ме заведе долу в открития двор, далеч от възможни подслушвачи, и едва тогава каза:

– Не искам да се виждаш днес с Царя. Опитах се да прикрия гнева си единствено заради огромната му власт. Как смееше да ме отдалечава от господаря на моето сърце?

– Не е ли работа на Царя да заповяда това? – го попитах.

– Така е. – За моя изненада видях, че той също се колебае. Какво ли можеше да го накара да се страхува от мен? – Ако той те повика, никой няма да ти попречи да влезеш. Но стой настрана, докато го направи.

Това ме слиса. Имах по-високо мнение за него.

– Но Александър се самоубива по този начин – извиках. – Ако той бъде спасен, нима за теб ще има значение кой го е спасил? За мен няма.

– Не – каза бавно той, гледайки ме надолу от високия си ръст. – Предполагам, че няма. – И продължи да ми говори като на досадно дете, на което вече почти е простил. – Не вярвам, че ще се самоубие. Сигурен съм, че ще си спомни отредената му съдба. Александър е страшно издръжлив, както щеше да си разбрал и ти, ако беше воювал с него. Той може да изтърпи всякакви душевни и телесни наказания.

– Не и без вода – рекох аз.

64. Статер – старогръцка златна и сребърна монета – Бел. прев.

– Какво?! – очите на Хефестион се разшириха. – Но в стаята има вода. Лично я видях.

– Тя си стои така от първата нощ, когато ме накара да изляза. – И добавих:

– Грижа се за тези неща, когато не ме спират.

Хефестион продължаваше да се колебае.

– Да, той трябва да приеме вода. Ще се опитам да го накарам.

– Но не и аз, нали? – попитах язвително. Вече съжалявах, че не го отрових още в Задракарта.

– Не, защото ти ще влезеш вътре и ще му кажеш, че Великият Цар може да прави всичко.

Това, което имах намерение да му кажа, беше нещо друго и не му влизаше в работата. Така че му отговорих:

– Разбира се, че може. Царят – това е законът.

– Да. Знаех си, че щеше да му кажеш това.

– Защо не? Кой би го уважавал, ако предателите могат да плюят в лицето му? В Суза човек като Клитос би се молил за такава бърза смърт.

– Не се и съмнявам в това – усмихна се Хефестион.

Спомни си за писъците на Филотас, но не му напомни за тях. Само казах:

– Разбира се, ако Царят беше на себе си, той не би омърсил ръцете си с убийство. И той го знае.

Хефестион пое дълбоко дъх, сякаш за да се удържи да не ме удари.

– Багоас, – започна той бавно, – аз зная, че Великият Цар може да прави всичко. Александър също го знае. Но той също така знае, че е Цар на македонците и не може да прави всичко. Той не може да убие един македонец със собствените си ръце или с нечии други, освен ако Събранието не е гласувало за това. Ето това той забрави.

Тогава си спомних какво ми каза преди две нощи Александър: „Ти не знаеш какво всъщност направих“.

– Не е според нашия обичай – казах аз, – да поднасяме виното толкова рано. Не забравяй и как бе обиден и предизвикан.

– Знам всичко. Познавах и баща му... Но това няма значение. Александър наруши Първия закон на Македония. И не беше господар на себе си. Това той не може да забрави.

– Но той трябва да си прости! – извиках аз. – Трябва! Иначе ще умре!

– Разбира се, че трябва. Знаеш ли какво правят македонците сега? Те свикват Събранието, за да съдят Клитос за държавна измяна. Ще го

обвяват за виновен и тогава смъртта му ще стане законна. Войниците искат това. Те го правят, за да накарат Александър да си прости.

– Но – опулих се аз, – не го ли искаш и ти?

– Искам го – Говореше така сякаш не разбирах гръцки. – Искам го, но се тревожа за условията, при които ще го направи, и за цената, която ще плати за това.

– Аз пък се тревожа само за него. Изведнъж той ми се развика като на някакъв непохватен новобранец.

– Глупаво момченце! Ти разбираш ли от дума, бе? Ще проумееш ли най-сетне? – Дойде ми като гръм от ясно небе след спокойния му тон.

– Да си забелязал случайно, – продължи Хефестион, като се надвеси се над мен с юмруци, свити на колана, – че Александър иска войниците му да го обичат? Да или не? Добре, войниците му са македонци. Ако досега не си разбрал какво означава това, значи трябва да си глух и сляп. В Македония всеки свободен човек има право да говори откровено със своя старейшина. И всеки, било то аристократ или свободен човек, може да говори така и с Царя. И чуй какво ще ти кажа още – те могат много по-добре да разберат това, което Александър стори на Клитос в състояние на гняв. Такова нещо би могъл да направи всеки един от тях. Но те не могат да приемат една хладнокръвна екзекуция на следващия ден. Това би застрашило правата им на свободни граждани и те няма да го обичат както преди. Слушай, ако *ти* наистина го обичаш, никога не му казвай, че стои над закона.

Започнах да проумявам. Но не съвсем.

– Анаксарх му каза това – подхвърлих.

– Ха, Анаксарх – повдигна рамене Хефестион. – Но теб той може и да послуша.

Призна си го най-после! Едва ли му е било лесно. Дължах му подобно нещо в замяна.

– Разбирам те. Няма да му говоря такива работи. Обещавам. А сега мога ли да го видя?

– Не сега. Не че се съмнявам в твоята дума, но в момента е по-добре Александър да бъде сред македонци.

Замина си. Прие обещанието ми, а не ми даде нищо в замяна. Никога не съм копнял за власт, както някои евнуси. Само за любов. Сега разбрах за какво е нужна властта. Хефестион я притежаваше. Ако аз я имах, някой щеше да ме пусне вътре.

– През целия този дълъг ден постоянно ходех при стражата да питам дали Царят е ял или пил. Отговорът винаги беше един и същ – не

желаел нищо.

Войниците „изправиха“ Клитос на съд и го обявиха за предател, който е бил убит справедливо. Това доказателство за любовта им несъмнено трябваше да окуражи Александър. Но дори и това не го изкара от състоянието му. А може би наистина той се терзаеше от мисълта, че е убил един приятел? Спомних си за лошото предзнаменование на овцете и неговото жертвоприношение за безопасността на Клитос. И как го беше поканил да дойде и да раздели с него прекрасните ябълки.

Слънцето се издигна над хоризонта и после взе да преваля. Колко ли още такива слънца щяха да минат?

Останах в стаята си до късно през нощта, за да не би Хефестион да ме види. Когато всичко утихна, взех една кана с прясна изворна вода и една чиста чаша. Всичко зависеше от това кой от телохранителите беше на пост пред вратата. Бог се смили над мен. Беше Исмений. Той винаги се отнасяше приятелски с мен. И обичаше Царя.

– Добре, влез – каза той. – Не ме интересува дали ще ми се кара после. Аз самият надникнах вътре, когато дойдох на пост. Но той беше заспал. Не се осмелих да го събудя.

– Заспал? – сърцето ми направо спря да бие. – Чу ли дишането му?

– О, да. Но изглежда полумъртъв.

Вратата не издаде никакъв звук. Вътре беше тъмно. След светлината на факлата отвън, най-напред успях да различа само мъжделеещите се прозорци. Но тази нощ имаше луна и скоро започнах да го виждам ясно. Продължаваше да спи.

Някой беше поставил върху него одеало, но то се беше свлякло. Александър все още беше в окървавената си роба. Косата му беше сплътена, а лицето му – изпито. Макар и руса на цвят, брадата му бе започнала да личи. Една пълна кана с вода стоеше недокосната край него. Устните му бяха напукани и пресъхнали. В съня си той се опитваше да ги овлажни с език.

Напълних чашата, която донесох. Седнах до него, потопих два пръста и капнах вода в устата му. Той я облиза като куче – без да се събуди. Продължих по същия начин, докато видях, че започва да се пробужда. Тогава повдигнах нежно главата му с едната си ръка и наклоних леко чашата. Той отпи, въздъхна дълбоко и продължи да пие. Напълних я отново и той изпи и нея.

Погалих косата и челото му и той не се отдръпна. Не го помолих да се върне отново при нас. Достатъчно го бяха молили.

– Не ме затваряй повече навън. Така ще умра от мъка.

– Бедният ми Багоас – Александър положи студената си длан върху моята. – Ела утре.

Целунах го по ръката. Той беше нарушил принудителния си пост, преди да го разбере. Сега щеше да го спре. Да, сега. А не с досадните глупаци около себе си, които го молеха настойчиво като капризно дете.

Измъкнах се през вратата и прошепнах на Исмений:

– Изпрати някой да събуди готвача. Да направи горещо яйчено питие с вино и мед, и с меко сирене, раздробено в него. Побързай, преди да е променил решението си. – Лицето му грейна и той ме шляпна здраво по рамото.

Върнах се обратно при леглото. Не исках Александър да заспи преди да дойде напитката и после да се събуди и да каже, че не иска нищо. Но очите му бяха отворени. Знаеше за какво се върнах и ме разбра. Чакаше мълчаливо, а аз му говорех за разни дреболии – какво е правил Перитас и други глупости, докато Исмений не почука на вратата. Питието миришеше вкусно. Въобще не му дадох никакви обяснения – просто му повдигнах отново главата. След малко той взе купата от мен и я изпи до дъно.

– Сега поспи – рекох аз. – Но утре сутрин трябва да изпратиш да ме повикат, иначе няма да ме пуснат да вляза. И сега не би трябвало да съм тук.

– Достатъчно хора, които не исках, бяха пуснати да влязат при мен – отговори той. – *Тебе те искам.* – Той ме целуна и се обърна на една страна. Когато показах на Исмений празната купа, той толкова се зарадва, че също ме целуна.

Така че на следващия ден аз го изкъпах, избърснах и сресах, и той отново заприлича на себе си, макар да беше много изтощен. Остана в покоите си. За да се покаже отново, му трябваше повече смелост, отколкото, за да поведе атаката при Гавгамела. Но скоро щеше да го направи. Войниците, като разбраха, че е приел храна, отдадоха заслугата за това на себе си, защото бяха осъдили Клитос. Така беше най-добре. Халал да им е, поне от мен.

По-късно на аудиенция дойде жрецът на Дионисий. Беше тълкувал поличби и богът проговорил. Гневът на Дионисий бил причина за всичко. На деня нарочен за него в Македония, Клитос бе оставил жертвоприношението си незавършено (дали неговите неотдадени жертви го бяха последвали като укор?), а Александър вместо на Дионисий бе отдал жертва на обожествените близнаци. Заради това божеството изпратило священото безумие и на двамата. И по тази причина нито един от тях не

бил отговорен за това, което извършил.

Видях, че това поуспокои Александър. Нямам представа защо беше избрал Диоскурите точно на този ден. Но си припомних как разговаряха за подвизите му, надминаващи техните, (което си беше истина) и това, че заслужавал същите почести. Досетих се, че той се е опитал още един път да накара македонците да направят прострацията заедно с персийците. Кой би могъл да предположи, че всичко ще свърши по толкова жесток начин? Но Дионисий е безмилостен бог. Бях открил една ужасна пиеса за него в една от книгите, които Александър поиска да му изпратят от Гърция.

Царят се разпореда за огромно изкупително жертвоприношение. После прекара деня с най-близките си приятели и вечерта изглеждаше по-добре. Дойде да си легне рано. Сега разбрах, че не глада, а страданието го беше изтощило толкова много. Когато си легна, изгасих голямата лампа и запалих нощната до главата му. Той взе ръката ми и каза:

– Знаеш ли, скъпи мой? Преди да се събудя миналата нощ, сънувах един добър дух.

Усмяхнах се:

– Бог го е изпратил, за да ти каже, че гневът му е преминал. Тогава те е освободил. Затова ти и пи вода.

– Не, не... Сънувах, че при мен е дошъл един добър дух. И се оказа истина.

Ръката му беше топла. Спомних си я предната вечер – студена като камък.

– Божията лудост наистина беше там – казах тихо. – Аз самият я почувствах. Знаеш ли, Александър, аз отидох в залата само, за да хвърля един поглед, но нещо ме накара да остана там. Нещо, на което не можех да устоя, ме накара и аз да посегна към виното. И ми се струваше, че в лудостта си сънувам всичко, което се случи след това. Това беше Божие изпитание. Чувствах го навсякъде.

– Така е – въздъхна той. – Всичко беше много странно. Не бях на себе си. Също и Клитос. Виж как той се върна обратно. Бог го е насочвал, както е повел Пантей⁶⁵ към неговата съдба и е накарал собствената му майка да го убие. – Той знаеше, че съм чел трагедията.

– Всеки човек става безсилен, когато бог го обладае. Спи спокойно, Александър. Дионисий ти е простил. Той ти се е ядосал само, защото си

65. Пантей – герой от драмата на Еврипид „Вакханки“. Според мита, бил разкъсан от вакханките, между които била и собствената му майка, защото се възпротивил на култа към Дионисий – Бел. прев.

му скъп. Едно незачитане от твоя страна го наранява много повече, отколкото от който и да било друг.

– Лека нощ, любими мой – усмихна се той блажено.

Седнах на пода до стената, в случай, че не може да заспи и поиска да говори. Но скоро той се унесе. Излязох от стаята и бях щастлив. Какво може да се сравни с това да доставиш радост и утеха на човека, когото обичаш?

Спазих и обещанието си към Хефестион.

17

През по-голямата част от тази и от следващата година останахме в Бактрия и Согдиана. Войната продължи дълго. Никога не се знае какво може да се очаква от согдийците. Повечето от тях са в кръвна вражда с племето от съседната крепост. Оспорват си земи или правото върху водата, или отвличат жени, докато те събират дърва в гората. Согдийците се заклеваха във вярност на Александър, но това траеше само докато той се разправи с враговете им. А после се обръщаха срещу него. Така беше убит Спитамен – най-добрият им командир. Изпратиха главата му на Александър, за да получат награда. И наистина я получиха, но вече никой не им вярваше. Нашите войници никога не оставяха на бойното поле дори и един умиращ да бъде намерен жив от согдийците. Хиляди пъти беше за предпочитане да получиш смъртоносен удар от своите, отколкото да попаднеш при тях.

Александър отсъстваше със седмици, зает с тези местни войни. Много ми липсваше и постоянно се притеснявах за него. Е, все пак си имах утеха – когато воюваше, винаги беше трезвен. Скоро той успя да изчисти кръвта си от силното вино и отново стана такъв, какъвто го знаех – понякога се забавляваше с продължителни нощни разговори и пиене, но след това хубаво си отспиваше. И вече внимаваше. Жестокият урок от Мараканда му остана като обещана на ухото до края на дните му. Никога повече не го видях разстроен от виното, а още по-малко – избухлив и буйстващ. Дори и клеветниците му не отричат това.

Човек с дребна душа би се настроил срещу мен, задето съм го виждал в момент на отчаяние и срам. Но Александър помнеше единствено, че тогава аз му донесох утеха. Той никога не се отвръщаше от обичта.

Наложих се още един път да пресечем Оксус. Този път беше лесно – лодките бяха готови, а и времето – по-хубаво. Едва ли щях да запомня

това, ако не се беше случило чудо. Бяха разпънали шатрата на Царя и аз наглеждах как подреждат вещите му. И тогава чух отвън възклицанията на телохранителите. Точно до шатрата, която се намираше съвсем близо до реката, бликна извор с обилна тъмна течност. Като се поизточиха малко, телохранителите обреха нечистата пяна от повърхността, за да могат да напоят конете. И тогава открихме, че това е земно масло!

Повикаха Александър да види чудото. Царят извика Аристандър, за да разтълкува знаменieto. Гадателят извърши жертвоприношение и обяви, че така, както боецът се намазва с масло преди игрите, така и поличбата вещае трудности и усилия, но обилното леене от извора говори за победа и богатство.

Вечерта пробвахме малко от маслото в лампата на Царя. Гореше доста добре, но вдигаше мръсен и гаден пушек. Наложих да изкараме лампата навън. Александър поиска да го опита на вкус, но му каза, че може да съдържа зараза като водата на Оксус и той се отказа. Леонатос предложи да хвърлим запалена факла в образувалото се езерце, за да видим какво ще стане, но Царят сметна, че ще бъде неблагочестиво да постъпим така с един дар от боговете.

Не му се разминаха трудностите, които чудото предказа. Имах чувството, че цяла вечност прекарва в планините, често със съвсем малки отряди, тъй като трябваше да разделя войниците си. Беше твърдо решен да подчини цяла Согдиана и да въведе ред. Превземаше планинските им укрепления с хитрост и с изключителна вещина. Много истории достигаха до нас за неговата издръжливост на студ и пек (в Согдиана има достатъчно и от двете крайности), за някоя страховита буря с гръмотевици и светкавици, последвани от градушка, за остър и мъчителен студ, когато хората загивали от отчаяние и ужас или замръзвали на някоя пътека. А той претърсвал лабиринта от непроходими гори, за да намери изостаналите войници. Разтърсвал ги, за да им вдъхне живот и ги карал да накладат огън. Разказаха, че веднъж, когато най-сетне седнал да се сгрее, се появил някакъв куцаш войник, полумъртъв и с премръзнали ходила, който бил загубил представа къде се намира. Александър със собствените си ръце свалил от него вледененото му оръжие, чиито каиши разкървали пръстите му, и настанил войника да седне на неговото място край огъня.

Цар Птолемей, който беше там, е описал тези неща в своята книга, за да се знаят от идните поколения. Когато става дума за други събития, понякога ме вика и аз му казвам това, с което мисля, че моят господар би желал да бъде запомнен. Като видях, че аз последвах златния ковчег

на Александър през целия дълъг път до Египет, Птолемей бе така добър да намери място за мен в двора си. Сега вече малко не дочува и говори по-високо, отколкото предполага (той е по-възрастен от мен едва десет години). Така че понякога го чувам как се обръща към някой чуждестранен гост и „тихо“ му казва: „Погледни ей-там. Не виждаш ли, че в това лице някога е имало голяма красота? Това е Багоас. Той беше момчето на Александър.“

В лагера четях Херодот заедно с учителя си Филострат. Двамата постепенно се привързахме един към друг. Разбира се, само като ученик и учител. Но това не пречеше на Калистен да ни гледа с пренебрежение. Когато Царят беше на война, Калистен нямаше много работа и една от задачите му бе да обучава телохранителите на Александър. Те бяха от благородно потекло и по-късно щяха да командват други войници. Александър не искаше да останат невежи. И макар че се бяха отчуждили един от друг, той така и не отне тази работа на философа. Ако бях на мястото на Царя, едва ли щях да постъпя толкова великодушно. А може би Александър се съобразяваше и с Аристотел.

Веднъж когато Калистен подреждаше библиотеката си, Филострат влезе в палатката му и за кой ли път се опита да измоли някоя книга, за да мога да чета гръцки стихове. Той ме беше научил само на това, което знаеше наизуст. Чух, че получи едно сухо и категорично не. Тогава Филострат се изсмя и каза на Калистен, че ще бъде щастлив, ако поне един от учениците му покаже и половината от моите способности. Калистен отвърна, че *неговите* ученици показват способности в благородното изкуство на философията, а не в простото четене на книги.

– Та не разбрах, могат ли да четат? – попита Филострат и излезе от палатката. След тази случка те не си проговориха цял месец.

Когато Александър се върна, го помолих да подари нещо на Филострат. Той много обичаше да го молят за различни неща.

– А на теб? – попита той. – Или мислиш, че не те обичам достатъчно?

– В Суза получавах подаръци и без любов. Ти ми даваш всичко, от което се нуждая. А и най-хубавият ми кафтан изглежда като нов, или почти като нов.

Той се засмя:

– Купи си още един. Харесва ми като се появиш с нещо ново – като паун с нова премяна.

И добави съвсем сериозно:

– Винаги ще имаш любовта ми. Това за мен е свещена връзка.

Не мина много време и той отново замина на поход. Ушиха ми новия кафтан от тъмночервено сукно, с избродирани златни цветя. Копчетата представляваха рози от скъпоценен камък. Прибрах го в дрешника си, за да го облека когато се върне.

Скоро щях да навърша двадесет години. Когато бях сам в палатката си, често се гледах в огледалото. Това беше опасна възраст, още повече, че хората ме харесваха.

Струваше ми се, че все още притежавам красота, независимо, че външния ми вид се беше променил. Бях слаб както винаги. Лицето ми не беше загрубяло. Дори напротив – като че ли бе станало по-хубаво. Няма по-добър мехлем от любовта.

Но вече не бях момче. Ако въобще бях, когато той ме видя за първи път. Александър не си падаше по момчета. По-скоро харесваше да се огражда с хубави младежи. Те доставяха радост на очите му. Един от тях, телохранител на име Филипос, дори беше умрял заради това. Знаех, че Александър го харесва. Може и да е имало някоя нощ по време на война... Не, не мога да мисля спокойно за това. Във всеки случай, младежът направо изгаряше от преданост и копнееше да може да я докаже. Спуснали се в едно дълго преследване на согдийци. Денят бил много горещ и неговият кон, подобно на много други, капнал. Тогава Филипос продължил да бяга, в пълно въоръжение, редом с коня на Царя. Дори откарал коня, който му предложили, за да докаже колко е издръжлив. Накрая все пак настигнали и разгромили согдийците. Младежът останал в челните редици до Александър. И когато битката завършила, животът в него внезапно угаснал, както угасва пламъкът на лампа, чието масло е свършило. Сърцето му туптяло толкова време, колкото да умре в ръцете на Царя. Нямах право да се сърдя за това.

Да, казах на огледалото, той винаги ще ме обича. Той винаги отговаря с взаимност на любовта. Но когато желанието започне да угасва, това наистина ще бъде един тъжен ден. Божествени Ерос! (аз вече познавах добре този бог). Не допускай това да стане скоро!

Докато подчиняваше страната, Александър непрекъснато основаваше градове. Хефестион също основа няколко. Той беше придобил усета на Царя към добрите за живеене места. Макар че сред македонците Хефестион се славеше с острия си език, към чужденците той се държеше благоразумно и с превъзходни маниери. С готовност му отдавах дължимото за всичките му добродетели, стига да беше далеч от погледа ми.

Каква е ползата да се тормозиш с ревност за минали връзки? Всъщност, те са били заедно не десет години, както предположих в началото,

а цели петнадесет. Всичко е започнало, когато аз съм бил едва прохождащо бебе. Никой човек не знае бъдещето. А миналото е минало – завинаги.

Презимувахме в град Навтака⁶⁶ – скалисто и заслонено място, с водопад и пещери. Александър отново се настани в кулата на крепостта. До спалнята му се стигаше през един отвор на пода. Умирах от страх при мисълта, че като се качва някоя нощ, може да падне от стълбата. Макар че, доколкото ми е известно, колкото и пиан да е бил, той никога не беше падал. Под една дупка в покрива на стаята имаше голямо огнище. Оттам проникваше сняг и се топеше със съскане върху пламъците. Той и Хефестион често седяха край запаления огън и разговаряха в присъствието само на Перитас, който се просваше до тях като голяма космата черга. Но нощите принадлежах на мен. Понякога Александър казваше:

– Не можеш да излезеш навън. Ще измръзнеш – и ме приемаше до себе си, само за да ме стопли. Винаги даваше от себе си.

Долната стая се отопляваше с мангали, но въпреки това беше ужасно студено. В нея той вършеше държавната работа през по-голямата част от деня. В единия край бе разположен тронът. Там Александър даваше аудиенции. В другия край, скрита зад завеса, се намираше работната му маса, отрупана с таблички, документи и писма от половината свят. Колкото повече земи завладяваше, толкова повече работа имаше.

Освен всичко това, войниците също си искаха своето и Александър трябваше да се грижи за тях и да ги държи във форма през дните, в които те бездействаха, чакайки снегът в проходите да се разтопи. Постоянно организираше игри и състезания, а веднъж дори гледахме представление – на истинска сцена и с добри актьори, които бяха пристигнали чак от Гърция. После те щяха да преминат през огън и вода, само и само да се върнат в къщи и да разкажат, че са играли пред самия Александър. По време на представлението Филострат седеше до мен и ми обясняваше шепнешком по-трудните за разбиране неща. Малко по-встрани седеше Калистен заедно с онези от телохранителите, които му бяха любимци. Той ни хвърляше презрителни погледи и от време на време казваше нещо, което караше Хермолай да се хили самодоволно и мазно. Пролетта най-сетне настъпи. Огромни снежни лавини се спускаха с

66. Навтака – древен град в Согдиана. Намирал се е в околностите на дн. гр. Гузар, южно от Самарканд – Бел. прев.

грохот надолу по планинските скатове. Потоците се превърнаха в кафяви порои и водопади, подхвърлящи всичко, което бяха завлекли в бесния си ход. Когато пътищата станаха проходими, согдийските разбойници излязоха от бърлогите си и се приготвиха да пресрещнат първите кервани.

Но вместо тях срещнаха войските ни.

Александър разположи гарнизони навсякъде и страната сякаш се умири. Докато един ден дойде новината, че някакъв могъщ племенен вожд, който година преди това се беше заклел във вярност като васал, е въоръжил хората си и ги вдигнал на въстание. Позната история, като изключим факта, че той владееше Согдийската Скала.

А тя имаше славата на най-непристъпното място в Азия – огромна, гола и отвесна канара, която в горната си част бе пълна с пещери. Поколения племенни вождове бяха живели в тези дупки. Беше достатъчен само един отряд, за да удържи скалата. Там имаше хранителни запаси за години напред. Имаха ями, в които задържаха снега и дъждовната вода и я складираха за горещото лято. Шпионите ни докладваха, че горе още имало дебел сняг, но въпреки това вождът вече изпратил на скалата войници, жените и съкровището си, докато той самият продължавал да обикаля страната за да търси съмишленици.

Александър му изпрати писмо с предложение за преговори. Вече навсякъде се беше разчуло, че пратениците, които отиват при Александър, се връщат с глави на раменете си. Така че в лагера дойдоха двама самоуверени туземци. Царят им предложи прошка и своята милост, ако се предадат доброволно, но те се изсмяха и казаха, че щял да превземе Согдийската Скала, когато му поникнели крила. Така че, ако искал можел да си ходи, ако искал – можел да остане.

Александър не каза нищо. Нареди да ги нахранят и те си отидоха с глави на раменете. Сигурен съм, че ако се бяха държали по същия начин с някой согдийски вожд, той щеше да им остави главите за накрая, но така щеше да постъпи със самите тях, че те сами щяха да поискат да се разделят по-скоро с главите си. Александър чисто и просто реши да завземе Скалата, дори това да му отнемеше и година.

Целият лагер се насочи натам. Скалата се виждаше от няколко леви. Когато наближихме, превземането ѝ наистина ми се стори като задача за орли. Нямаше нито една страна, удобна за изкачване. Отвсякъде я ображдаха пропасти, спускащи се към назъбени скали. Човек можеше да проследи само козятя пътека, по която хората се изкачваха горе. Но всяка стъпка от нея се държеше под прицел от пещерите под върха.

Направихме лагера си толкова близо, колкото да не ни достигат стрелите. Зад нас, около цялата Скала, се разположи тълпата от слуги, коняри, роби, писари, чиновници и всякакви търговци, певци, художници и скулптори, дърводелци и кожари, танцьори и ковачи, златари, проститутки и сводници – всички, които следваха войската и печелеха от това.

За тази акция някои хора са писали, че Царят се държал като момче, отзовало се на предизвикателството. Вярно е, че имаше нещо момчешко в характера му и сигурно щеше да му остане до старини. Но също така е вярно, че Скалата контролиреше десетки левги от околната земя и той не можеше да я остави зад гърба си незавладяна. Освен това согдийците, които не разбираха от дума, а само от тояга, щяха да презрат властта му и да разрушат градовете му до основи, веднага щом той си тръгнеше.

По време на мир вождът Оксиартес не живееше в това орлово гнездо. Къщата му и племенното селище се намираха в подножието на скалата. Александър не позволи на войниците да го изгорят, за да не се приеме за знак, че ще бъде безпощаден. При отворите на пещерите стояха и гледаха надолу фигурки, които бяха толкова малки, сякаш бяха гравирани върху пръстени. По отвесните склонове, където, през лятото човек не би видял опорна точка дори и за планински заек, зимата беше очертала в бяло тънките ръбове и пукнатини, които разцепваха зъберите. Беше пълнолуние. Дори и през нощта можеше да се види яркия отблясък на снега. Александър се качи на коня си, за да обиколи и разгледа внимателно цялата Скала.

А на сутринта той свика катерачите. Повечето от тях бяха родени в планините и бяха участвали и в други обсади. От всички, които се явиха, Александър избра триста. На първия, който стигнеше билото, той обеща дванадесет таланта злато – богатство за цял живот. На следващия – единадесет, и така нататък за първите дванадесет войници. През тази нощ те трябваше да се изкачат по най-стръмната страна на скалата, която не можеше да се види от пещерите. Всеки един щеше да носи торба с железни колчета за палатки, дървен чук, за да ги забива, и здраво въже, за да се завързва за колчето, докато закрепи следващото.

Нощта беше студена и ясна. Приготвих всичко за лягане, но Александър още не идваше. Това беше първата наистина опасна акция, която той не предвождаше лично. Но там горе не можеше и да има водач. Всеки сам избираше и си проправяше път към върха. Александър не притежаваше уменията на катерачите. Но и не можеше да понесе, че не рискува живота си заедно с тях. Когато те се изкачиха толкова високо, че

престанаха да се виждат в бледата светлина на нощта, той влезе в шатрата и продължи да крачи из нея.

– Видях трима да падат – въздъхна той. – Никога няма да ги открием, за да ги погребем.

Накрая си легна с дрехите и нареди да го събудят на зазоряване.

Събуди се сам, когато навън беше още тъмно. Някои от генералите вече го чакаха. Върхът на Скалата се очертаваше мрачно в бледото небе. Когато се развидели, Александър жадно впери поглед нагоре. И изведнъж Леонатос, който можеше да вижда като ястреб, макар че когато искаше да чете, държеше свитъка на една ръка разстояние пред себе си, посочи някъде нагоре и извика:

– Те са там! Дават сигнала!

Просветляването на утрото ги показа събрани нагъсто като корморани върху гладкото било. Те размотаха дългите ивици ленен плат, които бяха навили около телата си, и сега сигналът се развяваше от подувания пролетен бриз.

Александър пристъпи напред, вдигна позлатения си щит и го размаха към тях. Ехото отвърна на звучите на тръбата и мощният глас на глашатая извика към защитниците да погледнат над себе си. Александър беше намерил войници с крила.

Синът на вожда, който командваше согдийците, веднага поиска условията, за да се предадат. Той не можеше да види колко войници се намират горе и какви оръжия имат. А те нямаха никакви. Колчетата и чуковете им бяха достатъчен товар. Тридесет бяха паднали и загинали – един на всеки десет. Техни гробове станаха коремите на каните. Но според обичая на гърците, Александър им оказа последна почит с празни ковчези⁶⁷.

Цели два дни согдийците слизаха от Скалата с багажа и оръжията си. Чудех се как ли жените са успели да преминат през шеметната пътека, облечени в типичните согдийски широки поли. Предполагам, че бяха свикнали да го правят често по време на безкрайните племенни войни.

Синът на вожда, който така и не разбра, че орлите на Царя нямаха нокти, дойде и се закле във вярност, като обеща да изпрати съобщение на баща си. За да подпечатат символично договора си, той помоли Александър да му окаже честта да присъства на един согдийски пир.

Споразумяха се да го направят след два дни. Страхувах се само да

67. Според вярванията на гърците душите на умрелите, чиито тела са останали непогребани, били осъдени на вечни скитания и нийде не намирали покой – Бел. прев.

не го наръгат с нож, докато стои на масата. Щеше да бъде съвсем нормално за согдийците.

Облякох го за празненството с най-тежката и пищна мантия и поставих на главата му Царската митра. Беше в добро настроение. Макар че скърбеше за своите катерачи, Александър знаеше, че тази укрепена скала би могла да струва много повече войнишки живота. Врагът не проля нито капка кръв и от благодарност беше готов да обещава какво ли не.

– Внимавай, Ал'скандер – рекох, докато разчесвах косата му. – согдиецът може да ти предложи дъщеря си, както онзи цар на скитите.

Той се разсмя. Тази история с дъщерята на скитския цар стана повод за много шеги и закачки сред приятелите му. Те описваха как махат дрехите от булката, ушити преди някоя и друга зима, как истъргват от косата и гранясалата мас от кобилешко мляко, как я очистват от въшките и бълхите и така нататък, за да я направят прекрасна за брачното ложе.

– Ако този млад мъж има дъщеря, тя не би могла да е на повече от пет години. Защо не дойдеш на пира? Мисля, че си струва да го видиш. Тъкмо ще си облечеш и новия кафтан.

Хистан, синът на вожда, наистина не беше жалил усилия и пари. Една алея от запалени факли водеше от лагера към залата на дома му. Навън се чуваше музика, доста добра за Согдиана. (Един път чух Александър да сравнява персийското пеене със скимтенето на съвокупляващи се котки. Но той не знаеше, че аз слушам.)

Залата беше огромна. Този Оксиартес трябва да беше много богат. По стените бяха окачени алени гоблени с избродирани лъвове и леопарди, изправени на задните си крака. Светлината на факлите озаряваше всичко, а тлеещите мангали бяха достатъчни, за да стоплят въздуха. Високата маса беше обкована със сребро и злато, а в украсените с орнаменти кадилници горяха смоли, чиито аромат бях забравил, откакто напуснах Суза.

Храната беше добра и с много подправки. Керваните от Индия минават по този път. До Александър и неговия домакин стоеше преводач. Другите македонски гости се справяха с езика кой както може. Заради обичая, всички позволихме да ни напълнят на два пъти чиниите до горе. Александър, колкото и малко да ядеше, също изпълни това задължение на гост. Казах си, че сигурно предпочита вместо това да поднесат виното.

Най-накрая го сервирах заедно със сладкишите. Хистан и Александър вдигнаха наздравица един за друг и си размениха любезности.

След това преводачът стана и се обърна към всички нас на гръцки. За да почетат Царя, дамите от домакинството щяха да се появят и да танцуват за него. Е, това наистина беше нещо. Защото, погледнеш ли някоя от жените на един согдиец, работата неминуемо опира до ножа.

Седях в долния край на масата, близо до царските телохранители. Исмений се беше преместил, за да седне до мен. Неговото приятелско отношение и доброжелателство беше нараснало. Но дори и да искаше нещо повече, той го пазеше за себе си от преданост към Александър. Бях му длъжник за проявената доброта и за това, че винаги, когато можеше, изглаждаше отношенията ми с другите телохранители.

Младежът согдиец от другата ми страна се обърна към мен на техния груб и примитивен персийски, който едва можех да схвана. С двете си ръце той очерта извивките на жена, като се смееше и въртеше очи. Казах на Исмений:

– Както разбирам, ще се нагледаме на красотата.

– Те ще играят в горната част – отвърна той, – за Царя и за генералите. А за нас ще останат само гърбовете им. Ще трябва да се задоволим един с друг.

Музикантите засвириха някакъв бавен и тържествен танц. Жените влязоха, като пристъпваха в такта на музиката, но без още да танцуват. Тежките им дрехи бяха обшити с бродерия. Около главите си имаха златни верижки, на които висяха украшения и пискюли. Когато се движеха, многобройните гривни около ръцете и глезените им подрънкваха или звънтяха като малки камбанки. Едва успяхме да ги зърнем, преди да се обърнат с гръб към нас. После кръстосаха ръце пред гърдите си и се поклониха на Царя.

Хистан посочи навярно към някои от неговите близки роднини, тъй като някои от жените се поклониха отново. Александър кимваше с поглед към всяка една. Стори ми се, че един път се забави преди да премести погледа си.

– Едната от тях сигурно е много красива, щом накара Царя да я погледне два пъти – каза Исмений.

Музикантите засвириха по-бързо и жените започнаха да танцуват.

В Персия танцуват само онези жени, които са обучени да възбуждат мъжете. Но този танц беше пристоен и благоприличен. Докато въртяха и размахваха тежките си поли и звънтяха с гривните на глезените си, те не разкриваха нищо повече от боядисаните си с къна стъпала. В извивките им имаше грация, но не и покана. Люлеещите им се ръце приличаха на ечемик, подухван от вятра. Но човек трябва да е глупак, за

да нарече това скромно и обикновено танцуване. Тези момичета бяха над скромността, чието място бе заето от гордост и достойнство.

– Всичко е много подобаващо – каза Исмений. – Само собствената сестра на някой от вождовете би могла да направи такова нещо. Може би ще видим истинско танцуване по-късно. Ти също би могъл да им покажеш нещо.

Въобще не го слушах.

Жените продължаваха да се въртят в бавим кръгове или се нареждаха в една извиваща се линия. Но очите на Александър през цялото време бяха заковани и една и съща част на танцуващите.

Той харесваше всичко, което беше най-добро по рода си. Доста често съм го чувал да се възхищава от някоя красива жена. Но този път стомахът ми бе станал на топка, а ръцете ми се вледениха.

Видях как Царят попита нещо преводача и посочи към едно от момичетата. Навярно питаше коя е тя. Хистан му отговори и по лицето му се изписа гордост. Сигурно беше девойка с положение – несъмнено негова сестра.

Музиката се засили. Редицата от жени се обърна и се насочи към долната част на залата. Всички гости трябваше да получат своя дял от засвидетелстваното уважение.

Веднага я познах. Със сигурност беше сестра на Хистан – приличаха си като капки вода. Беше около шестнадесетгодишна – в разцвета на женствеността в Согдиана. Чиста слонова кост, едва доловимо оцветена и при това не изкуствено. Мека черна коса, която синееше на светлината, с кичури, които като палмови листа докосваха бузите. Чисто чело под златните украшения. Вежди като идеална дъга над огромни искрящи очи. Притежаваше изумителна красота и въобще не се преструваше, че не го знае. Единственият ѝ недостатък бяха пръстите на ръцете – къси и с твърде заострени връхчета. В харема на Дарий се бях научил да забелязвам такива неща.

Очите на Александър продължаваха да я следват, чакайки я да се обърне отново към него. Тя мина покрай мен, но макар че бях облечен в новия си кафтан, който Царят толкова харесваше, той въобще не ме забеляза.

Согдиецът до мен ме дръпна за ръкава и каза с възхищение:

– Роксана.

Танцувайки, те се върнаха при другия край на масата и се поклониха дълбоко. Видях как Александър отново се наведе към преводача, а след това Хистан повика с ръка сестра си. Александър стана на крака и

хвана ръцете и. Каза нещо и тя отговори. Профилът ѝ, обърнат сега към мен, образуваше прекрасна извивка без никакъв недостатък. Когато Роксана си тръгна, Александър остана прав, докато тя се скри зад завесата.

– Е, няма начин човек да не разбере, че се намира и Согдиана – каза Исмений. – Нито едно персийско момиче не би направило това.

– Да – отговорих аз. Нито едно персийско момиче не би направило това.

– И въпреки това Александър поиска да говори с нея. Така ми се стори. А на теб?

– Да, и на мен.

– И е трезвен като съдия. Може би просто е искал да почете домакина си. Тя наистина е красива. Разбира се, е малко по-тъмнокожа. Но някак си прилича на теб.

– Ласкаеш ме – промърморих кисело аз. Исмений винаги беше любезен. Но сега седеше до мен с овлажнялата си от топлината сламеноруса коса, усмихваше се с бистрите си сини очи над чашата вино и въртеше забития в сърцето ми нож.

В горната част на масата Хистан и Царят разговаряха оживено и създаваха работа на преводача. Александър почти не беше докоснал виното си. В залата ставаше все по-горещо. Разхлабих яката на кафтана си от покритите с рубини копчета. Неговата ръка беше последната, която ги бе разкопчавала.

Заварих Александър като момчето на Хефестион и с мен той беше възмъжал. Гордеех се с това. А сега го дадох на една жена. Седях сред горещата светлина на факлите, вкусвах жадно смъртоносна отрова и се държах любезно с хората около мен, както ме бяха учили, когато бях на дванадесет години.

Главата ми бучеше.

18

Слушах изкушенията и подигравките на злите си духове и го чаках в шатрата му да се върне.

Отговарях им: Е, какво пък толкова? Избрал си е наложница. Дарий имаше повече от триста. Нима е постъпил несправедливо с мен? Всеки друг Цар щеше да се оженил още преди да ме срещне. И още от началото щях да го делия бог знае с колко други, които чакат нощта, когато ще благоволи да ги ошастливи.

О, да, казах ми злите духове. Но това бяха дните, когато ти имаше господар. А сега ти имаш любовник и приятел. Пригответи се, Багоас, това още не е нищо. Изчакай, докато дойде. Може би ще я доведе със себе си.

Може и така да е, отговорих на злите си духове. Но той е човекът, когото съм роден да следвам. Той никога не отхвърля предложената му обич. Нито пък аз мога да си я взема обратно, макар че целия ме изгаря като Реката на разтопения метал. Това е положението. Така че, махайте се и ходете да се смеете някъде другаде.

Пирът беше свършил отдавна. Нима още се пазареше с брат й? Най-сетне го чух да идва, но с него бяха повечето от генералите му – последното нещо, което очаквах. Колкото и да беше късно, те всички влязоха вътре и продължиха да разговарят във външната стая. Добре, че подслушвах. Така имах време да преодоля изумлението си от това, което чух. В началото дори не можах да повярвам на ушите си.

Хефестион остана, след като другите си заминаха. Говореха прекалено тихо, за да мога да ги чуя. Накрая и той си тръгна и Александър влезе в спалнята.

– Нямахме смисъл да стоиш буден и да ме чакаш. Трябваше да изпратя да те предупредят.

Отговорих му да не се притеснява за това и че всеки момент ще донесат горещата вода за ваната. Той крачеше из стаята. И имаше защо. Знаех, че не след дълго ще проговори. Не можеше да го задържи в себе си.

– Багоас.

– Да, Александър.

– Ти видя ли Роксана, дъщерята на Оксиартес?

– Да, Александър. Всички говорят за красотата й.

– Аз ще се ожена за нея.

Да, добре, че бях подготвен. Предполагам, че още едно неловко мълчание и сливане щеше да прелее чашата на търпението му и щеше да му дойде прекалено много.

– Дано бъдеш щастлив, господарю мой! Тя наистина е една бляскава перла.

Една согдийка! Някаква си дъщеря на най-обикновен племенен вожд! Нямахме смисъл да се надявам, че той все още не я е поискал и че, утре ще се събуди с друг акъл в главата си. Виждах, че вече е твърде късно.

Думите ми го зарадваха. Че как иначе – имах достатъчно време, за

да ги подготвя.

– Те всички са срещу мен – каза Александър. – Хефестион ще ме подкрепи, но той също е против това.

– Господарю, те просто мислят, че никоя не е достойна за теб.

– Как ли не! – засмя се той. – Някое македонско момиче, върху което даже не съм спирал погледа си, докарано случайно с някоя каруца. *Но тя би била достойна...* Роксана. Какво означава името ѝ на персийски?

– Малка звезда – отговорих.

Това му хареса. Водата за банята дойде и аз го съблякох. А щом си отидоха робите, той продължи:

– Отдавна се убедих, че *трябва* да се ожения в Азия. Необходимо е. Народите трябва да бъдат помирени един с друг и да се научат да живеят в съгласие. И аз съм този, който трябва да даде пример. Това е единственият начин и те трябва да го приемат.

– Съгласен съм, Александър – отговорих, но в същото време си мислех: „Ами ако не искат?“

– Откакто осъзнах това, не съм срещал жена, която да мога да търпя. До тази нощ. Някога виждал ли си някоя равна на нея?

– Никога, господарю, дори и сред жените на Дарий. – Това май наистина беше вярно, като изключим ръцете ѝ. – Е, разбира се, аз така и не видях Царицата. Това не ми бе позволено. – Вметнах това, за да му подсказва, че не желая никога да ме води в нейно присъствие.

– Аз я видях само веднъж. И още един път, когато вече беше мъртва. Да, тя наистина беше красива. Като лилия върху надгробен камък. Дъщерите ѝ тогава бяха деца. Сега те са пораснали, но... Да, ама те са и негови. Не искам да отглеждам син от семейство на страхливци. А в това момиче има дух.

– Без никакво съмнение, Александър. Човек може да го види в очите ѝ. – И това беше вярно. Друг въпрос беше от какъв вид е този дух.

Не го свърташе на едно място, за да може да заспи спокойно. Така че продължи да крачи в халата си и да говори надълго и нашироко за сватбата, как щял да съобщи на баща ѝ Оксиартес и така нататък. Колкото и да е странно, всичко това ме поуспокои. Той никога не би ме оставил да слушам тези неща, ако възнамеряваше да се раздели с мен. Това не беше в характера му. Добре разбирах, че не му бе и хрумнала мисъл за раздяла.

Във всеки случай, той знаеше, че момичето е това, което желае в момента. И не от равнодушие или от нехайство той не разбираше

болката ми. Обичта винаги стоеше в него много по-дълбоко от страстта. Той я беше дал на Филотас, чието предателство го беше наранило като предателство на любовник. Той я беше дал и на мен и продължаваше да не ѝ изневерява. Изведнъж се замислих дали и Хефестион се е почувствал така, както се чувствах в момента аз.

Най-накрая го накарах да си легне. Утрото вече настъпваше.

– Благословен да си в името на твоите и моите богове. Ти си единственият, който ме разбра. – Александър наведе главата ми и ме целуна. Дълго задържаните сълзи напълниха очите ми, но успях да се измъкна преди той да ги забележи.

След няколко дни пристигна Оксиартес, за да склучи мир. Естествено Александър не му върна Скалата, където смяташе да остави гарнизон. Но мисля, че вождът и без това направи страхотна сделка, след като внукът му щеше да бъде Велик Цар. Предполагам, че когато е чул новината, че Александър иска да се ожени за дъщеря му, която всеки друг победител на земята би взел като военна плячка, той не е могъл да поярва на ушите си.

В сравнение със сватбения пир, който сега подготвяха, предишният приличаше на най-обикновена семейна вечеря. Бяха извикани всички роднини, които украсиха стаите на младоженците. Всичко, което исках да зная, бе какво Александър възнамерява да прави с нея, след като си тръгнем от тук. Согдийските жени не са като нашите. Какво щеше да стане, ако тя очаква да живее с него в шатрата му, и да се прибира във вътрешната стая, само когато се появят мъже? Ами ако ме възприеме просто като неин прислужник? Ако той позволи да се случи това, си мислех, ще бъде най-добре да умра.

После докараха една хубава нова шатра и чудесен фургон, чиито покриви завеси бяха от избродирана шавена кожа. Сърцето ми се съживи.

Той ме повика и сложи ръка на рамото ми.

– Ще ми направиш ли една добрина?

– Как можеш да питаш?

– Огледай шатрата на Роксана и ми кажи от какво има нужда там. Не разбирам много от тези неща. Попитах и други, но тези хора никога не са живели в истински двор.

Върнах му усмивката и влязохме заедно вътре. Можех да му кажа, че това согдийско момиче едва ли е допускало, че съществуват такива великолепни и разкошни неща, и че сигурно не знае как да употребява и половината от тях за тоалета си. Но все пак обиколих шатрата със

сериозно изражение, тук-там доуточних нещо, споменах, че би било добре да има вода с портокалови цветчета и добавих, че нищо друго не липсва. Леглото беше огромно и тежко – каквито харесват в провинцията. За миг при мен отново се върна миризмата на кедрово дърво и соленият бриз на Задракарта.

Колкото повече приближаваше денят, толкова по-ясно ставаше, че освен согдийците, никой друг не беше щастлив и радостен. Македонците с положение приеха новината много тежко. Ако той беше изтъргувал момичето срещу живота на нейния брат и я беше завлякъл в шатрата си, това би било дреболия. Един-два писъка, някоя цинична шега и толкоз. Но женитба! Е, това вече публично оскъряваше положението им на победители. Ако той първо си беше взел македонска Царица и после прибавеше това момиче като втора жена (казваха, че баща му е имал много такива), пак нямаше да мърморят. Но много от тях имаха в домовете си дъщери, за които смятаха, че е трябвало да бъдат предпочетени. Единственото, което ги караше да мълчат, бе, че той не я удостои с титлата Царица. Аз също се зарадвах, защото това означаваше, че той не е чак толкова влюбен, та да стигне до там.

Що се отнася до войската, всички войници харесват странностите на един водач, когото обожават. Те бяха свикнали с персийското момче, което танцуваше прекрасно. Ако пък той не спеше с никой, щяха да се чудят какво не му е наред. Но този случай беше нещо съвсем друго. Те се биха, за да подчинят Согдиана, защото той им каза, че това е необходимо. Сега се носеха слухове, че той мисли за Индия. И войниците започнаха да си задават въпроса дали въобще той има намерение да се връща вкъщи. Александър беше разперил крилата си – неговият дом беше целият свят. Но те мечтаеха за своите села, за хълмовете, където са пасли кози като деца, и за своите македонски жени и деца.

Каквото и да си мислехме всички, денят дойде така неизбежно, както идва смъртта. Докато го обличах за тържеството, той се усмихваше на себе си – като момче, което не може да повярва, че това се случва. В стаята влязоха няколко приятели, за да му пожелаят радост. Повечето не пропуснаха факта, че той не си сложи митрата (значи си вземаше жена, а не Царица) – и шегите се оживиха. Никой не ме забеляза. Само Хефестион ми хвърли бърз поглед, когато си мислеше, че не гледам. Нямах време да отгатна какво имаше в него – дали любопитство, дали триумф или съжаление.

Пирът започна. Едно великолепие от светлина, топлина, злато и цветове, пропито с миризмата на печено месо. Огромни купчини от

сватбени дарове бяха наредени според варварския им обичай. Чуваха се възхвали за младоженеца и младоженката. Нощта беше чудесна и безветрена. Всички пламъци горяха право нагоре. Музиката ни оглушаваше и всеки се стремеше да я надвика. Роксана гледаше наоколо с искрящите си очи, сякаш никои не я беше учил, че трябва да ги свежда. Едва когато Александър и проговори чрез преводача, тя ги обърна към него.

Внесоха ритуалния самун хляб и младоженецът трябваше да го разреже с меча си. После отчупи един залък от нейната половина, и ѝ го даде, а след това изяде едно парче от своята. Сега вече двамата бяха мъж и жена. Всички се изправихме, за да ги поздравим. Гърлото ми се беше свило и не можах да изрека нито звук. Горящите факли ме задушаваша и изгаряха очите ми. Въпреки това останах на мястото си от срам, че ще ме видят как си отивам. Ако останех повече, щях да видя как приготвят и изпращат булката да си легне.

Една ръка се плъзна под моята в бутачката се тълпа. Без да се обърна, знаех, че е Исмений.

– Красива е – промълвих. – Завиждаш ли на младоженеца?

– Не – каза той в ухото ми. – Но преди му завиждах.

Наклоних се малко по-близо. Като че ли всичко ставаше от само себе си – както човек си затваря очите, когато се вдигне прахоляк. Исмений ми проправи път през навалищата. Намерихме палто и наметало и излязохме под студените звезди на Согдиана.

Навън беше почти толкова светло, колкото и вътре. Навсякъде пламтяха огромни факли и тълпи туземци лакомо се тъпчеха с огромни късове печено месо. Други пееха, викаха, перчеха се, танцуваха в кръг или насъскваха кучетата да се бият помежду си. За късмет всички се бяха скупчили около местата с ядене и пиене и скоро успяхме да се измъкнем.

Никакъв сняг не беше валял от преди обсадата и земята беше изсъхнала. Намерихме едно кръгло скрито място сред скалите и той постла наметалото си. Тревата беше много отъпкана – Сигурно цялото село беше минало през нея за празненството. Но не казах това на Исмений, който си мислеше, че е открил един малък рай, създаден само за нас.

Той беше изненадан колко бързо бях отгатнал скритите му желаниа. Не знам защо. В тях нямаше нищо необичайно. В Суза щях да се мисля за късметлия всеки следобед, ако имах насреща си такъв приятен и добър клиент. Той гореше от желание да достави удоволствие, а аз – да ми бъде доставено удоволствие. Оромедон ме бе предупредил какво да очаквам, но почти бях забравил онези първи дни. „Всичко е било

следствие на гнева и вътрешната ти съпротива. “Когато затаих дъх, Исмений си помисли, че е от възторг и неимоверно се зарадва. Той наистина беше добър приятел, докато другите телохранители ме тормозеха и ми вадеха душата. Още съвсем млад се бях научил как да се отблагодарявам на тези, които не се отнасяха жестоко с мен.

Нямам представа колко дълго останахме там. Стори ми се, че почти цялата нощ. Той ме желаше от една година и сякаш умората му беше непозната. Най-накрая, след като полежахме малко завити с палтото ми, си казахме, че нощта е станала твърде студена, за да останем навън.

Исмений се взираше в късната нащърбена луна, която се скриваше зад Скалата. Облегнах се на рамото му. Той ме уверяваше, че е получил всичко, което е искал, и това ме накара да се замисля за нещо, което за мен беше толкова важно, колкото бяха желанията му за него.

– Ние сънувахме, скъпи приятелю – казах аз. – Още един път и може да се събудим. Нека това остане сън, забравен на сутринта.

Това ми се струваше по-добър начин да му покажа какво чувствам в момента, отколкото, ако бях казал „Никога не ми напомняй за това, иначе ще те убия.“

Той ме хвана с ръка през кръста. Красив младеж. Все пак жребият ми не винаги беше да избирам аз. Думите му бяха разумни – той всъщност не беше глупак. Исмений ми отвърна:

– Обещавам ти. Никога нито дума. Дори и когато сме сами. Аз съм щастлив, че има за какво да си спомням. Много добре знам, че Александър ще те пожелае отново. Всеки би го направил.

Горе на Скалата, в отвора на една от пещерите, гореше голям огън. Дори и през брачната си нощ Александър не беше толкова увлечен и замаян, че да остави мястото неохранявано. Но беше изпратил достатъчно ядене и пиене, за да празнуват и войниците.

От залата се чуваше мързеливо откъслечно пеене на онези от гостите, които винаги се мотаят до сутринта, за да видят показването на чаршафа от брачното ложе. За пръв път започнах да се чудя как ли се е справил. Сигурно беше загубил опит, ако въобще го е правил някога. А и едно девствено момиче на шестнадесет едва ли би му помогнало много. За миг злите ми духове се върнаха и ме накараха да му пожелаая да се провали и да ме потърси за утеха. Но веднага си помислих колко ще го нарани това – него, който не познаваше поражението. Така че улових злото си желание и го убих. Исмений си тръгна с говорещи очи и отиде да си легне. А аз останах загубен сред тълпата, докато музиката извести идването на деня и някаква стара вещица от знатен произход се появи и

размаха пред нас чаршафа. Върху него стоеше червеният знак на победата. Александър продължаваше да бъде непобедим.

На следващия ден имаше толкова много церемонии и официалности, че почти не успях да го видя, освен когато дойде в шатрата да се преоблече. Изглеждаше доволен от себе си (кой би могъл да каже от какво – дали от пълно щастие или от постижението?) На пост пред вратата стоеше Исмений, със сини кръгове под очите и лека потайна усмивка, която внимателно се стараяше да не обърне към мен.

По това време на посещение при булката бяха около сто жени. Чак тук се чуваше неспирното бърборене от нейната шатра. И тъй като не бях пътувал със запушени уши във фургоните на харема на Дарий, знаех какви са обичайните въпроси. Чудех се какво ли им отговаря.

Въобщо не се и приближих до вратата на шатрата ѝ. Изпращах прислужник да остави сутрешните му дрехи или да вземе вечерната му роба. Човек трябва да започне така, както възнамерява да продължи.

Александър се върна за обичайната си вечерна баня и докато го къпех се чувствах така, сякаш го измивах от нея. Ето до какви шуротии може да докара ревността. Изведнъж той се обърна към мен:

– Май ще трябва да я научат на гръцки.

– Да, Александър.

Как ли беше успял, без да говори? Бях излекувал старата му тъга – за добро или за зло – като търпеливо го убеждавах, клюкарствах, доверявах му се, или като му разказвах тайни или стари истории. Той обичаше да го занимавам, преди отново да стане готов. Понякога просто заспиваше, слушайки гласа ми. За мен това нямаше никакво значение. Нали ме оставяше до себе си. А сега там беше това момиче, което без да му каже нито дума, просто си легеше и чакаше още.

– Как мислиш, твоят учител Филострат, ще се справи ли?

– Няма по-подходящ – отговорих аз, зарадван, че ще мога да направя нещо за Филострат след всичките му добрини. – А и той научи малко персийски, докато ми преподаваше.

– Тя не разбира моя персийски. Разликата между согдийския език и истинския персийски е като между македонския и гръцкия.

Той продължи бързо:

– Да, Филострат е човекът, който ни трябва.

– А защо не Калистен? – вметнах аз, като се сетих за една стара шега. Но Александър ми отвърна, без да се засмее:

– Калистен ще я научи на гръцки, когато желязото не потъне. Той се надува повече, отколкото му приляга.

Трябваше да се сетя преди това. Всеки би се досетил какво ще каже Калистен за варварските сватби и за полусогдийските наследници, които ще се родят, за да управляват гърците.

– Сигурно вече е писал на Аристотел за това. Какво пък, и аз му писах. Старецът трябва да се опита да разбере какво правя в действителност.

– Дано, Александър. – На врата му имаше едно мораво петно. Сигурно го бе хапала. Зачудих се как ли е минало това. То въобще не беше в негов стил.

Каквото и да е станало, не беше минала и седмица, когато той научи, че някакво племе е отказало да се подчини, и отново замина да воюва. Тъй като въстаниците не бяха много далеч, Александър каза, че не си струва да се пренася целият двор, нито пък си струва Господарката Роксана да се уморява с тежко пътуване през заснежените проходи. Той скоро щял да се върне.

При тази новина седнах да размисля.

Ако просто си опаковах багажа и се престорех, че тръгвам, беше твърде вероятно той да ме вземе със себе си. Аз щях да бъда там, а не тя. Какво по-добро? Е, може би само едно нещо. Какво ще стане, ако пробваме да видим кой ще му липсва повече? Залогът бе голям – при това само с едно хвърляне на зарове. Реших да хвърля.

И така, дадох си вид, че трябва да ме остави, както се беше случвало много пъти преди, и той замина без мен. Докато гледах как дългата върволица от хора изчезва в проходите, бях готов да си взема залога обратно. Но вече беше късно.

Ако бях заминал, той едва ли щеше да има много време за мен. Въстаниците живееха в някаква скалиста крепост с огромно дефиле пред нея, поради което се смяташе за непревземаема. Александър прекарал почти месец в ужасно време, докато войниците напълнили с камъни пролома до там, че да може да се прекоси от другата страна. Никой от согдийците в крепостта не допускал, че такова нещо е възможно. И страшно се объркали, когато нашите стрели започнали да ги достигат, а техните, насочени към работещите групи, падали върху опънатите навеси от говежда кожа. Тогава изпратили долу глашатай с молба Оксиартес да им съдейства като посредник.

Александър наредил да го повикат. Мисля, че той беше някакъв роднина на местния вожд. Оксиартес се качил в крепостта, разказал за женитбата на дъщеря си и обявил, че Александър е едновременно и непобедим, и милостив. Тогава вождът се предал и поканил Александър в

укреплението си. После снабдил войската ни със запасите си, складира ни за обсадата. Царят потвърдил положението му и му върнал обратно крепостта. Така завърши тази война.

Междувременно аз продължавах с уроците си при Филострат. Не можех обаче да се сдържа да не го попитам как се справя в харема. Той ми каза, че трябвало да преподава в присъствието на две стари жени, трите сестри на момичето и един въоръжен до зъби евнух.

Усмигнах се:

– Не се ядосвай. Човек никога не знае кое наистина е добро. Нямах представа какво ти се готвеше – Оксиартес искаше да те кастрират, преди да те пуснат вътре. – Засмях се от сърце на неговите благовъзпитани усилия да овладее лицето си. – Не се притеснявай. Александър каза, че и дума не може да става за това. А как вървят уроците?

Филострат отговори, че Роксана гори от желание и нетърпение да научи гръцки. При тези думи той погледна неловко и набързо разтвори книгата ни.

Няколко дни по-късно дойде да ме потърси главният евнух от харема на Оксиартес. Неговата високомерна любезност ме изненада. Той не беше изискан, а на всичкото отгоре бе много надут. Но още повече ме изненада поръчката му. Бях поканен да посетя Дамата Роксана.

Значи тя знаеше. Няма значение дали от зловни клюки или от изпатени лично от нея шпиони. Тя знаеше.

Естествено, въобще няхах намерение да се доближавам до нея. Отговорих, че съм отчаян, задето не ще мога да доставя на очите си радостта от нейното приятно и изтънчено присъствие, но не бих се осмелил да посетя харема без изричното разрешение на Царя. Евнухът кимна със сериозно изражение. Никъде по света не беше обичайно да се водят хора с моята красота и външност в харема, дори и когато са кастрирани. Дарий нито веднъж не ме допусна в харема си, без да присъства там лично. Усетих, че евнухът се чувства неловко от поръчката си.

– Може би – попитах аз, – ти би могъл да ми кажеш защо дамата е пожелала да ме види?

– Доколкото знам – отговори ми той, като в същото време ме измерваше с поглед, – господарката искаше да те попита защо, след като си танцьор, не си пожелал да танцуваш на нейната сватба, за да донесеш щастие и късмет на нея и на твоя господар.

– Да танцувам на сватбата й? – опулих се като глупак.

– Обичаят в нашата страна е – каза той, – евнух да танцува, облечен в женски дрехи.

– Можеш да кажеш на господарката си, че не съм отказал да танцувам. Царят не ми е заповядал да го направя. Това не е обичай на неговия народ.

Сигурно някой беше танцувал, след като съм напуснал залата. Значи, Александър бе предпочел да отхвърли нейното желание на сватбеното си празненство, пред това да ми причини болка. Дали тогава тя вече е знаела?

Скоро след това Александър се върна.

Авангардът му пристигна по обед, а той самият – при залез слънце. Вечеря в лагера с няколко приятели и с офицерите, които участваха в похода.

Не останаха дълго над чашите с вино. Обсъдиха отново военните действия и поспориха колко дълго е щяло да продължи всичко, ако крепостта не се беше предала.

След това той им каза, че отива да си ляга. Никой не го попита къде.

Влезе вътре. Бях приготвил всичко, както обичаше. Той ме поздрави с целувка, но не си въобразих кой знае какво. Ами ако отиде при нея веднага след банята? Не исках да се оставям в жестоките ръце на надеждата.

Изкъпах го и го избърсах. Ще пожелае ли чисти дрехи? Не. Тогава оправих леглото.

През цялото време докато се мотаех из спалнята и сгъвах нещата му, чувствах очите му. Най-накрая престанах да укорявам сърцето си, че ликува. Казах си обаче, че той ще трябва да ме поиска.

Поставих нощната лампа до леглото му и попитах:

– Има ли нещо друго, господарю мой?

– Знаеш много добре – отговори ми той.

Докато ме вземаше в прегръдките си, той леко въздъхна. Точно както когато се връщаше след някоя битка или след дълга езда пращен и ожулен, и намираще ваната си да го чака.

И сто стиха от най-нежната любовна песен, изпята под звуците на лютия, не би могла да ме дари и с половината от радостта, която изпитвах в този момент.

На следващия ден той се захвана с огромната купчина от документи, която се беше натрупала докато го нямаше. Чакаха го пратеници от градовете в западна Азия, хора, който бяха яздили дни наред, за да се оплачат от някой сатрап, писма от Гърция, от Македония и от новите му градове. Той се занимаваше с това през целия ден и продължи до късно

през нощта. Нямам представа дали направи посещение на вежливост в харема. Когато дойде в спалнята, само се просна на леглото и веднага заспа.

На другия ден чух, че някой пита за мен при входа на моята палатка. Отидох да видя и едно момче, което никога не бях виждал, постави в ръцете ми, инкрустирана сребърна кутия. Повдигнах капака. Беше пълна със захаросани плодове и бонбони. Отвътре се подаваше късче пергамент, върху който с прекрасен почерк бе написано на гръцки: „ПОДАРЪК ОТ АЛЕКСАНДЪР“.

Зяпнах от изненада. Но, когато вдигнах очи към момчето, то беше изчезнало.

Внесох кутията вътре. Макар че познавах всичките му вещи, тя беше нещо ново за мен. Стойността ѝ беше голяма, но направата съвсем не беше изящна. В двореца в Суза направо щяха да я изхвърлят. Повече ми приличаше на согдийска изработка.

Бележката беше още по-странна. Той никога не използваше с мен условности. Обикновено ми изпращаше подобно нещо чрез някой прислужник, когото познавах и ми предаваше устно съобщение – например, че Александър се надява това да ми хареса. Почеркът беше нежен, дори изящен, и нямаше нищо общо с неговото бързо и разхвърляно писане. Да, познавах този почерк и мисля, че разбрах.

Излязох навън и хвърлих един бонбон на най-окаяното псе, което се навърташе наоколо. То ме последва с надеждата да му дам още. В палатката му хвърлих половината кутия.. Бедното мръсно същество седна на килима ми, повярвало, че най-сетне си е намерило добър стопанин, който да се грижи за него. А когато изпадна в конвулсия и умря с жълта пяна около муцуната си, се почувствах като домакин, отровил своя доверчив гост.

Взирах се в трупа и си спомнях какво планирах да направя някога в Задракарта. Нима в такъв случай имах право да бъда ядосан? Но поне не го бях направил.

Реших, че Александър трябва да узнае за това. И не само защото исках да продължавам да живея. Кой би могъл да каже каква ще бъде следващата стъпка?

Отидох в шатрата му, след като беше приключил с работата си. Показах му кутията и му разказах моята версия. Той ме изслуша, без да ме прекъсва, и само очите му изглеждаха още по-хлътнали.

– Това беше в кутията, Александър – казах аз и му подадох пергамента.

Той хвана късчето с два пръста, сякаш и то беше отровно.

– Кой е написал това? Това е почерк на някой писар или учен човек.

– Филострат, господарю мой. – Той ме изгледа учудено. – Показах му пергаментата и той си призна без никакво притеснение. Но не можа да разбере как така се е оказал при мен. Каза ми, че е написал около дузина такива за Дамата Роксана. Тя искала да ги постави в скрина си заедно със сватбените ти подаръци. Вероятно – казах аз, забил поглед в краката си, – някой го е откраднал. – И добавих:

– Нищо не му казах. Сметнах, че така е най-добре.

Той кимна намръщено:

– Добре, не му казвай нищо повече. – Той покри кутията и я постави в един сандък. – Яж само от общата маса, докато не ти кажа друго. Не пий нищо, което е стояло в палатката ти без наблюдение. И не казвай на никого за това. Аз сам ще се погрижа за тази работа.

Не пропуснаха да ми подхвърлят, че този следобед Царят е намерил свободно време да посети харема. Остана там доста време и всички сметнаха това за напълно нормално за един младоженец. Когато дойде да си легне, ми каза:

– Вече можеш да се чувстваш в безопасност. Оправих нещата.

Сметнах, че с това въпросът е приключен, но след малко той продължи:

– Ние сме свързани с любов и ти имаш право да знаеш всичко. Ела и седни тук. – Седнах до него на леглото. Изглеждаше уморен. Тази нощ щеше да бъде само за сън.

– Занесох ѝ бонбоните и веднага усетих, че ги позна. Предложих ѝ един, а когато тя отказа да го вземе, се направих на много ядосан и се престорих, че насила ще я накарам да го изяде. И знаеш ли какво се случи после? Окоето ѝ не трепна – тя просто ги изсипа на пода и ги стъпка с крака. Е, поне не ѝ липсва смелост и самообладание. – В гласа му сякаш прозираше някаква гордост.

После продължи:

– Но беше дошло време да ѝ кажа какво не трябва да прави. И тук срещнах голяма трудност – не можех да доведа преводач, за да слуша неща, които не са за ушите му. Единственият човек, на когото бих могъл да се доверя, беше ти, но това щеше да ѝ дойде твърде много. В края на краищата, тя е моя жена.

Съгласих се, че е така. Настана продължително мълчание. Най-накрая се осмелих да попитам:

– В такъв случай, Александър, как се справи?

– Набих я. Трябваше. Нямах друг избор. Глътнах си езика от изненада и огледах стаята.

Какво ли беше използвал? Той нямаше камшик. Нито Буцефал, нито Перитас знаеха какво е камшик. Но на масата имаше един със следи от поне десетгодишна употреба. Допусках, че го е взел на заем от някой слуга, който се грижи за ловните кучета. И бас държа, че е била доста впечатлена, като е видяла колко е вехт и употребяван. Запазих обаче мълчание, тъй като въобще нямаше какво да се добави към това.

– Знаеш ли – продължи Александър, – тя промени мнението си за мен. И през ум не ми е минавало, че може да се получи така.

Значи, ето защо той беше останал толкова дълго там! Добре, че на време успях да запазя сериозно изражение и да не се разсмея.

– Господарю мой, сегдийските жени имат голямо уважение към силата.

Той ме изгледа изпод око, сякаш обмисляше дали би могъл да продължи шегата, но реши да замълчи. Изправих се сериозен и замислен и опънах чаршафите на леглото.

– Лека нощ, Александър. Ти си се трудил цял ден и заслужаваш почивката си.

По-късно отново се замислих за историята с камшика. Той беше чувствен, но не и похотлив. Нежен и в раздаването, и във вземането. Темпото му беше умерено и той обичаше паузите, изпълнени с нежност и топлина. Сигурен съм, че никога не си е задавал въпроса дали ние толкова добре си подхождаме, защото аз съм това, което съм. Можех да си представя нежността и вниманието, с които се е отнесъл към една млада девица. В такъв случай той сега знаеше, че тя просто го е смятала за изнежен и слаб.

Не след дълго поехме отново на път. Булката се сбoguва с роднините си и, се настани в своите фургони. Насочихме се на запад, отново към Бактрия, за да сложим ред в провинцията. Някои от сатрапите и управителите бяха нарушили клетвата си за вяност и бяха злоупотребили с оказаното им доверие. А всичко зад гърба ни трябваше да бъде оставено в ред и в сигурни ръце преди похода към Индия.

Втора част

Последните думи на царя

1

Дълго беше пътуването към Индия. И много събития се случиха по пътя ни. За някои от тях научавах от Александър. Но повечето преживях сам.

А преди да тръгнем, посетихме отново новите градове. Александър търпеливо изслушваше многобройните оплаквания и тук-там сменяше по някой управител, защото бил корумпиран, слаб или пък много крадл. През цялото време Дворът пътуваше с нас, като изключим няколко то набега, които направихме срещу разбойническите банди, дето плячкосваха по търговските пътища. Освен обичайното стълпотворение от хора, сега с нас се движеше и дългият керван от колите на харема с придворните дами, камериерките и евнусите на Роксана.

В началото Александър доста често я посещаваше, най-вече през следобедите. Но твърде скоро разбрах, че не му харесва да прекарва нощта при нея. Той обичаше да гледа около себе си собствените си неща. И едно от тях бях аз. Обичаше да се прибира, когато си иска и да спи необезпокояван до сутринта. Следобед обикновено си разменяше с нея любовности с малкото гръцки думи, които жена му знаеше, изпълняваше съпружеските си задължения и гледаше да се махне по-скоро.

Роксана все още не беше бременна. Такива неща не могат да останат тайна задълго. Онези, които го познаваха още от Македония, твърдяха, че досега той не е имал поколение. Но пък тогава, добавяха те, той не си е паднал по жени. Така че, това не означавало нищо. Засега.

Бях готов да се обзаложа, че нейните роднини горяха от нетърпение да чуят такава новина. Но бяха единствените. Македонците така и не харесаха това племе.

Намираха ги за храбри, но жестоки и склонни към предателство. От друга страна сега Царят стана роднина с половината знатни согдийци и в провинцията цареше мир. Но войниците въобще не желяеха наследник с варварска кръв да управлява синовете им и от сърце се надяваха тя да е ялова.

Въпреки всичко те продължаваха да го следват. Той ги увличаше

подобно комета, която влачи опашката си, заедно със светлината и огъня. Освен това той беше и глава на тяхното семейство. Те можеха свободно да отидат при него, както можеха да отидат при старейшината в родното си село. Половината му време отиваше за решаването на техните грижи и проблеми. Всички, които воюваха с него – македонци, гръцки наемници или боядисани тракийци, знаеха по някоя история, разказваща за неговата смелост или за това как спасил нечий живот, от рода на тази, как отстъпил мястото си край огъня на някакъв премръзнал войник. И над всичко – Александър беше непобедим.

Полека-лека мъката ми ме напусна. Вярно е, че когато прекарваше следобеда си с нея, вечерта за мен не оставаше нищо друго освен нежността му. Но на мен и това ми стигаше. И все пак започнах да усещам, че дните на принудителното ми въздържание постепенно намаляват. Тя го изтощаваше и отегчаваше. Сигурен съм в това, макар че той никога не си призна. Александър вършеше работа за двама – на царя и на командира. А и твърде често – на биещия се войник. Винаги се задоволявах с това, което оставаше от него след тежката работа през деня. Той можеше да дойде при мен за някое сънливо малко удоволствие, дадено с любов, и после да си почине. В такива случаи дори се измъквах от стаята, за да го оставя да спи на спокойствие. Въобще не допусках, че в нейната шатра всичко е чак толкова просто. Изглежда камшикът беше запалил напразни надежди.

Във всеки случай посещенията му в харема ставаха все по-редки. Или пък той си тръгваше веднага след времето, необходимо, за да попита за здравето ѝ.

Филострат получи един сандък с книги от родния му Ефес. Той беше твърде беден, за да може да ги поръча при добри преписвачи и да плати за скъпия превоз. Бях помолил Александър да му направи този подарък. Докато ги разопаковаше, Филострат приличаше на дете, което няма търпение да види новата си играчка.

– Сега – обяви тържествено той, – ще можем да четем истински гръцки стихове. Напук на Калистен.

Стиховете въобще не приличаха на персийските. Бяха по-бедни на думи и по-строги по форма. Но след време вече не можех да устоя на съкровищата, скрити в тях. Първото, което прочетох, беше явяването на Иполит, предлагащ горските си цветя на някаква богиня, която само той можел да види. Не знам защо очите ми се насълзиха. Филострат някак неловко ме погали по ръката. Сигурно си мислеше, че плача заради предишния си живот. А може би плачех и за настоящия. Кой знае?

Но не всичките ми мисли бяха при Еврипид. В съседната палатка Калистен преподаваше на телохранителите. Когато минавах покрай тях, дочувах доста странни неща. Понякога, ако той забравеше да снижи гласа си, се чуваше дори и в палатката ми.

Исмений разговаряше с мен винаги, когато можеше, но удържа на думата си с чест. Един ден го попитах какво мисли за уроците си.

– От три месеца не съм ги посещавал – разсмя се той. – Омръзнаха ми.

– Наистина ли? Аз пък си мислех, че сигурно си на пост. Знаеш ли, че Калистен може да те наклевети и да те накажат?

– О, не се притеснявай. Дори си мисля, че той с удоволствие се освободи от мен. Смята, че съм твърде глупав за философски занимания. Сега ни занимава само с едно и също – да слушаме и схващаме разбиранията и преценките му. Стига ми толкова. В началото поне научавахме по нещо полезно.

Твърде глупав или твърде предан? Да, наистина отсъствието му беше добре дошло. Е, Исмений беше доста простодушен и непринуден в сравнение с мен. Аз бях врял и кипял в интригите в Суза, и ако чуех нещо, което не ми харесва, щях да остана да слушам.

Вече говорех толкова свободно гръцки, че Александър не пропускате да ми каже, че ще изгубя персийския си акцент, който много му харесваше. Но когато Калистен минаваше покрай мен, не обелвах нито дума. Той примираше от радост, че младото варварче не може да овладее езика на избрания от Зевс народ. Предполагам, че дори и не допускате, че Александър *разговаря* с мен.

Наистина, аз едва ли си струвах вниманието. Персийското момче вече беше стара история – дребно нарушение на обичая и лека обида в сравнение с тази согдийска съпруга.

От сватбата насам Калистен гордо излагаше на показ своята непреклонност и строгите си възгледи. Той не дойде на сватбения пир под предлог, че е болен, макар че на следващия ден беше отново на крак. В желанието си да изглади нещата Александър даже го покани на вечеря, но получи същото извинение. Истината е, че малцина въобще го канеха – Калистен беше вечно мрачен и намусен събеседник и разваляше веселбата. Де да знаех тогава, че той се е вживял в ролята си на атински философ от новата школа (разправят, че старият Сократ си го бивало в компания). И ако по онова време знаех повече за Гърция, сигурно щях да се досетя защо. Но дори и в незнанието си, нещо ми подсказваше, че трябва да го наблюдавам и винаги, когато минавах покрай палатката му,

забавях крачка. Така разбрах, че за някои неща той променяше гласа си.

Настъпи пролетта. Сред крайпътните трънаци цъфнаха бели цветя с аромат на жасмин, а край потоците нежни лилии молеха да ги докоснеш. Ала в клисурите продължаваше да духа леден вятър. Спомням си една нощ, когато двамата с Александър се бяхме сгушили един в друг. Той не одобряваше много одеялата, защото изнежвали тялото. Но не възразяваше аз да се завивам.

– Александър, – попитах аз, – кои са били Хармодий и Аристокитон?⁶⁸

– Любовници. – отвърна ми той сънливо. – Прочути атински любовници. Сигурно си виждал статуите им на терасата на двореца в Суза. Ксеркс ги е отмъкнал от Атина.

– Онези с кинжалите ли? Мъжът и момчето?

– Да. Тукидид е писал за тях... Защо питаш?

– А за какво са им трябвали кинжали?

– За да убият тирана Хипий. Но не успели да го направят. Наръгали само брат му и това го направило още по-жесток. – Той се оживи, както винаги, когато разказваше някоя история. – Хармодий и Аристокитон умрели достойно и атиняните много ги уважават. Някой ден ще трябва да върна статуите обратно. Много стари статуи са – от глина. Хубавият Хармодий... В сравнение с теб, той не е достоен дори да ти завърже обувките.

Беше готов всеки момент да заспи.

– Александър, днес чух Калистен да разказва на телохранителите, че те са убили тиранина и, че това било благородна работа.

– Така ли? Тукидид на няколко места споменава, че в Атина това е всеобща заблуда. Чувал съм една стара песен. В нея се разказва за това как те освободили града.

Не знам защо не му споменах, че Калистен говореше за това с променен глас. В Екбатана бях станал свидетел на много заговори и имах представа как се правят. Чувствах го с кожата си, но все пак не бях съвсем сигурен – макар че говорех добре гръцки, още не бях научил малките условности, промяната на тона и многозначителните паузи – нещата, с които се издава някаква тайна.

– Добре де, не го убивай – прозя се Александър и ме притисна до

68. През 514 г. пр.Хр. Хармодий и Аристокитон застанали начело на заговор на аристократи в Атина с цел убийството на синовете на тиранина Пизистрат (561–527 г. пр.Хр.) Успели да убият само Хипарх. Другият тиранин Хипий бил принуден да избяга през 510 г. пр.Хр. при персийския цар Дарий I. – Бел. прев.

себе си. – Аристотел никога не би ми простил. – Течението в стаята се усили и ние се сгушихме по-здраво.

Половин месец по-късно, когато един ден разчесвах косата му преди вечеря, казах:

– Знаеш ли, че Калистен си е избрал Хермолай и те винаги са заедно, когато няма уроци?

– Жалко за младежа. Но любовта понякога е сляпа, нали знаеш?

– Това не е любов. Состратос му е любовник, а той въобще не се притеснява от това. Понякога дори са заедно.

– Така ли? Пък аз се чудех защо маниерите им се влошиха. Това е работа само на Калистен. Той така и не успя да разбере разликата между вежливост и сервилност. Боже, колко е скучен и еднообразен! Но не забравяй, че той е грък от юга. Шест поколения наред те се гордееха, че никога не са имали Цар или някакъв господар. А това провали половината от най-великите им мъже. Ксеркс успя да стигне до Атина, само защото те не искаха да следват един водач. И баща ми, стига да искаше, можеше да оплячкоса града им. Пък и аз също. Но между Ксеркс и мен има три поколения, в които славата им се носеше из цяла Гърция, а Атина беше сърцето на това величие. Ходил съм там само веднъж, но човек все още може да го почувства.

– Добре де, щом Калистен мрази да има господар, защо тогава е тръгнал с теб?

– Защото баща ми възстанови родния град на Аристотел⁶⁹ като такса за обучението ми при него. Бяха го изгорили до основи по време на тракийските войни. Тогава бях момче. Баща ми възстанови също и Олинт⁷⁰, откъдето е Калистен. А този глупак си въобразява, че струва колкото Аристотел, макар че никога не го е казвал открито. Истината е, че Аристотел го изпрати, за да съхрани гръцкото в мен.

Бях готов с прическата, но продължих да си играя с косата му, за да не спре да говори.

– Артаксеркс уби с мъчения най-добрия приятел на стареца. – продължи Александър – Когато научи за това, Аристотел беше в Македония. Никога не забравяй, каза ми той, че трябва да се отнасяш с гръците като с хора, а с варварите – като с добитък, създаден, за да го ползват хората. – Александър придърпа ръцете ми към гръдите си.

69. Стагира – град в древна Македония, родно място на Аристотел (384–322 г. пр.Хр.). Намирал се е на Халкидическия п-ов, на брега на дн. Струмски залив. – Бел. прев.

70. Олинт – древен град на Халкидическия п-ов, развалините от който се намират между дн. градове Геракини и Ормия в Гърция. – Бел. прев.

– Умен човек е. Но не пожела да ме последва тук. Често му пиша. Съобщавам му за всеки град, който основавам, защото той ми преподаваше учението за държавата и закона. Но понякога мисля, че е разочарован от мен. Той не може да разбере защо на една смесица от бактрийци и тракийци, македонски наемници и шепа безимотни гърци оставям гарнизон и общи закони, а не демократично устройство. Да, аз мога да създам демокрация в гръцките градове в Азия. Но по-важно е човек да бъде справедлив и да отчита всяка подробност... Продължавам да му изпращам подаръци. Не забравям колко му дължа. И дори търпя Калистен, макар че Аристотел никога няма да разбере какво ми струва това.

– Дано не ти струва повече. Между другото, време е да се подстрижеш.

Той никога не си къдреше косата. Оставяше я да пада свободно, на безразборни, къдрици като грива на лъв. Затова пък я подстригваше много внимателно, за да запази формата и. Преди време откраднах един кичур от нея от кърпата на бръснаря. Сега го държа в златна кутийка. И цветът му е запазил блясъка си на злато.

Реших да приключа разговора дотук. Ако прекалявах, имаше опасност да стана досаден и той да ме слуша с половин ухо. А и в дните, когато посещаваше харема, търпението му лесно се изчерпваше.

Когато пролетта напредна, преместихме лагера си по-високо в планината. Мястото беше приказно – огромна поляна край разпенена река със спускащ се към нас склон, обрасъл със стогодишни кедрови дървета. Дори по обед те скриваха слънцето и лъчите му се прецеждаха между клоните – меки и галещи. Речните камъни приличаха на излъскани бронзови статуи. Ароматът на кедрите безспорно надминава прочутите арабски подправки.

Разноцветната им премяна приличаше на извезана от майсторска ръка украса върху скъп килим. Място, предназначено за щастие.

Обичах да яздя в тази райска гора. Но намирах време и за моя гръцки, както и да наблюдавам Калистен и неговите любими ученици.

Естествено, при него никога не се събираха всички телохранители наведнъж. Някои от тях бяха на пост, а други спяха през деня. Имаха точно определени часове и смени на дежурство. Но ако поискаха, можеха да ги променят и Александър нямаше нищо против. Така че Хермолай и Состратос стояха заедно на пост. А, както разбрах, Калистен също се интересуваше от тяхната смяна.

Откакто се установих в Египет и прочетох повече книги, често си мисля за него. Той се изживяваше като истински гръцки философ.

Знаеше, както сега знам и аз, че старият Сократ никога не би направил прострация. Нито пък Платон. Но мисля, че и Александър никога не би поискал това от тях. Както и от Аристотел, ако той беше дошъл с нас. Александър разпознаваше величието на ума и сърцето и го зачиташе, както показа по-късно в Индия. Но той не уважаваше Калистен, който не знаеше мяра нито в първоначалните си ласкателства, нито в последвалите оскърбления. А и защо трябваше да го уважава? Винаги се намират хора, които се опитват по свой начин да се борят с величието и да го мразят – не заради самото величие, а заради това, което са те. Такива хора продължават да завиждат дори на мъртвите.

Но Александър не можеше да проумее това. Величието на неговия дух му пречеше да разбере силата, която тези хора имат да събуждат у другите спящата завист, от която по-рано са се срамували. Силата да превръщат уважението към превъзхождащите ги в омраза. Дори самият Калистен не го осъзнаваше. Суетата го пораждаше и суетата го скриваше.

Не виждаше ли Калистен, че не прилича на последователите си? Не виждаше ли, че дори е противоположен на тях. Той гледеше назад към една отдавна умряла по-велика Гърция, но за тези македонски младежи Гърция беше само едно име. И нищо повече. Но Калистен! За тях той беше нещо ново – образец на открито неподчинение и пренебрежение.

Разбира се, и Хермолай и Состратос се стремяха да му подражават. Александър също забеляза това, но махна с ръка и наказанието им се размина. Привилегия на телохранителите беше да се подчиняват единствено на Царя. И никой друг не можеше да ги наказва. Те вече бяха към края на службата си. Веднага щом пристигнеш новото попълнение от Македония, щяха да бъдат освободени. Вече не бяха онези непохватни момчета, а войници, за които важаха наказанията за неподчинение. И те го знаеха. Неспойно и тревожно време.

Когато веднъж ми даде един от многото си подаръци, Александър каза:

– Ако не беше ти, трябваше да търпя само тези простаци около себе си.

Така стояха нещата, когато заминахме на лов в планината. Обичах лова, макар че никога не улучвах кой знае какво. Обичах тежката езда, щипещия планински въздух, лая на едрите хрътки и тръпката от чакането в храсталака. По грубото грухтене и животинския тор наоколо този път знаехме – глиган е.

Мястото беше обградено от всички страни с покрити с дървета

скатове. Само от едната страна беше голо и необрасло. Кучетата яростно лаеха към гъстия шубрак, а от изпомачканите цветя въздухът ухаеше. Александър даде коня си на един от телохранителите и всички слязоха. Аз също, макар че ужасно се страхувах от глигани. Те могат да те съборят на земята и да те разпорят с бивните си още докато падаш. Съмнявах се, че, ако промуша някой с копието си, ще успее да го задържа. Плюх си в пазвата и си казах, че ако умра, поне ще ме запомни млад и красив.

Всички застанаха неподвижно с разкрячени крака, наведени копия, и леко сгънати колене, за да могат да реагират, ако глиганът се насочи към тях. Пуснаха хрътките в хрсталака, а телохранителите застанаха от двете страни на Царя – обичаи, донесен от Македония.

Нещо черно профуча и от шубрака се чу яростно грухтене и квичене. Пердикас беше уцелил. Но радостта му не трая дълго. Хрътките вътре продължаваха да се борят. Лаят и квиченето се пренесоха в посока към Александър. Той се усмихна, тръпнещ от нетърпение като момче. Зъбите ми тракаха, но и аз се насилих да се усмихна.

От шубрака, малко встрани от Александър, се подаде огромна зурла с бивни. Глиганът застана с лице към преследвачите си и спря. Настъпи тревожна пауза. Животното се вираше в тези, които се бяха осмелили да нахълтат дома му и си избираше враг. Тогава Александър скочи напред, за да не би то да нападне някой от телохранителите. Но в следващия миг Хермолай се втурна пред него и прониза глигана с копието си.

Това беше нечувана наглост! Александър би отстъпил всеки дивеч на някой от приятелите си, който имаше право над него, ако животното изскочеше насреща му. Но телохранителите бяха там, само за да го придружават. Както и в бой, те никога не стреляха.

Глиганът беше лошо ударен и се бореше свирепо. Александър, без да мръдне, даде знак на останалите от охраната да помогнат. Когато свършиха тази мръсна и кървава работа, той повика с пръст Хермолай. Той се приближи с дързък поглед, но пребледня, защото срещна очи, в които бе виждал недоволство, но никога преди това гняв.

– Ще тръгнеш обратно към лагера, – каза Александър, – ще върнеш коня си и ще се прибереш в палатката. И ще стоиш там, докато те звикам.

Останалите замряха по местата си. „Ще върнеш коня си“ означаваше, че Хермолай ще бъде лишен от него и ще ходи пеш – за един телохранител имаше само едно по-голямо унижение.

Придвижихме се към друга гора и ловът продължи, но после се прибрахме. Александър никога не обичаше да отлага нещата.

Същия следобед той нареди да се строят всички телохранители. Събрани заедно, те се оказаха доста на брой. Той им каза, че знае кои от тях служат добре и че те няма от какво да се страхуват. Някои обаче, каза той, били станали нахални и небрежни. След това им разказа за наглостта и оскърблението на Хермолай. Доведоха го под стража и Александър го попита какво има да каже в своя защита.

Бяха ми разказвали, че в Македония нито един младеж не става мъж, преди да е убил глиган със собствените си ръце. Но това не беше условие, наложено от Александър. Така или иначе, Хермолай отговори:

– Спомни си, че съм мъж.

Аз също си спомних нещо – как Калистен със странен глас призоваваше учениците си да не забравят, че са мъже. Не съм сигурен дали Александър се досети откъде са дошли тези думи. Той просто каза:

– Много добре. В такъв случай ще понесеш мъжко наказание. Двадесет бича утре при изгрев слънце. Всички телохранители да присъстват. Свободни сте.

Ако Состратос наистина го обичаше, за него това наказание щеше да бъде още по-тежко. Той бе по-големият и не беше редно да окуражава приятеля си в наглото му поведение.

И въпреки това не можех да не го съжаля. Бях виждал рани и болка в тялото, което обичах.

Това беше първото налагане с бич на телохранител, откакто Александър царуваше. Хермолай го понесе доста добре. Бичът остави рани по гърба му, но не разкъса кожата до костите, както правят в Суза. Щяха обаче да останат белези и той нямаше да може да скрие това унижение, когато се съблича за упражнения.

Калистен също дойде да гледа наказанието. Беше прегърнал Состратос през рамо – сякаш искаше да го утеши. Состратос, с очи вперени в любимия човек, не можеше да види лицето на Калистен до себе си. А в това лице имаше удоволствие. Но не удоволствие от болката на друг, а по-скоро поглед на човек, който изпитва наслада от мисълта, че всичко става така, както иска.

Е, какво от това, си казах, ако Калистен се надява, че по този начин ще накара войниците да се обърнат срещу Царя, значи наистина е глупак. Те разбираха от дисциплина. И сметнах, че не си струва да спомнавам за това на Александър. Още повече, че след наказанието на Хермолай нещата като че ли започнаха да отиват към по-добро. Нямаше

нищо нередно в уроците, които подслушвах. А и странният глас на Калистен изчезна. Може би и той се разкайваше, че е навредил на своя ученик. След около седмица раните на Хермолай заздравяха и той се върна на служба. Беше се променил – стана любезен и много изпълнителен. Също и Состратос.

Някъде по това време сирийската врачка, която ни придружаваше от месеци наред, започна да се навърта около Царя.

Тя беше дребно тъмнокожо същество – нито млада, нито стара. Ходеше облечена в парцаливи дрехи, скърпени със златен конец, и беше цялата натруфена с безкусни гривни и мъниста. Държеше се свойски и казваше, че си имала един демон, който постоянно я придружавал. Моташе се из целия лагер, докато демонът си избереше някой войник. Тогава тя отиваше при него и му казваше, че ще му предскаже съдбата, ако ѝ даде хляб или някоя сребърна монета. В началото всички се смееха, докато не се разбра, че всеки, който ѝ даде нещо, наистина получава късмета, който му е предсказала. Но врачката не гледаше на всеки. Нейният Повелител трябваше да ѝ покаже човека. Започнаха да я смятат за добра гадателка, носеща щастие, и тя никога не гладуваше. Спомням си, че веднъж някакви пияни побойници я бяха пресрещнали и започнали да я тормозят. Тя се уплашила, но после изведнъж погледнала към командира им, и му рекла:

– Ти ще умреш около обед, на третия ден след това пълнолуние. – И той наистина загина при някаква схватка на този ден. След тази случка я оставиха на мира.

Един или два пъти тя предложи на Александър да му гледа безплатно. Но той ѝ даваше по някой подарък и отминаваше с усмивка. Най-сигурното за един гадател беше да му предскаже победа. Но такива имаше достатъчно.

По-късно обаче, след като размени няколко думи с нея, Александър откри, че много от нещата се случваха точно на мястото и по времето, които тя беше предсказала. Стана му навик да я изслушва докрай. Дори ѝ даде злато и тя си купи нова, още по-натруфена дреха. Но тъй като спеше с нея, скоро и тя заприлича на предишната.

Сутрин често влизах в шатрата на Царя през задния вход, който водеше направо в спалнята. (Беше направен специално за Дарий, за да вкарва жените от харема, без да има опасност да ги видят.) Един ден я намерих там, седнала с кръстосани крака до входа. Телохранителите не я бяха изгонили, защото Александър им беше заповядал да не я закачат.

– Защо си тук, майко? – попитах. – Изглеждаш, сякаш си стояла тук

през цялата нощ.

Тя се изправи и златните монети, които Александър и бе подарил, се раздрънкаха.

– Да, мое малко момче. (Аз бях с цяла глава по-висок). Повелителят ме изпрати. Но казва, че днес още не е време.

– Не се притеснявай, майко. Знаеш, че Царят ще те изслуша, когато дойде денят. Върви си сега и поспи.

Около месец след лова на глигани, Пердикас даде гощавка в чест на Александър.

Пирът беше голям. Присъстваха всичките му най-добри приятели заедно с любовниците си, ако бяха подходящи. Това по правило означаваше да бъдат гръцки хетери с добра репутация. Естествено, нямаше никакви персийки. Един персийски благородник по-скоро би умрял, отколкото да покаже на публично място и най-последната от наложниците си. Дори македонците, които си взеха жени и любовници от завладените градове, не ги подлагаша на това унижение.

През вдигнатото платнище на шатрата виждах Таис, любовницата на Птолемей, с корона от рози на главата. Седеше на една кушетка близо до Александър. Бяха стари приятели, да не кажа от детинство. Таис е била любовница на Птолемей още преди похода в Азия. Тогава сигурно е била много млада, щом и сега красотата ѝ не увяхваше. Птолемей се държеше с нея като със съпруга, макар и не така строго. След славата, която си беше извоювала в Коринт, тя едва ли щеше да понесе подобно отношение. Александър винаги се разбираше отлично с нея. По-късно научих, че тя е била момичето, което навремето го призовало да подпали двореца в Персеполис.

Тази вечер Царят се облече изцяло в гръцки дрехи – синя туника, поръбена със златни ивици, и венец от златни листа, в който бях вплел няколко свежи цветя. Александър никога не се е срамувал от мен. Можехме да седим заедно на кушетката му, ако той не смяташе, че това ще натъжи Хефестион. Вече ми ставаше по-лесно да забравям за Роксана. Но Хефестион не забравях никога.

Александър ми каза да си лягам и да не го чакам. Въпреки това се въртах из шатрата му и протаках дребните си задължения. При мисълта да си ходя се почувствах някак странно и необичайно смутен, макар че вече бе станало късно.

На пост около шатрата стоеше нощната стража – както винаги шестима. Тази вечер бяха Хермолай, Состратос, Антикъл, Епимен и още двама. Антикъл съвсем скоро се прехвърли в тази група от друг караул.

Стоях при задния вход и се наслаждавах на нощния аромат. Из лагера се носеше обичайния шум. Някъде излая куче – не беше Перитас. Оставих го вътре дълбоко заспал. Смях огласяше пиршеството. През вдигнатото платнище се процеждаше светлина и кедрите хвърляха огромни неясни сенки.

Жените си тръгнаха. Явно бяха пийнали. Приказваха и се кикотеха, а неустойчивите им крака се препъваха в меката шума и падналите кедрови жълъди. Някой засвири на лира и всички в шатрата започнаха да припиват.

Не знам колко дълго останах там, омагьосан от красотата на нощта и долитащата музика. Изведнъж усетих някой до себе си. Беше Хермолай. Не бях чул стъпките му по меката почва.

– Още ли не спиш, Багоас? Царят каза, че ще се върне късно. – Порано той би казал това с презрителна усмивка, но сега говореше много любезно. Отново си помислих колко са се подобрили маниерите му.

Отворих уста да кажа, че тъкмо отивам да лягам, когато видях да се приближава една запалена факла, която осветяваше лицето на Александър. С него бяха Пердикас, Птолемей и Хефестион. И четиримата се смееха високо и едва се държаха на краката си.

Зарадвах се, че ги дочаках. Обърнах се да вляза вътре, и тогава в играещата светлина на факлата видях сирийската гадателка. Тя долетя до Александър като нощна птица от тъмнината. И така силно дръпна туниката му, че той хвана венеца, за да не падне от главата му.

– Какво има, майко? – усмихна се той. – Стига ми толкова щастие за тази нощ.

– О, не, Велики Царю! – тя го сграбчи отново с малките си като орех юмручета. – Не, дете на огъня! Моят Повелител те вижда. Той вижда, че най-голямото ти щастие предстои. Върни се обратно на пиршеството. Забавлявай се до изгрев слънце. Там те чака най-големият късмет на живота ти. Тук ти нямаш никакъв късмет, драги мой. Въобще никакъв.

– Виждаш ли? – каза Пердикас. – Върни се на пиршеството и донеси щастие и на нас.

Александър ги огледа и се разся.

– Боговете ни дават добър съвет. Кой е за едно къпане в реката, преди да започнем отново?

– А, не – отвърна Хефестион. – Това е снежна вода, като онази ледената в Киднос. Знаеш, че тогава едва не умря. Хайде да си попеем.

И те се върнаха обратно. Само Птолемей и Леонатос отидоха да си

лягат, защото на сутринта имаха дежурство. А аз се върнах в шатрата и видях, че телохранителите бяха напуснали постовете си и тихо разговаряха при едно дърво. Слаба дисциплина, си рекох. Е, аз ще си лягам.

Но не отидох. След думите на сирийката нощта започна да ми се струва тайнствена и тревожна. Не ми хареса, дето каза, че за Александър нямало щастие тук. Влязох в спалнята. Телохранителите продължаваха да стоят със скупчени глави. Всеки би могъл да влезе незабелязано като мен. Тези никога няма да станат добри войници, си помислих.

Перитас се беше проснал до леглото и хъркаше. Той беше куче, което сънуваше, дращеше с лапи и преследваше с леко ръмжене плячката си на сън. Но и той въобще не се размърда и не вдигна глава, когато влязох.

Тогава, казах си, аз ще бдя за лошия късмет на Александър, щом като дори кучето е заспало. Увих се в едно одеяло и се свих в най-отдалечения ъгъл на стаята, в случай че заедно с Царя влязат и приятелите му. Кедровата шума правеше пода мек като дюшек. Затворих очи.

Събудих се на заранта. Александър беше вътре. В просъница ми се стори, че стаята е пълна с народ. Разтърках очи. Бяха шестимата от нощната охрана. Но защо? Тяхното дежурство свършваше призори. Той им говореше приятелски. Каза им, че разбира какво са направили и иска да им се отблагодари. Даде им по една златна монета, усмихна им се и ги отпрати.

Не изглеждаше много зле за такава дълга нощ. Той вече не пиеше на екс, както правеше в Мараканда или при Оксус.

Последен излезе Состратос. Съвсем случайно той погледна към моя ъгъл и силно се стресна. „Какво се чудиш, бе? – си казах. – Като не си държите очите отворени.“

Докато се събличаше, Александър промърмори, че трябвало да си легна в леглото. Попитах го дали е получил обещания късмет.

– Да. Но в крайна сметка късметът ми се оказа тук. Видя ли кои бяха на пост снощи? Цялата размирна групичка. Призори ги освободили. Но когато се върнах, всички те продължаваха да стоят нащрек по постовете си. Искали да ми дадат знак. Никога не съм се отнасял зле с човек, помолил за прошка. Ако се бях върнал по-рано, те нямаше да имат възможността да го направят. Трябва да дам нещо на сирийката. Подсети ме утре. Но, за бога, чувствам се скапан! Кажи, да не пускат никого вътре през целия ден.

Измих се и се преоблякох. После отидох да поюзая из гората. Когато животът в лагера отново закипя, се върнах в шатрата, за да се уверя,

че не го безпокоят. В преддверието, на почетна стража стояха Птолемей и Леонатос. При тях имаше още двама души, които вдигаха голяма врява. За моя изненада в единия от тях разпознах телохранителя от нощната стража Епимен. Той плачеше, скрил лице в шепите си. Другият тъкмо казваше:

– Простете му, господари мой, той наистина съжалява за това.

Приближих се, като казах на Птолемей, че Царят спи и е помолил да не се вдига шум.

– Знаем – безцеремонно отвърна Птолемей. – Но ще трябва да го събудя. Той има късмет, че е още жив.

Ама че работа, си казах. Какво ли се беше случило? Беше нечувано да събудиш Александър въпреки заповедта му. Но Птолемей не беше глупав. Влязох след него, без да се извиня, като сметнах, че така или иначе ми е позволено да влизам.

Александър лежеше по корем и леко хъркаше. Здравата беше заспал. Птолемей се наведе над него и го повика по име. Клепачите му трепнаха, но не се размърда. Тогава Птолемей го разтърси.

Като че се връщаше от онзи свят. Седна на леглото, но макар и отворени, очите му продължаваха да спят. Той ги разтърка с дълбока въздишка и каза уморено:

– Какво има?

– Александър, събуди ли се? Слушай, става дума за живота ти.

– Буден съм. Продължавай.

– Дойде Епимен. Бил е на пост тази нощ. Твърди, че телохранителите планирали да те убият, докато спиш. Ако си беше легнал, шели да го направят.

Александър сбръчка чело. Изправи се, както си беше гол, и разтърка очи. Подадох му една кърпа, потопена в студена вода, и той избърса лицето си. След това разтърси глава и попита:

– Кой плаче отвън?

– Момчето. Казва, че си се отнесъл добре с него тази сутрин и той се засрамил.

Той им се беше усмихнал. Спомних си първия път, когато се усмихна и на мен.

– Разказал всичко на любовника си, – продължи Птолемей, – Защото не знаел какво да направи. Те всички се били заклели заедно. Любовникът му служи в Почетната конница. Той веднага взел решение и казал на по-големия брат на Епимен да направи, каквото трябва.

– Добре. Научи името на този войник. Дължа му нещо. А

останалите? Какво са решили да правят?

– Да чакат. Да чакат, докато отново им дойде реда. Момчето казва, че цял месец са действали, докато успеят да се съберат заедно в един караул. Затова и, след като ги освободили тази сутрин, те останали по постовете си. След всичките усилия, които хвърлили, не могли да приемат спокойно това, че не са успели.

– Да, да – каза бавно Александър. – Сега разбирам. Има ли други имена?

– Един или двама. Записал съм ги. От него ли искаш да ги научиш или от мен?

Той се замисли и сложи кърпата на врата си.

– Не. Арестувайте ги всичките. Утре ще се заема с това. Не мога да отида полузаспал на процес за измяна. Но искам да видя сега Епимен. – Подаде ми кърпата и аз го облякох в един чист хитон.

В преддверието, двамата братя паднаха на колене.

– Не, Еврилох, недей да ме молиш за живота на брат си. – Лицето на войника стана мъртво бяло. – Не, не... Не ме разбра. Исках да кажа, не ме лишавай от удоволствието да го направя, без да си ме помолил. – Александър едва ли имаше намерение да измъчва братята по този начин. Просто той още спеше. – Ще ви благодаря по-късно. Утре ще имам нужда и от двама ви, но можете да сте спокойни. – Той подаде ръка и на двамата, и им се усмихна. Разбрах, че оттук нататък, всеки от тях би умрял за него, дори за една негова дума.

Когато братята излязоха, Александър се обърна към Птолемей:

– Оповести, че има прошка за всички близки роднини, иначе ще се разбягат из цяла Бактрия. Защо да им причиняваме това? Знам откъде започна всичко. Арестувай го. И го дръж отделно от останалите.

– Хермолай ли имаш предвид?

– Не. Имам предвид Калистен. Крайно време е. Ще направиш ли всичко това вместо мен? Е, тогава се връщам в леглото.

Заспа почти веднага. Беше свикнал да живее в близост със смъртта.

Вечерта Александър се събуди, изпи една кана вода, заповяда нощната охрана да бъде от Почетната конница и отново заспа. Повика ме при изгрев слънце.

– Ти ме предупреди – рече той. – Постоянно ме предупреждаваше. А аз си мислех... – той ме прегърна.

Разбрах какво си е мислил – че идвам от един двор, пълен с интриги. И че не е моя вината, ако съм донесъл всичките си постоянни подозрения със себе си.

– Мислех си, – продължи Александър – че прекалено се тревожиш, и си създаваш излишни главоболия. Значи наистина си чул Калистен да им налива това в главите?

– Мисля, че да. Ако бях сред персийци, със сигурност щях да разбера. Но мисля, че да.

– Разкажи ми отново всичко. Тези хора ще бъдат подложени на разпит. Нямам желание да го протакам или да стигам до крайности. Ако има за какво да се хвана, искам да го направя по-кратък.

Аз обаче няхах такова желание. Предишната ми жалост беше отсъпила място на изгаряща омраза. С удоволствие лично бих свършил всичко, което трябваше да се направи. И така, разказах му онова, което си спомних, като започнах с атинските любовници.

– Да – каза той. – А аз ти прочетох един урок и ти се присмях. Тогава ти ме попита за какво са им кинжалите?

– Калистен винаги им говореше за някакъв тиранин, който живеел в Кси-Сиракуза? Или Тесалия?

– Тесалия. Не си спомням името му. Бил е убит в леглото. Продължавай.

– После, след като Хермолай беше наказан, всичко престана. Разговаряха за природата или се упражняваха да смятат. Реших, че Калистен е разбрал грешката си. Сега обаче мисля, че той вече бе избрал хората си и е искал да го скрие от останалите. Преди няколко дни, докато яздех в гората, го видях заедно с тези шестимата и с още двама. Тогава предположих, че им преподава за растенията, както Аристотел на теб.

– Имал си право, след като омаловажих думите ти. Познаваше ли другите?

Казах му имената им. Не го упрекнах, че се вслушваше в мен толкова късно. Обичах го, защото никога не очакваше най-лошото. Дори и от човек, с когото е скаран. Не му напомних, че още преди много време исках да го освободя от този предател. Спомних си и колко мило разговаряше с чакащите го убийци и как им даде подаръци. И знаех още, че това отново ще остави отпечатък върху сърцето му – дълбок, колкото белега от катапулта при Газа.

Изведоха телохранителите на разпит. Цар Птолемей, който мисля, че беше там, пише в книгата си, че всички са признали, как Калистен ги е подтикнал.

По-късно Александър ме свари да давам мляко на Перитас, който още беше зле от лекарството, с което го бяха упоили, и не искаше да се храни.

– Другите две имена бяха същите, които ми каза. Благодаря ти за това. – Той погали кучето, което се промъкна до краката му. – Радвам се, че не се наложи да те повикам. Ти си твърде деликатен за такава работа.

– Деликатен ли?! – възкликнах. – Та те искаха да те убият, докато спиш! А всички заедно не биха се осмелили да излязат насреща ти, дори и да си съвсем гол, единствено с меча си. А, не! Няма да бъда деликатен!

Но той ме погали по косата и не ми повярва.

Изправиха ги пред Събранието. Тъй като не съм македонец, присъствах само за да видя екзекуцията – убиване с камъни. Докараха ги от речното корито – гладки, кръгли и удобни за хващане. За съжаление, би било страшно нарушение на закона и предизвикателство към всички, ако един персиец хвърли камък по един македонец. Но имаше достатъчно македонци, желаещи да хвърлят. Гласуването на смъртните присъди бе посрещнато с бурно одобрение. Дори бащите им, които бяха там, се съгласиха с присъдата. Според стария закон на Македония те също трябваше да умрат. Не толкова заради това, че са под подозрение, колкото, за да бъде предпазен Царя от кръвно отмъщение. Александър беше първият, който официално ги помилва.

Когато доведоха осъдените, той ги попита дали някой иска да говори. Единствено Хермолай пожела.

Мога да кажа, че той се държа достойно, макар че гласът му ставаше все по-писклив, докато говореше. Сякаш чувах гласа на ученик – твърд и непоколебим до гроб – който отдава почит на своя учител. Но за повечето от македонците това си беше чиста наглост. Наложиха се Александър да ги усмирява, докато младежът свърши.

Когато ги поведоха към забучените колове, покрай мен мина Состратос – същият, който ме забеляза онази първа сутрин в шатрата. Изплю се върху мен.

– Да, курво, и теб щяхме да убием, мръсно боядисано варварче.

Ядосах се, че трябва да стоя със скръстени ръце, докато други отмъщават за моя господар. Всеки път, когато видех някой здравеняк да взема голям камък, се молах на Митра, отмъстителя за честта: „Изпрати този вместо мен“. Един такъв камък премаза главата на Хермолай.

Никога повече не видях Калистен. Само македонците имат право на съд пред Събранието. Птолемей пише, че е бил разпитан, и после убит. Но се съмнявам, че е станало така. Пък и чух друга история.

През всичките години Александър нито веднъж не заговори за

Калистен, така че и аз не попитах. Чувствах, че има неща, които стоят скрити дълбоко в душата му, и които мислеше, че не мога да разбера. Но веднъж, когато беше много пил, той забрави, че никога не ми е говорил за това. Езикът му се развърза и ми каза някои неща, от които успях да сглобя историята. Когато преглеждали архива на Калистен, намерили писма от Аристотел. Както изглежда, философът научил от племенника си, как Александър прави варварите свои приятели и офицери, и как изисква от свободните гърци да му се покланят ничком заедно с робската пасмина. Научил как най-напред Александър приел в леглото си един персийски евнух, който преди това е бил в леглото на Дарий, и как най-накрая е паднал до там, че се оженил за една дивачка – проста танцьорка по пировете. И философът написал (несъмнено твърде ценни писма, за да бъдат унищожени), че такива неща ще върнат обратно тиранията и ще опорочат всички гръцки ценности. Всички средства били оправдани, за да се сложи край на това.

Старият Сократ и Платон са били войници. Но Аристотел – никога. Може би той не е съзнавал, че неговите думи ще причинят повече вреда от думите на който и да било друг. Ако е така, то той не познава хората. Александър, който ги познаваше, видя резултата.

Така или иначе, след време дочух, че Калистен бил в някакъв затвор. Александър смятал да го съди в Гърция пред Аристотел, за да му покаже до какво са довели думите му. Но по-късно Калистен умрял от някаква болест в Индия. Едно нещо е сигурно – ако бяха убили Царя, Калистен наистина щеше да стане велик и славен човек в Атина – градът, който Александър пощади само и единствено, за да го мрази и клевети.

С мен Александър не разговаряше за това.

Но не и с Хефестион. Понякога вечер си говореха тихо само в присъствието на Перитас. Като момчета те бяха учили заедно при Аристотел в Македония и бяха споделяли мислите си. Хефестион знаеше всичко. Той не беше просто момче от Суза, чието единственото образование беше да знае как да доставя удоволствие на един цар.

Едно обаче знам със сигурност. Вече никакви изсъхнали цветя или странни животни не пътуваха към школата в Атина. И в още нещо съм убеден – ако с разрастването на властта му той се е питал какво ли би го посъветвал старият му учител, то на това сега бе сложен край. От този момент нататък Александър се вслушваше само в собствения си разум и сърце.

2

В крайна сметка ние и тази година не тръгнахме към Индия. В Согдиана изпратиха на Александър една нова армия с младежи от всички азиатски провинции. С обучението им се заеха македонски офицери. Но едно нещо е да учиш неопитен новак как да воюва, а друго – да го накараш да се подчинява и да спазва дисциплина.

За мен наистина беше странно да виждам същите народи, от които бе съставена армията на Дарий (а често и същите хора), отново събрани в една огромна армия. Но това вече не беше предишната безформена тълпа от селяни, въоръжени с оръжия, изработени в селската ковачница. Нямаше ги и надзирателите с камшици, които ги насилваха и караха като стадо. Липсваха и колесниците с благородници, които стояха настрана и командваха чрез посредници. Сега това бяха фаланги и конни отряди, които се строяваха и придвижваха само при една дума.

Александър ги инспектира в пълно парадно облекло – той знаеше, че те ще искат да видят истински Велик Цар. Слънцето се отразяваше в дрехите му и той приличаше на някакъв огнен бог. Войниците показаха какво са научили, сякаш се бореха за награда. А той стоеше на един хълм заедно с военачалниците си и даваше указания на тази огромна армия от победени народи, която преди няколко години трябваше само да действа като едно цяло, за да го прогони завинаги от тези земи. Но това не можеше да се случи, просто защото той знаеше, че не може.

Той беше Александър.

Той се върна отново при Скалата, за да може жена му да посети роднините си. Всичко бе направено както трябва – с безброй церемонии и официалности. Роднините ѝ не криеха съжалението си, че Роксана няма дете. Но той ги удостои с царски дарове, държа се с тях любезно, а и не си беше взел друга жена. Нима можеха да кажат нещо?

Една му стигаше. Александър имаше прекалено много гордост, за да говори за тайните на брачното си ложе дори пред мен. Знаеше, че го разбирам. Чувал съм, че някои мъже избират за съпруги жени, в които виждат майките си. От всичко, което успях да разбера за Царица Олимпиада, ми стана ясно, че синът ѝ е от този тип мъже. Но той осъзна това прекалено късно.

Бях чул, че Олимпиада е буйна и красива жена, която е имала шумни кавги със съпруга си до деня на смъртта му. Говореше се на ухо, че и тя е имала пръст в тази работа. Олимпиада направо изяждала

Александър от обич и беше направила всичко възможно той и баща му никога да не станат приятели. Всички знаехме, че тя така и не се научи как трябва да се държи една дама. Царицата постоянно се месеше в държавните дела на Македония и плетеше интриги срещу вечния си враг Антипатър – регента, който Александър беше оставил там. Нейните писма с постоянни оплаквания и заговори преследваха Александър из цяла Азия. Веднъж, след като прочел едно от тях, дори го чули да казва, че тя искала прекалено висок наем за деветте месеца квартира, която му била дала.

Според мен всичко това показва, че гърците имат какво да научат от нас за това, как трябва да се държат с жените си.

Може би бяхме успели да научим Александър. Но колкото и нежен да беше с тях, някъде дълбоко в себе си той имаше скрита сърцевина от желязо, изкована, както предполагам, когато се е освободил от опеката на майка си. С Роксана нямаха шумни кавги. Той никога не забравяше, че е Велик Цар. Тя си имаше харема, собствената шатра и домакинството. Там тя можеше да командва. Александър я посещаваше от време на време. Ако му досадеше или се държеше заядливо, той си тръгваше и не бързаше да се върне. Разбирах всичко веднага, щом дойдохе при мен. Има определени знаци – от облекчението до отвращението. Бях научен да разбирам тези неща.

От Македония пристигнаха нови оръженосци. Дори и там беше стигнала новината за съдбата на предателите. Представиха ги на Царя. Момчетата бяха страшно уплашени и се страхуваха дори да си отворят устата. Но той веднага ги омагьоса с обаянието си и за два дни научи имената на всички. От облекчение и радост те се надпреварваха в желанието си да не го разочароват. Разговаряха с мен учтиво и с уважение, и с благодарност приемаха съветите ми. Струваха ми се твърде млади. От пристигането на предишното попълнение бях пораснал с четири години.

Една нощ в тъмнината преди зазоряване, един от тях ме доведе при Александър. Той седеше на леглото, облечен в халата си. А наред стаята лежеше Перитас, който така и не се справи, след като телохранители-те го бяха упоили.

Александър прошепна:

– Опита се да се качи при мен и аз му казах да слиза. След малко се опита отново, сякаш искаше да ме предупреди.

– На колко години беше?

– Единадесет. Можеше да поживее още няколко. Знаеш ли, през целия ден вчера стоя тихо и неподвижно. Получих го в Илирия от

кучкарите на Цар Котис. Тогава се бях скарал с баща си и избягах от него. Перитас приличаше на малко мече. Нямах какво толкова да правя и той се оказа добра компания.

– Трябва да поставиш негова скулптура върху гробницата му, – рекох аз, – за да бъде запомнен от идните поколения.

– За него ще направя повече – отвърна Александър – Ще нарека на негово име следващия си град.

И той наистина го направи. Основа града на чудесно място – близо до един от пътищата към Индия. А когато влизаш в града, отгядно на портите ще видиш гробницата и статуя на кучето. Градът се казва Перита.

Когато проходите замръзнаха, спряхме да презимуваме в Източна Бактрия. Макар че спешните новини пристигаха сравнително бързо, доста време мина преди да научим, че отмъщението на Калистен още продължава.

В Атина, новината за неговото арестуване сякаш разбунила гнездо на оси. Повече от десет години бяха изменинали, откакто цар Филип ги бе победил в битка, която не беше желал и към която ги беше подтикнал техният оратор Демостен. (Александър, тогава осемнадесетгодишен, първи разбил фланга им). След това Филип проявил милост към Атина и това удивило цяла Гърция. Въпреки това, или именно заради това (кой познава неведомите пътища на човешкото сърце?), те го бяха намразили и върху тях все още тегне подозрението, че са имали пръст в убийството му. Те ненавиждаха и сина му, който беше стъпвал в града им само веднъж, и то по време на мир. Докато Александър беше жив, те мълчаха и си кротуваха от страх. А след смъртта му започнаха да го разкъсват както чакалите, ръфат умрелия лъв.

Дори на великия Аристотел не му помогнало, че предупредил ученика си да се пази от персийците. Като приятел на Македония той трябвало да спасява живота си с бягство и никога – до края на дните си – не се осмели да се върне в Атина. Някакъв незначителен човек пое школата му в града и философите се присъединиха към общия хор на клеветниците.

Заради милостта и уважението, оказано към народа ми, Александър стана варварин. Стана тиранин, защото наказва евентуалните си убийци – право, което има и най-последния от техните граждани. Стана обикновен войник-самохвалко, въпреки че където и да отидеше, носеше със себе си Гърция. Тази Гърция, която почиташе и на която тези лъжци са недостойни наследници.

И все пак от цялата тази мръсотия излезе едно добро нещо – това накара цар Птолемей да напише истината, докато годините още не са я потулили. Сега той предпочита да работи повече върху книгата си, отколкото да управлява Египет, което в повечето случаи оставя на сина си⁷¹.

– О, мой скъпи Багоас! – ми казват приятелите ми, тук, в Александрия. – Как може човек като тебе, който чете най-доброто от гръцките автори, да умре доволен, без никога да е видял Атина? Ако случиш добро време, пътуването не е трудно. Мога да ти препоръчам кораб. Ще ти напиша всички неща, които трябва да видиш. Ще ти дам писма до учени хора. Какво те задържа тук, след като си пътувал толкова надалеч? Трябва да отидеш, преди да ти попречи възрастта и пътуванията да станат бремене. – Така казват те. Но моят Александър, който лежи тук в къщата си от злато, моят господар, който сега е по-млад от мен – той ме разбира. Той знае защо кракът ми никога няма да стъпи в Атина.

Най-сетне настъпи пролетта. Дойде време за Индия.

През цялата зима Александър приемаше търговци и гърци, идващи от другата страна на планините, които бяха отишли с керваните да търгуват и бяха останали там. Те жадуваха да чуят отново гръцка реч или просто желяха злато и идваха да му разказват за страната отвъд планините – Земята на Петте реки.

Тези реки извираат от Кавказ. Най-голямата е Инд, и в нея се вливат всички останали.

Индийците, които живееха там, през по-голямата част от времето воюваха помежду си и сякаш да посрещнат с отворени обятия всеки, който разбиеше враговете им. Александър каза, че и в Гърция е било същото и така баща му успял да я завладее.

От някакъв човек Александър научи, че на половин месец път от Инд се намира друга, още по-голяма река. Тя се казвала Ганг и течала не на запад, а на изток. А накрая се вливала в океана.

Рядко съм го виждал толкова екзалтиран, както тогава. Тази новина не излезе от главата му дори когато си легнахме, макар че през целия ден говореше само за нея.

– Обграждащият Океан! Когато стигнем там, ще сме прекосили целия свят до най-далечния му край. Ще можем да отплаваме до вкъщи от север през Евксинско море или пък да заобиколим от юг до Вавилон. Та

71. Птолемей II Филаделф (т.е. Братолюбец) – наречен така по ирония, защото погубил петимата си братя. Цар на Египет (285–247 г. пр.Хр.). По негов почин е преведена еврейската Библия на гръцки и е построен прочутия Александрийски фар. – Бел. прев.

ние ще стоим на края на света!

– Това ще се помни во веки – рекох аз, – от поколенията, които ще дойдат след нас.

Тази вечер носех копринения си кафтан от Мараканда, с бродираните летящи дракони и цветя. Погледнах към копчетата от бледозелен камък, тежък и хладен при допир, с издълбани върху тях магически знаци. Според търговеца те бяха пътували цяла година, докато стигнат до Мараканда. Лъжецът му с лъжец. Само е вдигал цената.

– За какво мислиш? – попита усмихнат Александър. Но аз се засраших от дребните си мисли и не казах истината:

– За олтара. За олтара, който ти ще издигнеш на края на света с твоего име издълбано върху него.

– Ела с мен на езда утре сутрин. Искам да разходя Буцефал. Той още тича добре. Но ще му бъде тежко, докато пресича планината. – Перитас продължаваше да му липсва. Предлагаша му добри кучета, но той винаги отказваше.

– Знаеш ли – продължи той, – Буцефал скоро ще стане на тридесет години.

Както го къпех, се наведох и го целунах по главата. И там, където светлината докосваше златистата му коса, видях два бели косъма.

Отбелязахме заминаването си с огромна клада. Новите войници бяха донесли със себе си само вещи от първа необходимост. Но старата армия влачеше стотици коли и фургони с тежка плячка – мебели, легла, гоблени, килими, и дрехи – които искаха да занесат в Македония, но, от които сега нямаха нужда. Командирите притежаваха цели кертвани с плячка. Александър, който изобщо не се интересуваше от вещи, също имаше няколко фургона с прекрасни съдове и килими. Той нареди всичко да бъде занесено на една голяма поляна извън лагера. Отстрани запалиха огън и наредиха купчина факли. После отведоха впрегнатите животни и Александър отиде пеш до колите си. Във всеки от фургоните той хвърли по една запалена факла.

Командирите бяха предупредени и последваха примера му. Дори и войниците не се колебаха дълго. Те бяха проливали кръвта си и всичките тези богатства им се полагаха като на победители. Но вече им беше омръзнало да ги мъкнат със себе си. Освен това, във всеки от нас се ражда любов към огъня – дори малкото дете се опитва да го хване. И това доказва, че той е божествен.

Когато величествените пламъци се издигнаха нагоре, войниците започнаха да хвърлят горящи главни. Първо към вещите на другите, а

после – където свареха. Смееха се и се радваха като момчета, докато топлината не ги накара да се отдръпнат. А като гледах това веселие, аз си спомних за горящите греди на бащиния ми дом и се замислих за безсмислието и опустошителната разруха на войната.

Този път пресякохме Парапамисос без много трудности. Нали вече имахме опит. Спряхме за малко в Александрия Никея. Александър оправи нещата в града, тъй като градоначалникът се оказа човек глупав и зъл. Междувременно изпрати вестonosци при Омфис, най-близкия от индийските царе, с искане да се признае за васал и да се закълне във вярност. Неговите земи бяха подвластни на империята още от дните на Първия Дарий.⁷²

Омфис дойде лично. Това беше първият индиец, който войниците виждаха, като изключим няколко обикновени търговци. Дойде с двадесет и пет слона. Седеше върху първия от тях и с шарения си балдахин представляваше пищна и разноцветна картина. Омфис беше красив човек, с добро телосложение, по-мургав от мидиец, но не толкова черен като нубийците. Носеше обеци от слонова кост. Брадата и мустаците му бяха боядисани в ярко зелено. Ние, персийците, обичаме богатите цветове. А индийците предпочитат ярките. Освен златните пайети, пришити по цялото му облекло, той носеше по себе си толкова огромни скъпоценни камъни, че ако не беше цар, нямаше да повярвам, че са истински.

Не знам какво великолепие и пищност очакваше той от Александър. Само видях как се спря за момент, чудейки се къде ли е той. Докато не видя лицето му и веднага разбра.

Омфис предложи доброволно верността си като васал, а в замяна поиска помощ срещу вечния си враг – някакъв цар на име Пор. Александър му обеща, при условие, че този цар сам не се закълне във вярност. После вдигна голям пир в чест на Омфис и го дари със злато – по тези земи няма златни мини и местните владетели много го ценят. За да върне жеста, Омфис обеща на Александър всичките двадесет и пет слона, веднага щом се върнеш с тях в града си. Александър ги прие с радост, макар че никога не ги използва за война, защото ги смяташе за несигурни, каквито те наистина бяха. Но той ценеше слоновете заради тяхната сила и мъдростта им. На тях носехме частите, от които се сглобяваха катапултите. Един или два пъти Александър дори пътува със слон. Но после каза, че предпочита да чувства животното под себе си, а не да

72. Към края на VI в. пр.Хр. Дарий I покорил долината на Инд и организираше там индийска сатрапия. – Бел. прев.

седи на стол.

Скоро той свика военен съвет, за да планира похода към Индия. Спалнята му се намираше точно зад залата за аудиенции в Александрия, така че чух всичко.

Хефестион щеше да застане начело на собствена армия. Той трябваше да премине планината през един проход, който местните жители наричаха Кибер. А щом стигнеше до река Инд, трябваше да построи мост за Александър. Тъй като Кибер беше най-лесният път, Хефестион щеше да вземе със себе си хората, които придружаваха войската, а също и всички жени, включително и харема. Александър, със собствената си армия и Почетната конница, трябваше да свърши най-трудната задача – да прочисти планините от всеки, който заплашваше придвижването.

Докато слушах, си мислех: „Това е кръстопът в живота ми. Сега или никога.“

Вече не си спомням за какво дойде той след съвета – дали за да се преоблече или за нещо друго.

– Александър, – рекох аз, – случи се така, че без да искам, дочух военния съвет.

– Винаги го правиш. Но се примирявам с това, защото знаеш да мълчиш. И какво?

Той много добре знаеше какво се стремя да получа, но изглеждаше непреклонен и неумолим. И все пак реших да опитам:

– Не ме изпращай с другите. Взemi me със себе си.

– Май е трябвало да подслушваш по-добре. Това е война, а не поход. Може и да не успеем да свършим до зимата.

– Знам това, Александър. Но ще е много дълго, за да те напусна.

Той смръщи лицето си. Искаше да ме вземе. Но смяташе, че на бойното поле човек трябва да се справя без удобства.

– Багоас, теб никога не са те учили да понасяш трудности!

– Аз съм отгледан в планините, където е отрасъл Кир. Не ме карай да се срамувам пред другите.

Той продължи да се мръщи и да се оглежда за това, за което беше дошъл. Разбрах какво търсеше и му го подадох с усмивка.

– Всичко това е вярно – каза той. – Но войната си е война.

– Ти ще вземеш кожари, дърводелци, готвачи. Ще вземаш дори робби. Нима струвам по-малко от тях?

– Напротив. Ти струваш повече от всичко. Но ти не разбираш какво исках от мен... И освен това там няма да има много време за любов.

– За леглото ли? Зная. Но докато съм жив, винаги ще имам

достатъчно време за любов.

Той ме погледна в очите и тогава каза:

– Нямах намерение да правя това. – После отиде до сандъка си и извади шепя злато. – Купи си повече топли дрехи. Ще ти трябват. Опакувай и личните си принадлежности от палатката. Купи и конски чулове от овча кожа. Можеш да вземеш един слуга и едно муле за багажа.

Във високите проходи вече беше настъпила есента. Хората, живеещи северно от Кибер, бяха ловци и овчари. Но вторият им занаят бяха грабежите. Говореше се, че са свирепи и диви, а Александър искаше да му се подчинят.

Дори и горе в Парапамисос не хванах планинска болест. Сега се намирахме на по-малка височина. И въпреки това в началото се изкачвахме бавно, защото Александър искаше кръвта ни да свиква с разреждения въздух. Още не бях загубил навиците си от детството. Изкачвах се без да се задъхвам. Понякога вечер броях вдишванията на Александър и ги сравнявах с моите. Неговите бяха по-бързи. Но той имаше много повече работа. И никога не си признаваше, че е уморен.

Някои твърдят, че раят на Мъдрия Бог представлява розова градина. Според мен той се намира по върховете. Сигурен съм, че Бог живее там. Потръпвах от радост и наслада, когато посрещах зората сред снегове, недокоснати от птици. Но ние бяхме нахлули в земята на боговете и скоро щяхме да почувстваме студените им ръце. Задавах се и войни. И въпреки това не изпитвах никакъв страх.

В крайна сметка Александър ми позволи да взема освен личния си прислужник, и коняря си тракиец. Мисля, че той наистина се страхуваше да не умра от изтощение. Вечер в походната му палатка (тя бе направена по негово желание – Дарий никога не бе притежавал нещо толкова просто) той все ме питаше дали се чувствам добре. Най-накрая отгатнах това, което не смееше да изрече. Стана ми смешно:

– Александър, ти си мислиш, че евнусите са прекалено различни от другите. Вярно е, че, ако ни затворят само с жени и живеем техния заседнал и отпуснат живот, ставаме като тях. Но това би се случило и с всеки друг мъж. Това, че имаме женски гласове, не значи, че притежаваме и женска издръжливост.

Той се усмихна и ме хвана за ръката.

– Ти нямаш глас на жена. Твоят е твърде чист. Прилича на плътния звук на флейта. – Той наистина беше щастлив, че се е освободил от харема.

През някои от нощите, изпълнени със студени бели звезди, седях

край огъня си от борови клони. И често младите телохранители идваха да седнат до мен.

– Багоас, – молеха те, – разкажи ни за Суза, разкажи ни за Персеполис, разкажи ни за двора по времето на Дарий.

Или пък гледах към огъня, където седеше Александър заедно с Птолемей, Леонатос и другите си генерали. Те си подаваха виното, разговаряха и се смееха. Но нито една нощ Александър не се върна със стъпки, по-неуверени от моите.

Не правехме любов. Винаги преди трудни задачи Александър се стягаше вътрешно, и не пилееше нищо от себе си. Огънят е божествен. Той се радваше, че съм до него. И това беше достатъчно.

Войните започнаха. Укрепленията на местните жители бяха прилепнали към канарите като гнезда на лястовици. Първото, до което стигнахме, изглеждаше невъзможно да бъде атакувано. Александър изпрати един преводач, за да им предложи да се предадат, но те отговориха, че са готови да се бият. Персийските царе никога не бяха успели да подчинят тези земи.

Укрепленията биха удържали атаките на другите местни племена, които имаха само камъни и стрели. Но Александър притежаваше леки катапулти, чиито железни стрели сигурно им се струваха като копия на зли демони. Имахме и обсадни стълби. Когато видяха как войниците му се прехвърлят през стените, те напуснаха укреплението и побягнаха нагоре към планината. Македонците се втурнаха да ги преследват и убиха всички, които застигнаха. А след това изгориха крепостта. Наблюдавах всичко от лагера. Макар и от толкова далеч, почувствах някаква жал към тези дребни фигурки, притиснати между скалите и снега. Бях приел спокойно смъртта на много хора, защото не ги познавах поотделно. Беше глупаво и безразсъдно от моя страна, защото, ако бяха успели да избягат, те щяха да вдигнат и други племена срещу нас. Когато всичко свърши, разбрах какво беше накарало войниците да станат толкова жестоки. Александър беше ранен в рамото от стрела. Той не й обърна внимание. Ризницата ѝ беше попречила да се забие с цялото острие. Никой не омаловажаваше раните си така, както Александър, но ако го раняха, войниците винаги побесняваха. Отчасти от обич, отчасти от страх, че могат да останат без него.

Когато лекарят излезе, махнах превръзката и изсмуках раната, докато се прочисти кръвта. Кой знаеше какво слагат тези хора на стрелите си? Това беше и една от причините да поискам да дойда, макар че бях достатъчно благоразумен да не му го кажа. Единственият начин да го

убеди човек, беше да го помоли да му направи подарък.

В лагера беше шумно. Повечето войници бяха тръгнали без жените си и сега бяха докарали жени от крепостта – високи туземки с широки лица и гъсти черни коси, и със скъпоценности окачени на носовете им.

Тази нощ Александър ме пожела и малко се поувлякохме. Раната му се отвори и ме обля с кръв. А той се разсмя и ме накара да се измия, за да не би охраната да си помисли, че съм го убил.

– Така е по-добре за раната – ми каза той. – Няма по-добър лекар от любовта. Когато раните са сухи, те често гноясват.

Следващата крепост се предаде без бой – бяха чули какво се е случило с предишната. Така че, както винаги, Александър пощади всички. Продължихме напред.

И тогава боговете ни изпратиха зимата.

Проправяхме си път през дебел като ечемични зърна подвижел сняг. Дрехите и конете ни, както и наметалата от овчи кожи, побеляха от мраз. Животните се подхлъзваха и се препъваха в снежните преспи. Добре, че взехме местни водачи, за да ни показват пътя. После небето се проясни и продължихме да яздим с почти затворени очи, защото бялата светлина просто ни ослепяваше.

Александър се грижеше всички да бъдем добре нахранени. И тъй като не се изкачвахме по-високо от местата, където растяха дървета, всяка нощ кладяхме огньове, за да се топлим. Ако леденият вятър проникваше със студените си пръсти през дрехите ми, само си увивах главата с шала, за да не брули лицето ми, и си мислех за щастието да бъда тук без никаква Роксана и най-вече без никакъв Хефестион.

Александър превземаше крепостите една след друга, без да броим тези, които се предаваха доброволно. Сега почти не мога да се сетя коя каква беше, но цар Птолемей ги помни всичките. Той извърши много бойни подвизи по тези места. Сред тях е и един ръкопашен бой с някакъв местен вожд, чийто щит пази и до ден днешен. Птолемей е описал подробно всичко в книгата си и никой не може да го вини за това.

След многобройни битки и обсади съзряхме Масага, разпростряла се върху един хребет. Това не беше обикновено племенно укрепление, а град, обкръжен със стени.

Масага създаде на Александър работа за четири дни. През първия масайците направиха набег извън портите и той побягна с един отряд, за да ги подмами по-далеч. Като се отдалечиха достатъчно, македонците се извърнаха рязко, и заловиха доста от тях, макар че останалите успяха да се приберат. След това, за да не останат с мисълта, че се е уплашил,

Александър продължи да ги преследва чак до стените на града, което му струваше една стрела в глезена. За голям късмет никакво сухожилие не беше скъсано. Лекарят му каза да остане на легло, но все едно, че каза на реката да потече обратно към планината.

На следващия ден Александър нареди да докарат стенобойните машини и направиха пролом в стените. Но обсадените не отстъпиха и упорито удържаха дупката.

На третия ден построихме мост от една дървена обсадна кула до пролома (той беше взел със себе си майсторите, за да правят тези неща на място) и сам поведе атаката. Толкова много войници се втурнаха да се бият редом с него, че мостът се пречупи по средата и всички се сринаха долу.

Сто пъти умрях, преди да се измъкнат от камънаците и да видя познатия шлем с бялата емблема. Александър се прибра, куцайки, целият одраскан и натъртен, но само каза, че е късметлия, заедно не си е счупил краката.

На четвъртия ден, с нов по-здрав мост, той опита отново и този път успя. Докато се биеха по стените, племенният вожд бе убит от катапулт. Градът помоли за примирие и Александър се съгласи.

Тогава разбрахме, че седем хиляди от най-добрите им войници са наети от някъде отвъд реките. Те бяха по-ниски и по-мургави от останалите. Александър ги повика отделно от другите и поиска да ги наеме. Те не говореха същия език като тези от планината, но преводачът каза, че го разбира. Той се обърна към тях в присъствието на Царя, и каза, че командирите им са съгласни с предложените условия. Докато преговаряхме с жителите на града, те се разположиха на лагер отделно от нас върху един хълм. Александър постави разузнавачи да ги наблюдават. Все пак те бяха чужденци, чиято добросъвестност и вярност не познаваше, при това достатъчно многобройни, за да представляват опасна сила. В Согдаана се беше научил да бъде предпазлив.

– Добра работа свършихме – ми каза той след вечеря.

Беше се изкъпал и аз превързвах глезена му. В този момент влезе един от телохранилите.

– Господарю, дошъл е да докладва един от разузнавачите.

– Доведи го. Искам да го видя веднага. Войникът беше млад, но изглеждаше опитен.

– Александър, индийците на хълма се приготвят да заминават.

Царят се изправи и стъпи върху чистата превръзка.

– Как разбра?

– Ами, колкото по-късно ставаше и всички заспиваха, толкова по-голямо раздвижване имаше в лагера им. Не е толкова тъмно, че да не можеш да ги видиш на фона на небето. Никой от тях не си е легнал. Из целия лагер ходят хора насам-натам. Войниците са въоръжени и видях някои да водят товарни мулета.

Лицето на Александър застина. Кимна бавно и замислено. Нищо ново не се беше случило под слънцето след двете години в Согдиана.

– Добре си се справил. Изчакай ме отвън. Багоас, ще се облека отново – Той повика телохранителя. – Бързо ми доведи преводача!

Човекът дойде направо от леглото.

Александър се обърна към него:

– Наистина ли познаваш добре езика на хората, с които днес преговаря?

Преводачът гледаше уплашено и го увери, че знае. Ходил бил в страната им с керваните и се е пазарял с тамошните жители от името на търговците.

– Сигурен ли си, че те се съгласиха и че са разбрали какво приемат?

– Без никакво съмнение, Велики Царю.

– Добре. Можеш да си вървиш. Менестас, събуди Птолемей и го помоли да дойде при мен.

Генералът се появи почти веднага. Изглеждаше както винаги – непоколебим и стегнат – като добре ошавена кожа.

– Индийските наемници дезертират – каза Александър. – Сигурно се заклеха, за да ни залъжат, та да махнем стражата. Но не можем да си позволим да се присъединят към другите племена и да ни нападнат. Щом не може да им се има доверие, те винаги ще бъдат опасност за нас, независимо дали ще ги задържим тук или ще ги оставим да си вървят.

– Така е. Твърде много са. И са добре обучени. – Птолемей спря и погледна Александър. – Сега? Тази нощ?

– Да. Ще вдигнем цялата армия и ще го направим бързо. Разпрати хора да събудят войниците. Но никакви тръби. През това време аз ще направя план за атаката.

Имахме достатъчно хора, за да ги обградим.

Птолемей излезе. Александър извика оръженосците, за да го въоръжат. Чувах тихото раздвижване из лагера. Командирите дойдоха да получат заповедите си.

Всичко стана за минути – армията на македонците беше обучена в бързина. Той трябваше само да го поиска. След малко, една по една, групичките войници изчезнаха в тъмнината.

След толкова бързана ми се стори, че тишината продължи прекалено дълго.

И тогава започнаха виковете – дълги и продължителни като тишината преди. Те се разнесоха из долината като грохота на последната битка, с която, казват че ще свърши светът. Но това ще бъде между Светлината и Тъмнината. А тук всичко беше нощ.

Стори ми се, че сред врявата дочувам и женски писъци. Оказах се прав. С индийците е имало и жени. Те грабвали оръжията на падналите мъже и продължавали да се бият до смърт.

Най-сетне виковете затихнаха – станаха откъслечни и накрая замлъкнаха. Оттук оттам се чуваше единствено по някой предсмъртен вик. А после остана само тишината на нощта.

Два часа преди късното зимно зазоряване лагерът отново се изпълни с хора. Александър се върна.

Телохранилите разкопчаха оплесканата му с кръв ризница и я занесоха да се почисти. Лицето му изглеждаше изпито и мрачно. Бръчки, които преди не се забелязваха, сега прорязваха челото му. Свалих туниката му. Тя също беше пропита с кръв с изключение на местата, където бронята я е покривала. Стори ми се, че въобще не е тук и, че дори не ме забелязва. Погледнах го като че ли бях невидим. Тогава очите му се извърнаха към моите и аз разбрах.

– Беше необходимо – въздъхна той.

Бях накарал робите да приготвят ваната. Тя също беше необходима. Дори лицето му беше оплескано с кръв, а ръцете и краката му бяха направо червени. Когато си легна, го попитах дали е гладен.

– Не. Само малко вино. – Донесох му и запалих нощната лампа. Наканих се да си вървя.

– Багоас – каза той, гледайки нагоре към лицето ми. Аз се наведох и го целунах. Той го прие като подарък и ми благодари с очи.

Легнах в палатката си в студа преди зазоряване. Отвън огънят вече тлееше. И се замислих отново за това, което си бях мислил през цялата нощ. Преводачът беше согдиец. А нито един согдиец няма да си признае, че има нещо, което не може да направи. От друга страна, ако индийците наистина бяха повярвали, че са свободни да си ходят, те щяха да го направят през деня. Знаеха ли те, че нарушават дадената дума? Бяха ли разбрали, че са се заклели във вярност? Александър ги беше наблюдавал внимателно. Сигурно са изглеждали като хора, разбиращи какво приемат.

Представих си огромните купчини трупове на хълма, и вълците,

които вече ги разкъсват. И осъзнах, че други ръце преди неговите бяха подпечатали смъртта на тези хора – ръцете на Филотас, ръцете на осъдените телохранители, ръцете на всички вождове и сатрапи, които бяха поемали дясната му ръка, бяха се заклевали във вярност и бяха приемани от него като скъпи гости и приятели. А после бяха убивали войниците, които им беше поверил, и бяха нападали градовете му.

Александър беше започнал войните си, очаквайки да намери у всеки, когото срещнеше, своята честност и благородство. Беше ли ги намерил? Самият Дарий, ако беше доживял да приеме милостта му, щеше ли да спази дадената от него дума по друга причина, освен от страх? Спомних си и разказа на войника за болницата при Иса. Наистина, Александър никога не получаваше толкова, колкото даваше. Бях станал свидетел как една по една тези рани разкъсват и разяждат доверието му. Тази нощ видях белезите от тях.

И въпреки всичко тази необикновена жалост, която чувствам, идва от самия него. Кой друг ме е учил някога да проявявам милост? Докато служех на Дарий, само бих казал: „Винаги се правят такива неща.“

Да. Ако тази нощ той беше поискал от мен всичко, вместо само една целувка за извинение, не бих му отказал дори сърцето си. По-добре да вярваш безразсъдно в хората и после да съжаляваш, отколкото да вярваш недостатъчно. Хората могат да бъдат повече от това, което са, стига да поискат и да се опитат. Той им показваше точно това. Колко хора се опитаха да го направят заради него? Не само тези, които съм виждал. Ще има такива и между ония, които ще дойдат след нас. Тези, които търсят да намерят в хората само своята собствена нищожност – те убиват повече, отколкото ще убие той във всичките си войни.

Дано никога не престанеш да вярваш, любими Александър, дори и да се вбесяваш от пропиляното доверие. Ти си по-изтощен, отколкото предполагаш, сънят ти нарушен и дори дишането ти е учестено.

Да, души на мъртвите, аз пак бих отишъл при него, ако ме повикаше.

Но той не ме повика...

Остана да лежи там – сам с мислите си.

И когато дойдох на сутринта, го намерих отворени очи.

3

След поредица от победи се спускахме надолу към Петоречието.

Най-голямата от тях беше завладяването на скалата Аорн, за която се говореше, че дори Херкулес не е успял да превземе. Александър я прибави към веригата си от укрепления, които подсигуряваха пътя му обратно към дома.

Така стигнахме до град Ниса, разположен в подножието на планината, който изглеждаше очарователно сред настъпващата пролет. Старейшината на града лично дойде да ни посрещне и да измоли милост за това място, основано, както каза преводачът му, от самия Дионисий. Като доказателство за това единствено там в цялата провинция растял неговият свещен бръшлян. Този преводач беше гръцки заселник, който знаеше къде какво да говори. Веднъж, докато се разхождах из града, видях някакво светилище с образа на красив младеж, свирещ на флейта. Посочих го на един минаващ индиец и попитах:

– Дионисий?

– Кришна – отвърна ми той. Несъмнено това беше богът, за който ставаше дума.

Александър и старейшината се спогодиха за условията. След това, тъй като през целия си живот обожаваше чудесата, Александър пожела да види свещения хълм на бога отвъд града. За да не се струпат много хора, той взе със себе си само приятелите си от Почетната конница, телохранителите си и мен.

Това наистина беше райско кътче, недокоснато от човешка ръка: Зелени ливади и зелени сенки, които хвърляха кедрите и лавровите дървета. Многолистни храсти с гроздове от пишни цветя, приличащи на лилии. И над всичко – бръшлянът на бога, обкичил всички скали. Спомням си, че бяхме обзети от чисто и неопишуемо щастие и радост. Някой направи венец от бръшлян за Александър, и скоро всички се обкичихме и запяхме, или възхвалявахме Дионисий чрез неговия свещен вик. Някъде засвири флейта и аз последвах звуците ѝ. Но така и не намерих музиканта. Докато вървях край един ручей, който плискаше водите си в обраслите с папрат скали, срещнах Исмений. Откакто беше напуснал охраната го виждах съвсем рядко. Възмъжал, той беше станал още по-красив. Като ме видя, се зарадва искрено – прегърна ме и ме целуна. После продължи с песен по пътя си, а аз – по моя.

Пролетта беше истинска наслада за духа след трудностите на зимната война. Приближавахме Инд. Заедно с планината оставихме зад себе си и високите сенчести дървета, и речните брегове обрасли с цветя. Равнината при река Инд е гола – само промити пясъци и изровени от наводненията места. Малко по-високо, прострял се на около миля сред

пясъчни дюни и пустинни шубраци, бе разположен лагерът на Хефестион. А през реката се виждаше моста, построен от хората му.

Хефестион дойде да посрещне Александър. Мостостроителите бяха свършили добра работа – мостът представляваше редица от заострени лодки, свързани плътно една до друга. През тях минаваше твърд и устойчив път. Беше по-дълъг от ширината на реката, тъй като тя бързо излиза от коритото си, когато снеговете започнат да се топят. За да сме готови за това, Хефестион беше наредил да опънат огромни дебели въжета навътре в брега. Александър го хареса и каза, че е направен по-добре дори от грамадния мост на Ксеркс над Хелеспонта. Близо до мястото, запазено за шатрата на Александър, се намираше домакинството на Роксана. Но, (това чух с ушите си), веднага след като Царят поздравя Хефестион и похвали работата му, първите му думи бяха:

– Как е Буцефал? Изтощен ли е от пътуването?

Александър мина през шпалир от приветстващи го войници и отиде направо в конюшните. По-късно свика военния съвет. А по някое време направи и посещение на вежливост в харема.

След няколко дни прекосихме реката и навлязохме в Индия, за чиито чудеса толкова често ме молят да разказвам, че мога да ги опиша и насън. Първото от тях беше цар Омфис, който посрещна Александър с цялото великолепие на царството си. Армията му беше строена в равнината. Всичко блестеше и навсякъде се развяваха а лените знамена. Най-отпред стояха боядисаните и прекалено накичени слонове. Околността се огласяше от звуци на чинели и биене на гонгове.

Те всички бяха въоръжени до зъби. Тогава Александър, който вече беше видял достатъчно предателства, нареди на тръбачите да засвирят и армията да се строи в боен ред. За щастие цар Омфис беше умен човек и се досети, че нещо не е наред. Той излезе пред строя и с него тръгнаха някакви момчета – синове или принцове. Александър, винаги готов да повярва отново в хората, веднага тръгна с коня си към него, за да го пресрещне.

Устрои ха чудесен пир и забавления, а първата жена на цар Омфис отиде със закритата си карета, теглена от чисто бели волове, да покани Роксана на женска гошавка. Войниците, отрупани със заплати, които цяла година нямаха къде да похарчат, наводниха пазарите. Туниките им бяха окъсани и имаха нужда от нови дрехи. Но всички бяхме смаяни, когато се оказа, че за никакви пари не може да се намери хубав и здрав вълнен плат. Дори лепеното сукно беше тънко и рехаво, защото не го правеха от лен, а от мъха на някакво индийско дърво. Платът беше или

бял или много ярък и това предизвика голямо негодуване. Затова пък жени не липсваха. Те можеха да бъдат намерени и обладани дори в храмовете.

Навсякъде търсих като онази тежка коприна, която бях купил от един керван в Мараканда. Мечтаех да си направя друг кафтан от такава коприна – нали сега бяхме в Индия, откъдето тя пристигаше. Но за моя огромна изненада въобще не можах да намеря каквато и да било коприна.

В покрайнините на града се озовах при още едно от чудесата на Индия: Някакво дърво, което пуска от клоните си корени, които се превръщат в нови дървета. То заемаше толкова голямо пространство, че цяла фаланга можеше да направи лагер под сенките му. Едно единствено дърво се простираше като цяла гора. Приблжих се да го разгледам и видях, че под него седят групи мъже. Някои от тях изглеждаха много стари и всички бяха голи, както са се родили.

Вече бях свикнал с македонските нрави, но това ме изненада – дори и те не си позволяваха да седят в такова положение. И въпреки това тези стари хора изглеждаха пълни с достойнство и не ме удостоиха дори с поглед. Този, който приличаше на най-главен имаше рошава и занемарена брада, стигаща до слабините му. Около него се бяха събрали ученици – млади и стари – и го слушаха с възхищение. Друг пък имаше за слушатели едно дете и един побелял старец. Но най-много ме удиви един, който седеше с кръстосани крака, неподвижен като каменен блок. Очите му бяха сведени към корема и въобще не личеше, че диша. Някаква минаваща жена остави пред него гирлянда от жълти цветя и не показа никакъв срам от голотата му. Нито пък той. Помръдна само с очи.

Започнах да се досещам, че навярно това бяха голите философи, които Александър искаше непременно да види. Но тези хора въобще не приличаха на Анаксарх или Калистен.

И сякаш за да се уверя, че съм отгатнал правилно, видях, че към дървото идва Александър, придружен от неколцина приятели и от един от синовете на цар Омфис. Нито учителите, нито учениците станаха на крака. Всъщност, те дори не им обърнаха внимание. Но принцът не показа никакъв гняв – сякаш очакваше това. Той повика преводача, който съобщи на мъдреците за Александър.

Като чу името, най-главният от тях се изправи. Останалите го последваха. Само човекът с кръстосаните крака остана неподвижен. Мъдреците тропнаха няколко пъти с крака по земята, без да кажат нито дума.

– Попитай ги защо направиха това? – каза Александър.

Като чу гласа му, мъдрецът с кръстосаните крака за пръв път вдигна поглед и закова очи в него.

Главният каза няколко думи на преводача, който ги предаде на гръцки:

– Той пита, господарю, защо си дошъл чак тук, след като където и да отидеш, нищо от земята не ти принадлежи освен това, което е под краката ти. И така ще бъде, докато дойде време да умреш, когато ще имаш малко повече от земята – достатъчно, за да легнеш в нея.

Александър погледна за миг философа и после каза:

– Кажй му, че аз не обикалям света само за да го завладявам. Аз искам също да разбера какъв е той и какви са хората, които живеят там.

Голият мъдрец се наведе мълчаливо и сграбчи шепа пръст.

– Но – усмихна се Александър, – дори и земята може да бъде променена. Също както и хората.

Но голият мъдрец остана сериозен.

– Ти наистина си променил хората. – отговори той – Чрез теб те са познали страх и гняв, гордост и страст – вериги, които ще окова ват душите им в продължение на много векове. Ти се мислиш за свободен, защото си надделял над страха и ненаситността на плътта. Но теб те поглъщат като бушуващ огън желанията на ума. И скоро те ще те изгорят целия, до край.

Александър се замисли за миг.

– Може и така да е. Но същото става и с въска на скулптура, когато се смеси с глината. Тогава той изчезва завинаги. Но от тази смес отлива бронз.

Философът поклати глава.

– Кажй му, че бих искал да поговоря още с него – обърка се Александър към преводача. – Ако пожелае, той може да дойде с мен и аз ще се погрижа да се отнасят към него с почит и уважение.

Старецът се усмихна. Въпреки че се мислеше за свободен, съмнявам се, че беше успял да се освободи от гордостта.

– Не, Царю, нито аз, нито някой от учениците ми ще дойде с теб. Какво можеш да ми дадеш ти? Какво можеш да ми вземеш? Всичко, което имам, е това голо тяло, и дори от него нямам нужда. Ако ме лишиш от него, ще ме облекчиш от последния ми товар. Защо да тръгвам с теб?

– Наистина, защо? – рече Александър. – Няма да те безпокоим повече.

Докато траеше този разговор, човекът с кръстосаните крака седеше неподвижно. Беше втренчил очи в Александър и го изгаряше с поглед.

Сега той се изправи и проговори. Видях, че думите му предизвикаха смут сред останалите, а главният от тях дори се ядоса. Преводачът даде знак за тишина.

– Ето какво казва той, господарю: Дори и боговете се уморяват и най-накрая се отегчават от своята божествена същност, и търсят освобождение. Аз ще дойда с теб, докато ти бъдеш освободен.

Александър му се усмихна и каза, че е добре дошъл. Мъдрецът свали от дървото старата си превръзка и я уви около бедрата си. После се пресегна към една дървена паница и тръгна бос след Царя.

След време се запознах с един грък, който имаше магазин за обувки в града и познаваше голите философи. Попитах го защо те толкова са се ядосали на тази постъпка. Той отговори, че са се разгневили, не защото са си помислили, че той заминава от алчност към богатство, а защото е бил привлечен от любов към едно смъртно създание. И въпреки че това било любов на ума, а не на тялото, те смятали, че тя ще бъде верига за него и ще стане причина той да се роди отново след смъртта си, което те считали за наказание. Това беше всичко, което успях да разбера.

Наистина, единственото, което индиецът прие от Царя, беше храна за неговата дървена паница, и то не много. Никой не можеше да произнесе името му. Затова го нарекохме Калан, което напомняше звука на индийската дума за поздрав. Скоро всички свикнахме с него и постоянното му седене под някое дърво близо до жилището на Царя. Александър често го канеше вътре и разговаряха сами с помощта на преводача. Веднъж той ми каза, че хората могат да си мислят, че Калан не е направил нищо в този живот. Всъщност той се е борил и е спечелил големи битки, за да бъде това, което е, и при победа е проявявал великодушие.

Калан знаеше и малко гръцки, който научил от гръцките заселници в града. Говореха, че е бил учен човек преди да се присъедини към голите мъдрецци. Но Александър нямаше много време да учи с него. Трябваше да се готви за войната с цар Пор.

Пор беше врагът на цар Омфис и Александър беше обещал да му помогне. Земята му се намираха отвъд следващата река на име Хидасп⁷³. Преди много време тези земи също са били присъединени към империята от Дарий Велики и царете там продължаваха да се именуват сатрапи. Но оставени без надзор от поколения наред, те отново се бяха превърнали в царе. Така отговорил и Цар Пор на пратениците на Александър, когато те поискали от него да се закълне във вярност и да стане

73. Хидасп – днешната река Джелам в Пакистан. – Бел. прев.

васал. Царят добавил, че няма да положи клетва пред никой съюзник на Омфис – човек, произхождащ от семейство на роби.

Александър се приготви за война. Но първо трябваше да даде похвалка на хората си след зимните войни (Хефестион също бе имал няколко тежки сражения докато минавал през Кибер). През по-голямата част от времето го им организираше игри и представления. Но колкото по-топло ставаше, толкова повече се вдигаше нивото на реките. Местните жители ни казаха, че скоро ще започне дъждовният период.

Когато заедно с войските на цар Омфис тръгнахме към Хидасп, бяхме по-многобройни от всякога, макар че оставихме цели гарнизони в завладените крепости. Построихме лагер над реката, а през това време Александър търсеше най-доброто място за преминаване. Водите и вече бяха станали кафяви и буйни и ми се струваше, че никакъв мост не може да им устои.

През един от тези дни в шатрата на Александър дойдоха за аудиенция някакви важни хора, чиито имена и народност съм забравил. Той отсъстваше и аз тръгнах да го търся из лагера. Накрая се запътих към конюшните – безкрайна редица от навеси, направени от бамбук, трева и палмови листа, където държаха бойните коне – сам по себе си един цял град. Най-накрая видях един татуиран в синьо тракийски роб, който държеше за поводите коня на Александър. Той ми посочи един заслон, разположен отделно и по-хубав от останалите. Слязох от коня си и се упътих натам.

След ослепителното индийско слънце вътре ми се стори направо тъмно. Влизащите през пролуките в стените снопове лъчи създаваха решетка от светлина и сянка. Те падаха върху един стар черен кон, който лежеше сред сламата с тръпнещи хълбоци, и върху Александър, който седеше в мръсотията на пода и държеше главата му в скута си.

Фигурата ми беше засенчила входа и той вдигна очи.

Не знаех какво да кажа. Само си помислих, че съм готов да направя всичко... И казах, сякаш си бях приготвил думите от самото начало: – Да доведе ли Хефестион?

– Благодаря ти, Багоас – отвърна той. Едва успях да го чуя. Александър не беше извикал коняря, защото не можеше да командва гласа си. Значи не бях отишъл напразно.

Намерих Хефестион при реката заедно с мостостроителите. Наблюдаваше сглобяването. Когато ме видя, той зяпна от изненада. Сигурно съм изглеждал съвсем не на място. Освен всичко, това беше първият път, когато отивах да го търся.

– Хефестион, Буцефал умира. Александър те вика.

Той ме погледна мълчаливо. Може би е очаквал да изпратя някой друг. После каза:

– Благодаря ти, Багоас – каза го с глас, с който никога преди не ми беше говорил, и извика да му доведат коня. Оставих го да отиде доста напред, преди и аз да хвана пътя.

Погребението на Буцефал се състоя същата вечер. В Индия е много горещо и тези неща трябва да стават бързо. Александър нареди да го изгорят на погребална клада, за да сложи праха му в истинска гробница. Беше поканил само няколко приятели. Но много от старите войници, които се бяха сражавали при Граник, Иса и Гавгамела, тихо и ненадейно дойдоха на погребението. Имаше купи с тамян, и ние ги хвърлихме върху кладата. Толкова много дадохме на стария Буцефал, че сигурно струваше цял талант злато. Индийците на Омфис, които стояха и гледаха отдалеч, нададоха високи възгласи към боговете си. Те помислиха, че Александър е принесъл коня си в жертва за победата.

Когато огънят изгасна, той отиде да се занимава с работата си. Но през нощта видях, че изглежда състарен. Когато е получил Перитас, той е бил вече мъж. Но Буцефал му беше приятел от детските години. Този малък кон (всички гръцки коне изглеждат малки в очите на един персиец) знаеше неща, които аз не знаех. В този ден някои от тези неща умряха завинаги и аз никога няма да ги узная.

Същата нощ имаше гръмотевици и се изля първият дъжд.

На сутринта всичко беше утихнало, слънцето се показва и замириша на свежа зеленина. Но скоро облаците отново се струпяха. Отново заваля и този път сякаш реката се изля от небето. А чух да говорят, че това е само началото.

Като шляпаха в калта през пороя, и без нито едно сухо парцалче по тях, Александър заведе хората си до брега на реката.

Не пожела да ме вземе. Каза ми, че не знае къде ще бъде след час, а камо ли след ден. Не знаеше и кога ще може да пресече реката. Все пак намери време, за да си вземем довиждане, но както винаги не отдаде голямо значение на това. Не виждаше причина. Той щеше да победи и да се върне скоро. Нежните и дълги сбогувания бяха за губещите.

И все пак, тази беше най-голямата и най-опасната от всичките му битки, а той не ми позволи да я видя.

Дъждът плющеше навсякъде и превръщаше лагера в тресавище. В най-окаяно положение бяха робите и слугите, които се гушеха под паянтовите навеси. За тях една хубава палатка беше мечта. Дадох подслон на

няколко души, които съзрях да стоят наблизко, незащитени от това наводнение – едно полуудамено дете и няколко гръцки певци на балади. Видях и Калан, философа, да стои под този водопад само с парчето плат около кръста си. Когато му магнах да влезе вътре, той ме благослови с ръка. После седна, кръстоса стъпала върху бедрата си и потъна в медитация. Сякаш нищо и никой не съществуваше. Беше самотен, но щастлив.

Веднага щом дъждът намаля, хвърлих върху себе си едно наметало и отидох с коня си до реката. По протежение на няколко мили имаше войници, но никой не можа да ми каже къде е Царят, нито пък какво възнамерява да прави. Както се оказа, имаше един човек, още по-нетърпелив и по-изгарящ от желание да разбере това – цар Пор, който беше разположил лагера си на другия бряг на реката до най-удобното за преминаване място.

Една нощ, когато проливният дъжд малко утихна, чух страхотен грохот като че битката започваше – прозвучаха тръбите и въздухът се огласи от бойни викове и цвилене на коне. Помислих си, че най-сетне часът е настъпил и вдигнах ръце към Митра. Нощта беше черна като катран. Целият лагер стоеше буден и слушаше. Но никой не дойде да ни каже какво става.

Нищо чудно. Никой не беше прекосил реката. Александър просто вдигнал голям шум. Но това накарало Пор да строи цялата си армия и да я насочи към него. Тя останала в пълна готовност през цялата нощ под проливния дъжд.

На следващата нощ всичко се повтори. Рекохме си, че голямата битка наистина започва. И затаихме дъх. Но, никаква битка нямаше. На другата нощ и на по-другата – отново се повтори същото. Когато пак чухме виковете и тръбите, вече никой не им обърна внимание. Нито пък цар Пор.

Александър не се притесняваше, че в началото на някоя битка могат да го сметнат за глупак или дори за жалък страхливец. Той можеше да си го позволи. Досега трябваше да намира и да се разполага на отдалечени места, за да заблуждава противника си. Но този път той беше достатъчно далеч. Пък и не беше воювал с Омфис, и Цар Пор не можеше да знае какъв е той в действителност. Пор беше висок цели седем стъпки и яздеше единствено слон. Сигурно не му е било трудно да повярва, че малкото кутре от другата страна на реката само лае, но не хапе.

Така минаха десетина дни. Александър продължаваше да „лае“ и да

„бяга“ обратно в кучешката си колиба. Нареди да докарат в лагера му огромни товари с хранителни запаси и на ляво и на дясно разказваше, че ако трябва ще чака и до зимата, за да спрат дъждовете и реката отново да се прибере в коритото си. Така че, можело да се наложи Пор да стои на лагер върху калния бряг през целия дъждовен сезон, докато Александър събере смелост.

През една от тези безкрайни нощи, върху нас се стовари най-ужасната буря – реки от дъжд и толкова ярки светкавици, че ги виждах дори и през шатрата. Скрих глава под възглавницата и си помислих, че тази нощ поне няма да има битка.

На заранта тътенът на гръмотевиците затихна. И тогава чухме. Отново викове и грохот – по-силни от всички предишни нощи, но и по-далечни. А над тях се издигна един нов звук, яростен и пронизителен – тръбенето на слонове.

Александър беше пресякъл реката.

Така или иначе, той го беше планирал за тази нощ. А бурята, макар и допълнителна трудност, беше дошла като подарък. Прекосили реката малко по-нагоре от лагера на Пор, където край брега имаше високи дървета, за да прикрият придвижването, и един малък, обрасъл с храсталаци остров, който ги скриваше от отсрещния бряг. Всичко трябвало да стане бързо, преди Пор да се усети и да доведе слонове си. Ако конете ги бяха видели докато се приближаваха към брега, те щяха да скочат от саловете в придошлата река и да се издавят.

Птолемей е описал цялата битка в книгата си и е оставил на бъдните поколения безстрашието и уменията на Александър. Първият му риск може би беше и с най-лош късмет. Той пресякъл пръв и скочил на брега. А след това, докато конницата слизала, открил, че брегът е отрязан от един разлив и е превърнат в остров.

Най-накрая намерили брод, макар и доста дълбок. Птолемей пише, че водата стигала до височината на гърдите, а конете едва държали муцуните си над нея. (Сега разбирате какво имам предвид, когато казвам, че гръцките коне изглеждат малки за един персиец).

Пор вече бил изпратил сина си с бойните колесници, за да ги изтикат обратно в реката. Александър успял да направи карето точно навреме. Принцът бил ранен, а колесниците затънали в калта. Тогава Пор избрал една пясъчна ивица твърда земя и се приготвил за бой.

Предните му позиции били непристъпни. Той разположил над двеста слона по протежение на цялата бойна линия. Но насреща си Пор имаше гений във военното дело. С две думи: Александър примамил тяхната

конница, като се престорил, че бяга. После атакувал предните позиции със скитските си стрелци – те изстрелвали стрелите и също побягвали. След това Александър и отрядът му нападнали конницата отпред, а Кинос – отзад. Скитите подлудили слоновете на Пор със стрелите и хвърлените копия или като улучвали водачите им. Накрая побеснелите животни причинили повече вреди на войниците на Пор, отколкото на нашите.

Всичко това е записано в книгата на цар Птолемей. Той ми го прочете. Описал го е точно така, както и аз го чух. Само дето е скрил, че загинаха повече македонци, отколкото е написал. Когато ми прочете тази част, сигурно съм погледнал изненадано, защото той се усмихна и каза, че това са цифрите от царските архиви. И добави, че старите войници се разбират един друг.

Веднага щом се развидели, ние, от другата страна слязохме до брега, за да гледаме. Дъждът беше уталожил праха, който скрива повечето битки. Ясно виждахме слоновете, които размахваха хоботите си, бягащите коне и въртящите се насам-натам пешаци. Но не можехме да разберем какво означаваше тази бъркотия. Аз не успях да различа Александър дори по блестящите му доспехи. И нямаше как – всички бяха оплескани от горе до долу с кал. Слънцето се издигна високо. Изглеждаше, като че ли този ужасен грохот няма да има край. И тогава, най-сетне, започна бягството и преследването.

От всичко, което пропуснах, докато бях с Александър, най-много съжалявам, че не присъствах на срещата му с Пор. Тя беше нещо съвсем по негов вкус и сърце – искрено и предано, от което не го лишиха нито времето, нито хорските измами и предателства.

Дори след като станало ясно, че битката е загубена, индийският цар продължавал да се бие в челните редици. А слонът му, който се оказал удивително смел и умен, не се изплашил и не спирал да тъпче и да напада нападателите си. Най-накрая, докато хвърлял едно копие, Пор бил ударен под вдигнатата си ръка в отвора на ризницата. Тогава той обърнал слона си и тръгнал бавно подир безредно отстъпващите си войници. Александър го наблюдавал внимателно и горял от желание да се запознае с него. И си казал, че толкова благороден и смел човек трябва да бъде повикан само от друг цар. Тогава помолил Омфис да стане негов пратеник, но и това не свършило работа. Пор презирал Омфис и като го видял да се приближава, посегнал с лявата си ръка към едно копие. Александър намерил някой по-приемлив и опитал отново. Тогава Пор накарал слона си да коленичи. Животното го обгърнало с хобота си и

внимателно го свалило на земята. Той помолил за вода – след дългата битка и раната изгарял от жажда – и отишъл пеш при Александър.

– Най-хубавият и достоен мъж, който някога съм виждал – ми каза Александър по-късно. Говореше без завист.

Понякога си мисля, че преди време – когато е бил млад – на Александър сигурно му е било криво, задето не е висок. Но и така да е било, това вече не го измъчваше – сега, когато сянката му се простираше през цялата земя от изток на запад.

– Направо прилича на Омировия Аякс, ако не са тъмната му кожа и синята брада. Сигурно е изпитвал страшна болка, но с нищо не го показа. „Можеш да поискаш всичко от мен“ – му казах. „Как да постъпя с теб?“ „Като с цар.“ – отговори той. И можеш ли да си представиш – аз го разбрах, преди още да бъде преведено. „Това ще направя заради самия себе си. Поискай нещо за теб.“ А той ми отвърна: „Нямам нужда от нищо. Това е всичко“. Какъв човек! Дано раната му зарасне бързо. Смятам да му дам повече земя, отколкото е имал преди. Той ще балансира властта и силата на Омфис. Но най-важното е, че аз му вярвам.

Доверието му не беше напразно. Докато беше жив, от там никога не дойде новина за измяна.

Всичко, което означаваше най-много за Александър, се осъществи при тази битка. Той се сражаваше смело и с все сила срещу човек и природа. Неговият герой Ахил не се ли беше сражавал срещу реката? Но Александър беше по-щастлив от Ахил, защото имаше до себе си своя Патрокъл и споделяше с него славата си. През целия този ден Хефестион беше неотлъчно до Александър, който спечели битката с една сплотена армия от всичките си народи, точно както Кир беше воювал с обединените мидийци и персийци. И накрая, намери един смел противник, когото направи свой приятел.

Да, това беше последният миг на пълно щастие в живота на Александър.

А след като постигна това, очите му както винаги се обърнаха към следващия хоризонт. И той заживя с мисълта да направи похода до Ганг, да се спусне по бреговете на реката, и да стигне до Обграждащия Океан. Тогава империята му щеше да се простре от море до море, увенчана с чудото и възхищението от неговото дело.

Учителят му Аристотел го беше научил, че така е направен светът и аз още не съм срещнал човек, който да може да го опровергае.

Раната на цар Пор скоро заздравя и Александър вдигна грандиозен пир в негова чест. Индийският цар приближаваше четиридесет години и изглеждаше великолепно. Синовете му вече бяха на възраст за воюване, защото индийците се женят млади. Танцувах за него и той ме дари с няколко рубинени обеци. За радост на Александър скоро успя да се възстанови и верният слон на царя, върху чиято кожа личаха белезите от предишни войни.

Имаше игри за победата и благодарствени жертвоприношения към боговете. Точно когато жертвените животни изгоряха, отгоре отново се изсипа дъжд и угаси огньовете. Така и не свикнах да гледам как божественият пламък се замърсява с горяща плът. Нито пък ще се намери персиец, който да приеме без мрачни мисли изгасването на огъня от небесата.

Ала не казах нищо.

Александър основа два града – по един от двете страни на реката⁷⁴. Този на десния бряг нарече на името на Буцефал. Гробницата му и до днес е разположена на площада. Има и негова статуя, излята от бронз.

След това двамата с цар Пор заминаха заедно на война. Роксана останала в двореца, където имаше за компания жените на Пор и щеше да се чувства уютно, далеч от златата навън. А аз отидох с тях.

Първо трябваше да се бият с братовчедата на Пор – негов отявлен враг. Той беше обявил война на Александър веднага щом научил, че двамата са станали съюзници. Смелостта му обаче не беше равна на омразата му. Братовчедът побягна и отказа да се бие. Александър остави Хефестион с войската си да се справи с провинцията, която смяташе да даде на Пор. А той самият продължи напред, като гледаше да се справи бързо с всичко, което се изпречваше на пътя му пред Обграждация Океан.

Александър предлагаше мир на всеки град, който се предадеше, удържаше на дадената дума и позволяваше на жителите му да запазят законите си. Но преследваше без пощада тези, които побягваха от крепостите си, преди той да дойде.

Двамата, заедно с Пор превзеха голямата крепост Сангала⁷⁵, въпреки огромните ѝ стени, хълмовете и езерото около нея. След това

74. Буцефала и Никея – дн. град Лала Муса в Пакистан на границата с Индия. – Бел. прев.

75. Сангала – вероятно дн. град Лахор в Пакистан. – Бел. прев.

Александър разреши на Пор да се присъедини към Хефестион и заедно да въведат ред в новата му провинция. А ние се насочихме към следващата река Хипасис⁷⁶. Александър искаше да направи лагера си на отсамния ѝ бряг и да даде почивка на войниците. Дъждът отново заваля.

Влачихме се бавно и мъчително през земя, отъпкана като каша от хората преди нас. Слоновете издърпваха краката си от калта със звуци, наподобяващи грамадни мляскащи целувки. За да се запазят сухи, скитите и бактрийците носеха в тази влажна задуха дебелите си плъстени дрехи. Конниците пришпорваха конете – всичките с разранени от ходене копита и всяка измината миля изглеждаше колкото три. Войниците от фалангите затъваха до глезени в размякнатата пръст и с мъка успяваха да ходят редом с теглените от волове каруци, които носеха оръжията им. Краката им подгизваха в изкорубените от постоянното мокрене и сушени ботуши. Тънкият индийски плат, който бяха купили за туниките си, се залепяше за бедрата им. Ръбовете на ризниците протриваха и разраняваха телата им през дрехите.

А дъждът продължаваше да вали.

На една могила над реката разпънаха шатрата на Дарий. Александър я беше взел със себе си, за да се покаже пред индийците като истински цар. Сега всичко беше зелено и благоуханно. Наближавахме хълмисти земи. Можех да се закълна, че от изток усещам дъха на планини, но облаците скриваха всичко. Дъждът се изливаше върху нас – постоянен и неуморен, стенещ през дърветата и през високите зелени тръстики. Сякаш валеше, откакто е започнал светът, и нямаше да престане, докато светът не бъде изтрет.

Шатрата пропускаше вода. Наредих да я поправят и му приготвих суха роба и обувки. Когато се върна, той докосна дрехите ми и отказа да се преоблече, ако и аз не го направя. Толкова бях свикнал да съм мокър, че вече не ми правеше впечатление.

Александър покани генералите си на вечеря. От това, което дочухах, ми се стори, че е в добро настроение. Казали му, че отвъд Хипасис земята била богата, хората били смели и истински бойци, а слоновете – по-големи и по-силни дори от тези на цар Пор. Предвкушаваше една последна чудесна битка преди да стигнем до края на света.

Но нещо странно ме накара да наостря уши. Когато Александър беше леко пиян, гласът му обикновено се чуваше по-високо от останалите.

76. Дн. река Сатледж в Индия и Пакистан. Мястото при реката, за което става дума се намира днес в щата Пенджаб в Индия. – Бел. прев.

Но сега беше трезвен и въпреки това пак се чуваше ясно и отчетливо. Той не говореше високо. Просто другите мълчаха.

Той също забеляза това. Подкани ги да пият, за да прогонят непосимата влага от кръвта си. И всички се постараха нещата да изглеждат наред, докато яденето приключи и прислужниците излязоха.

Тогава Птолемей каза:

– Александър, не мисля, че войниците са щастливи.

Той се разсмя.

– Щастливи! Ако са, значи са откачили. Този дъжд! Сякаш газиш и си пробиваш път през водите на Стикс⁷⁷ и през Лета⁷⁸. Но те показаха голяма смелост и дух, и знаят, че съм го забелязал. Дъждовният сезон скоро ще свърши. Пор ми каза, че тази година е продължил по-дълго от обикновено. А веднага щом се проясни, ще проведем игри и ще раздадем големи награди. Това ще оправи настроението им и те ще бъдат свежи, за да продължим нататък.

Генералите казаха: „Да, това ще възстанови силите им и ще ги ободри.“ Но не бяха много убедителни.

Когато дойде да си легне, Александър се обърна към мен:

– Този дъжд може да обезкуражи дори лъвовете. Ако само бях успял да умирам Бактрия половин година по-рано, щяхме да сме тук през зимата.

Но той не каза: „Ако бях изчакал там още половин година.“ Преди би го казал. Но сега сякаш бе започнал да чувства, че колесницата на времето го преследва.

– Казват, че след дъждовете всичко е свежо и красиво. – Зарадвах се, че дойде да си легне рано. През целия ден беше яздил напред-назад из колоната, за да следи да не затъне някой в калта. Изглеждаше уморен и бръчките върху челото му отново се бяха върнали.

На следващия ден отидох още призори в палатката му, за да бъда пръв с добрата новина.

– Александър! Спря да вали.

Той скочи от леглото, уви се с чаршафа и излезе да погледне. В онези дни, когато го опознавах, той би изскочил навън направо гол. Но сега вече внимаваше, защото често беше сред персийци.

Над зелените листа надничаше бледо слънце. Дори и в първите му

77. Стикс – в древногръцката митология река, която обтичала подземното царство. Водата и била свещена за боговете и хората. – Бел. прев.

78. Лета – в древногръцката митология реката на забравата в подземното царство. Душите на умрелите, след като пиели от нея, забравяли земния си живот. – Бел. прев.

лъчи имаше топлина. Бях сигурен, че това не е само временно спиране на дъждовете.

– Благодаря на Зевс! – извика той. – Сега отново ще повдигна духа на моите момчета. Те заслужават почивка.

Бреговете на реката миришеха на живот и млади цветя. Александър се разпореда за Игрите и покани състезателите да се запишат. Взех коня си Орикс (Лъв изглеждаше много уморен) и го пуснах на воля. Искях да погълна аромата на планините, преди да им обърнем гръб, когато потеглим към равнината.

Върнах се обратно през лагера. Стотици пъти и на всички места в Азия съм минавал през лагера на Александър. С изключение на местността и времето, той винаги беше един и същ.

Но не и днес.

Първо минах покрай тези, които следваха войската. Дори и те бяха неспокойни и нервни. Не можех да не забележа оставените без надзор деца, които пляскаха в огрените от слънцето локви, защото майките им си говореха шепнешком. В частта, където живееха по-заможните – например артистите и търговците – към мен се втурна един музикант, когото познавах.

– Багоас. – извика той – Вярно ли е, че Царят се връща обратно?

– Обратно ли? Защо? Та Океанът е само на няколко дни път отук. Разбира се, че не се връща. – Продължих през лагера на войниците.

И тогава усетих, че нещо не е наред.

Когато бяха в почивка, войниците имаха да вършат хиляда неща – оправяха принадлежностите си, кърпеха обувките или дрехите си, почистваха оръжието си или пазаруваха. Там обикновено се мотаеха жени, правеха се залагания за борба с петли и се играеше на зарове. Всевъзможни гадатели се опитваха да изкарат по някоя пара, фокусници и жонгльори събираха публика. Сега беше пълно с такива хора, но те всички изглеждаха потиснати и никой не вършеше нищо. Нищо от обичайните си работи. Само разговаряха.

Тук-там видях да шушукат групички, скупчили глави, другаде – хора, слушащи един човек. Всички разговаряха. И никой не се усмихваше.

Минаваха офицери. Към някои от тях войниците се обръщаха като към приятели, а към други хвърляха мълчаливо навъсени погледи. Някои поглеждаха и към мен, но не както обикновено, а сякаш се страхуваха да не ги издам. Ех, ако знаех само какво да кажа на Александър. И точно тогава в главата ми нахлу един спомен – за една нощ сред високите пусти поля над Екбатана.

О, не! Не би могло да бъде толкова ужасно, както тогава. С него това не би могло да се случи. Но нещо не беше наред. Нещо лошо ставаше. И генералите трябваше да му го кажат. От моята уста щеше да прозвучи като наглост.

Те започнаха да идват към обед, по един или по двама. Бях прав. Не беше същото като в Екбатана. Никой не желаше злото на Александър. Никой не искаше друг Цар. Войниците искаха само едно – да не продължават нататък.

Реших, че Александър ще го омаловажи, поне в началото. Но той винаги чувстваше настроенятията на войската и познаваше офицерите си. Тези, които правеха от мухата слон, никога не биха стигнали до такива постове. Той прие всичко спокойно и хладнокръвно, но лицето му остана замислено. Накрая каза на Птолемей и Пердикас:

– Искам лично да говоря с тях. Съобщете на всеки офицер от командир на отряд нагоре да дойде пред тази палатка утре, един час след изгрев. Същото се отнася и за съюзниците и за всички останали. Господи! За всичко е виновен този проклет дъжд.

Повече не заваля. След няколко часа отново се завъртях из лагера. Настроението се беше променило. Вместо намусени лица сега имаше воля и решителност.

Около палатките на старшите офицери видях тълпи от войници, които стояха доста дисциплинирано и чакаха ред да говорят.

На следващата сутрин Александър стана рано и веднага започна да крачи из стаята. Едва успях да го облека – той като че ли беше някъде другаде. Говореше си наум и устните му се движеха според мислите, които му идваха.

Командирите бяха започнали да се събират отвън още на зазоряване – македонци, персийци, бактрийци, индийци, тракийци. Събрани заедно, те образуваха доста внушително множество – горе-долу толкова, колкото да може гласът му да достига и до най-отдалечените.

Бяха донесли една дървена подпора, върху която да стъпи. Носеше най-хубавите си доспехи – сребърния шлем с емблемите и украсения със скъпоценни камъни колан от Родос.

Когато скочи на подиума, пъргав като момче, наоколо, като полъх на лек ветрец се разнесоха възгласи на възхищение. Един приятел актьор веднъж ми каза, че Александър би могъл да се прочуе и да направи много пари в театъра.

Слушах зад платнището на шатрата. В тази пиеса нямаше роля за мен.

Александър им каза колко много се е натъжил като разбрал, че войниците му са паднали духом и са загубили кураж. Той ги свикал на съвет, за да решат заедно дали да продължат напред. Естествено, той възнамеряваше да ги убеди, а не да ги принуди. Не мисля, че Александър дори и за миг допускаше, че наистина ще тръгне обратно.

Имаше прекрасен стил – красноречив, без ефектна риторика, макар че не беше написал нито дума преди това. Той им припомни техните непрестанни и ненадминати победи. Нима трябваше да се страхуват от хората отвъд реката? Краят на тяхното дело беше близо. Пред тях се простираше Обграждащият Океан – същият, който мие бреговете на Хиркания от север и на Персия – от юг. Най-крайната граница на света. Той не можеше да повярва – почувствах го в гласа му – че те дори не са докоснати от изгарящото му нетърпение и желание. Не беше ли споделял с тях опасностите? Не разделяха ли те заедно с него военната плячка? Нима щяха да се предадат на стъпка преди финала?

– Запазете твърдостта си! – извика им той. – Чудесно е да живееш с мъжество и храброст и да умреш, оставяйки вечна и неувяхваща слава.

Ясният му глас престана да се чува. Той чакаше. Тишината беше толкова дълбока, че чувах цвърченето на птичките.

След малко Александър извика:

– Добре! Аз казах всичко, което исках. Сега е ваш ред.

При тези думи отвън се чу раздвижване и тих шепот. Изведнъж си спомних гробовната тишина на последната аудиенция пред Дарий. И почувствах разликата. *Дарий* беше презиран. Александър им вдъхна страхопочитание и ги засрами. Думите, с които те бяха дошли, умряха пред него. И все пак, както и Дарий, и той не успя да промени решението им.

– Нищо ли няма да кажете? – извика той. – Няма от какво да се страхувате от мен. Думата ми не е ли достатъчна или искате да се закълна?

Някой измърмори:

– Кинос да говори.

Изтикаха напред един посивял набит човек. Познавах го добре по физиономия още преди да се прояви в битката при реката. Той бе воювал още при Филип, но тъй като беше войник от главата до петите, никога не се бе присъединявал към фракция. Когато се изискваха разум и непреклонна сила на духа, Царят винаги избираше Кинос. Те се погледнаха един друг. Лицето на Кинос, единственото лице, което можех да видя, казваше: „Това няма да ти хареса. Но аз ти вярвам.“

– Господарю! Александре! – започна той. – Ти ни повика тук на свободен съвет. Всички знаем това. Но аз не говоря от името на нас, командирите. Не считам, че имам право на това. С всичко, което получихме от теб, на нас вече ни е предплатено да продължим напред. Ако искаш да тръгнем и да преминем реката, на нас се пада честта да се погрижим това да стане. Това е наш дълг. Затова сме и назначени за командири. Така че, ако ми позволиш, бих искал да говоря от името на войниците. Не че поставям войниците на първо място, Царю наш. За нас ти си главният. И затова излязох да говоря.

Александър не каза нищо. Виждах, че гърбът му е опънат като тивата на лък.

– Мисля, че аз съм най-старият тук – продължи Кинос – И ако мога да претендирам за добро име, на теб трябва да благодаря, че ми даде възможност да го докажа. Добре, Александър. Войниците, както самият ти каза, направиха повече от която и да било друга армия преди тях. И отново благодарение на теб. Но питам те, господарю, дали когато те кажат, че е достатъчно, не заслужават да бъдат чути? Спомни си колко от нас – македонците – тръгнаха с теб. И колко от нас останаха?

Ето един добър човек, помислих си. И чудесен войник. Един македонец, говорещ на своя Цар по своему прямо и откровено. Какво бяха хората от моя народ за него? Какво бяха персийските конници с гордите си лица и недостатъчната си сила? Какво бяха силните бактрийци, согдийците с орлови носове, червенкосите тракийци, високите индийци с тюрбаните и скъпоценностите по тях – участниците в неговите победи? Случайности по пътя, който води към дома.

– Ние загивахме на бойното поле – продължи Кинос. – Ние умирахме от треска и от раните си. Ето ги осакатените, които никога не ще могат отново да воюват. Ето ги хората в новите ти градове. Не всички от тях са щастливи там, но те са там. И погледни останалите от нас, облечени в тези индийски парцали – ставаме само да плашим гаргите. Когато един войник не получава нито гордост, нито удобство от облеклото си, това потиска духа му. Погледни и към конницата! Копитата на конете са изтъркани почти до месо. И освен това, господарю, ние имаме у дома жени и деца. Сигурно децата ни вече няма да ни познаят. Скоро така ще стане и с жените ни. Александре, войниците искат да се върнат по домовете си със своята плячка, докато все още могат да бъдат нещо в селата си, докато все още там ще ги гледат с уважение и възхищение. Ако те направят това, скоро ти ще имаш нова армия от своите земи, обучена и готова да те последва. Върни се обратно, Царю. Майка ти

сигурно копнее да те зърне. Свикай младите войници, които ще се появят бодри и силни. Така е най-добре, господарю. Повярвай ми, Александре, така е най-добре.

Гласът на Кинос преградна и той избърса очите си. От гърлото му излезе дрезгав звук, сякаш щеше да се изхрачи. Но това беше плач.

От всички страни избухнаха викове, сякаш това ги освободи и даде воля на чувствата им. Това не бяха викове на гняв или на открито неподчинение. Те просто го умоляваха. Почти стенеха. Протягаха ръцете си. Помислих си, че ако така се чувстват добре подобрите командири, то какво ли чувстваха войниците?

Александър стоеше, без да помръдне. Звучите утихнаха. Командирите зачакаха отговора му.

– Съветът е разпуснат. Свободни сте. – Той обърна гръб и тръгна направо към шатрата.

Няколко от старшите му генерали, негови приятели, пристъпиха напред, за да го последват. Но на входа той се избърна към тях и отново каза:

– Съветът е разпуснат.

В Суза се бях научил да стоя незабелязан. Човек се учи на това бързо и без много труд. Докато той крачеше нагоре-надолу, аз изчезнах в един ъгъл. Когато той дръпна каишката на шлема си, тихо се появих и свалих ризницата му. А след това отново станах невидим. Това ми даде време да размисля.

Замислих се дали войниците му наистина споделяха неговата вяра в Обграждащия Океан, вярата в края на света? Припомних си лагера, гъмжащ от хора от всички краища на света. И преводачите, чакащи да изкарат малките си заплати, когато езикът на знаците не успяваше. Преводачите на служба при един цар превеждат това, което им кажат. А преводачите на пазара, след като им платят, започват да приказват свободно и да разпространяват слухове. Те имат работа само с пътници и чужденци и разказват за далечни места и за пътя напред. Нима войниците знаеха нещо, което ние не знаехме?

Великият Аристотел, най-мъдрият от всички гърци, беше казал на Александър как е направен светът. Но едно нещо беше сигурно – Аристотел никога не го е виждал.

Александър крачеше напред-назад из огромната шатра. Сигурно избървя цяла миля. Останах никой. В този момент аз не бях нищо повече от това. Той се нуждаеше от вяра в своята мечта, а моята вяра ме беше напуснала.

Внезапно той спря пред мен и извика силно:

– *Аз ще продължа напред!* Изправих се, за да бъда забелязан.

– Александър, господарю мой, ти надмина Кир. И Херкулес, и Дионисий, и Обожествените Близнаци. Целият свят го знае!

Той се помъчи да прочете мислите ми. Но аз скрих от него обзелото ме безверие.

– Аз трябва да видя Края на Света! – той почти заплака и в този миг ми заприлича на малко момче – Не за да го притежавам... Дори не за славата! А за да го видя, да бъда там... и... Той е толкова близо!

– Те не разбират – рекох.

По-късно той повика Птолемей, Пердикас и останалите генерали. Каза им, че съжالياва, задето бил груб и рязък с тях и че утре отново ще говори пред командирите. А междувременно можело да планират и да обсъдят подробно новия поход. И той започна да им говори надълго и нашироко, като внимателно избягваше отговора на въпроса „Кога“. Генералите седнаха на масата и старателно започнаха да си водят бележки как да пресекат реката и за предстоящия поход отвъд нея. И те не бяха по-стока от мен.

Той го почувства с кожата си. Цяла вечер седя умислен. Мисля, че тази нощ въобще не заспа. Когато на следващата сутрин дойдоха командирите, не държа реч, а само ги попита дали са променили решението си.

Чу се смесица от гласове. Мисля, че най-сетне излязоха наяве някои слухове. Някой подвижна какво е чул от преводача на един керван. Друг се обади – казали му че има половин месец път през някаква пустиня. След като изчака малко, Александър призова за тишина.

– Чух ви. Казах ви, че няма защо да се страхувате от мен. Нито един македонец няма да ме последва, ако няма желание за това. Но има други, които ще тръгнат напред със своя Цар. Аз ще продължа без вас. Щом искате, вървете си. Вървете си в къщи. Нищо повече не искам от вас.

Той влезе вътре. Чувах гласовете отвън, които колкото повече се отдалечаваха, ставаха все по-силни. Александър каза на телохранителя пред палатката:

– Не пускай абсолютно никого.

И аз отново станах невидим. Целият ден влизах и излизах. От време навреме надничах от спалнята, за да се уверя, че макар и останал сам, Александър не се е предал на умората и отчаянието. Но той ту седеше на масата и се взираше в плановите си, ту крачеше из стаята. Разбрах, че

Александър все още продължаваше здраво да се държи за надеждата.

Ала каквото и да беше казал, той нямаше да продължи напред без македонците. Тази армия, пред която беше доказал себе си още като дете, беше станала част от кръвта му. Тя беше негов приятел, даже негов любовник. И защо не? Тази армия го обичаше лудо. Той се беше затворил тук не просто от мъка, а за да накара любовникът да падне в краката му, да изрази любовта и предаността си към него и да помоли за прошка.

Ала никакъв любовник не дойде. Над огромния лагер надвисна мрачна и тягостна тишина.

Той не ме отпрати да си вървя. Разбрах усамотението му и не го нарушавах. Давах му всичко, от което смятах, че се нуждае, излизах, ако ми се стореше, че е неспокоен и не може, да си намери място, а когато се мръкна запалих лампите. Донесоха му вечеря. Той почувства, че съм там, накара ме да седна и да ям с него. След виното, макар че не пи много, той неусетно започна да говори. Каза, че през целия си живот където и да се намирал, винаги го обземал някакъв невероятен копнеж – да извърши някакво дело, да достигне и види някакво чудо. Толкова големи били тези копнежи, че разбираш, че ги праща някакъв бог. И винаги ги осъществявал – винаги освен сега.

Надявах се да пожелае да си легнем заедно. Можех да му помогна да се почувства по-добре. Но той копнееше по друга любов, различна от моята.

На следващия ден остана вътре. Лагерът шепнеше навъсено и потиснато. Всичко беше по старому. Само дето това беше вторият ден и надеждата постепенно го напускаше.

Вечерта запалих лампата. Някакви странни летящи животинки се хвърлиха в пламъка, потрепериха и паднаха мъртви. Той седеше на масата с глава, подпряна на юмруците си. Нямах какво да му дам. Този път дори не можех да му доведа Хефестион. Ако можех, щях да го направя.

След малко той взе една книга и я разтвори. Сигурно искаше да си събере мислите. И тогава ми хрумна нещо. Измъкнах се на пръсти навън в късата индийска привечер и отидох до най-близкото сенчесто дърво. Той беше там – със стъпала кръстосани над бедрата, и ръце в скута. Вече знаеше достатъчно гръцки, за да може да разговаря, ако човек приказва на по-прост език.

– Калан, – прошепнах аз, – Царят е обзет от голяма мъка.

– Бог е добър към него – отговори ми той.

Приближих се по-близо, но той ми даде знак да се дръпна. Точно

пред мен, в мъртвите листа, се беше свила на кълбо една огромна змия.

– Седни ей там и тя няма да се ядоса. Тя е от търпеливите и доброжелателните. Ядосвала се е, когато е била човек. Но сега тя е мъдрост.

Овладах страха си и седнах. Змията леко се размърда и отново застана неподвижна.

– Недей да скърбиш за Царя, дете мое. Той плаща част от своя дълг. Но той ще се върне и бремето му ще олекне.

– Калан, на кой бог трябва да принесе жертва, така че когато той се роди отново, да се родя с него и аз?

– Това е твоята жертва – с това ти си обвързан. Да се върнеш, за да го облекчиш отново в земния му път.

– Той е моят господар и винаги ще бъде. Можеш ли да разпръснеш болката му и да облекчиш скръбта му?

– Той се е вкопчил в огъня, който го движи. Трябва само да разхлаби хватката си. Но за боговете е трудно да се освободят от своята божествена същност. – Калан разгъна краката си и с едно движение се изправи. Змията едва помръдна.

Александър все още стоеше с книгата си.

– Александър, – казах – Калан чувства липсата ти. Ще го приемеш ли за малко?

– Калан ли? – той ми хвърли един от онези погледи, които направо ме пронизваха. – Калан не чувства липсата на никого. Ти си го довел. – Наведох очи. – Добре, нека влезе. Сега, като се замисля, той е единственият човек освен теб, Багоас, когото мога да изтъпя.

Въведох мъдреца в шатрата и излязох навън. Не се опитах да слушам. Магията на лекуването е нещо свещено и се страхувах да не я разваля.

След като най-сетне видях Калан да излиза, на свой ред влязох и аз. Александър ме поздрави с жест, но беше дълбоко замислен, така че седнах мълчаливо. Когато донесоха вечерята, той, както преди ме помоли да я изядем заедно. След малко се обади:

– Да си чувал някога за Аржуна? Не? Нито пък аз до тази нощ. В далечните времена той е бил индийски цар и изключителен воин. Един ден преди някаква битка той започнал да плаче в колесницата си. Но не от страх, а защото честта го принуждавала да се бие срещу роднините си. И тогава, точно както пише и Омир, един бог приел образа на неговия колесничар и се обърнал към него.

Александър млъкна и аз попитах какво е казал богът.

– Много неща. – отвърна Александър – Без малко и двамата щели

да изпуснат битката. – За миг той се ухили, но после отново стана сериозен. – Богът казал на Аржуна, че се е родил войн и е длъжен да осъществи съдбата си. Той трябвало да направи това без никакво съжаление или пък желание. И нямал право да поиска плодовете на това.

– Нима е възможно такава неща? – попитах аз. Неговата сериозност ме изненада.

– Може би. Ако е бил човек, който се подчинява на заповеди. Аз познавах такива хора – и добри хора бяха, макар че всички обичаха да чуят поне една дума за похвала. Но да поведеш хората, да промениш сърцата им, да ги накараш да презират страха, да виждаш новото, което трябва да съградиш, и да не си намериш мира преди да си го направил – това изисква силно желание, много по-голямо от желанието за живот.

– Има толкова много неща, Александре, които желаяш повече от живота си. А твоят живот е всичко, което имам.

– Огънят изгаря, скъпи Багоас, но въпреки това вие го боготворите. Аз също. В този огън сложих и страх, и болка, и нуждите на тялото. И пламъците бяха прекрасни.

– Така е – рекох, – и преди съм боготворял този огън.

– Но Калан. Той иска от мен да оставя в пламъците всичко, което този огън ми е дал – уважение, чест, славата сред тези и идните поколения, самия бог, който ми казва: „Продължавай напред“.

– Все пак същият този Калан остави приятелите си, за да те следва.

– За да ме освободи, както твърди той. Но Бог ни е дал ръце. Ако ни ги е дал, за да ги държим сгънати в скута си, не би трябвало да имаме пръсти. – Разсмях се. А той продължи:

– О, той е истински философ. Но... Веднъж бях с него, когато ми нахмее покрай едно умиращо куче. Беше пребито до смърт, ребрата му стърчаха навън и се задъхваше от жажда. Извадих меч си, за да сложа край на мъките му, но той не ми разреши. Трябвало да го оставя да измине до край пътя, който му бил писан. И все пак, той самият не би навредил на нито едно живо същество.

– Странен човек е. Но не мислиш ли, че в него има нещо, което човек не може да не обикне?

– Да. Беше ми приятно с него. Радвам се, че го доведе... Утре ще наредя да извършат жертвоприношение и да разтълкуват поличбите за пресичането на реката. Ако са благоприятни, войниците ще премислят наново. – Той отново се бе вкопчил в огъня си.

– Добре, тогава ще разбереш със сигурност какво ти е отредил Бог. – Нещо ми подсказа, че мога спокойно да го кажа.

Извършиха жертвоприношението на следващата сутрин. Македонците чакаха тихо и мърмореха под носа си. Жертвеното животно се бореше, което само по себе си е лош знак. Извадиха черния дроб от трупа и го поставиха в ръцете на гадателя Аристандър. Когато той обърна тъмното лъщящо месо между ръцете си, мърморенето замря. Той повиши глас, за да го чуят всички, и обяви, че предзнаменованията са неблагоприятни във всяко едно отношение.

Александър наведе глава. Върна се в шатрата и повика тримата генерали. Там им каза, този път доста спокойно, че няма да се противопостави на волята на боговете.

След малко повика всичките си приятели и най-старшите от Почетната конница. Каза им, че могат да съобщят решението му на войниците. Никой не говори много. Те му бяха благодарни, но знаеха какво му струваше това. Той седна на масата заедно с генералите, за да обсъдят обратния поход. За кратко в стаята се възцари ежедневно работно спокойствие. И тогава започна шумът.

До този момент никога не бях чувал и виждал бушуващо от ураган море. Но точно така си го представях. Тогава разбрах, че това са викове на радост. Домъчня ми – те се радваха и ликуваха на неговата болка. А после, съвсем до нас, се чуха гласове, които викаха Царя. Попитах го дали иска да вдигнат платнището.

– Добре – отговори той. – Искам да ги видя как изглеждат сега.

Бяха македонци. Сигурно повече от хиляда. Когато той излезе, те нададоха бурни викове. Гласовете им бяха дрезгави и се задавяха от сълзи на радост. Мнозина простряха нагоре ръцете си, както правят гърците, когато се обръщат към боговете си. Блъскаха се един друг, за да успеят да го видят. Един от тях – може би от най-старите ветерани – излезе напред и падна на колене.

– О, Царю! Непобедими Александре! – Явно беше човек, който е ходил на училище. – Ти беше победен единствено от самия себе си и то заради любовта си към нас. Нека боговете те възнаградят! Да те възнаградят с дълъг живот и неувяхваща слава! – Той сграбчи и целуна ръката на Александър, който го вдигна и го потупа по рамото. Остана още малко да приема възхвалите им, а после влезе вътре.

Любовникът се беше върнал, все още страстно влюбен. Но първата кавга между любовници винаги оставя зад себе си една сянка – знанието, че може отново да се случи. Рекох си, че в други времена Александър щеше да целуне този ветеран.

Настъпи нощта. Александър покани на вечеря неколцина приятели.

Върху работната му маса продължаваха да лежат плановете за прекосяването, на реката. Дори възсъхът още не беше изсъхнал. Просто бяха задраскани с огромни черти. Мълчеше, докато го приготвях за лягане. Представях си го как ще се върти неспокойно през цялата нощ. Поставих нощната лампа на мястото и коленичих до него.

– Бих те последвал и до най-крайните брегове на света, дори да са на хиляди мили от тук.

– Я, по-добре остана тук при мен – отвърна той. Александър беше по-готов за любов, отколкото предполагаше.

Но аз не предполагах. Аз знаех. Освободих част от огъня в него, който иначе щеше да остане затворен в своята пещ, изгаряйки сърцето му. Да, макар че не можах да му доведа Хефестион, през тази нощ му доставих щастие и радост.

Изчаках го да заспи дълбоко и чак тогава си тръгнах.

5

За да отбележи края на своето пътуване, Александър построи дванадесет олтара за дванадесетте богове на гърците. Те бяха толкова високи, че приличаха на огромни и просторни кули. Около тях се извиваха широки стълби за жреците и жертвите, а ритуалите се извършваха горе – направо под небето. Щом трябваше да тръгне обратно, то поне искаше да го направи величествено и с достойнство.

Както беше планирал, Александър даде почивка на войниците си с игри и представления. След като получиха това, което искаха, те бяха весели и щастливи. После тръгнахме обратно през реките към провинцията на Пор, където Хефестион беше построил нов град и ни чакаше.

Двамата се затвориха заедно и останаха доста време сами. Нямах какво толкова да правя, затова потърсих Калан и го разпитах за боговете на Индия. Той ми разказа малко, а след това се усмихна и рече, че аз също напредвам по Пътя. А пък аз не му бях казвал нищо за себе си.

Хефестион несъмнено беше талантлив човек. В провинцията цареше ред и беше установил чудесни отношения с Пор. Наистина имаше дарба за тези работи. Разказаха ми, че преди много време, Александър, който току-що бил завладял Сидон, го оставил да избере цар за града. Хефестион поразпитал тук-там и научил, че последният мъж от стария царски род все още живеел в града. Бил беден като плъх и работел на надница като градинар, но имал славата на добър и честен човек. Така

че Хефестион го качил на трона. Новият цар управлявал справедливо, а богатите благородници вече нямало за какво да воюват помежду си. Неотдавна той починал и бил оплакан от всички. Да, Хефестион беше разумен човек!

Друг приятел на Александър от детинство също имаше много работа. Името му беше Неарх – слабичък, дребен и жилив човек, който произхождаше от остров Крит. Той винаги заставал твърдо зад Александър при всичките кавги с баща му и заминал заедно с него в заточение. А Царят никога не забравяше такива неща. Преди да напуснат Средиземно море, Неарх бил адмирал на флотата. След това измина целия път на изток като обикновен войник, но сега отново имаше водата, която неговото племе обича най-много от всичко. Той се зае със създаването на флотилия по река Хидасп. Александър възнамеряваше да тръгне с кораби надолу към Инд, а след това да продължи по великата река още по-надолу – до морето. След като не му беше писано да тръгне на изток до края на Океана, поне щеше да стигне до него от юг.

Войниците, които се надяваха, че ще тръгнат обратно към Бактрия направо през Кибер, сега разбраха, че ще трябва да вървят заедно с флотата покрай реките. Племената тук още не бяха покорени, и се говореше, че са свирепи и диви. Никой не беше очарован от тази новина, но Александър каза, че иска да напусне Индия, а не да бяга от нея. Откакто го принудиха да се върне обратно, беше станал избухлив и раздражителен. Така че те просто запазиха мълчание. Нали все пак ги водеше към домовете им.

Александър смяташе, че река Инд накрая се влива в Нил. И в двете реки имаше лотоси и крокодили. Но наскоро научи от един местен лодкар, че това не е така. „Няма значение“ – каза тогава той. „Пак ще има неща, които си струва да се видят“.

Старият Кинос умря тук от треска. В края на краищата той така и не видя отново Македония. Александър удържа на думата си и не му се разсърди за откровените думи. Дори му устрои чудесно погребение. И все пак, нещо се беше променило – любовникът беше престъпил верността си. Те бяха изгладили нещата заради нуждата си един от друг. И все още се обичаха, но не можаха да забравят напълно.

Флотата, закотвена до разширените от ранното лято пясъчни брегове, беше прекрасна гледка. Дълги бойни галери с по двадесет или тридесет гребла, леки малки триреми, гребни лодки със заоблени страни във всякакви размери и форми, и големи плоскодънни кораби за превоз на конете.

Задържах погледа си върху галерата на Александър и се опитах да пресметна площта ѝ. Попитах се дали ще ме вземе със себе си? Това беше боен кораб. Може би искаше да пътува само с телохранителите? Ако тръгнах с колоната покрай брега, не се знаеше кога ще мога да го видя отново. Освен това сякаш да бъде под командването на Хефестион. Той трябваше да води по-голямата част от армията по левия бряг, както и всички, които следваха войската, слоновете и харема. Разбира се, Хефестион нямаше да се унижи дотам, че да ме обижда или да се държи лошо с мен. Но чувствах, че няма да мога да го понеса. Имаше и още нещо – никога до тогава не бях пътувал заедно с Роксана, когато Александър го няма. Всъщност не се страхувах от Хефестион, освен от това, което носех в мен. Но съвсем не бях така сигурен в нея.

Оказа се, че напразно съм се тормозел и безпокоял. Когато се осмелих да го помоля, Александър се изсмя:

– Да дойдеш с мен? Разбира се. Стига да искаш! И без това толкова често ми казват, че съм се персианизирал, че никой няма да се изненада. Но можеш ли да плуваш?

– О, да, Александър, сигурен съм, че ще мога.

– Аз също не мога – засмя се той. Тръгнахме една сутрин на зазоряване. Цар Пор и повечето от неговите поданици ни изпратиха. Корабите се простираха по протежение на реката, докъдето стигаше поглед. Галерата на Александър беше начело, а самият той стоеше на носа на кораба, обгърнат в дима от жертвоприношението за тръгването ни. Александър призова Амон – неговия божествен баща, а също Посейдон – бога на водите, Херкулес и Дионисий. Той отправи молба и към реките по нашия път, защото гърците също почитат свещените води, макар че ги замърсяват (аз самият ставах все по-нехаен в това отношение). При всяко възлияние Александър хвърляше златната чаша заедно с виното. Всички наоколо подеха хвалебствени химни. Запяха и войниците от двата бряга на реката. Конете зацвилиха и слоновете затръбиха. Потеглихме надолу по течението под звуците на моряшките песни в хладната сива светлина на настъпващия ден.

От всички подаръци, които някога ми е правил Александър – а те бяха много и ценни – един от най-хубавите бе, че ме взе със себе си надолу по реката. Продължавам да го твърдя, макар че съм виждал и празненствата по Нил. Най-отпред плаваха военните галери, чиито гребла пляскаха като криле. След тях в продължение на много мили се точеха пъстри и най-различни кораби. По двата бряга на реката се извиваха дългите колони на войската – тежковъоръжените фаланги, конницата,

каруците, фургоните и ярко боядисаните слонове. И по протежение на всичко – хиляди индийци дошли да видят чудото – коне, пътуващи на кораби. Индийците присъединяваха монотонното си пеене към нашите песни, и тичаха изумени покрай брега, докато реката взе да се провира през скали и клисури. Тогава загубихме от поглед армията, но ехото от скалите придружаваше песните ни и се смесваше с крясъците на маймуните, криещи се в зеленината.

За мен това беше очарователна магия, надминаваща всички приказки от пазара. Александър бе застанал до високата статуя на човешка фигура на носа на кораба и се взираше напред. Излъчваше някакъв пламък на нетърпение и страст, който се предаде и на нас. Престана да ме е грижа, че всички разговори на една галера са общодостъпни, че на кърмата имаше само един навес, където той можеше да спи и че едва ли щяхме да докоснем дори ръцете си преди края на пътуването. Сякаш се вмъкнах в един непознат свят и навлязох в онази част от душата му, която единствено войниците познаваха. Всичко ликуваше, когато е с него. И човек губеше представа за времето – обгърнат и понесен от неговото чудо. Да, това бяха дни на истинска радост.

Все още бяхме далеч от неприятелска страна. Често слизахме на брега, за да се закълнат във вярност местните вождове. Тогава Александър сядаше на трон, украсен с цветя, и имаше състезания с коне и танци – често пъти много добри. Имаше и много песни, които ми приличаха на вайкане на улични просяци. А после отново се качвахме на корабите и продължавахме надолу.

Александър винаги казваше, че за хубавите неща трябва да се плаща. Реката се стесни и течението започна да ни тегли по-силно. В началото – далечен и смътен – до нас достигна приглушеният тътен от бързеите, където се срещаха водите.

Преди да тръгнем, ни бяха предупредили, че в клисурата, където Хидасп се слива с Хидраот⁷⁹, удвоените води се пенели във водовъртежи. Но никой не ни предупреди за ужасния шум. Когато приближихме мястото, гребците се вцепениха от страх и престанаха да движат веслата. Но въпреки това се гмурнахме напред, понесени от течението. Главният кормчия Онесикрит им извика да гребат по-силно. Всички щяхме да загинем, ако корабите се обърнеха. Лоцманът на носа се взираше внимателно във всяка оргия⁸⁰ и предупреждаваше кормчията. До него

79. Хидраот – дн. река Рави в Индия и Пакистан. – Бел. прев.

80. Оргия – древногръцка мярка за дължина, една стотна от стадия, равна на около метър и осемдесет сантиметра. – Бел. прев.

стоеше Александър. Очите му бяха втренчени в бялата вода, а на устните му играеше странна усмивка.

Спомням си само дивото движение на кораба и непоносимия страх, който ме накара да си глътна езика. Никой нямаше да се спаси – дори и Александър – ако паднеше сред бясната надпревара на водите. Несъзнателно започнах да се моля на някакъв непознат бог, ако се удавим, да се родим отново заедно.

И изведнъж планината сякаш се разтвори и всичко остана зад нас. Галерата продължи да се люлее, носена от течението, но вече бяхме преминали. Отгървахме се само с няколко счупени гребла от най-долния ред. Да, и в приказките няма щастие без изпитания.

Всички кораби оцеляха след бързеите. Само два се обърнаха и никой от войниците не успя да се спаси. Веднага щом стигнахме до удобен и равен бряг, спряхме и направихме лагер.

И песента свърши – приближавахме страната на малите.

Техните градове не се бяха предали и се готвеха за война. Начело на държавата им стояха жреци, но не такива като Калан, който все повтаряше, че не е никакъв жрец, а просто търсач на Бога. В страната на малите дори войниците се подчиняваха на жреците. А те бяха обявили Александър и всички нас за нечистоплътни варвари. Ние също имаме роби в Персия, но за нас те не са нечистоплътни. А по тези места с презрените професии се занимават само хората от завладените народи. И макар че никой не ги притежава като роби, те са толкова нечисти за малите, че нито един жрец или войник не би ял храна, върху която е падала дори сянката им. Тези хора живееха бедно и покорно.

Но не и Александър. Щом дори сянката му можеше да ги замърси, какво ли щеше да означава за тях неговото управление?

И още: Това беше последният народ по пътя му, преди да тръгнем на запад към Персида. Само малите стояха между него и владичеството му над цяла Индия – от Хипасис до устието на Инд. Войниците му бяха отнели мечтата. И сега въпросът за Индия трябваше да бъде решен завинаги и докрай. Магията на реката беше развалена. Когато стъпи на брега, изпълненото с възхищение момче от носа на кораба се превърна в демон, който изгаряше въздуха пред себе си.

Александър изпрати войската на Хефестион с пет дни преднина, за да се справи с всички мали, които бягаха пред нас. А хората на Птолемей остави три дни назад, за да залавят онези, които се връщаха. След като постави капана, Александър започна да дебне плячката.

Тръгнахме през някаква пустиня, защото пътят бил по-къс, а и

никой не минаваше от там. Беше тежко пътуване, но затова пък кратко – една нощ и един ден. Александър ни даде втората нощ, за да се наспим. А призори поведе конницата срещу първия малийски град.

Той не беше много далеч от лагера, така че яхнах коня си и отидох да гледам.

Стените на града бяха измазани с кал, а нивите наоколо гъмжаха от хора. Малите бяха поставили постове по пътищата, за да ги предупредят за Александър. Но никой не се беше сетил да наблюдава пустинята.

Бойният вик разцепи въздуха и конницата навлезе в полята. Малите бяха въоръжени със селскостопански сечива, ако въобще може да се каже, че бяха въоръжени. Видях как мечовете проблясват в първата светлина на деня. Ожънахме ги като ечемик.

Предполагах, че както винаги Александър ще ги призове да се предадат. Но този път не го направи – те вече бяха отказали, а той никога не даваше втора възможност.

Върна се вечерта, след шурма на крепостта. Беше покрит от главата до петите с кръв и прах. И още докато войниците се хранеха, даде заповед за нощен поход, за да изненадаме следващия град, преди да са научили какво се е случило. Дори не седна да си почине. Светлината, която светеше при реката, се превърна в горещина.

Така продължи до края. Дори когато знаеха къде се намираме, индийците отказваха да се предадат. Взехме много роби – тези, които най-накрая се предаваха. Но повечето се биеха до смърт или се запалваха заедно с домовете си. Нашите войници също се ожесточиха и нямаха капка милост. Те, дори повече от Александър, искаха веднъж за винаги да се приключи с Индия – да няма никакви размирици и никакви въстания, които можеха да го накарат да ги върне обратно. Ако не им беше заповядал, те нямаше да взимат и роби.

Войната си е война. Ако Дарий беше на мястото на Александър, сигурно щях да бъда щастлив, че е влязъл смело в бой. А на Александър се чудех. Не защото убиваше, а защото толкова често не го правеше. Дори и в тази война позволяваше на жените и децата да избягат. Бях огорчен единствено, че неговата мечта се превърна в горчивина.

И все пак тази война не влизаше в сметките на македонците, и ги направи мрачни и навъсени. Когато го приготвих за кратките му нощни почивки, лицето му изглеждаше сухо и измъчено.

– Днес тараните разбиха стените – каза ми веднъж той. – В такива случаи войниците винаги са се втурвали напред преди прахолякът да се е уталожил. А като ги гледах днес, си помислих, че никога няма да

престанат да се бутат един друг и да чакат някой да започне пръв. Тогава сам започнах да се бия при дупката, докато това не ги накара да се засрамят.

– Александър, това е умората и изтощението надуха. Когато се върнем обратно в Персия, всичко ще се оправи.

– Така е. Но те много добре знаят, че границите трябва да бъдат подsigурени. Ние сме македонци и аз никога не съм искал от тях сяло подчинение. И винаги им казвам какво съм намислил и какво ще правим. Те просто трябва да издържат докрай. Както правиш ти.

И той ме целуна – просто ей така. Александър не се нуждаеше от плътско желание, за да е благодарен за обичта.

На следващия ден отново бяхме на път. Минахме покрай превзетия град, потъмнял от крещящи кани. Вонята на гниещата от горещото слънце плът беше непоносима. Тя беше примесена и с отвратителната миризма от все още димящите къщи, където индийците се бяха самозапалили. Дълбоко в сърцето си се молех Премъдрият Бог да ни освободи от всичко това колкото се може по-бързо.

Но човек трябва да внимава в молитвите си. И не трябва да предполага преди боговете.

Оказа се, че следващият град, до който стигнахме, е изоставен. Александър реши да преследва жителите му и целият лагер тръгна след армията.

Когато следваш войската, нямаш нужда от водачи. Стигнахме до някаква река и до брод, разпенен от конските копита. На другия бряг беше имало битка. Мъртвите лежах навсякъде – като странни плодове, родени от земята. Трупите бяха потъмнели от презряване на фона на бледата отъпкана трева и обрулените храсти. Вече се долавяше и лека сладникава смрад – беше горещо. Надигнах манерката си, за да пийна глътка вода, но съвсем наблизко чух стенание. Идваше от един индиец – малко по-млад от мен. Протягаше ръка към водата. Свършено беше с него – вътрешностите му бяха изскочили от раната. И въпреки това слязох от коня си и му дадох да пие. А тези, които яздеха до мен, ме попитаха дали не съм полудял. Защо ли наистина човек прави такива неща? Предполагам, че с това само удължих болката и агонията му.

Скоро настигнахме няколко каруци, теглени от волове. Александър ги беше изпратил да приберат мъртвите и ранените. Над колите имаше опънати чергила, а водоноската, теглена от магаре обикаляше между тях. Александър никога не забравяше да се погрижи добре за хората си.

Каруцарите ни казаха, че на бойното поле имало петдесет хиляди

мали. Александър успял да ги задържи с конницата до пристигането на стрелците и пехотата. Тогава индийците побягнали и се скрили зад стените на града, разположен сред палмова горичка. Царят наредил да го обсадят и смятал през нощта да даде почивка на войниците.

Стигнахме до крепостта по здрач. Помня, че беше кръгла, със стени от кафяви тухли. Всъщност стените бяха две – високи външни с бойници по тях, а стените на вътрешната крепост бяха ниски, но много по-дебели. Робите придвижиха напред каруците с палатките и ги разпънаха. Готвачите разтовариха казаните си и чувалите с храните, закрепиха скарите и глинените пещи, за да дадат на войниците хубаво ядене след леката обедна дажба. Александър яде със старшите си генерали – Пердикас, Певкестас и Леонатос, като в същото време обсъждаха атаката. Чух го да казва:

– Не мога да вдигна хората си преди зазоряване.

Същата вечер разгледах чудесните му оръжия, които оръженосците бяха излъскали, и новата му броня. Бяха му я направили в Индия заради горещината. Беше по-лека от старата, а плочките бяха подпълнени с някакъв индийски плат. Беше алена на цвят, с гравирани на гърдите златен лъв, сякаш преди не се беше отличавал достатъчно от другите.

– Александър, – покашлях се аз, – ако утре облечеш старата си ризница, ще мога да дам тази да я почистят. Много е мръсна от битката.

Той се извърна и се ухили.

– Ах, ти персийска лисицо! Зная какво си намислил. Но, няма да стане. Войниците имат нужда да им се даде пример, не е достатъчно само да им се каже. – Усетих горчивина в гласа му. Той сложи ръка на рамото ми. – Не се опитвай да ме възпираш от това, дори когато е от любов. Предпочитам да свърша така, както съм започнал... Усмхни се, де!. Нима не искаш да знаеш къде да ме търсиш утре?

Както винаги преди битка, той спа добре. Казваше, че я оставял в ръцете на бога.

А на следващия ден, малко след изгрев, обградиха града. Изтеглиха нагоре колите със стълбите, катапултите и стенобойните машини. В началото го различавах сред войниците – колкото и да беше далече, веднага го разпознавах по алената ризница и сребърния шлем. Но после той слезе от коня си и се загуби в тълпата пред стените. Успяха да разбият някаква порта и потънаха вътре. Останалите войници ги последваха заедно със стълбите. Стените над тях, които до този момент бяха пълни с индийци, изведнъж се опразниха.

Отидох на своя глава напред с коня си, за да мога да виждам по-

добре. Не, нямаше никаква капитулация. Малите бяха побягнали към вътрешната си крепост и се тълпяха по стените. Македонците сигурно се намираха под тях – скрити от ниските къщи, направени от кал.

Видях как една стълба се издигна и се подпря на стената. И после един ярък ален отблясък тръгна да се изкачва по нея. Той продължи уверено нагоре, докато стигна бойниците. И остана да виси там, като едновременно се биеше и се опитваше да си разчисти място. Най-сетне застана изправен на върха. Сам.

Продължи да размахва меча си. Видях как един индиец падна. Друг той избута с щита си. И тогава трима войници се изкатериха нагоре по стълбата, за да се бият до него. Индийците по бойниците се разбягаха и стълбата направо се задръсти от катерещи се македонци. Той отново им беше дал пример. И в този миг всички се строполиха като свлечени камъни и се скриха от погледа ми. Стълбата се беше счупила под тежестта им.

Отидох още по-близо, като смътно си давах сметка какво правя. Четиримата останаха горе сякаш цяла вечност, обстрелвани от стената и от вътрешността на крепостта. В един миг Александър изчезна. Беше скочил долу, от вътрешната страна.

След първоначалното си стъписване, останалите го последваха.

Не знам колко време всъщност измина преди следващите македонци да се покатерят на стената. Може би, колкото да обелиш и изядеш една ябълка. Или да умреш сто пъти. Те се катереха върху раменете на другарите си, някои със стълби, а други правеха опори за краката с копията си. Наводниха стената и отново изчезнаха. Не спирах да си повтарям, че още е прекалено рано, за да ги видя отново.

Няколко войници изкачиха стената отвътре. Носеха нещо алено. Сваляха го много бавно по една стълба, която се скриваше от погледа ми. Не можах да видя дали мърда.

Пришпорих коня си и се отправих в галоп към крепостта.

Долният град беше празен, нямаше дори мъртъвци. И твърде тих. По плоските покриви зрееха тикви. От цитаделата долитаха бойни виковете и предсмъртни писъци. Не им обърнах внимание.

Пред вратата на една бедняшка къща – точно под стените – стояха трима от телохранителите и гледаха вътре. Промуших се между тях.

Щитът, върху който го бяха донесли, още стоеше на пода с цяла локва кръв в него. Александър лежеше върху някакво мръсно селско легло, а над него се бяха надвесили Певкестас и Леонатос. В отсрещния ъгъл на стаята, притиснати един до друг, стояха още няколко

телохранители. А по пода се разхождаха пиленца.

Лицето му беше бяло като креда, но очите му бяха отворени. От лявата му страна аленият плат беше потъмнял. От него стърчеше дълга, дебела стрела, и се поклащаше заедно с леките му вдишвания. Устните му бяха леко разтворени, колкото да пропускат болката и достатъчно въздух, за да живее. Дъхът му тихо съскаше – но не от устата, а от рана-та. Стрелата се беше забила в дробовете му.

Коленичих до главата му. Не ме усети – беше почти мъртъв. Певкестас и Леонатос вдигнаха очи. Ръката на Александър се отпусна и докосна стрелата.

– Извадете я. – Гласът му едва се чу.

Леонатос, бял почти колкото него, каза:

– Да, Александър. Трябва само да махнем бронята. – Често се бях занимавал с нея и знаех колко е здрава ватираната материя под нея. Бронята беше пробита, а не разкъсана. Перата на стрелата нямаше да минат през нея.

– Не бъди глупак – прошепна Александър. – Отрежи дръжката. – Той опипа колана си, измъкна една кама и резна слабо стрелата. Тогава се закашля. От устата му бликна кръв, а стрелата рязко се разклати. Животът напусна лицето му. Но все още стрелата продължаваше слабо да трепти.

– Бързо, – извика Певкестас, – да започваме преди отново да се свести. – Той грабна камата и започна да стърже по твърдата тръстика.

Докато я дялкахе, а Леонатос я държеше здраво да не мърда, разкопчах катарамите на бронята. Александър се свести, а Певкестас продължаваше да се мъчи със стрелата. Александър не помръдна.

Дръжката се разцепи и падна. Остана да стърчи около педя заострен край. Успях да измъкна бронята изпод него. Малко се измъчихме от израстъците по стъблото на тръстиката. Певкестас разряза окървавения хитон. Моравата рана върху бялата му плът се разтваряше и затваряше, а въздухът леко свистеше през нея. Понякога това спираше – Александър се опитваше да не кашля.

– За Бога – прошепна той, – дърпайте и свършвайте с това.

– Трябва да изрежа още малко, за да излезе острието – рече Певкестас.

– Давай, тогава – каза Александър и затвори очи.

Певкестас пое дълбоко дъх.

– Покажете ми камите си – поиска той.

Моята имаше най-тънко острие. Бях я купил в Мараканда. Той я

заби близо до дръжката и започна да дълбае. Държах главата на Александър в ръцете си. Мисля, че дори не ме усети, пронизван от нечовешката болка.

Певкестас издърпа камата, наклони стрелата встрани, стисна зъби и дръпна. Дебелото желязно острие излезе. А след него и тъмна струя кръв.

– Благодаря, Певкес... – Главата му клюмна. Остана да лежи като камък. Нищо не се движеше, нищо освен кръвта. Но и тя скоро престана.

Вратата на колибата бе затрупана с хора. Някой извика, че Царят е мъртъв и викът веднага бе подет от другите.

В Персия риданията за мъртъвците идват от само себе си, като сълзите. Но аз му дадох дължимото – дара на мълчанието. Всъщност, в мен вече нямаше нищо друго.

Виковете, че Царят е мъртъв, стигнаха и до войниците, които все още се биеха в крепостта. Врявата вътре, която не беше спирала през цялото време, се удвои. Сякаш всички грешници на земята в един миг бяха хвърлени в Огнената Река.

– Чакайте – сепна се Леонатос. Той взе от земята едно перце и го постави върху устните му. За миг то остана неподвижно. После власинките леко помръднаха.

Помогнах им да превържат раната, с каквото успяхме да намерим. От очите ми се стичаха сълзи. Този път не бях единствен.

Най-сетне се осмелиха да го преместят и го сложиха върху една носилка. Телохранителите я вдигнаха и тръгнаха бавно. Последвах ги. Нещо литна от стените над нас и глухо падна в прахоляка до мен.

Беше тримесечно индийско бебе, а гърлото му беше отрязано от едното ухо до другото.

Там, горе, войниците продължаваха да го смятат за мъртъв. И сега измиваха срама от себе си, вземайки кръвната цена за него. Не оставиха живо нито едно същество.

Два дни той лежа в разтворените обятия на смъртта. В него почти не беше останала кръв. Стрелата беше счупила едно ребро. Макар и твърде слаб, за да повдигне ръката си, той направи именно това, вместо да говори. Нареди на лекаря да види ранените. Аз единствен разбрах знака му. С мен той нямаше нужда да отваря уста.

Телохранителите криво-ляво ми помагаша да се грижа за него. Бяха добри момчета, но нервни. Попитах един от тях:

– Защо го е направил? Да не би войниците да са се колебаели?

– Не зная. Те много се туткаха, докато донесат стълбите. Тогава той грабна една, изправи я сам и тръгна нагоре.

Раната, макар и ужасно разкъсана, не забра. Но докато заздравяваше, ребрата засегнаха някакви мускули. Всяко вдишване го режеше като с нож и това продължи дълго след това. В началото кашлицата беше толкова силно страдание за него, че трябваше да притиска гърдите си с двете си ръце, за да ги задържи неподвижни. До края на живота си той винаги изпитваше болка, когато се преумореше и дишането му се ускори. Криеше я, но аз винаги усещах.

На третия ден вече можеше малко да говори. Дадох му глътка вино. Тогава дойдоха генералите, за да го укорят за безразсъдството му.

Разбира се, те бяха прави. Беше цяло чудо, че въобще е останал жив до момента, когато стрелата го удари. Александър продължил да се бие с нея, докато паднал безжизнен. В шатрата му стоеше и старият щит от Троя, с който Певкестас го беше закрил. Често го виждах да поглежда към него.

Александър прие укорите покорно – нямаше друг избор заради тримата войници, хванати в капан заедно с него при счупването на стълбата. Единият от тях беше загинал. А той дължеше живота си на другите двама. Но Александър беше постъпил така, както искаше, и накара войниците да го следват. Любовникът все още беше верен на възлюбения си. Стълбата просто се счупила от нетърпеливото им и пламенно втурване. А той не би могъл да предвиди това.

За да му покаже тяхната преданост, Леонатос му разказа всичко за масовото клане.

– И жените, и децата ли? – Александър си пое рязко дъх, закашля се и изхрачи кръв. Леонатос беше смел войник, но не много съобразителен.

На третия ден, когато повдигах възглавниците му, в стаята влезе Пердикас. Той имаше най-висок ранг сред всички военачалници, и сега командваше войските. Беше висок, с мургава кожа и с намръщено чело – спокоен и разсъдлив. Александър му вярваше.

– Александър, – каза Пердикас – тъй като още не можеш да диктуваш, съм написал едно писмо от твое име. До Хефестион е, за да съобщи на армията. Мислиш ли, че си в състояние да го подпишеш?

– Разбира се, че мога – отвърна Александър. – Но няма да го направя. Защо да ги безпокоя излишно? Те ще си помислят, че съм мъртъв. Наслушах се на такива приказки.

– Но те сега говорят точно това – някой е разнесъл слуха и

македонците смятат, че пазим смъртта ти в тайна.

Александър се подпря на здравата си ръка (лявата беше притегната към раната) и почти седна. Видях как върху чистата му превръзка изби едно червено петно.

– И Хефестион ли си мисли това?

– Не зная. Твърде е възможно.

– Прочети ми писмото.

Той го изслуша, а след това каза:

– Ще го подпиша, но добави, че след три дни ще отида при тях.

Пердикас смръщи вежди.

– Ако не отидеш, това още повече ще влоши нещата.

Ръката на Александър сграбчи одеялото. Червеното петно върху превръзката се увеличи.

– Пиши каквото ти казвам! Щом казвам, че ще отида, значи ще отида.

И той тръгна – седем дни, след като беше получил раната.

Отново пътувах с него по реката. На кърмата опънаха малък навес и той лежеше под него като умрял. Спомних си как стоеше изправен на носа, с венеца на главата си и в гърлото ми заседна мъка.

Пътувахме две нощи и три дни. Каквото и да се опитвах да направя, на една галера няма удобства и той чувстваше тласъка на веслата. Но нито веднъж не се оплака. Стоях край него, пъдех с ветрило мухите, сменях превръзките на полузарасналата рана и размишлявах. Да, казвах си, ти правиш всичко това за Хефестион.

Сега разбирам, че той щеше да тръгне и само заради войниците. Александър никога не беше назовавал свой заместник, нито свой наследник, в случай че загинеше. Не че не мислеше за смъртта – та той живееше постоянно с нея. Но той не искаше да даде на никого ранг с такава власт, нито пък да го изложи на толкова много завист. Знаеше много добре каква суматоха е настъпила в лагера, докато го смятаха за мъртъв. Трима от големите генерали бяха там – Кратер, Птолемей и Хефестион. И тримата с равни претенции за върховното командване. Войските също добре разбираха това. Те също така знаеха, че ако той умре, индийците пред тях и зад тях ще се надигнат. Ако го бях попитал защо отива, той щеше да ми отговори: „Трябва.“ Но си спомних гласа му, когато каза: „И Хефестион ли си мисли това?“, и се опитах да овладее мъката си.

Съзряхме лагера в късния следобед Александър беше заспал. Както беше заповядал преди това, навесът беше навит, за да могат да го виждат! Той вече беше сред армията си – целият бряг беше потъмнял от

хора. Когато го видяха да лежи неподвижно, избухна ридание, което се разпростря чак до лагера. Не би могло да бъде по-голямо, дори ако някой Велик Цар беше починал в Суза. Но не обичаят беше изтръгнал това оплакване от македонците. Чистата и неподправена мъка ги бе накарала да ридаят.

Александър се събуди. Видях го как отвори очи. Той знаеше какво означава това – те бяха почувствали какво означава да бъдат без него. И не го обвинявам, че ги остави да го почувстват още малко – той си беше артист. А когато галерата се прилепи към брега, той вдигна ръка и я размахаше.

Цялото множество изрева гръмогласно. Сякаш небето се срути от радостните им викове. Но аз внимателно наблюдавах тримата генерали, които стояха на брега. И видях чии очи той погледна първо.

На брега ни чакаше носилка с балдахин. Когато го пренесоха до нея, той каза нещо, което не можах да чуя, тъй като бях още на кораба. Като че ли не му хареса носилката. Винаги става нещо не както трябва, си казах, когато трябва да го оставя на други хора. Какво ли има сега?

Когато слязох по подвижното мостче, тъкмо водеха един кон.

– Така е по-добре – каза Александър. – Сега ще видят дали съм умрял.

Някой му помогна да се качи на седлото и той се изпъна, сякаш беше на парад. Войниците се развикаха. До него вървяха генералите. Надявах се да внимават, в случай че падне. До предната вечер той не беше стъпвал на краката си.

В този момент настана лудницата.

Войниците се събраха в огромна крещяща вълна, изпускаща обилна смърдяща пот под горещото индийско слънце. Избутах генералите все едно че бяха никои. Добре, че поне му бяха намерили спокоен кон. Войниците посягаха към краката му, целуваха края на хитона му, благославяха го или просто напиряха да дойдат по-близо и го гледаха втрънено. Никой на брега не знаеше истинското състояние на Александър. Най-сетне няколко телохранители успяха да си пробият път през тълпата и поведоха коня му към пригответената за него шатра.

Промъкнах се през блъсканицата като котка под врата. Всички бяха толкова увлечени, че изобщо не забелязаха, че един персиец ги разблъсква. Много пъти бях чувал хора, които са виждали гръдни рани на бойното поле, да разправят как човек доживява, докато се опита да се вдигне, а после избълва локва кръв и умира след няколко мига. На около двадесет крачки пред шатрата, когато почти бях стигнал до него,

Александър дръпна юздите. Помислих, че ще падне и се хвърлих напред.

Но той не падна.

– Останалото ще измина пеш, – каза той. – Искам да им покажа, че съм жив.

Направи го. Без да искат, те удвоиха необходимото за това време, като хващаха ръцете му, за да му пожелаят здраве и радост. Късаха цветя от храстите – от онези белите индийски цветя с тежкия аромат, и ги хвърляха към него. Някои бяха откраднали венци от светилищата на индийските богове. А той стоеше изправен и се усмихваше. Александър никога не се отвръщаше от обичта.

Влезе вътре. Лекарят Критодем, който беше дошъл заедно с нас на кораба, избърза след него. Когато малко по-късно излезе и ме видя, че стоя отвън той каза:

– Кърви, но не много. Ей, Богу, от какво е направен този човек?

Вдигнах рамене:

– Ще се погрижа за него, веднага щом излязат генералите. – Бях донесъл със себе си една чанта с неща, от които щеше да има нужда. Птолемея и Кратер излязоха доста скоро. Е, казах си, сега вече започва истинското чакане.

Пред шатрата се беше натрупала огромна тълпа. Сигурно си мислеха, че ще дава аудиенции. Телохранилите ги възпираха. А аз чаках.

Палмовите дървета вече чернееха на фона на залеза, когато Хефестион излезе.

– Багоас там ли е? – попита той.

Приближих се.

– Царят е уморен и иска да си легне – каза Хефестион.

Уморен! Премъдри Боже. Та Александър трябваше да бъде оставен на мира още преди час.

Вътре беше горещо. Бяха го подпрели на някакви възглавници. Калпава работа. Отидох и го нагласих както трябва. До него имаше чаша за вино.

– О, Александър! Знаеш много добре, че лекарят каза да не пиеш, ако раната кърви.

– Вече не кърви. Нищо ми няма. – Имаше нужда от почивка, за да съвземе, а не от вино.

Вече бях наредил да донесат вода, за да го измия.

– Какво правиш постоянно с тази превръзка? – попитах. – Смъкнала се е наполовина.

– Нищо – отговори ми той. – Хефестион поиска да види раната.

– Легни сега, че е залепнала. – Намокрех я и леко я отскубнах, а след това го изкъпах, намазах мястото с мехлем, превързах го и изпратих да донесат вечерята му. Почти не хапна. Беше уморен до смърт. Когато го нагласих, седнах тихо в един ъгъл. Той беше привикнал да стои там, докато заспива.

Малко по-късно, когато вече се унасяше, Александър въздъхна дълбоко. Приблжих се на пръсти. Устните му се размърдаха. Помислих си, че сигурно иска да доведе Хефестион да седне до него. Но той само каза:

– Толкова много неща имам да свърша.

6

Макар и бавно, той започна да се възстановява. Пристигнаха пратеници на всички мали и казаха, че ще се предадат. Александър пожела да му дадат хиляда заложници, но когато те дойдоха, той прие това като доказателство за добрите им намерения и ги освободи.

От индийските му владения пристигаха цели почетни процесии, натоварени с дарове – златни купи, пълни с перли, скринове от рядко дърво, пълни с подправки, прекрасни гоблени, златни огърлици, натежали от рубини и още слонове. Най-великолепни от всичко бяха опитомените тигри, които стъпваха по улицата, хванати в сребърни вериги. Александър каза, че тигрите са по-царствени дори и от лъвовете, и реши да отгледа един, когато му остане време да се грижи за него както трябва.

Всеки път, когато идваха пратеници, той ставаше от леглото, сякаш нищо му нямаше и в цялото си великолепие сядаше на трона. А те държаха дълги речи, които трябваше да бъдат превеждани. Александър отговаряше и отново превеждаше. След това ставаше и изразяваше възхищението си от подаръците. Много се страхувах тигрите да не надушат кръвта му.

Раната образува коричка, макар че все още изглеждаше ужасна. Една сутрин, радостен и възбуден като дете, което си е извадило клатещ се млечен зъб, той ми каза:

– Виж какво си имам – и ми показа едно огромно парче кост от реброто.

След това болката малко утихна. Кожата обаче остана залепнала за сухожилията, а те от своя страна – за костта. Лекарят каза, че дробът

отвътре е залепнал за тях. Болеше го, когато вдигваше дълбоко или когато движеше ръката си. И все пак, това въобще не го спря да свърши цялата работа, която се беше натрупала, докато воюваше с малите.

Малко след като пристигнахме, в шатрата му дойде Роксана в закритата си носилка, за да поздрави господаря си и да го попита как се чувства. Била понаучила гръцки, ми каза Александър след това. От думите му разбрах, че се е държала любезно и смирено, и била изпълнена със загриженост. Вече бях чул, че когато дошъл слухът за неговата смърт, писъците и оглушили целия лагер. Възможно е мъката ѝ да е била искрена. Но от друга страна, тя все още нямаше дете, и, ако той умре-ше, в очите на всички тя щеше да бъде абсолютно никой.

След около месец той вече беше на крака. Отново тръгнахме по реката към мястото, където тя се влива в Инд. Всичко стана тържествено – това беше официално царско пътуване. Освен конницата и конете, с нас тръгнаха покрай брега и десет хиляди пешаци. Корабите имаха разноцветни платна, а носовите им бяха боядисани. С какво удоволствие го гледах да стои отново на мястото си на носа и да се взира в далечината.

Там, където се сливат двете реки, Александър видя чудесно място за град⁸¹ и нареди да разпънем лагера. Той все още имаше нужда от почивка. Останахме там през по-голямата част от зимата. Беше приятно място, макар че ми липсваха хълмовете.

Сега, след като се установихме на постоянно място, започнаха да пристигат хора от всички краища, дори от Гърция. Но един гост дойде неочаквано – Оксиартес, бащата на Роксана, пристигна начело на помпозно шествие заедно с най-големия си син. Твърдеше, че са го довели притесненията му за някакво въстание в Бактрия. Аз обаче съм убеден, че той дойде да разбере дали неговият внук – следващият Велик Цар – е вече на път.

По време на войните си в Индия, Александър нямаше възможност да взема Роксана със себе си. Дори и да искаше. Но предполагам, че Оксиартес си мислеше, че щом някъде има желание, значи има и начин. Александър твърдеше, че е доста добре и дори започна да язди („Е, нищо ми няма, Багоас, просто трябва малко да се пораздвижи с упражнението.“). Така че не можеше да обвинява раната си за небрежните си и редки посещения в харема. Честно казано, от няколко седмици той беше достатъчно добре, за да може да прави любов – с някой, който знаеше

81. Вливането на дн. река Сатредж в Инд. Градът, за който става дума е град Александрия – Опиана. – Бел. прев.

как да се погрижи за него. Не видях нищо от посещението на Оксиатрес, тъй като се присъединих към една екскурзия нагоре по реката, за да зяпаме крокодилите. Човек винаги трябва да знае кога да изчезне.

Като подарък на раздяла, Александър даде на тъста си една сатрапия. Тя се намиреше в полите на планината и беше толкова далеч на изток, колкото може да стигне човек и все още да е в Бактрия. И още подалеч от царските градове на Персия. Оксиартес щеше да управлява заедно с един македонски генерал, който както подозирам, е бил помолен постоянно да му намира работа там.

С настъпването на пролетта Александър беше готов да тръгне към Океана. Но по пътя ни все още имаше държавици, управлявани от жреци, принуждаващи го да води тежки и кървави войни. Той приемаше като приятели всички народи, които го признаеха. Но, ако след това някой въстанеше зад гърба му, не прощаваше лесно. Не можеше да търпи предателството.

В началото Александър оставяше изморителните обсади на генералите си. Но това го изяджаше отвътре. Стана нервен и избухлив дори и с мен. Скоро не изтрая и започна лично да участва в битките, макар че всеки път се връщаше почти припаднал. Когато използваше лявата си ръка, дори само за да държи щита или юздите, това дразнеше и дърпаше втвърдената рана. Лекарят ми даде някакъв маслен разтвор, за да я оментоявам. Това беше най-близкото до удоволствието нещо, което ръцете ми можеха да направят за него. Той беше твърде изтощен за нещо повече.

След това Александър раздели войските си. Кратер трябваше да се върне в Персида през Кибер и по пътя си да умиротвори Бактрия. С него тръгнаха старите и осакателите войници, слоновете и харема. Не знам как Роксана възприе това. Все пак, през зимата той не я беше пренебрегвал съвсем. Но от следващия Велик Цар нямаше и следа.

Преди много време аз също щях да бъда изпратен по лесния път. Но сега за това не стана дори и дума. Дори и да бях предвидил какво ни чака, пак нямаше да го избира.

Докато установяваха границата и основаваха нови градове, настъпи лятото. Бяхме готови за Океана.

Александър не качи на корабите цялата армия. Нали отиваше само, за да види чудото. Но ние си бяхме направо цяла флотилия.

В сравнение с устието на Инд, дори Оксус прилича на поточе. А самото устие ни се видя като море, докато не почувствахме вятъра от Океана. Беше толкова силен, че едва не ни обърна. За щастие, корабите

успяха да стигнат до брега, без никой да се удави. Помислих си, че в края на краищата Океанът можеше да се отнесе към Александър и по-любезно.

Корабостроителите бяха свършили добра работа, а и ние тръгнахме с индийски лодмани. Но тъкмо когато казаха, че почти сме стигнали до Океана, вятърът задуха отново. Насочихме се бързо към брега и закотвихме корабите.

И тогава водата просто си отиде.

Оттегляше се все повече и повече. Корабите останаха нависоко и на сухо, някои в калта, а други – килнати върху пясъчния бряг. Изобщо не можехме да разберем какво става. Никой не знаеше какво да мисли за това. Приличаше на най-ужасна поличба. Никой от нашите моряци и гребци не беше виждал такова нещо през целия си живот. Бурята беше просто вятър, но това!...

Някои от египтяните споменаха, че ако това е като пресъхването на Нил, ще останем заседнали тук половин година. Не разбирахме какво казват индийците, които говореха някакъв местен език. Правеха ни знаци, че водата ще се върне, но не можехме да разберем кога. Направихме лагер и зачакахме.

Водата се върна с падането на нощта. Вълна по вълна тя се плискаше нагоре, повдигаше килнатите кораби и ги караше да се удрят един в друг. Трескаво се приготвихме да преместим лагера, но не знаехме колко далеч трябва да се оттеглим. Водите спряха до мястото, където първоначално ги бяхме заварили. А на следващата сутрин отново ги нямаше. По-късно, когато намерихме преводач, научихме от индийците, че Океанът прави това два пъти на ден.

Кълна се, че това не е измислица като онези дето ги разказват на пазара. Миналата година един финикиец, който беше плавал покрай Стълбовете⁸² до Иберия, ми каза, че и там става съвсем същото.

Наложи се още веднъж да поправяме корабите.

И най-накрая видяхме Океана.

Там – на края на земята – Александър извърши жертвоприношение към своите богове. И след това отплавахме.

Вятърът духаше леко и небето сияеше. Океанът беше много тъмен – почти тъмносив. Малки вълни хвърляха върху нас кристално чисти пръски. Минахме покрай два острова. А след това между нас и самия край на света нямаше нищо.

82. Херкулесовите Стълбове – дн. Гибралтарски пролив. – Бел. прев.

Океанът оказа много странно въздействие върху стомаха ми. Наложих се да хукна към борда на кораба, И тогава видях една сребърна риба, тънка и дълга около две педи, която се издигна от водата, прелетя над повърхността цялата дължина на един хвърлей копие и отново камбурна във водата. Никой друг освен мен не я видя. И никой не ми повярва след това, освен Александър. Но дори и той се замисли дали да се впише това в Хрониката. В името на Митра, кълна се, че е вярно.

След като се нагледа до насита, Александър принесе в жертва на Посейдон два бика. След това ги хвърлихме през борда. Александър не само му благодареше за това, че е видял Океана. Той молеше Посейдон за благосклонност и покровителство над своя стар приятел Непарх и над цялата флота. Защото те щяха да отплават в морето и да изминат покрай брега цялото разстояние от Инд до Тигър. По пътя си трябваше да търсят крайбрежни градове или места, удобни за пристанища. Александър искаше да създаде търговски път направо от Персия до Индия, и така да спести дългите и опасни пътувания на керваните.

Той самият щеше да поведе армията покрай брега, за да оставя на флотата храна и да копае кладенци с чиста вода. Говореше се, че крайбрежните земи са диви, сурови и голи. И той както винаги избра за себе си най-трудната задача. Всички персийци го убеждаваха, че тази земя е известна с пустините си, и че самият Кир не е успял там.

– Индийците твърдят, – му рекох един ден, – че когато я преминал, Кир бил останал само със седем души. Но е възможно да говорят това и от тщеславие, тъй като той е смятал да нахлуе и да завладее страната им.

– Добре де – усмихна се Александър, – Кир е бил велик човек. Но все пак ние отидохме малко по-далеч.

Тръгнахме в средата на лятото.

Въпреки че много хора бяха заминали с Кратер, ние все пак останахме една голяма армия от много народи. Освен войниците, с нас вървяха и жените им, и всичките им деца. Много от финикийците също пожелаха да се присъединят към нас. Финикийците са готови да понесат какво ли не, щом става дума за търговия. А никой не знаеше на какво можем да попаднем в тази непозната земя. И те решиха, че трудностите си струват. Но това беше в началото.

Източна Гедрозия⁸³ е земя на подпунктите. Под краката, ни като

83. Гедрозия – голяма древноперсийска сатрапия, разположена на територията на дн. Белуджистан в западен Пакистан и югоизточен Иран. – Бел. прев.

трева растяха нардове⁸⁴ и въздухът бе изпълнен с благовонието от измачканите им мъхести стръкове. Слънцето се отразяваше като кехлибар в капчиците смола по малките стъбла на смирната. Горички от високи дървета хвърляха върху нас своите бледи и ароматни цветове. Но когато отминахме хълмовете, и долините на тази прекрасна земя останаха зад нас, финикийците спряха. Останаха сред подправките. Бяха дочули какво ни предстои след това.

Постепенно ароматните храсти преминаха в пустинни шубраци, а дърветата – в тръни. На мястото на зелените долини се появиха промити речни корита, издълбани в сухата земя. Каменистите им дъна или бяха пресъхнали, или по тях се провираше тънка струйка вода, от която не можеше да се напълни дори една чаша. В лабиринтите от меки скали времето беше изваяло чудновати форми на разрушени крепости, назъбени бойници или изправени на задните си крака чудовища. За да спасим копитата на конете, вървахме пеш и наранявахме собствените си стъпала. Камънаците се редуваха с пресъхнали и напукани кални пространства, побелели от сол. Нищо не растеше там, освен това, което можеше да живее без дъжд сред камъни или прах.

И никой не живееше по тези земи, освен някакви окаяни същества – плашливи и неми като животни. Те бяха съсухрени и космати и имаха дълги нокти като на зверове. Хранеха се само с риба, тъй като земята не раждаше нищо. Единствената им вода бяха някакви малки и мръсни локви, недостатъчни дори за куче. Сигурно само влагата в суровата риба поддържаше живота им.

Продължихме напред и стигнахме до пясъка.

Често през тези два месеца си повтарях: „Ако оживея, ще изтрия това време от паметта си. Няма да мога да понеса дори спомена за него.“ Но както виждате, сега отново се връщам към това. Александър го няма. И всички места, които той прекоси по тази земя, днес ми се струват като изгубени богатства. Дори пустинята.

Пътувахме през нощта. Когато слънцето се издигнеше високо, никой не би могъл да се движи и да оцелее дълго. Александър изпращаше напред разузнавачи с камили, за да открият следващия ручей или гьол. А ние трябваше да го достигнем където и да се намираше, или да умрем. Понякога пристигахме до него преди изгрева на слънцето. Но по-често не успявахме, защото силата ни намаляваше и конете ни падаха от

84. Нард – ароматично растение в Индия, от чиито благовонни вещества се приготвя мехлем. – Бел. прев.

изтощение.

Неприветливите разядени скали, които оставихме зад себе си, изглеждаха почти приятни, в сравнение с изгарящия пясък. Дори и през нощта той задържаше горещината на деня. Пясъчните дюни бяха, твърде огромни и дълги, за да можем да ги заобиколим. Когато ги изкачвахме, на всеки две стъпки човек се хлъзгаше една назад, а когато слизахме, войниците се спускаха надолу като по пързалка. Ние, конниците, трябваше да вървим и нагоре, и надолу – стига да имахме коне. Те капнаха преди хората. Мизерните, трънаци и изсъхналата трева не им даваха достатъчно сила, за да стигнат до водата. Каните останаха техни единствени собственици. Но само в началото. Когато фуражирите започнаха да се връщат с празни ръце, всеки умрял кон беше за нас истинско угощение.

Моят Лъв падна, докато изкачваше една пясъчна дюна. Опитах се да го вдигна на крака, но той остана да лежи неподвижен. И изведнъж се появи цяла тълпа с мечове и секири, която сякаш изникна от земята.

– Дайте му възможност да умре! – извиках аз. Бях видял как разкъсаха на парчета едно муле, което още дишаше. Когато извадих камата си, те помислиха, че искам да запазя месото за себе си и настръгнаха. Разсякох вената на врата му, както правеха при жертвоприношения. Взех част от месото за слугите си. Ние от домакинството на Царя ядахме същото като него – само войнишката дажба. Но поне никой не я крадеше.

Убиваха мулетата всеки път, когато наблизко нямаше офицер. Войниците захвърляха собствената си плячка, за да докопат товарните животни. Конниците започнаха да спят заедно с конете си. Научих за това, но твърде късно. Орикс, другият ми кон, който понасяше всичко доста добре, изчезна, докато спях. Никога не поисках друг от Александър. Сега конете бяха само за войниците.

Докато ходех пеш, често попадах на Калан, който си проправяше път като някаква слаба дългокрака птица. Той не пожела да тръгне с Крагер и да изостави Александър. В часа на залеза, когато всеки прегръщаше последния къс почивка преди похода, го виждах да седи с кръстосани крака и да медитира с поглед, втренчен в угасващото слънце. Александър преодоляваше или криеше изтощението си. А Калан сякаш изобщо не чувстваше умора.

– Можеш ли да отгатнеш на колко е години? – попита ме един ден Александър.

Предположих, че е на петдесетина, но Александър каза да прибавя

още двадесет. И каза още, че Калан през целия си живот никога не е боледувал.

Калан беше щастлив – той мислеше само за своя бог. А Александър работеше като вол, и се грижеше за всички нас. Можех да разчитам мислите му доста добре – той се терзаеше, че сме попаднали в този ад заради неговото нетърпение и поради това, че не бе изчакал зимата.

Някъде към края на третата седмица, когато никой вече не забелязваше кой ходи до него и всеки гледаше да се справя както може, един войник се обърна към мен:

– Вярно, че Царят ни въвлече във всичко това, но поне се поти като нас. Сега води колоната пеш.

– Какво?! – Изобщо не можах да повярвам. Но беше истина.

Два часа след изгрева направихме лагер край един поток, в който течеше истинска вода. Побързах с неговата кана за пиене преди глупаците да я измърсят с краката си. Никога нямах вяра на робите, че ще донесат чиста вода.

Той дойде в шатрата изпънат като стрела. Вече бях напълнил чашата му. Остана неподвижен при входа – веднага, щом помисли, че е сам и никой не го вижда – и притисна главата си с ръце. Очите му бяха затворени. Хвърлих чашата и се втурнах към него. Помислих, че ще падне. За миг той се подпря на мен, но после се изправи и отиде до стола си.

– Александър, защо вървиш пеша?

– Човек винаги може да направи това, което трябва. – Докато изричаше това, на три пъти си пое дъх.

– Добре, ти го направи. Но ми обещай, че няма да го правиш отново.

– Не говори като дете – той въздъхна – От сега нататък трябва да ходя пеш. Необходимо е.

– Изчакай да чуеш поне какво ще каже лекарят! – Взех каната от ръцете му – разливаше я върху дрехите.

– Не. Няма да се съветвам с никого. После, когато успя да си поеме повече въздух, той се усмихна:

– Това е добре за мен. Раздвижва мускулите. Стига толкова, насам идват хора.

Бяха войници, които дойдоха с грижите и въпросите си, и той се зае с всичко. После влезе Хефестион. Носеше дажбата си, за да ядат заедно в горещата утрин. Мразех да поверявам на някой друг грижата за неговото хранене. Но, както открих по-късно, той беше ял и беше изпил глътка вино. Дори му бяха помогнали да си легне. Почти заспиваше,

когато намазах червения белег с мехлема на лекаря. Бях го скрил, за да не го изядат робите.

От този ден Александър поведе колоната пеш. Той даваше темпото през пясъка или камънаците. Всяка стъпка му причиняваше болка, а всяка сутрин бе цяло мъчение за него. Живееше единствено от волята си.

Войниците разбираха това – то личеше по вида му. Познаваха и гордостта му. Но те също така знаеха, че той се наказва задето ги е накарал да страдат. И войниците му простиха. Техният дух се подхранваше от неговия.

Един ден, докато го събличах в зараждащата се горещина на утрото, се улових, че мисля: „Дали някога той ще спечели обратно този живот, който сега изтича от него?“ Предполагам, че вече знаех отговора.

Александър се тревожеше и за флотата отвъд този жесток бряг. Дори при окаяното ни положение той им изпрати още храна. Но командирът на отряда се върна и каза, че войниците са изяли всичко по пътя. Седнал изправен на походния си стол, Александър рече:

– Кажим им, че укорявам тяхното неподчинение, но им прощавам заради глада им. И по-добре не ми казвай, ако и мулетата са изядени. От сега нататък – той спря, за да си поеме дъх, – всички липсващи мулета да се смятат за умрели от изтощение. Войниците страдат и човек трябва да знае кога да се въздържа и да не предприема нищо.

Хората започнаха да умират. Дори и най-незначителната болест стана смъртоносна. Те изоставаха и падаха в тъмнината на нощта, понякога без звук, понякога, викайки собствените си имена с надеждата, че някой приятел ще ги чуе. Но от тъмнината цареше пълна глухота. Какво би могъл да направи човек, който едва се държеше на краката си? Понякога виждах войник, понесъл на гръб детето си, и се досещах, че жена му е умряла. Но обикновено децата умираха първи. Спомням си, че веднъж чух едно да плаче в тъмнината – сигурно го бяха оставили, смятайки го за мъртво – но и аз едва се влачех. Отминах.

Един ден стигнахме до широко речно корито, в което течеше сравнително голям поток. Водата беше планинска – прясна и студена. Тази нощ походът беше по-къс. Успяхме да стигнем до потока преди зазоряване и да направим лагера си в хладината. Александър нареди да разпнат шатрата му на пясъците, където можеше да чува ромона на водата. Той тъкмо беше влязъл, както винаги полумъртъв, и аз миех лицето му с кърпа. Но едва бях започнал, когато някакъв странен шум достигна до нас – нещо като тътен и силно движение. Заслушахме се за миг. А после Александър скочи на крака и изкрещя: „Бягай“, и ме повлече навън.

Тогава наистина побягнахме. Видях как огромна бушуваща вълна от кафява вода стремително се приближава надолу по речното корито. Грохотът, който бяхме чули, бе от разбиването на речните камъни.

Александър извика някакво предупреждение, на македонски. Навсякъде безразборно се блъскаха и се катереха хора. Докато се мъчехме да стигнем по-висока земя, видях как шатрата се катурна като шапка на пияница, как потъна и бе пометена от разрушителното прииждане. Спомних си, че мехлемът е още в кесията ми и го потърсих на кръста си. Александър не можеше да си поеме дъх от тичането. И едва тогава чух писъците.

И други бяха вдигнали палатките си на брега. Войнишките жени бяха опънали малките си навеси и готвеха вечеря, а децата шляпаха из водата. Стотици от тях бяха повлечени от стихията.

Това беше най-ужасният ден от този кошмарен поход. Хора търсеха телата, но в повечето случаи напразно. Оцелелите – вече смъртно уморени – се възстановяваха под ослепителното слънце. Откриха шатрата на Александър, изхвърлена на брега някъде по-надолу, и я простряха да съхне. Но всичките му вещи бяха загубени. След толкова часове на крак той задряма в шатрата на Хефестион. А междувременно аз тръгнах да прося сред неговите приятели, за да му намеря някакви дрехи. Някои от нещата, които ми дадоха, бяха дори по-хубави от неговите. Той беше тръгнал с малко багаж. Телохранителите, които се грижеха за оръжията му, бяха успели да спасят поне тях.

Тази нощ нямаше поход. Заради умората и за да извършим обредите за загиналите. Все пак, ако на някой му бе писано да умре в пустинята Гедрозия, по-добре беше да умре от вода.

Колкото и да бях млад и с мускули на танцьор, започнах да чувствам как от нощ на нощ силите ми намаляват. Загубих представа за времето и просто правех крачка след крачка, а устата ми се пълнеше с прахоляка, който вдигаха ходещите край мен. Всеки път преди да настъпи нощта исках само да остана и да лежа завинаги. Но тогава си спомнях, че в мен бе мехлемът, който поне малко му помагаше и че ако изостана, ужасното слънце ще изгрее и ще ме свари без подслон над главата. Така че продължавах да се влача напред, тласкан единствено от любов и от страх.

Преходите станаха по-дълги – с всеки изминат ден темпото ни намаляваше. Александър продължаваше да води колоната през цялата нощ и в горещината на утрото. Когато си лягахме, почти не говорехме. Бяхме се разбрали, че не искам той да хаби сили за мен. Понякога се

налагаше да му попреча да легне така, както си беше. Тогава той изричаше по някое проклятие или псувня, а аз му се сопвах като ядосана дойка на някое дете. Но това не значеше нищо. Просто го отпускахе, след като цяла нощ е трябвало да бъде невъзмутим и да поддържа достойнството и името си.

Според по-опитните ние отдавна бяхме минали половината от пътя. Александър изпрати напред разузнавачи с камили, за да потърсят първата плодородна земя и да намерят провизии. Повече не ги видяхме. Всеки преход продължаваше все по-дълго в горещината на деня, преди да стигнем до вода. Веднъж той беше толкова дълъг, че Александър нареди, да спрем под палещото слънце, за да могат да ни настигнат изостаналите. Намирахме се до старо и съвсем пресъхнало каменисто речно корито. Кладенецът от предната нощ беше толкова маловоден, че нямаше и капка вода за из път. Александър седеше на един речен камък и си вееше с шапката от сплетена трева. Птолемей беше до него. Предполагам, че искаше да го попита как се чувства, тъй като изглеждаше ужасно – с изцедено и изпито лице, от което се стичаше пот. Дори от мястото, където бях, виждах, че едва си поема дъх.

– Къде е Царят? – попита някой и аз посочих. Беше македонец. Отмина, следван от двама тракийци, единият, от които държеше обърнат наопаки шлем. В него имаше вода. Не много, само колкото да покрие дъното. Сигурно я бяха изгребали от някоя пукнатина на речното корито, останала скрита под камъните. Благодаря на Бога, си казах. Жадувах за нея, но не чак толкова, колкото жадувах да го видя, че пие.

Татуираните тракийци си проправяха път напред и пазеха съкровището си с извадени мечове. Колкото и диви да изглеждаха с буйните си рижави коси, нямаше по-предани войни от тях. Александър така и не успя да ги отучи да му носят отрязани глави и да го молят за възнаграждение. Но сега те не бяха докоснали водата. Тракийците оставиха оръжията си и хукнаха към него. Първият коленичи. Прашното му, боядисано в синьо лице се ухили до уши и той вдигна шлема.

Александър го взе. Погледна за миг вътре. Не мисля, че бяха много тези, които почувстваха завист, макар че всички изгаряхме от жажда.

Той се наведе напред, сложи ръка върху рамото на тракиец, каза нещо на техния език и поклати глава. След това стана, вдигна високо шлема и изля водата, както правят гърците, когато възливат на някой бог.

По цялата колона се разнесе тихо оживление, а думите му се предадоха от човек на човек. А аз, както си седях на камъка в празното

корито, скрих лицето си в шепи и заплаках. Дано войниците са си помислили, че плача за прахосването на водата. След малко, като видях сълзите върху ръцете си, ги облизах с език.

Вече не правехме лагерите си близо до реките. Водите, идващи от планините, бяха станали много буйни. Някои войници скачаха в потоците и разкалваха всичко, а други се подуваха и умираха. В една от тези утрини накарах Александър да легне на леглото и докато го изтривах с влажна кърпа, си мислех, че прилича на жизнерадостен труп. Но този път успях да скрия напирашите ми сълзи.

– Никога не е имало друг човек като теб, Александър.

– О, трябваше да направя това – усмихна се той.

Виждах, че за него тази авантюра си заслужаваше цената, дори и да го беше убила. Момчето си оставаше момче.

– И на теб това ти струва, колкото и на мен – продължи той. – Днес изглеждаш много уморен.

Може би беше усетил нещо повече от това, което и самият аз знаех. Защото няколко нощи по-късно – в часа преди зазоряване – си мислех, но сякаш някой друг говореше вместо мен: „Не мога повече. Не мога да продължа по-нататък.“

След нощните часове пясъкът беше леко хладен. Отидох замаян до нещо подобно на храст, който щеше да подслони главата ми, когато слънцето изгрееше. Не ме питайте защо исках да проточа смъртта си. Може би такава е природата на човека. Да си почивам беше чудесно. Гледах как дългата колона се влачи покрай мен. Не извиках, както бях чувал да правят някои. Можех единствено да прошепна: „Прости ми, Александър.“

Останах да лежа там и да си почивам, без да се притеснявам за нищо, докато на изток се показа първият слънчев лъч. Тогава се почувствах малко по-добре и изведнъж си помислих: „Но какво правя аз тук? Нима полудях?“ И реших да продължа.

Изправих се на крака и намерих следите от колоната. За миг се почувствах почти свеж и изпълнен със сигурност, че ще успее да ги настигна. Обърнах манерката си, в случай че е останала някоя капка вода, макар да знаех, че е празна. Пясъкът беше тежък и дълбок. Вонеше от изпражненията на хора и коне. Гъмжеше от мухи, които ме нападаха, за да пият потта ми. От гребена на една дюна видях далеч напред праха от колоната. Слънцето се издигна по-високо. И силата ми свърши.

Видях една скала – спечена червена кал, проядена от времето. Докато слънцето още се изкачваше нагоре, тя хвърляше къса сянка. Цялото

ми тяло беше суха топлина, а краката не ме слушаха. Пропълзях до там и легнах по очи. Помислих си, че това е моята гробница. Не оправдах надеждите му и го изоставих. И заслужавах тази смърт.

Всичко наоколо беше тихо. Сянката започна да се свива. Чух тежкото дишане на някакъв кон и си помислих: „Най-напред идва лудостта“. Някакъв глас каза:

– Багоас.

Извърнах се. Над мен стоеше Хефестион. Лицето му беше побеляло от прах и измършавяло от изтощение. Приличаше на мъртвец.

– Защо си дошъл за душата ми? – исках да кажа. – Аз не те убих. – Но гърлото ми беше твърде сухо, за да излезе звук от него.

Хефестион коленичи и ми даде вода.

– Не бързай. – каза той – По-късно ще пиеш повече.

– Твоята вода – прошепнах засрамен.

– Не, аз идвам от лагера – каза той. – Там има много. Ставай, нямаме цял ден!

Той ме вдигна и ми помогна да се кача на коня му.

– Аз ще го водя. Няма да ни издържи и двамата. Ще умре.

Чувствах костите на животното дори през седлото. Та то вече беше изминало днешния преход. Дойдох малко на себе си.

– Ти дойде лично – казах аз.

А той се усмихна:

– Не можех да изпратя друг човек Разбира се, че не можеше. В края на такъв поход. Никой не се връщаше за изоставашите. Ако паднеш, просто оставаш там.

От следващата дюна, която изкачихме, съзрях тъмните очертания на лагера и растящата тълпа, която обграждаше потока. Пихме още малко вода и после Хефестион ми подаде манерката.

– Изпий я докрай. Сега няма да ти навреди. Още веднъж направих усилие да кажа нещо.

В Суза се бях научил да изразявам благодарността си елегантно. Но този път единственото което успя да излезе от мен беше:

– Сега разбирам.

– Тогава не изоставай от колоната – отвърна той. – И се погрижи за него. Имам да свърша още работа.

Но аз нямах други задължения тази сутрин – телохранителите се бяха погрижили за Александър според силите си, а пред тях той винаги се стараше да изглежда добре и да се държи. Беше много загрижен за мен и дори опипа главата ми, за да се увери, че не съм получил слънчев

удар. Казах за моя спасител това, което честта изискваше да се каже.

Александър само отговори:

– Такъв е Хефестион, и винаги е бил такъв. – Прозвуча така, сякаш той отново спусна завесата, пазеща тяхното светилище. Това беше наказанието ми. Не че той го искаше. Но аз разбрах деликатността му.

На следващия ден, щом спряхме, дойде и вятърът.

Но не ни донесе никаква хладина. Само пясък, пясък, и още пясък. Навяваше го в палатките, струпваше го около тях, докато накрая всяка една заприлича на малка пясъчна дюна. Конярите, увити в шалове, тичаха насам-натам, за да покрийт очите на конете. Но пясъкът беше навсякъде – в устата, в ушите, под дрехите и в косите ни.

Вятърът стихна и ние заспахме. А когато по залез слънце се измъкнахме от палатките, разбрахме че всички форми са променени. Всички ориентири, които разузнавачите бяха оставили по пътя към следващия извор, бяха изтрити. Пясъчните вълни бяха погълнали всичко.

Нашата рекичка беше почти зарината. Разбрах, че това вече наистина е краят. Но си казах, че този път поне ще бъда близо до него, пък дори и да пожелае да умре с Хефестион.

Ала аз грешах. Трябваше да се сетя, че той нямаше да бъде Александър, ако седнеше да чака смъртта. В крепостта на малите, докато лежал смъртно ранен от стрелата, той бе убил със собствените си ръце индица, дошъл да открадне доспехите му. Така че сега той свика военен съвет в шатрата си.

– Водачите вдигнаха ръце и не знаят какво да правят – каза той. – Ще трябва да търсим свои собствени ориентири. Можем да намерим пътя само към един от тях – към морето. Ще се насочваме по слънцето.

Той тръгна с тридесет конници в часа преди зазоряване. Бяха успели да намерят само тридесет коня, които можеха да издържат на такъв преход.

Трябваше да пътуват през деня, за да намират пътя си. Изчезнаха зад дюните, носейки със себе си живота на всички ни.

По-голямата част от тях се върнаха още същата нощ. Александър ги изпратил обратно, когато видял, че конете им окапват. А той самият продължил напред с десет човека.

В залеза на следващия ден, почервенял и плуващ в маранята, ги видяхме като черни точки на хоризонта. Когато се приближиха, Александър изглеждаше по-отпаднал от всякога, с набраздено от изтощение лице. Но се усмихваше. Погълнахме усмивката му като глътка живот.

Половината от тях бяха изостанали и той продължил напред с

другите петима. Изкачили се по някакво възвишение. И отвъд било морето. А край него – това, което нито един разузнавач не беше открил преди – зелени растения, които не растат в солени почви. Те скочили и започнали да копаят – кой с ножове, кой с голи ръце – а прежаденлите коне завирали муцуните си над раменете им. Александър първи попаднал на вода. И тя била сладка.

Още същата нощ тръгнахме, а Александър, макар и неотпочинал, застана начело, за да ни води. Позволи си да се качи на кон, след като ни бе намерил спасение.

Морето приличаше на излъскано желязо. Но нали беше вода и самата му гледка ни освежи. Между него и покритите с тръстика дюни имаше ивица зеленина, където скрити под почвата поточета се стичаха към океана.

Пет дни вървахме покрай брега. Морският бриз ни разхлаждаше, така че пътувахме през деня. Вода намирахме лесно – изкопахме малки кладенчета и пиехме. А вечерта се къпехме в морето. Беше такова удоволствие, че изоставих цялото си персийско благоприличие и дори не се притеснявах, че някой ще види как изглежда един гол евнух. Всички бяхме като деца, които си играеха. Водачите познаха по зеленината, че скоро ще стигнем пътя.

Тогава започна да пристига и храната. Оказа се, че разузнавачите, които преди време бяхме изпратили напред не бяха загинали. Те достигнали до някакъв град на северозапад, и от там разпратили навсякъде съобщения за нас. Когато пристигна първият керван с камили, си казах, че ако това се беше случило в началото на похода, за всеки щеше да има по още една дажба месо. А сега можем да направим цяла гощавка с дажбите – бяхме останали много по-малко.

Вече вървахме доста по-лесно и чувствахме как силата ни се завръща. А когато преминахме проходите към града⁸⁵, лицата ни изглеждаха не така измършавели и изтощени, както преди.

Там ни посрещна изобилието – жито, месо, плодове и вино, изпратени от Кармания⁸⁶, райската земя, която лежеше по пътя ни към Персида. Починахме си и ядохме, и пихме до насита. Сякаш самите ни кожи поглъщаха жадно здраве и сила от зеленината наоколо. Дори Александър започна да прилича на себе си и кръвта се възвърна в тялото му.

– Мисля, че сега всички изглеждат добре и ще могат дори да се

85. Става дума за древния град Пура – дн. град Бампур в югоизточен Иран. – Бел. прев.

86. Кармания – древноперсийска сатрапия в днешен южен Иран с главен град Кармана (дн. Керман). – Бел. прев.

позабавляват малко от пътуването – каза той и ни поведе напред към Кармания като на разходка.

При всяко спиране намирахме храна и вино, които стигаха за цял пир. Александър беше разпратил, напред съобщения до управителите да се погрижат предварително за това. Някой – не си спомням точно кой – Птолемей или Хефестион, измисли план, за да го накарат най-сетне да си почине. Постъпиха хитро. Не му казаха как изглежда и колко му е нужно това. Пуснаха му мухата, че след всичките му завоевания и изпитания, той трябвало да пътува по същия начин, по който Дионисий е пътувал преди него. И наредиха да бъдат свързани заедно две колесници. Върху тях поставиха квадратна площадка, отворена от всички страни, с възглавници и зелени венци, и прекрасен балдахин. Впрегнаха свежи коне от града и колата стана много красива. Александър също я хареса и не я счете под достойнството си. Освен за него, там имаше място и за още двама-трима негови приятели. Войниците го посрещнаха с радостни възклицания. Много приказки и клевети се изприказваха от гърците за това пътуване. И много глупости, че всичко това приличало на вакханалия и на някакъв Дионисиев гуляй. Е, отстрани може да е изглеждало и така. Но поне добре го бяха измислили – и той успя да пътува удобно.

Направихме лагера си под сенчестите зелени дървета край няколко красиви поточета. Същата вечер Александър ми каза:

– Знаеш ли от кога не съм те гледал да танцуваш?

Колкото и да бях загубил форма, покрай ужасните лишения, аз все още бях млад. Жизнените сокове отново нахлуха в мен. С всеки изминат ден тренировките ми се променяха от трудност в удоволствие. Те също така ме предпазваха от преяждане – единственото изкушение на всички в този период, при това опасно за един евнух. Веднъж като се натрупа, тлъстината не се маха лесно. Да, днес, когато и младостта ми вече отмина, аз успях да я избегна. Все още мисля и за него. И нямам никакво желание да чуя как хората казват: „Онова там ли е обичал Великият Александър?“

Царят уреди празненства за войската. Земята беше изравнена за конните надбягвания. До хиподрума направиха квадрат за майсторска езда и за атлетическите състезания. Дърводелците построиха много хубав театър. От всички околни градове пристигаха певци и актьори, танцьори и акробати. Настъпиха дни на голяма веселба. Освен за Александър, който непрекъснато получаваше новини, какво са направили някои от сатрапите и управителите му, когато си помислили, че ще умре от раната си в Индия.

Сатрапът на самата Гедрозия беше продажен и небрежен. Беше македонец. Александър постави на неговото място персиец. Но междувременно войниците трябваше да получат почивка и веселби. Освен това той чакаше Кратер и неговата армия. Престъпниците по другите места сяха да почакат.

Най-големият му проблем беше, че няхаме никакви новини от флотата. Той не успя да им остави нищо по протежение на ужасния бряг. А те трябваше отдавна да са пристигнали. Ако загинеха, той щеше да поеме отговорността и да се обвинява за това до края на живота си.

Кратер и пътуващите с него най-сетне пристигнаха. Лагерът ни отново се превърна в истински град. Роксана беше в добро здраве. Александър я посети незабавно, макар че почти толкова незабавно излезе от там.

Срещнах случайно Исмений, който ме търсеше и разпитваше за мен. Седнахме да пием вино под навесите на някаква кръчма.

– Как ме намираш? – усмихнах се аз.

– Винаги съм знаел, че фигурата ти е хубава, – каза ми той, – но трябва да натрупаш малко върху костите си. Но Царят, Багоас! Той не изглежда състарен, но е направо износен.

– О, той вече започна да се оправя – отговорих бързо. – Да беше го видял преди един месец. – И продължихме да говорим за други неща.

На следващия ден управителят на приморската област лично пристигна на колесница, за да съобщи, че с флотата всичко е наред и че Неарх идва насам.

Лицето на Александър грейна, сякаш беше спал цяла седмица. И веднага даде богати подаръци на управителя. Тогава никой още не знаеше, че този човек – хем глупав, хем алчен, не им предложил никаква помощ, за да стигнат с корабите си на брега, нито им дал коне и коли. Просто се втурнал с новината, за да не би някой друг да го превари и да вземе наградата.

Минаваха дни. Александър изпрати напред един отряд, за да ги посрещне, но те не намерили никого. Заподозрях управителя, който още стоеше в двореца, и го арестувах. Александър изглеждаше по-изтерзан и от преди, но все пак изпрати още един отряд. На втория ден войниците доведоха двама съсухрени и сбръчкани мъже. Телата им приличаха на каиши от сурова кожа и бяха почти черни. Едва ги познах – Неарх и първият му офицер. А войниците от отряда не могли да ги познаят, дори когато те попитали за Александър.

Царят се приближи, прегърна приятеля си от детинство и заплака.

Като ги видя в това състояние, той предположи, че те са единствените оцелели. Но Нейрх му каза, че цялата флота е спасена и Александър отново заплака, този път от радост.

Те имали много трудности и приключения, които са описани в книгата на Нейрх. Критяните са жилави хора. Нейрх доживя да участва в още много войни и да напише спомените си. Ако искате да слушате за огромни китове, които побягват при звука на тръбите, или за скотския живот на Ядящите риба хора, можете да отидете при него.

Александър вдигна пир за Нейрх и хората му. Вече бе започнал да прилича отново на себе си. Угощаваше и забавляваше приятелите си и почете боговете с игри. Последваха веселбите. Цяла тълпа от артисти и певци беше дошла заедно с армията на Кратер. Така че нещата станаха както трябва.

Разбира се, имаше и състезания. Повечето от конните надбягвания бяха спечелени от персийци. (Александър ми даде два прекрасни коня от Кармания.) Гърците побеждаваха в атлетическите надпревари, тъй като повече обичаха да използват краката си. Стрелбите с лък спечелиха тракийците. Всички съюзници получиха възможност да блеснат. Сега, ние бяхме почти в Персида. Виждах как гледа с одобрение и харесва обноските и изяществото на моя народ, и разбрах, че той е станал един от нас.

След това започнаха представленията – всичките бяха изцяло гръцки. Маските, които използвах, все още ми се струваха странни. Когато признах на Александър, че предпочитам да гледам лицата на артистите, той каза, че не би имал нищо против, но ако лицето е моето. През този месец аз отново го учех как да прегръща удоволствието, а не болката. Самото му тяло беше различно – пренапрегнато от месеците нечовешка издръжливост. Той имаше нужда от малко грижа и нежност. И когато го отпуснах и раздвижих, изглеждаше по-млад с години.

След театъра започнаха състезанията по музика. А на следващия ден – по танци.

Бяхме девет или десет танцьори – от всички краища между Гърция и Индия. И някои бяха много добри. Помислих си, че днес няма да бъде моят ден. Но реших просто да танцувам за него. И ако той го хареса, това ще бъде достатъчна награда.

Танцът на Реката. Все едно, че идвах от там, където водата символизира радостта. Бях облечен в бяло със зелени райета. Започнах с малки звънтящи хлопки в ръцете – като планински поток. После „реката“ забърза, стана пълноводна и започна да се извира, като при водопадите

подскачаше и се преобръщаше стремително. Когато излезе в равнините, „тя“ продължи да се разлива и да тече бавно на всеки завой. А накрая потъна, разтвориля обятия за прегръдката на морето.

Е, танцът беше, както го харесваше той. Но изглежда и цялата армия го беше харесала. Бях удивен от силните викове и ръкопляскания, след като видях колко добри бяха другите.

Индиецът, който танцува последен, беше наистина сериозен съперник. Той изигра танц на Кришна под звуците на флейта. А и момчето от Суза наистина беше изтънчено. Честно казано, никога не съм бил сигурен в това състезание. Но и да не съм бил по-добър от останалите състезатели, предполагам, че не съм бил и по-лош. И, както винаги, Александър не се намеси в работата на съдиите.

Но този път армията го направи.

Това беше заради него, разбира се. Не мисля, че македонците не ме харесваха. Аз не се перчих, и нито плетях интриги, нито продавах влиянието си. Вече бях с него от доста дълго време. Предполагам, че ги развълнува колко трайна бе останала любовта му и как тя устоя на времето и на трудностите. Той беше страдал. А те искаха да го видят щастлив. Бяха гледали лицето му, докато танцувах. И ми дадоха наградата от обич към него.

Короната беше от златни маслинови клонки с тънки златни ленти. Той я сложи на главата ми и изглади лентите, за да паднат върху косата ми. После каза нежно:

– Красив си. Не си отивай. Остани тук до мен. Седнах до стола му на ръба на подиума.

Усмигнахме се един на друг. Армията запляска с ръце и затропа с крака. И тогава някой извика с гръмовен глас:

– Давай! Целуни го!

Погледнах объркано надолу. Това отиваше твърде далеч и не бях сигурен как ще го приеме Александър. Но вече всички в театъра викаха и настояваха. Усетих, че докосна рамото ми. Те също бяха с него от много време, и той можеше да различи обичта от наглостта. Александър ме вдигна в прегръдките си и ме целуна силно два пъти. Ако трябва да съдя от ръкоплясканията, те харесаха това повече от танца.

Освен всичко, трябва да ви кажа, че персийските жени не посещават обществени представления, както гръцките. (Изключително неприличен обичай).

Вечерта той ми каза:

– Ти спечели обратно цялата си красота, която пустинята ти беше

откраднала, и дори повече.

Е, помислих си, това едва ли е толкова трудно, когато си на двадесет и три и никога не си имал рана.

Усетих, че се радва заедно най-сетне може да почувства, че в края на деня в него е останала още малко сила за изразходване.

Направих го щастлив, без да изисквам много от него и без да го преуморявам. Как – това е моя тайна. Той не разбра разликата. Беше доволен, а това беше всичко, което имаше значение тогава. Заспа веднага след това.

Когато станах от леглото, одеялото падна, но той не се размърда. Вдигнах лампата и се загледах в него. Лежеше обърнат настрани. Гърбът му беше гладък като на момче – всичките му рани бяха отпред. Нямаше оръжие, направено да реже, да пробива или да се хвърля, което да не беше оставило белезите си върху него. Тялото му беше съвсем бяло в сравнение с почернелите от слънцето крайници. Колко отдавна беше, когато той тичаше гол заедно с приятелите си, което тогава така ме беше стъписало. Отстрани, по ребрата му си личеше издълженият възлест белег. Дори сега, когато беше дълбоко заспал, челото му не бе гладко. Клепките му бяха сбръчкани. Момче, което си почива, казах си. Момче с лице на възрастен човек. Косата му светеше по-бледо от преди, когато я осветявах с лампата. Откакто тръгнахме през Гедрозия, нишките сребро се бяха превърнали в ивици. Той беше на тридесет и една години.

Посегнах да издърпам одеялото. Но трябваше да се дръпна назад, за да не би сълзите ми да паднат и да го събудят.

7

За да не изморява оцелелите войници от пустинята, Александър ги изпрати под командването на Хефестион по крайбрежните пътища към Персида. Там климатът щеше да бъде по-мек през зимата. А той самият, както винаги, си намери нова работа. С една малочислена армия, повечето от конници, тръгнахме направо нагоре към Пасаргади⁸⁷ и Персеполис.

Ако съдбата ми беше отредила да бъда с Дарий в дни на мир и спокойствие, щях добре да познавам тези места – истинското сърце на

87. Пасаргади – древноперсийски град, разположен югоизточно от Персеполис. – Бел. прев.

моята страна. Но Александър беше този, който ги познаваше. Когато вече бяхме горе на хълмовете, рано една сутрин той ме взе да пояздим и да вкусим, както каза, още веднъж чистия въздух на Персида. Поглъщах го до насита и казах:

– Александър, ние сме у дома.

– Наистина. И аз.

Той погледна към нагънатите планински вериги, по чиито върхове вече беше навалил първият сняг.

– Мога да кажа това само на теб – заключи го дълбоко в сърцето си: Македония беше страната на баща ми. Тази е моята.

– Ти никога не си ми правил по-голям подарък от този – отговорих аз.

От височините духаше свеж вятър и дъхът на конете ни изпускате пара.

– В Пасаргади ние ще лежим в собствения дом на Кир – усмихна се Александър. – Колко странно е, че ти си от неговото племе, а аз ще бъда този, който ще ти покаже неговата гробница. Това е единственото нещо, което очаквам с нетърпение. Имаме късмет, че и двамата сме слабички. – той се засмя – Пролуката на вратата е толкова тясна, че дори и ти едва ще се вмъкнеш. Зазидали са я така заради крадците, веднага щом са вкарали огромния златен саркофаг. Сега не би могъл да мине обратно. Погребалните дарове на Кир още стоят на подиума край саркофага. Ще видиш мечовете му, и дрехите които е носил. Има страшно много дарове – сигурно са го обичали истински. Знаеш ли, аз също прибавих нещо, защото Кир ме научи да бъда цар.

Конят на Александър се завъртя неспокойно, уморен от ходенето.

– Стой мирен – плесна го той, – или ще те дам на Кир... Преди да замина оставих заповеди да жертват в негова чест всеки месец по един кон. Казаха ми, че такъв е древният обичай.

Отпуснахме юздите и се втурнахме в галоп. Лицето на Александър грееше, косата му се развяваше от вятъра и в очите му имаше огън. Когато след това ми каза, че не чувствал нищо друго, освен лек бодеж в ребрата си, почти му повярвах. Персида му действаше добре. Ето, помислих си, щастieto отново започва.

Дворецът на Кир беше прекрасен и просторен в своя стар и прост стил – масивен, от черен и бял камък. Белите колони стърчаха като отличителен знак на града. А рано сутринта на другия ден тръгнахме към гробницата на героя.

Яздихме кратко – направо през парка на двореца. Дойдоха и

неколцина приятели (повечето бяха заминали с Хефестион). Паркът беше подивял, но може би точно затова изглеждаше още по-прекрасен в златото на есента. Дивечът, оставен на воля от толкова време, почти не ни обръщаше внимание.

Гробницата бе разположена в горичка от сенчести дървета. Когато дошъл тук предишния път, Александър бе наредил да прокарат вода и сега тревата беше зелена.

Последният дом на Кир стоеше върху масивен стъпаловиден постамент, а около него имаше проста колонада. Над вратата бяха гравирани някакви персийски думи, които не можех да разчета.

– Попитах за това, когато идвах миналия път – каза Александър. – Надписът гласи: „ЧОВЕЧЕ, АЗ СЪМ КИР, СИН НА КАМБИЗ, КОЙТО ОСНОВАХ ИМПЕРИЯТА НА ПЕРСИЯ И ВЛАСТВАХ НАД АЗИЯ. НЕКА НЕ ТИ СЕ ЗЛОВИДИ МОЯТА ГРОБНИЦА.“ – За миг гласът му се разтрепери. – Е, хайде да влезем. Той повика жреците-пазителите на мястото, но когато те дойдоха да направят процестията, ми се стори, че изглеждат нещастни. Гробницата и парка около нея бяха лошо поддържани и буренясаи.

Александър им даде знак да отворят вратата. Тя беше тясна, много стара и беше направена от някакво твърдо и тъмно дърво, обковано с бронз. Един от жреците донесе на рамо огромен дървен ключ. Спомням си, че ми се видя странно, защото резето се отмести лесно. Жрецът отвори вратата и се отдръпна.

– Хайде, Багоас – усмихна се Александър. – Влез пръв. Кир е бил твой Цар.

После взе ръката ми двамата се промушихме в сенките.

Единствената светлина идваше от вратата.

Стоях до него и след силното слънце отвън, очите ми не виждаха нищо. Усетих миризма на стари подправки и плесен. Изведнъж Александър изкрещя и се втурна напред.

– Кой е направил това?!

Тръгнах подире му и се спънах в нещо. Беше човешка бедрена кост.

Едва тогава видях. Намирахме се пред подиума – напълно оголен. Златният саркофаг лежеше на пода без капак, нащърбен и разбит от брадви, за да се отчупят парчета, които да могат да минат през вратата. Костите на Кир Велики се търкаляха наоколо.

Входът притъмня и отново просветна, когато Певкестас – един огромен човек – се опита да се вмъкне. Александър бясно се втурна към светлината навън. Беше побелял от гняв, чак върхът на косата му

стърчеше. Когато уби Клитос, очите му изглеждаха по-малко страшни.

– Извикайте пазачите! – изкрещя той.

Докараха ги от къщата им наблизко, а в това време всеки, който можеше да се погледне в гробницата, описваше видяното на онези, които не можеха. Александър стоеше със стиснати юмруци. Хвърлиха жреците в краката му и те запълзяха към него.

Аз превеждах, тъй като бях единственият персиец. Макар че произхождах от жреческата каста, тези хорица изглеждаха невежи, а обхваляният ги ужас ги направи и глупави. Те не знаеха нищо, никога не бяха влизали в гробницата, не бяха виждали кой да се приближава към нея. Крадците навярно бяха дошли през нощта. (Но брадвите им са вдигнали такъв шум, че биха събудили и мъртвец). Те не знаеха нищо, абсолютно нищо.

– Отведете ги в затвора – нареди Александър. – Аз ще науча истината.

Той ме взе, за да превеждам признанията им. Но нито огънят, нито клещите промениха думите им. Не успя даже и дибата⁸⁸. Александър нареди да спрат, преди да ги разчленят от ставите.

– Как мислиш? – попита ме той. – Лъжат ли или не?

– Мисля, че просто са били нехайни към задълженията си и се страхуват да ти го кажат. Може би са били пияни или пък да са напуснали мястото. А може би някой е планирал да го направи:

– Да, може би. Ако е така, те получиха своето наказание. Пуснете ги.

Жреците се измъкнаха куцайки, но щастливи, че са се отървали толкова лесно. Всеки персийски Цар щеше да заповяда да ги набучат на кол.

Александър нареди да повикат архитекта Аристокл, който бе идвал с него при първото му посещение и беше направил списък на погребалните дарове. Той трябваше да поправи саркофага и да възстанови костите в подходящо положение. Така че днес Кир отново лежи в златен ковчег и притежава скъпи мечове, макар и не тези, с които е воювал.

Александър му даде и златна корона. После заповяда вратата да бъде зазидана догоре с една единствена плоча, за да не бъде Владетелят обезпокояван отново.

Преди зидарите да започнат, той влезе вътре сам, за да се сбогува със своя учител.

88. Дибата – приспособление за изтезаване чрез разпъване. – Бел. прев.

Персида ни посрещна жестоко. Следваха обаче още по-жестоки неща. Едва сега Александър научи какво бяха направили някои от хората, които беше оставил тук, облечени в доверието му, и които се бяха надявали, че той никога не ще се върне, за да им поиска сметка.

Някои бяха останали верни, но повечето живеели като тирани в земите, оставени им да управляват. Те ограбвали богатите, одирали по няколко кожи от селяните с данъци и използвали времето, за да си разчистят старите сметки с хора, които не бяха нарушили нито един закон. Някои бяха създали свои улични армии. Един мидийски аристократ се беше обявил за Велик Цар. Друг сатрап беше отвлякъл от някакъв по-дребен благородник девствената му сестра, изнасилил я, а после я беше подхвърлил на един роб.

Чух да се говори, че Александър се отнесъл прекалено сурово с тези хора. Това го кажете на някой, който никога не е виждал това, което видях аз, когато бях на десет години и войниците дойдоха в дома на баща ми.

Истина е, че колкото повече доказателства получавашме, толкова той ставаше по-безмилостен. Вярно е също, че след време започна да наказва престъпленията още в зародиш. Александър каза, че е разбрал как да разпознава всеки, който в бъдеще може да се превърне в тиранин. И ги лишаваше от власт още след първите признаци, които покажеха. Това, че Александър не позволяваше дори на собствената си раса да потиска моя народ, навсякъде се възприемаше като чудо. Но той бе отсъствал толкова дълго време, че те бяха забравили как изглежда и що за човек беше.

Александър бе оставил като ковчезник във Вавилон един от най-близките си приятели от детството, някой си Харпал. Докато Царят бе далеч, Харпал си живеел от съкровището като индийски принц, и издигнал наложниците си до положение на царици. А когато разбрал, че се връщаме, побягнал с товар злато. Измяната на Харпал нарани Александър много повече от въставането на бившите му врагове.

– Ние му врявахме. Дори Хефестион, който никога не повярва на Филотас. Когато бях в заточение, Харпал винаги успяваше да ни накара да се засмеем. Но тогава аз не можех да му предложа нищо за крадене. А може и той самият да не се е познавал що за човек е всъщност.

Общо взето, достатъчно неща се струпаха на главата на Александър, преди новият сатрап на Персида да се подчини и да се отзове на повикването.

Той беше нов, защото си беше присвоил сатрапията. Персиецът, на

когото Александър я беше дал, беше умрял преди половин година. Казаха, че от някаква болест, но е твърде възможно да е било и от нещо, което е ял. Най-напред пристигнаха пратеници с дарове и едно дълго писмо. В него узурпаторът твърдеше, че изпратил многобройни съобщения на Александър. И след като не получил никакъв отговор, решил да се грижи за провинцията, до завръщането ни, тъй като не знаел никой по-подходящ и способен да върши това.

Бях с Александър в горната стая, когато той прочете писмото и го хвърли на земята.

– Способен е да върши убийства, грабежи и още по-отвратителни неща. Този тук е управлявал провинцията като гладен вълк през зимата. Навсякъде чух за това. Всеки, който му се изпречел на пътя или тръгвал против волята му, бил изпращан на смърт, без никакъв съд. Оплячкосал дори гробниците на персийските царе. – Александър смръщи вежди. Навярно си спомняше за Кир. – Понякога си мисля, че жреците държаха езиците си зад зъбите заради някой, от когото се страхуваха много повече отколкото от мен. – Ще ми се да видя този Орксин... Багоас, какво има?

– Нищо, Александър. Не знам. Не мога да си спомня къде съм чувал това име. – Сякаш беше ехо от кошмар, забравен при събуждането.

– Да не би той да се е отнасял жестоко с теб, когато си бил с Дарий?

– Не – отговорих. – Там никой не беше жесток.

За предишния си живот му бях разказал само, че ме е купил един търговец на скъпоценности, който се е отнасял лошо с мен. Александър щеше да страда, ако узнаеше останалото. А и аз исках да погребя миналото и да го забравя завинаги. Сега си зададох въпроса дали този Орксин не е бил някой омразен клиент. Но не – положението му беше твърде високо. Реших, че сигурно съм го сънувал – когато бях роб, нощем постоянно имах кошмари.

Същата вечер Александър ми каза:

– Това легло сякаш са го правили за слонове. Остани да спиш при мен и да си правим компания.

Бяха минали години, откакто за последен път той бе ношувал в царска персийска спалня. Заспах почти веднага. Сънищата ме хвърлиха в отдавна забравен ужас. Разбуди ме собственият ми вик. Нощта господстваше навсякъде – глуха и потайна. Александър ме притискаше до себе си.

– Успокой се, Багоас, ти си с мен, всичко е наред. Какво сънува?

Вкопчих се диво в него – като детето, което допреди миг бях.

– Баща ми! Баща ми с отрязания нос! – Изведнъж се изправих в леглото. – Името! Спомних си името!

– Какво име? – Той се надигна. Винаги се отнасяше много сериозно към сънищата.

– Името, което баща ми извика, когато го влачеха, за да го убият. „Орксин“ – това каза той. „Запомни името! Орксин!“

– Легни и се успокой. Знаеш, че днес ти казах, че Орксин е негодник и злодей. Сигурно това е причина за съня ти.

– Не, не... Спомням си как баща ми го каза. Гласът му беше променен, защото носят го нямаше. – Потреперих. Александър ме покри със завивката и ме притисна.

След малко той каза:

– Името Орксин не се среща често, но може да има и други. Би ли познал този човек отново?

– Имаше само един земевладелец от Персеполис с това име. Ако е той, със сигурност ще го позная.

– Слушай. Стой наблизко, когато му дам аудиенция. Аз ще ти кажа: „Багоас, написа ли онова писмо?“ Ако не е той, кажи „не“, и излез. Ако е той, ще кажеш „да“ и ще останеш. И ти обещавам – той ще те познае, преди да умре. Дължим това на духа на баща ти.

– Това беше последното му желание – да отмъстя за него.

– Ти си го обичал. Поне в това си бил щастлив... Хайде, заспивай. Духът на баща ти разбра, че си го чул и няма да те безпокои повече тази нощ.

На следващия ден сатрапът пристигна тържествено и пишно, сякаш рангът му вече бе потвърден. Той се приближи към трона, където Александър седеше в персийската си мантия, и елегантно направи прострацията. Орксин винаги беше имал изящни маниери. Сега брадата му беше посивяла и имаше голямо шкембе. Дръпна една изискана и благоприлична реч за завземането на сатрапията и за делата си – всички в името на добрия ред и на Царя.

Александър го изслуша спокойно, а после ми даде знак да се приближа.

– Багоас, ти написа ли онова писмо, за което ти казах?

– Да, Ваше Величество – отговорих. – Можете да сте сигурен в това.

И така аз останах там, за да чуя как го обвиняват в многобройните убийства, които беше извършил. Странно е, че си го спомнях само като приятел на баща ми, на когото всички вярваха. Той продължаваше да

изглежда по същия начин. Беше толкова удивен, че чува такива неща за себе си, че аз почти започнах да се съмнявам в тях. Но всичко трая само докато Александър не го свари неподготвен с едно доказано престъпление. Тогава лицето му стана ужасно. Не можех да го позная.

Скоро след това Орскин беше даден на съд. Роднините на неговите жертви дадоха показания. Повечето от тях бяха в дрипи, тъй като бащите им бяха убити заради имотите и богатствата им. След това дойдоха пазителите на царските гробници в Персеполис – тези, които не бяха му се възпротивили. Останалите бяха мъртви. Дарий Велики му беше дал най-много плячка. Но Орскин се беше справил добре и с Ксеркс. Беше ограбил дори скромните погребални дарове на моя предишен господар. Аз свидетелствах за неща, които си спомнях от Суза. Не успяха да обвинят Орскин единствено за светотатството с костите на Кир, тъй като нямаше никакви свидетели. Но така или иначе, това не променяше нещата.

Накрая Александър каза:

– Ти сам избра да бъдеш пастир на своя народ. Ако се беше справил добре, ако беше честен и добър, ти щеше да си тръгнеш от тук с почести и достойнство. Но ти беше хищен и граблив звяр и ще умреш като такъв. Отведете го... Багоас, говори с него, ако искаш.

Докато го отвеждаха, докоснах ръката му. Дори тогава, Орскин намери в себе си презрение към един евнух.

– Помниш ли Артембарес – казах аз, – син на Араксис, твой приятел и домакин, когото ти предаде, когато Цар Арсес умря? Аз съм неговият син.

Орскин се взря в лицето ми. Ако можеше сигурно щеше да ме стъпче с крака:

– Да не би тогава да дължа всичко това на теб. Трябваше да се сетя и да купя твоето благоразположение. Е, старите времена отново се връщат. Един евнух управлява.

– Един евнух ще те обеси, – каза Александър, – защото той е по-истинският мъж. Багоас, оставям всичко в твои ръце. Уреди да го извършат утре.

Всъщност, за мен нямаше никаква работа. Някакъв капитан се погрижи за всичко. Обърна се към мен само за да дам знак да го повесят. Орскин риташе и се гърчеше на високата бесилка на фона на чистото небе на Пасаргади. Засрамах се като разбрах, че тази гледка ми е противна и че не мога да изпитам удовлетворение от това. Беше вероломство спрямо баща ми и неблагодарност към Александър. В сърцето си отправих молитва: „Скъпи татко, прости ми, че аз не съм войн и че

прегърнах отредената ми съдба. Приеми този човек, заради който ти умря и който те лиши от синовете на твоя син. Дай ми твоята благословия.“

И той сигурно ми я даде, защото никога повече не се върна в сънищата ми.

Птоломей е записал в книгата си само, че Орксин е бил обесен „от определени хора, приближени на Александър“. Предполагам, че той не е искал да ме изкара на преден план, защото в случая това би показало известна липса на достойнство от страна на Александър. Няма значение. Птоломей не знае за онази нощ, когато Александър измъкна тази история от мен. Той удържа на обещанието си, както и самият Птоломей е написал.

Александър даде сатрапията на македонецът Певкестас, който спаси, живота му в онзи малийски град. След управлението на Орксин никой не го обвини, че не назначава персиец. Но Александър инстинктивно направи почти същото – Певкестас беше обикнал тази земя. Той беше научил езика ни и харесваше нашия начин на живот. Обичаше дори дрехите ни. Певкестас стана добър управител и хората го заобичаха толкова, колкото преди това мразеха Орксин.

Продължихме напред към Персеполис. Ако в града имаше дворец, щяхме да отседнем там през цялото това време. Но нямаше. На изток от царския път върху широка тераса все още стояха почернелите руини. Александър разположи шатрата си сред полето, близо до развалините. А аз се измъкнах незабелязано, за да видя какво е останало от великолепията, за които Бубак беше плакал.

Върху парадната стълба вече се беше наслоил много пясък и почти затрупваше огромния барелеф Извяните върху фриза воини маршируваха нагоре към тронната зала, останала без покрив. Там, между издълбаните като цветя колони от мрамор и порфир, само слънцето даваше аудиенции. Разноцветни греди се търкаляха разхвърляни по пода на харема. А в оградената със стени градина, сред сгурията и пепелта, растяха няколко измъчени рози. Върнах се обратно и не казах на никого къде съм бил. Много време беше минало от този младежки пир с факли.

Същата вечер Александър ми каза:

– Е, Багоас, ако не бях аз, тази нощ щяхме да бъдем доста по-добре настанени.

– Недей да скърбиш за това, Александър. Ти ще построиш нещо по-хубаво и ще организираш празненства, както е правил Кир.

Усмихна се. Но всъщност той не спираше да мисли за гробницата

на Кир. Александър винаги гледаше много сериозно на всички предзнаменования. И сега останките от едно величие, черни и нащърбени на фона на гневния залез, съживиха отново мъката му.

– Спомняш ли си – рекох му, – как един път ми каза, че огънят е богopodoben и че прилича на пълноводен поток към небето – на огромен огнен дъжд, който се излива нагоре? Как горящите маси образували величествен огнен пир? – И щях да добавя: „Няма огън без пепел, Александър.“ Но една сянка мина бързо пред очите ми и затворих уста.

След Персеполис тръгнахме на североизток към Суза, където трябваше да срещнем армията на Хефестион. В проходите ставаше все студено, но въздухът беше благоуханен, а сърцето ми ликуваше при докосването с необятните планини на моята земя. Александър също беше щастлив. Беше си наумил нещо, което още не ми казваше. Чувствах, че е много запален и зачаках да му дойде времето.

Една вечер обаче той влезе в стаята с много разтревожен поглед.

– Калан е болен.

– Калан ли? – изненадах се аз. – Та той никога не боледува. Дори в пустинята беше добре.

– Изпратих да го повикат тази вечер. Щеше ми се да поприказвам с него. Но той помолил аз да отида при него.

– Той е повикал теб? – Трябва да си призная, че бях смяан.

– Да, помоли ме като приятел. Отидох, разбира се. Той си седеше, както винаги е седял при своите медитации. Но този път се беше подпрял на дървото. Той обикновено става, когато дойда, макар и да знае, че не е нужно да го прави. А сега само ме помоли да седна до него, защото краката му не го държали.

– Не съм го виждал от Персеполис. Как е пътувал днес?

– Някой му дал едно магаре. Багоас, той вече изглежда на годините си. Когато го видях за пръв път няхах представа колко е стар. Иначе никога не бих го взел от неговия дом. Един човек на седемдесет години не може да промени рязко всички навици на тялото си, без това да му навреди. Той е живял години наред в мир и спокойствие. И всеки следващ ден е приличал на предишния.

– Калан дойде заради обичта си към теб. Той казва, че вашите съдби били свързани в някакъв друг живот. Той каза... – Млъкнах, защото бях отишъл твърде далеч и щях да кажа повече, отколкото трябва. Александър ме погледна в очите и рече:

– Хайде, кажи, Багоас. Наведох очи:

– Той каза, че ти си низвергнат бог. Александър седеше на ръба на

леглото, гол за банята си, и оправяше сандала си. Откакто се влюбихме един в друг, той никога не ми позволяваше да развързвам обувките му, освен когато беше ранен или смъртно уморен. Но тогава всеки негов приятел би го направил. Сега той стоеше неподвижен, а челото му беше набраздено от загриженост. Накрая, докато събуваше сандала си, той само каза:

– Опитях се да го накарам да легне в легло, но Калан поиска да свърши медитацията си. Трябваше да му заповядам, но го оставих на спокойствие. Утре ще му изпратя лекар.

Лекарят каза, че Калан има подуване на червата и трябвало да пътува във фургона за болните. Но индиецът отказа. Това щяло да наруши медитацията му. Каза още, че ако това глупаво зверче – тялото му – не иска да му се подчинява, то поне няма да го командва. Александър му даде един добре обяден кон и в края на всеки преход ходеше да го види. А Калан слабееше и отпадале с всеки изминат ден. И други ходеха при него. Лизимах например, беше много привързан към индиеца. Но често Александър оставаше при него сам. Една вечер той се върна толкова отчаян, че всичките му приятели го забелязаха. Едва когато останахме само двамата, той каза:

– Той е решил да умре.

– Александър, мисля, че Калан се измъчва от болка, макар че не си го признава.

– Болка ли?! Та той иска да умре чрез изгаряне!

Извиках от ужас и стъписване. Щях да настръхна от подобно нещо дори и на мястото за екзекуции в Суза. Освен това такова желание беше оскверняване на свещения огън!

– Калан казва, – продължи Александър – че в неговата страна дори и жените правят това, за да не надживеят умрелите си съпрузи.

– Така казват мъжете! Но аз видях как хвърлиха в огъня едно момиченце на десет години. А то искаше да живее. Те удавиха писъците му в музика.

– Някои наистина се съгласяват. Калан казва, че не иска да надживее живота си.

– Има ли начин да оздравее?

– Не вярвам. А и той не желае да приема лекарства. Сякаш вижда, че е белязан от смъртта. Но едно нещо съм решил твърдо – щом ще си отива от този свят, ще си отиде като Цар. Ако е истина, че ние не живеем само един живот, а постоянно се прераждаме, сигурен съм, че преди, той е бил Цар.

Александър продължи да крачи из стаята. После каза:

– Аз ще бъда там като негов приятел. Но няма да мога да го гледам.

И така, ние стигнахме Суза. Нищо не беше по-странно за мен от това. Дворецът си беше съвсем същият. Дори няколко стари евнуси, които не бяха тръгнали с Дарий, още се мотаеха из него. Когато научиха кой съм, те решиха, че сигурно съм много хитър.

Най-необичайно от всичко беше да стоя отново под сенките на златната лоза и да виждам друга глава на възглавницата. Дори и инкрустираното ковчеже още стоеше на нощната масичка. Усетих, че Александър ме гледа. Той привлече очите ми и протегна към мен ръка.

По-късно, когато вече почивахме, попита:

– По-хубаво ли беше от преди?

Дори не можеше да изчака да му кажа, ако въобще имаше нужда от казване. В някои неща той беше като дете.

Бяха поддържали добре двора с фонтана и птичките. Александър каза, че това място е добро за Калан и нареди да му дадат една малка стаичка до него. Всеки път, когато отивах да го видя, индиецът ме молеше да отварям по една клетка. Сърце не ми даваше да му кажа, че това са чуждоземни птички и ще им е много трудно да оцелеят. Но той искаше да ги гледа как отлитат – това беше последното му удоволствие.

Армията на Хефестион заедно със слоновете беше пристигнала преди нас. Александър каза на приятелите си какво иска Калан и нареди на Птолемей да приготви царска погребална клада.

Направиха я като диван достоен за цар.

Украсиха я отвсякъде със знамена и гирлянди от цветя, а отдолу сложиха борова смола, терпентиново дърво и прахан, примесени с арабски тамян и с всичко, което щеше да осигури най-бързия и изпепеляващ огън.

На площада пред Двореца, където още от времето на Дарий Велики насам се провеждаха всички големи церемонии, се строи Почетната конница. От двете ѝ страни застанаха тръбачите и глашатаите. На четвъртата страна бяха разположени слоновете – прясно боядисани и покрити с лъскави драперии. Бивните им бяха позлатени. Дори Цар Пор не би могъл да прибави нищо към това.

Александър лично избра хората за тържествения кортеж. Първи, върху високите си коне вървяха най-красивите персийци и македонци. Всички бяха в пълно въоръжение. Следваха ги носачите на погребалните дарове, достойни за една царска гробница – платове, обшити със скъпоценни камъни и перли, златни чаши, вази с благовонни масла и купи

с тамян и всичко това трябваше да бъде поставено на кладата и да изгори заедно с Калан. Александър дойде в колесницата на Дарий, целият облечен в траурно бяло.

Лицето му изглеждаше измъчено и застинало. Мисля, че той организира цялото това великолепие не само, за да почете Калан, но и за да го направи поне малко поносимо.

Последен от всички дойде живият мъртвец. Четирима едри македонци носеха на раменете си носилката му. Калан трябваше да дойде на кон, но се оказа твърде слаб, за да се качи. Прекрасният нисайски жребец, отреден за това, вървеше редом с носилката. Щеше да бъде принесен в жертва на кладата.

Калан носеше голям венец от цветя на врата и гърдите си, както правят индийците на своите сватби. Когато приближи, ние го чухме, че пее.

Той продължи да пее на своя бог дори когато го полагаха в ковчега. След това – на това погребение на жив човек – приятелите му се приближиха, за да си вземат сбогом.

Дойдоха най-различни хора – генерали и войници, индийци, музиканти, прислужници. Носачите започнаха да трупат даровете върху кладата. Калан се усмихна и каза на Александър:

– Пак твоята доброта ми даде подаръци, които да оставя за спомен на моите приятели.

Той раздаде всичко. Коня – на Лизимах, платовете и другите неща – на всички, които го обичаха. Когато взех ръката му, той ми даде един персийски бокал с гравирани върху него лъв и ми каза:

– Не се страхувай. Ти ще изпиеш всичко до край и никой не ще ти отнеме това.

Последен дойде Александър. От уважение ние се дръпнахме настрана, когато той се наведе, за да го прегърне. Тогава Калан съвсем тихо ми каза – само тези, които стояхме най-близо, го чухме:

– Няма нужда да си казваме сбогом. Аз ще бъда с теб във Вавилон.

А после всички се оттеглихме. Тогава дойдоха факлоносците. Бяха цял отряд, за да стане запалването по-бързо. Когато пламъците се извишиха, Александър извика за бойния победен химн. И тръбите засвириха, войниците нададоха бойния вик, водачите жегнаха слоновете. Те вдигнаха хоботите си и затръбиха поздрава, с който отдават чест на царете.

Александър винаги бе внимателен към гордостта на хората, които обичаше. Той беше сигурен, че нито един стар човек не би могъл да понесе изгарящата болка без вик, и бе направил всичко възможно това да

не се чуе. А когато огънят се издигна с бушуващи пламъци, наведе глава и повече не погледна към кладата. Но аз видях, че Калан остана неподвижен със скръстени ръце, и когато цветята под тях се сгърчиха в пламъка, той нито промени изражението си, нито отвори уста. Гледах само, докато започна да се обезобразява. Но всички, които гледаха до края, признаха, че дори и не помръднал.

Калан беше накарал Александър да му обещае, че ще пирува за него, а няма да скърби. Хубава, лековита мъдрост. Само дето не беше опитвал вино през живота си, и никога не бе присъствал на македонски пир. Те всички направо полудяха през онази нощ – от ужас, или от мъка, а може би и от двете заедно. Някой предложи състезание по надпиване, вместо погребални игри и Александър обеща награда за победителя. Мисля, че първенецът изпи около четири хоя⁸⁹ вино. Мнозина останаха да лежат безчувствени на кушетките или на пода до сутринта. А това едва ли беше най-добрият начин да прекараш студена зимна нощ в Суза. Победителят умря три дни по-късно от простуда, заедно с още неколцина. Така че Калан получи в жертва повече от един кон.

Александър беше съдия, а не състезател. Дойде да си легне с твърда походка. Вече изтрезняваше и мъката отново го обземаше.

– Какво искаше да каже – ми рече той, – когато каза, че ще бъде с мен във Вавилон? Ще се прероди като вавилонец ли? Но как ще позная детето?...

8

Няколко дни по-късно той ме попита:

– Ти виждал ли си някога Царица Сизигамбис? Името ми прозвуча като излязло от някаква древна приказка. Сизигамбис беше Царицата-Майка на Персия, която Дарий изостави при бягството си в Иса.

– Не – отговорих аз. – Царицата вече беше при теб, когато дойдох в Двора.

– Чудесно. Искам да я посетиш от мое име. Почти бях забравил, че Александър я беше настанил заедно с принцесите в Суза.

– Ако тя те познаваше, – продължи той, – нямаше да бъде уместно да ходиш там. Но щом не те е виждала, ще ѝ изпратя по теб подарък. Тя е човек, когото си струва да познаваш. Предай и моите най-сърдечни почитания и попитай дали ще може да ме приеме след около час.

89. Около 13 литра. Един хой е равен на 3,282 литра. – Бел. прев.

Предай и това – добави той и ми подаде едно колие от индийски рубини.

Тръгнах към Харема. Когато ходих там за последен път, вървах зад Дарий и усещах парфюма от неговата мантия.

Пред покоите на Царицата, където никога не бях стъпвал, ме посрещна един стар достолепен евнух, който трябваше да разреши посещението ми. Той беше внимателен и любезен, и с нищо не даде да се разбере дали знае какъв съм бил някога, макар че такива хора знаят всичко. Последвах го по един коридор с огрени от слънцето замрежени прозорци и през едно предверие, където седяха почтените омъжени придворни дами и разговаряха или играеха шах. Евнухът почука леко на една врата в дъното, представи ме, каза кой ме изпраща и се оттегли.

Царицата седеше изправена на един висок стол с права облегалка, а ръцете ѝ лежаха върху страничните подпори. Веднага забелязах, че те са с изострени краища и пръстите ѝ изглеждаха прекрасни – като вретена от слонова кост. Беше облечена в тъмносиньо, с тъмносин воал над оредялата и бяла коса. Лицето и беше безцветно – като лице на стар бял сокол, седящ умислен и безмълвен върху своята скала. На шията си носеше верижка с тюркоази. Спомних си, че Александър и я беше купил от Мараканда.

Направих прострацията толкова внимателно, колкото първия път пред Дарий. Още докато се изправях, тя проговори с високия дрезгав глас на старостта.

– Как е моят син, Царят?

Направо онемях. Откога ли тя беше в това състояние? Та Царицата беше получила неговото тяло, за да го облече и приготви за погребението. И защо никой не беше предупредил Александър, че е изгубила разсъдъка си? Не знаех какво да сторя. Ако и кажех истината, тя можеше да изпадне в безумие, да ме разкъса с тези дълги нокти от слонова кост или да разбие главата си в стената.

Старческите ѝ очи се вираха в мен – безмилостни и светли под сбръчканите клепачи. Те премигнаха бързо два пъти – точно като очите на ловен сокол. Изглеждаха негърпеливи. А езикът ми не искаше и да помръдне. Сизигамбис удари с едната си ръка по облегалката.

– Питам те, момче, как е моят син Александър?

– Нейният мрачен и пронизващ втренчен поглед срещна моя. Беше прочела мислите ми. Тя вдигна глава. – Имам само един син и той е Цар. Никога не съм имала друг.

Успях да дойда на себе си. Предадох и съобщението в най-

подходяща форма и коленичих, за да ѝ предложи дара на Александър. Тя взе рубините, повдигна ги с двете си ръце и извика двете стари дами, вероятно компаньонки, които стояха до прозореца:

– Вижте какво ми е изпратил моят син!

Жените изказаха възхищението си и тя им позволи да ги докоснат. През цялото време стоях на колене с ковчежето в ръце, чаках някой да се сети да го вземе и си мислех за сина, когото тя беше отхвърлила.

Нямаше начин Дарий да не се е досетил за това, след като е побягнал при Иса. Нима можеше човек, който я познава, да не се досети? Той единствен е знаел, че мястото му в нейното сърце е заето. В двора с фонтана бях свирил на арфа, за да облекча една мъка, която едва сега разбирах. Точно това го беше накарало да излее яростта си върху бедния Тирей. Дали беше разбрал, че тя е отказала да бъде спасена при Гавгамела? Може и да не му бяха казали за това. Добре, че никога повече не се срещнаха. Горкият Дарий – достатъчно мъка беше имал на този свят.

Тя ме забеляза навреме и даде знак на една от дамите да вземе ковчежето.

– Благодарни на моя господар Царя за този подарък и му кажи, че ще го приема с радост.

Когато излизах, Царица Сизигамбис все още продължаваше да гали скъпоценните камъни в скута си.

– Хареса ли ги? – попита Александър нетърпеливо, сякаш ставаше дума за някой любовник.

Казах му, че Царицата е показала огромно удоволствие от огърлицата.

– Цар Пор ми я даде. Радвам се, че тя оценява подаръка, като достоен за нея. Тя е Великият Цар, който можеше да поведе твоя народ, ако Бог я беше направил мъж.

Засмях се:

– По-добре е, че бог я е създал жена. Иначе трябваше да я убиеш.

– Наистина това ми спестява голяма мъка. Но кажи ми, как изглеждаше тя? Искам да ѝ кажа нещо много важно. Смятам да се ожена за нейната внучка.

Въпреки първоначалното ми смайване, той успя да прочете мислите ми.

– Това май ти доставя по-голяма радост от предишната ми сватба?

Успях само да кажа:

– Александър, това ще достави радост на всички персийци!

Той не беше виждал принцеса Статира от битката при Иса, когато тя е била дете, скрило лице в скута на майка си. Но сигурно изобщо не се интересуваше как изглежда. Това щеше да бъде истински официален и династичен брак, който да почете моя народ и да отгледа царски синове и дъщери. Той си беше спомнил, че освен кръвта на Дарий, децата му ще носят във вените си и кръвта на Сизигамбис. Колкото до Роксана, като втора жена, тя пак щеше да надскочи себе си и да стои по-високо, отколкото струваше. Дарий никога не би я направил нещо повече от своя наложница. Но запазих всички тези мисли за себе си и му пожелах радост.

– О, но това не е всичко... – усмихна се Александър.

Намирахме се в двора с фонтана – единственото тихо и усамотено място, когато всички официални стаи бяха пълни с пратеници и висши сановници. Той подложи ръка под водопада на фонтана, събра я в шепа и отново го остави да тече. Усмихваше се.

– Хайде, Александър, кажи ми тайната. От доста време я виждам по лицето ти.

– Знам това! Вече мога да ти кажа – това няма да бъде само моя сватба. Ще направя сватба на нашите два народа.

– Нищо не разбирам.

– Слушай, всички мои приятели, моите генерали и най-добрите войни от Почетната конница ще се оженят за персийски благородници. Аз ще ги даря всичките и ние всички ще отпразнуваме заедно едно грандиозно сватбено пиршество. Какво мислиш за това?

– Мисля, че никой друг освен Александър не би могъл да го измисли – Това си беше самата истина.

– Хрумна ми, докато пътувахме, но трябваше да изчакам, докато се срещна с армията. Повечето от нашите благородници служат там.

Едва сега разбрах защо не ми беше казал. Той едва ли би могъл да обяви женитбата на Хефестион, преди самият младоженец да узнае.

– Тъкмо си мислех – продължи Александър, – колко ли на брой двойки биха направили едно прекрасно тържество, без да пренаселваме павилиона. Реших осемдесет.

Сякаш ме удариха с чук по главата. Но все пак успях да кажа, че точно това е числото.

– Всички мои войници, които са се оженили за персийки, също ще получат зестра от мен – обяви Александър. – Мисля, че са около десет хиляди.

Той продължаваше да си играе усмихнат с огряната от слънцето

вода във фонтана, която се стичаше от ръката му като злато.

– Ще направим нещо ново – две добри вина, смесени в една голяма купа. И всички ще пият от нея. Хефестион ще се ожени за сестрата на Статира. Искам децата му да бъдат мои роднини.

Предполагам, че той почувства мълчанието ми. Погледна ме в лицето, приближи се и ме прегърна.

– Скъпи мой, прости ми. Любовта ражда нещо повече от деца. „Синовете на мечтите“ – спомняш ли си? Ти стана баща на всички тях. От любов към теб аз се научих да обичам твоя народ.

След тези думи извърших моята част от работата без болка. А тя беше да посетя младоженките и техните майки, да нося дарове и да им обяснявам церемонията. В харемите ме посрещаха много добре. Дори и да бяха имали някакви планове, преди Александър да обяви своя, никой от тях не си призна.

Той, разбира се, беше избрал за най-славните македонци най-благородните девойки. И макар голяма част от тях да не бяха най-желаните, човек не може да има всичко. Не посетих само принцесите. Но Дрипетис, другата внучка на царицата, едва ли щеше да разочарова Хефестион. Това беше красив род. Всъщност през всичките тези години аз никога не бях чувал той да е имал любовница. Но ако Александър искаше от него племенници и племеннички, без съмнение Хефестион щеше преда-но и честно да ги създаде.

Някакъв глупак, чието име не си струва човек да помни, бе писал, че Александър унижил и не зачел моя народ, защото не свързал нито един персийски благородник с македонска съпруга. А откъде можем да ги вземем тези съпруги? Та ние бяхме в Суза. И с нас пътуваха само наложници и проститутки. Човек може да се досети какво щяха да кажат почтените македонски дами, ако трябваше да изпратят своите девствени дъщери в леглата на непознати „варвари“. Но защо ли си хабя думите за такива глупости?

Александър искаше това да бъде най-големият празник от започването на неговото царуване. Седмици преди сватбата всички тъкачи, гравьори и златари в Суза работиха денонощно. Не отидох да видя дали старият ми господар е преуспял. Човек не се връща сам в бунището, на което е бил захвърлен.

След идването ни в Суза, артисти от всички изкуства наводниха града като пълноводен поток. Повечето идваха от Гърция, а новината за празника ги беше накарала да си счупят краката от бързане. Един от тях, някакъв флейтист с голяма слава на име Евий, стана причина за една

незначителна кавга. Или по-скоро за кавга, която щеше да бъде маловажна, ако хората, които засягаше, вече не бяха скарани. Така започват войните, както между народите, така и между хората. Така стана и с Хефестион и Евмений⁹⁰.

Познавах Евмений само отдалеч. Той беше Главен Секретар по време на царуването на Александър, а преди това и на баща му – Филип. Беше грък и бе имал време да повоюва малко в Индия, при това с успех. Беше на около четиридесет и пет години, с прошарена коса, много умен и хитър. Нямам представа защо той и Хефестион винаги намираха повод да се скарат. Почти съм сигурен, че това е започнало още през юношеството на Хефестион. Може би Евмений му е завиждал за любовта на Александър. А може би просто не е одобрявал тяхната любов, както не одобряваше и мен. Никога не обръщах внимание на това, защото знаех, че не може да ми навреди. С Хефестион обаче беше различно. След като той върна успешно армията в Персида, Александър го направи хилиарх – гръцкото название на нашия Велик Везир. По ранг сега той беше втори след Царя. Хефестион беше неподкупен като сановник. Но в замяна на това бе много докачлив по отношение на достойнството си.

Това се разви постепенно в него след Индия, където изкара една треска от жълтеница. Лекарите казват, че след такава болест дълго време не трябва да пиеш никакво вино. Но я кажете това на един македонец. Освен това по природа той беше много постоянен – както в обичта си, така и в оразата си.

Към персийците Хефестион винаги беше учтив и любезен. Заради Александър, а и защото нашите обноси притежават цивилизована форма и изискват спазване на установените правила. Невъзможно е един персиец от благородно и почтено потекло да предизвика шумна кавга. Ние или се отравяме един друг след внимателно обмисляне, или се сподобяваме. Македонците, които нямат такива задръжки, не губят нито миг и веднага избухва разпра.

Та този флейтист Евий беше стар приятел на Хефестион още от преди моето време. Така че той се нае да се занимава с настаняването му. Суза вече бе препълнена, а жилището, което Хефестион бе намерил за Евий, бе заето от хората на Евмений. И тогава Хефестион ги изгонил.

Евмений, който по правило беше тих и добродушен човек, веднага отишъл при него много ядосан. Но докато един персиец би казал, че е

90. Евмений – главен секретар и генерал на Александър, роден в Кардия. След смъртта му успял да стане сатрап и цар на Кападокия и Пафлагония. Убит в 317 г. пр.Хр. по заповед на противника му Антигон. – Бел. прев.

станала една ужасна грешка, но вече е твърде късно да бъде поправена, Хефестион направо рекъл на Евмений, че трябва да намери друго място за почетните си гости.

Тогава Евмений, чийто собствен ранг беше достатъчно висок, отишъл и се оплакал направо на Александър. И за да бъде запазен мира, Царят нареди на флейтиста да отиде на друго място. Аз самият се погрижих за това от негово име. Ако исках, можех да подслушам това, което Александър каза на Хефестион. Но си спомних за онази сутрин сред пустинята и се отказах.

Ако, както подозирам, Хефестион е бил помолен да поиска извинението на Евмений, той явно е сметнал, че това е под достойнството му и не го направи. Враждата продължи да тлее. Счепкваха се за дреболии.

Сигурно се питате защо ли си правя труда да записвам всичко това? Само защото бе писано краят да смеси горчивата мъка на моя приятел с отрова и да го докара до полуда.

Междувременно, тъй като ми бе спестено да бъда пророк, аз преснах да мисля за тази история. Предполагам, че Александър, който беше още по-зает, също забрави за случилото се. Той често се виждаше с Царицата-Майка и там му представиха бъдещата съпруга. Каза ми, че тя притежавала красотата на майка си и била нежно и скромно момиче. Но в Александър нямаше нищо от онзи огън, с който говореше за Роксана, когато я видя за първи път. Не се осмелих да го попитам как тя бе приела новината. Денят на сватбите дойде. Дарий Велики може и да е виждал такова великолепие. Но нито един от живите не помнеше такова нещо. Целият площад пред Двореца бе превърнат в огромен павилион. В центъра разположиха шатрата на младоженците – от фин плат, със златни и сребърни пискюли и ресни, подпряна от позлатени колони. Навсякъде около нея поставиха балдахини за гостите. Огромната сватба щеше да се състои според персийския ритуал. В шатрата сложиха златни кресла за всяка двойка. Нашите момичета са възпитани в благоприличие и скромност. Затова младоженките щяха да влязат само за малко, за да изпият тостовете за здраве. А след това младоженците трябваше да ги вземат за ръка, да седнат заедно за сватбената песен, и да ги отведат.

Бащите на момичетата, разбира се, присъстваха. Александър ме помоли да помагам при настаняването им, защото искаше да бъде там и да видя ритуала.

Той носеше Митрата и царската мантия на Персия, заедно е дългите ръкави и всичко останало. Да си призная – полугръцката мантия му стоеше доста по-добре. Официалната роба стоеше добре на човек с

ръста на Дарий. Но ние, в Персия, знаехме едно нещо: Един Цар е толкова висок, колкото е висок неговият ДУХ.

Александър нареди да има глашатаи извън шатрата, за да може тъпата от по-маловажни гости да не пропусне нищо от церемонията. Те сякаш да известят с тръбите и гонговете, когато се вдигат наздравичите.

Всичко мина изрядно. В присъствието на своите тъстове – хора от най-благородната кръв на Персия – младоженците се въздържаха от много пиене и дори не се провикваха из цялата шатра.

Нямаше никакви прострации. Александър даде на всички бащи титлите Роднини на Царя, което им позволяваше да го целуват по бузата. Тъй като за него нямаше тъст, Оксатрес зае това място. Той изглеждаше чудесно, макар че трябваше да се наведе за целувката.

Царят вдигна сватбената наздравица. Младоженците пиха за бащите, а те от своя страна върнаха тоста. Всички пиха за Царя. Фанфарите за тръбиха и влязоха булките. Бащите им ги посрещнаха, хванаха ги за ръка и ги заведоха до женихите им.

Като изключим селяните, рядко можете да видите персийски мъже и жени да ходят заедно. Каквото и да говорят гърците, никъде по света няма да намерите повече красота, отколкото има сред нашите благородници, които са я отглеждали и наследявали толкова избирателно и толкова дълго. Но най-хубава от всички беше първата двойка – Оксатрес и племенницата му. Александър стана, за да ги посрещне и да приеме своята годеница. Да, Дарий беше предал хубавата си външност на своите деца. А също и фигурата си. Статира беше по-висока от Александър поне с половин стъпка.

Той я заведе и я настани на почетния стол до трона си. И разликата изчезна. Ако не друго, Александър беше изобретателен. Той я беше видял в покоите на Царицата-Майка, и беше наредил да отрежат малко от краката на стола, предназначен за нея.

Е, разбира се, когато брачните двойки тръгнаха да се оттеглят, те трябваше да вървят заедно.

Почти чух гласа му да казва: „Беше необходимо“.

(Няколко дни по-късно открих скрити в един тъмен ъгъл сватбените му обувки. Подметките бяха подплатени с поне два пръста филц. Едва не избухнах в смях – та той не си направи труда да постъпи така дори когато беше домакин на високия седем стъпки Пор.)

Хефестион и Дрипетис си подхождаха добре на ръст. Тя беше висока, колкото него.

Празненството продължи през цялата нощ.

Срещнах стари приятели и нямаше нужда да се преструвам, че споделям общото веселие. Бяха минали години, откакто Александър за пръв път влезе в Суза и пощади града. После той отиде много далеч и се превърна в легенда, докато много злини се вършеха от негово име. Сега хората го познаваха. В този град помнят Кир. Помнят как той неоскверни храмовете на победените мидийци, как не опозори и не унижи техните благородници, нито зароби селяните им. Помнят и днес, че Кир беше справедлив Цар на всички нас. И това, че един варварин от запад доказа, че е същият като Кир, навсякъде се възприемаше като чудо. Запомних всичко, което чух да се говори, за да му го кажа по-късно. Той бе направил това, което имаше намерение да стори.

Несъмнено Александър бе направил същото и в брачното легло. Статира бе настанена в царските покои. Но неговите посещения се превърнаха в обикновени посещения на вежливост много по-скоро, отколкото с Роксана. Всъщност, няколко дни по-късно той посети согдийката. Може би отиде там само, за да излекува наранените ѝ чувства. Но не съм съвсем сигурен. Статира бе нежно и скромно момиче. А той обичаше огъня. Роксана го притежаваше, дори когато димеше неприятно. Той бързо ѝ се беше наситил. И все пак, от време на време, тя не преставаше да го привлича обратно. Майка му Олимпиада – тази царствена, зла и деспотична жена – продължаваше във всяко писмо да се оплаква от регента му. Александър обикновено го хвърляше ядосано. И въпреки това, с отговора си той винаги изпращаше по някой избран с любов подарък. Може би наистина има нещо в поговорката за начина, по който мъжете избират жените си.

И така Александър направи за моя народ това, което имаше намерение да стори.

И аз бях прекалено щастлив. Един-два пъти видях отправени към мен студени и сурови погледи на някои македонци. Но нали винаги завиждат на тези, които са обичани от царе. Така беше и с Хефестион, и то на много по-високи места, отколкото с мен. Винаги съм си мислил, че персийците са по-мразени, докато не видях как Певкестас язди, облечен в наши национални дрехи и как моите сънародници, които вече бяха разбрали, че той е човек, достоен за уважение, го поздравяваха радостно. А когато той отмина, дочух няколко македонци. Той бил станал варварин, това било отвратително, и как можело Царят да насърчава това? В такъв случай, какъв ли трябваше да е самият Цар?

Забелязвах лицата и поведението им. Не бяха малко на брой. Ако кажех на Александър за тях, щях да им навреда по най-долен начин и

въобще нямаше да съжалявам. Но знаех, че това само ще го нарани и няма да му помогне. Той се надяваше да промени сърцата, а не думите.

Скоро след това съвсем случайно Александър научи, че македонските войници са затънали до гуша в дългове. С плячката която имаха, те можеха да живеят богато като принцове. Но войниците нямаха никаква представа за пазарлъка, така както го разбираме ние, персийците. Без много да му мислят те плащаха двойно и тройно над истинската цена за всичко, което купуваха, ядяха или пиеха, и за жилищата, в които ношуваха. Като чу за нищетата, в която бяха изпаднали, Александър оповести, че ще уреди вместо тях всичките им дългове. Сякаш не беше похарчил достатъчно за дарове и зестра по сватбите им. Но дохода едва неколцина. Най-накрая командирите разкриха истината – войниците говорели, че той искал само да разбере кой от тях харчи повече, отколкото печели.

Те смятаха, че той, иска да ги излъже. Това го нарани повече от всичко друго след онзи ден в Индия. Александър не можеше да го проумее. Аз обаче можех – колкото по-близо отиваше до нас, толкова той ставаше по-чужд за тях.

Тогаво Александър нареди да разположат маси навсякъде във военния лагер и заповяда на ковчежниците си да седят там без никакви свитъци или каквото и да било за писане. Всеки войник, който покажеше документ за размера на дълга си, получаваше парите за него и нищо не се вписваше. Това великодушие струваше на Александър ни повече, ни по-малко от десет хиляди таланта. Реших, че така поне ще им затвори устата за известно време.

Пролетта вече настъпваше. Човек можеше да усети събуждащия се живот покрай бреговете на реката. Скоро щяха да цъфнат и лилиите. Една сутрин, когато отидох на езда с Александър, той погледна към хълмовете и попита:

– Къде се е намирал твоят дом?

– Ей там, при онзи зъбер. А онова, сивото, което прилича на скала, беше наблюдателната кула.

– Добро място за укрепление. Искаш ли да отидем до там и да го видим?

– Не Александър, ще ми дойде твърде много.

– Добре, няма да ходим. Чуй сега една новина, която запазих за теб. Спомняш ли си, че преди пет години ти казах, че започвам да създавам армия от персийски момчета?

– Помня. Бяхме в Бактрия. Нима само пет години са минали

отгогава?

– Наистина изглеждат повече. Вложихме много усилия и направихме много неща за това време. Е, петте години изминаха. Момчетата са готови и са на път към Суза.

– Това е чудесно, Александър.

Шест години, откакто дойдох при него, и тринадесет – откакто напуснах онези стени, яздейки до отрязаната глава на баща ми.

– Хайде да се надбягваме до дърветата! – внезапно каза Александър.

Галопът ме освободи от обзелата ме тъга. А той искаше точно това. Когато оставихме конете си да починат, той продължи:

– Тридесет хиляди войници. И всичките осемнадесетгодишни. Мисля, че наистина ще видим нещо интересно.

Седем дни по-късно те пристигнаха в Суза. Александър нареди да издигнат подиум върху терасата на Двореца. Оттам той и генералите му щяха да наблюдават парада. Малко по-късно от лагера им, отвъд стени-те на града, дочухме македонската сигнална тръба: „Конница, напред!“

Те се появиха строени в отряди, с македонски дрехи и въоръжение, но върху хубави персийски коне, а не върху гръцките дребосъци. Персийците от Персида язدهа начело.

Персиецът си е персиец, независимо дали е в македонски дрехи или не. Офицерите не им бяха отказали онези малки подробности, които придават един по-друг вид – бродирано седло, броня с емблема, някой вимпел върху македонската пика, бляскава и пишна юзда или някое цвете, забучено в шлема. И най-вече – техните лица бяха персийски.

Съмнявам се, че всички са били събрани по тяхно желание. Но сега те се гордееха със своето обучение. Всеки отряд яздеше с изправени копия и гордо вдигнати глави през площада. Вървяха бавно, в такт с музиката. Пред подиума на Царя вдигаха конете на задни крака и го поздравяваха с копията си. След това показваха различни тънкости на езда, поздравяваха отново и се отдалечаваха в галоп, докато се приближаваха следващият отряд.

Цяла Суза излезе да наблюдава парада от покривите на къщите и от стените на крепостта. Площадът бе препълнен и с македонци. Никой не отрича, че те бяха най-добре обучената армия в света. Те също можеха да направят бързо и точно всичко, което тези млади хора показваха. Но ние имаме повече чувство за изящество и финес. Александър също го притежаваше.

Когато завърши този дълъг преглед на войската, Александър се

прибра с грейнало лице. Заедно с него бяха персийците от царската охрана – Оксатрес, братът на Роксана и един от синовете на Артабаз. Докато разговаряше оживено с тях, Александър улови погледа ми от другия край на Голямата Зала и се усмихна. Дойде да си легне късно.

Беше останал да разговаря и да пие, както правеше винаги, когато беше щастлив.

Прегърна ме, и се усмихна:

– Никога не съм виждал толкова много красота за един ден. Какво ще кажеш, не съм ли избрал най-доброто? – Той ме погали нежно по косата. – Знаеш ли как нарекох тези момчета? Нарекох ги „моите Наследници“.

– Александър, – казах аз, докато събличах хитона му, – нарече ли ги така пред македонците?

– Защо не? Те също ще ми отгледат наследници. Какво те прихваща?

– Не знам. Ти не си взел нищо от тях. Но те не обичат ние да показваме превъзходство и достойнство.

Той стана – облечен само в многобройните си рани – и отметна косата си. Виното не беше замъглило погледа му. Напротив, в него имаше повече блясък и жар.

– Да мразиш превъзходството, значи да мразиш боговете. – Александър изрече тези думи толкова високо, че телохранителят надникна в стаята, за да види дали всичко е наред. – Човек трябва да го приветства винаги и навсякъде, дори и сред непознатите народи, дори и в най-отдалечените кътчета на земята. И още – човек никога не трябва да го омаловажава или да говори с пренебрежение за това.

Започна да крачи нервно из стаята.

– Открих тези качества в Цар Пор, – продължи той – макар неговото черно лице да ми изглеждаше странно. Откривам тези качества и сред твоя народ. И именно от уважение към това аз обесих персийските сатрапи наравно с македонските. Да извиня техните престъпления под предлог, че те са присъщи на местните обичаи и нрави, би било неуважение.

– Така е. Ние сме древно племе. И разбираме тези неща.

– Тези неща и много други – каза той и разкърши рамене.

Гърците са написали, че по това време Александър ставал все по-избухлив и раздражителен. Това въобще не ме изненадва. Александър искаше да бъде Велик Цар не само по име, но и на дело. А всичко, което правеше в името на това, бе мразено и отхвърляно от собствения му

народ. Едва неколцина приятели го разбираха. За Хефестион признавам без никакво колебание. Колкото до останалите, те по-скоро предпочитаха да го видят като господар на един народ от роби, а себе си – като помалки господари. Те не Скриваха чувствата си към новите войници. И още нещо. Макар и заздравяла, раната от Индия продължаваше да го боли и той се уморяваше много по-бързо, отколкото преди. Но Александър по-скоро би умрял, отколкото да си признае това.

Пак гърците твърдят, че ние сме го били развалили с нашето рабление. Може би в очите на такъв груб и примитивен народ това наистина изглежда така. Ние знаехме, че ще го накараме да привикне към изисканите обноски на един изтънчен двор. А той знаеше, че това е необходимо. Ако персийците започнат да укоряват един Цар, те ще го сметнат за жалък варварин без възпитание и самоуважение. Да служат на такъв човек за тях би било унижение. Всеки глупак в Персия го знае. Така че пиша това за невежите.

Нима те загубиха нещо заради нас? Александър им раздаде огромни зестри и дарове. Плати им дълговете. Организира в тяхна чест грандиозно шествие с купища подаръци и награди за смелост и добра служба. И въпреки всичко, когато след това той взе в Почетната конница няколко видни персийци с отлични качества, македонците се почувстваха обидени и възнегодуваха. Дори и да е бил понякога раздражителен и суров, те сами си го изпросиха. С мен не се държеше така.

Пролетта беше към края си. Александър реши да прекара лятото в Екбатана, както правеха Великите Царе преди него. Повечето от войниците, предвождани от Хефестион, трябваше да тръгнат нагоре по долината на Тигър към Опис⁹¹, откъдето един добър път води през проходите. А той самият искаше да види нещо ново и замина към Опис по вода. В долното си течение Тигър не е така буен и негостоприемен. Пътуването беше приятно. Реката лъкатуши през палмови горички и покрай плодородни поля. Корабът не беше с гребци, а с волове, които въртяха водните колела. Реката беше пълна със стари, отдавна неизползвани бентове. Почти се шляехме, без да си даваме никакъв зор. Спяхме или на брега, или на кораба – както му скимнеше. Това бе истинска почивка от дворцовия живот, от тежката работа и от грижите. Зелени, спокойни и мирни дни.

Към края на пътуването, докато прочистваха един от тези стари

91. Опис – древен град в Месопотамия до река Тигър, на около 100 км северно от град Багдад. – Бел. прев.

преливници, застанахме на котва в един сенчест приток. Александър се бе излегнал под балдахина на кърмата и държеше главата ми в скута си. Преди години той щеше да се огледа дали наоколо няма зяпащи македонци. Сега вече постъпваше, както му харесва, и те трябваше да се примирят с това. Александър гледаше нагоре към веещите се палмови листа и си играеше лениво с косата ми.

– От Опис ще тръгнем по Царския Път на изток и оттам мисля да изпратя старите ветерани вкъщи. Достатъчно работа имаха, откакто в Индия ми казаха, колко са изтощени. Вярно е, както е писал и Ксенофонт, че дори, ако командирът понася същите трудности, все пак за него не е същото. Още помня как се разплакаха. Непреклонни стари глупчовци... Но непреклонни и в бой. Те ще се приберат по домовете си, а ако някога поискат да се върнат отново, няма да е моя вината.

Армията беше пристигнала преди нас. Опис е средно голям град, с жълти къщи, направени от кални тухли, и, като всеки град по протежение на Царския Път, има каменен дворец за Царя. В равнината вече бе започнало да става горещо, но ние нямаше да останем задълго. Нищо особено не се беше случило по време на похода, освен че Хефестион и Евмений се бяха карали през целия път.

Напрежението се трупаше и нарастваше още преди Суза. В Кармания Александър беше помолил приятелите си да му дадат пари назаем, тъй като трябваше да се поправят корабите от флотата. Обеща да им върне парите, когато стигне столицата. Евмений обаче беше доста стиснат. Когато донесоха парите, които той предложи, Александър каза с ирония, че не желае да ограбва бедните и ги върна обратно.

– Чудя се – каза той същата нощ – какво ли ще изкара от шатрата си, ако тя изгори до основи.

– Защо не опиташ, Александре – засмях се аз. Той беше доста пиян и ние се спухахме да подиграваме Евмений. Но аз въобще и не допусках, че той наистина ще го направи. Палатката бе подпалена още на следващия ден. Проблемът беше, че тя пламна толкова бързо, че покрай нея изгоряха и царската хроника, и официалните писма. Парите изскочиха на бял свят под формата на слитъци. Сигурен съм, че бяха поне хиляда таланта. Александър не поиска нищо от тях. Той си направи шегата, макар че му излезе доста солено. Не знам дали Евмений реши, че Хефестион го е подкокоросал, но след Суза, дори и в кучешко лайно да стъпеше, пак щеше да заподозре, че Хефестион нарочно го е поставил там.

Така враждата стана открита. По пътя към Опис те вече бяха

оформили и фракции. Съмнявам се, че целяха точно това. Хефестион не се нуждаеше от фракция, а Евмений беше потаен и коварен грък, който не беше толкова глупав, че да се забърква в подобни кашаи. Нямахше шумни разпри. Но онези, които мразеха персийския начин на живот на Царя и знаеха, че Хефестион го подкрепя, застанаха на страната на Евмений.

По времето, когато стигнахме в града, Евмений беше започнал да се тревожи от всичко това. Той дойде при Александър и обясни, че това охлаждане на отношенията го натъжава. Дори заяви, че е готов да се помири. Той най-много се безпокоеше, че ако това продължи, вината щеше да падне върху него. А то продължаваше. Евмений беше изгубил обичайното си самообладание и избухна по повод жилището на флейтиста, а Хефестион нямаше да забрави думите му. Наистина той винаги се съобразяваше с Александър, но сега Хефестион беше голям човек и знаеше какво му се полага. Александър не можеше да му заповяда да преглътне едно оскърбление. Дори и да беше поискал това като услуга, сигурно е, че не я получи. Хефестион, който не беше говорил с Евмений от половин месец, запази мълчание. Скоро след това ни се струпаха нови неща и забравихме старите грижи.

По заповед на Александър издигнаха трибуна на парадния плац, за да говори от нея на войската. Той смяташе да освободи от служба ветераните, да им каже какви ще бъдат пенсиите им и да им даде нареждания за похода към Средиземно море. Нищо и никаква работа. Качих се на покрива да позяпам, тъй като се шляех без работа. Освен това, винаги когато можех, предпочитях да гледам Александър, вместо да съм някъде другаде.

Армията изпълни плаца чак до подиума с разположените около него телохранители. Генералите пристигнаха на коне и заеха местата си. Последен пристигна Царят. Даде коня си на един оръженосец, качи се на трибуната и започна да говори.

Не мина много време и войниците започнаха да размахват оръжията си. Знаех, че пенсиите, които щяха да получат след уволнението, са безумно щедри. Затова приех виковете им като израз на радост.

Но тогава Александър изведнъж скочи направо от трибуната, разбута охраната и тръгна сред войниците. Видях как сграбчи един с двете си ръце и как го блъсна към телохранителите, които го арестуваха. Генералите се затичаха бързо и объркано след него. А той продължи да ходи сред войската и посочи около дузина мъже. Отведоха ги. После се върна обратно по стълбите и продължи да говори.

Вече никой не размахваше оръжието си. Александър каза още нещо, а после се втурна обратно по стъпалата, скочи на коня си и препусна в галоп към къщата. Генералите го последваха веднага щом успяха да се качат на конете.

Побързах надолу, за да стигна в покоите му преди него и да чуя какво е станало. Вратата се отвори. Александър каза на телохранителя отвън!

– Никой! Независимо по каква работа. Ясен ли съм?

Влезе нервно вътре и тръшна вратата преди телохранителят да успее да я затвори. В началото не ме забеляза. Хвърлих му един поглед и останах неподвижен. Беше нажежен от ярост до бяло. Изтощеното му искрящо лице гореше от обида. Устните му се движеха и явно повтаряха това, което беше казал там. Успях да хвана само края.

– Да, кажете им вкъщи как сте ме изоставили, как сте се отрекли от мен и сте ме оставили на грижите на чужденците, които завладяхте. Това ще ви донесе слава сред хората и благословията на небесата. Изчезвайте!

Той запрати с трясък шлема си в един ъгъл и започна да сваля бронята си. Приближих се, за да я разкопчeya.

– Мога да се справя и сам! – Той изблъска ръката ми. – Казах никой да не влиза тук.

– Аз бях вътре. Александър, какво стана?

– Излез и разбери сам! По-добре е да си отидеш... Вече не мога да съм сигурен дори в себе си. Искам да съм сам. Върви си.

Оставих го да се мъчи с каишите и тихичко да псува.

Замислих се за миг и отидох в стаята на телохранителите.

– Това беше бунт – тъкмо казваше един от тях. – Те биха убили всеки друг на негово място. О, Багоас! Видя ли се с Царя?

– Не иска да говори. Аз само гледах от покрива. Но какво стана, какво им каза той?

– Нищо! Искам да кажа, той просто съобщи на ветераните, че ги освобождава от служба, и им благодари за тяхната смелост. Всичко вървеше добре. Но тъкмо започна да им говори за пенсиите, когато някои започнаха да викат: „Уволнява ни всички!“ А когато той ги попита какво искат да кажат с това, те всички закрещяха: „Ти вече не ни искаш. Само заради онези шибани варвари.“

– Давай нататък – казах аз. – Какво стана после?

– Някой се провикна: „Върви да воюваш с баща си. Онзи с рогата.“ Никой не го слушаше. Тогава Царят скочи след тях и започна да

арестува тези, които първи започнаха.

– Какво? – каза някой. – Направил го е сам?

– Никой не го докосна дори с пръст. Беше свръхестествено. Сякаш наистина беше Бог. С първия се справи сам. Носеше меча си, но въобще не го извади. Войниците му се подчиняваха като волове. И знаете ли защо? Аз знам. Заради очите му.

– Но след това той отново им каза нещо – рекох аз.

– Това видя ли го? Той изчака да отведат арестуваните, после се качи на трибуната и им предсказа бъдещето. Започна с това как Филип ги е отгледал от нищо, когато са ходили облечени в овчи кожи – това истина ли е?

Някой се обади:

– Дядо ми ни е разказвал, че само аристократите са носили плащове. По това се е познавало кой си.

– И илирите ни нападали и идвали да извършват набези направо в Македония?

– И това е истина – всички селяни се прибирали нощем в крепостите.

– Та Царят каза, че Филип ги е направил господари на всички хора, от които едно време умирали от страх. Каза още, че когато баща му умрял, в хазната имало само шестдесет таланта, няколко златни и сребърни чаши и петстотин таланта дългове. Александър взел назаем още осемстотин и с това тръгнал към Азия. Той им припомни всичко, станало оттогава насам, и рече – това винаги ще го помня:

„Докато аз ви водих, нито един от вас никога не е бил убит в бягство.“ Той каза, че ако искат да си отидат по домовете, могат да тръгнат още днес и да се перчат с това, когато се приберат. И много им здраве. Това каза той.

Един от по-младите извика:

– Хайде да отидем и да го видим. Нека да му кажем ние какво чувстваме.

Те често приказваха така, сякаш Александър беше тяхна собственост. Намирах го за много мило.

– Той не желае да вижда никого – обадих се аз. – Дори и мен.

– Плаче ли? – попита някой.

– Да плаче?! Ха! Та той е бесен като ранен лъв! Дръжте главите си далеч от устата му.

И аз държах моята далеч до вечерта. Александър отпрати всичките си приятели. Дори и Хефестион. Неговата свата с Евмений още пареше.

Не мисля, че Александър съвсем я беше забравил. Слугите с храната също бяха изгонени. Раненият лъв нямаше никакво желание да види лекар.

През нощта отидох да видя дали иска да се изкъпе. Телохранителите щяха да ме пуснат направо, но се боях, че той ще ги направи на нищо. Затова ги накарах да съобщят за мен. Изръмжаването отвътре каза:

– Благодарете му и му кажете, че не искам. Благодарностите ми направиха впечатление.

По-рано не ставаше дума за такива работи. Появих се отново на сутринта и този път той ми разреши да вляза. Лъвът още ближеше раните си. Гневът от предната нощ бе утихнал в дълбока обида. Той можеше да говори само за това. Накарах го да се избърсне, изкъпе и нахрани. Послуша ме, но продължи да не пуска вътре никой друг. Разказа ми по-голямата част от обръщението си към армията. Приличаше на жена, която се разговарва от кавгата с любовника си – дума по дума.

В това време телохранителят почука леко на вратата.

– Царю, дошли са няколко македонци от лагера. Молят за позволение да говорят с теб.

Лицето му се промени. Той само наклони леко глава на една страна.

– Попитай ги – каза той, – какво още правят тук, след като вчера сами се уволниха. Кажи им, че не приемам никого. Смятам да ги заменя с персийци. А те; ако искат, могат да си получат заплатите и да си ходят.

Александър остана на работната си маса през целия ден. Когато дойде да се легне, беше дълбоко умислен. Имаше някакви искри в очите му, но не издаде намеренията си. На следващата сутрин изпрати да повикат генералите. След това загъмжа от офицери, най-вече персийци. А Opis закипя като разрушен мравуняк.

Лагерът на македонците все още беше пълен с войници. Нямах никакво желание да бъда разкъсан, затова потърсих на по-приятелски места причината за цялото това раздвижване. Скоро успях да я разбера. Александър създаваше персийска армия.

Вече не ставаше дума само за младите войници – такива като Наследниците. Всички велики македонски полкове – Сребърните Щитове и Почетната Пехота – сега се формираха изцяло от персийци. Само най-главните генерали и най-верните му приятели бяха оставени като командири. Самата Почетна конница щеше да бъде поне наполовина от персийци.

На следващия ден разнесоха заповедите. А на по-следващия командирите започнаха работа. Същия ден Александър даде ранг на Роднини

на Царя на всички персийски благородници, които го бяха имали по времето на Дарий. Сега те имаха право да го целуват по бузата, вместо да правят прострация. Към тях прибави и осемдесет македонци – онези, които се ожениха заедно с него.

Прахолякът навън беше задушаваш. Вътре, облечен в персийска мантия Александър приемаше поздравления от персийците, които пое-маха новите си назначения. Наблюдавах всички скрит в сенките и раз-мишлявах. Сега той беше изцяло наш.

В залата цареше тишина. Ние знаем как да се държим във височай-ше Присъствие. Затова шумът от терасата се чу съвсем ясно – силно тропане и врява като че разтоварваха желяза. И македонски гласове – високи както винаги, но много скръбни.

Шумът се засили. Македонските генерали се спогледаха и хвърлиха поглед към Александър. Той наведе леко глава, направи се, че нищо не чува, и продължи да говори. Измъкнах се тихо и отидох до един прозо-рец на първия етаж.

Терасата беше пълна с македонци. Те вече наводняваха и площада. Всички бяха без оръжие. Бяха наредили оръжията си на купища. Стояха пред вратите на двореца и мърмореха нещо отчаяно и безпомощно. Изг-леждаха досущ като избягали в гората кучета, които след като са се вър-нали у дома, са намерили къщата заключена за през нощта. Стана ми смешно. Мина ми през ум, че скоро ще извърнат глави и ще започнат да вият.

И наистина, те започнаха да викат като грешници, които се пържат в ада:

– Александре!... Александре!... Александре, пусни ни да влезем! – Шумът можеше да те оглуши.

Той излезе навън. Със силен вик те всички паднаха на колене. А то-зи, който беше най-близо до него, сграбчи полите на персийската му мантия и заплака. Александър не каза нищо. Само стоеше на мястото си и ги гледаше.

Те го молеха за прошка. Това никога нямало да се повтори. Щели да осъдят своите подстрекатели. Щели да останат на това място ден и нощ, както са сега, докато им прости за всичко и прояви милост към тях.

– Сега казвате това. – Александър говореше твърдо и сурово, но ми се стори, че гласа му леко потрепери. – А какво ви стана по време на Събранието?

Чуха се други викове. Този, който беше сграбчил робата му, каза:

– Александре, ти наричаш персийците свои роднини! Ти им

позволяваш да те целуват! А кой от нас го е правил?

Кълна се, че това бяха думите му.

– Стани! – каза Александър. Той вдигна човека и го прегърна. Бедният македонец, нали си нямаше представа от добри обноски, направи една нескопосана целувка. Но никога няма да забравя радостните им викове.

– Всички вие сте мои приятели и роднини. Всеки един от вас от сега нататък. – Гласът му секна от вълнение и той не го прикри. Тръгна напред с отворени обятия.

Престанах да броя колко бяха тези, които се блъскаха един друг, за да го целунат. Бузите му вече лъщяха и бяха почервенели. Войниците сигурно опитаха и сълзите му.

Той прекара остатъка от деня като прегрупираше новите военни части под персийски имена заедно с македонските, така че нито един персийски офицер да не бъде поставен в неудобно положение. Това сякаш не му създаде допълнителни грижи. Имах чувството, че той беше готов с това от преди.

Дойде да си легне смъртно уморен. Но усмивката му беше усмивка на триумф. Да, той наистина я беше заслужил.

– Те промениха решението си – каза ми той. – Сигурен бях, че ще го направят. Та ние сме заедно от толкова много време.

– Александре – рекох аз. – Той извърна усмивката си към мен. Беше на върха на езика ми да кажа: „Виждал съм големите куртизанки на Вавилон и Суза. Виждал съм и каймака на Коринт. Мислех си, че и аз самият не съм толкова посредствен в това изкуство. Но Короната е твоя.“

Както и да е. Не бях съвсем сигурен, че ще ме разбере. Затова казах:

– Кир щеше да бъде горд, че е постигнал това.

– Кир ли?... Я виж!... Ти ме подсети за нещо. Какво би направил той на мое място?... Той щеше да организира един Празник на Помирението.

И Александър направи точно това преди да си заминат ветераните. Празникът беше толкова пищен и великолепен, колкото и сватбата. Само дето бяхме оставили балдахините в Суза. В средата на дворцовия площад имаше огромен подиум и около него седнаха главните македонци и персийци, както и командирите на съюзниците. Всичките девет хиляди гости можеха да виждат царската трапеза. Гръцки гадатели и персийски маги се обърнаха заедно към боговете. На всички, които присъстваха на празника, бяха оказани равни почести и уважение.

Единственото изключение беше, че македонците седяха около него. Той не можеше да откаже това на стария любовник, на когото прости след всички целувки и сълзи.

За мен, разбира се, имаше известна разлика. В един истински персийски двор към един фаворит на Царя дори когато не приема никакви подкупи, се отнасят с много уважение. Никой не смее да го оскърби или предизвиква. И все пак, това щеше да бъде само една сянка от истинското положение и от мястото, което вече имах. Не съжалявах, че Хефестин седеше до него. Това беше формално право на хилярха. Но той не се възползва от голямото Помирение, за да се сдобри с Евмений. Рекох си на ум: „Александър знае, че аз никога не бих му отказал нещо, ако ме упомоли.“

Така че, когато той вдигна голямата обща чаша под звуците на тръбачите и помоли боговете да ни дарят с цялата си благодат, но най-вече с хармония и със съгласие между македонци и персийци, аз пих с цялото си сърце, и пих втори път за надеждата, родена отново в него.

Всичко е добре, си казах. И скоро ние ще тръгнем към хълмовете. След толкова дълго време ще видя отново седморните стени на прекрасната Екбатана.

9

В едно сияйно пролетно утро изпратихме ветераните към домовете им. Изпратихме ги с много обич и пари. Кратер ги поведе към Македония. Там той трябваше да поеме регентството на мястото на Антипатър.

Тази смяна беше въпрос на голямата политика. Александър просто каза, че Кратер има нужда от почивка. Но някои твърдяха, че самият той имал нужда да си почине от безкрайните интриги и караници между майка му и регента. Други намекваха, че Антипатър управлявал Македония като цар и след толкова дълго време наистина е започнал да се смята за такъв. Регентът беше верен. Но само докато очакваше, че Александър ще се върне. Антипатър имаше прекалено много власт. Това го каза Александър.

В прощалната си реч към ветераните той рече:

– Оказвам ви чест, като ви поверявам в ръцете на Кратер – моят най-верен привърженик, когото обичам като собствения си живот. – Най-верен...? Това сигурно учуди мнозина, макар че мина доста добре в една реч на благодарности и сбогуване.

А може би причината, която накара Александър да нарече Кратер „най-верен“, беше отказът на Хефестион да подаде ръка на Евмений.

Сега, с всеки изминат ден това ставаше по-трудно. Евмений се беше унижил първи да предложи сдобряване. Веднъж отблъснат, нито един човек с неговото положение не би го направил втори път. Когато се срещаха, те си разменяха студени погледи. Освен това всеки от тях разправяше наляво и надясно какво мисли за другия.

Сигурно ще кажете, че това беше моментът да се възползвам от случая. Всеки, свикнал с живота в двора, ще каже това. Едно време и аз бих го казал.

Но сега бях по-разумен и знаех много повече неща.

Александър, за когото хората разказват много легенди, живееше според собствените си разбирания. Ахил трябваше да има своя Патрокъл. Той можеше и да обича своята Бризеида, но Патрокъл беше негов приятел до гроб. Александър и Хефестион бяха извършили заедно жертвоприношение при гробниците им в Троя. Ако раните Патрокъл, Ахил ще ви намери където и да сте и ще отмъсти. Евмений знаеше това.

Той ги познаваше от момчета. Така че вместо да приказвам много и да всявам раздори, аз с нищо не давах да се разбере, че дори знам за проблема. Тази легенда беше част от самия Александър. Собствената му кръв течеше в нея. Ако някой я нарани, казах си, нека това бъде Хефестион, а не аз. И освен това – аз не забравях онази сутрин в пустинята.

Поехме към Екбатана. Александър остави Статира при баба си в Суза, но Роксана дойде с нас. По пътя си имахме невероятно забавление. Атропат, сатрапът на Мидия, беше чул как Александър се е разправил с някои от другите управители. Затова измислил едно неочаквано развлечение за него. Когато минавал за пръв път през тези земи, Александър попитал дали древното племе на амазонките, споменато от Херодот, още живее по тези места. Атропат сигурно бе мислил върху това през цялото време от тогава насам.

И една сутрин звънлив звук от ловджийски рог огласи прохода, където бяхме направили лагера си. Към нас гордо се зададе отряд от конници, въоръжени с изящни кръгли щитове и малки бравички. Водачката скочи от коня си, приветства Александър и му каза, че са изпратени от Атропат. Дясната и гръд беше разголена и достатъчно малка – точно както е във всички легенди. Тъй като лявата беше покрита, нямаше начин да разберем дали пък тя не беше по-голяма.

После тя се върна при своя отряд и заедно с останалите момичета

направиха бляскава и смела демонстрация. Войниците зяпнаха голите им гърди и през глава се втурнаха да ги аплодират.

Александър се обърна към Птолемей:

– Атропат сигурно съвсем е откачил. Нима това са воини? Та те са само момичета. Какво ще кажеш, приличат ли ти на проститутки?

– Не – отвърна Птолемей. – Струва ми се, че са подбрани според красотата си и ездата.

– Тогава за какъв глупак ме взема този? Трябва да ги изведем от лагера, преди войниците да са се нахвърлили върху тях. Багоас, направи нещо за мен. Кажи им, че представлението им е прелестно, но аз искам отново да видя тяхната мелодична езда. Хидарн, можеш ли бързо да събереш ескорт от мидийци на средна възраст?

Почервенели от ездата, момичетата изглеждаха още по-прекрасни. Войниците лакомо облизваха устни, като кучета пред вратата на кухня. Когато представлението започна отново, подсвиркванията и дюдюканията екнаха още по-силно. Александър бързо подбра подаръци. Той избра скъпоценности, а не оръжия, и те бяха приети много добре. А посивелите мидийци изведоха „амазонките“ надалеч под звуците на всеобщо мърморене и охкане.

Направихме лагер във високите планински пасбища на Ниса – земята, където се отглеждат царските коне. Кобилите-майки все още наброяваха около петдесет хиляди, макар че през годините на войната много от тях бяха откраднати. Гледката на безбройните стада беше истинска радост за Александър. Той създаде един отряд да ги охранява и сам избра няколко обещаващи жребчета. Едно от тях даде на Евмений. Това трябваше да мине вместо благодарност за неговото безплодно предложение към Хефестион и като мехлем за наранената му гордост. Но думи не бяха изречени. Не зная дали Хефестион, който първи започна кавгата, прочете подтекста на този жест, но фракцията на Евмений със сигурност го направи. Привържениците му не спираха да повтарят, че гордостта има предимство над падението.

Знам, тъй като видях списъка с очите си, че същата вечер Александър бе решил да покани Хефестион на вечеря заедно с няколко стари приятели. Той възнамеряваше да се държи към него очарователно и да покаже пред всички, че Патрокъл продължава да бъде Патрокъл.

Но същия ден Хефестион се срещна лице в лице с Евмений.

Нямам представа дали това беше нагласено или стана случайно. Бях излязъл да пояздя и да видя табуните с коне и тъкмо се връщах, когато чух виковете. Хефестион твърдеше, че гърците са се изчерпали

напълно от сто години насам, че Филип навсякъде ги побеждавал и Александър ги заварил в положение, когато тяхното единствено оръжие били езиците им. Тях те знаели как да използват. От своя страна Евмений крещеше, че арогантните фукльовци не се нуждаят от доносници – шумът, който вдигали, говорел достатъчно.

Всяка фракция освиркваше другата и подкрепяше с одобрителни викове лидера си. Тълпата ставаше все по-многолюдна. Тази работа ми замириса на кръв. Започнах да се промъквам по-напред. Вече чувах стърженето на мечовете в ножниците. И тогава се чу бесен тропот на копита и виковете спряха. Един силен и ожесточен глас извика нещо. Извика само веднъж. И всички звуци утигнаха. Александър стоеше на седлото и гледаше към нас, заобиколен от телохранителите си. Устата му беше затворена, но ноздрите му трепкаха нервно. В тишината се чуваше само тежкото дишане на конете.

Дългата пауза свърши. Хефестион и Евмений пристъпиха напред и започнаха да се обвиняват взаимно.

– Млъкнете!

Скочих на земята и хванах коня си, като се опитах да се слея с навалищата. Нямах никакво желание да запомнят лицето ми покрай всичко, което щеше да се случи.

– Нито дума – изрева Александър – Отнася се й за двамата.

От бързането вятърът беше издухал назад косата от челото му. Очите му бяха преbledнели, а гневът бе набраздил челото му като болка.

– Аз искам дисциплина от хората, които съм назначил да я поддържат – продължи Александър – Вие трябва да водите моите войници в бой, а не в шумни разпри. И двамата заслужават да бъдете обвинени в подстрекаване на бунт. Хефестион, аз те издигнах заради това, което си. А не за това, което е било.

Очите им се срещнаха. Сякаш ги видях да кървят, оставящи кръвта да се стича незабелязано надолу по каменните им лица.

– Под страх от смъртно наказание ви заповядвам да се откажете от тази вражда, – каза бавно Александър – А ако избухне отново, и двамата ще бъдете дадени на съд за измена. Виновият ще изтърпи обичайното наказание и аз няма да променя присъдата.

Тълпата затаи дъх. Но не само заради публичното скастриане на двама такива мъже, което само по себе си беше нещо нечувано. Те бяха македонци. И познаваха легендата.

Фракциите прибираха мечовете си обратно в ножниците.

– По обед – продължи Александър, – ще си подадете ръка пред мен, ще се закълнете, че се одобрявате и ще спазвате клетвата си на външен вид, на думи и на дело. Разбрахте ли ме?

След това обърна коня си и се отдалечи.

Измъкнах се веднага от навалищата. Не посмях да погледна към лицето на Хефестион, за да не би случайно да забележи, че съм там. Не го видях и когато той се закле пред Александър.

Същата нощ той покани и двамата на вечеря. Жест на прошка – но по равно и към двамата. Онова особено внимание към Патрокъл остана за някой друг ден.

Почти не успях да видя Александър, докато не стана време да се облича. Беше по-лошо, отколкото предполагам. Изглеждаше изтощен и въобще не му се говореше. Не се осмелих да кажа нищо. Но когато започнах да реша косата му, обгърнах главата му с ръце и притиснах бузата си до него. Той въздъхна дълбоко и затвори очи.

– Трябваше да го направя. Нямахме никакъв друг начина – Има рани, от които само царете трябва да страдат заради всички. – Доста време мислих какво точно да кажа, така че да не го нараня.

– Така е. Но това е тежко.

Умирах от желание да го прегърна и да му кажа, че аз никога не бих го накарал да изгърпи това. Но си казах, че те ще се одобрят. И тогава какво? Освен това, онази сутрин в пустинята винаги оставаше в мислите ми. Така че само го целунах и продължих с това, което бях започнал да правя.

Вечерята свърши рано. Реших, че той просто се е страхувал да не се напият и да започнат отново. Но той се бавеше в шатрата си, вместо да дойде да си легне. После си сложи едно наметало и излезе навън. Видях го, че покри главата си с качулка. Не искаше да се види къде отива, макар че сигурно знаеше, че аз ще се досетя.

Не се забави дълго. Навярно бяха оправили нещата, но само донякъде. Защото, ако всичко беше минало, както Александър бе искал, той нямаше да завърши нощта с мен. Както и стана. Нямахме никакви думи през тази нощ. И въпреки това си казахме много, дори твърде много. Обичах го и не можех да престана.

Времето минава и лекува всичко. В продължение на още три-четири дни разпъвахме лагера си сред високите и равни конски пасища. Хефестион и Евмений се обръщаха един към друг строго официално. Една сутрин Александър излезе на езда с Хефестион, за да избере кон и за него. Върнаха се смеейки се, все едно че нищо не се бе случило. Точно

както преди. Само дето човек виждаше, че и двамата се стараеха да изглежда така. Казах си, че няма да е достатъчно само времето, за да ги излекува. Единствено волята можеше да ги накара да забравят. „Аз няма да заменя присъдата.“ – беше казал Александър. Единият знаеше, че тези думи са изтръгнати насила от него, а другият – че са изречени. Нищо от станалото не можеше да се върне. И никой не можеше да убеди другия, че всичко е наред. Но те бяха свързани от толкова дълго време. Бях сигурен, че ще се съгласят да забравят. Трябваше!

Изкачихме се в проходите на изток пред самата Екбатана.

Сега нямаше никакъв сняг върху седмортните крепостни стени. Те блестяха като огърлици от скъпоценни камъни върху планинската гръд. Сега в просторните проветриви стаи влизаше хладен гъделичкащ бриз, а не суграшица. Временните дървени капаци на прозорците бяха махнати. Дворецът очакваше пристигането на Царя. Покоите на Александър бяха застлани с прекрасни килими, а от таваните с розетки от златни листа висяха лампи от инкрустирано сребро и позлатен бронз. Спалнята, където Дарий ме беше ударил през лицето и аз налетях, плачейки, в ръцете на Набарзан, стоеше непроменена.

Хълмовете бяха целите в зеленина и пълни с игриви потоци. Можех да почувствам истинския аромат на планината. Най-после можех да яздя там на воля. Щяхме да останем в двореца през цялото лято.

Още първата нощ Александър излезе на балкона, за да охлади главата си от виното. Застанах до него. От огромните саксии се носеше нежна миризма на лимонови дървета и рози. Свежият вятър духаше направо от височините.

– Когато дойдох тук за първи път, преследвайки Дарий, – каза Александър, – зимата беше в разгара си. Но аз си казах, че някой ден непременно ще се върна.

– Аз също. Когато бяха с Дарий, а ти ни преследваше, аз си казах съвсем същото.

– И ето ни тук. Силното желание прави възможно всичко. – Той се взираше в ярките звезди на небето и в главата му се раждаха нови копнежи, както песента се ражда в поета.

Познавах тези признаци. В такива случаи той ставаше разсеян и възбуден и не спираше да ходи нагоре-надолу със събрани от мисли вежди. Винаги можех да ги различа. И знаех, че не трябва да го разпитвам, преди да е готов. Той щеше да каже всичко съвсем ненадейно, сякаш току що го е родил.

И една сутрин Александър се събуди готов. Беше толкова рано, че

аз се оказах първият, който го чу. Заварих го да ходи из стаята чисто гол. Сигурно не беше спирал от преди зазоряване.

– Арабия – каза той веднага, щом ме видя. – Мисля си за Арабия. Но не за вътрешността. Там единствената ми работа е да направя така, че племената да не нападат пристанищата. Сега става дума за крайбрежието. Ние имаме нужда от него. И никой не знае колко далеч на – юг или на запад – продължава брегът. Помисли само! Та ние можем да направим пристанища по крайбрежието на цяла Гедрозия. Вече знаем къде там има вода. А от Кармания, нагоре към Персийско море плаването е лесна работа. Но ние трябва да заобиколим Арабия. А стигнеш ли един път до Арабския залив⁹² – а този край на света е добре описан в картите – ти си вече в Египет. Знаеш ли, там има прокопан канал направо до Средиземно море? Започнал го е техният фараон Нехо⁹³, а Дарий Велики го е завършил. Каналът трябва само да се почисти и разшири. Това е всичко. И ако успеем да обиколим Арабия, корабите ще пътуват направо от Инд не само до Суза, но и до Александрия, до Пирея и-до Ефес. Градове ще изникнат на места, където преди това не е имало нищо. Ока-яни диваци като онези, които се хранеха само с риба, ще бъдат свързани с останалите хора. И всички велики народи ще си разменят най-доброто от себе си и ще споделят своите знания. Морето е най-големият път. А човекът едва сега се докосва до него.

Почти тичах, за да успявам да ходя до него и да слушам.

– А след това ще отида в Италия – продължи Александър – Мъжът на сестра ми загина там в някаква война. Не трябваше да избързва, а да ме изчака. Ще въведе ред и там, иначе онова западно племе, римляните, ще завладеят всички. Чувам, че били добри войници. Ще използвам войските им и ще разширя империята на запад по протежение на Северна Африка. Искам да видя Херкулесовите Стълбове. А кой ли знае какво има след тях?

Това не беше всичко, което Александър каза тогава. Държа цяла реч. Понякога при мен се връщат откъслечни спомени от онази сутрин, но после ги забравям. Ала ясно си спомням лицето му в хладната светлина на настъпващия ден – изтощено и греещо, точно като старо и много използвано злато. Не мога да забравя и хлътналите му очи, искрящи като олтар на огъня, разрошената му коса – леко посребряла, но все още

92. Арабски залив – така древните гърци са наричали Червено море. – Бел. прев.

93. Нехо II (ок. 604 – ок. 544 г. пр.Хр.) – египетски фараон от последната XXVI (Саиска) династия. Той е започнал строителството на канала между Червено море и Нил, завършен след около 100 години от Дарий I. – Бел. прев.

като на момче, и силното му тяло, забравило за многобройните си рани, готово да приеме смело задачите на още един човешки живот.

– Тогава Вавилон ще бъде новата столица – точно в центъра на държавата. Ще построя кей най-малко за хиляда галери. Точно така... От тук ще тръгна направо за Вавилон, за да не губим време и да подготвим флота за Арабия... Но защо гледаш така тъжно?

– Защото ще напуснем Екбатана. Кога ще тръгнем?

– О, не преди да започнат студовете. Ние ще имаме своето лято. – Той извърна очи към планината и щеше да излезе гол на балкона, ако не го бях наметнал с един халат. – Какво чудесно място за празненство! Ще си направим едно преди да тръгнем. Време е да предложи нещо на Безсмъртните.

И, така ние имаме своето лято.

Сред хълмовете, надбягвайки се с облаците или на лов с лая на хрътките; в розовите градини и покрай езерата пълни с лотоси; в Тронната зала с обкованите в злато и сребро високи колони, където играх своя Танц на Реката под звуците на флейтите; в огромната спалня, където някога изпитвах срам, а сега бях желан. И всеки ден, и всяка нощ си казвах: „Нищо няма да пропусна. Никога няма да позволя на очите си, на ушите си, на душата си или на ума си да заспят, никога няма да забравя, че съм щастлив.“

Защото ни предстоеше дълга война. Кой знаеше кога щяхме да се върнем отново тук?

Да, Премъдрият Бог ни дава достатъчно пророчество. Но не твърде много. Както дава на птиците, които предугаждат зимата, но не и ледената нощ, която ще ги повали от клоните на дървото.

Александър даде ход на плановете си за флотата и за огромното пристанище на Вавилон. Той искаше да изследва северната част на Хирканско море и да разбере как брегът завива към Индия. Освен това вършеше и цялата държавна работа, която Дарий по-рано даваше на някой друг. Според обичая Царят ходеше в Екбатана на почивка. Когато казах това на Александър, той много се изненада и каза, че си почива чудесно, и че никога през живота си не е бил толкова бездеен.

Предишното лято бяхме изкарали в ужасната Гедрозия. Често седях край някое от езерцата, играех си с водата и си мислех: „Аз съм щастлив. Дано никога нито един миг не мине покрай мен, без да му благодаря, без да го целуна.“

Една нощ го попитах:

– Щастлив ли си, Александър?

– Нима не можеш да познаеш? – усмихна се той.

– Искам да кажа тук, в Екбатана.

– Щастлив ли? – замисли се той. – Какво е щастието? – После ме погали, за да разбере, че е благодарен. – Да постигнеш своя копнеж, това да. Но също и, когато тялото и разумът ти са напрегнати до скъсване, когато човек не мисли по-надалеч от това, което ще направи в следващия миг. А след това поглеждаш назад и виждаш, че щастието е било там.

– Ти никога няма да заживееш спокоен и улегнал живот. Никога няма да се успокоиш, нали, Александър? Дори и тук.

– Да заживея спокойно? При всичко, което трябва да направя? Надявам се, че не.

Той замисли да направи грандиозно празненство преди началото на есента и изпрати съобщения в Гърция. Цели кервани с актьори и поети, певци и музиканти щяха да тръгнат насам. Но той не покани атлетите. В доброто старо време, каза ми Александър, те били многостранно развити хора и били истинските герои на градовете по време на война. Но сега се упражнявали, за да се превърнат в обикновени машини за печелене на състезания.

– Един катапулт може да хвърля по-далеч от всеки атлет, но не може да прави нищо друго. Не искам войниците ми да бъдат побеждавани от такива хора. Нито пък момчетата да ги гледат.

„Момчетата“ сега означаваха за него само едно. Когато ветераните тръгнаха към своите жени в Македония, те оставиха тук, както обикновено постъпват войниците, жените, които ги бяха следвали през целия път и през всички трудности. Тогава Александър направи техните деца свои повереници. Не искаше да ги остави да страдат в Македония като нежелани чуждоземни копелета. Те трябваше да бъдат отгледани и възпитани такива, каквито бяха – полуперсийци, полумакедонци – част от съжителството, за което той бе помолил боговете на голямата сватба в Суза. Момчетата, които бяха достатъчно пораснали, за да напуснат майките си, вече ходеха на училище и бяха дошли тук заедно с двора. За тях също се предвиждаха отделни състезания на игрите. Понякога той ходеше да ги наблюдава как се упражняват.

Понякога Александър извървяваше и пътя по замрежения коридор към харема. Роксана беше за него като пикантен сос. Ако напълниш цялата си чиния с него, можеше да ти причини гадене. Но, ако от време на време го опитваш по малко, той те кара да жадуваш да го вкусиш отново. Това не ме притесняваше.

Лятото отлиташе от прохладните и ароматни хълмове, а розите си почиваха, преди да цъфнат отново наесен. И в един от тези безкрайни, галещи дни, лицето на Александър отново засия. Досетих се какво се е случило. Той не можеше да говори за нищо по-дълго време, без да каже: „Хефестион мисли...“ Или „Хефестион казваше...“ Някъде, може би, докато бяха яздили сами, те бяха разрушили стената, бяха се хвърлили в обятията си и бяха станали отново Ахил и Патрокъл.

С мъдростта от единственото училище, което бях посещавал – живота, аз не сторих нищо, за да попреча на това. Бях заключил дълбоко в мълчаливото си сърце онова, което винаги исках да кажа: „Каж ми, че ме обичаш повече от всичко.“ Така аз запазих това, което имах. Не се наложи Александър да забрави нощите, когато се обръщаше към мен и когато знаеше, че го разбирам, без думи. Аз не унищожих легендата. Сега, когато всичко беше възстановено, изгладено и светеше, усещах огромно облекчение у него. Александър беше живял толкова дълго в напрежение – в нечовешки усилия, в рани, в болести и изтощение, че не би могъл да понесе каквото и да е разместване или бъркотия в корените на своя живот. Хефестион навярно го е разбирал. Той не беше глупав. Всъщност аз дори предполагам, че в сърцето си той продължаваше да бъде негов любовник. Затова смяташе, че трябва да получи подкрепа срещу Евмений, без значение дали е прав или не. Точно така се чувстваха и македонците спрямо персийците. Точно така се чувствах и аз, но бях достатъчно благоразумен да го запазя за себе си. Александър привличаше ревността. Всички го обичаха, а той никога не се отвърщаше от любовта.

Той продължаваше да се уморява по-бързо, отколкото преди да получи раната. Не му помогна нито прохладния въздух в Екбатана, нито това, че вършеше работа само за двама. Но все пак се радвах, че онази другата рана зараства и той ще замине спокоен за Вавилон, където трябваше да започне истинската работа.

Не след дълго изникна цял град от палатки за артистите, пристигащи за празненствата. Върху позлатени колони бяха вдигнати разноцветни знамена. Архитектите построиха цял театър и дори кран, който да придвижва из въздуха боговете. Построиха и механизъм за извозване на убитите. Гръцките поети отдават голямо значение на тези неща. Тетал, красив тесалиец малко над петдесетте, бе любимият актьор на Александър. Царят го посрещна с отворени обятия и му даде най-хубавата палатка. Градът бе наводнен от флейтисти, декоратори на сцената, певци и танцьори и акробати. Имаше и първокласни куртизанки и долнопробни

проститутки. Сред тях и няколко евнуси – толкова безсрамни и натруфени, че всеки път, когато ги виждах да се мотаят наоколо, ми идеше да потъна в земята от срам. Навсякъде гъмжеше от търговци, които продаваха храна, евтини украшения, дрехи, подправки и разбира се – вино.

Дворецът просто преливаше от вино. Всяка вечер имаше прием – за артистите или за приятелите на Александър. Неговият Патрокъл се беше върнал и той се отдаде на веселието. Той не си легна трезвен в продължение на много нощи. Никога не беше мъртво пиян, защото знаеше, че на другия ден е длъжен да бъде на крак и да присъства на състезанията без махмурлук. Но приятелите му, които няхаха официални задължения, често напускаха залата на четири крака. Както и да е. Когато човек живее сред македонци, постепенно свиква с това.

Един ден, докато го обличах в официалната мантия за състезанията на хорове, той ми каза:

– Хефестион е болен. Има треска.

По-рано той никога не ми говореше за него.

Но сега, след всички наши неизречени тайни, го правеше често. Казах, че съжалявам, и че се надявам да не е нещо особено.

– Сигурно треската е започнала миналата нощ, но той не е разбрал. Така ми се иска да можех да ги накарам да не пият толкова много. – Той излезе навън и фанфарите възвестиха началото.

На следващия ден Хефестион беше още по-зле и получи спазми в корема. Колкото и да беше зает, Александър прекарваше цялото си свободно време при него – Ахил винаги бе лекувал раните на Патрокъл. Александър доведе и най-известния лекар в Екбатана – един грък на име Главкос, на който, както ми каза по-късно той, беше дал някакви съвети. Александър също разбираше от медицина. Аристотел го беше учил на това и той често използваше знанията си. Двамата с лекаря се разбраха, че Хефестион не трябва да приема никаква твърда храна. Помолиха също и жреците да извършат жертвоприношение за неговото оздравяване. Но третия ден той беше още по-отпаднал. Както каза Александър, Хефестион бил слаб като бебе, говорел несвързано и целият горял. Спомням си, че това беше денят за комедиите и фарсовете. Царят не видя нищо от тях, но все пак успя да дойде навреме от болничната стая, за да раздаде наградите. Когато вечерта го попитах как е Хефестион, той въздъхна:

– Мисля, че е по-добре. Не го свърта не едно място и е станал капризен, а това е добър знак. Съжалявам, че разочаровах актьорите. Но наистина трябваше.

Същата нощ имаше пир, но той си тръгна рано, за да види как е Хефестион. Каза, че го заварил заспал и изглеждал облекчен. На следващия ден, макар че още го тресеше, той бе много по-добре. Александър дойде на всички състезания, а вечерта заварил Хефестион да седи и да иска храна.

– Ще ми се – каза ми той по-късно, – да можех да му изпратя нещо вкусно за вечеря. – Александър не се беше отказал от този си приятен навик. – Но когато бяхме при река Оксус забелязах, че спазмите в корема правят стомаха слаб. Казах на лекаря да не го глези и да го държи само на течности.

Състезанията за артистите свършиха и започнаха игрите. Хефестион продължаваше да бъде на легло. Беше доста по-добре, но нощем все още го тресеше.

Александър обичаше изкуствата. Но най-голям интерес за него представляваха игрите. Той председателстваше журитата по всички спортове, а когато даваше лавровия венец, винаги си спомняше и другите прояви на победителя, било то в бой или в предишни състезания. Заради такива неща армията го боготвореше. След няколко дни дойдоха и състезанията за момчетата.

Обикновено гледах да се измъкна от стадиона и да прекарвам времето си в района на артистите, където ми беше по-интересно, но този път отидох да видя състезанията на момчетата. Бях любопитен да видя поколението, което Александър отглеждаше.

Откакто той ги взе при себе си, ги хранеха добре и те изглеждаха здрави и силни. Притежаваха чертите на хора от почти всички краища на света, но примесени с македонски. След време, сред тях, несъмнено щеше да има и полуиндийци. Докато ги гледах, си казах, че полуперсийците съвсем не бяха най-красивите. Седях от другата страна на пистата, точно срещу Александър. При церемониалния марш те всички преминаваха с лица, огрени от неговата усмивка. После се построиха, тръбачът даде сигнал и те се втурнаха напред към стартовата линия. Носеха къси гащета, но само от уважение към персийското приличие. Хубава гледка, си казах. И точно тогава долових някакво неспокойно раздвижване около трона. Някакъв пратеник стоеше до Александър, който беше скочил на крака. А после разблъска хората край себе си – просто стъпваше върху тях. И си замина, а най-близките до него се помъчиха да си пробият път и да го последват.

Измъкнах се почти пълзешком от мястото си. Трябваше да разбера какво става. Бях от другата страна на стадиона и това ме забави. А

когато стигнах в двореца, царските покои бяха празни. Едва тогава се досетих. Качих се нагоре по стълбите и после завих по един тъмен коридор. Нямаше нужда да питам за пътя. Още на стълбата чух ужасния вопъл на скръб, който изправи косата ми. Никой не стоеше на пост пред вратата.

Имаше само навалица от хора. Промъкнах се между тях незабелязано, като куче от домакинството. Никога преди не бях влизал в стаята на Хефестион. Беше красива – с червени стенни гоблени и поставка със сребърни съдове. Но във въздуха се носеше миризмата на болест. Хефестион лежеше на леглото с обърнато нагоре лице и отворена уста. Някой беше затворил очите му. Александър бе легнал през него, сграбчил тялото с двете си ръце. Притискаше устата си до лицето му. А после отново повдигна глава и нададе онзи ужасен вик преди да скрие лицето си в мъртвата коса.

Подир малко Пердикас, чувствайки се неудобно от срам и жалост (а вече и от страх) промълви:

– Александър.

Той погледна нагоре. Пристъпих напред, без да се притеснявам от никой. Но втренченият му поглед, който мина покрай мен беше празен. В този момент ми се стори, че никога не съм съществувал за него. Отново бях безпомощен, притежаван, обречен.

Гледах тази странна стая, където стоях като някакво мъртво същество, неоплакано от никого, непогребано и захвърлено голо в нощта. Никога не я забравих. Гледах леглото с неговата тежест, сребърните съдове и стенните гоблени с избродираните елени и стрелци. Видях и нощната масичка, избутана накриво и една празна кана за вино паднала настрани, и един поднос с оглозганите кости на петел.

Изведнъж Александър скочи на крака и се взря в нас, сякаш се канеше да убие някой без значение кой.

– Къде е лекарят?

Птолемей се огледа наоколо, за да попита слугите, но те отдавна се бяха изпарили.

– Сигурно е отишъл да гледа игрите – каза той.

Бях се отдръпнал близо до вратата и усетих с гърба си, че има някой зад мен. Беше самият лекар. Явно му трябваше много повече време, отколкото на мен, за да усети опасността. Преди още да осъзнае опасността, Александър скочи към него като хищник към плячката си, сграбчи го и го разтърси напред-назад.

– Ти, убиец такъв! Защо го остави сам? Защо си му позволил да

яде?

Човечецът почти си беше глътнал езика и запелтечи, че Хефестион изглеждал въвн от опасност и че той му бил поръчал пилешки бульон.

– Обесете го – каза Александър. – Отведете го и го обесете. Веднага.

Пердикас погледна към Птолемей. Неговите очи се взираха в Александър. Без да ги мръдне, той кимна с глава. Извлякоха лекаря навън под охраната на Селевк⁹⁴.

Александър се върна при леглото, взря се в него и легна на мястото, където бе стоял преди. Трупът помръдна и се разклати от неговия плач.

Все повече хора се трупаха на вратата – хора с положение, които току що бяха научили новината.

Тия, които бяха вътре, се гледаха безпомощно.

Певкестас докосна рамото ми и каза тихо на персийски:

– Говори с него.

Поклатих отрицателно глава. Трябваше ми само още едно нещо, за да умра – Александър да ме намрази, за това, че аз бях този, който е останал жив. Така че побягнах навън. През града, през вонята на изхвърлените боклуци от празненствата, през улицата на проститутките – без да виждам нищо и без да имам представа накъде вървя, докато не чух техния смях в горите извън града. Дойдох на себе си, когато се спънах и паднах в някакъв поток. Погледнах назад към Екбатана. Слънцето се снижаваше зад височините и разноцветните бойници на стените отразяваха светлината му. Нима офейквах, си казах, докато той получаваше рани в тялото си? Но сега той е ранен в разсъдъка си и може да ме удари в лудостта си. Сега аз го изоставих – нещо, което нито едно куче не би направило.

Смрачаваше се. Дрехите ми бяха разкъсани, а ръцете ми кървяха от трънаците. Върнах се обратно, без дори и да си помисля да пооправя външния си вид за пред хора. Пред вратата на Хефестион навалицата си стоеше почти същата. Отвътре – мъртва тишина. Няколко души излязоха навън, за да говорят настрана. Птолемей каза тихо:

– Трябва да го измъкнем преди да започне да вони. Иначе той ще загуби разсъдъка си.

– Насила ли да го изведем? – попита Пердикас. – Той няма да

94. Селевк – военачалник на Александър. След смъртта му основал династията на Селевкидите и управлявал под името Селевк I Никатор (312–280 г. пр.Хр.) Най-голямата елинистическа държава след разпадането на империята му (от Мала Азия до Индия). – Бел. прев.

излезе по друг начин. Трябва да бъдем всички. Сега не е време за изпъкване.

Измъкнах се. Нищо не можеше да ме накара да вляза вътре и да видя как той поглежда от мъртвото лице към моето. Отидох в стаята му и зачаках.

Когато го доведоха, той мълчеше. Всъщност никой от тях не го държеше. Те застанаха около него и започнаха да изразяват мъкмата си и да възхваляват умрелия. Предполагам, че го правеха за първи път. Очите му бавно огледаха всяко лице, сякаш се намираше в безнадеждно положение пред насочени към него копия. И изведнъж се разкрещя:

– Лъжци! Всички вие го мразехте и му завиждахте! Всички до един! Махайте се, оставете ме сам.

Те си размениха погледи и излязоха. Той остана в центъра на стаята, облечен в официалната си мантия за игрите – пурпурна на цвят с бели ивици. Цялата беше измачкана от въргалинето му върху нея. От гърдите му избухна стенание, сякаш всички рани, които бе носил мълчаливо, решиха да изкрещят в един глас. И тогава той се обърна и ме видя.

Не можах да прочета нищо по лицето му. Александър нямаше оръжие, но ръцете му бяха много силни. Приближих се до него и коленичих. А после взех ръката му и я целунах.

Той се взря напрегнато в мен. Накрая каза:

– Ти скърбиш за него.

В първия момент не успях да се сетя за разкъсаните ми от тръните дрехи, за разраненото ми лице и ръце. Сграбчих едно съдрано парче от кафтана си и го разпорих от горе до долу.

Той ме хвана за косата и наведе назад главата ми, за да разгледа лицето ми. Казах му само с очите си: „Когато ти се върнеш, аз ще те чакам. Ако съм жив. Ако не – значи такава е била съдбата ми.“ Струваше ми се, че ме претърсва цяла вечност с обезумелите си очи. Най-накрая каза:

– Ти го доведе, когато умираше Буцефал. Ти го почете, когато той те спаси от пустинята. Ти никога не си желал неговата смърт.

Както бях коленичил, сграбчих отново ръката му и започнах да хваля пред него мъртвеца. Това беше моята изповед, макар че той не го знаеше. Аз бях приветствал радостно неуспехите и недостатъците на моя съперник. Аз мразех неговите добродетели и достойнства, но сега с болка ги измъквах на бял свят от там, където желанията ми ги бяха погребали. Достойнствата на Хефестион, облени в кръвта ми. Сега той оставаше победител. Завинаги.

Очите на Александър блуждаеха. Не чу и половината от това, което казах. Пусна ме и се върна в самотата си. След малко легна и покри лицето си.

Остана да лежи там и на другия ден. Не прие утеха от никого. Макар че не ми позволи да се погрижа за него, не ме и отпрати. Всъщност почти и не усещаше, че съм там. Генералите на своя глава прекратиха игрите и наредиха знамената да бъдат сменени с траурни венци. Селевк, който все още не беше убил лекаря в случай, че Александър промени решението си, не се осмели да попита отново и го обеси. Балсаматори започнаха работата си с тялото на Хефестион. През нощта, без въобще да ме забележи, Александър ме остави да му дам вода. Успях тихомълком да донеса възглавници в стаята и спях там. На сутринта го видях как се събуди от кратък сън и се отдаде на спомени. През този ден той плака така, сякаш току-що се бе научил как се плаче. Видът му беше като на човек, изпаднал дълго време в безсъзнание, който едва сега идва на себе си. Веднъж дори ми благодари за нещо. Но лицето му беше чуждо и не се осмелих да го прегърна.

На другата сутрин се беше събудил преди мен. Стоеше с една кама в ръката си и режеше косата си.

За миг си помислих, че вече е съвсем откачил и че след малко ще пререже своето или моето гърло. Гърците в наши дни полагат само по един кичур от косата си върху погребалната могила. Но тогава си спомних Ахил, който остригал косата си след смъртта на Патрокл. Така че аз потърсих ножа за подстригване и му рекох:

– Нека аз да го направя. Ще го направя така както искаш.

– Не – отговори той, без да спира да реже. – Не, трябва сам да го направя.

И все пак той се изнерви, когато стигна отзад и ме остави аз да го довърша, така че да може веднага да излезе. Разбуден от мъртвешкия си живот, той изчезна като дим, с широко отворени очи.

Попита къде е Хефестион. Но балсаматорите го бяха потопили в разтвор от селитра. Попита дали лекарят е бил обесен (Селевк беше постъпил много благоразумно) и нареди тялото му да бъде приковано на кръст. А после заповяда в знак на траур да острижат гривите на всички коне и мулета в армията. И накрая – да махнат златото и среброто от бойниците на Екбатана и всичките седем стени да бъдат боядисани в черно.

Следвах го, където можех, в случай че съвсем изгуби разсъдък си, или се вдетини. Знаех че е полудял. Но той различаваше къде се намира

и с кого е. Изпълниха всичките му заповеди. Лекарят Главкос почерня от накачалите гарги.

Следвах го по петите, но не твърде близо – не исках да разбере, че съм подире му. Внезапно той се натъкна на Евмений, който го забеляза твърде късно, за да успее да се скрие. Не можах да видя лицето на Александър. Но затова пък видях ужаса в очите на Евмений. Той знаеше много добре, че го подозират, че е желаел смъртта на Хефестион.

Скоро след това на площада пред двореца се появи богата катафалка със закачени по нея траурни венци. Предадох на Александър, че приятели на умрелия са я построили като посветен на него погребален дар. Той отиде да я види. Евмений беше първи. Той отдаде на Хефестион пълното си въоръжение – доспехите и всички оръжия. А те бяха великолепни и много скъпи. Следваше го цяла процесия. Дойдоха всички, които се бяха карали по някакъв повод с Хефестион.

Александър гледеше всичко със спокойствието на дете, което са излъгали, но което знае, че не може да бъде заблудено. И той ги пощади – не заради преструвките им, а заради разкаянието им, и страха им.

Когато те свършиха, дойдоха да оставят даровете си тези, които наистина бяха обичали Хефестион. Изненадах се колко бяха много.

На следващия ден Александър обмисли погребението. То трябваше да се състои във Вавилон – новата столица на империята, където неговата гробница щеше да остане във вековете. Спомням си, че когато Дарий бе помолил за мир след падането на Тир, предложил като откуп за майка си, жена си и децата си десет хиляди таланта. Александър реши да похарчи за Хефестион дванадесет хиляди.

Грижите по погребението успокоиха малко разсъдъка му – избра архитект за царската клада, която трябваше да бъде висока двеста стъпки, планира и организира погребалните игри, в които трябваше да участват три хиляди състезатели. Беше спокоен и педантичен във всичко.

Нощем, когато си лягаше, Александър постоянно ми говореше за Хефестион, сякаш споменът можеше да го съживи – какво са правила като момчета, какво е казал той за това или онова, как е обучавал кучетата си. И все пак аз чувствах, че има нещо неизказано. Чувствах очите му, когато бях с гръб. Аз знаех. Той мислеше колко мъка е причинил на Хефестион с това, че се е влюбил в мен. И смяташе, че трябва да изкупи това. Той щеше спокойно и безшумно да ме отблъсне, да не ми обръща внимание и по този начин да накаже себе си и да отдаде своя дар към мъртвия. Знаех, че ако веднъж вземе твърдо решение, той щеше да го изпълни.

Главата ми работеше трескаво – като преследван елен, който не усеща, че бяга.

– Хубаво е, – казах аз, – че Евмений и останалите отдадоха своето към паметта му. Сега той е в приятелски отношения с тях и вече е забравил тленния гняв. Сега, когато е поставен сред безсмъртните, той е загрижен единствено за теб.

Александър се дръпна настрана и остави кърпата в ръцете ми. Притисна с длани очите си толкова силно, че се уплаших да не ги нарани. Не знам какво видя в тази тъмнина. А когато излезе от нея, каза:

– Да... Да... Да... Така трябва да бъде. Нищо друго не е възможно.

Оправих завивките и го сложих го да легне. И тъкмо излизах, когато той скочи в леглото и очите му заблестяха:

– Още утре ще изпратя да попитат прорицателя на Амон.

Измънках нещо и изпълзах навън.

Какъв ли нов завој бях дал на неговата лудост? Когато му казах за безсмъртните, аз разсъждавах като персиец. Това бяха душите на безгрешните, които Реката щеше да пощади, за да отидат в Рая. Но Александър мислеше като грък. Да! Той щеше да попита оракула дали да се отдадат на Хефестион почести като на Бог.

Хвърлих се на леглото си и заплаках. Той беше решил това и щеше да го направи. Замислих се за египтяните – най-стария народ – надменни и презрителни заради дългата си история. Те ще му се присмеят, си казах. Те ще му се подиграят! Тогава си спомних. Та самият Александър бе вече божество. Амон го призна. А без Хефестион той не би могъл да понесе дори безсмъртието.

Мъката ми беше толкова силна, че изпразни главата ми от всичко и заспах.

На другия ден Александър избра жреци, пратеници и дарове за Бога. А след още един ден те поеха към Сива.

След това той стана много по-спокоен. Безумието му утихваше с всеки изминал ден, макар че всички живееха в постоянен страх от него. Приятелите му направиха лични дарове за погребението. Евмений даде най-много. Несъмнено си беше спомнил деня, когато палатката му изгоря. Но въпреки щедрите дарове той бе готов да извърви цяла миля повече, само и само да избегне възможна среща с Александър.

Ходех да яздя из хълмовете, за да се избавя поне за кратко от болката и злочестината. От височините поглеждах назад към града и виждах седморните стени, лишени от техните прекарани цветове.

Виждах седем огромни черни пръстена и започвах да плача отново.

Времето тече и всички неща отминават. Той започна да се храни, да спи, и да се среща със своите приятели. Дори даде няколко аудиенции. Остриганата му коса започна да расте. Понякога говореше с мен – за разни ежедневни неща. Но не повика обратно пратениците, които бяха на път към оазиса Сива.

Есента отиваше към зима. Вече бе минало времето, когато Великите Царе обичайно потегляха към Вавилон. Пратеници и делегации от цялата империя и отвъд нея вече пътуваха, за да се срещнат с него там.

Египтяните бяха приключили работата си върху Хефестион. Наистина бяха вложили всичките си умения. Той лежеше в позлатен саркофаг, разположен върху подиум в Тронната зала, украсен със скъпи платове. Около него бяха наредени оръжията му и погребалните дарове. Не го бяха увидели в повои, както правят тук в Египет. Не бяха сложили върху него и задължителният саван и маската. Всяко балсамирано от тях тяло, дори и неповито, можеше да запази чертите си като живо за много векове. Александър често отиваше да го посети. Веднъж ме взе със себе си и повдигна капака, за да мога да го видя. Хефестион лежеше върху златен плат, напоен с характерната остра миризма на билки и селитра. Когато дойдеше времето да го изгорят във Вавилон, щеше да пламне като факла. Лицето му беше красиво и застинало с цвета на потъмняла слонова кост. Ръцете му бяха кръстосани върху гърдите. Те почиваха върху отрязаните кичури от косата на Александър.

Мина още време. Той вече можеше да говори с приятелите си. И тогава генералите, с типичната за войника мъдрост, направиха това, което аз не можех. Донесоха му лек, който притежаваше сила да подобри състоянието му. Птолемей дойде да му каже, че косите⁹⁵ са изпратили делегация да изиска от него полагащия им се данък:

Те бяха племе на прочути разбойници и живееха около проходите между Екбатана и Вавилон. Керваните, които минаваха по този път, бяха принудени да изчакват, за да се съберат повече и да могат да наемат достатъчно охрана. Дори Царете всяка година са били нападани и накрая се съгласили да плащат на косите по един чувал златни дарици преди началото на есента, за да ги държат далеч от себе си. Срокът за тази

95. Племената касити, наричани от гърците косеи или каспии, населявали още от II хилядолетие пр. Хр. планинските области между Месопотамия и Мидия. Те са били близки до еламските племена. – Бел прев.

такса отдавна бе изтекъл и те бяха изпратили хора да си я поискат.

Александровото „Какво?!“ прозвуча почти като в старите времена.

– Данък ли?! – каза той. – Нека почакат. Ще им дам един данък.

– Тази област е трудно проходима, – каза хитрият Птолемей, почесвайки се по брадата, – а укрепленията им са като орлови гнезда. Артаксеркс никога не успя да ги подчини.

– Ние обаче ще го направим, – отвърна Александър.

Тръгна преди да са изтекли и седем дни. Каза също, че всеки косей, който убие, ще посвети на Хефестион, както Ахил се бе заклел да постъпи с троянците на кладата на Патрокъл.

Събрах си нещата, без да го питам. Александър вече не ми хвърляше онези скрити погледи. Той ме приемаше, че живея до него, а това беше всичко, което исках в този момент. Вече бях успял да се примиря в сърцето си с мисълта, че той може никога повече да не поиска да легне с мен, за да не би да наскърби духа на Хефестион. Този траур бе станал нещо обичайно. Стигаше ми да бъда само до него, за да мога да живея.

Когато навлязохме в проходите, Александър раздели армията на две – една част тръгна с него, а другата – с Птолемей. Там, горе, вече беше зима. Отново се превърнахме в стария армейски лагер, който прекося планините на Согдиана, Движехме леко, и укрепленията падаха едно по едно. Виждах как забравя мъката си и си ляга изпълнен с мисли за предстоящите сражения.

На седмия ден Александър за първи път се засмя.

Макар че косеите бяха крадци и убийци, ужасявах се при мисълта за някое безумно и жестоко клане. Но Александър бе дошъл на себе си. Разбира се, когато трябваше, той убиваше. Може би и Хефестион е бил доволен, ако наистина мъртвите обичат кръвта толкова много, колкото Омир твърди. Но както обикновено. Александър винаги вземаше пленници и задържаше вождовете, за да може да се спазари. Разсъдъкът му беше наред както преди. Забелязваше всяка козя пътека, водеща към орловите гнезда. Неговите хитрости и изненади наистина бяха работа на артист. Истина е, че артистите се лекуват от своето изкуство.

След превземането на едно укрепление той даде вечеря в шатрата си за старшите офицери. Преди това му под метнах, при това доста лесно:

– Косата ти има нужда от подравняване, Ал' скандер. – И той ми позволи да отрежа стърчащите краища. Тази нощ той се напи много. Не го беше правил от смъртта на Хефестион – щеше да бъде подло и жалко да удави мъката си във вино. Но сега го направи заради победата и,

докато му помагах да си легне, сърцето ми беше по-леко.

Продължихме напред към следващата крепост и я обсадихме. Върховете вече бяха побелели от първия сняг и войниците се събираха по-близо до огньовете. Той влезе в шатрата поруменял от мраз и огън и поздрави телохранилите, както обикновено.

Когато донесох нощната лампа, той се протегна и ме дръпна в леглото.

Тази нощ не приложих никакво изкуство, или по-скоро нищо повече от изкуството, което вече бе станало моя природа. Дадох му само нежността, която изниква и се възпламенява от самото удоволствие, както цветята поникват и цъфтят след пролетния дъжд. Трябваше да изтрия очите си във възглавницата, за да скрия сълзите си на радост. Виждах по спящото му лице признаците на лудост, на болка и на безсъние. Но те бяха рани, които щяха да преминат в белези. Той лежеше спокойно.

Замислих се. Александър отново изгради легендата – този път във вечен бронз. Ахил ще остане верен на своя Патрокъл, ако доживее до седемдесет. Полкът на Хефестион винаги ще носи неговото име, независимо кой го командва, и така той ще остане завинаги любовник на Александър. Никой друг повече няма да чуе: „Обичам те повече от всичко.“ Но в това светилище ще живее само легендата. Човекът щеше да изгори в сини пламъци и да се превърне в прах. Дано мястото му е на Олимп при безсмъртните, стига моето място да бъде тук.

Измъкнах се тихо навън, за да не го събудя.

На зазоряване щеше да атакува крепостта.

През цялата си проклета история косеите никога не са били преследвани в разгара на зимата. Последните укрепления бяха принудени да се предадат поради липса на хранителни припаси. В замяна те поискаха свобода за пленниците. Цялата война отне всичко на всичко четиридесет дни. Александър остави гарнизони в укрепленията по протежение на прохода, събори или изгори останалите и войната свърши. Керваните, които бяха изчаквали, наводниха пътя. А Домакинството на Царя тръгна надолу към Вавилон.

Тук-там упорити червеникави пъпчици вече украсяваха като скъпоценни камъни голите храсти и ги отърсваха от снежната премяна.

Ако не беше лудостта му, Александър можеше да прекара зимата и в мекия климат на равнината при Вавилон, и да планира новото пристанище и построяването на флотата за Арабия. Но сега той отиваше там в момент, когато всеки персийски цар вече щеше да мисли за пренасянето

на двора в Персеполис. През цялата война с косеите армията от посланици и пратеници си губиха времето във Вавилон, за да го чакат.

Срещнаха се с него, когато разпънахме лагера си от другата страна на Тигър. Александър се беше подготвил да ги посрещне с цялото великолепие на империята. Но никой от нас не беше подготвен за това, което щяхме да видим.

Бяха дошли пратеници не само от пределите на държавата, но от почти целия познат свят: от Либия – с корона от африканско злато, от Етиопия носеха зъби на хипопотами и бивници на огромни слонове, от Картаген – с лазурит, перли и подправки, от Скития – с кехлибар от севера. От северозапад бяха дошли огромни руси келти, от Италия – рижави етруски, и дори ибери от отвъд Херкулесовите Стълбове. Всички го поздравиха като Цар на Азия. Всички бяха донесли споровете и конфликтите си от своите далечни земи, за да помолят за неговото мъдро решение. Бяха дошли с даровете си, посветени на него, както гърците ходеха в най-прославените светилища на своите богове да питат оракулите.

Повечето от пратениците на тези далечни народи сигурно очакваха да намерят човек с внушителна фигура. Още повече, че някои от келтите бяха високи, колкото Пор. И въпреки това никой от тях не напусна аудиенцията си, чудейки се защо Александър е това, което е. Той заслужаваше цялата земя да бъде поставена в ръцете му.

Всъщност по наше време лицата на самите богове носеха неговия лик. Погледнете където и да е – към статуите или фреските. Целият свят помни очите му.

Той бе посещаван заради това, което е. Това облекчи болестта му. След всичко, което бе изстрадал и понесъл, гърците продължаваха да мърморят, че Александър е постигнал щастие и участ много над жребия, отреден на човека и че боговете са станали ревниви. Веднъж казах на един:

– Говори само от свое име, защото ти изразяваш само мнението и чувствата си. Ние имаме Велик Цар и не му завиждаме, нито пък той завижда на някого. Александър притежава славата и светлината – затова и ние му даваме уважението и възторга си.

Нищо чудно, че боговете на гърците са завистливи, след като самите гърци са изпълнени със завист и злоба.

Три дни Александър нямаше никакво време за печал. Той продължаваше да бъде въодушевен, да чака нетърпеливо пратениците от Сива и да мисли за запада, чиито народи виждаше за първи път. Но понякога

лицето му се променяше, сякаш тъгата го докосваше по рамото и му казваше: „Забрави ли ме вече?“

В равнината при Тигър зелените стръкове на житото вече пробиваха богатата земя. Черните стени на Вавилон изпълваха целия хоризонт, когато един конник пристигна малко преди да стигнем града – беше Неарх. Макар че трудностите и изпитанията бяха оставили белезите си върху него, човек можеше да види, че той бе едва на четиридесет. Стори ми се много угрижен. „О, не“, казах си. „Не му носи нови грижи точно сега, когато се пооправи малко.“ Затова останах да слушам.

Александър го посрещна, попита го как я кара и какво става с флотата. Накрая каза:

– А сега ми кажи какво има?

– Александре, става дума за халдейските жреци, които гадаят по звездите.

– Какво не е в ред при тях? Дадох им цяло състояние, за да възстановят храма на Бел-Мардук⁹⁶. Какво искат сега?

– Не става дума за това – каза Неарх. Макар че не можех да го виждам от мястото, където стоях, усетих как стомахът ми се сви. Неарх бе моряк и не беше в стила му да говори със заобикалки.

– Добре. Какво тогава? – попита нетърпеливо Александър. – Какво е станало?

– Александре, преди да тръгнем за Индия, жреците ми направиха предсказание по звездите. Всичко се сбъдна. Така че сега аз отново отидох при тях. Те ми казаха нещо, нещо което... ме разтревожи. Александре, аз те познавам от дете. Знам рождената ти дата, мястото, часа, знам всичко, което им трябва. И ги помолих да разгадаят звездите. Те казват, че сега Вавилон е в лошо разположение на звездите за теб. Те самите тръгнаха насам на своя глава, за да те предупредят да не влизаш в града. Жреците казват, че за теб това ще бъде бряг, към който духа вятърът – нещастен бряг.

Настана кратко мълчание. Александър тихо попита:

– Колко нещастен?

– Много. Затова дойдох.

– Е, радвам се, че те видях – каза Александър след малко. – Я ми кажи, те привършиха ли с построяването на храма си?

– Само основите са готови. Не знам защо.

96. Бел-Мардук – бог на бурята и на върховната власт на Вавилон. В случая става дума за знаменития храм Е-сагил с неговата стъпаловидна седеметажна кула („Дом на основата на небето и земята“), възстановен в VII в. пр.Хр. от Набопаласар. – Бел. прев.

Царят се разсмя:

– А аз знам. Те получават свещения налог за възстановяването на храма още от времето, когато Ксеркс го разруши – поколения наред. И сигурно са най-богатите жреци в света. Мислили са, че никога няма да се върна, и че това ще може да продължи завинаги. Нищо чудно, че не искат да премина през вратите на града.

Неарх се покашля.

– Не знаех това. Но... Те ми предсказаха, че ще имам големи изпитания във вода, че ще доживея да бъде почетен и награден от един Цар, и че ще се ожена добре за чужденка. Помниш ли, аз ти казах това на сватбата?

– Те са знаели, че ти си адмирал и мой приятел. Забележително, а? Хайде да вечеряме.

Той уреди жилище за Неарх и привърши ежедневната си работа.

През нощта се наведох над него, а той погледна нагоре и каза:

– Ей, подслушвач! Недей да гледаш толкова тъжно. Така ти се пада сега.

– Ал 'скандер! – Коленичих до него. – Направи, каквото ти казват. Голяма работа, ако задържат парите. Тези жреци не са просто гадатели. Не им е необходимо да бъдат с чисти сърца. Те притежават знание. Всички казват така.

Той протегна ръка и започна да върти един кичур от косата ми около пръста си.

– Какво от това? Калистен също притежаваше знания.

– Те биха се страхували да излъжат. Цялата им чест е заложена във верните им предвиждания. Аз съм живял във Вавилон и съм разговарял с всякакви хора в публичните домове.

– Наистина ли? – той леко дръпна кичура. – Разкажи ми повече.

– Александър, не отивай в града!

– Какво да те правя? Хайде, вмъквай се в леглото. Не си в състояние да спиш сам.

На следващия ден дойдоха Халдейците.

Те пристигнаха облечени в свещените си мантии, чиято форма не бе променяна от векове. Пред тях вървяха момчета и кадяха тамян. Емблемите на жезлите им бяха звездите. Александър ги посрещна в парадно облекло, което беше изцяло македонско. Те успяха някак си да го убедят да ги приеме само в присъствието на преводач. Халдейците почти имат свой собствен език, а и самите вавилонци въобще не говорят добър персийски. Но се надявах той все пак да разбере достатъчно, за да промени

решението си.

Александър се върна със сериозно изражение на лицето. Не беше от хората, които си мислят, че бог няма никакво друго име освен името, което са чули в детството си.

Жреците го бяха помолили да се насочи на изток и да иде в Суза. Но най-важните и близки до сърцето му мисли в момента бяха насочени към Вавилон – новото пристанище, пътуването до Арабия и ритуалите по погребението на Хефестион. Той продължаваше да се съмнява в добрата им воля. Старият Аристандър, когото веднага щеше да помоли да извърши жертвоприношение и да разчете поличбите, бе умрял.

Накрая Александър каза, че след като западът е неблагоприятен, той ще заобиколи града от изток и така ще стигне до Южната порта.

Ала нямаше Източна врата и ние скоро разбрахме защо. Когато ми нахмем от тази страна, стигнахме до огромна мочуреста местност, пълна с блата и тресавища. Целият Ефрат се стичаше и разливаше в нея. Във всеки случай Александър можеше да направи и по-голямо заобикаляне, дори и да се наложеше да пресече два пъти Тигър и да се върне обратно нагоре към Ефрат. Но той каза нетърпеливо:

– Това решава въпроса. Нямам намерение да клеча като жаба в блато, докато халдейците мирясат.

Откакто прие посланиците, той знаеше, че очите на целия свят са насочени към него. И може би точно това реши нещата. В крайна сметка тръгнахме обратно и приближихме града от север и запад.

Все пак Александър не влезе през портите на Вавилон, а направи лагер нагоре по реката. Тогава разбра, че идват и други пратеници. Този път от Гърция.

Анаксарх, както винаги, се забърка, където не му е работа и напомни на Александър, че гръцките философи вече не вярват в предзнаменования. Това бе достатъчно да жегне гордостта му.

Дворецът беше отдавна подготвен. Докато минаваше през портите в колесницата на Дарий, някакви гарвани започнаха да се кълват над главата му и един от тях падна мъртъв пред конете.

Въпреки всичко, сякаш, за да прати по дяволите всички птицегадатели, първата новина, която го посрещна се отнасяше за живот и щастие. Роксана беше пристигнала направо от Екбатана в харема на двореца. Когато я посети, той разбра, че е бременна. Тя знаела още в Екбатана, но му каза, че изчакала, за да бъде наистина сигурна. Истината беше, и аз въобще не се съмнявам в това, че тя е знаела още по времето, когато той бе обхванат от лудостта си. Но се уплашила да му каже новината.

Александър я дари с всички обичайни почетни дарове и изпрати вестonosци до баща и. Самият той прие всичко спокойно. Може би се беше отказал от мисълта, че тя ще зачене от него, и е възнамерявал, когато му дойде времето, да отгледа наследник от Статира. А може би мисълта му бе заета с други неща. Когато ми предаде новината, аз извиках:

– О, Александър! Дано доживееш да видиш сина си победonosен до себе си!

Хванах го с двете си ръце, сякаш имах силата да оспоря волята на небесата. Останахме така мълчаливо и се разбрахме. Най-накрая той каза:

– Ако се бях оженил в Македония преди да тръгна към Азия, както искаше майка ми, сега момчето щеше да бъде на дванадесет години. Но все не ми оставаше време. Никога не ми стига времето.

А след това ме целуна и излезе.

За мен беше истинско мъчение да не го виждам. Наблюдавах го как се движи из полузабравените великолепия, които познавах от юношеството си. Тогава бях дошъл тук с леко сърце, а сега бях болен от страх и мъка. Защо той първоначално послуша халдейците и се подчини на предупреждението им, а после им се възпротиви? Хефестион е причината, помислих си. Той протяга ръка към него от Царството на мъртвите.

Преди много време Александър ми беше казал, че човек трябва да живее така, сякаш ще живее вечно, и в същото време сякаш всеки миг може да е последен. По негова заповед веднага започна прокопаването на голямото пристанище и строежът на корабите за арабската флота. Вече беше пролет, но бе толкова топло, колкото е лятото в Суза. Той всеки ден яздеше до новото пристанище и после се връщаше към царската баня. Нищо друго в двореца не му доставяше по-голямо удоволствие. Александър обожаваше прохладните стени, замрежените прозорци, гледащи към реката, огромния басейн с лазурносините плочки и златните рибки. Гмуркаше се или се отпускаше в него, а водата повдигаше косата му.

Но Хефестион винаги беше там. Той очакваше ритуала на изгарянето си.

Работата по новото пристанище и флотата вървеше гладко. Александър имаше време за всичко. Но скоро започна да отделя време само за Хефестион. Отново се върна към лудостта си. Събуждаше се нормален, но веднага се понасяше без посока по течението на сънищата. А сънищата на Александър бяха като демони. Той ги призоваваше да се върнат и те му се подчиняваха.

Нареди да бъдат съборени наполовина десет стадия от стените на града и да бъдат подравнени като квадрат. Вътре поставиха платформа, направена от прекрасни плочки. Всяка от страните бе дълга един стадий. Това беше основата на кладата. Оттам тя се издигаше заострена нагоре – етаж по етаж. Върху всяка редица имаше изваяни скулптурни фигури. Бяха издълбани от дърво, но толкова прецизно, сякаш бяха предназначени да оцелеят във вековете. Най-долу бяха изобразени носове на кораби със стрелци и воители, по-големи на ръст от истинските. Следваха факли, украсени с орли и змии и високи двадесет стъпки. После идваше една сцена на диви зверове и ловци. По-нагоре имаше купчини от трофейни оръжия, както македонски, така и персийски, за да покажат, че и двата народа са почитали мъртвия. Над нещо, което не разбрах какво е, стояха изваяни слонове, лъвове и гирлянди. А на върха имаше фигури на крилати сирени. Те бяха кухи и в тях живи певци трябваше да оплакват мъртвия, преди да бъде запалена кладата. Между всеки етаж висяха огромни алени знамена. Вътре имаше достатъчно място за голяма стълба, по която да го качат горе с достойнство.

Като гледах всичко това, си мислех, че откакто е започнал светът, нито един цар не си бе отивал по такъв начин. Александър го беше измислил, сякаш това бе предназначено за самия него. Наблюдавах лицето и очите му, които гледаха към кладата. Наблюдавах го в тихата му лудост и не се осмелявах да направя нищо, нито дори да го докосна.

Погребалната кола пристигна от Екбатана, ескортирана от Пердикас. Хефестион отново бе изложен на поклонение в двореца. Сега Александър ходеше да го вижда по-често – скоро вече нямаше да го има. Медий от Лариса⁹⁷, който беше негов приятел, поръча малък бронзов портрет на Хефестион при един скулптор, който го бе виждал често. Искаше да го подари на Александър и той го прие с такава радост, че един след друг приятелите му, съперничейки си кой от привързаност, кой заради благоразположението му, си поръчаха малки статуи от злато, слонова кост или алабастр. Скоро стаята се напълни с тях! Където и да погледнеш, Хефестион беше навсякъде.

Един ден, когато останах сам, взех най-хубавия портрет в ръката си и му казах на ум:

– Кой си ти, какъв си ти, че да можеш да постъпваш така с господаря ми?

97. Медий от Лариса – най-близкият приятел на Александър след смъртта на Хефестион. – Бел. прев.

Александър бе влязъл неусетно зад мен.

– Веднага остави това! – изкрещя той с такъв гняв, че аз едва не го изпуснах. Успях някак си да го оставя, като целият треперех от страх да не бъда изгонен завинаги. После той рече по-меко:

– Какво правеше?

– Той ти беше скъп – отговорих. – Исках само да го разбера.

Александър отиде до другия край на стаята и се върна. Тогава каза:

– Той ме разбираше.

Нищо повече. Беше ми простил. Александър не бе искал да ме нарани. Аз бях попитал, той отговори.

Те и двамата бяха родени в един и същи месец, на едни и същи хълмове. Бяха от едно и също племе и имаха едни и същи богове. Бяха живели под един покрив от четиринадесетата си година. Наистина, когато ми се струваше, че ние сме като едно цяло, всъщност колко ли много аз съм бил чужденец?

Ще мине време, си казах. Те понасяха да бъдат разделени по време на война. Надявах се, че след време всичко ще започне да изглежда по същия начин. Ако има време.

Денят дойде. В полумрака преди зазоряване всички се построиха на площада около платформата – генерали, принцове, сатрапи, жреци, знаменосци, глашатаи и музиканти. Дори и боядисаните слонове бяха там. В подножието при стъпалата, стояха мангалите и факлите.

Носачите пренесоха горе ковчега по скритите стълби. Когато стигнаха на най-горния етаж, изглеждаха дребни като играчки. Положиха го на мястото и сирените запяха в небето. После те слязоха долу, като продължаваха да пеят. Запалиха факлите.

Кладата стоеше на колони от палмово дърво, а мястото между тях беше напълнено с прахан и суха слама. Александър излезе напред с факлата си. Сам.

Беше въодушевен най-вече от лудостта си. Беше в екстаз. Певкестас, който го бе видял да продължава да се бие в онзи малийски град, със стрелата забита в тялото му, по-късно ми каза, че тогава изглеждал съвсем по същия начин. Слоновете вдигнаха хоботите си и затръбиха.

Александър хвърли факлата и пламъците лумнаха. Приятелите му го последваха. Горящи главни заваляха към кладата. Огънят скочи през решетките към редицата от корабите. Започна да фучи.

По цялата си височина от двеста стъпки погребалната могила бе пълна отвътре с леснозапалимо дърво. Огнените езици се извиваха спираловидно нагоре покрай корабите, стрелците, лъвовете, орлите, щитовете и

гириландите. На върха те обвиха ковчега и избухнаха в огромна кула от пламъци на фона на зеленото небе при изгрева.

Някога в Персеполис те бяха гледали този огнен пир рамо до рамо.

За миг високата кула остана в страховитата си красота. После една по една редиците започнаха да се огъват и да се срутват. Един орел с горящи криле падна с тъп звук на платформата. Сирените се олюляха и се строполиха навътре. Ковчегът изчезна. Колоните и тежките скулптури рухваха с трясък, като хвърляха нагоре облаци от искри високи колкото дървета. Кладата се превърна в една единствена факла, изгаряща до основи. А в светлината ѝ аз виждах само неговото лице.

Слънцето се вдигна над хоризонта. Цялата процесия стоеше вцепенена, обгърната от горещината. Когато не остана нищо друго, освен червена жарава и бяла пепел, Александър даде разрешение да се оттеглим. Сам даде заповедта. А аз си мислех, че ще трябва да го събудят.

Когато той си тръгна, към него се приближи множество от жреци, събрани от всички видове храмове. Той им отговори нещо и отмина. Изглеждаха нещастни.

Настигнах един от телохранителите, който бе стоял наблизко, и го попитах за какво е станало дума.

– Те го попитаха – отговори ми той, – дали могат да запалят отново свещените огньовете. Но той не разреши – до залез слънце.

Зяпнах го с невярващи очи.

– Огньовете в храмовете? Той е наредил да ги загасят?!

– Да, заради траура. Багоас, какво ти е?... Изглеждаш зле! Всичко е заради тази ужасна топлина. Ела тук в сянката... Да не би това да означава нещо във Вавилон?

– Прави се само, когато умре Царят.

И двамата млъкнахме. Най-накрая той проговори:

– Но те сигурно са му казали това, когато той е заповядал.

Побързах към двореца, като се надявах да го намеря сам. Ако ги запалят сега, това все пак би могло да предотврати поличбата. Премъдри Боже! Нима не му стигна това, което успя да направи за Хефестион?

Но Александър вече бе извикал при себе си една тъпна хора и привършваше плановете за погребалните игри. Сериозните персийски лица ми подсказаха, че и други са се опитали да го предупредят.

Старите евнуси от двореца, които бяха доживели да видят огньовете три пъти угасени, си шушукаха тихо и извърнаха очи към мен. Не се присъединих към тях.

Храмовете останаха тъмни до залез слънце. През целия ден

Александър се занимаваше с игрите. Вече нямаше какво толкова да се прави по тях, но той просто не можеше да спре.

Те продължиха близо половин месец. Всички най-добри артисти от всички гръцки земи бяха тук. Ходех на представленията най-вече, за да наблюдавам лицето му. Спомням си само една от пиесите – „Мирмидонците“⁹⁸, в която Тетал и преди беше играл за Александър. В трагедията ставаше дума за Ахил и за смъртта на Патрокл. Самият Тетал наскоро бе загубил скъп приятел – един актьор, който умря по пътя от Екбатана насам. Но Тетал преодоля мъката. Той беше професионалист. Александър гледаше, но духът му не беше тук. Познавах този поглед – същият, както когато изваждаха стрелата от тялото му.

Като че ли музиката му действаше добре. Когато артистите свиреха, той изглеждаше освободен от себе си. След това даде прием за всички победители и намери най-подходящите думи за всеки. Казах си, че може би прекалено многото огън и пламъци са изгорили и прогонили от него последните остатъци от лудостта му.

Той отново започна да ходи до реката и да наблюдава обучението на моряците. Проведе състезания за гребците и предложи награди. Тогава пристигнаха пратениците от Гърция.

Дойдоха да го поздравят с успешното завръщане от края на света. Носеха златни корони, изящни произведения на бижутери и свитъци писма на уважение и почит. Дойдоха дори и завистливите атиняни, изпълнени с неискрените си похвали и поздравления. Той знаеше, че те лъжат. Но въпреки това им даде в замяна докараните от Суза статуи на Освободителите – Хармодий и Аристокитон, за да ги поставят обратно в града си. Докато им ги поднасяше като дар, сякаш съвсем случайно той посочи кинжалите им и ми хвърли един поглед.

Последни пристигнаха пратениците от Македония.

Те не бяха като останалите. Регентът Антипатър, когото Кратер трябваше да смени, бе изпратил сина си да говори от негово име.

Царица Олимпиада го беше мразила през всичките години на неговото регентство, което датираше още от времето на Филип. Мое дълбоко убеждение е, че тя всъщност винаги бе искала да управлява вместо него. Антипатър знаеше за всичките й клевети и интриги. Може би затова той бе сметнал, че те най-сетне са оказали някакво влияние, и той е извикан, за да бъде даден под съд. Ако приемем, че е така, то Регентът

98. Мирмидонци (от гр. мирмекс – мравка) – ахейско племе в Тесалия. Сражавали се упорито срещу Троя под предподителството на Ахил. Драма от неизвестен автор. – Бел. прев.

постъпи много глупаво като изпрати точно сина си Касандър⁹⁹. И това, разбира се, при условие, че наистина е имал добри и честни намерения.

Когато и да ми разказваше за детството си, Александър винаги бе споменавал този, младеж с отвращение и ненавист. Те не се харесали още от пръв поглед и това продължило по време на учението им. Един път дори се сбили. Причината, поради която Касандър бе оставен в Македония бе, че Александър просто не би могъл да го изтърпи в армията си.

И все пак Касандър бе помогнал на баща си да потуши някакво въстание в южна Гърция и се бе справил добре. Несъмнено те и двамата се надяваха, че това сега ще го представи в добра светлина. След толкова много години той пристигна почти като чужденец. Само дето този чужденец и Александър се възненавидяха още в първия миг, както бе станало и преди.

Този Касандър беше арогантен, луничав и червенококс и носеше староремската македонска брада. Разбира се, той беше абсолютно чужд на дворцовия живот в Персия. Бях забравил, че такива хора съществуват. И нямаше никакво съмнение – той направо умираше от завист.

Мебелите в Тронната зала бяха сменени за приема на пратениците. Около трона имаше голям полукръг от кресла със сребърни крака. Там имаха право да седят главните приятели на Царя – македонци и персийци – когато той даваше аудиенции. Цялото домакинство стоеше зад него. Сега, след като се бяхме върнали към истинската процедура за провеждането на аудиенции, моето собствено място беше близо до трона. Заставах там, за да наблюдавам Касандър, и докато той чакаше Александър, видях как поглежда към нас, евнусите, сякаш бяхме някакви паразити.

Аудиенцията не тръгна добре. От Македония бяха дошли молители да се оплакват от регента. Касандър постъпи твърде необмислено и прибързано като се намеси, без да го питат, и каза, че тези хора са изменили толкова път само, за да клеветят. Той смятал, че поне един от тях е изпратен от Царица Олимпиада.

Само един човек си позволяваше някога да говори пред Александър срещу нея. И този човек беше мъртъв.

Александър прекъсна аудиенцията и каза на Касандър да го изчака докато приеме няколко персийци.

99. Касандър – син на Антипатър. По-късно от 306 г. заедно с останалите диадохи получил титлата цар (територията на Македония). – Бел. пр.

Да приеме персийци! Варварите с предимство пред него! Яростта се изписа върху лицето му. Той пристъпи назад и персийците, които нямаха ранга на царски Роднини, направиха прострацията.

Касандър се усмихна презрително. Не е вярно, както твърдят някои, че той се изсмял високо. Все, пак той беше пратеник с важна мисия. Нито пък е вярно, че Александър ударил главата му в стената. Нямахше нужда да прави това.

Истината е, че подигравката беше съвсем явна. Предполагам, че гневът му го направи безразсъден и дързък. Касандър се обърна към един македонец, който водеше със себе си, и посочи с пръст. Александър позволи на персийците да станат, поговори с тях, а после им разреши да се оттеглят. След това слезе от трона, сграбчи Касандър за косата и се загледа втренчено в лицето му.

Реших, че ще го убие. Допускам, че и Касандър си помисли същото, но Александър искаше да направи нещо повече от това. Нещо повече от царската власт, която имаше, повече дори от думата на оракула на Амон. Той искаше да унижи Касандър. Македонецът го зяпна, както птичката гледа към змията – беше побелял от чист и неподправен страх.

– Давам ти разрешение да излезеш – каза Александър.

Вратите на залата бяха далеч. Касандър сигурно разбра, че страхът му го беляза с клеймо и всички ние, които бяхме удостоени с презрението му, видяхме това.

По-късно, когато останахме сами с Александър, казах:

– Омраза като тази е много опасна. Защо не го изпратиш обратно в къщи?

– О, не – отвърна той. – Касандър ще се върне и ще каже на баща си, че съм негов враг, ще го накара да вдигне бунт, да убие Кратер и да откъсне и обсеби Македония. Антипатър може да направи това, ако нещо го накара да се уплаши за живота си. Когато не го закачат, той е по-благоразумен. Ако смятах да му навреда, никога не бих взел другия му син като главен виночерпец. Просто Антипатър прекалено дълго беше регент. Не. Докато Кратер не стигне в Македония и Антипатър не я напусне, Касандър ще остане тук, за да ми е под око... Хефестион също не можеше да го понася.

Преди време щях да го помоля да нареди тихо да премахнат този човек от пътя му. Но вече знаех, че Александър не би направил нещо, за което после да не може да си признае. Това, за което най-много съжалявам в моя живот е, че не го убих тайно, на своя глава. До смъртта си ще се измъчвам от мисълта, че с една малка стъкленица можех да сложа

край на тази смъртоносна омраза, която продължи да преследва моя господар дори след смъртта му. И не само него – майка му, жена му, сина му, когото никога не видях, но който щеше да ни даде нещо повече от Александър, отколкото само един спомен.

Лятото дойде. Всички персийски Царе отдавна вече щяха да са в Екбатана. Но аз знаех, че той никога няма да mine отново през онези седем порти. Единствената ми радост бе, че флотата и пристанището го държаха постоянно зает. Бяха минали четири месеца от предсказанието на халдейците. Можех почти да го забравя, ако не виждах строежа на новия храм на Бел.

Не след дълго напуснахме за малко града. [Всяка година, когато снеговете при изворите започнат да се топят, надолу по реката стават наводнения. Заради това хората, които живееха там – те произхождаха от стар асирийски произход – бяха бедни и окаяни. Александър искаше да планира нови водохранилища и канали срещу наводненията и така да разшири обработваемите земи. Това беше само едно пътуване по реката, но аз се радвах, че то ще го накара да се измъкне от стените на Вавилон.

Той винаги бе обичал реките. Корабите се извиваха сред Тръстики високи колкото човешки бой, а отпред стояха лоцмани асирийци, които преглеждаха внимателно каналите. Понякога огромни сенчести дървета се срещаха над нас и ние плавахме през зелени пещери. Друг път си проправяхме път през листата на водните лилии в откритите водоеми. Там реката има много разклонения. Александър, както винаги, стоеше на носа и понякога поемаше управлението на кораба.

На главата му стоеше същата стара слънчева шапка, която носеше в Гедрозия. По някое време реката се разшири между клюмналите полюшвани от вятъра върби. Сред тях се виждаха блокове от древна каменна зидария с протъркани от времето и наводненията фигури на крилати лъвове и бикове с човешки глави. Когато Александър попита за тях, капитанът вавилонец му каза:

– Велики царю, това са гробниците на древните царе, когато тук са управлявали асирийците. Тук са били техните гробища.

При тези думи един внезапен порив на вятъра вдигна шапката от главата на Александър и я отвя зад борда. Пурпурната панделка с диадемата – символ на царствеността – се развърза, отлетя надалеч и накрая се заплете в тръстиките близо до една от гробниците.

Гребците бяха прибрали веслата си, но ние продължавахме да се движим напред. През целия кораб премина шепот на страхопочитание и ужас.

Един от гребците – бърз и мургав младеж – се хвърли в реката, стигна до брега и отвърза панделката. Той спря за миг, както я държеше в ръката си, погледна към калната вода и завърза панделката около главата си, за да я запази чиста и суха. Александър я прие с думи на благодарност. Беше спокоен. Направих всичко възможно да не изкрещя – царствената диадема бе отнесена до една гробница, а след това бе преминала на друга глава.

След като свърши работата си, Александър тръгна обратно към Вавилон. Когато видях черните му стени, ми идеше да се заудрям по гърдите.

Александър разказа на гадателите за знамението и те всички заключиха, че главата, която си е позволила да носи царската диадема, трябва да бъде отсечена.

– Не – каза той. – Момчето имаше най-добри намерения и направи това, което всеки друг би направил. Ако боговете настояват за някакво изкупление, можете да го наложите с бич. Но не го удряйте твърде силно. После го изпратете при мен. – Когато младежът дойде, Александър му даде един талант сребро.

Върнахме се при благоденствието на Вавилон. Певкестас с гордост показва добре обучена армия от двадесет хиляди персийци. В неговата провинция цареше ред и спокойствие. Народът го харесваше повече от всякога. Александър официално изказа похвалите си, а след това се зае да планира създаването на обединена македонско-персийска армия. Никой не се разбунтува. Дори македонците бяха започнали да мислят, че и персийците могат да бъдат хора и воини. Някои наши думи вече преминаваха в тяхната реч.

Дойде и дългоочакваният ден, когато пратениците се върнаха от Сива.

Александър ги прие в Тронната зала. Около него, върху сребърните кресла, се разположиха приятелите и генералите му. Главният пратеник разви церемониално папируса с отговора на прорицателя на Амон. Богът отказваше божествена същност, но все пак Хефестион щеше да има свое място след безсмъртните. Той бе обявен за божествен герой и трябваше да му се принася жертва.

Александър остана доволен. След първоначалната си лудост той сигурно се бе досетил, че Бог не би могъл да пристъпи определени граници. Но така или иначе, Хефестион можеше да бъде боготворен.

Бяха изпратени заповеди до всички градове да му построят храм или светилище. (Тук в Александрия често минавам покрай осветеното

празно място на остров Фарос. Предполагам, че Клеомен, който беше тогава сатрап, е откраднал всички пари.) На Хефестион трябваше да се отдават молитви и да му се принасят жертви като Предотвратител на злото. При сключването на тържествени договори страните бяха длъжни да се заклеват и в него, освен в имената на боговете.

(Храмът, който трябваше да бъде построен за него във Вавилон, беше в гръцки стил – с фризове на лапители¹⁰⁰ и кентаври. Това място също е празно. Всъщност аз не мисля, че някога е било започвано строителството на което и да било от тези светилища. Е, все пак Хефестион може да е доволен. Той получи своето жертвоприношение.)

Александър покани пратениците на пир в чест на безсмъртието на Хефестион. Всички останали гости бяха негови приятели, които щяха да го разберат. Той беше весел, безгрижен, почти лъчезарен. Човек можеше да си помисли, че лошите поличби са забравени.

В продължение на няколко дни Александър беше изпълнен от щастие – бе зает с проектите за някои от светилищата. Посети Роксана. Тя беше в добро здраве – сегоднешните жени не обръщат голямо внимание на бременността. После той се захвана с плановете за новата армия.

Това щеше да доведе до промени във всички войски. Когато завърши подготовката по преназначаването на командирите, той изпрати да повикат офицерите, за да встъпят официално в новите си длъжности. Аудиенцията се състоя в Тронната зала. Той вече много добре разбираше какво значение има за персийците съответната церемония. Домакинството бе събрано зад трона.

Първите дни на лятото бяха отминали и навсякъде беше станало много горещо. Той прекъсна аудиенцията по средата, за да заведе приятелите си във вътрешната стая и да ги почерпи с чаша студена вода, примесена с вино. Нямаше да се бавят дълго и затова не си струваше да се оттегляме и пак да се връщаме. Така че зачакахме зад празния трон и се заприкавахме за дреболии.

Никой не забеляза човека, докато той не се оказа сред нас. Той беше в парцаливи дрехи и по нищо не се различаваше от хиляди други, освен по израза на лицето. Всички ние бяхме невидими за побъркания му втренчен поглед. Преди да имаме време да мръднем, той седна на трона.

Зяпнахме ужасени и не можехме да повярваме на очите си. Тази поличба бе най-ужасна от всички. През цялата история на моя народ

100. Лапители – митическо племе от великани около пл. Олимп и Пелион в Тесалия, воювали с кентаврите и ги победили (т.н. кентавромахия – любима тема на гръцкото изобразително изкуство. – Бел. прев.

такова нещо се е наказвало със смърт като най-тежко престъпление. Неколцина от нас скочиха напред, за да го издърпат, но по-старите се развикаха да не го правим. Ако евнуси освободят трона, това би лишило от смелост и мъжественост царството. Те започнаха да ридаят и да се удрят по гърдите и ние се присъединихме към техните вопли. Това успокоява за малко съзнанието и човек няма нужда да мисли.

По-низшите офицери в другия край на залата се смутиха от шума и скочиха на крака. Те сграбчиха човека и го смъкнаха от подиума. А той се пулеше към тях, сякаш бе озадачен от това отношение към него. Александър излезе от вътрешната стая и попита какво става.

Един от офицерите му каза и посочи човека. Беше обикновен войник, невъоръжен. Ако си спомням добре, беше от племето на уксите¹⁰¹. Царят не каза нищо. Предполагам, че уплашените ни викове му бяха казали достатъчно.

Той се приближи към войника и го попита:

– Защо направи това?

Човекът стоеше и мигаше, без следа от уважение, сякаш зяпаше някакъв непознат.

– Ако той е бил изпратен за това – каза Александър, – тогава трябва да разбере кой го е изпратил. Не го разпитвайте преди да дойда.

А на нас той каза:

– Млъкнете. Това е достатъчно. Аудиенцията продължава.

Привърши с назначенията, без да бърза и без да допусне никаква небрежност или нехайство.

Малко преди залез той се качи в стаята, за да смени дрехите си. Сега бяхме във Вавилон и всичко се движеше според церемониала в присъствието на съответните хора. Аз бях този, който държеше Митрата. Разчитайки мислите ми по очите, Александър отпрати останалите веднага, щом етикетът го позволи. После заговори, преди още да успее да го попитам:

– Разпитахме го. Но той не знае нищо, нито дори какво го е довело там. Единственото, което успя да каже, бе, че е видял един хубав стол и седнал на него разбрах, че преди време е бил заплашен с военен съд за някакво неподчинение. Доволен съм, че този човек се оказа побъркан.

Александър говореше хладно и твърдо. Цялата ми кръв се смрази. Тайничко се бях надявал да разбера, че войникът е направил признание

101. Укси или еламита – древни племена населявали планинските земи в околностите на Суза. – Бел. прев.

за съществуването на заговор, макар че един поглед в лицето му беше достатъчен, за да разбере истината. Истинските предзнаменования са тези, които се появяват непреднамерено.

– Александър – казах твърдо аз, – този трябва да го убиеш.

– Това вече е направено. Такъв е законът. А и гадателите казаха, че трябва. – Той отиде до масичката с каната, напълни една чаша с вино и ме накара да пия. – Хайде, усмихни се заради мен. Боговете ще направят това, което искат. А междувременно ние ще живеем. А те искат и това.

Преглътнах виното като лекарство и се опитах да се усмихна. Заради лятната горещина той носеше тънка бяла роба от индийски плат, която разкриваше тялото му като каменните хитони, които скулптурите извайват. Оставих чашата на масата и се хвърлих да го прегърна. И той както винаги, сякаш грейна отвътре. Струваше ми се, че е неугасим като слънцето.

Когато Александър излезе, огледах портретите от злато, от бронз и от слонова кост, които ме гледаха мрачно от поставките си.

– Остави го на мира! – казах. – Още ли не си доволен? Ти умря по своя собствена вина, заради неподчинение и лакомия. Не си ли способен да го обичаш толкова, че да му спестиш всичко това? Ако не можеш, тогава го остави на мен, който го обичам повече. – Те всички ме гледаха, без да мигнат и ми отвърнаха: „Да, но аз го разбирах.“

От Гърция пристигнаха още пратеници, натоварени с дарове, сякаш отиваха при своите богове. Те го коронясаха още веднъж със златни маслинови клонки, златни ечемичени класове, златни лаврови листа и златни летни цветя. И днес Александър е пред очите ми, носейки на главата си всяка една от тези корони.

Няколко дни по-късно приятелите му казаха, че след всички тези триумфи той самият още не е празнувал победата си над косеите. (Сега тези племена бяха изцяло подчинени и го приеха за свой цар, така че Александър дори взе няколко хиляди от тях в армията си.) Толкова време мина, казаха те, от последния комос¹⁰². А и празникът на Херкулес приближаваше.

Те не му мислеха злото. Дори и най-лошите от тях търсеха само благоразположението му. Те просто искаха да го дарят с една безгрижна вечер, да го накарат да си спомни славата си и да забрави мъката. Уви, боговете могат да направят това, което искат по всякакъв начин.

Александър оповести празненството, заповяда да се извършат

102. Комос (от старогръцки) – пир, гуляй, надпиване. – Бел. прев.

жертвоприношения на Херкулес и раздаде на войниците безплатно вино. Комосът започна при залез слънце.

Беше непоносимо гореща вавилонска нощ и всички изнемогнаха от задух и се обливаха в пот. Те скоро привършиха с храната. Заедно с приятелите му бях замислил една малка изненада за него – един танц с македонци и персийци, по четирима от всяка страна. Първо – имитация на война, а после – на приятелство. Бяхме голи, като изключим шлемовете и хитоните, или панталоните. Александър хареса танца, повика ме да седна до него и започнахме да прием заедно от златната му чаша.

Лицето му беше зачервено. Нищо чудно при тази горещина и изпитото вино. Но в очите му видях някакъв блясък, който не ми хареса. Бях изтрил набързо потта си, но продължавах да съм задъхан от танца. Ала, когато той ме прегърна, усетих, че тялото му гори.

– Александър – викнах аз през шума, – ти имаш треска.

– Не се тревожи. Само лек пристъп. Ще отида да си легна след пента за несподелената любов.

Не след дълго те взеха факлите и излязоха да пеят навън в градините, и да вдъхнат първата хладина на нощта. Измъкнах се от залата и отидох в Спалнята, за да проверя дали всичко е приготвено. Зарадвах се като чух, че пеенето постепенно заглъхва. След малко той влезе вътре. Ако бяхме само двамата, щях да му кажа: „Хайде да се мушнем в леглото и да не се мотаем.“ Но пред домакинството аз винаги съблюдовах правилата. Пристъпих напред, за да взема диадемата. Робата му беше мокра от пот и видях, че потрепери.

– Само ме избърши – каза той, – и ми намери нещо малко по-топло.

– Господарю, – отвърнах аз, – нали няма да излизате отново?

– Медий е организирал една малка веселба – само за стари приятели. Обещах да се отбия.

Погледнах го в очите с настойчива молба, но той се усмихна и поклати глава. Александър беше Великият Цар и решенията му не можеха да бъдат оспорвани пред домакинството. Докато го бършех, погледът ми се спря върху поставките с портретите. Защо „ти“ не си тук сега, му казах на ум, когато можеш да бъдеш полезен и да му кажеш: „Не ставай глупав. Ти ще си легнеш, дори ако трябва да те накарам насила. Багоас, върви и кажи на Медий, че Царят не може да дойде.“

Ала портретите запазиха позата на герои. И Александър тръгна, облечен в гръцката си роба от тънка вълна заедно, с няколко факлоносци надолу по големия коридор с фриза на лъвовете.

– Всички можете да се оттеглите – казах на останалите. – Аз ще

остана да изчакам Царя. Ще наредя да ви извикат, ако има нужда от нещо.

В спалнята имаше диван, на който спях, когато закъсняваше. Влизането му винаги ме събуждаше. Луната се издигаше все по-високо в небето пред отворените ми очи. Когато Александър се върна, петлите вече пееха.

Изглеждаше разгорещен и уморен, и вървеше несигурно. Не беше спирал да пие от залез слънце до изгрева. Но затова пък беше в много приятно настроение и похвали моя военен танц.

– Александър, – казах аз, – много съм ядосан. Виното е вредно, когато имаш треска. Ти самият си го казвал.

– О, но тя премина. Казах ти, че не е нищо особено. Днес ще си наваксам съня. Ела с мен в банята. Цяла нощ стоиш с тези дрехи.

Първата светлина на деня надникна през замрежените прозорци и птиците запяха. Банята ме освежи и ме налегна дрямка. Сложих го да си легне, и спях непробудно почти до вечерта.

По залез слънце отидох тихо в спалнята. Той тъкмо се беше събудил и се въртеше неспокойно в леглото. Приближих се и докоснах челото му.

– Александър, ти гориш!

– Нищо особено – каза той. – О, хладни ръце. Не ги махай.

– Ще наредя да донесат вечерята тук. Да повикам ли лекар?

Лицето му се намръщи и той дръпна глава от ръцете ми.

– Никакви лекари! До гуша ми дойдоха. Трябва да стана – обещах да вечерям с Медий.

Спорих, умолявах, но той се беше събудил раздразнен и нетърпелив.

– Нищо ми няма, казвам ти. Предполагам, че е блатна треска. Тя минава за три дни.

– Може и да минава, но за вавилонците. Те са свикнали. Но блатната треска може да бъде и лоша. Защо не можеш да се грижиш за себе си, Александър? Сега не си на война.

– Не се дръж като бавачка. Бил съм и по-зле от това и пак съм яздил по цели дни из планините. Предай на камериерите, че искам да се облека.

Щеше ми се поне да отиде при някой друг, но не и при Медий, който нямаше да се загрижи за него, или да забележи, че нещо не наред. Медий беше голям поддръжник на Хефестион в конфликта му с Евмений. И както чух, беше влошил нещата, защото имаше хаплив език и

някои от неговите подигравки се приписваха на Хефестион. Без съмнение скръбта му беше искрена. Но той много бързо съобрази да използва благоразположението, което тя му донесе. От устата му можеше да капе мед, но тя можеше да бълва и змии и гущери. Знаеше как да забавлява Александър и да го накара да се смее. Не беше лош човек. Но не беше и добър.

Бях задрямал, когато Александър се върна. Погледнах небето и ми се стори, че е малко след полунощ. Зарадвах се, че се прибира толкова рано.

– Оставих ги да продължат без мен – каза той. – Треската малко се позасили. Ще ида да се разхладя в банята и си лягам.

Докато го събличах, усетих, че го побиват тръпки. А цялото му тяло гореше.

– Нека само да те изтрия с влажна кърпа – помолих аз. – Не трябва да се къпеш в това състояние.

– Не, не. Банята ще ми дойде добре. – Въобще не пожела да се вслуша в здравия разум и тръгна навън, облечен в халата си. Не остана дълго във водата. Подсуших го и тъкмо му облякох робата, когато той каза:

– Смятам да спя тук. – Тръгна към кушетката до басейна. Настигнах го бързо. Целият трепереше от пристъпа на треската. Зъбите му тракаха.

– Донеси ми едно топло одеало – помоли той. Премъдри боже! Одеало, във Вавилон, и то посред лято! Изтичах навън и му донесох зимното наметало.

– Това ще свърши работа, докато премине пристъпът. Аз ще те топля.

Покрих го, хвърлих отгоре собствените си дрехи, а после се мушнах отдолу и го притиснах в обятията си. Беше по-зле от всякога и трепереше от студ, макар че кожата му изгаряше ръцете ми.

– Притисни ме повече – каза той, сякаш бяхме голи посред зимна виелица. Докато го обгръщах с тялото си, пророческият глас, който ми беше казал в Екбатана: „Никога не забравяй, че си щастлив“, не се обади. Но той ме пощади и не ми каза: „Никога вече“.

Треперенето спря и започна да му става горещо. Оставих го да се изпоти. Той каза, че ще спи тук, защото било по-свежо и прохладно. Облякох се и отидох до Домакина на Царската Спалня, за да изпрати всичко, от което Александър щеше да има нужда, както и един сламеник за мен. Преди заранта треската понамаля, той заспа и аз притворих очи.

Събуди ме гласът му. Банята беше пълна с хора, които ходеха насам-натам. Току-що се беше събудил и заповяда да извикат Неарх. Неарх ли? За какво ли пък точно той му е дотрябвал, си помислих. Бях забравил, че приближаваше времето за пътуването до Арабия. Тази сутрин Александър смяташе да работи.

Той отиде до Спалнята, за да се облече. След това легна на дивана, тъй като едва се държеше на краката си. Когато Неарх дойде, Александър го попита дали е готово жертвоприношението за умилюваването на боговете към флотата. Неарх каза „да“, но с очите си видях, че е обезпокоен. После попита Александър кой би желал да отпрати молитвата вместо него.

– Какво?! – извика Царят. – Разбира се, че аз лично ще я отпратя. Ще отида на носилка. Днес съм малко трескав. Предполагам, че това са последните пристъпи. – Той отхвърли всички протести на Неарх. – Благодарността на боговете те доведе благополучно от Океана. Тогава аз извърших жертвоприношение за теб и те ме чуха. Ще го направя и сега.

Занесоха го там под един балдахин, който скриваше убийственото вавилонско слънце. Той слезе от носилката и застана прав, за да направи възлиянието. Когато се върна, почти не се докосна до лекото ядене, което му бях поръчал. Въпреки това повика в стаята Неарх и всичките си старши офицери заедно с един писар да води бележките и прекара четири пълни часа в разговори за корабите, доставките, провизиите и водата.

Така минаха няколко дни. Треската не го напускаше. Александър смяташе, когато флотата отплава, да поведе лично една помощна армия покрай брега и да търси подходящи места за пристанища. Така че, волю-неволю трябваше да отложи датата на отплаването. Всяка сутрин той твърдеше, че е по-добре. И всеки ден го носеха до олтара на двореца, за да отпрати сутрешната молитва. Но всеки път той беше все по-отпаднал. А всяка вечер треската се засилваше.

Спалнята беше постоянно пълна с влизаци или излизаци хора. А дворецът – с офицери, чакащи заповеди. Макар че стените бяха дебели и държаха прохладно, Александър жадуваше за зелена сянка и за гледката на водата. Затова накара да го прехвърлят от другата страна на реката в царските градини. Там той обикновено лежеше под дърветата с притворени очи близо до някой фонтан, блискащ струите си в басейн от порфир. Понякога изпращаше да повикат Неарх и Пердикас, за да прегледат отново пътуването и похода, понякога Медий – да поприказват и да поиграят на ашици. Медий го уморяваше, тъй като се гордееше, че е бил избран точно той и стоеше прекалено дълго.

Понякога Александър избираше помещенията на банята и нареждаше да поставят леглото му до ръба на басейна, откъдето можеше лесно да се гмурва. Обичаше да се разхлажда в хладката вода, да го подсушават, както си седи върху покрития със сини плочки ръб на басейна, и да се връща в чисти чаршафи. Той дори спеше там заради хладината и ромона на реката, която се плискаше отвън.

Не го изоставях нито заради Медий, нито заради генералите, нито заради който и да било друг. Като Главен евнух на Спалнята щях да имам своите ежедневни грижи и да отсъствам. Затова се отказах от дворцовите си титли. Старецът, чието място бях заел, с удоволствие си ги получи обратно. Замених официалното си облекло със здравите ленини дрехи на слугите. Сега тези, които влизаха, виждаха само персийското момче, което държеше ветрило или чаша, което носеше одеала, когато пристъпите на треската обхващаха Александър, което го къпеше и постилаше сухи чаршафи след изпотяването, или седеше тихо на някоя възглавница до стената. Мястото ми не предизвикваше никаква завист. Така бях в безопасност. Само един човек можеше да ми отнеме това, но той беше бяла пепел в небесата.

Когато Александър отпрати генералите си, обърна очи към мен. Бях взел двама роби, за да внасят и изнасят нещата от стаята. За всичко останало се грижех лично аз. Така хората престанаха да ме забелязват и да ми обръщат повече внимание, отколкото възглавниците или на каната за вода. По стар обичай в двореца продължаваше да пристига чиста изворна вода, каквато винаги са пиели персийските царе. Тя го освежаваше. Държах я в една глинена стомна на нощната масичка.

Той можеше да стигне до водата. Винаги разбирах, ако се нуждаеше от нещо друго – през нощта слагах сламеника си до него. Понякога, когато треската го правеше неспокоен, той предпочиташе да разговаря с мен. Припомняхме си стари изпитания или старите му рани, за да се убедим един друг, че той скоро ще победи и тази болест. Той никога не спомена за смъртните поличби, както никога не бе говорил и за поражение по средата на някоя битка. Вече цяла седмица беше на легло. Но не спираше да повтаря как след три дни ще тръгне на поход.

– Мога да започна с носилката, веднага щом треската попремине. Това не е нищо в сравнение с нещата, с които съм се справял преди. Нали е така?

Генералите отново го помолиха да повика лекар.

– Нямам нужда от един и същи урок два пъти. Багоас се грижи за мен много по-добре от всякакви лекари.

– Мога да се грижа и по-добре, ако ми даваш възможност да го правя – му казах, когато те излязоха от стаята. – Един лекар щеше да те накара да си почиваш. Но понеже знаеш, че само аз съм до теб, правиш, каквото си искаш. – Същия ден той бе наредил да го изнесат навън, за да извърши жертвоприношение за армията. За първи път той направи възлиянието от леглото.

– Трябва да се почитат боговете. А ти трябва да ме похвалиш за моето безропотно подчинение, благи ми тиранино. Ето, много ми се пие вино, но както виждаш достатъчно съм благодарен да не ти искам.

– Никакво вино. Тук имаш най-хубавата вода в Азия. – Една от причините никога да не излизам, когато дойдеше Медий, бе страхът ми този глупак да не му даде вино.

– Да, наистина е хубава. – Той пресуши чашата. Само се закачаше и ме дразнеше. Станеше ли по-жизнен, знаех, че треската се засилва. Но тази нощ като че ли не беше така силна като друг път. Отправих отново тържествените си обещания към боговете, за това какво бих им дал, само и само да оздравее. Спомних си, че когато той нахлу в територията на скитите, предзнаменованията също бяха лоши, но се изпълниха само отчасти – като болест. Заспах със съживени надежди.

Събуди ме гласът му. Навън беше още тъмно – първата стража след полунощ.¹⁰³

– Защо не ми докладвахте по-рано? Изгубихме напразно половината от нощния преход. Докато стигнем до водата ще стане пладне. Защо ме оставихте да спя?

– Александър, – казах аз, – ти сънуваш. Това не е пустинята.

– Поставете охрана на конете. Мuletата може да ги оставите. Буцефал в безопасност ли е?

Погледът му блуждаеше и ме отмина, без да ме забележи. Намокрих една гъба в ментова вода и навлажних лицето му.

– Александър, аз съм Багоас. Така по-добре ли е? – Той ме дръпна внезапно за ръката и продължи:

– Вода ли? Да не си полудял? Няма достатъчно вода за войниците!

Треската му се беше засилила и то в часа, когато обикновено спадаше. Наклоних стомната към чашата. Беше изпразнена наполовина и течността не беше бистра, а тъмна. Това беше вино. Някой беше влизал, докато съм спал.

103. Първата стража след полунощ – времето през нощта се измервало с четирите, стражи, които се сменяли. – Бел. прев.

Опитах се да овладея гласа си и казах тихо:

– Александър, кой донесе виното?

– Менедас пи ли вода? Дайте първо на него – той има треска.

– Всички имаме вода. – Излях стомната и я напълних от голямата кана за вода. Той пи жадно. – Александър, кажи ми кой ти даде виното?

– Йолас – Това беше името на царския виночерпец. Истина е, че Александър не беше на себе си и е напълно възможно да го е казал просто така. Но Йолас беше брат на Касандър.

Излязох навън, за да попитам дежурния роб, но го заварих заспал. Не бях помолил никой от тях да служи денонощно, както правех аз. Оставих го да спи, за да не би да избяга от наказанието си, след като разбере какво се е случило.

Александър се въртя неспокойно до сутринта. Треската не го отпусна, както обикновено по това време. Когато го занесоха до дворцовия олтар и поставиха чашата за възлиянието в ръката му, тя толкова силно трепереше, че половината от еля се разли, преди да успее да възлее. Тази промяна настъпи, откакто той пи виното. Мога да се закълна, че преди това бе започнал да се оправя.

Разпитах роба, но и той не знаеше нищо. Сигурно бе спал непробудно няколко часа. Изпратих заповеди в домакинството да го наложат с бич с оловни топчета. Телохраниелите от нощната смяна също не знаеха нищо, или поне така казаха. Нямах власт да наредя да ги подложат на разпит. Помещенията на банята се охраняваха по-трудно от Спалнята. Сигурно някой се беше промъкнал откъм реката.

Денят бе горещ като пещ. Александър пожела да го занесат под сенчестите дървета до фонтана от порфир. Ако подухнеше случайно лек бриз, единствено там човек можеше да го усети. Бях оставил в един малък летен павилион всичко, от което той можеше да има нужда. Докато го нагласявах на леглото, дишането му привлече слуха ми. То беше сипкаво – нещо, което го нямаше преди.

– Багоас, можеш ли да ме повдигнеш малко? Нещо ме стяга тук. – Той се хвана от страни.

Александър лежеше гол под чаршафа. Беше поставил ръката си върху раната от малийската стрела. Мисля, че това бе моментът, когато за първи път разбрах.

Донесох няколко възглавници и го подпрях с тях. Всяко отчаяние щеше да бъде истинско предателство, докато той се бореше. Той не трябваше да го почувства нито в гласа ми, нито в ръцете ми.

– Май не трябваше да пия виното. Вината е само моя, аз те помолих

за него. – Той се задъха дори от тези няколко думи и отново притисна ръката си върху раната.

– Александър, аз не съм ти давал никакво вино. Можеш ли да си спомниш кой го остави?

– Не, не. То си беше там. Само се събудих и пих.

– Йолас ли го донесе?

– Не знам. – Той затвори очи.

Оставих го да си почива и седнах на тревата Плътно до него. Но той си отдъхваше, за да може отново да говори. Малко по-късно попита за Началника на телохранителите. Отидох и го извиках.

– Обща заповед – каза Александър. – Всички офицери от командир на отряд нагоре да се съберат... във вътрешния двор... и да чакат... заповеди.

Тогава разбрах, че и той е започнал да се досеща.

Няма да има никакво сбогуване, си мислех, докато веех ветрилото от палмови листа, за да го разхлаждам и да пропъждам мухите. Той никога няма да се предаде. И аз също не трябва да го правя.

Една лодка с негови приятели пресече реката: искаха да разберат как се чувства. Пресрещнах ги, за да ги предупредя, че се задъхва когато говори. Когато те се приближиха към него, той каза:

– По-добре е... да се върна... в двореца. Извиках носачите. На малкото корабче около него се събра цяла тълпа. Той се огледа наоколо и прошепна:

– Багоас.

Отдръпнах се, за да ми направят място.

Занесоха го в Спалнята, където крилатите позлатени демони пазеха огромното легло. Много отдавна, в един друг живот, аз го бях приготвял за един друг Цар.

Подпряхме го на големи възглавници, но продължавахме да чуваме стърженето в дъха му. Ако искаше нещо, той разговаряше с мен без глас, както правеше, когато раната беше прясна. Знаеше, че аз единствен ще го разбера.

След малко в стаята влезе Пердикас, за да му каже, че офицерите са във вътрешния двор и чакат заповеди. Александър даде знак да ги доведат. Те препълниха огромната Спалня. Той ги поздрави с ръка. Видях го, че събира дъх, за да говори, но вместо това се закашля и изплю кръв. Даде им знак, че са свободни, и те излязоха. Той притисна с ръка гърдите си, едва когато и последният от тях излезе.

Тогава генералите без негово разрешение доведоха няколко лекари.

Дойдоха трима. Колкото и да беше слаб, те се страхуваха от него, защото знаеха за съдбата на Главкос. Но той мълчаливо изтърпя пръстите им, с които го опипаха по гърдите и около раната. Изтърпя и ушите им, докато го преслушваха. Наблюдаваше ги внимателно, докато те си разменяха погледи. Когато донесоха някаква отвара, той я изпи и заспа. Единият от тях остана до него, така че и аз успях да си почина час-два. Той щеше да има нужда от мен и от моето внимание през нощта.

В първите часове на тъмнината треската го обхвана по-силно от всякога. Те вече нямаха намерение да го оставят само на мен. Трима от Почетната конница го пазеха. Един от лекарите трябваше до стои до него, но Александър протегна ръка и хвана моята. Лекарят си замина.

Беше много дълга нощ. Приятелите му дремеха на столовете си. Александър кашляше и хрочеше кръв, но после заспа за малко. Някъде около полунощ устните му се размърдаха. Наведох се да го чуя.

– Не я махайте от там – каза той. Огледах се из стаята, но не видях нищо. – Змията – прошепна той и посочи към един тъмен ъгъл. – Никой да не я закача. Тя е изпратена.

– Никой няма да я докосне – казах аз, – под страх от смъртно наказание.

Той заспа отново. В един момент прошепна:

– Хефестион.

Очите му бяха затворени. Целунах го по челото и не казах нищо. Той се усмихна и продължи да спи.

На сутринта ме позна и знаеше къде се намира. Дойдоха генералите и застанаха край леглото. Из цялата стая можеше да се чуе задавеното му дишане. Той ги огледа един по един. Разбираше достатъчно добре какво значи всичко това.

Пердикас се приближи до главата му и се наведе към него.

– Александър. Всички ние молим боговете да те запазят за много години. Но ако тяхната воля е друга, на кого ще оставиш царството си?

Той насили гласа си, за да проговори високо. Започна да произнася – винаги съм бил убеден в това – името на Кратер. Но дъхът му изневери и той завърши без глас. Пердикас промърмори на останалите:

– Той казва: „На най-силния“. Кратерос, кратеротатос¹⁰⁴. Две думи, звучащи почти по един и същ начин, дори значението съвпаднаше с името. Кратер, на когото той винаги бе вярвал безрезервно, бе на път към Македония. Убеден съм, че той искаше да го остави като регент на

104. От гръцки кратерос – силен, могъщ. Кратеротатос – най-силен. – Бел. прев.

своето неродено дете. Дори като Цар, ако детето бъде момиче или ако умре. Но Кратер беше много далеч от Вавилон. А тук никой не би застанал на негова страна. Тук неговата кауза беше ничия.

Нито пък беше моя. Какво значеше Македония за мен, какво ме интересуваше кой ще я управлява? Погледнах единствено към Александър, за да видя дали не е ядосан. Но той не беше чул Пердикас. Нищо друго нямаше значение за мен, стига той да беше спокоен и да се чувстваше добре. Ако кажех какво съм чул, те можеха да ме отстранят от него.

Не казах нищо.

След малко Александър даде знак на Пердикас. После извади от пръста си пръстена с царския печат, на който бе гравирани Зевс на трона и му го даде. Той си избра заместник за времето, докато е твърде зле, за да управлява. Но този жест не значеше нищо повече.

Докато седях тихо до леглото му, просто като персийското момче, забелязах, че генералите започнаха напрегнато да се споглеждат. Те мислеха за политиката и властта и хвърляха под око погледи към пръстена.

Той ги видя. Очите му се взираха в далечината, но в един миг те се размърдаха и аз знам, че той ги видя. Наведох се към него с една влажна кърпа. Реших, че е видял достатъчно. А той ме погледна така, сякаш и двамата имахме обща тайна. Сложих ръка, върху неговата. Върху пръста му имаше бяло петно – там, където пръстена бе скривал слънцето.

В стаята цареше гробна тишина – чуваше се само учестеното му дишане. Изведнъж чух отвън някакво силно раздвижване – шепота на много гласове. Птолемей излезе да види какво става. След малко се върна, и тогава Певкестас също излезе. След това и останалите ги последваха. Но не след дълго всички отново влязоха вътре.

– Александър, – каза Пердикас. – македонците са отвън. Всички войници... Те... Те искат да те видят. Казах им, че е невъзможно, че ти си твърде зле. Мислиш ли, че ако пусна вътре само неколцина, някъде около двадесет, като представители на останалите, мислиш ли, че ще можеш да понесеш това?

Очите му се отвориха широко. Той започна да кашля. Докато държах кърпата за кръвта, той даде заповед с ръка, която означаваше: „Изчакайте, докато стана готов.“ След това каза:

– Всички... Всеки войник.

Нямаше значение къде беше пръстенът. Царят беше тук. Пердикас излезе навън.

Александър се размърда и ме погледна. Преместих възглавниците, за да може да се вдигне и да се подпре на тях. Някой отвори тайната задна врата, през която да излизат войниците, след като минеха покрай леглото. Техните шепнещи гласове се приближиха. Певкестас ме погледна приятелски и направи леко движение с глава. Той винаги се беше държал любезно с мен. Така че го разбрах. Обърнах се към Александър:

– Ще се върна след това – казах му, и излязох през задната врата.

Те бяха дошли да се сбогуват с него като войници със своя генерал, като македонци със своя Цар. Сега, преди края, те имаха право да го видят само техен, а не с персийското му момче, което стоеше по-близо до него от всички тях.

От нишата, където стоях незабелязан, ги наблюдавах докато излизаха един след друг – река от хора, която си мислех, че никога няма да свърши. Те плачеха или говореха с прегракнал шепот. Или просто изглеждаха зашеметени, сякаш току-що бяха научили, че на другия ден слънцето няма да изгрее.

Минаха часове, преди да преминат всичките покрай него. Денят прехвърли обед. Чух някой да казва:

– Той ме поздрави с очите си. Той ме позна.

Друг рече:

– Той веднага разпозна кой съм аз. Опита се да се усмихне.

Един млад войник подсмъркна:

– Той ме погледна и аз си казах: „Светът се руши“. – А един ветеран отвърна:

– Не, момче, светът продължава. Но единствено боговете, знаят накъде.

Най-сетне те престанаха да излизат. Промъкнах се обратно в стаята. Александър лежеше, както го бях оставил. През цялото това време, той беше държал е последни сили очите си към тях, за да не позволи някой да мине, без да го е поздравил с поглед. Сега приличаше на мъртвец – чуваше се единствено тежкото му, конвулсивно дишане. Те изцедиха и последните му капки живот, си помислих, и не ми оставиха нищо. Дано душите им бъдат осъдени на вечно скитане.

Повдигнах го с една ръка и дръпнах възглавниците така, че да може да легне удобно. Той отвори очи и се усмихна. Разбрах, че техния дар, без значение какво му струваше, бе това, за което той би отправил молитва към своя Бог-пазител. Нима можеше да ми се свиди това? Преглътнах и забравих яда си.

Генералите бяха стояли встрани, докато войниците минаваха

покрай него. Птолемей избърса очите си. Пердикас се приближи до леглото.

– Александър. Когато те приемат сред боговете, кога искаш да ти отдадем божествени почести?

Не мисля, че Пердикас очакваше някакъв отговор. Просто искаше, ако можеше все още да бъде чул, и да направи един дар на последна почит, както чувстваше, че е справедливо. Но Александър го чу. И отново дойде при нас, сякаш излизаше от дълбока вода. Усмивката не го беше напуснала. И прошепна:

– Когато сте щастливи.

После затвори очи и се върна там, където беше.

Целия ден той лежа на високите възглавници между позлатените демони с разперените криле.

Целия ден генералите влизаха и излизаха.

Късно привечер доведоха Роксана. Детето в нея вече бе пораснало. Тя се хвърли върху него и започна да се удря по гърдите и да скубе косата си, оплаквайки го, сякаш той бе вече мъртъв. Забелязах, че клепачите му се сбръчкаха. Не се осмелих да говоря с нея, защото бях виждал пълния ѝ с омраза поглед. Затова прошепнах на Певкестас:

– Той може да чува. Това му причинява болка. – И те накараха евнусите ѝ да я отведат навън.

Понякога успях да го събудя, за да пие вода. Понякога той изглеждаше така, сякаш вече бе в предсмъртен сън и не помръдваше дори и за мен. Въпреки това аз чувствах присъствието му и инстинктивно разбирах, че и той чувства моето. Казах си: „Няма да моля небесата за някакъв знак от него. Нека не бъде обезпокояван от любовта ми. Нека разбере за нея само ако на Бог му е угодно. Защото любовта е живот за него и той никога не се отвърна от нея.“

Падна нощта и лампите бяха запалени.

Птолемей стоеше до леглото и гледаше надолу. Сигурно си го припомняше като дете в Македония. Певкестас влезе в Спалнята и каза, че той и няколко приятели отиват на нощно бдение в светилището на Серапис¹⁰⁵. Александър беше донесъл култа към този бог от Египет. Той е възплъщение на възкръсналия Озирис. Те искаха да попитат неговия прорицател дали Богът ще излекува Александър, ако го занесат в храма.

105. Серапис – бог на подземното царство, главен бог в египетския Египет. Култът му е създаден през IV в. пр.Хр. с цел да има общ бог за всички поданици на Птолемеите (гърци и египтяни). Първите го отъждествявали със Зевс и Аид, а вторите – с Озирис. – Бел. прев.

В природата на човека е да се надява дори и в предсмъртните мигове. И аз зачаках някакво обещание от този Бог, докато примигващата светлина от лампата играеше по лицето му и ме мамеше с лъжливи сенки на живот Но тялото ми знаеше. Тялото ми натежаваше заедно със смъртта му – тежка като човешка плът.

Нощта премина за мен в стряскания и напрежение. Отдавна не бях спал. Понякога се усещах, че съм положил глава на възглавницата му и търся с поглед някакво движение у него. Но той продължаваше да спи с бързи плитки вдишвания, прекъсвани от дълбоки въздишки. Лампите избледняха. Високите прозорци започнаха да се очертават на първата светлина на зората. Дишането му промени звука си и нещо ми каза: „Той е тук.“

Приближих се до главата му и прошепнах: – Обичам те, Александър – и го целунах. Няма значение, казах си, от кого сърцето му ще го приеме. Нека бъде според чувствата му.

Косата ми беше паднала върху гърдите му.

Очите му се отвориха. Ръката му леко помръдна, докосна един кичур и го прокара между пръстите си. Позна ме. Мога да се закълна в това пред боговете. На мен той казваше сбогом.

Другите скочиха на крака, когато го видяха, че се размърда. Но той вече си беше отишъл. Той бе на прага на своето Пътуване.

Някой влезе през вратата. Беше Певкестас. Птолемей и Пердикас отидоха да го пресрещнат.

– Останахме да бдим през цялата нощ. – каза той, – А призори отидохме при оракула. Богът каза, че за Александър е по-добре да бъде тук.

Когато дъхът му престана, всички евнуси започнаха да го оплакват. Предполагам, че и аз. Не знам. Риданията се чува навън и воплите тръгнаха из целия град. Нямаше нужда да се оповестява, че Царят е мъртъв. Докато махахме големите възглавници, за да го положим правилно, телохранителите на пост влязоха и застанаха объркани. А после излязоха плачейки.

Той умря със затворени очи и затворена уста – така красив, сякаш спеше. Косата му беше разрошена от пристъпите на треската и аз я вчесах. Не можех да се въздържа да не го направя така внимателно, сякаш той все още можеше да чувства. След това потърсих генералите и сановниците, които почти бяха изпълнили Спалнята. Потърсих някой, който да заповяда как трябва да се погрижат за него.

Но нямаше никой.

Светът се беше разрушил. Парчетата от него лежах като

натрошено злато – плячка за най-силния. Те бяха отишли, за да ги събират.

Не след дълго дворцовите евнуси започнаха да стават все по-разтревожени и смутени, защото не знаеха кой е Царят. Един след друг те заизлизаха навън, за да разберат как стоят нещата. По-ниско поставени те последваха по-главните. В началото не забелязах, че съм останал сам.

Аз останах, защото не можех да си представя къде другаде можех да бъда. Рано или късно някой ще дойде, си казах. Той е мой, докато те си го поискат. Отвих тялото и погледнах раните му, които можех да позная и само с докосване в тъмнината, и го покрих отново. След това седнах до леглото, положих глава върху него и мисля, че съм заспал.

Събудих се в угасващата светлина на деня. Никой не беше идвал. Въздухът бе натежал от горещината. Те трябва да дойдат скоро. Тялото му няма да издържи на това. Но от него не идваше никакъв дъх на разлагане. Той изглеждаше така, сякаш спи.

Животът в него винаги е бил по-силен, отколкото в другите хора. Докоснах го, за да усетя сърцето му, но напразно. Дъхът му не овлажни огледалото. И все пак някъде дълбоко в него душата му може би все още стоеше, готова да си тръгне, но все още тук. Заговорих на нея. Не на ушите му. Знаех, че те няма да ме чуят. Заговорих на всичко онова от него, което можеше да ме чуе.

– Върви при боговете, непобедими Александър. Дано Реката на Мъчението бъде нежна като мляко към теб и те окъпе в светлина, а не в огън. Нека убитите от теб ти простят. Ти даде на хората много повече живот, отколкото отне. Бог е направил бика да се храни с трева, но не и лъва. И само, и единствено Бог ще отсъди чие е правото. Ти никога не живя без любов. Нека я откриеш и там, където отиваш.

При тези думи си спомних как Калан пееше в своя украсен с цветя ковчег. Помислих си: „Той удържа на думата си, че ще се върне. Той отложи заради Александър прераждането си. Той е тук, за да го преведе през Реката – той, който мина спокойно през огъня.“ Поуспокоих се, след като разбрах, че моят Александър няма да бъде сам.

Изведнъж в това спокойствие, към стаята се приближи огромна врява. Птолемей и Пердикас нахълтаха вътре заедно с група войници и царските телохранители. Пердикас извика:

– Залостете вратите! – и те ги затвориха с трясък.

В коридора се чуваха викове и тежки удари. Онези отвън разбиха резето и влязоха. Пердикас и Птолемей извикаха на хората си да защитят тялото на Царя от предатели и претенденти. Аз бях почти смачкан,

докато те обърнати с гръб заобиколиха леглото.

Войните за подялбата на света бяха започнали.

Тези хора се биеха, за да го притежават, сякаш той беше някаква вещ, някакъв символ, като Митрата или Трона. Обърнах се към него. Когато го видях, че продължава да лежи спокойно и неподвижно и да понася всичко това без обида и възмущение – тогава разбрах, че той наистина е мъртъв.

Те се биеха яростно и хвърляха копия. Изправих се, за да го предпазя и едно от тях закачи ръката ми. Белегът ми остана и до ден-днешен – единствената рана, която някога получих заради него.

Не след дълго те започнаха да преговарят и излязоха, за да продължат спора си навън.

Превързах ръката си с едно парче от кърпа и зачаках, защото не е правилно той да бъде оставен сам. Запалих нощната лампа, поставих я както винаги до леглото и останах да бдя над него до сутринта, когато балсаматорите дойдоха да ми го отнемат и да го напълнят с неувяхваща смирна.

БЕЛЕЖКИ НА АВТОРА

Всички държавни актове на Александър, изложени в книгата, се основават на исторически източници, като най-драматичните от тях са и най-автентични. Беше невъзможно да намеря място за всички главни събития, дори само от неговия претрупан живот, или пък да покажа нагледно пълния размах на неговия гений. Тази книга се опитва да осветли живота му само от една определена страна, с определени акценти.

Всички животописи, достигнали до нас, говорят благоприятно за „умереността“ на неговия полов живот. Нито едно от тях не наемква, че той е бил аскет. Ако беше, можеше, разбира се, да бъде предположено, че е бил импотентен. По онова време християнският идеал за целомъдрие все още не е бил роден. Очертава се една обща представа за сравнително ниска полова активност – съвсем не изненадващо, като се има предвид, че той е изразходвал на други места такава огромна енергия – съчетана със страстна способност да обича и да се привързва. Ние знаем съвсем малко за неговите любовни истории, отчасти защото те са били едва няколко, отчасти защото той е подбирал много внимателно. Нито един от неговите партньори не го е въвличал някога в скандал.

Според фактите може определено да се твърди, че Хефестион му е бил любовник, макар че Това никъде не е упоменато изрично.

Съвременните историци с добре обосновани доводи поставят под съмнение описанието на Плутарх за връзката му с Барсина – вдовицата на Мемнон¹⁰⁶, след падането на Дамаск, и за детето му от нея. А липсват каквито и да е други сведения той да е имал любовница. Багоас е единственият човек, изрично упоменат в източниците като ероменос¹⁰⁷ на Александър.

За първи път Багоас е споменат от Курций: *„Набарзан, след като получи право на свободно движение, се срещна с него [Александър] и му донесе големи дарове. Сред тях беше и Багоас – един евнух с изключителна красота и в разцвета на юношеството си, който е бил обичан от Дарий и след това бе обикнат от Александър. И само поради молбите и застъпничеството на момчето, той склонил да даде прошка на Нарбарзан.“* Това, последното, е едно типично за Курций разкрасяване

106. Мемнон – военачалник, командвал гръцките наемници в армията на Дарий III до смъртта си – 334 г. пр.Хр. – Бел. прев.

107. Ероменос – от гръцки любовник. – Бел. прев.

на фактите. Това, че Набарзан е получил открит лист означава, че Александър е искал да чуе лично от него обяснения за действията му и без съмнение това е решило въпроса. Не се обяснява как Багоас е попаднал в ръцете му, след като не позволили на никого от свитата на Дарий да го последва след арестуването му, и как самият Набарзан е успял да избяга само с шестстотин конници.

Днес е широко разпространено заблуждението, че всички евнуси ставали отпуснати и затлъстявали. За да се коригира това, не е необходимо човек да се връща по-назад от осемнадесети век и тогавашните прочути оперни кастрати, чиято, романтична и красива външност станала причина да бъдат много преследвани от светските дами. Един портрет на най-великия от тях – Феринели, направен в ранната му средна възраст, разкрива едно красиво и чувствително лице и фигура, на която биха завидели много от днешните тенори. Биографът, д-р Бърни, който пише по-късно за него, казва: „Той е висок и слаб, но изглежда много добре за своето време. Освен това е пъргав и с благородно потекло.“

Историята за последните дни на Дарий се появява само при Курций. Тя е ярка и детайлизирана, съвсем различна от пристрастията и предубежденията, с които Курций се слави – и поради това вероятно е автентична. Ако приемем, че е така, то последните сцени са могли да бъдат описани на някой по-ранен хроникьор само от някой от евнусите на Дарий, които са били единствените свидетели на онова, което е станало. Логично е да предположим, че това е бил самият Багоас. Със сигурност той е бил познат на всички историци – съвременници на Александър, поради привилегированото си място в двора.

Историята споменава Багоас и около шест години по-късно, когато анекдотът за целувката в театъра е предаден и от Плутарх и от Атений. Фактът, че мястото на случката е в Кармания, е дълбоко показателен. Там Александър е бил само с онези, които са го последвали в Индия и при прехода през пустинята. След всички тези превратности, Багоас не само продължава да се радва на обичта му, но очевидно вече е много харесван дори от ксенофобски настроените македонски войници, което само по себе си е изненадващо. Александър винаги се е отплащал с доживотна вяност на всяка преданост и привързаност към него и това изглежда най-вероятното обяснение за такава дълга обич.

Произходът на младия евнух е неизвестен. Но предположението, че той е от знатно потекло не е произволно. Такива момчета, за чиято външност са се грижили добре и не са били повредени от недохранване или лишения, един път заробени, винаги са били подлагани на най-големия

възможен риск от проституиране. Ученикът на Сократ, Федон¹⁰⁸, е най-известният случай.

Последното споменаване на Багоас е непоправимо изопачено от Курций. Всеки може да си го тълкува както си иска. За късмет на репутацията на Багоас, ние имаме първокласните свидетелства на архитекта Аристобул, който действително е възстановил гробницата на Кир по поръка на Александър. Той твърди, че Александър я посетил, когато отишъл за първи път в Персеполис, видял с очите си ценните погребални дарове и наредил на Аристобул да ги опише. Това описание е запазено от Ариан¹⁰⁹, заедно с историята за оскверняването на гробницата. Според Курций, Александър за пръв и единствен път я посещава на връщане от Индия и я намира празна, защото Кир е бил погребан само с обикновените си оръжия – прищявка, която несъмнено би допаднала на емоционалността на римляните, но би изненадала всеки археолог. Курций пише, че Багоас имал зъб на Орксин, защото той не му е давал подкупи и измислил едно несъществуващо съкровище, за да го обвини за кражбата му. Не е споменато нито едно от престъпленията, за които всъщност е бил наказан Орксин. Курций приема, че той е една невинна жертва. Когато изхвърлим невъзможното от тази история, не остава кой знае какво. Аз приех, че Багоас наистина се е намесил по някакъв начин в събитията, тъй като се е оплакал от този сатрап за извършена несправедливост спрямо него, към което Александър проявил състрадание. Предвид на пълното с убийства минало на Орксин и на ужасната му репутация, аз представих най-често срещаната вражда в древността, а именно – семейното кръвно отмъщение.

Смушаващата склонност към сензации и безпорядъкът в търсенето на аргументи е типична за Курций – един непоносимо глупав човек, който е имал достъп до безценни източници, недостигнали до нас. Той направо ги е прахосал и изопачил, заради една еднообразна и скучна литературна представа относно ролята на богинята Фортуна и на многобройни надути и цветисти упражнения по римска реторика. (Например: Александър е впечатляващо многословен, когато любезно увещава приятелите си да извадят стрелата забита в дробовете му.) Под влияние на идеята, че пристрастията и покровителството на Фортуна водят до

108. Федон – приятел и ученик на Сократ. След смъртта му основава Блудската школа. – Бел. прев.

109. Ариан, Флавий (45 – ок. 180 г.) – римски историк, грък от Никомедия. Неговият „Анабазис на Александър Велики“ в 7 книги е най-достоверната до днес биография на Александър Македонски. – Бел. прев.

справедливо възмездие над надменността, историята на Александър е отклонена и изопачена в тази насока. За целта Курций е прибягнал до помощта на антимакедонски настроените атински агитпропчици и творенията им, писани от хора, които никога не са го виждали, и имащи толкова отношение с обективната истина, колкото човек може да очаква да намери в „История на еврейския народ“, поръчана от Адолф Хитлер. Към тези неща са се върнали Трогус и Диодор по времето на император Октавиан Август, които открили в един Цар, мъртъв от три века, сигурно и непоклатимо оправдание за божествените претенции на живия владетел. Не е направен никакъв опит за съгласуването, съвместяването и последователността на неоспоримите факти. Така например, един покварен и безчестен тиранин би бил нарязан на парчета от размирниците в Опис в момента, в който би стъпил сред тях. Те са могли да го направят с абсолютна безнаказаност (съдбата на не един римски император) и да изберат нов Цар, както са имали право. И това, че вместо да постъпят така, те се оплакали на Александър, че той не им позволява да го целуват не е измислица, а исторически факт.

Политическите мотиви на тези неубедителни опити да се покаже Александър като човек, покварен от успеха, са достатъчно ясни що се отнася за древността. Много по-озадачаващи са днешните изблици на нещо, което човек би нарекъл очерняне, тъй като то далеч надминава границите на едностранната интерпретация на фактите и стига до тяхното абсолютно невярно представяне. Една разпространена наскоро книга казва за екзекуцията на Филотас само, че тя се състояла „по измислено обвинение“, макар че всички източници са единодушни относно неговото прикриване на заговора за убийството на Александър. (Каква би била позицията на един съвременен бодигард, който е информиран, че на борда на кралския самолет има бомба, но решава да не спомене за нея?) На друго място се твърди, че Хефестион бил „поначало глупав“, макар че в нито една от своите високоотговорни самостоятелни мисии, както дипломатически, така и военни, той не е претърпявал неуспех. Александър открито е обвиняван, че е замислил убийството на баща си, макар че не само липсват каквито и да било доказателства или намеци за това в източниците, но и Филип не е имал дори и един свестен алтернативен наследник, което да бъде някакъв възможен мотив. Твърди се, че „тежък алкохолизъм“ е ускорил края на Александър. Всеки терапевт може да обясни каква е работоспособността на един хроничен алкохолик и какъв е неговият шанс да преживее перфорация на дробовете, полева операция без анестезия и един преход през пустинята. След жеста на войските

край смъртното легло на Александър – едно уникално събитие в историята – човек най-малкото ще бъде изненадан, ако му кажат, че малцина са го оплакали. Да има модни увлечения във възхищението или охулването е неизбежно. Но те едва ли би трябвало да се следват с цената на истината.

Все в същия дух се търсят какви ли не най-зловещи мотиви в неговата политика за претопяване на народите. Въпреки това никой не си е давал по-малко труд от него да прикрива собствената си омраза. Очевидно е, че веднъж попаднал сред персийци, Александър просто открива, че ги харесва. Разбира се, в наши дни, човек би трябвало да бъде с предразсъдъци, за да сметне това за позорно, дискредитиращо или странно.

Макар че сведенията за общото влошаване на състоянието на Александър не са последователни, много вероятно е той наистина да е прекарал някакво тежко мозъчно разстройство след смъртта на Хефестион. Няма начин да знаем дали такъв срив би могъл да се повтори пак. Тялото и природата на Александър са били нещо като самонавиващата се пружина. Напрежението от детството му е изисквало компенсация под формата на постижения и себеосъществяване. Те натрупвали все повече отговорности, подсказвайки същевременно идеи за нови, още по-големи постижения. Спиралата е била неумолимо възходяща и човек не може да бъде сигурен, че този процес е останал неизменен и без пагубни последиствия в рамките на един нормален човешки живот. Може би последните думи на Калан са били повече обещание, отколкото предупреждение.

Бъри и други историци посочват връзката между замърсената вода и засиленото пиене на вино в армията. Аристокбул, който е бил в двора през цялото царуване на Александър, казва, че неговият обичаен навик е бил да седи над чашата с вино и да разговаря през цялата нощ, но без да се напива. Според Плутарх, Александър ставал доста приятно възбуден към края на такава пианска нощ – явление, което днес може да бъде наблюдавано при хора, които не прекаляват с алкохола. Нередовните периоди на пианство, обаче, са били характерни за македонците още преди възкачването на Александър.

Слуховете, че той е бил отровен, които са много разпространени векове наред след смъртта му, не съвпадат с подробно записаната в дневниците история на последната му болест. Загубата на гласа му сочи към най-често срещаното разболяване с летален изход, чак до откриването на антибиотиците, а именно – пневмонията. Плевритът би бил също

една сигурна последица, като се има предвид раната му в дробовете. Аристокъл твърди, че Александър пил вино в състояние на силна треска и изпаднал в делириум. Той не споменава, че Александър го е поискал. Ако му е било дадено с умисъл, то в такъв случай, от гледна точка на морала, той наистина е бил отровен. Освен това, присъствието там на един такъв негов смъртен враг като Касандър не трябва да бъде пренебрегвано.

Курций описва подробно историята как тялото му не е започнало да се разлага, въпреки лятната горещина и дългото забавяне на балсаматорите в хаоса последвал смъртта му. Периодът, за който той говори – шест дни, разбира се, е абсурден. Но е твърде възможно дълбока кома да е измамила присъстващите доста много часове преди да настъпи клиничната смърт. Балсаматорите свършили работата си с вещина.

Гай Юлий Цезар посетил гробницата му в Александрия след триста години и се възхитил от красотата на неговите черти.

Сведенията за смъртта на Хефестион навеждат на мисълта, че той е бил болен от коремен тиф. При него, въпреки че апетитът често се възвръща доста преди пораженията в червата да са излекувани, твърдата храна причинява перфорация и бърз колапс. Дори в нашия век болни от тиф са били убивани в болниците от заблудени свои роднини, които са им внасяли тайно храна. Свареният петел с размера на съвременната порода дребни кокошки бантам е бил напълно достатъчен. Отравянето също е възможност. При описването на заговора на телохранителите следвах Ариан, с изключение на моето собствено предположение, че сред книжата на Калистен са открили писма от Аристотел. Истина е, че приятелската кореспонденция на Александър с учителя му престава внезапно от този момент.

Романтичната фигура на Роксана не е третирана в книгата с неоснователен скептицизъм. Не е необходимо да отхвърляме като възможност сватбата му с нея да е била политическа. Нейният ранг е бил нито много висок, нито много нисък, а красотата и е била известна. Но около два месеца след сватбата, телохранителите са можели да бъдат сигурни, че ще намерят Александър в леглото без нея. Освен това, ние знаем какво е направила тя веднага след смъртта му. Роксана не загубила нито миг в оплакване, а веднага изпратила едно писмо до официалната му съпруга Статира с такава скорост, че то изпреварило новината. Писмото било от името на Александър и настоявало Статира да дойде във Вавилон. Роксана я отровила веднага, щом пристигнала там.

Когато казали за смъртта на Александър на Сизигамбис –

Царицата-Майка на Персия, тя се сбогувала със семейството си, затворила се без храна, и починала пет дни по-късно.

Царската Митра на Персия, чието използване от Александър предизвикало толкова много спорове, няма никаква прилика със съвременните църковни тиари или митри. Тя стояла на главата като шлем и имала големи наушници встрани и периферия отзад. Отгоре имала заострена като връх корона, която сатрапите носели сплескана – да я носи изправена имал право единствено Царят. Митрата е била заобиколена с диадема от пурпурна панделка.

При описанието на Александър под внимание за взети и събития, които нямат място в тази книга, както и такива, за които Багоас не би могъл да знае. Днес трябва да се има предвид и това, че едва век след смъртта му, една шепа философи се осмеляват да повдигнат едва-едва въпроса за моралността на войната. По времето на Александър проблемът е бил не дали, а как да се води война. Достоен за внимание е и фактът, че историците, които са настроени най-благоклонно към него – Птолемей и Аристокбул – са били тези, които са го познавали лично. Те са писали след смъртта му, без никакъв друг подтик или изгода, освен да му отдадат дължимото.

Когато преценим неговите недостатъци (тези, които по неговото време не са били смятани за достойнства), ние се изправяме пред факта, че нито един друг човек не е привличал през своя живот толкова страстна обич и вяност от толкова много хора. Техните основания за това си струва да бъдат разгледани внимателно.

Източници за читателя – неспециалист

Най-доброто е от Ариан, който е черпил информация главно от загубените мемоари на Птолемей и Аристокбул, и е писал с високо чувство на отговорност. Плутарх¹¹⁰ е колоритен, но не си е направил много труд да прецени доказателствата, с които е разполагал и не трябва да се приема безрезервно.

Правилни имена

Разбира се, че е съвсем неправдоподобно един персиец да изговаря персийски имена в тяхната гръцка форма. Но тъй като на персийски

110. Животописът на Александър, преведен от Богдан Богданов, е публикуван на български от издателство „Народна култура“ – Плутарх, Успоредни животописи, С, 1481. – Бел. прев.

те биха били неузнаваеми и непризносими за повечето читатели (например Дарий на персийски е Дарайавауш), аз си позволих да запазя формата на обичайната им употреба. Роксана се произнася с ударение върху първата сричка.

КРАЙ

© 1972 Мери Рено
© 1993 Венцислав Войков, превод от английски

Mary Renault
The Persian Boy, 1972

Сканиране, разпознаване и редакция: Ивет Костова, 2007

Публикация:

Mary Renault The Persian Boy
Copyright Mary Renault All rights reserved
First published by Longman 1972
Published in Penguin Books 1974
Reprinted 1976 (twice), 1978, 1980, 1981

Мери Рено
Персийското момче
Преводач Венцислав Войков
Издава „Константин книги“ 1993
Всички права запазени
ISBN 954-8477-01-7

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/2887>]